

พระไตรปิฎกภาษาไทย

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชุดทศกนิกาย เล่มที่ ๒๕

ปรับปรุงใหม่

ขุททกนิกาย เล่มที่ ๒๕
ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์
นั้น

๑. สรณคมน์

ว่าด้วยการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ๑

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๓

สรณคมน์ จบ

๒. ทสสิกขาบท

ว่าด้วยสิกขาบท ๑๐ ประการ

๑.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
๓.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากพฤติกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์๒
๔.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ
๕.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท๓	คือเจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๖.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล๑
๗.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี และดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล๒
๘.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและ เครื่องลูบไล้๓
๙.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่
๑๐.	ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท	คือเจตนางดเว้นจากการรับทองและเงิน

ทสสิกขาบท จบ

๓. ทวัตติงสาการ

ว่าด้วยอาการ ๓๒

ในร่างกายนี้มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง

เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต๑

หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม๒ ปอด

ไส้ใหญ่ ไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า

ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา

เปลงมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร๓ และมันสมอง

ทวัตติงสาการ จบ

๔. สามเณรปัญหา

ว่าด้วยการถามปัญหากับโสปากสามเณร

๑. อะไรชื่อว่า หนึ่ง

ที่ชื่อว่า หนึ่ง ได้แก่ สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร

๑

๒. อะไรชื่อว่า สอง

ที่ชื่อว่า สอง ได้แก่ นามและรูป

๓. อะไรชื่อว่า สาม

ที่ชื่อว่า สาม ได้แก่ เวทนา ๓๒

๔. อะไรชื่อว่า สี่

ที่ชื่อว่า สี่ ได้แก่ อริยสัจ ๔

๕. อะไรชื่อว่า ห้า

ที่ชื่อว่า ห้า ได้แก่ อุปาทานชั้น ๕๓

๖. อะไรชื่อว่า หก

ที่ชื่อว่า หก ได้แก่ อายตนะภายใน ๖๔

๗. อะไรชื่อว่า เจ็ด

ที่ชื่อว่า เจ็ด ได้แก่ โพชฌงค์ ๗

๘. อะไรชื่อว่า แปด

ที่ชื่อว่า แปด ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘

๙. อะไรชื่อว่า เก้า

ที่ชื่อว่า เก้า ได้แก่ สัตตาวาส ๙๑

๑๐. อะไรชื่อว่า สิบ

ที่ชื่อว่า สิบ ได้แก่ บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๐๒

เรียกว่า พระอรหันต์

สามเณรปัญหา จบ

๕. มงคลสูตร

ว่าด้วยมงคล

[๑] ข้าพเจ้า๑ได้สดับมาอย่างนี้
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป๔ เทวดาองค์
หนึ่งมีวรรณะ งดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระ
เชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ
ที่สมควร๕ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

[๒] เทวดาและมนุษย์จำนวนมาก
ต่างมุ่งหวังความสวัสดิ ร่มกันคิดถึงเรื่องมงคล
ขอพระองค์ตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด
(พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบดังนี้)

[๓] (๑) การไม่คบคนพาล (๒) การคบแต่บัณฑิต
(๓) การบูชาคนที่ควรบูชา
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๔] (๔) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม
(๕) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน (๖) การตั้งตนไว้ชอบ
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๕] (๗) ความเป็นพหูสูตร (๘) ความเป็นผู้มีศีลปะ
(๙) วินัยที่ศึกษามาดี (๑๐) วาจาสุภาษิต
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๖] (๑๑) การบำรุงมารดาบิดา (๑๒) การสงเคราะห์

บุตร

(๑๓) การสงเคราะห์ภรรยา (๑๔) การงานที่ไม่อาภูล๑
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๗] (๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม
(๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๘] (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การเว้นจากการ

ดื่มน้ำเมา

(๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๙] (๒๒) ความเคารพ (๒๓) ความถ่อมตน (๒๔)

ความสันโดษ

(๒๕) ความกตัญญู (๒๖) การฟังธรรมตามกาล
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๑๐] (๒๗) ความอดทน๑ (๒๘) ความเป็นคนว่างาย
(๒๙) การพบเห็นสมณะ (๓๐) การสนทนาธรรมตาม

กาล

นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๑๑] (๓๑) การเผาผลาญบาป (๓๒) การประพฤติ
พรหมจรรย์๒

(๓๓) การเห็นอริยสัจ (๓๔) การทำนิพพานให้แจ้ง

นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๑๒] (๓๕) จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่
หวั่นไหว

(๓๖) จิตไม่เศร้าโศก (๓๗) จิตปราศจากธุลี (๓๘) จิตเกษม

นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๑๓] เทวดาและมนุษย์ทำมงคลดังกล่าวมาแล้ว

ไม่พ่ายแพ้ข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน

ทั้ง ๓๘ ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุด

ของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น

มงคลสูตร จบ

๖. รตนสูตร๑

ว่าด้วยรัตนะอันประณีต

(พระผู้มีพระภาคตรัสรัตนสูตรดังนี้)

[๑] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น๒
หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ๓ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้
ขอให้ภูตทั้งปวงจงเป็นผู้มีใจดี และจงฟังภาษิตโดยเคารพเถิด

[๒] เพราะฉะนั้นแล ภูตทั้งปวง ท่านจงใคร่ครวญ

จงแผ่เมตตาต่อหมู่มนุษย์ด้วยเถิด

มนุษย์เหล่าใดนำเครื่องเช่นสรวงมาให้

ทั้งกลางวันและกลางคืน

เพราะเหตุนั้น ขอท่านทั้งหลายอย่าประมาท

จงรักษามนุษย์เหล่านั้น

[๓] ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ หรือรัตนชาติที่ประณีต๔ใด

๑

ที่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น หรือในสวรรค์

ทรัพย์หรือรัตนชาตินั้น ๑ ที่เสมอด้วยตลาคด ไม่มี

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ์

[๔] พระศากยมุนีผู้มีพระทัยตั้งมั่น

ทรงบรรลุลุทธิธรรมได้อันเป็นที่สิ้นกิเลส

ปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีต

ไม่มีธรรมใด ๑ ที่เสมอด้วยธรรมนั้น

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๕] พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
ตรัสสรรเสริญสมาธิ๑ได้ว่าเป็นธรรมสะอาด
ตรัสถึงสมาธิ๑ได้ว่าให้ผลโดยลำดับ
สมาธิอื่น๒ที่เสมอด้วยสมาธินั้น ไม่มี
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระธรรม
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๖] บุคคล ๑๐๘ จำพวก๓ที่สัตบุรุษสรรเสริญ
ซึ่งจัดเป็นบุคคล ๔ คู่ เป็นสาวกของพระสุคต
เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา
ทานที่เขาถวายในบุคคลเหล่านั้น มีผลมาก
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๗] บุคคลเหล่าใดในศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า
เป็นผู้ประกอบตนไว้ดี มีใจมั่นคง หมดความห่วงใย
บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าบรรลुरुหัตตผล
หยั่งถึงอมตนิพพาน รับรสความดับสนิทแบบได้เปล่า๑
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๘] สัตบุรุษใดพิจารณาเห็นแจ้งอริยสัจ
เราเรียกสัตบุรุษนั้นว่า มีอุปมาเหมือนเสาเชือกที่ฝังลงดิน
อันไม่หวั่นไหวเพราะลมที่พัดมาจากทิศทั้งสี่
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๙] พระโสดาบันเหล่าใดรู้แจ้งอริยสัจ
ที่พระศาสดามีปัญญาลึกซึ้งแสดงแล้ว
ถึงแม้ว่าพระโสดาบันเหล่านั้นจะประมาทไปบ้าง
ท่านเหล่านั้นก็จะไม่ถอยถอยในภพที่ ๘๑
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๑๐] พระโสดาบันนั้นละกรรม ๓ ประการ คือ
สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส
พร้อมกับการบรรลุโสดาปัตติมรรคได้แล้ว
แม้จะมีกิเลสบางอย่างเหลืออยู่๒

[๑๑] พระโสดาบันนั้นพ้นแล้วจากอบายทั้งสี่๓
และจะไม่ทำอภิสัน ๖๔
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ
[๑๒] ถึงแม้ว่า พระโศดาบันนั้นจะทำบาปกรรม

๕

ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจไปบ้าง
ท่านก็ไม่ปกปิดบาปกรรมนั้นไว้
เรากล่าวว่าผู้เห็นบทแล้ว ไม่อาจทำอย่างนั้นได้
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

[๑๓] พุ่มไม้งามในป่า ซึ่งมียอดออกดอกบานสะพรั่ง
ในต้นเดือนห้าแห่งคิมหันตฤดู งามอย่างยิ่ง ฉันท
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ
ที่ให้ถึงนิพพาน เพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ฉันท
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

[๑๔] พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐ
ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำทางอันประเสริฐมาให้
ทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าใคร ๆ ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ

ไว้

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

[๑๕] พระชินาสพเหล่าใดสิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิด

ใหม่

ทั้งมีจิตเบื่อหน่ายในภพที่จะเกิดต่อไป
ท่านเหล่านั้นชื่อว่า มีพืชอันสิ้นแล้ว ไม่มีนั้นที่จะงอกขึ้น เป็น

ปราชญ์

ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไป
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

(ทำวสัฏฐะจอมเทพกราบทูลเป็นคาถา ดังนี้)

[๑๖] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น
หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระตถาคต๑พุทธเจ้า
ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ

[๑๗] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น
หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระธรรมของพระตถาคต
ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ

[๑๘] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น
หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระสงฆ์ของพระตถาคต
ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
ถ้าเห็นว่าจะได้สุขอันยิ่งใหญ่
ด้วยการเสียสละสุขอันเล็กน้อย
นักปราชญ์พึงเสียสละสุขอันเล็กน้อย
เพื่อเห็นแก่สุขอันยิ่งใหญ่๒

รัตนสูตร จบ

๑. ตีโรกุตตสูตร๑

ว่าด้วยเรื่องเปรตที่อยู่ภายนอกฝาเรือน๒

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้ เพื่ออนุโมทนาพระเจ้าพิมพิสาร
จอมทัฬหะครุฑ ดังนี้)

[๑] พวกเปรตพากันมาสู่เรือนของตน๓

บ้างยืนอยู่ที่ฝาเรือนด้านนอก

บ้างยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่ง

บ้างยืนฟังอยู่ที่บานประตู

[๒] เมื่อมีข้าวและน้ำดื่มมากมาย

เมื่อของเคี้ยวของกินถูกจัดเตรียมไว้แล้ว

ญาติสักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น

เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย

[๓] เหล่าชนผู้อนุเคราะห์ ย่อมถวายอาหารและน้ำดื่ม

ที่สะอาดประณีต เหมาะแก่พระสงฆ์ตามกาล

อุทิศให้ญาติทั้งหลาย(ที่เกิดเป็นเปรต)อย่างนี้ว่า

ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา

ขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุขเถิด

[๔] ส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้น

พากันมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้น

ย่อมอนุโมทนาในอาหารและน้ำดื่มเป็นอันมากโดยเคารพว่า

[๕] เพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุข

สมบัติเช่นนี้

ขอญาติเหล่านั้นของพวกเราจะมีอายุยืน

อนึ่ง การบูชา ญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเราแล้ว

และทายกก็ไม่ไร้ผล

[๖] ในเปตวิสัย๑นั้น ไม่มีกสิกรรม (การทำไร่ไถนา)

ไม่มีโครักขกรรม (การเลี้ยงวัวไ้ขาย)

ไม่มีพาณิชย์กรรม (การค้าขาย) เช่นนั้น
การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงิน ก็ไม่มี
ผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเปตวิสัยนั้น
ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้
[๗] น้ำฝนที่ตกลงมาในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม

ฉันใด

ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้
ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉันนั้นเหมือนกัน
[๘] ห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยม

ฉันใด

ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้
ย่อมสำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน
[๙] กุลบุตรเมื่อระลึกถึงอุปการะ
ที่ญาติผู้ละไปแล้ว(เปรต)เคยทำไว้ในกาลก่อนว่า
ผู้นั้นได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้ทำสิ่งนี้แก่เรา
ได้เป็นญาติ มิตร และสหายของเรา
ก็ควรถวายทักษิณาทานอุทิศให้แก่ญาติผู้ละไปแล้ว
[๑๐] การร้องให้ ความเศร้าโศก
หรือความร่ำไห้คร่ำครวญอย่างอื่นใด
ใคร ๆ ไม่ควรทำเลย เพราะการร้องให้ เป็นต้นนั้น
ไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว
ญาติทั้งหลายก็ยังคงสภาพอยู่อย่างนั้น
[๑๑] ส่วนทักษิณาทานนี้แล ที่ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์
ย่อมสำเร็จประโยชน์เกื้อกูลสันกาลนาน
แก่หมู่ญาติที่เกิดเป็นเปรตนั้น โดยพลันทีเดียว
[๑๒] ญาติธรรม๑นี้นั้น ท่านแสดงออกแล้ว
การบูชาญาติที่ตายไปเป็นเปรต ท่านทำอย่างยิ่งใหญ่แล้ว
ทั้งกำลังกายของภิกษุ ท่านก็เพิ่มให้แล้ว
เป็นอันว่าท่านสั่งสมบุญไว้มิใช่น้อยเลย

ติโรกृतตสูตร จบ

๘. นิธิกัณตสูตร

ว่าด้วยการฟังขุมทรัพย์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่กุฎุมพิดนหนึ่งในกรุงสาวัตถี

ดังนี้)

[๑] คนเราฟังขุมทรัพย์๒ไว้ในที่ลึกลับถึงน้ำก็ด้วยคิด

ว่า

เมื่อเกิดกิจที่จำเป็นขึ้น ขุมทรัพย์นี้จะเป็นประโยชน์แก่เรา

คือ [๒] คนเราฝังขุมทรัพย์ไว้ในโลก ก็เพื่อจุดประสงค์นี้

เพื่อให้พ้นจากราษฎรที่คอยคุกคาม
 เพื่อให้พ้นจากโจรภัยที่คอยเบียดเบียน
 เพื่อเก็บไว้ใช้หนี้ก็มี เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเกิดทุกข์ภัย๓
 หรือเพื่อใช้ในเวลามีภัยอันตรายต่าง ๆ

เพียงนั้น [๓] ขุมทรัพย์ที่เขาฝังไว้อย่างดีในที่ลึกลับน้ำถึง

จะสำเร็จประโยชน์แก่เขาไปทั้งหมด ตลอดเวลาที่เขาไม่
 [๔] เพราะบางที่ขุมทรัพย์ก็เคลื่อนที่ไปก็มี
 บางที่เขาลืมที่ฝังไว้ก็มี
 บางที่พวกนกเคลื่อนย้ายก็มี
 บางที่พวกยักษ์นำขุมทรัพย์นั้นไปก็มี
 [๕] หรือบางที่เมื่อเขาไม่เห็นทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก
 ขโมยขุดเอาไปก็มี

เมื่อเขาสิ้นบุญ ขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ทั้งหมดนั้นก็พินาศหายไป
 [๖] ขุมทรัพย์๑ที่ผู้ใดจะเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม
 ฝังไว้ดีแล้ว ด้วยทาน ศีล สัจญมะ และทมะ๒
 [๗] ในพระเจดีย์ พระสงฆ์ บุคคล แหกที่มาหา
 ในมารดา บิดา หรือพี่ชาย
 [๘] ขุมทรัพย์นี้ชื่อว่าฝังไว้ดีแล้ว คนอื่นขนเอาไปไม่
 ได้

จะติดตามคนฝังตลอดไป
 บรรดาทรัพย์สมบัติที่เขาจำต้องละไป
 เขาพาไปได้เฉพาะขุมทรัพย์นี้เท่านั้น
 [๙] ขุมทรัพย์นี้ไม่ทั่วไปแก่คนเหล่านั้น ทั้งโจรก็ลัก
 เอาไปไม่ได้

ผู้มีปัญญาควรทำแต่บุญที่จะเป็นขุมทรัพย์ติดตามตนตลอดไป
 [๑๐] ขุมทรัพย์นี้ให้ผลอันน่าปรารถนาทุกประการ
 แก่เทวดา และมนุษย์ คือเทวดาและมนุษย์ปรารถนาผลใด ๆ
 ผลนั้น ๆ ทุกอย่าง จะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 [๑๑] ความมีผิวพรรณงดงาม ความมีเสียงไพเราะ
 ความมีทรวดทรงสมส่วน ความมีรูปสวย
 ความเป็นใหญ่ ความมีบริวาร ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 [๑๒] ความเป็นพระราชาในประเทศ ความเป็นอิสระ๑
 ความสุขของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอันน่าพอใจ
 และแม้ความเป็นเทวราชของเทวดาในหมู่เทพ

ทั้งหมดก็จะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้

[๑๓] สมบัติของมนุษย์ก็ดี ความยินดีในเทวโลกก็ดี
สมบัติคือนิพพานก็ดี ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้

[๑๔] บุคคลอาศัยมิตตสัมปทา๒

ประกอบความเพียรโดยแยบคาย

ก็จะเป็นผู้ชำนาญในวิชาและวิมุตติ

ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้

[๑๕] ปฏิสัมภิทา๓ วิโมกข์๔ สากบารมี๕

ปัจเจกโพธิ์ และพุทธภูมิ๑

ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้

[๑๖] บุญสัมปทา๑นี้มีประโยชน์มากอย่างนี้

เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้เป็นปราชญ์

จึงสรรเสริญภาวะแห่งบุญที่ทำไว้แล้ว

นิติกัณทสูตร จบ

๙. เมตตสูตร

ว่าด้วยการแผ่เมตตา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่า ดังนี้)

[๑] ผู้ฉลาดในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตปา๓

ควรบำเพ็ญกรณียกิจ๑ควรเป็นผู้อาจหาญ ชี้อตรง

เคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน และไม่เยอหยิ่ง

[๒] ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย๔

มีความประพฤติเบา๕ มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน

ไม่คะนอง๖ ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย

[๓] อนึ่ง ไม่ควรประพฤติกุศลความเสียหายใด ๆ

ที่จะเป็นเหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้

(ควรแผ่เมตตาไปในสรรพสัตว์อย่างนี้ว่า)

ขอสัตว์ทั้งปวงจงมีความสุข

มีความเกษม มีตนเป็นสุขเกิด

[๔] คือ เหล่าสัตว์ที่ยังเป็นผู้หวาดสะดุ้งหรือเป็นผู้

มันคง๑

ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเกิด

เหล่าสัตว์ที่มีขนาดกายยาว ขนาดกายใหญ่ ขนาดกาย

ปานกลาง

ขนาดกายเตี้ย ขนาดกายผอม หรือขนาดกายอ้วน

ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเกิด

[๕] เหล่าสัตว์ที่เคยเห็นก็ดี เหล่าสัตว์ที่ไม่เคยเห็นก็ดี

เหล่าสัตว์ที่อยู่ใกล้และอยู่ไกลก็ดี ภูตหรือสัณเภาเวสียก็ดี
ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเถิด
[๖] ไม่ควรข่มเหง ไม่ควรดูหมิ่นกันและกันในทุก

โอกาส

ไม่ควรปรารภนาทุกข์แก่กันและกัน
เพราะความโกรธและความแค้น
[๗] ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มีประมาณไปยังสรรพ

สัตว์

ดูจุมารดาเฝ้าถนอมบุตรคนเดียวด้วยชีวิต ฉะนั้น
[๘] อนึ่ง ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มีประมาณ
กว้างขวาง ไม่มีเวร ไม่มีศัตรูไปยังสัตว์โลกทั่วทั้งหมด
ทั้งชั้นบน ๑ ชั้นล่าง ๒ และชั้นกลาง ๓
[๙] ผู้แผ่เมตตาจะเย็น เดิน นิ่ง หรือนอน
ควรตั้งสติไว้ตลอดเวลาที่ยังไม่ว่าง
นักปราชญ์เรียกการอยู่ด้วยเมตตานี้ว่า พรหมวิหาร
[๑๐] อนึ่ง ผู้แผ่เมตตาที่ไม่ยึดถือทิฏฐิ ๕
มีศีล ถึงพร้อมด้วยทัสสนะ ๖
กำจัดความยินดีในกามคุณได้แล้ว
ก็จะไม่เกิดในภพอีกต่อไป

เมตตสูตร จบ

ขุททกปาฐะ จบ

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ยมกวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมเป็นคู่กัน

๑. จักขุปาลเถรวัตถุ

เรื่องพระจักขุปาลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑] ธรรมทั้งหลาย ๑ มีใจ ๒ เป็นหัวหน้า ๓
มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ
ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะถูกชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย
เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป
เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น

๒. มัญญุกุณฑลิวัตถุ

เรื่องนายมัญญุกุณฑลิวัด

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

นาย มัญญุกุณฑลิวัด ดังนี้)

[๒] ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า

มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ
ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย
เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป
เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น๑

๓. ตีสสเถรวัตถุ

เรื่องพระตีสสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๓] ชนเหล่าใด เข้าไปผูกเวรว่า

คนนี้ได้ด่าเรา ได้ฆ่าเรา

ได้ชนะเรา และได้ลักสิ่งของของเราไป

เวรของชนเหล่านั้น ย่อมไม่สงบระงับ

[๔] ส่วนชนเหล่าใด ไม่เข้าไปผูกเวรว่า

คนนี้ได้ด่าเรา ได้ฆ่าเรา

ได้ชนะเรา และได้ลักสิ่งของของเราไป

เวรของชนเหล่านั้น ย่อมสงบระงับ

๔. กาลียักขินีวัตถุ

เรื่องนางยักษชื่อกาลิ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางยักษชื่อกาลิและหญิงคนหนึ่ง
ดังนี้)

[๕] เพราะว่าในกาลไหน ๆ เสร็จทั้งหลายในโลกนี้

ย่อมไม่สงบระงับด้วยเวร๑

แต่เวรทั้งหลายย่อมสงบระงับด้วยการไม่จองเวร๒

นี้เป็นธรรมเก่า๓

๕. โกสัมพิกวัตถุ

เรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีผู้ทะเลาะ
กัน ดังนี้)

[๖] ชนเหล่าอื่น๔ไม่รู้ชัดว่า พวกเรากำลังย่อยยับอยู่

ณ ที่นี้

ส่วนชนเหล่าใด๕ในหมู่นั้น รู้ชัด

ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับ

เพราะการปฏิบัติของชนเหล่านั้น

๖. มหากาลเถรวัตถุ

เรื่องพระมหากาลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๗] มารดย่อมครอบงำบุคคลผู้พิจารณาเห็นความงาม

ไม่สำรวจอินทรีย์ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค
เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อน
เหมือนพายัพัดต้นไม้ที่ไม่มั่นคงให้หักโค่นลงได้ ฉะนั้น
[๘] มารยอมไม่ครอบงำบุคคลผู้ไม่พิจารณาเห็นความ

งาม

สำรวจอินทรีย์ดีแล้ว รู้จักประมาณในการบริโภค
มีศรัทธา และปรารถนาความเพียร
เหมือนพายัพัดโคนภูเขาศีลาไม่ได้ ฉะนั้น

๑. เทวทัตตวัตรุ

เรื่องพระเทวทัต

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระเทวทัตที่ได้ผ้ากาสาจะมีราคามาก
จากแคว้น คันธาระ จึงตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุชาวเมืองราชคฤห์ ดังนี้)

[๙] ผู้ใดยังมีกิเลสดูจน้าฝาด๓

ปราศจากทมะและสัจจะ๔

จะนุ่งห่มผ้ากาสาจะ

ผู้นั้นไม่ควรที่จะนุ่งห่มผ้ากาสาจะเลย

[๑๐] ส่วนผู้ใดคายกิเลสดูจน้าฝาด

ตั้งมั่นดีแล้วในศีล๑ ประกอบด้วยทมะและสัจจะ

ผู้นั้นแลควรที่จะนุ่งห่มผ้ากาสาจะได้๒

๒. สัญชัยวัตรุ

เรื่องสัญญาชัยปริพาชก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๑] ชนเหล่าใดเห็นสิ่งที่ไม่มีสาระ๑ว่ามีสาระ

และเห็นสิ่งที่มีสาระ๔ว่าไม่มีสาระ

ชนเหล่านั้น ชื่อว่ามีความดำริผิดเป็นทางปฏิบัติ

ยอมไม่ประสพสิ่งที่มีสาระ๕

[๑๒] ส่วนชนเหล่าใดที่รู้สิ่งที่มีสาระว่ามีสาระ

และรู้สิ่งที่ไม่มีสาระว่าไม่มีสาระ

ชนเหล่านั้น ชื่อว่ามีความดำริชอบเป็นทางปฏิบัติ

ยอมประสพสิ่งที่มีสาระ

๓. นันทเถรววัตรุ

เรื่องพระนันทเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๓] ฝนยอมร่ำรดเรือนที่มุงไม่ดีได้ ฉันทไ

รากะยอมร่ำรดจิตที่ไม่ได้อบรม๑ได้ ฉันทน

[๑๔] ฝนยอมร่ำรดเรือนที่มุงดีแล้วไม่ได้ ฉันทไ

ราคะยอมร้าวรุดจิตที่อบรมดีแล้วไม่ได้ ฉันนั้น๒

๑๐. จุนทสุกริกวัตถุ

เรื่องนายจุนทะฆ่าสุกร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๕] ผู้ทำบาปเป็นปกติ ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้

ตายไปแล้วก็ยังเศร้าโศกในโลกหน้า

ชื่อว่าเศร้าโศกในโลกทั้งสอง

เขาย่อมเศร้าโศกเดือดร้อน เพราะเห็นกรรมที่เศร้าหมองของ

ตน

๑๑. ธัมมิกอุปาสกวัตถุ

เรื่องอุบาสกผู้ประพฤติธรรม

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๖] ผู้ทำบุญไว้ ย่อมบันเทิงใจในโลกนี้

ตายไปแล้วก็ยังบันเทิงใจในโลกหน้า

ชื่อว่าบันเทิงใจในโลกทั้งสอง

เขาย่อมบันเทิงรื่นเริงใจเพราะเห็นกรรมที่บริสุทธิ์ของตน

๑๒. เทวทัตตวัตถุ

เรื่องพระเทวทัต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๗] ผู้ทำบาปเป็นปกติ ย่อมเดือดร้อนในโลกนี้

ตายไปแล้วก็ยังเดือดร้อนในโลกหน้า

ชื่อว่าเดือดร้อนในโลกทั้งสอง

เขาย่อมเดือดร้อนใจว่า เราได้ทำบาปไว้แล้ว

ครั้นไปสู่ทุกคติ เขายังเดือดร้อนมากขึ้น

๑๓. สุมณาเทวีวัตถุ

เรื่องนางสุมณาเทวี

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภนางสุมณาเทวีธิดาคนเล็กของเศรษฐีซึ่ง
เสียชีวิตจึงตรัสพระคาถานี้แก่นาถปิณฑิกเศรษฐี ดังนี้)

[๑๘] ผู้ทำบุญไว้ ย่อมผลิตเพลนใจในโลกนี้

ตายไปแล้วก็ยังผลิตเพลนใจในโลกหน้า

ชื่อว่าผลิตเพลนใจในโลกทั้งสอง

เขาย่อมผลิตเพลนใจว่า เราได้ทำบุญไว้แล้ว

ครั้นไปสู่สุคติ เขายังผลิตเพลนใจมากขึ้น

๑๔. เทวสหายกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุสองสหาย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๙] คนที่กล่าวพุทธพจน์๑แม้มาก

แต่มัวประมาท ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น
ย่อมไม่ได้รับผลแห่งความเป็นสมณะ๒
เหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโคได้แต่นับโคให้คนอื่น ฉะนั้น
[๒๐] คนที่กล่าวพุทธพจน์แต่น้อย
แต่ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมเป็นปกติ๓
ละราคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว
รู้ชอบ มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว
ไม่ยึดติดในโลกนี้และโลกหน้า๔
เขาย่อมได้รับผลแห่งความเป็นสมณะ

ยมการรรคที่ ๑ จบ

๒. อัปปมาทวรรค

หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท

๑. สามาวตීวัตถุ

เรื่องพระนางสามาวดี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๑] ความไม่ประมาท๑ เป็นทางแห่งอมตะ๒

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

คนผู้ไม่ประมาทชื่อว่าย่อมไม่ตาย

คนผู้ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว๓

[๒๒] บัณฑิตทราบความต่างกัน

ระหว่างความไม่ประมาทกับความประมาทนั้น

แล้วตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

ย่อมบันเทิงใจในความไม่ประมาท

ยินดีในทางปฏิบัติของพระอริยะทั้งหลาย๔

[๒๓] บัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์เหล่านั้น เฟ่งพินิจ๕

มีความเพียรต่อเนื่อง มีความบากบั่นมั่นคงเป็นนิตย์

ย่อมบรรลุนิพพานอันเป็นสภาวะยอดเยี่ยม ปลอดจากโยคะ๖

๒. กุมภโกสสกวัตถุ

เรื่องนายกุมภโกสส

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าพิมพิสารและนายกุมภ
โกสส ดังนี้)

[๒๔] ยศ๑ ย่อมเจริญแก่บุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียร

มีสติ มีการทำงานสะอาด ใคร่ครวญก่อนทำ

สำรวม ดำรงชีวิตโดยธรรม และไม่ประมาท

๓. จูฬปัณณีกวัตถุ

เรื่องพระจูฬปัณณิก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕] คนมีปัญญาพึงทำที่พึงดูเกาะที่น้ำท่วมไม่ถึง๒
ด้วยความขยัน ด้วยความไม่ประมาท
ด้วยการสำรวม และด้วยการฝึกฝน

๔. พาลนักชัตตวัตถุ

เรื่องนักษัตริย์ของคนพาล

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาแก่นักภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖] คนพาลมีปัญญาทรม ปรกอบความประมาทอยู่

เสมอ

ส่วนบัณฑิตผู้มีปัญญา รักษาความไม่ประมาทไว้

เหมือนคนรักษาทรัพย์อันประเสริฐ ฉะนั้น

[๒๗] ท่านทั้งหลาย อย่าปรกอบความประมาท

อย่าปรกอบความเชยชมยินดีในกามเลย

เพราะผู้ไม่ประมาทแล้ว เฟ่งพินิจอยู่

ย่อมได้รับความสุขอันไพบูรณ์๑

๕. มหากัสสปเถรวัตถุ

เรื่องพระมหากัสสปเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถา ดังนี้)

[๒๘] เมื่อใด บัณฑิตบรรเทาความประมาท ด้วยความ

ไม่ประมาท

ขึ้นสู่ปัญญาจุปราสาท๒ ไม่เศร้าโศก

พิจารณาเห็นหมู่มสัตว์ผู้มีความเศร้าโศก

เมื่อนั้น บัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ ย่อมเห็นคนพาลได้

เหมือนคนที่ยืนอยู่บนภูเขาเห็นคนที่ภาคพื้นได้ ฉะนั้น

๖. เทวสหายกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุสองสหาย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาแก่นักภิกษุ ๒ รูป ดังนี้)

[๒๙] ผู้มีปัญญาดี๓ เป็นผู้ไม่ประมาท ในเมื่อผู้อื่น

ประมาท

เป็นผู้ตื่นอยู่โดยมาก๔ ในเมื่อผู้อื่นหลับ

ย่อมละทิ้งคนมีปัญญาทรมไปไกล

เหมือนม้าเฝ้าจัดวิ่งละทิ้งม้าที่หมดแรงไว้ ฉะนั้น

๗. มฆวัตถุ

เรื่องท้าวหม่อมวาน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาแก่นักเจ้าลิจฉวีนามว่า มหาลิ ดังนี้)

[๓๐] ท้าวหม่อมวานประเสริฐสุดในหมู่เทวดาเพราะความ

ไม่ประมาท

บัณฑิตทั้งหลาย สรรเสริญความไม่ประมาท

และติเตียนความประมาททุกเมื่อ

๘. อัญญตรภิกขุวัตถุ
เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้)

[๑๑] ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท
หรือเห็นภัยในความประมาท
เผาสังโยชนน้อยใหญ่ได้หมด
เหมือนไฟเผาเชื้อน้อยใหญ่ให้หมดไป ฉะนั้น

๙. นิคมวาสีตีสสเถรวัตถุ

เรื่องพระตีสสเถระผู้อยู่ในนิคม

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระตีสสเถระผู้อยู่ในนิคม ดังนี้)

[๑๒] ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท
หรือมีปกติเห็นภัยในความประมาท
เป็นผู้ไม่เสื่อม๒ ชื่อว่าอยู่ใกล้นิพพานแน่แท้

อัปปมาทวรรคที่ ๒ จบ

๑๐. จิตตวรรค

หมวดว่าด้วยการฝึกจิต

๑. เมฆียเถรวัตถุ

เรื่องพระเมฆียเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเมฆียเถระ ดังนี้)

[๑๓] จิตที่ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก๑
ผู้มีปัญญาสามารถควบคุมให้ตรงได้
เหมือนช่างศรดัดลูกศรให้ตรง ฉะนั้น
[๑๔] จิตนี้ย่อมดิ้นรนไปมา๒
เหมือนปลาที่ถูกยกขึ้นจากน้ำโยนไปบนบก ฉะนั้น
ดังนั้น ผู้มีปัญญาจึงควรละบัวแห่งมาร๓

๒. อัญญตรภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้)

[๑๕] การฝึกจิตที่ควบคุมได้ยาก เปลี่ยนแปลงง่าย๒
ชอบไฝหาแต่อารมณ์ที่ปรารถนา จัดว่าเป็นความดี
เพราะจิตที่ฝึกแล้วยอมนำสุขมาให้๓

๓. อุกกัณฐิตภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้กระสันจะสึก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุรูปหนึ่งผู้กระสันจะสึก ดังนี้)

[๑๖] ผู้มีปัญญาควรรักษาจิต
ที่เห็นได้ยากยิ่ง ละเอียดยิ่ง

ขอบไผ่หาแต่อาภรณ์ที่ปรารถนา

เพราะจิตที่คุ้มครองแล้วยอมนาสุขมาให้

๔. สังขรักขิตเถรวัตถุ

เรื่องพระสังขรักขิตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระสังขรักขิตเถระ ดังนี้)

[๒๗] คนเหล่าใดสำรวมจิต

ที่เที่ยวไปไกล๑ เที่ยวไปดวงเดียว๒

ไม่มีรูปร่าง๓ อาศัยอยู่ในถ้ำ๔

คนเหล่านั้นจักพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร๕

๕. จิตตหัตถเถรวัตถุ

เรื่องพระจิตตหัตถเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘] ผู้มีจิตไม่มั่นคง ไม่รู้แจ้งสัทธรรม

มีความเลื่อมใสเลื่อนลอย

ยอมไม่มีปัญญาสมบูรณ์

[๒๙] ผู้มีจิตไม่ชุ่มด้วยราคะ ไม่ชุ่มมัวด้วยโทสะ

ละบุญและบาปได้แล้ว มีสติตั้งอยู่

ยอมไม่มีภัย๖

๖. ปัญจสตภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ดังนี้)

[๔๐] ภิกษุรู้ว่า ร่างกายนี้เปรียบเหมือนหม้อดิน

ควรป้องกันจิตนี้ เหมือนป้องกันพระนคร

แล้วใช้อาวุธคือปัญญารบกับมาร๑

และควรรักษาชัยชนะไว้ แต่ไม่ควรยินดียึดติด๒

๗. ปุติคัตตติสสเถรวัตถุ

เรื่องพระติสสเถระผู้มีร่างกายเน่าเปื่อย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระติสสเถระผู้มีร่างกายเน่าเปื่อย ดังนี้)

[๔๑] อีกไม่นานนัก ร่างกายนี้ก็จักปราศจากวิญญูญาณ

ถูกทอดทิ้งทับถมแผ่นดิน

เหมือนท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น

๘. นันทโคปาลกวัตถุ

เรื่องนายหน้ะผู้เลี้ยงโค

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๒] จิตที่ตั้งไว้ผิด๑พึงทำให้ได้รับความเสียหาย

ยิ่งกว่าความเสียหายที่โจรเห็นโจร๒

หรือผู้จองเวรเห็นผู้จองเวร จะพึงทำให้แก่กัน

๔. โสเรยยวัตถุ

เรื่องพระโสเรยยเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๓] จิตที่ตั้งไว้ชอบ๓ ย่อมอำนวยให้ได้ผลที่ประเสริฐ

ยิ่ง

ที่มารดาบิดาก็ทำให้ไม่ได้

หรือแม่ญาติเหล่าอื่นก็ให้ไม่ได้

จิตตารรคที่ ๓ จบ

๔. ปุปผวรรค

หมวดว่าด้วยดอกไม้

๑. ปญฺจสตภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ดังนี้)

[๔๔] ใครจักรู้แจ้งแผ่นดินนี้๑ ยมโลก๒

และมนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก

ใครจักเลือกบทรธรรม๓ที่ตถาคตแสดงไว้ดีแล้ว

เหมือนช่างดอกไม้ผู้ชาญฉลาดเลือกเก็บดอกไม้ ฉะนั้น

[๔๕] พระเสขะ๔จักรู้แจ้งแผ่นดินนี้ ยมโลก

และมนุษย์โลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก

พระเสขะจักเลือกบทรธรรมที่ตถาคตแสดงไว้ดีแล้ว

เหมือนช่างดอกไม้ผู้ชาญฉลาดเลือกเก็บดอกไม้ ฉะนั้น

๒. มรฺริจกัมมัญ्ञานิกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้เจริญมรฺริจกัมมัญ्ञาน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุผู้เจริญกัมมัญ्ञานมี

พยับแดดเป็นอารมณ์ ดังนี้)

[๔๖] ภิกษุผู้รู้แจ้งว่า ร่างกายนี้เปรียบเหมือนฟองน้ำ

รู้ชัดว่า ร่างกายนี้มีลักษณะจุพยับแดด๑

ตัดพวงดอกไม้ของมาร๒ได้แล้ว

ก็จะไปถึงสถานที่ที่มีจรัราหาไม่พบ๓

๓. วิฑูทภววัตถุ

เรื่องเจ้าชายวิฑูทภะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๗] มฤตยู๔ ย่อมจุดคร่านรชนผู้มีใจติดข้องอยู่

ในอารมณ์ต่าง ๆ

ผู้มัวแต่เลือกเก็บดอกไม้๕อยู่

เหมือนห้วงน้ำใหญ่พัดพาเอาชาวบ้านที่หลับไหลไป ฉะนั้น

๔. ปติปฐิกาวัตถุ

เรื่องนางปติปฐิกา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๘] มฤตยูยอมทำคนที่มีใจติดข้องอยู่ในอารมณ์ต่าง

ๆ

ผู้มัวแต่เลือกเก็บดอกไม้อยู่

ผู้ไม่ถุ่มในกามทั้งหลาย๑ ให้ตกอยู่ในอำนาจ

๕. มัจฉริโกสียเสฏฐิวัตร

เรื่องโกสียเศรษฐีผู้ตระหนี่

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๙] ภมรไม่ทำลายดอก สี่ และกลืน

ดูดแต่น้ำหวานไป ชื่นใจ

มุขีพึงเที่ยวไปในหมู่บ้าน ชื่นนั้น๒

๖. ปาฐิกาชิวกวัตร

เรื่องอาชีวกชื่อปาฐิกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อุบาสิกาผู้รับใช้อาชีวกชื่อปาฐิกะ

ดังนี้)

[๕๐] บุคคลไม่พึงใส่ใจถ้อยคำแสดงหูของคนอื่น

ไม่พึงเพ่งเล็งกิจที่คนอื่นทำแล้วหรือยังไม่ได้ทำ

แต่พึงตรวจดูกิจที่ตนทำแล้วและยังไม่ได้ทำเท่านั้น

๗. นัตตปาณิอุปาสกวัตร

เรื่องนัตตปาณิอุบาสก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอนนทเถระ ดังนี้)

[๕๑] วาจาสุภาषิต๑ ย่อมไม่มีผลแก่ผู้ไม่ทำตาม๒

เหมือนดอกไม้งาม มีสีสวย (แต่) ไม่มีกลิ่น

[๕๒] วาจาสุภาषิต ย่อมมีผลแก่ผู้ทำตามด้วยดี

เหมือนดอกไม้งาม มีทั้งสีและกลิ่น ฉะนั้น๓

๘. วิสาขาวัตถุ

เรื่องนางวิสาข

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๕๓] สัตว์ผู้มีอันจะต้องตาย เมื่อเกิดมาแล้ว ควรสร้าง

กุศลไว้ให้มาก

เหมือนช่างดอกไม้ร้อยพวงมาลัยไว้เป็นจำนวนมากจากกอง

ดอกไม้ ฉะนั้น

๙. อนันนทเถรวัตถุ

เรื่องพระอนนทเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอนนทเถระ ดังนี้)

[๕๔] กลิ่นดอกไม้ลอยไปทวนลมไม่ได้
กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณา
หรือกลิ่นกระลำพักก็ลอยไปทวนลมไม่ได้
ส่วนกลิ่นของสัตว์บุรุษ ลอยไปทวนลมได้
เพราะสัตว์บุรุษจรไปทั่วทุกทิศ
[๕๕] กลิ่นศีลยอดเยี่ยมกว่ากลิ่นหอมเหล่านี้ คือ
กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณา กลิ่นดอกกุบล และกลิ่นดอก

มะลิ

๑๐. มหากัสสปเถรวัตถุ

เรื่องพระมหากัสสปเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๕๖] กลิ่นกฤษณา หรือกลิ่นจันทน์นี้ หอมเพียง

เล็กน้อย

แต่กลิ่นของท่านผู้มีศีล หอมมากที่สุด
หอมฟุ้งไปทั่วทั้งเทวโลกและมนุษย์โลก

๑๑. โคธิกเถรวัตถุ

เรื่องพระโคธิกเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๕๗] มารยอไม่พบทางของท่านผู้มีศีลสมบูรณ์
ผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาทเป็นปกติ
ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ

๑๒. ครหทินนวัตถุ

เรื่องนายครหทินน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นายครหทินน และนายสิริคุตต์

ดังนี้)

[๕๘] ในกองขยะที่เขาทิ้งไว้ข้างทางใหญ่
ยังมีดอกบัวมีกลิ่นหอมรื่นรมย์ใจเกิดขึ้นมาได้ ฉันทใจ

[๕๙] ในหมู่ปุณฺณผู้มีฉันทมนซึ่งเปรียบได้กับกองขยะ
ก็ยังมีสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเจริญรุ่งเรืองอยู่ด้วย

ปัญญา ฉันทนั้น

ปุပ္ผวรรคที่ ๔ จบ

๕. พาลวรรค

หมวดว่าด้วยคนพาล๑

๑. อัญญตรปริสวัตถุ

เรื่องชายคนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล และชายคน

หนึ่ง ดังนี้)

[๖๐] ราตรีหนึ่ง ยาวนานสำหรับผู้ตื่นอยู่
ระยะทางโยชน์หนึ่ง ยาวไกลสำหรับผู้เมื่อยล้า
สังสารวัฏ๒ยาวนานสำหรับคนพาลผู้ไม่รู้แจ้งสัจธรรม

๒. มหากัศปสัทธีวิหาริกวัตถุ

เรื่องสัทธีวิหาริกของพระมหากัศสปเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้อยู่ในกรุงราชคฤห์ ดังนี้)

[๖๑] หากบุคคลเที่ยวหาคนดีกว่าตน หรือเสมอกับตน
ไม่ได้

ก็ควรถือการเที่ยวไปคนเดียวให้มั่นคง

เพราะจะหาความเป็นเพื่อน๑ในคนพาลไม่ได้เลย

๓. อานันทเสฏฐิวัตถุ

เรื่องอานันทเศรษฐี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เศรษฐีชื่อมูลสิริบุตรของ
อานันทเศรษฐี ดังนี้)

[๖๒] คนพาลย่อมเดือดร้อนว่า เรามีบุตร เรามีทรัพย์

แท้จริง ตัวตนก็ไม่มี บุตรและทรัพย์จักมีแต่ที่ไหน

๔. คณฐิกาทกโจรวัตถุ

เรื่องโจรผู้ทำลายปม

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่โจรผู้ทำลายปมและชนทั้งหลาย
ดังนี้)

[๖๓] คนพาลที่รู้ตัวว่าเป็นคนพาล

ยังเป็นบัณฑิตได้บ้าง

แต่คนพาลที่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต

นั้นแหละ เรียกว่า คนพาลแท้

๕. อุทายิเถรวัตถุ

เรื่องพระอุทายิเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๖๔] คนพาล แม้จะอยู่ใกล้บัณฑิตชั่วชีวิต

ก็ไม่รู้แจ้งธรรม เหมือนทัพพีไม่รู้รสแกง ฉะนั้น

๖. ปาฐะยยกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุชาวเมืองปาฐะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๖๕] วิญญูชน แม้จะอยู่ใกล้บัณฑิตเพียงชั่วครู่

ก็รู้แจ้งธรรมได้ฉับพลัน เหมือนลิ้นรู้รสแกง ฉะนั้น

๗. สุปปพุททกุฎฐิวัตถุ

เรื่องนายสุปปพุททะผู้เป็นโรคเรื้อน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๖๖] คนพาลผู้มีปัญญาทึบ ทำตนให้เป็นดุจข้าศึก
 เที่ยวทำบาปกรรมที่ให้ผลเผ็ดร้อน

๘. กัสสกวัตถุ
เรื่องชวานา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ชวานาคนหนึ่ง ดังนี้)
[๖๗] บุคคลทำกรรมใดแล้ว
 ย่อมเดือดร้อนใจในภายหลัง
 ร้องให้น้ำตานองหน้า เสวยผลกรรมอยู่
 กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมไม่ดี

๙. สุมณมาลาการวัตถุ
เรื่องช่างดอกไม้ชื่อสุมณะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๖๘] บุคคลทำกรรมใดแล้ว
 ย่อมไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง
 อิ่มเอิบ ดีใจ เสวยผลกรรมอยู่
 กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมดี

๑๐. อุปปลวณณาเถรีวัตถุ
เรื่องพระอุปปลวณณาเถรี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๖๙] ตลอดเวลาที่บาปยังไม่ให้ผล
 คนพาลย่อมสำคัญบาปดุจน้ำผึ้ง๑
 แต่เมื่อใดบาปให้ผล เมื่อนั้นคนพาลย่อมประสบทุกข์

๑๑. ชัมพูกาชีวกวัตถุ
เรื่องอาชีวกชื่อชัมพูกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่มหาชนชาวแคว้นอังคะและมคธ
ดังนี้)

[๗๐] คนพาลถึงใช้ปลายหญ้าคาจิ้มอาหารกินทุกๆ
เดือน

 เขาก็ไม่ได้รับผลแห่งการปฏิบัติเช่นนั้น
 เท่าเสียวที่ ๑๖ ของผู้มีธรรมอันนับได้แล้ว๑

๑๒. อหิเปตวัตถุ
เรื่องเปรตผู้มีรูปร่างเหมือนงู

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๗๑] บาปกรรมที่บุคคลทำแล้วยังไม่ให้ผลทันที
 เหมือนน้ำนมที่รีดในวันนี้
 บาปกรรมนั้นจะค่อย ๆ เฝามาถึงคนพาล

เหมือนไฟที่ถูกเถ้ากลบไว้ ฉะนั้น

๑๓. สัมมัตถิยปฏิปทา

เรื่องเปรตถูกผอนต่อยศิระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระศาสดาแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒] ความรู้เกิดแก่คนพาลเพียงเพื่อทำลายถ่ายเดียว
ความรู้ของคนพาลนั้น กำจัดคุณงามความดี
ทำปัญญาของเขาให้ตกต่ำ

๑๔. สุตมมเถรวัตถุ

เรื่องพระสุตมมเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระศาสดาแก่พระสุตมมเถระ ดังนี้)

[๑๓] ภิกษุพาลปรารถนาการยกย่องที่ตนไม่มี
ปรารถนาให้ภิกษุทั้งหลายตามแวดล้อมตน
ปรารถนาความเป็นใหญ่ในอาวาส
และปรารถนาเครื่องบูชาจากชาวบ้านทั้งหลาย
[๑๔] ภิกษุพาลเกิดความดำริว่า
ขอให้ศฤงษณ์และบรรพชิตทั้ง ๒ ฝ่าย จงเข้าใจว่า
เราผู้เดียวทำกิจนี้ เราผู้เดียวพึงมีอำนาจในการงาน
ไม่ว่ากิจการใหญ่หรือเล็ก
ความริษยาและความถือตัวจึงเกิดพอกพูนขึ้น

๑๕. วณวาสีตีสเถรวัตถุ

เรื่องพระวณวาสีตีสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระศาสดาแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๕] ข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ได้ลาภเป็นอย่างดี

หนึ่ง

ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงนิพพานเป็นอีกอย่างหนึ่ง
ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า
รู้ชัดข้อปฏิบัติทั้งสองนี้แล้ว ไม่พึงยินดีสักการะ
แต่พึงเพิ่มพูนวิเวก(ให้ต่อเนื่อง)

พาลวรรคที่ ๕ จบ

๖. ปิตติตวรรค

หมวดว่าด้วยปิตติ

๑. ราธเถรวัตถุ

เรื่องพระราธเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระศาสดาแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๖] บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญาจักชีโทย
มักพูดปดไว้ เหมือนผู้ซึ่งบอกขุมทรัพย์
(และ) พึงคบผู้ที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้น

เพราะเมื่อคบคนเช่นนั้น ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อม
เลย๓

๒. อัสสชิปุนัปปสุกวัตถุ
เรื่องพระอัสสชิและพระปุนัปปสุกะ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๑] ผู้ใดฟังกล่าวสอน ปราสา
และห้ามจากความชั่ว
ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของสัตบุรุษทั้งหลาย
แต่ไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษทั้งหลาย๑

๓. นันนเถรวัตถุ
เรื่องพระนันนเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๒] บุคคลไม่พึงคบมิตรชั่ว๒ ไม่พึงคบคนต่ำช้า๓
พึงคบแต่กัลยาณมิตร พึงคบแต่สัตบุรุษ

๔. มหากัปปีนเถรวัตถุ
เรื่องพระมหากัปปีนเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๔] บุคคลผู้มีเมียบในธรรม๔ มีใจผ่องใส ย่อมอยู่

เป็นสุข

บัณฑิตย่อมยินดีในธรรมที่พระอริยะประกาศแล้วทุกเมื่อ

๕. ปณทิตสามเณรวัตถุ
เรื่องบัณฑิตสามเณร
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๐] คนขี้น้ำ ย่อมขี้น้ำ
ช่างศร ย่อมดัดลูกศร
ช่างไม้ ย่อมถากไม้
บัณฑิต ย่อมฝึกตน๑

๖. ลกฺขณทกภทฺทียเถรวัตถุ
เรื่องพระลกฺขณทกภทฺทียเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๑] ภูเขาศิลาล้วน เป็นแท่งทึบ ย่อมไม่สะท้อนเพราะ

ลม นันใด

บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะนินทาหรือสรรเสริญ๒

นันทัน

๗. กาณมาตาวัตถุ
เรื่องมารดาของนางกาณา
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๘๒] บัณฑิตทั้งหลายฟังธรรมแล้ว ย่อมผ่องใส
ดุจห้วงน้ำที่ลึก ไสสะอาด ไม่ขุ่นมัว ฉะนั้น

๘. ปุณฺณสตกิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๘๓] สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมเว้นในธรรมทั้งปวง
สัตบุรุษทั้งหลายย่อมไม่พรา้เพื่อเพราะกามคุณเป็นเหตุ
บัณฑิตทั้งหลายจะประสบสุขหรือทุกข์
ย่อมไม่แสดงอาการขึ้นลง๒

๙. ธัมมิกเถรวัตถุ

เรื่องพระธัมมิกเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๘๔] บัณฑิตย่อมไม่ทำบาปเพราะตนเป็นเหตุ
หรือเพราะผู้อื่นเป็นเหตุ
บุคคลไม่พึงปรารถนาบุตร ทรัพย์ แว่นแคว้น
หรือความสำเร็จเพื่อตน โดยไม่ชอบธรรม
พึงเป็นผู้มีศีล มีปัญญา และยึดมั่นอยู่ในธรรม

๑๐. ธัมมัสสวนวัตถุ

เรื่องการฟังธรรม

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๘๕] ในหมู่มนุษย์ เหล่าชนผู้ไปถึงฝั่งโน้น๒ มีจำนวน

น้อย

ส่วนหมู่อสัตว์นอกนี้เลาะไปตามฝั่งนี้๒ทั้งนั้น

[๘๖] ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม
ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยชอบ๔
ชนเหล่านั้นจักข้ามพ้นวัฏฏะ
อันเป็นบ่วงมารที่ข้ามได้แสนยาก ไปถึงฝั่งโน้นได้

๑๑. ปุณฺณสตอากันตูกิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุอาคันตุกะ ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุอาคันตุกะผู้อยู่ในแคว้น
โกศล ดังนี้)

[๘๗] บัณฑิตละธรรมดำ๕ แล้วพึงเจริญธรรมขาว๖
ออกจากวัฏฏะมาสู่วิวัฏฏะ๗

[๘๘] ละกามทั้งหลายแล้ว เป็นผู้หมดความกังวล
พึงปรารถนายินดียิ่งในวิเวกที่ยินดีได้ยากยิ่ง
พึงชำระตนให้ผ่องแผ้วจากเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตทั้งหลาย

[๘๙] บัณฑิตเหล่าใดอบรมจิตโดยชอบ
 ในองค์ธรรมเป็นเครื่องตรัสรู้ทั้งหลาย
 ไม่ถือมั่น ยินดีในนิพพานเป็นที่สละความถือมั่น
 บัณฑิตเหล่านั้นสิ้นอาสวะแล้ว
 มีความรุ่งเรือง ดับสนิทแล้วในโลก๑
ปณิทิทวรรคที่ ๖ จบ

๑. อรหันตวรรค

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์

๑. ชีวกวัตถุ

เรื่องหมอชีวก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่หมอชีวก ดังนี้)

[๙๐] ผู้บรรลุนิพพานแล้ว
 ไร้ความโศก หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง
 ละกิเลสเครื่องร้อยรัดได้หมด ย่อมไม่มีความเร่าร้อน

๒. มหากัสสปเถรวัตถุ

เรื่องพระมหากัสสปเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๙๑] ผู้มีสติ หมั่นประกอบความเพียร
 ไม่ติดในที่อยู่ ละความห่วงอาลัยไป
 เหมือนหงส์ละเปลือกตมไป ฉะนั้น

๓. เพฬุสเถรวัตถุ

เรื่องพระเพฬุสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๙๒] ผู้ไม่มีการสังสม
 กำหนดรู้อาหารก่อนแล้วจึงบริโภค
 มีสุญญตวิโมกข์๒ และอนิมิตตวิโมกข์ เป็นอารมณ์
 ไม่ถึงทางไว้ให้เป็นที่รู้ได้
 เหมือนนกไม่ถึงทางไว้ในอากาศ ฉะนั้น

๔. อนุรุธเถรวัตถุ

เรื่องพระอนุรุธเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๙๓] ท่านผู้สิ้นอาสวะแล้ว ไม่ติดในอาหาร
 มีสุญญตวิโมกข์ และอนิมิตตวิโมกข์ เป็นอารมณ์
 ไม่ถึงร่องรอยไว้ให้เป็นที่รู้ได้
 เหมือนนกไม่ถึงร่องรอยไว้ในอากาศ ฉะนั้น๑

๕. มหากัจจายนเถรวัตถุ

เรื่องพระมหากัจจายนเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๙๔] ผู้ใดฝึกอินทรีย์๒ให้สงบได้

เหมือนม้าที่นายสารถีฝึกดีแล้ว

ผู้นั้นย่อมละมานะได้ ไม่มีอาสวะ คงที่

แม้ทวยเทพทั้งหลายก็รักใคร่

๖. สาริปุตตเถรวัตถุ

เรื่องพระสาริปุตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๙๕] ภิกษุผู้คงที่ มีวัตรงาม

ไม่ยินดียินร้าย เสมอด้วยแผ่นดิน

เปรียบด้วยเสาเชื่อน

(มีใจผ่องใส) เหมือนห้วงน้ำไร้เปือกตม

สังสารวัฏย่อมไม่มีแก่ผู้เช่นนั้น

๗. โกสัมพีวาทีสเถรสามเณรวัตถุ

เรื่องสามเณรของพระติสสเถระชาวเมืองโกสัมพี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระติสสเถระชาวเมืองโกสัมพี
ดังนี้)

[๙๖] ผู้หลุดพ้นเพราะรู้ชอบ ผู้สงบ ผู้คงที่

ย่อมมีมโนกรรมที่สงบ วาจกรรมที่สงบ กายกรรมที่สงบ

๘. สาริปุตตเถรวัตถุ

เรื่องพระสาริปุตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้อยู่ในป่า ๓๐ รูป ดังนี้)

[๙๗] นรชนใด ผู้ไม่ต้องเชื่อใคร

รู้จักนิพพานที่ปัจจุยอะไรปรุงแต่งไม่ได้

ตัดรอยต่อ๑แห่งการเกิดใหม่

ทำลายโอกาส๒ แห่งการท่องเที่ยวไปในสงสาร

คายความหวังแล้ว นรชนนั้นแล เป็นบุรุษสูงสุด๓

๙. ขทิวณียเรวตเถรวัตถุ

เรื่องพระเรวตเถระผู้อยู่ในป่าไม้ตะเคียน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางวิสาขามิคารมาตา ดังนี้)

[๙๘] พระอรหันต์ทั้งหลายอยู่สถานที่ใด

คือ จะเป็นบ้านก็ตาม ป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม

สถานที่นั้น เป็นรมณีสถาน๔

๑๐. อัญญตริตถิวัตถุ

เรื่องหญิงคนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้)

[๔๔] ท่านผู้ปราศจากราคะทั้งหลาย
จะยินดีป่าทั้งหลาย อันนารีนรมย์
ที่ชนผู้แสวงหากามไม่ยินดี
เพราะท่านเหล่านั้นไม่แสวงหากาม๕

อรหันตวรรคที่ ๗ จบ

๘. สหัสสวรรค

หมวดว่าด้วยหนึ่งในร้อยในพัน

๑. ตัมพทาสสิกโจรฆาตกวัตถุ

เรื่องเพชฌฆาตโจรเคราแดง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๐๐] คำพูดที่มีประโยชน์คำเดียว
ที่คนฟังแล้วสงบระงับได้๒
ย่อมดีกว่าคำพูดที่ไร้ประโยชน์ตั้ง ๑,๐๐๐ คำ

๒. พาหิยทารุจีรยเถรวัตถุ

เรื่องพระพาหิยทารุจีรยเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๐๑] คาถาที่มีประโยชน์คาถาเดียว
ที่คนฟังแล้วสงบระงับได้
ย่อมดีกว่าคาถาที่ไร้ประโยชน์ตั้ง ๑,๐๐๐ คาถา

๓. กุณฑลเกสึเถรวัตถุ

เรื่องพระกุณฑลเกสึเถรี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๐๒] ธรรมะบทหนึ่ง๑ ที่คนฟังแล้วสงบระงับได้
ย่อมดีกว่าคาถาที่ไร้ประโยชน์ตั้ง ๑๐๐ คาถา
[๑๐๓] ผู้ชนะข้าศึกจำนวนพันคุณด้วยพันใน

สงคราม

หาชื่อว่าผู้ชนะที่ยอดเยี่ยมไม่

แต่ผู้ชนะตน๒ได้ จึงชื่อว่า ผู้ชนะที่ยอดเยี่ยม

๔. อนัตถปุจฉกพราหมณวัตถุ

เรื่องอนัตถปุจฉกพราหมณ์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ ดังนี้)

[๑๐๔] การชนะตนของบุคคลผู้ฝึกตนดีแล้ว๓
ประเสริฐกว่าการชนะผู้อื่น
ประเสริฐกว่าการชนะผู้อื่น

[๑๐๕] เทวดา คนธรรพ์ มาร หรือพรหม
ไม่อาจทำชัยชนะของบุคคลเช่นนั้นให้กลับแพ้ได้เลย

๕. สารีปุตตเถรมาตุลพราหมณวัตร
เรื่องพราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารีบุตรเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารี
บุตรเถระ ดังนี้)
[๑๐๖] การบูชาของบุคคลผู้บูชาท่านที่อบรมตนดี
แล้ว

คนเดียว แม้เพียงครั้งเดียว
ประเสริฐกว่าการบูชาของบุคคลผู้บูชาชัฏ
ด้วยทรัพย์จำนวน ๑,๐๐๐ กหาปณะทุก ๆ เดือน ตลอด ๑๐๐ ปี

๖. สารีปุตตเถรภาคินยวัตร
เรื่องพราหมณ์ผู้เป็นหลานของพระสารีบุตรเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ผู้เป็นหลานของพระสา
รีบุตรเถระ ดังนี้)
[๑๐๗] การบูชาของบุคคลผู้บูชาท่านที่อบรมตน
ดีแล้ว

คนเดียว แม้เพียงครั้งเดียว
ประเสริฐกว่าการบูชาของบุคคลผู้บูชาไฟในป่าเป็นเวลา ๑๐๐
ปี

๗. สารีปุตตเถรสหายกพราหมณวัตร
เรื่องพราหมณ์ผู้เป็นเพื่อนของพระสารีบุตรเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ผู้เป็นเพื่อนของพระสา
รีบุตรเถระ ดังนี้)
[๑๐๘] การไหว้ท่านผู้ปฏิบัติตรง
ประเสริฐกว่าการบูชาชัฏและการบวงสรวงใด ๆ ในโลก
ที่ผู้หวังบุญทำอยู่ตลอดปี
เพราะการบูชาชัฏและการบวงสรวงทั้งหมดนั้น
มีค่าไม่ถึงหนึ่งในสี่

๘. อายุวัฏฏกุมารวัตร
เรื่องอายุวัฏฏกุมาร
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อายุวัฏฏกุมารและอุบาสก ๕๐๐
คน ดังนี้)
[๑๐๙] ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ
พละ

ย่อมเจริญแก่ผู้กราบไหว้ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เป็นนิตย

๙. สังกิจจสามเณรวัตร
เรื่องสังกิจจสามเณร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ดังนี้)

[๑๑๐] ผู้มีศีล เฟ่งพินิจ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว
ประเสริฐกว่าคนทุศีล ไม่มีจิตตั้งมั่น
ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี

๑๐. ชาลุโกณฑัญญเถรวัตถุ

เรื่องพระชาลุโกณฑัญญเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ผู้เป็นศิษย์พระ
ชาลุ-โกณฑัญญเถระ ดังนี้)

[๑๑๑] ผู้มีปัญญา เฟ่งพินิจ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวัน
เดียว

ประเสริฐกว่าผู้มีปัญญาทึบ ไม่มีจิตตั้งมั่น
ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี

๑๑. สัปปทาสเถรวัตถุ

เรื่องพระสัปปทาสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๑๒] ผู้มีความเพียรมั่นคง แม้มีชีวิตอยู่เพียง
วันเดียว

ประเสริฐกว่าผู้เกียจคร้าน ไม่มีความเพียร
ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี

๑๒. ปญจาราลเถรวัตถุ

เรื่องพระปญจาราลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระปญจาราลเถระ ดังนี้)

[๑๑๓] ผู้เห็นความเกิดและความดับ แม้มีชีวิต
อยู่เพียงวันเดียว

ประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นความเกิดและความดับ
ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี

๑๓. กิสาคอตมียัตถุ

เรื่องนางกิสาคอตมิ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางกิสาคอตมิ ดังนี้)

[๑๑๔] ผู้เห็นทางอมตะ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวัน
เดียว

ประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นทางอมตะ
ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี

๑๔. พหุปัตติกาเถรวัตถุ

เรื่องพระพหุปัตติกาเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระพหุปัตติกาเถระ ดังนี้)

วันเดียว [๑๑๕] ผู้เห็นธรรมอันสูงสุด๒ แม้มีชีวิตอยู่เพียง

ประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นธรรมอันสูงสุด
ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี

สหัสสวรรคที่ ๘ จบ

๙. ปาปวรรค

หมวดว่าด้วยบาป

๑. จูเพ็กสาฎกวัตถุ

เรื่องพราหมณ์จูเพ็กสาฎก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๑๖] บุคคลควรรับแรงทำบุญ๑ ควรห้ามจิตจาก

บาป๒

เพราะเมื่อทำบุญเข้าไป ใจจะยินดีในบาป

๒. เสยยสกเถรวัตถุ

เรื่องพระเสยยสกเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่พระเสยยสกเถระ ดังนี้)

[๑๑๗] หากบุคคลทำบาปไป ก็ไม่ควรทำบาปนั้น

ซ้ำอีก

ไม่ควรทำความพอใจในบาปนั้น

เพราะการสั่งสมบาปนาทุกขมาให้

๓. ลาซเทวธิตาวัตถุ

เรื่องลาซเทพธิดา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ลาซเทพธิดา ดังนี้)

[๑๑๘] หากบุคคลทำบุญ ก็ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ

ควรทำความพอใจในบุญนั้น

เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้

๔. อนาถปิณฑิกเสฏฐีวัตถุ

เรื่องอนาถปิณฑิกเสฐฐี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่อนาถปิณฑิกเสฐฐีและเทวดาผู้
สิงสถิตอยู่ที่คุ้มประตูบ้านของเสฐฐี ดังนี้)

[๑๑๙] ตราบใดที่บาปยังไม่ให้ผล

ตราบนั้น คนชั่วจะเห็นบาปว่าดี

แต่เมื่อใด บาปให้ผล

เมื่อนั้น คนชั่วจะเห็นบาปว่าชั่วแท้

[๑๒๐] ตราบใดที่กรรมดียังไม่ให้ผล

ตราบนั้น คนดีจะเห็นกรรมดีว่าชั่ว
แต่เมื่อใด กรรมดีให้ผล
เมื่อนั้นคนดีจะเห็นกรรมดีว่าดีแท้

๕. อสังกตปริกขารภิกขุวัตตุ

เรื่องภิกษุผู้ไม่เก็บรักษาบริวาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้)

[๑๒๑]

บุคคลอย่าสำคัญว่าบาปเล็กน้อยคงจักไม่

มาถึง๑

แม้หมอน้ำยังเต็มด้วยน้ำที่ตกลงมาที่ละหยาด ๆ ได้ ฉันใด

คนพาล เมื่อสั่งสมบาปทีละเล็กทีละน้อย

ก็เต็มด้วยบาปได้ ฉันนั้น

๖. พิฬารปทกเสฏฐิวัตตุ

เรื่องพิฬารปทกเศรษฐี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เศรษฐีผู้อยู่เมืองสาวัตถี ดังนี้)

[๑๒๒]

บุคคลอย่าสำคัญว่าบุญเล็กน้อยคงจักไม่มา

ถึง

แม้หมอน้ำยังเต็มด้วยน้ำที่ตกลงมาที่ละหยาด ๆ ได้ ฉันใด

คนมีปัญญา เมื่อสั่งสมบุญแม้ทีละเล็กทีละน้อย

ก็เต็มด้วยบุญได้ ฉันนั้น

๗. มหาธนวานิชีวัตตุ

เรื่องพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒๓]

บุคคลควรละเว้นบาปทั้งหลาย

ดูจพ่อค้าที่มีทรัพย์มาก แต่มีพวกลittle หลีกเลียงทางที่มีภัย

และดูคนรักชีวิตหลีกเลียงยาพิษ ฉะนั้น

๘. กุกกุฏมิตตเนสทวัตตุ

เรื่องนายพรานเนื้อชื้อกุกกุฏมิต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒๔]

หากที่ฝ่ามือไม่มีแผล บุคคลก็ใช้ฝ่ามือหา

ยาพิษไปได้

เพราะยาพิษจะไม่ซึมเข้าไปยังฝ่ามือที่ไม่มีแผล

เหมือนบาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำบาป ฉะนั้น

๙. โกกสุนขลุตทกวัตตุ

เรื่องนายพรานสุนัขชื่อโกก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้)

[๑๒๕]

บุคคลใดประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย

เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน

บาปย่อมกลับมาถึงบุคคลนั้นซึ่งเป็นคนพาลอย่างแน่แท้
ดุจผงธุลีอันละเอียดที่บุคคลซัดไปทวนลม ฉะนั้น๑

๑๐. มณิการกุลุปกตีสสเถรวัตถุ

เรื่องพระตีสสเถระผู้เข้าถึงตระกูลช่างแก้ว

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒๖] สัตว์พวกหนึ่ง ย่อมเกิดในครรภ์๒

พวกที่ทำบาปกรรมย่อมไปนรก

พวกที่ทำความดีย่อมไปสวรรค์

ส่วนผู้ที่ไม่มีอาสวะย่อมนิพพาน

๑๑. ตโยชนวัตถุ

เรื่องคน ๓ จำพวก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒๗] คนทำบาป ถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศ ก็ไม่

พ้นจากบาปกรรม

ถึงจะดำลงไปกลางทะเล ก็ไม่พ้นจากบาปกรรม

ถึงจะเข้าไปหลบตัวในซอกเขา ก็ไม่พ้นจากบาปกรรม

เพราะไม่มีแผ่นดินสักส่วนหนึ่งที่คนทำบาปยืนอยู่แล้ว

จะพ้นจากบาปกรรมได้

๑๒. สุปปพุทธสักกวัตถุ

เรื่องเจ้าศากยะสุปปพุทธะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒๘] บุคคล ถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศ ก็ไม่พ้น

จากความตาย

ถึงจะดำลงไปกลางทะเล ก็ไม่พ้นจากความตาย

ถึงจะเข้าไปหลบตัวในซอกเขา ก็ไม่พ้นจากความตาย

เพราะไม่มีแผ่นดินสักส่วนหนึ่งที่บุคคลยืนอยู่แล้ว

จะไม่ถูกความตายครอบงำได้

ปาปวรรคที่ ๔ จบ

๑๐. ทัณทวรรค

หมวดว่าด้วยการลงทัณฑ์๑

๑. นัปปัคคิยภิกขุวัตถุ

เรื่องพระนัปปัคคิย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๒๙] สัตว์ทุกประเภท ย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์

สัตว์ทุกประเภท ย่อมหวาดกลัวความตาย

บุคคลน่าตนเข้าไปเปรียบเทียบแล้ว

ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า

๒. นัฟฟัคคิยภิกขุวัตถุ

เรื่องพระนัฟฟัคคิย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๓๐] สัตว์ทุกประเภท ย่อมสะดุ้งกลัวโทษทัณฑ์
สัตว์ทุกประเภท ย่อมรักชีวิต๒
บุคคลนาตนเข้าไปเปรียบเทียบกับแล้ว
ไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า

๓. สัมพหุลกุमारวัตถุ

เรื่องเด็กชายหลายคน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เด็กชายชาวเมืองสาวัตถีประมาณ ๕๐๐ คนที่กำลังตั้งอยู่ในระหว่างทาง ดังนี้)

[๑๓๑] ผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน
แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข
ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย
[๑๓๒] ส่วนผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน
ไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข
ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมได้รับความสุข๑

๔. โกณฑธานเถรวัตถุ

เรื่องพระโกณฑธานเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระโกณฑธานเถระ ดังนี้)

[๑๓๓] เธออย่าได้กล่าวคำหยาบต่อใคร ๆ
คนที่ถูกเธอกล่าวจะกล่าวโต้ตอบเธอ
เพราะว่าถ้อยคำที่โต้เถียงกัน ก่อให้เกิดทุกข์
และการทำร้ายโต้ตอบกันจะมาถึงเธอ
[๑๓๔] ถ้าเธอทำตนให้นิ่งเงียบได้
เหมือนกังสดาล๒ที่ตัดขอบปากออกแล้ว
เธอก็จะบรรลุนิพพานได้
การโต้เถียงกันก็จะไม่มีแก่เธอ

๕. อุโปสถิกอิตถิวัตถุ

เรื่องหญิงผู้รักษาอุโบสถศีล

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางวิสาขาและหญิงผู้รักษา
อุโบสถศีลประมาณ ๕๐๐ คน ดังนี้)

[๑๓๕] คนเลี้ยงโคใช้ท่อนไม้ไล่ต้อนฝูงโคไปยังที่
หากิน นั่นใด

ความแก่และความตาย ก็ไล่ต้อนอายุของสัตว์ทั้งหลายไป
นั่นนั่น

๖. อชครเปตวัตถุ

เรื่องเปรตงูเห่า
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๓๖] คนพาลมีปัญญาทราม เมื่อทำบาปกรรม
ยอมไม่รู้สีกตัว

จึงมักเดือดร้อนเพราะกรรมของตน
เหมือนคนถูกไฟไหม้ ฉะนั้น

๑. มหาโมคคัลลานเถรวัตถุ

เรื่องพระมหาโมคคัลลานเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๓๗] ผู้ใดประทุษร้ายคนที่ไม่มีความผิด

(และ) คนที่ไม่ประทุษร้าย๒ (ตอบ) ด้วยโทษทัณฑ์

ผู้นั้นยอมได้รับผลอย่าง ๑ ใน ๑๐ อย่าง คือ

[๑๓๘] (๑) ทุกขเวทนาร้ายอย่างแรงกล้า (๒) เสื่อม

ทรัพย์

(๓) ถูกทำร้ายร่างกาย (๔) เจ็บป่วยอย่างหนัก

(๕) กลายเป็นคนวิกลจริต

[๑๓๙]

(๖) ต้องราชภัย

(๗) ถูก

กล่าวหาอย่างร้ายแรง

(๘) เสื่อมญาติ (๙) ทรัพย์สมบัติพินาศ

ย่อยยับ

[๑๔๐] (๑๐) บ้านเรือนถูกไฟไหม้

เขาผู้มีปัญญาทราม เมื่อตายไปยอมตกนรก

๘. พหุภิกษุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้มีเครื่องใช้สอยมาก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้มีเครื่องใช้สอยมาก ดังนี้)

[๑๔๑]

การเป็นคนเปลือย การเกล้าฉว การเอา

โคลนทาตัว

การอดอาหาร การนอนบนพื้นดิน

การมีกายหมักหมมด้วยธุลี

หรือการทำความเพียรด้วยการนั่งกระโหย่ง

วัตรทั้งหมดเหล่านี้หาชำระคนผู้ยังไม่ล่วงพ้นความสงสัยให้

หมดจดได้ไม่

๙. สันตติมหามัตตวัตถุ

เรื่องสันตติมหาอำมาตย์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๔๒]

แม้บุคคลจะแต่งตัวแบบใดก็ตาม

ถ้าเขาเป็นผู้สงบ ฝึกตนได้ เป็นผู้แน่นอน๒ประพฤติ
พรหมจรรย์

ละเว้นการเบียดเบียนสรรพสัตว์ ประพฤติสมาเสมอ

ควรเรียกบุคคลเช่นนั้นว่า พราหมณ์ สมณะ หรือภิกษุ๓ ก็ได้

๑๐. ปิโณติกตีสสเถรวัตถุ

เรื่องพระปิโณติกตีสสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๔๓]

บุคคลผู้กีดกันอกุศลวิตกได้ด้วยhiri มีอยู่

น้อยคนในโลก

ภิกษุใดหลบหลีกนินทาได้ ตื่นตัวอยู่ เหมือนม้าชั้นดีหลบส่ายได้

ภิกษุเช่นนั้นมียุขน้อยรูป๑

[๑๔๔]

เธอทั้งหลายจงมีความเพียรและมีสังเวชน

รม๒

เหมือนม้ายี่ที่ถูกลงส่าย เธอทั้งหลายมีศรัทธา ศีล วิริยะ

สมาธิ และธัมมวินิจัย๒

สมบุรณ์ด้วยวิชาและจรรยา มีสติมั่นคง

ก็จักละทุกข์๔มีประมาณไม่น้อยนี้ได้

๑๑. สุขสามเณรวัตถุ

เรื่องสุขสามเณร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๔๕]

คนไข่น้ำ ย่อมไข่น้ำ

ช่างศร ย่อมดัดลูกศร

ช่างไม้ ย่อมถากไม้

ผู้มีวัตรดี๕ ย่อมฝึกตน๖

ทัณฑวรรคที่ ๑๐ จบ

๑๑. ชราวรรค

หมวดว่าด้วยความชรา

๑. วิสาขาสหยาภิการัตถุ

เรื่องหญิงสหยาของนางวิสาข

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่หญิงประมาณ ๕๐๐ คน

ดังนี้)

[๑๔๖]

เมื่อโลกถูกเป็นไฟ๑อยู่เป็นนิตย์

ทำไมจึงมัวหัวเราะรำเริงกันอยู่เล่า

เธอทั้งหลายถูกความมืด๒ปกคลุม

โชนไม่แสวงหาดวงประทีป๓กันเล่า

๒. สิริมาวัตถุ

เรื่องนางสิริมา
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บริษัท ๔ ที่มุงดูศพนางสิริมา
ดังนี้)

[๑๔๖] จงดูอัฐภาพที่ตกแต่งอย่างสวยงาม
แต่มีกายเป็นแผล๔ มีกระดูกเป็นโครงร่าง๕
อันกระสับกระส่าย ที่มหาชนดำริหวังกันมาก๖
ซึ่งไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น

๑. อุตตราเถรีวัตถุ
เรื่องพระอุตตราเถรี
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอุตตราเถรีผู้มีอายุ ๑๒๐ ปี
ดังนี้)

[๑๔๗] ร่างกายนี้แก่หง่อมแล้ว
เป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไป
ร่างกายที่เน่าเปื่อยนี้ก็จะแตกดับไป
เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด

๔. อธิมานิกภิกขุวัตถุ
เรื่องภิกษุผู้เข้าใจว่าตนสำเร็จ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายที่กำลังดูซากศพใน
ป่าช้า ดังนี้)

[๑๔๘] กระดูกเหล่านี้มีสีเหมือนสีนกกพิราบ
ถูกเขาทิ้งไว้เกลื่อนกลาด
เหมือนน้ำเต้าที่ร่วงเกลื่อนกลาดในสารทกาล๑
ความยินดีอะไรเล่าจะเกิด เพราะเห็นกระดูกเหล่านั้น

๕. ชนบทกัลยาณรูปนันทาเถรีวัตถุ
เรื่องพระรูปนันทาเถรีผู้งามในรัฐ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระรูปนันทาเถรีผู้สำคัญตนว่า
งาม ดังนี้)

[๑๕๐] ร่างกายนี้ถูกสร้างให้เป็นนครแห่งกระดูก
ฉาบด้วยเนื้อและเลือด เป็นที่สถิตแห่งความแก่
ความตาย ความถือตัว และความลบหลู่กัน

๖. มัลลิกาเทวีวัตถุ
เรื่องพระนางมัลลิกาเทวี
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้เสีย
พระทัยเพราะการจากไปของพระนางมัลลิกาเทวี ดังนี้)

[๑๕๑] ราชรถอันวิจิตรงดงาม ยังชำรุดได้
แม้แต่ร่างกายนี้ ก็ยังเข้าถึงชราได้
แต่ธรรมของสัตบุรุษ๑หาเข้าถึงชราไม่

สัดบุรุษกับสัดบุรุษรู้จักกันอย่างนี้๒

๑. โลหุทายิเถรวัตถุ

เรื่องพระโลหุทายิเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๕๒] คนที่มีการศึกษาน้อยนี้

ย่อมแก่ไปเปล่าเหมือนโคพลีพ

เขาเจริญแต่เนื้อหนัง ส่วนปัญญาหาเจริญไม่๑

๒. ปฐมโปธิวัตถุ

เรื่องเหตุการณ์คราวแรกตรัสรู้

(พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทาน ดังนี้)

[๑๕๓] เราตามหานายช่าง๔ผู้สร้างเรือน๕ เมื่อไม่

พบ๖

จึงท่องเที่ยวไปในสงสารเป็นอนเณกชาติ

เพราะการเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์

[๑๕๔] นายช่างเอย เราพบท่านแล้ว๑

ท่านจะสร้างเรือนไม่ได้อีก

ซึ่งโครง๒ทุกซี่ของท่าน เราหักแล้ว

ยอดเรือน๓เราก็รื้อแล้ว

จิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว

เราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นค้นหาแล้ว๔

๓. มหาชนเสฏฐิปปุตตวัตถุ

เรื่องบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภบุตรเศรษฐีผู้ใช้สอยทรัพย์สมบัติจนหมด
จึงตรัสพระคาถานี้แก่พระอานนท์ ดังนี้)

[๑๕๕] พวกคนโง่เขลาไม่ประพฤติตนให้เป็นคนดี

ในวัยหนุ่มสาวก็ไม่ได้หาทรัพย์ไว้ ย่อมซบเซา

เหมือนนกกระเรียนแก่ซบเซาอยู่ที่เปือกตมไร้ปลา ฉะนั้น

[๑๕๖] พวกคนโง่เขลาไม่ประพฤติตนให้เป็นคนดี

ในวัยหนุ่มสาวก็ไม่ได้หาทรัพย์ไว้

ย่อมนอนรำพึงถึงความหลัง

ดุจลูกธนูที่พ้นจากแฉ่ง ฉะนั้น

ชราวรรคที่ ๑๑ จบ

๑๒. อิตถวรรค

หมวดว่าด้วยตน

๑. โพธิราชกุมารวัตถุ

เรื่องโพธิราชกุมาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่โพธิราชกุมาร ดังนี้)

[๑๕๓] ถ้าบุคคลรู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ควรรักษาตน
นั้นไว้ให้ดี

บันทึกฟังระดับครองตนไว้ให้ได้

อย่างน้อยยามใดยามหนึ่งใน ๓ ยาม๒

๒. อุปนันทสํกยปุตตเถรวัตถุ

เรื่องพระอุปนันทศากยบุตรเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาแก้ภิกษุหนุ่ม ๒ รูป ดังนี้)

[୧୫୯]

บันทึกฟังตั้งตนไว้ในคุณธรรมที่เหมาะสม

ก่อน

แล้วสอนคนอื่นในภายหลัง๓ จึงจะไม่มัวหมอง๔

๓. ปธานิกทิสสเถรวัตถุ

เรื่องพระปณิกติสสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ดังนี้)

[୧୫୫]

บุคคลสอนผู้อื่นอย่างไร ก็พึงทำตนอย่าง

นั้น

ผู้ที่ฝึกตนดีแล้ว จึงควรฝึก(ผู้อื่น)

เพราะตนนั่นแลฝึกได้ยากยิ่ง

๔. กุมารกัสสปมาตาวัตถุ

เรื่องมารดาของพระกุมารกัสสปเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาแก้พิษทั้งหลาย ดังนี้)

$$[\mathfrak{so}]$$

ตนแลเป็นที่พึงของตน๑ บุคคลอื่นใครเล่า

จะเป็นที่ฟังได้

เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้ที่พักอันดีโดยยาก

๕. มหากาลอุปปาสกวัตถุ

เรื่องมหากาลอุบาสก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาอันแก่งิภษุทั้งหลาย ดังนี้)

[၁၁၁]

บาปที่ตนเองทำ เกิดในตน มีตนเป็นแดน

เกิด

ย้อมทำลายคนมีปัญญาธรรม

เหมือนเพชรที่เกิดจากหินทำลายแก้วมณี ฉะนั้น

๖. เทวที่ตตวัตถุ

เรื่องพระเทวทัต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่มกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[୧୬୧]

ความทุกข์โดยสิ้นเชิง๑

ย่อมรู้ถึงคุณค่าของบุคคลผู้ทุศีลไว้

ดูจกถว้ลยัที่รืงรืดต้ณสาละว้

เขาย่อมทำตนให้วิบัติดูโจรปรารภนาให้เขาวิบัติ ฉะนั้น

๑. สังฆเภทปริสักกนวัตถุ
เรื่องความพยายามเพื่อทำลายสงฆ์
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอานนท์ปรารภถึงพระเทวทัต
ดังนี้)

[๑๖๓] กรรมที่ไม่ดี และไม่มีประโยชน์แก้ตน
ทำได้ง่าย

ส่วนกรรมที่ดี และมีประโยชน์ ทำได้ยากอย่างยิ่ง

๘. กาลเถรวัตถุ
เรื่องพระกาลเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระกาลเถระและชนทั้งหลาย
ดังนี้)

[๑๖๔] ผู้มีปัญญาทราม อาศัยทิฐิชั่ว
คัดค้านคำสอนของพระอริยะ
ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้ดำรงอยู่โดยธรรม
การคัดค้านและทิฐิชั่วนั้น
เกิดขึ้นมาเพื่อทำลายตนเอง
เหมือนขุยไผ่ทำลายต้นไผ่ ฉะนั้น

๙. จูฬกาลอุปาสกวัตถุ

เรื่องจูฬกาลอุปาสก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่จูฬกาลอุปาสก ดังนี้)

[๑๖๕] ตนทำบาปกรรมเอง ก็เศร้าหมองเอง๑
ตนไม่ทำบาปกรรมเอง ก็บริสุทธิ์เอง
ความบริสุทธิ์ และไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน
คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้๒

๑๐. อัตตทัตถเถรวัตถุ

เรื่องพระอัตตทัตถเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอัตตทัตถเถระ ดังนี้)

[๑๖๖] บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตน๓เสียไป
เพราะประโยชน์คนอื่นแม้มาก
เมื่อรู้ประโยชน์ตนแล้ว
ก็ควรชวนชวายเป็นประโยชน์ตน

อิตถวรรคที่ ๑๒ จบ

๑๓. โลกวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องโลก

๑. ทหริกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุหนุ่ม

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง ดังนี้)

[๑๖๓] บุคคลไม่พึงเสพสิ่งต่ำทราม๑
ไม่พึงอยู่ด้วยความประมาท
ไม่พึงยึดถือความเห็นผิด
ไม่พึงเป็นคนรกโลก

๒. สุตโธทนวัตถุ

เรื่องพระเจ้าสุทโธทนะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าสุทโธทนะพระบิดาของ
พระองค์ ดังนี้)

[๑๖๔] ภิกษุไม่พึงประมาทบิณฑบาตที่ตนยื่นรับ๒
พึงประพฤติสุจริตธรรม๓

ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

[๑๖๕] พึงประพฤติสุจริตธรรม

ไม่พึงประพฤติทุจริตธรรม

ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

๓. ปญจสทวิปัสสกกิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา ๕๐๐ รูป
ดังนี้)

[๑๖๖] มัจจุราชย่อมไม่เห็นบุคคลผู้พิจารณาเห็น
โลก๑

เหมือนเห็นฟองน้ำ เหมือนเห็นพยับแดด

๔. อภยราชกุมารวัตถุ

เรื่องอภัยราชกุมาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อภัยราชกุมาร ดังนี้)

[๑๖๗] ท่านทั้งหลายจงมาดูโลกนี้๒ ที่วิจิตรดุจราช

รถ

ที่พวกคนเขลาหมกมุ่นอยู่ แต่พวกผู้รู้หาซ่องอยู่ไม่๓

๕. สัมมัสสนเถรวัตถุ

เรื่องพระสัมมัสสนเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๖๘] ผู้ใดประมาทแล้วในกาลก่อน

ภายหลังไม่ประมาท

ผู้นั้นย่อมทำโลกนี้ให้สว่างไสว๔

ดุจดวงจันทร์พ้นจากเมฆ ฉะนั้น๕

๖. อังคุลิมาลเถรวัตถุ

เรื่องพระองค์ลิมาลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๓๓] บาปกรรมที่ทำไว้ ผู้ใดละเสียได้ด้วยกุศล๑
ผู้นั้นยอมทำโลกนี้ให้สว่างไสว
ดุจดวงจันทร์พ้นจากเมฆ ฉะนั้น

๑. เปสการธิดาวัตถุ

เรื่องธิดานายช่างหูก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ธิดาของนายช่างหูก ดังนี้)

[๑๓๔] โลกนี้มีत्म๒ คนในโลกนี้น้อยคนนักจัก

เห็นแจ้ง

น้อยคนนักจักไปสวรรค์๓

เหมือนนกติดข่าย น้อยตัวนักที่จะพ้นจากข่าย ฉะนั้น

๘. ทิงสภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๓๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอนนทเถระ ดังนี้)

[๑๓๕] ผูกหงส์บินไปทางดวงอาทิตย์๔ ได้

ท่านที่เจริญอิทธิบาทดีแล้ว ไปทางอากาศด้วยฤทธิ์ได้

ส่วนนักปราชญ์ทั้งหลายชนะมารพร้อมทั้งพาหนะได้แล้ว

ย่อมออกไปจากโลกได้๕

๙. จิณฺจมาณวิกาวัตถุ

เรื่องนางจิณฺจมาณวิกา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๑๓๖] บุคคลผู้ล่วงละเมิดธรรมอย่างหนึ่ง๑

ผู้มักกล่าวเท็จ ปฏิเสธปรโลก

จะไม่ทำบาปไม่มี

๑๐. อสทิสถานวัตถุ

เรื่องอสทิสถาน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลและเหล่า
อำมาตย์ ดังนี้)

[๑๓๗] พวกคนตระหนี่ไปเทวโลกไม่ได้เลย

พวกคนพาลไม่สรรเสริญการให้ทาน

ส่วนนักปราชญ์อนุโมทนาการให้ทาน

เพราะเหตุนั้นแล เขาจึงได้รับสุขในปรโลก

๑๑. อนาถปิณฑิกปุตตกาลวัตถุ

เรื่องนายกาละบุตรของอนาถปิณฑิกเศรษฐี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อนาถปิณฑิกเศรษฐี ดังนี้)

[๑๓๘] โสดาปัตติผลประเสริฐกว่าความเป็น

เอกราชในแผ่นดิน

กว่าการไปสู่สวรรค์ หรือกว่าความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง๒

โลกวรรคที่ ๑๖ จบ

๑๔. พุทธวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องพระพุทธเจ้า

๑. มารธิดาวัตถุ

เรื่องธิดามาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ธิดามาร ๓ นาง คือ นางตันทา นางอรดี และนางราคา ดังนี้)

[๑๖๙] ก็เลสที่พระพุทธเจ้าพระองค์ใดทรงชนะ

แล้ว

พระองค์จะไม่ทรงกลับแพ้อีก

ก็เลสสักน้อยหนึ่งในโลกไม่ติดตามพระองค์ผู้ชนะได้แล้ว

พวกท่านจักนำพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ผู้มีพระญาณหาที่สุดมิได้ ผู้ไม่มีร่องรอยไปด้วยร่องรอยอะไร

เล่า

[๑๗๐] ตันทาจุตาทาย ชื่อว่า วิสัฏฐิกา

ไม่มีแก่พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เพื่อนำไปในภพไหน ๆ

พวกท่านจักนำพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ผู้มีพระญาณหาที่สุดมิได้ ผู้ไม่มีร่องรอย ไปด้วยร่องรอยอะไร

เล่า

๒. ยมกปาฏิหาริย์วัตถุ

เรื่องยมกปาฏิหาริย์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เทวดาและมนุษย์ที่ประทุสังกัสสนคร ดังนี้)

[๑๗๑] ท่านผู้เป็นปราชญ์เหล่าใดใส่ใจในฉาน

ยินดีในเนกขัมมะ

แม้ทวยเทพก็ชื่นชมท่านผู้เป็นปราชญ์เหล่านั้น

ผู้มีสติ ตรัสรู้เองโดยชอบ

๓. เอรกปัตตนาคราชวัตถุ

เรื่องพญานาคชื่อเอรกปัตต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พญานาคชื่อเอรกปัตต ดังนี้)

[๑๗๒] การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก

การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก

การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก

การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก

๔. อานันทเถรปัญหวัตถุ

เรื่องปัญหาของพระอานันทเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอนนทเถระ ดังนี้)

[๑๘๓] การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

นี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

[๑๘๔] ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่าง

ยิ่ง

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นบรรพชิต

ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่า เป็นสมณะ

[๑๘๕] การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้

อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด

การประกอบความเพียรในอธิจิต

นี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๕. อนภิริติภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้ไม่ยินดี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้ไม่ยินดีประพฤติ

พรหมจรรย์ ดังนี้)

[๑๘๖] ความอึดในกามทั้งหลาย

มิไม่ได้ด้วยกหาปณะที่หลั่งมาดังห่าฝน

กามทั้งหลายมีสุขน้อย มีทุกข์มาก

[๑๘๗] บัณฑิตรู้อย่างนี้แล้ว

ย่อมไม่ยินดีในกามทั้งหลายแม้ที่เป็นทิพย์

สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เป็นผู้ยินดีในความสิ้นตัณหา

๖. อัคคิทัตตปุโรหิตวัตถุ

เรื่องอัคคิทัตตปุโรหิต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อัคคิทัตตะผู้ออกบวชเป็น

ฤๅษีและบวรากร ดังนี้)

[๑๘๘] มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคาม

ต่างถึงภูเข ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ

[๑๘๙] นั้นมิใช่สรณะอันเกษม นั้นมิใช่สรณะอัน

สูงสุด

เพราะผู้อาศัยสภาวะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง
[๑๔๐] ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทฺธ พระธรรม และพระ
สงฆ์ เป็นสภาวะ

ย่อมใช้ปัญญาชอบพิจารณาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ คือ
[๑๔๑] ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์
และอริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับ
ทุกข์
[๑๔๒] นั่นเป็นสภาวะอันเกษม นั่นเป็นสภาวะอัน
สูงสุด

เพราะผู้อาศัยสภาวะเช่นนั้น
ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้๑
๑. อานันทเถรวัตถุ
เรื่องพระอานนทเถระ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่พระอานนทเถระ ดังนี้)
[๑๔๓] บุรุษอาชาไนยหาได้ยาก เพราะว่าท่านไม่
เกิดในที่ทั่วไป

ท่านเป็นนักปราชญ์ ไปเกิดในตระกูลใด
ตระกูลนั้นย่อมมีแต่ความสุข
๒. สัมพหุลภิกขุวัตถุ
เรื่องภิกษุหลายรูป
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ดังนี้)
[๑๔๔] การเกิดขึ้นของพระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย เป็น
เหตุที่น่าสุขมาให้

การแสดงสัทธรรม เป็นเหตุที่น่าสุขมาให้
ความสามัคคีของหมู่ เป็นเหตุที่น่าสุขมาให้
ความเพียรของคนที่มีสามัคคีกัน เป็นเหตุที่น่าสุขมาให้

๓. กัสสปทสพลสวณเจตียวัตถุ
เรื่องพระเจดีย์ทองของพระกัสสปทสพล
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๑๔๕] บุญของบุคคลผู้บูชาท่านผู้ควรบูชา
คือพระพุทฺธเจ้า หรือพระสาวก
ผู้ก้าวพ้นธรรมเครื่องเนิ่นช้า
ผู้ข้ามความโศกและความรำไรได้แล้ว
[๑๔๖] ผู้คงที่ ผู้ดับกิเลสได้แล้ว
ผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน
ใคร ๆ ไม่อาจนับได้ว่า
บุญนี้มีประมาณเท่านี้

พุทธวรรคที่ ๑๔ จบ

๑๕. สุขวรรค

หมวดว่าด้วยความสุข

๑. ญาติกถหรูปสมนวัตถุ

เรื่องการระงับความทะเลาะของหมู่พระญาติ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระญาติฝ่ายศากยะและโกลิยะ
ที่ทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำทำนา ดังนี้)

[๑๔๖] ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวร

เราเป็นผู้ไม่มีเวร อยู่เป็นสุขจริงหนอ

ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวร เราอยู่อย่างไม่มีเวร

[๑๔๗] ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน๑

เราเป็นผู้ไม่เดือดร้อน อยู่เป็นสุขจริงหนอ

ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน เราอยู่อย่างไม่เดือดร้อน

[๑๔๘] ในหมู่มนุษย์ผู้ขวนขวาย๒

เราเป็นผู้ไม่ขวนขวาย อยู่เป็นสุขจริงหนอ

ในหมู่มนุษย์ผู้ขวนขวาย เราอยู่อย่างไม่ขวนขวาย

๒. มารวัตถุ

เรื่องมาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่มารผู้มีบาป ดังนี้)

[๒๐๐] เราไม่มีกิเลสเครื่องกังวล๓ อยู่เป็นสุขจริง

หนอ

เรามีปีติเป็นรักษา

ดุจทวยเทพชั้นอภิสระ ฉะนั้น๔

๓. โกสลัญญโฏปราชยวัตถุ

เรื่องความฟ่ายแพ้ของพระเจ้าโกศล

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๐๑] ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้พ่ายแพ้ย่อมนอนเป็น

ทุกข์

ผู้ละทิ้งความชนะและความฟ่ายแพ้ได้แล้ว

มีใจสงบ ย่อมนอนเป็นสุข๑

๔. อัญญตรกุลทวาริกาวัตถุ

เรื่องสาวน้อยในตระกูลหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่สามีของสาวน้อยในตระกูลหนึ่ง
ดังนี้)

[๒๐๒] ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี

โทษเสมอด้วยโทสะไม่มี

ทุกข์เสมอด้วยเบญจขันธ์ไม่มี

สุข(อื่น)ยิ่งกว่าความสงบ๒ไม่มี

๕. อัญญตรอุปาสกวัตถุ

เรื่องอุปาสกคนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๐๓] ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง๓

สังขารทั้งหลาย๔เป็นทุกข์อย่างยิ่ง

บัณฑิตรู้เรื่องนี้ตามความเป็นจริงแล้ว

ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง

เพราะนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

๖. ปเสนทิโกศลวัตถุ

เรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศล

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ดังนี้)

[๒๐๔] ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง

ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

๗. ติสสเถรวัตถุ

เรื่องพระติสสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระติสสเถระ ดังนี้)

[๒๐๕] บุคคลดื่มปิเวกร๑๓

ลัมรสแห่งความสงบ๒

และได้ลัมรสแห่งปิติในธรรมแล้ว

เป็นผู้ไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีบาป๓

๘. สักกวัตถุ

เรื่องท้าวสักกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๐๖] การพบเห็นพระอริยะทั้งหลาย เป็นการดี

การอยู่ร่วมกับพระอริยะ ก่อให้เกิดสุขทุกเมื่อ

เพราะการไม่พบเห็นคนพาล บุคคลพึงอยู่เป็นสุขเนื่องนิตย

[๒๐๗] เพราะผู้คบค้าสมาคมกับคนพาล

ย่อมเศร้าโศกสิ้นกาลนาน

การอยู่ร่วมกับคนพาล เป็นทุกข์ตลอดเวลา

เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

การอยู่ร่วมกับนักปราชญ์มีแต่ความสุข

เหมือนอยู่ในหมู่ญาติ

[๒๐๘] เพราะฉะนั้นแล บุคคลควรคบผู้เป็น

ปราชญ์

มีปัญญา เป็นพหูสูตร
มีปกติเอาธุระ มีวัตร๑ เป็นพระอริยะ
เป็นสัตบุรุษ มีปัญญาดี เช่นนั้น
เหมือนดวงจันทร์โคจรไปตามทางของดาวนักษัตร ฉะนั้น

สุขวรรคที่ ๑๕ จบ

๑๖. ปิยวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งเป็นที่รัก

๑. ตโยชนปัพพชิตวัตถุ

เรื่องบรรพชิต ๓ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บรรพชิต ๓ รูป ดังนี้)

[๒๐๙]

บุคคลทำตัวให้หมกมุ่นในกิจที่ไม่ควร

หมกมุ่น๒

และไม่หมกมุ่นในกิจที่ควรหมกมุ่น

ละเลยสิ่งที่เป็นประโยชน์๑ ติดอยู่ในปิยารมณ์๔

ทะเยอทะยานตามบุคคลผู้ปฏิบัติตนดี

[๒๑๐]

ไม่ว่าเวลาใด บุคคลไม่ควรติดพันกับสิ่ง

เป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก

เพราะการไม่เห็นสิ่งเป็นที่รักเป็นทุกข์

การพบเห็นสิ่งไม่เป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์

[๒๑๑]

เพราะฉะนั้น บุคคลไม่ควรทำสิ่งใด ๆ ให้

เป็นที่รัก

เพราะการพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก เป็นทุกข์ระทม

ผู้ที่ไม่มียุติธรรมและไม่เป็นที่ยุติธรรม

ย่อมไม่มีกิเลสเครื่องร้อยรัด

๒. อัญญตรกุกกุณพิกวัตถุ

เรื่องกุกกุณพิกคนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่กุกกุณพิก ดังนี้)

[๒๑๒]

ความโศกเกิดจากสิ่งเป็นที่รัก ภัยก็เกิด

จากสิ่งเป็นที่รัก

ผู้พ้นจากสิ่งเป็นที่รักได้เด็ดขาด

ย่อมไม่มีความโศกและภัยจากที่ไหนเลย

๓. วิสาขาวัตถุ

เรื่องนางวิสาขา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางวิสาขามิคารมาตาผู้เศร้าโศก

เพราะหลานสาว ชื่อสุทตติเสียชีวิต ดังนี้)

[๒๑๓]

ความโศกเกิดจากความรัก ภัยก็เกิดจาก

ความรัก

ผู้พ้นจากความรักได้เด็ดขาด
ย่อมไม่มีความโศกและภัยจากที่ไหนเลย

๔. ลิจฉวีวัตถุ
เรื่องเจ้าลิจฉวี

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพวกเจ้าลิจฉวีที่แย่งหญิงผู้งดงามใน
เมืองจนถึงขึ้นชกต่อยกัน จึงตรัสพระคานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๒๑๔] ความโศกเกิดจากความยินดี ภัยก็เกิด
จากความยินดี

ผู้พ้นจากความยินดีได้เด็ดขาด
ย่อมไม่มีความโศกและภัยจากที่ไหนเลย

๕. อนิตถิคันธกุมารวัตถุ
เรื่องอนิตถิคันธกุมาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานี้แก่อนิตถิคันธกุมาร ดังนี้)
[๒๑๕] ความโศกเกิดจากกาม ๒ ภัยก็เกิดจากกาม
ผู้พ้นจากกามได้เด็ดขาด
ย่อมไม่มีความโศกและภัยจากที่ไหนเลย

๖. อัญญตรพราหมณวัตถุ
เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานี้แก่พราหมณ์ ดังนี้)
[๒๑๖] ความโศกเกิดจากตัณหา ภัยก็เกิดจาก
ตัณหา

ผู้พ้นจากตัณหาได้เด็ดขาด
ย่อมไม่มีความโศกและภัยจากที่ไหนเลย

๗. ปัญจสตถารกวัตถุ
เรื่องเด็กน้อย ๕๐๐ คน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานี้แก่เด็กน้อย ๕๐๐ คน ดังนี้)

[๒๑๗] บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล๑และทัสสนะ๒
ดำรงอยู่ในธรรม๓ กล่าวคำสัตย์๔
ทำหน้าที่ของตน๕
ย่อมเป็นที่รักของประชาชน

๘. อนาคามีเถรวัตถุ
เรื่องพระอนาคามีเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานี้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นศิษย์ของพระ
ผู้บรรลุนานาคามีผล ดังนี้)
[๒๑๘] ภิกษุผู้เกิดฉันทะในธรรม๖ ที่ใคร ๆ บอก
ไม่ได้

มีใจได้สัมผัสแล้ว๑และมีจิตไม่เกาะเกี่ยวในกามทั้งหลาย๘
เราเรียกว่า ผู้มีกระแสในเบื้องต้น๙

๙. นันทิยวัตถุ

เรื่องนายนันทิยะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระมหาโมคคัลลานะผู้เห็น
ทิพยสมบัติของ นายนันทิยะในเทวโลก ดังนี้)

[๒๑๙] ญาติ มิตร และผู้มีใจดีทั้งหลาย

เห็นคนที่จากบ้านไปนาน

กลับจากที่ไกลมาถึงโดยสวัสดิภาพ

ย่อมยินดีว่ามาแล้ว

[๒๒๐] เช่นเดียวกันนั้น บุญทั้งหลาย

ย่อมต้อนรับคนที่ทำบุญไว้

ซึ่งจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้า

เหมือนญาติต้อนรับญาติผู้เป็นที่รักที่กลับมาบ้าน ฉะนั้น

ปิยวรรคที่ ๑๖ จบ

๑๑. โกธวรรค

หมวดว่าด้วยความโกรธ

๑. โรहिณีชัตติยักขุญญาวัตถุ

เรื่องเจ้าหญิงโรहिณี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เจ้าหญิงโรहिณี ดังนี้)

[๒๒๑] บุคคลควรละความโกรธ สละมานะ

ก้าวล่วงสังโยชน์ได้หมดทุกอย่าง

ความทุกข์ย่อมไม่รุมเร้าคนนั้นผู้ไม่ติดอยู่ในนามรูป

ผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล๑

๒. อัญญตรภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกขุรูปใดรูปหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เทวดา ดังนี้)

[๒๒๒] ผู้ใดอดกลั้นความโกรธที่เกิดขึ้นไว้ได้

เหมือนนายสารถิหยุดรถที่กำลังแล่นอยู่ได้

เราเรียกผู้นั้นว่า นายสารถิ

คนนอกจากนี้ เป็นเพียงผู้ถือเชือกเท่านั้น

๓. อุตตราอุปาสิกาวัตถุ

เรื่องนางอุตตราอุปาสิกา

(พระผู้มีพระภาคทรงชมเชยนางอุตตราที่อดกลั้นความโกรธต่อนาง
สิริมา จิงตรัส พระคาถานี้แก่นางอุตตรา ดังนี้)

[๒๒๓] บุคคลพึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ

พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี

ฟังชนะคนตระหนี่ด้วยการให้

ฟังชนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำสัตย์๑

๔. มหาโมคคัลลานเถรปัญหัตถุ

เรื่องปัญหาของพระมหาโมคคัลลานเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระมหาโมคคัลลานเถระ ดังนี้)

[๒๒๔] บุคคลควรพูดคำจริง ไม่ควรโกธ

แม้เขาขอเพียงเล็กน้อยก็ควรให้๒

ด้วยเหตุ ๓ อย่างนี้ (อย่างใดอย่างหนึ่ง) บุคคลพึงไปเทวโลก

ได้

๕. ภิกขุทีปฎฐปัญหัตถุ

เรื่องปัญหาที่ภิกษุทูลถาม

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๒๕] มุนี๑ผู้ไม่เบียดเบียน สรรวมกายอยู่

เป็นนิตย๒

ย่อมไปสู่ที่ที่ไม่จติที่ไปแล้วไม่เศร้าโศก

๖. ปุณณทาสีวัตถุ

เรื่องนางปุณณทาสี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางทาสของเศรษฐีชาวกรุง

ราชคฤห์ ชื่อปุณณา ดังนี้)

[๒๒๖] สำหรับบุคคลผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลา

หมั่นศึกษาไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน

น้อมจิตเข้าหานิพพาน

อาสวะทั้งหลาย๒ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้

๗. อตุลอุปาสกวัตถุ

เรื่องอตุลอุปาสก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อตุลอุปาสกพร้อมบริวาร ๕๐๐

คน ดังนี้)

[๒๒๗] อตุละเอ๋ย การนินทาและสรรเสริญนี้มีมา

นานแล้ว

มิใช่เพิ่งมีในวันนี้เท่านั้น

คนนั่งอยู่เฉย ๆ เขาก็นินทา

คนพูดมาก เขาก็นินทา

แม้คนพูดน้อย เขาก็นินทา

ไม่มีใครเลยในโลกนี้ไม่ถูกนินทา

[๒๒๘] ทั้งในอดีต ในอนาคต และในปัจจุบัน

ก็ไม่มีใครเลยที่จะถูกนินทาอย่างเดียว

หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว

[๒๒๙] แต่วิญญูชนพิจารณาทุกวัน ๆ
ย่อมสรรเสริญบุคคลผู้ดำเนินชีวิตหาข้อตำหนิมิได้
ผู้เป็นนักปราชญ์ ผู้มีปัญญาและศีลมั่นคง
[๒๓๐] ใครเล่าจะควรตำหนิผู้นั้น
ผู้เปรียบเหมือนแท่งทองชมพูณห
ผู้เช่นนั้น แม้เทวดาและมนุษย์ก็ชื่นชม
ถึงพรหมก็สรรเสริญ

๘. นัฟฟัคคิยภิกขุวัตถุ

เรื่องพระนัฟฟัคคิย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระนัฟฟัคคิย ดังนี้)

[๒๓๑] บุคคลพึงรักษาความกำเริบทางกาย
พึงสำรวมกาย ละกายทุจริตแล้ว
พึงประพฤติกายสุจริต

[๒๓๒] บุคคลพึงรักษาความกำเริบทางวาจา
พึงสำรวมวาจา ละวจีทุจริตแล้ว
พึงประพฤติวจีสุจริต

[๒๓๓] บุคคลพึงรักษาความกำเริบทางใจ
พึงสำรวมใจ ละมโนทุจริตแล้ว
พึงประพฤติมโนสุจริต

[๒๓๔] นักปราชญ์ผู้สำรวมกาย สำรวมวาจา

สำรวมใจ

ชื่อว่าเป็นผู้สำรวมดีแท้

โกธวรรคที่ ๑๗ จบ

๑๘. มลวรรค

หมวดว่าด้วยมลทินทางใจ

๑. โคฆาตกปุตตวัตถุ

เรื่องบุตรของคนฆ่าโค

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บุตรของคนฆ่าโคผู้แก่เฒ่า ดังนี้)

[๒๓๕] บัดนี้ ท่านเปรียบเหมือนใบไม้เหลือง
ทั้งยมทูต๑มาปรากฏแก่ท่านแล้ว

ท่านอยู่ใกล้ปากแห่งความเสื่อม
และแม้แต่เสปียงเดินทาง๒ของท่านก็ยังไม่มียเลย

[๒๓๖] ท่านนั้นจงทำที่พึง๑แก่ตนเอง

จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต

ท่านขจัดมลทินได้แล้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน

จะเข้าถึงอริยมูมอันเป็นทิพย์๒

[๒๓๗] บัดนี้ ท่านเป็นผู้มีวัยถูกนาเข้าไปแล้ว๓
เตรียมจะไปสำนักพระยายม
ที่พักระหว่างทางของท่านยังไม่มี
และแม้แต่เสบียงเดินทางของท่านก็ยังมีไม่มีเลย

[๒๓๘] ท่านนั้นจงทำที่พึ่งแก่ตนเอง
จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต
ท่านขจัดมลทินได้แล้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน
ก็จะไม่ต้องเข้าถึงชาติ และชราอีกต่อไป

๒. อัญญตรพราหมณวัตร
เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ผู้ทำกุศลอยู่บ่อย
ดังนี้) ๑

[๒๓๙] ผู้มีปัญญา พึงกำจัดมลทิน๔ของตน
ที่ละน้อย ทุกขณะ โดยลำดับ
เหมือนช่างทองกำจัดสนิมทอง ฉะนั้น๕

๓. ทิสสเถรวัตถุ
เรื่องพระติสสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๐] สนิมเกิดขึ้นจากเหล็ก
ครั้นเกิดขึ้นแล้ว ย่อมกัดเหล็กนั่นเอง ฉนั้นใด
กรรมทั้งหลายของตน ย่อมนำคนผู้ประพฤติล่วงโทษ๑
ไปสู่ทุกคติ ฉนั้นนั้น

๔. โลลูทายีวัตร
เรื่องพระโลลูทายี

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระโลลูทายีผู้เล่าเรียนธรรมเพียง
เล็กน้อยและไม่ท่องบ่น จึงตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๑] มนตร์๒มีการไม่ท่องบ่นเป็นมลทิน
เรือนมีความไม่ขยันหมั่นเพียร๓เป็นมลทิน
ผิวพรรณมีความเกียจคร้าน๔ เป็นมลทิน
ผู้รักขามีความประมาท๕ เป็นมลทิน

๕. อัญญตรกุลบุตรคนใดคนหนึ่ง
เรื่องกุลบุตรคนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่กุลบุตรคนหนึ่งซึ่งมีภรรยามัก
นอกใจ ดังนี้)

[๒๔๒] สตรีมีความประพฤติชั่ว๑เป็นมลทิน
ผู้ให้มีความตระหนี่เป็นมลทิน
บาปธรรม๒เป็นมลทินทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

[๒๔๓] มลทินที่ยิ่งกว่ามลทินนั้นคืออวิชชา๓
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละมลทินนั้นให้ได้
แล้วเป็นอยู่อย่างผู้ปราศจากมลทินเกิด

๖. จุฬาสาริกขวัตถุ

เรื่องจุฬาสาริกขุ

(พระผู้มีพระภาคทรงตำหนิพระจุฬาสาริผู้เป็นหมอปรงยาให้ชาวบ้าน
เพื่อแลกกับ โภชนะ จึงตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๔] ผู้ไม่มีความละอาย กล้าเหมือนกา
ชอบทำลายคนอื่น ชอบเอาหน้า
มีความคะนอง มีพฤติกรรมสกปรก เป็นอยู่สบาย

[๒๔๕] ส่วนผู้มีความละอาย
แสวงหาความบริสุทธิ์เป็นนิตย
ไม่เกียจคร้าน ไม่มีความคะนอง
มีอาชีพบริสุทธิ์ และมีปัญญา เป็นอยู่ลำบาก

๗. ปัญจอุปาสกวัตถุ

เรื่องอุปาสก ๕ คน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อุปาสก ๕ คน ดังนี้)

[๒๔๖] นรชนใดในโลก ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น พุดเท็จ

[๒๔๗] และหมกมุ่นในการดื่มสุราและเมรัย๑
นรชนนั้นชื่อว่า ชุกตทรัพย์อันเป็นต้นทุน๒ของตนในโลกนี้

[๒๔๘] ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้มีบาปธรรมทั้งหลาย มักไม่สำรวม
ขอโลกะและอธรรม๓ อย่าอย่าท่านให้เป็นทุกข์ตลอดกาลนาน

เลย

๘. ทิสสททรวัตถุ

เรื่องภิกษุหนุ่มชื่อทิสสะ

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระทิสสะเที่ยวติเตียนทานของคนอื่น
จึงตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๙] บุคคลย่อมให้ทานตามความเชื่อตามความ

เลื่อมใส

ภิกษุไม่พอใจในข้าวและน้ำที่เป็นทานของคนอื่นนั้น
ย่อมไม่บรรลुสมาธิ๔ในเวลากลางวันหรือกลางคืน

[๒๕๐] ส่วนภิกษุผู้ตัดอกุศลจิตนี้ได้
ถอนขึ้นทำให้รากขาดแล้ว

ย่อมบรรลุสมาธิในเวลากลางวันหรือกลางคืน

๙. ปัญจอุปาสกวัตถุ

เรื่องอุบาสก ๕ คน
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาให้แก่อุบาสกคนหนึ่ง ในจำนวน ๕ คน
ดังนี้)

[๒๕๑] โฟเสมอด้วยราคะไม่มี
ผู้จับเสมอด้วยโทสะไม่มี
ช้ายเสมอด้วยโมหะไม่มี
แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี๑

๑๐. เมณฑกเสฏฐิวัตถุ

เรื่องเมณฑกเศรษฐี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาให้แก่เมณฑกเศรษฐี ดังนี้)

[๒๕๒] โทษ๒ของคนอื่นเห็นได้ง่าย
ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก
เพราะคนนั้นชอบโปรยโทษของผู้อื่น
เหมือนคนโปรยแกลบ
แต่กลับปกปิดโทษของตนไว้
เหมือนพรานนกปกปิดรางพรางกายตนไว้ ฉะนั้น

๑๑. อุชฌมานสัณฺณูญเธรวัตถุ

เรื่องพระอุชฌมานสัณฺณูญเธระ

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระอุชฌมานสัณฺณูญผู้เที่ยวจับผิดภิกษุ จึง
ตรัสพระคาถาให้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕๓] ผู้ที่คอยแต่สอดส่ายหาโทษคนอื่น
คอยเฟ่งโทษอยู่เนืองนิตย์
จะมีอาสวะพอกพูนยิ่งขึ้น
และห่างไกลจากความสิ้นอาสวะโดยแท้

๑๒. สุภัททปริพาชกวัตถุ

เรื่องสุภัททปริพาชก

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบปัญหาของสุภัททปริพาชก ดังนี้)

[๒๕๔] ไม่มีรอยเท้าในอากาศ ไม่มีสมณะภายนอก

๑

หมู่สัตว์เป็นผู้ยินดีในปปัญจธรรม๒

แต่พระตถาคตทั้งหลาย ไม่มีปปัญจธรรม

[๒๕๕] ไม่มีรอยเท้าในอากาศ ไม่มีสมณะภายนอก

ไม่มีสังฆาร๓ที่เที่ยงแท้

พระพุทธรเจ้าทั้งหลายไม่มีความหวั่นไหว

มลวรรคที่ ๑๘ จบ

๑๙. อัมมมัญญวรรค

หมวดว่าด้วยผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๑. วินิจนยมหามัตตวัตถุ

เรื่องมหาอำมาตย์ผู้พิพากษา

(ภิกษุทั้งหลายเห็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษารับสินบนแล้วตัดสินคดี จึงกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ พระองค์ตรัสพระคาถา ดังนี้)

[๒๕๖] ผู้ที่ตัดสินคดีโดยผลิผลลาม

ไม่ชื่อว่า ผู้ตั้งอยู่ในธรรม

ส่วนผู้ใดเป็นบัณฑิต วินิจนยคดี

เหตุแห่งคดีทั้งที่เป็นจริงและไม่เป็นจริงทั้งสอง

[๒๕๗] พิพากษาผู้อื่นโดยไม่ผลิผลลาม

โดยเที่ยงธรรม โดยสม่ำเสมอ

ผู้มีปัญญา มีธรรมคุ้มครองนั้น

เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๒. นัปปัคคิยวัตถุ

เรื่องพระนัปปัคคิย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕๘] บุคคลไม่ชื่อว่า เป็นบัณฑิตเพียงเพราะพูด

มาก

แต่ผู้มีความเกษม ไม่มีเวร ไม่มีภัย จึงจะชื่อว่า เป็นบัณฑิต

๓. เอกุทานชฌิณาสววัตถุ

เรื่องพระเอกุทานชฌิณาสพ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎก ๒ รูป ดังนี้)

[๒๕๙] บุคคลไม่ชื่อว่า ผู้ทรงธรรมเพียงเพราะพูด

มาก

ส่วนผู้ใดได้สดับตรับฟังธรรมน้อย

แต่พิจารณาเห็นธรรมด้วยนามกาย

ทั้งไม่ประมาทธรรมนั้น

ผู้นั้นชื่อว่า ผู้ทรงธรรม

๔. ลกฺขณญฺกภทฺทิยเณรวัตถุ

เรื่องพระลกฺขณญฺกภทฺทิยเณระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้อยู่ป่า ๓๐ รูป ที่เห็นพระลกฺขณทก-ภทฺทิยเณระรูปร่างเล็กเหมือนสามเณร ดังนี้)

[๒๖๐] บุคคลไม่ชื่อว่า เป็นเณระเพียงเพราะมีผม

หงอก

ผู้ที่แก้แหว่ยเท่านั้น เรียกว่า คนแก้เปล่า

[๒๖๑] ส่วนผู้มีสัจจะ มีธรรม๒

มือหิงสา สัจญฺมะ และทมะ๑

คายมลทินได้แล้ว เป็นปราชญ์ ชื่อว่า เถระ

๕. สัมพหุลภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุหลายรูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายที่พุดจาคล่องแคล่ว
ดังนี้)

[๒๖๒] เพราะเหตุเพียงการพุดจาคล่องแคล่ว

หรือเพราะมีผิวพรรณงดงาม

แต่ยังมีความริษยา ตระหนี่ และโอ้อวด

บุคคลก็หาชื่อว่าคนดีได้ไม่

[๒๖๓] ส่วนผู้ตัดความริษยาเป็นต้นนี้ได้

ถอนขึ้นทำให้รากขาดแล้ว

คายโทษได้แล้ว เป็นผู้มียปัญญา

จึงจะชื่อว่า คนดี

๖. หัตถกวัตถุ

เรื่องหัตถกภิกษุ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระหัตถกะผู้พุดจาเหาะเหาะ
ดังนี้)

[๒๖๔] ผู้ไม่มีวัตร๑ พุดจาเหาะเหาะ

แม้มีศีระโกลัน ก็ไม่ชื่อว่าสมณะ

ผู้เต็มไปด้วยความปรารถนา และความอยากได้

จะเป็นสมณะได้อย่างไร

[๒๖๕] ส่วนผู้ไถ่ระงับบาปน้อยใหญ่ลงได้โดย

สิ้นเชิง

และเพราะเหตุที่ระงับบาปทั้งหลายได้นี้เอง

เขาจึงเรียกผู้นั้นว่า สมณะ

๗. อัญญตรพราหมณวัตถุ

เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง

(พราหมณ์คนหนึ่งเป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนาเที่ยวบิณฑบาต
อย่างภิกษุ วันหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคประสงค์จะให้พระองค์ตรัส
เรียกว่าภิกษุ พระองค์จึงตรัสพระคาถา ดังนี้)

[๒๖๖] บุคคลไม่ชื่อว่าเป็นภิกษุ๑ เพียงเพราะขอ
จากผู้อื่นเท่านั้น

ทั้งไม่ชื่อว่าเป็นภิกษุ เพราะยังสมათานธรรมที่เป็นพิษอยู่๒

[๒๖๗] ในศาสนานี้ ผู้ที่ลอบบุญและบาปได้แล้ว

ประพฤติพรหมจรรย์ อยู่ในโลกด้วยปัญญา

จึงจะชื่อว่า ภิกษุ

๘. ติตถียวัตถุ

เรื่องเดียรถีย์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖๘]

บุคคลโง่เขลาไม่รู้อะไร เพียงแต่นั่งนิ่ง ๆ

หาชื่อว่าเป็นมุนีไม่

ส่วนบุคคลผู้ฉลาด เลือกซึ่งเอาแต่สิ่งที่ดี ละทิ้งสิ่งชั่ว

[๒๖๙]

เหมือนบุคคลซึ่งสิ่งของ จึงจะชื่อว่า มุนี

แท้

ผู้ที่รู้โลกทั้งสอง ก็เรียกว่า มุนี(เช่นกัน)๓

๙. อริยพาฬิสิกวัตถุ

เรื่องพรานเบ็ดชื่ออริยะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสถามชื่อนายพรานเบ็ด นายพรานเบ็ดทูลตอบว่า
ชื่ออริยะ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสพระคาถานี้แก่เขา ดังนี้)

[๒๗๐]

บุคคลไม่ชื่อว่าเป็นอริยะ เพราะยัง

เบียดเบียนสัตว์อยู่

แต่ชื่อว่า อริยะ เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง

๑๐. สัมพหุลสีลาทิสัมปन्नภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีลเป็นต้นหลายรูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๗๑]

ภิกษุ ด้วยเหตุเพียงมีศีล๑และวัตร๒

แม้ด้วยความเป็นพหูสูต๓ ด้วยการได้สมาธิ๔

หรือด้วยการนอนในที่สงัด

[๒๗๒]

หรือด้วยการรู้ประจักษ์ว่าเราได้สัมผัส

เนกขัมมสุข๕

ที่ปุถุชนไม่เคยได้สัมผัส

แต่ถ้าเธอยังไม่บรรลุลความสิ้นอาสวะ

ก็อย่าไรวางใจ

ธัมมัญ्ञวรรคที่ ๑๙ จบ

๒๐. มัคควรรค

หมวดว่าด้วยมรรค

๑. ปญฺจสทภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ดังนี้)

[๒๗๓]

บรรดามรรค มรรคมืองค์ ๘ ประเสริฐที่สุด

บรรดาสัจจะ อริยสัจ ๔ ประเสริฐที่สุด

บรรดาธรรม วิราคธรรม๑ประเสริฐที่สุด

บรรดาสัตว์สองเท้า๒ตถาคตผู้มีจักษุ๓ ประเสริฐที่สุด๔

[๒๗๔]

ทางเพื่อความหมดจดแห่งที่สสนะ

คือทางนี้เท่านั้น มิใช่ทางอื่น
เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายจงดำเนินไปตามทางนี้แล
เพราะทางนี้เป็นทางหลวงมารให้หลง
[๒๑๕] ด้วยว่า เธอทั้งหลายดำเนินไปตามทางนี้

แล้ว

จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
เรารู้วิธีถอนลูกศรคือกิเลสแล้ว
จึงชี้บอกทางนี้แก่เธอทั้งหลาย
[๒๑๖] เธอทั้งหลายควรทำความเพียรเองเกิด
ตลาคตเป็นเพียงผู้ชี้บอกเท่านั้น
ผู้บำเพ็ญภาวนา ดำเนินตามทางนี้แล้ว เฟ่งพินิจอยู่
จักพ้นจากเครื่องผูกแห่งมารได้๕

๒. อนิจจลักษณะวัตถุ
เรื่องอนิจจลักษณะ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๒๑๗] เมื่อใด อริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญา

ว่า

สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง
เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในทุกข์
นั่นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์

๓. ทุกขลักษณะวัตถุ
เรื่องทุกขลักษณะ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๒๑๘] เมื่อใด อริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญา

ว่า

สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์
เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในทุกข์
นั่นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์

๔. อนัตตลักษณะวัตถุ
เรื่องอนัตตลักษณะ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)
[๒๑๙] เมื่อใด อริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญา

ว่า

ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา
เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในทุกข์
นั่นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์๒

๕. ปธานกัมมิกตีสสเถรวัตถุ

เรื่องพระปธานกัมมิกตีสสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘๐] คนที่ไม่ขยันในเวลาสมควรขยัน

ทั้งที่ยังหนุ่มยังสาว มีกำลัง

แต่กลับเกียจคร้าน มีความคิดใฝ่ต่ำ ปราศจากความเพียร

เกียจคร้านมาก ย่อมไม่ประสบทาง๒ด้วยปัญญา

๖. สุกรเปตวัตถุ

เรื่องสุกรเปรต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘๑] บุคคลพึงรักษาวาจา๒ พึงสำรวมใจ๔

และไม่พึงทำความชั่วทางกาย๕

พึงชำระกรรมพลทั้ง ๒ ประการนี้ให้หมดจด

จะพึงพบทางที่พระพุทธเจ้าประกาศไว้

๗. โปฐิลเถรวัตถุ

เรื่องพระโปฐิลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่โปฐิลเถระ ดังนี้)

[๒๘๒] ปัญญา๑เกิดเพราะการประกอบ๒

และเสื่อมไปเพราะการไม่ประกอบ

เมื่อรู้ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งปัญญาทั้ง ๒ ทางนี้แล้ว

บุคคลพึงตั้งตนโดยวิธีที่ปัญญาจะเจริญยิ่งขึ้น

๘. สัมพหุลมหัลลภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุแก่หลายรูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘๓] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตัดป่า๑ แต่

อย่าตัดต้นไม้

เพราะภัย๔ย่อมเกิดจากป่า

เธอทั้งหลายครั้นตัดป่า และหมู่ไม้ในป่าแล้ว๕

จงเป็นผู้ไม่มีป่าอยู่เกิด

[๒๘๔] ตราบใด บุรุษยังไม่ตัดหมู่ไม้ในป่า

แม้เพียงเล็กน้อยในสตรีทั้งหลาย

ตราบนั้น เขาย่อมมีใจผูกพัน

เหมือนลูกโคที่ยังดีมนมมีใจผูกพันในแม่โค ฉะนั้น

๙. สาริปุตตเถรสัทธิวาริกวัตถุ

เรื่องสัทธิวาริกของพระสารีบุตรเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้เป็นศิษย์ของพระสารีบุตร

ดังนี้)

[๒๘๕]

เธอจงตัดความรักของตน

เหมือนตัดดอกบัวที่เกิดในสารทกาล
จงเพิ่มพูนทางแห่งสันติเท่านั้น
เพราะพระสุคตเจ้าแสดงนิพพานไว้แล้ว

๑๐. มหาธนาถิชาวัตถุ

เรื่องพ่อค้ามีทรัพย์มาก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พ่อค้าผ้าที่พักอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ

ดังนี้)

[๒๔๖]

คนพาลมักคิดเช่นนั้นว่า เราจักอยู่ที่นี้ตลอด

ฤดูฝน

เราจักอยู่ที่นี้ตลอดฤดูหนาวและฤดูร้อน

ชื่อว่าย่อมไม่รู้อันตราย๒ที่จะมาถึงตน

๑๑. กิสาโคตมีวัตถุ

เรื่องนางกิสาโคตมี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางกิสาโคตมี ดังนี้)

[๒๔๗]

นรชนผู้มัวเมาในบุตรและปศุสัตว์

มีใจเกี่ยวข้องในอารมณ์ต่าง ๆ๑

ย่อมถูกมฤตยูคร่าไป

เหมือนชาวบ้านผู้หลับใหลถูกห้วงน้ำพัดพาไป ฉะนั้น

๑๒. ปุณณาราวัตถุ

เรื่องนางปุณณาราว

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางปุณณาราว ดังนี้)

[๒๔๘]

บุคคลเมื่อถึงคราวจะตาย

บุตรทั้งหลายก็ต้านทานไว้ไม่ได้

บิดาก็ต้านทานไว้ไม่ได้

พวกพ้องก็ต้านทานไว้ไม่ได้

แม้ญาติพี่น้องก็ต้านทานไว้ไม่ได้

[๒๔๙]

บัณฑิตผู้สำรวมในศีล รู้ความจริงนี้แล้ว

พึงรีบเร่งชำระทางอันจะนำไปสู่นิพพาน

มคควรรคที่ ๒๐ จบ

๒๑. ปกิณณกวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด

๑. ยัตตโนปุพพกัมมวัตถุ

เรื่องบุพกรรมของพระองค์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕๐]

ถ้าเห็นว่าจะได้สุขอันยิ่งใหญ่

ด้วยการเสียสละสุขอันเล็กน้อย

นักปราชญ์พึงเสียสละสุขอันเล็กน้อย

เพื่อเห็นแก่สุขอันยิ่งใหญ่๒

๒. กุกกุฏินทชาทิกาวัตถุ

เรื่องกุมาริกากินไขไก่

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นางยักษิณีและนางกุลธิดา ดังนี้)

[๒๔๑]

ผู้ใดปรารถนาสุขเพื่อตน ด้วยการก่อทุกข์

ให้คนอื่น

ผู้นั้นต้องเกี่ยวพันกับเวร ไม่พ้นจากเวรไปได้

๓. ภัททียภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุชาวเมืองภัททียะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุชาวเมืองภัททียะผู้ชวนชวายนในการประดับเชียงเท้า ดังนี้)

[๒๔๒]

ภิกษุเหล่าใดละทิ้งกิจที่ควรทำ๑

แต่กลับทำกิจที่ไม่ควรทำ๒

อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญแก่ภิกษุเหล่านั้น

ผู้ถือตัวจัด มัวแต่ประมาท

[๒๔๓]

ส่วนภิกษุเหล่าใดมีสติตั้งมั่นในกาย๓

เป็นนิตย

ภิกษุเหล่านั้นหมั่นทำความเพียรในกิจที่ควรทำ

ไม่ทำกิจที่ไม่ควรทำ

อาสวะทั้งหลายของเธอผู้มีสติสัมปชัญญะ

ย่อมถึงการสูญสิ้นไป

๔. ลกฺขณฺณภิกขุวัตถุ

เรื่องพระลกฺขณฺณภิกขุ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๔]

บุคคลฆ่ามารดา๔ ฆ่าบิดา๕

ฆ่ากษัตราธิราชทั้ง ๒ พระองค์ได้๖

ฆ่าชาวแคว้นแคว้น๑พร้อมเจ้าพนักงาน๒แล้ว

ดำเนินชีวิตเป็นพราหมณ์๓อยู่อย่างไรทุกข์

[๒๔๕]

บุคคลฆ่ามารดา ฆ่าบิดา

ฆ่ากษัตราธิราชทั้ง ๒ พระองค์ได้

ทำลายทางเสื่อฝานที่ ๕๔ ได้

ดำเนินชีวิตเป็นพราหมณ์อยู่อย่างไรทุกข์

๕. ทารุสากฺกิวัตถุ

เรื่องนายทารุสากฺกิกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระราชา และนายทารุสากฺกิกะพร้อมครอบครัว ดังนี้)

[๒๔๖]

เหล่าพระสาวกของพระโคตม

มีสติตั้งมั่นในพระพุทธเจ้าเป็นนิตย

ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่าตื่นด้วยดีอยู่เสมอ

[๒๔๖] เหล่าพระสาวกของพระโคตม

มีสติตั้งมั่นในพระธรรมเป็นนิตย

ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่าตื่นด้วยดีอยู่เสมอ

[๒๔๗] เหล่าพระสาวกของพระโคตม

มีสติตั้งมั่นในพระสงฆ์เป็นนิตย

ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่าตื่นด้วยดีอยู่เสมอ

[๒๔๘] เหล่าพระสาวกของพระโคตม

มีสติตั้งมั่นในกายเป็นนิตย

ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่าตื่นด้วยดีอยู่เสมอ

[๒๐๐] เหล่าพระสาวกของพระโคตม

มีใจยินดีในความไม่เบียดเบียน

ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่าตื่นด้วยดีอยู่เสมอ

[๒๐๑] เหล่าพระสาวกของพระโคตม

มีใจยินดีในการเจริญภาวนา

ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่าตื่นด้วยดีอยู่เสมอ

๖. วชิรปุตตกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้เป็นโอรสของเจ้าวชิร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้เป็นโอรสของเจ้าวชิร

ดังนี้)

[๓๐๒] การบวชเป็นของยาก

ความยินดีในการบำเพ็ญธรรมก็เป็นของยาก

เรือนที่ครอบครองไม่ดี ก่อให้เกิดทุกข์

การอยู่ร่วมกับคนเสมอกันเป็นทุกข์

การเดินทางไกลก็เป็นทุกข์

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงไม่ควรเป็นผู้เดินทางไกล

และไม่ควรให้ทุกข์ติดตามได้

๗. จิตตคหปติวัตถุ

เรื่องจิตตคหบดี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอานนทเถระ ดังนี้)

[๒๐๓] คนมีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล๓
เพียบพร้อมด้วยยศ๔และโภคทรัพย์
จะไปสู่ถิ่นใด ๆ ย่อมได้รับการบูชาในถิ่นนั้น ๆ

๕. จุฬสุภัททวารัตถุ

เรื่องนางจุฬสุภัททา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บริษัท ๔ ดังนี้)

[๒๐๔] สัตบุรุษย่อมปรากฏในที่ไกล

เหมือนภูเขามหิมพานต์ ฉะนั้น

อสัตบุรุษทั้งหลาย ณ ที่นี้ย่อมไม่ปรากฏ

เหมือนลูกศรที่ยิงไปในเวลากลางคืน ฉะนั้น๕

๙. เอกวิหาริเถรวัตถุ

เรื่องพระเถระผู้อยู่รูปเดียว

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๐๕] ภิกษุพึงยินดีการนั่งผู้เดียว การนอนผู้

เดียว๑

ไม่เกียจคร้าน เทียวไปตามลำพัง

ฝึกฝนอยู่ผู้เดียว และยินดีการอยู่ป่า

ปกิณณกวรรคที่ ๒๑ จบ

๒๒. นิรยวรรค

หมวดว่าด้วยคนทำกรรมชั่วตกนรก

๑. สุนทรีปริพาชิกาวัตถุ

เรื่องปริพาชิกาชื่อสุนทรี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๐๖] คนที่ชอบกล่าวคำไม่จริง

หรือคนที่ทำความชั่วแล้วกล่าวว่า

ฉันไม่ได้ทำ ต่างก็ตกนรก

คน ๒ จำพวกนั้น ต่างก็มีกรรมชั่ว

ตายไปแล้ว มีคติเท่าเทียมกันในโลกหน้า๒

๒. ทุกขปีฬิตสัตตวัตถุ

เรื่องสัตว์ถูกทุกข์เบียดเบียน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๐๗] ภิกษุชั่วจำนวนมากมีผ้ากาสาจะพันที่คอ

มีธรรมเลวทราม ไม่สำรวม

ย่อมตกนรกเพราะบาปกรรมทั้งหลาย

๓. วัคคุมุทาตีริยภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุอยู่ฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภภิกษุผู้อยู่ฝั่งแม่น้ำวัคคุมหา พุดอวดอุตริ
มนุสสธรรม ที่ไม่มีในตนของกันและกันแก่คฤหัสถ์เพื่อปากท้อง จึงตรัสพระ
คาถาแก่ภิกษุเหล่านั้น ดังนี้)

[๓๐๘] การกลืนกินก้อนเหล็กแดงที่ร้อนดุจเปลว

เพลิง

ยังดีกว่าการที่ภิกษุผู้ทุศีล ไม่สำรวม
บริโภคอาหารที่ชาวบ้านเขาถวาย๑

๔. เขมเสฏฐิปุตตวัตถุ

เรื่องบุตรเศรษฐีชื่อเขมกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นายเขมกะผู้ชอบเป็นชู้กับภรรยา
ของคนอื่น ดังนี้)

[๓๐๙] นรชนที่ประมาท ชอบเป็นชู้กับภรรยาของผู้

อื่น

ย่อมถึงฐานะ๒ ๔ ประการ คือ

(๑) ได้บาป (๒) นอนไม่เป็นสุข

(๓) ถูกนิินทา (๔) ตกนรก

[๓๑๐] เพราะการได้บาป ๑ การได้คติที่เลว ๑

หญิงชายที่ต่างสะดุ้งกลัวมีความสนุกนินทน้อย ๑

ถูกพระราชาลงพระอาชญาอย่างหนัก ๑

นรชนจึงไม่ควรเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่น

๕. ทุพพจกิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้ว่ายาก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้ว่ายาก ดังนี้)

[๓๑๑] ญ้าคาที่บุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดเจ็บได้

นั้นใจ

ความเป็นสมณะที่บุคคลปฏิบัติไม่ดี๑

ย่อมหลุดเข้าไปในนรก ฉะนั้น

[๓๑๒] กรรมที่ย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรที่

เศร้าหมอง

และพรหมจรรย์ที่พึงระลึกถึงด้วยความระแวงสงสัย

ทั้ง ๓ นั้น ไม่มีผลมาก๒

[๓๑๓] หากภิกษุพึงทำกรรมใด ก็ควรทำกรรมนั้น

ให้จริงจัง

ควรบากบั่นทำกรรมนั้นให้มั่นคง

เพราะธรรมเครื่องละเว้น๓ที่ประพฤติดอย่างย่อหย่อน

รังแต่จะเกลี้ยกลืนลงใส่ตัว

๖. อีสสาปกติอิตถีวัตถุ

เรื่องหญิงชู้หึง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่หญิงชู้หึงและแก่บริษัท ๔ ดังนี้)

[๒๑๔] ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยดีกว่า
เพราะระลึกถึงความชั่ว บุคคลย่อมเดือดร้อนในภายหลัง
ส่วนความดี ทำไว้เกิดดีกว่า
เพราะทำแล้วระลึกถึงภายหลังบุคคลย่อมไม่เดือดร้อน

๑. อาคันตุกภิกขุวัตร

เรื่องภิกษุอาคันตุกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุอาคันตุกะผู้อยู่ในเมืองชายแดน ดังนี้)

[๒๑๕] เมืองชายแดนได้รับการคุ้มครองทั้งภายใน
และภายนอก นั่นใด

เธอทั้งหลายจงคุ้มครองตนให้ได้ ฉะนั้น
ขณะอย่าได้ล่วงเลยเธอทั้งหลายไปเสีย
เพราะเหล่าชนที่ปล่อยให้ขณะล่วงเลยไป
ย่อมเศร้าโศก แอ้อดอยู่ในนรก๒

๒. นิคัณฐวัตร

เรื่องนิครนถ์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๑๖] สัตว์ทั้งหลายผู้ละอายในสิ่งที่ไม่ควรละอาย
และไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอาย
ชื่อว่าถ่อมมีจนาทิภูริ ย่อมไปสู่ทุกคติ
[๒๑๗] สัตว์ทั้งหลายผู้เห็นสิ่งที่ไม่ควรกลัวว่าควร

กลัว

และเห็นสิ่งที่ควรกลัวว่าไม่ควรกลัว
ชื่อว่าถ่อมมีจนาทิภูริ ย่อมไปสู่ทุกคติ

๓. ติตถียสาวกวัตร

เรื่องสาวกเดียรถีย์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่สาวกของเดียรถีย์ ดังนี้)

[๒๑๘] สัตว์ทั้งหลายผู้เห็นสิ่งที่ไม่มิโทษว่ามีโทษ

๑

และเห็นสิ่งที่มีโทษว่าไม่มีโทษ
ชื่อว่าถ่อมมีจนาทิภูริ ย่อมไปสู่ทุกคติ
[๒๑๙] สัตว์ทั้งหลายผู้รู้สิ่งที่มีโทษว่ามีโทษ
และรู้สิ่งที่ไม่มิโทษว่าไม่มีโทษ
ชื่อว่าถ่อมมีสัมมาทิภูริ ย่อมไปสู่ทุกคติ

นิรยวรรคที่ ๒๒ จบ

๒๓. นาควรรค

หมวดว่าด้วยช้าง

๑. อัดตันทันตัวตฤ

เรื่องการฝึกตน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอานนท์ ดังนี้)

[๒๒๐] เราจักอดกลั้นถ้อยคำล่วงเกิน

เหมือนพญาช้างในสงคราม

อดทนลูกศรที่ตกจากแล่ง

เพราะคนจำนวนมากเป็นผู้ทุศีล

[๒๒๑] คนทั้งหลายนำสัตว์พาหนะที่ฝึกแล้วไปสู่ที่

ประชุม

พระราชาย่อมทรงราชพาหนะที่ฝึกแล้ว

ในหมู่มนุษย์ คนที่อดกลั้นถ้อยคำล่วงเกินได้

ชื่อว่าเป็นผู้ฝึกตนได้แล้ว๑ เป็นผู้ประเสริฐที่สุด

[๒๒๒] ม้าอัสตร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ ช้างใหญ่

ที่ได้รับการฝึกหัดแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐ

แต่คนที่ฝึกตนได้แล้ว ประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะเหล่านั้น๒

๒. หัตถาจริยปุพพกภิกขุวัตร

เรื่องภิกษุผู้เคยเป็นนายควาญช้าง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้เคยเป็นนายควาญช้าง

ดังนี้)

[๒๒๓] แท้จริง บุคคลไม่สามารถไปสู่ทิศที่ยังไม่

เคยไป๑ ด้วยยานเหล่านี้

แต่บุคคลผู้ฝึกตนได้แล้ว สามารถไปสู่ทิศที่ไม่เคยไป

ด้วยตนที่ฝึกแล้ว ที่ฝึกดีแล้ว๒

๓. ปริชฌณพราหมณปุตตวัตร

เรื่องบุตรของพราหมณ์ชรา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บุตร ๔ คนของพราหมณ์ชรา

ดังนี้)

[๒๒๔] ช้างกฤษรชื้อชนปาลกะ ตกมันจัต ห้ามได้

ยาก ถูกขังไว้

ไม่ยอมกินฟ่อนหญ้า เพราะระลึกถึงแต่นาควัน๓

๔. ปเสนทิโกศลราชวัตร

เรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศล

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้เสวยพระ

กระยาหารมาก ดังนี้)

เที่ยวไปผู้เดียว ไม่พึงทำความชั่ว
เหมือนช้างมาตังคะเที่ยวไปตัวเดียวในป่า ฉะนั้น

๕. มารวัตร

เรื่องมาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่मारผู้มีบาป ดังนี้)

[๒๓๑] เมื่อมีกิจเกิดขึ้น สหายทั้งหลายนำสุขมาให้
ความยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ นำสุขมาให้
ในเวลาสิ้นชีวิต บุญนำสุขมาให้
การละทุกข์ได้ทั้งหมด นำสุขมาให้

[๒๓๒] ในโลก การเกื้อกูลมารดา นำสุขมาให้
การเกื้อกูลบิดา นำสุขมาให้
การเกื้อกูลสมณะ นำสุขมาให้
การเกื้อกูลท่านผู้ประเสริฐก็นำสุขมาให้

[๒๓๓] ศีลนำสุขมาให้ตราบนเท่าชรา
ศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้
การได้ปัญญา นำสุขมาให้
การไม่ทำบาปทั้งหลาย ก็นำสุขมาให้

นาควรรคที่ ๒๓ จบ

๒๔. ตัณหาวรรค

หมวดว่าด้วยตัณหา

๑. กปิลมัจฉวัตร

เรื่องปลากปิละ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บริษัท ๔ ดังนี้)

[๒๓๔] ตัณหาย่อมเจริญแก่มนุษย์ผู้ประพฤติ

ประมาณ๓

เหมือนเถายานทรายเจริญอยู่ในป่า

เขาย่อมเร่ร้อนไปมา

เหมือนวานรที่ต้องการผลไม้ เที่ยวเร่ร้อนไปมาในป่า ฉะนั้น

[๒๓๕] ตัณหาที่เลวทรามชานไปในโลกนี้

ครอบงำบุคคลใดไว้ได้

ความโศกย่อมเจริญแก่บุคคลนั้น

เหมือนหญ้าคมบางที่ถูกฝนตกกรดแล้วเจริญงอกงามขึ้น ฉะนั้น

[๒๓๖] ส่วนบุคคลใดครอบงำตัณหาที่เลวทราม

นั้น

ซึ่งล่วงไต่ยากในโลกไว้ได้

ความโศกย่อมตกไปจากบุคคลนั้น

เหมือนหยาดน้ำกลิ้งตกไปจากใบบัว ฉะนั้น

[๒๓๖] เพราะเหตุนี้ เราขอเตือนท่านทั้งหลาย
ขอท่านทั้งหลายที่ประชุมกันในที่นี้ จงมีความเจริญ
ขอท่านทั้งหลายจงซุตรากเหง้าแห่งต้นหา๑
เหมือนคนต้องการหญ้าแฝกซุดหญ้าแฝก
มารอยาไ้ระรานท่านทั้งหลายอยู่รำไป
เหมือนกระแสน้ำระรานไม้้อ ฉะนั้น๒

๒. สุกกรโปติกาวัตถุ
เรื่องลูกสุกรตัวเมีย

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๓๗] ต้นไม้ เมื่อรากยังแข็งแรง ยังไม่ถูกทำลาย
แม้ลำต้นถูกตัดแล้ว ก็งอกขึ้นได้ใหม่ ฉนั้นใจ
ความทุกข์นี้ เมื่อบุคคลขจัดตัดหนุสยไ้ได้ขาด
ก็ย่อมเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ฉนั้น

[๒๓๘] บุคคลไ้ยังมีกระแสนหาอันแรงกล้า ๓๖

สาย๑

ที่มักไหลไปยังอารมณ์อันน่าพอใจ
ความดำริเป็นอันมากที่อาศัยราคะ
ยอมนำบุคคลนั้นซึ่งมีความเห็นผิดไป

[๒๔๐] กระแสนหาทั้งหลายไหลไปในอารมณ์

ทั้งหมด

ต้นหาจุเภาวัลย์ กังอกงามขึ้น
พวกเธอ ครันเห็นต้นหาจุเภาวัลย์ที่งอกงามนั้น
จงตัดรากด้วยปัญญา๒

[๒๔๑] สัตว์โลกผู้มีแต่โสมนัสซาบซ่าน
นำขึ้นด้วยเสนหา๓

มัวแต่จะแสวงหาความสุขสำราญกันอยู่
จึงต้องเข้าถึงชาติและชรารำไป

[๒๔๒] หมูสัตว์ถูกล้อมไว้ด้วยต้นหาที่ทำให้สะดุ้ง
จึงตื่นรนเหมือนกระต่ายติดบ่วง

หมูสัตว์ผู้ถูกสังโยชนและกิเลสเครื่องข้องผูกไว้แน่น
ย่อมไ้รับความทุกข์รำไปชั่วกาลนาน

[๒๔๓] หมูสัตว์ถูกล้อมไว้ด้วยต้นหาที่ทำให้สะดุ้ง
จึงตื่นรนเหมือนกระต่ายติดบ่วง

เพราะเหตุนี้ ภิกษุเมื่อหวังไ้ตนสิ้นราคะ
ควรบรรเทาต้นหาที่ทำให้สะดุ้งเสีย

๓. วิพกัณตกาวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้กระสันจะสึก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่บริษัท ๔ ดังนี้)
[๒๔๔] บุคคลใดออกจากอาลัยแล้ว๑ มีใจน้อมไป
ในปา๒

พ้นจากปาแล้ว๓ยังเล่นเข้าไปสู่ป่านั้นอีก
ท่านทั้งหลายจงดูบุคคลนั้น
เขาพ้นจากเครื่องผูก ยังเล่นไปสู่เครื่องผูกตามเดิม

๔. พันธนาการวัตถุ

เรื่องเรือนจำ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เหล่าภิกษุผู้เห็นโจรถูกจองจำใน
เรือนจำ ดังนี้)

[๒๔๕] นักปราชญ์ทั้งหลายไม่ได้กล่าวถึงเครื่อง
จองจำ

ที่ทำด้วยเหล็ก ทำด้วยไม้ และทำด้วยหญ้าปล้อง
ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคง แต่กล่าวถึง
ความกำหนดยินดีในต่างหูแก้วมณี และความไยดีในบุตร

ภรรยา

ว่าเป็นเครื่องจองจำที่มั่นคง

[๒๔๖] นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวถึงความกำหนด
เครื่องจองจำที่มั่นคงนั้น

ว่ามีปกติเหนียวลง หย่อนยาน แต่แก้ไขให้หลุดยาก
นักปราชญ์เหล่านั้นตัดเครื่องจองจำนั้นได้แล้ว
ไม่ไยดี ละกามสุข ออกบวช๑

๕. เขมาเถรีวัตถุ

เรื่องพระเขมาเถรี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเขมาเถรี ดังนี้)

[๒๔๗] สัตว์ทั้งหลายผู้กำหนดยินดีด้วยราคะ๒

ย่อมตกไปสู่กระแสตัณหา

เหมือนแมงมมติดยที่ตนถักไว้เอง

นักปราชญ์ทั้งหลายตัดกระแสตัณหานั้นได้แล้ว

หมดความไยดี ย่อมละทุกข์ทั้งปวงไปได้

๖. อุกคเสนเสฏฐิปุตตวัตถุ

เรื่องบุตรเศรษฐีชื่ออุคคเสน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่นายอุคคเสน ดังนี้)

[๒๔๘] เธอจึงเป็นผู้ปล่อยวางทั้งอดีต อนาคต และ
ปัจจุบัน๓

จึงเป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ

เธอผู้มีใจหลุดพ้นในธรรมทั้งปวงแล้ว

จักไม่เข้าถึงชาติ และชราอีกต่อไป

๑. จุฬันตคหปัททิตวัตถุ

เรื่องจุฬันตคหปัททิต

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งผู้กระสันจะสึก
ดังนี้)

[๒๔๙] บุคคลผู้ถูกวิตก๑อย่ามีราคะจัด เห็น
อารมณ์ว่างามเสมอ

ย่อมมีตัณหาพอกพูนมากขึ้น ๆ

บุคคลเช่นนั้นแลชื่อว่าสร้างเครื่องผูกมัดที่แน่นอน

[๒๕๐] ส่วนผู้ใดยินดีในฉานเป็นที่ระงับวิตก๒

มีสติทุกเมื่อ เจริญอสุภฌานอยู่

ผู้นั้นแล จักทำตัณหาให้สิ้นไปได้

จักตัดเครื่องผูกแห่งมาร๓ได้

๘. มารวัตถุ

เรื่องมาร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่มารผู้มีบาป ดังนี้)

[๒๕๑] ผู้บรรลุความสำเร็จแล้ว๔ ไม่มีความสะดุ้ง
กลัว

ปราศจากตัณหา ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน

ตัดลูกศรที่นำไปสู่ภพได้ขาดแล้ว

ร่างกายนี้จึงเป็นร่างกายสุดท้าย

[๒๕๒] ผู้ปราศจากตัณหา หมดความยึดมั่น

ฉลาดในนิรุตติบท๑

รู้หมวดหมู่และเบื้องต้นเบื้องปลายของอักษรทั้งหลาย

ผู้นั้นแลเรียกว่า ผู้มีร่างกายเป็นร่างกายสุดท้าย

ผู้มีปัญญามาก เป็นมหาบุรุษ

๙. อุปกาชีวกวัตถุ

เรื่องอาชีวกชื่ออุปกะ

(พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ประทับนั่งที่ควงไม้โพธิ์ อาชีวกชื่ออุป
กะเข้ามาถามพระองค์ว่า บวชเพื่อใคร ใครเป็นศาสดา พระองค์จึงตรัสพระ
คาถา ดังนี้)

[๒๕๓] เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง๒ รู้ธรรม
ทั้งปวง๓

มิได้แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง๔ ละธรรมทั้งปวงได้๕

หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหา

ตรัสรู้ยิ่งเองแล้วจะพึงกล่าวอ้างใครเล่า๖

๑๐. สักกเทวราชวัตถุ

เรื่องท้าวสักกะจอมเทพ
(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ท้าวสักกะจอมเทพและเหล่า
เทวดา ดังนี้)

[๒๕๔] การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง
รสแห่งธรรม ชนะรสทั้งปวง
ความยินดีในธรรม ชนะความยินดีทั้งปวง
ความสันตติหา ชนะทุกข์ทั้งปวง

๑๑. อปุตตกเสฏฐิปุตตวัตถุ

เรื่องอปุตตกเสฏฐิปุตตร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ดังนี้)

[๒๕๕] โภคทรัพย์ทั้งหลาย ย่อมทำลายคนมี

ปัญญาทรม

แต่จะไม่ทำลายคนที่แสวงหาฝั่ง
เพราะความทะยานอยากในโภคทรัพย์
คนมีปัญญาทรมจึงทำลายตนเองดุจทำลายคนอื่น

๑๒. อังคุรวัตถุ

เรื่องอังคุรเทพบุตร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อังคุรเทพบุตร และอินทก
เทพบุตร ดังนี้)

[๒๕๖] นามีหญาเป็นโทษ หมู่ชนมีราคะเป็นโทษ
ฉะนั้น ทานที่ให้แก่ผู้ปราศจากราคะ จึงมีผลมาก

[๒๕๗] นามีหญาเป็นโทษ หมู่ชนมีโทสะเป็นโทษ
ฉะนั้น ทานที่ให้แก่ผู้ปราศจากโทสะ จึงมีผลมาก

[๒๕๘] นามีหญาเป็นโทษ หมู่ชนมีโมหะเป็นโทษ
ฉะนั้น ทานที่ให้แก่ผู้ปราศจากโมหะ จึงมีผลมาก

[๒๕๙] นามีหญาเป็นโทษ หมู่ชนมีความอยากเป็น

โทษ

ฉะนั้น ทานที่ให้แก่ผู้ปราศจากความอยาก จึงมีผลมาก
(นามีหญาเป็นโทษ หมู่ชนมีตัณหาเป็นโทษ
ฉะนั้น ทานที่ให้แก่ผู้ปราศจากตัณหา จึงมีผลมาก)

ตณหารรคที่ ๒๔ จบ

๒๕. ภิกขุวรรค

หมวดว่าด้วยภิกษุ

๑. ปัญจภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๕ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุ ๕ รูป ผู้สำรวมทวาร(ช่องตามร่างกาย)รูปละทวาร ดังนี้)

[๒๖๐] การสำรวมตา เป็นการดี

การสำรวมหู เป็นการดี

การสำรวมจมูก เป็นการดี

การสำรวมลิ้น เป็นการดี

[๒๖๑] การสำรวมกาย เป็นการดี

การสำรวมวาจา เป็นการดี

การสำรวมใจ เป็นการดี

การสำรวมทวารทั้งปวง เป็นการดี

ภิกษุผู้สำรวมทวารทั้งปวง ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้๑

๒. หังสมาทกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุฆ่าหงส์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้ฆ่าหงส์ ดังนี้)

[๒๖๒] บุคคลผู้สำรวมมือ๒ สำรวมเท้า สำรวม

วาจา สำรวมตน

ยินดีธรรมภายใน๓ มีจิตตั้งมั่น อยู่ผู้เดียว สันโดษ

บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่า ภิกษุ

๓. โกกาลิกวัตถุ

เรื่องพระโกกาลิกะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖๓] ภิกษุรูปใดสำรวมปาก พุดโดยใช้มนตา๑

เสมอ

ไม่ฟุ้งซ่าน แสดงแต่อรรถ๒และธรรม๓ เท่านั้น

ภาษิตของภิกษุนั้นไพเราะ

๔. ธัมมารามเถรวัตถุ

เรื่องพระเถระผู้ยินดีในธรรม

[๒๖๔] ภิกษุมิตรมเป็นที่มายินดี๔ ยินดีแล้วใน

ธรรม

พิจารณาใคร่ครวญถึงธรรม ระลึกถึงธรรมอยู่

ย่อมไม่เสื่อมจากสัทธรรม๕

๕. อัญญตรวิปกขเสวกภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุผู้คบฝ้ายผิดรูปใดรูปหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุที่เป็นฝักฝ้ายของพระเทวทัต ดังนี้)

[๒๖๕] ภิกษุไม่ควรดูหมิ่นลามกของตน

ไม่ควรเที่ยวปรารธนาลามกของคนอื่น

เมื่อภิกษุปรารณาลาภของคนอื่น

ย่อมไม่บรรลुสมาธิ๖

[๒๖๖] ถ้าภิกษุแม้จะมีลาภน้อย แต่ไม่ดูหมิ่นลาภของตน

เทวดาทั้งหลายย่อมสรรเสริญภิกษุนั้นแล

ว่าเป็นผู้มีอาชีพหมจดจ ไม่เกียจคร้าน

๖. ปัญจคคทายกพราหมณวัตถุ

เรื่องพราหมณถวายทานอันเลิศ ๕ อย่าง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ และนางพราหมณีผู้
ถวายทานอันเลิศ ๕ อย่าง ดังนี้)

[๒๖๗] ผู้ใดไม่มีความยึดถือในนามรูป

ว่าเป็นของเรา โดยประการทั้งปวง

และไม่เศร้าโศก เพราะนามรูปแปรผันไป

ผู้นั้นแล เราเรียกว่า ภิกษุ๑

๑. สัมพหุลภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุหลายรูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖๘] ภิกษุผู้อยู่ด้วยเมตตา เลื่อมใสในพุทธ

ศาสนา

ก็จะพึงบรรลุสันตปท๒ อันเป็นที่ระบับสังขารเป็นสุข

[๒๖๙] ภิกษุ เธอจงวิดเรือ๓นี้

เรือที่เธอวิดแล้วจักถึงเร็ว

เธอตัดรากะ โทสะได้แล้ว

ต่อจากนั้น ก็จักบรรลุนิพพาน

[๒๗๐] ภิกษุพึงตัดสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ พึงละ

สังโยชนเบื้องสูง ๕

และพึงเจริญอินทรีย์ ๕ ให้ยิ่งขึ้นไป

ภิกษุผู้ก้าวล่วงกิเลสเครื่องข้อง ๕๑ ได้แล้ว

เราเรียกว่า ผู้ข้ามโอชะได้๒

[๒๗๑] ภิกษุ เธอจงเพ่งพิณิจ และอย่าประมาท

จงอย่าปล่อยจิตของเธอ ใหวนเวียนอยู่ในกามคุณ

อย่าเผลอกลื่นก้อนเหล็กแดง(ในนรก)

อย่าเร้าร้อนคร่ำครวญอยู่ว่า นี่ทุกข์จริง

[๒๗๒] ฌาน ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีปัญญา

ปัญญาก็ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน

ผู้มีทั้งฌานและปัญญานั้นแล

จึงนับว่าอยู่ใกล้นิพพาน

[๒๗๓] ภิกษุผู้เข้าไปยังเรือนว่าง๓

มีจิตสงบ เห็นแจ้งธรรมโดยชอบ
ย่อมเกิดความยินดีที่ไม่ใช่เป็นของคนทั่วไป
[๒๖๔] ขณะใด ภิกษุพิจารณาเห็นความเกิด
และความเสื่อมของชั้นทั้งหลาย
ขณะนั้น เธอย่อมได้รับปีติปราโมทย์
ซึ่งเป็นอมตธรรมสำหรับผู้รู้ทั้งหลาย
[๒๖๕] ในอมตธรรมนั้น ธรรมนี้คือ
ความสรวมอันตรีย ความสันโดษ
และความสรวมในปาติโมกข์
เป็นเบื้องต้นของภิกษุผู้มีปัญญาในศาสนา
[๒๖๖] เธอจงคบภิกษุที่เป็นกัลยาณมิตร
มีอาชีพหมจดจ ไม่เกียจคร้าน
ควรทำการปฏิสังขาร และฉลาดในเรื่องมารยาท
เพราะปฏิบัติตามคุณธรรมดังกล่าว
เธอก็จักมากด้วยความปราโมทย์
จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

๘. ปญฺจสตภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖๗] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงสลัดราคะ
และโทสะทิ้งเสีย

เหมือนต้นมะลิสดดอกที่เหี่ยวแห้ง ฉะนั้น

๙. สันตกายเถรวัตถุ

เรื่องพระสันตกายเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖๘] ภิกษุผู้มีกายสงบ ๑ มีวาจาสงบ ๒

มีใจสงบ ๓ มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว

และเป็นผู้ละโลกาภิสได้

เราเรียกว่าผู้สงบระงับ

๑๐. นังคณฺฏเถรวัตถุ

เรื่องพระนังคณฺฏเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๖๙] ภิกษุ เธอจงเตือนตนด้วยตนเอง

จงพิจารณาดูตนด้วยตนเอง

ถ้าเธอคุมครองตนเองได้แล้ว มีสติ

เธอก็จักอยู่เป็นสุข

[๒๗๐] ตนแล เป็นที่พึ่งของตน

ตนแล เป็นคติของตน
เพราะฉะนั้น เธอจงสวทน๒ให้ดี
เหมือนพ่อค้าม้าสวนม้าพันธุ์ดี ฉะนั้น

๑๑. วักกलिเถรวัตถุ

เรื่องพระวักกलिเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระวักกलिเถระ ดังนี้)

[๒๘๑] ภิกษุผู้มากด้วยความปราโมทย์
เลื่อมใสในพุทธศาสนา ฟังบรรลुสันตบ๓
อันเป็นธรรมเข้าไปสงบระงับสังขาร เป็นสุข๔

๑๒. สุมณสามเณรวัตถุ

เรื่องสุมณสามเณร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘๒] ภิกษุใจแลยังหนุ่มแน่น
ย่อมประกอบชวนชวายนในพุทธศาสนา
ภิกษุนั้นย่อมทำโลกนี้ให้สว่างไสว๑
เหมือนดวงจันทร์พ้นจากเมฆ ฉะนั้น๒

ภิกขุวรรคที่ ๒๕ จบ

๒๖. พราหมณวรรค

หมวดว่าด้วยพราหมณ์

๑. ปสาทพหุลพราหมณวัตถุ

เรื่องพราหมณ์ผู้เลื่อมใสมาก

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘๓] พราหมณ์๑ เธอจงพยายามตัดกระแส๔ให้

ขาด

จงบรรเทาทุกสิ่งทุกอย่างให้ได้

เธอรู้ความสิ้นไปแห่งสังขารทั้งหลายแล้ว

ก็จะรู้แจ้งสภาวะที่ปจจัยอะไรปรุงแต่งไม่ได้๕

๒. สัมพหุลภิกขุวัตถุ

เรื่องภิกษุหลายรูป

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุ ๓๐ รูป ดังนี้)

[๒๘๔] เมื่อใด พราหมณ์เป็นผู้ถึงฝั่งในธรรมทั้ง

สอง๑

เมื่อนั้น สังโยคะ๒ทั้งหมดของเขาผู้รู้อยู่

ย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้

๓. มารวัตถุ

เรื่องมาร

(พระผู้มีพระภาคเมื่อตรัสพระคาถานี้แก่มารผู้ถามเรื่องฝัน ดังนี้)
[๒๘๕] ผู้ใดไม่มีฝันนี้๒ ไม่มีฝันโน้น๔ หรือไม่มีทั้ง
ฝันนี้และฝันโน้น

เราเรียกผู้้นซึ่งปราศจากความกระวนกระวาย
ปลอดจากกิเลสแล้วว่า พราหมณ์

๔. อัญญตรพราหมณ์วัตถุ
เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง
(พระผู้มีพระภาคเมื่อตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์ผู้ถามเรื่อง
พราหมณ์ ดังนี้)

[๒๘๖] ผู้เพ่งพินิจ ปราศจากธุลี
อยู่ตามลำพัง ทำกิจเสร็จแล้ว หมดอัสวะ
บรรลุประโยชน์สูงสุด
เราเรียกว่า พราหมณ์

๕. อานันทเถรวัตถุ
เรื่องพระอานนตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอานนตเถระ ดังนี้)

[๒๘๗] ดวงอาทิตย์ส่องสว่างเฉพาะกลางวัน
ดวงจันทร์ส่องสว่างเฉพาะกลางคืน
กษัตริย์ทรงเครื่องรบแล้ว จึงส่งางาม
พราหมณ์เพ่งพินิจ จึงส่งางาม
แต่พระพุทธเจ้าทรงส่งางามด้วยพระเดช๒
ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน

๖. อัญญตรปัพพชิตวัตถุ
เรื่องบรรพชิตรูปใดรูปหนึ่ง

(นักบวชนอกพระพุทธศาสนา ท่านหนึ่ง ถามพระผู้มีพระภาค เรื่อง
บรรพชิต พระองค์จึงตรัสพระคาถา ดังนี้)

[๒๘๘] ผู้ที่ลอยบาปได้ เราเรียกว่า พราหมณ์
เพราะประพฤตีสงบ๑ เราเรียกว่า สมณะ
ฉะนั้น ผู้ที่กำจัดมลทิน๒ของตนให้หมดไปได้
เราจึงเรียกว่า บรรพชิต

๗. สาริปุตตเถรวัตถุ
เรื่องพระสารีบุตรเถระ

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระสารีบุตรซึ่งถูกพราหมณ์ทำร้าย จึง
ตรัสพระคาถา นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๘๙] พราหมณ์ไม่พึงทำร้ายพราหมณ์
ไม่พึงจองเวรพราหมณ์ผู้ทำร้ายนั้น
นำตำหนิพราหมณ์ผู้ทำร้ายพราหมณ์

พราหมณ์ที่จองเวรตบนั้น น่าตำหนิยิ่งกว่า
[๒๕๐] ข้อที่พราหมณ์ห้ามใจจากอารมณ์อันเป็น
ที่รัก๑ทั้งหลายได้

เป็นความประเสริฐไม่น้อยเลย
ใจที่มีความเบียดเบียน กลับจากวัตถุใด ๆ
ความทุกข์ก็ยอมสงบระงับจากวัตถุนั้น ๆ

๘. มหาปชาบดีโคตมีวัตถุ

เรื่องพระนางมหาปชาบดีโคตมี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕๑] ผู้ไม่มีกรรมชั่วทางกาย วาจา และใจ
สำรวมระวังได้ครบทั้ง ๑ ทวาร

เราเรียกว่า พราหมณ์

๙. สาริปุตตเถรวัตถุ

เรื่องพระสาริปุตตเถระ

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระสาริปุตต นอบน้อมทิศที่พระ
อัสสชิเถระอยู่ จึงตรัส พระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕๒] บุคคลรู้แจ้งธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงแสดงแล้ว

จากอาจารย์ใด

ควรนอบน้อมอาจารย์นั้นโดยเคารพ

เหมือนพราหมณ์๒นอบน้อมไฟที่บูชา ฉะนั้น

๑๐. ชฎิลพราหมณ์วัตถุ

เรื่องพราหมณ์ชฎิล

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคานานี้แก่พราหมณ์ชฎิลผู้ถามเรื่อง
พราหมณ์ ดังนี้)

[๒๕๓] คนเป็นพราหมณ์ ไม่ใช่เพราะเกลาชฎา

ไม่ใช่เพราะโคตร ไม่ใช่เพราะชาติกำเนิด

แต่สัจจะ๑และธรรม๔มีอยู่ในผู้ใด

ผู้นั้น เป็นผู้สะอาด และผู้นั้น เป็นพราหมณ์

๑๑. กุหกพราหมณ์วัตถุ

เรื่องพราหมณ์โกหก

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพราหมณ์โกหกมีวัตรดังค้างคาว ตรัส
พระคานานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๕๔] เจ้าคนมีปัญญาทึบ การเกลาชฎา การ
ครองหนั่งเสื่อ

จะมีประโยชน์อะไรสำหรับเจ้า

ภายนอกของเจ้าเปล่งปลั่งเกลี้ยงเกลา

แต่ภายในของเจ้ากรุงรัง๑

๑๒. กิสาโคตมีวัตถุ

เรื่องนางกิสาโคตมี

(พระผู้มีพระภาคทรงปรารภนางกิสาโคตมีจึงตรัสพระคาถานี้แก่ท้าว
สักกะจอมเทพ ดังนี้)

[๒๔๕] ผู้นุ่งห่มผ้าบังสุกุล

ชูปมอม มีเส้นเอ็นปรากฏทั่วร่าง

เฟ่งพินิจอยู่ในป่าผู้เดียว

เราเรียกว่า พราหมณ์

๑๓. อัญญตรพราหมณ์วัตถุ

เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์คนหนึ่ง ดังนี้)

[๒๔๖] เราไม่เรียกบุคคลผู้ถือกำเนิด

เกิดในครุฑมารดาว่า พราหมณ์

ถ้าเขายังมีกิเลสเครื่องกังวลอยู่

เขาเป็นเพียงผู้ชื่อว่า โกวาที๑เท่านั้น

เราเรียกผู้หมดกิเลสเครื่องกังวล

หมดความยึดมั่นถือมั่นเท่านั้นว่า พราหมณ์๒

๑๔. อุกคเสนวัตถุ

เรื่องนายอุกคเสน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๗] ผู้ตัดสังโยชน์ได้หมดสิ้น ไม่สะดุ้ง๓

ผู้ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้อง๔ได้

ผู้ปราศจากโยคะ๕

เราเรียกว่า พราหมณ์

๑๕. เทวพราหมณ์วัตถุ

เรื่องพราหมณ์ ๒ คน

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ดังนี้)

[๒๔๘] ผู้ตัดชะเนาะ เชือกหนึ่ง และเงื่อน๑

พร้อมทั้งสายรัดได้ ถอดลัมสลัก๒เป็นผู้ตรัสรู้แล้ว

เราเรียกว่า พราหมณ์

๑๖. อักโกสกภารทวาชวัตถุ

เรื่องอักโกสกภารทวาชพราหมณ์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๒๔๙] ผู้ไม่ประทุษร้าย อดกลั้นคำด่า

การฆ่า และการจองจำได้

มีขันติเป็นพลัง มีขันติเป็นกำลังพล

เราเรียกว่า พราหมณ์

๑๓. สาริปุตตเถรวัตถุ

เรื่องพระสาริปุตตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๐] ผู้ไม่มักโกรธ มีศีล มีวัตร
ไม่มีตัณหาเครื่องฟูขึ้น ฝึกตนได้แล้ว
มีสรีระเป็นร่างกายสุดท้าย

เราเรียกว่า พราหมณ์

๑๔. อุปปลวณฺณาเถรวัตถุ

เรื่องพระอุปปลวณฺณาเถรี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๑] ผู้ใดไม่ติดในกามทั้งหลาย
เหมือนน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว
เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดไม่ติดอยู่บนปลายเหล็กแหลม
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๑๕. อัญญตรพราหมณฺวัตถุ

เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พราหมณ์คนหนึ่ง ดังนี้)

[๔๐๒] ผู้ใดในศาสนานี้ รู้ชัดความสิ้นทุกข์ของตน
ปลงภาระได้แล้ว ปราศจากโยคะ
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๒๐. เขมาภิกษุณีวัตถุ

เรื่องพระเขมาภิกษุณี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ท้าวสักกะจอมเทพและเทวดา
ทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๓] ผู้มีปัญญาลึกซึ้ง เป็นปราชญ์
ฉลาดในทางและมีใช้ทาง๑ บรรลุประโยชน์สูงสุด
เราเรียกว่า พราหมณ์

๒๑. ปัพพการวาสิติสสเถรวัตถุ

เรื่องพระติสสเถระผู้อยู่ที่เงื่อมเขา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๔] ผู้ไม่คลุกคลี๑กับคน ๒ จำพวก
คือ คฤหัสถ์ และบรรพชิต
ไม่มีความอาลัยเที่ยวไป มีความปรารถนาล้น
เราเรียกว่า พราหมณ์

๒๒. อัญญตรภิกษุวัตถุ

เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๕] ผู้ใดละวางโทษทัณฑ์ในสัตว์ทั้งหลาย
ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่ยังหวาดสะดุ้ง๒และสัตว์ที่มั่นคง๓
ไม่ฆ่าเอง ไม่ใช่ให้คนอื่นฆ่า
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๒๓. สามเณรวัตถุ

เรื่องสามเณร

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๖] ผู้ไม่มุงร้ายในหมู่คนผู้มุงร้าย
ผู้สงบในหมู่คนผู้ชอบหาเรื่องใส่ตน
ผู้ไม่ถือมั่นในหมู่คนผู้ถือมั่น
เราเรียกว่า พราหมณ์

๒๔. มหาปิ่นถกเถรวัตถุ

เรื่องพระมหาปิ่นถกเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๗] ผู้ใดทำราคะ โทสะ โมหะ มานะ และมักขะ

ให้ตกไป๑

เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดตกไปจากปลายเหล็กแหลม

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๒๕. ปิณิตทวัจณเถรวัตถุ

เรื่องพระปิณิตทวัจณเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๘] ผู้กล่าวคำที่ไม่หยาบคาย สื่อความหมายได้
เป็นคำจริง ไม่เป็นเหตุให้ใครๆ ชัดเคือง
เราเรียกว่า พราหมณ์

๒๖. อัญญตรภิกษุวัตถุ

เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๐๙] ผู้ใดในโลกนี้ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้
ไม่ว่ายาวหรือสั้น เล็กหรือใหญ่ งามหรือไม่งาม
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๒๗. สาริปุตตเถรวัตถุ

เรื่องพระสาริปุตตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๐] ผู้ใดไม่มีความหวัง๑ในโลกนี้และโลกหน้า
ปราศจากความหวัง ปราศจากโยคะ
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๒๘. มหาโมคคัลลานวัตถุ
เรื่องพระมหาโมคคัลลานะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๑]

ผู้ใดไม่มีความอภัย

หมดความสงสัย

เพราะรู้ชัด

หยั่งลงสู่อมตะ๓ บรรลุแล้ว

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๒๙. เรวตเถรวัตถุ

เรื่องพระเรวตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๒]

ผู้ใดในโลกนี้ ละบุญและบาปทั้งสองได้

พ้นจากกิเลสเครื่องข้องได้ ไม่เศร้าโศก

ปราศจากกิเลสจตุลล เป็นผู้บริสุทธิ์

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๓๐. จันทกเถรวัตถุ

เรื่องพระจันทกเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๓]

ผู้บริสุทธิ์จตุจันทรแจ่ม

มีจิตผ่องใส ไม่ขุ่นมัว๑ เป็นผู้สิ้นความเพลิดเพลนในภพ๒

เราเรียกว่า พราหมณ์

๓๑. สิวลิเถรวัตถุ

เรื่องพระสิวลีเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๔]

ผู้ใดก้าวพ้นทางอ้อม๑ ทางหล่ม๔

สงสาร๒และโมหะได้แล้ว

ข้ามไปถึงฝั่งแล้ว เจริญผาน

ไม่หวั่นไหว หมดความสงสัย

ดับเย็น เพราะไม่ถือมั่น

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๓๒. สุนทรสมุทตเถรวัตถุ

เรื่องพระสุนทรสมุทตเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๕]

ผู้ใดในโลกนี้ ละกามได้แล้ว

ออกบวชเป็นบรรพชิต

เป็นผู้สิ้นกามและภพ

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๓๓. ชฎิลวัตถุ

เรื่องพระชฎิลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๖] ผู้ใดในโลกนี้ ละตัณหาได้ขาด

ออกบวชเป็นบรรพชิต

เป็นผู้สิ้นตัณหาและภพ

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๑๔. โชติกเถรวัตถุ

เรื่องพระโชติกเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๖] ผู้ใดในโลกนี้ ละตัณหาได้ขาด

ออกบวชเป็นบรรพชิต

เป็นผู้สิ้นตัณหาและภพ

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๑๕. ปฐมนุญพุกเถรวัตถุ

เรื่องพระเถระผู้เคยเป็นนักฟ้อนรูปที่ ๑

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๗] ผู้ละกิเลสเครื่องประกอบอันเป็นของ

มนุษย์ได้๑

ล่วงพ้นกิเลสเครื่องประกอบอันเป็นทิพย์ได้แล้ว

เป็นผู้ปราศจากโยคะ๒ทั้งปวง

เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์

๑๖. ทุตินุญพุกเถรวัตถุ

เรื่องพระเถระผู้เคยเป็นนักฟ้อนรูปที่ ๒

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๘] ผู้ละทั้งความยินดี๓และความไม่ยินดี๔

เป็นผู้เยือกเย็น หมดอุปธิกิเลส

ครอบงำโลกทั้งหมด๕ เป็นผู้แก้แล้วกล้า

เราเรียกว่า พราหมณ์

๑๗. วังคีสเถรวัตถุ

เรื่องพระวังคีสเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๑๙] ผู้ใดรู้การจู้และการอุปบัติ

ของสัตว์ทั้งหลายโดยประการทั้งปวง

เราเรียกผู้นั้น ซึ่งเป็นผู้ไม่ติดข้อง

ไปแล้ว และตรัสรู้แล้วว่า พราหมณ์

ไม่ได้

[๔๒๐]

ผู้ใดมีคติที่เทวดา คนธรรพ์ และมนุษย์ ก็รู้

เราเรียกผู้นั้นซึ่งเป็นอรหันตชีณาสพว่า พรหมณ์

๓๘. ถัมมทินนาเถรีวัตถุ

เรื่องพระถัมมทินนาเถรี

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่วิสาขอุบาสก อดีตสามีของพระ
ถัมมทินนาเถรี ดังนี้)

[๔๒๑]

ผู้ใดไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

เราเรียกผู้นั้นซึ่งเป็นผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

หมดความยึดมั่นถือมั่นว่า พรหมณ์

๓๙. อังคุลิมาลเถรีวัตถุ

เรื่องพระอังคุลิมาลเถระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

[๔๒๒]

ผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้แก้แค้น

ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ชำนะแล้ว

ผู้ไม่หวั่นไหว ผู้ชำระแล้ว และตรัสรู้แล้ว

เราเรียกว่า พรหมณ์

๔๐. เทวहितพรหมณ์วัตถุ

เรื่องเทวहितพรหมณ์

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่เทวहितพรหมณ์ ดังนี้)

[๔๒๓]

ผู้ใดระลึกรอดิตชาติได้๑ เห็นสวรรค์และ

อบาย

บรรลุมรรคที่สิ้นสุดการเกิด๒

หมดภารกิจ๓เพราะรู้ยิ่ง เป็นมุนี

เป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว

เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์

พรหมณ์วรรคที่ ๒๖ จบ

รวมวรรคในธรรมบท

๑. ยมกวรรค

๒. อัปปมาทวรรค

๓. จิตตวรรค

๔. ปุပ္ผวรรค

๕. พาลวรรค

๖. ปิณทิตตวรรค

๗. อรหันตวรรค

๘. สหัสสวรรค

๙. ปาปวรรค

๑๐. ทิณทวรรค

๑๑. ชราวรรค

๑๒. อัถตตวรรค

๑๓. โลกวรรค

๑๔. พุทธวรรค

๑๕. สุขวรรค

๑๖. ปิยวรรค

๑๓. โกธวรรค ๑๔. มลวรรค
 ๑๕. อัมมัญญวรรค ๒๐. มัคควรรค
 ๒๑. ปกิณณกวรรค ๒๒. นiryวรรค
 ๒๓. นาควรรค ๒๔. ตัณหาวรรค
 ๒๕. ภิกขุวรรค ๒๖. พราหมณวรรค

รวมเป็น ๒๖ วรรค อันพระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 ทรงแสดงไว้แล้ว

รวมพระคาลาในธรรมบท

- ยมกวรรค มี ๒๐ คาลา อัปปมาทวรรค มี ๑๒ คาลา
 จิตตวรรค มี ๑๑ คาลา ปุပ္ผวรรค มี ๑๖ คาลา
 พาลวรรค มี ๑๖ คาลา ปิณทิตตวรรค มี ๑๔ คาลา
 อรหันตวรรค มี ๑๐ คาลา สหัสสวรรค มี ๑๖

คาลา

- ปาปวรรค มี ๑๓ คาลา ทัณทวรรค มี ๑๒ คาลา
 ชราวรรค มี ๑๑ คาลา อัตตวรรค มี ๑๐ คาลา
 โลกวรรค มี ๑๒ คาลา พุทธวรรค มี ๑๘ คาลา
 สุขวรรค มี ๑๒ คาลา ปิยวรรค มี ๑๒ คาลา
 โกธวรรค มี ๑๔ คาลา มลวรรค มี ๒๑ คาลา
 อัมมัญญวรรค มี ๑๗ คาลา มัคควรรค มี ๑๗

คาลา

- ปกิณณกวรรค มี ๑๖ คาลา นiryวรรค มี ๑๔ คาลา
 นาควรรค มี ๑๔ คาลา ตัณหาวรรค มี ๒๖

คาลา

- ภิกขุวรรค มี ๒๓ คาลา พราหมณวรรค มี ๔๑

คาลา

รวมพระคาลาทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์
 ทรงแสดงไว้ในนิบาต ในธรรมบทนี้ ๔๒๓ พระคาลา

ธรรมบท จบ

๑. โพธิวรรค

หมวดว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้

๑. ปฐมโพธิสูตร๑

ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ สูตรที่ ๑

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ คางคันทน์
 โพธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น พระผู้มีพระ
 ภาคได้ประทับนั่ง โดยบัลลังก์เดียว๒เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๗ วัน ครั้น

ล่วงไป ๑ วัน พระผู้มี พระภาคทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรงพิจารณา ปรากฏสมุปปาท(ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น) โดยอนุโลมอย่างละเอียด ตลอด ปฐมยามแห่งราตรีว่า

ปรากฏสมุปปาทโดยอนุโลม

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น คือ

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญานจึงมี

เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี

กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธรูทาน๑

เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลาย๒ ปรากฏแก่พราหมณ์๓

ผู้มีคามเพียร เพ่งอยู่

เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป

เพราะได้รู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ๔

ปฐมโพธิสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยโพธิสูตร

ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ สูตรที่ ๒

[๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควางตัน โภธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่ง โดยปลัดั่งกเดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๑ วัน ครั้นล่วงไป ๑ วัน พระผู้มี พระภาคทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรงพิจารณาปรากฏสมุปปาท โดยปฏิโลม อย่างละเอียด ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรีว่า

ปรากฏสมุปปาทโดยปฏิโลม

เพราะเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ

เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญานจึงดับ
เพราะวิญญานดับ นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ

ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงดับ
กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกอุทาน๑
เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์
ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่
เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย
หุติยโพนฺธิสูตรที่ ๒ จบ

๑. ตติยโพนฺธิสูตร
ว่าด้วยเหตุการณ์แรกตรัสรู้ สูตรที่ ๑

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ คางคันทน
โพนฺธิพุกกะ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น พระผู้มีพระ
ภาคประทับนั่งโดย บัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๑ วัน ครั้น
ล่วงไป ๑ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรงพิจารณา
ปฏิจาสมุปบาทโดยอนุโลมและปฏิโลมอย่างละเอียด ตลอดปัจฉิมยามแห่ง
ราตรีว่า

ปฏิจาสมุปบาทโดยอนุโลม
เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เพราะเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ คือ
เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญานจึงมี
เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

เพราะสฟายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี
กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้

ปฏิจาสมุปบาทโดยปฏิโลม
อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ สฟายตนะจึงดับ
เพราะสฟายตนะดับ ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
เพราะภพดับ ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงดับ
กองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีการดับด้วยอาการอย่างนี้
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน๑
เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์
ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่
เมื่อนั้น พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดการและเสนาเสียได้
ดุจดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นสาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสว ฉะนั้น
ตติยโพธิสูตรที่ ๓ จบ
๔. นิหุงกุสูตร
ว่าด้วยผู้ไม่ทวาดว่า หี หี
[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้
สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควางตื้นนอก
ปาลนิโครธ๒ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งโดย บัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๑ วัน ครั้นล่วงไป ๑ วัน พระผู้มีพระภาค ก็ทรงออกจากสมาธิ นั้น

ครั้งนั้น พราหมณ์หุหุกชาติ๑ผู้หนึ่ง ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า พระโคดม ผู้เจริญ บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ด้วยเหตุเพียงไรหนอ และธรรมเหล่าไหนที่ทำให้บุคคลให้เป็นพราหมณ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

พราหมณ์ใดลอยบาปธรรมได้แล้ว ไม่ทวาดผู้อื่นว่า ที่ ที่

ไม่มีกิเลสดูจน้าฝาด ส้ารวมตน

เรียนจบเวท๑ อยู่จบพรหมจรรย์

พราหมณ์นั้นไม่มีกิเลสเครื่องฟุ้งขึ้นในอารมณ์ไหน ๆ ในโลก

ควรกล่าวพรหมวาตะ๑ ได้โดยธรรม๔

นิหุหุกสูตรที่ ๔ จบ

๕. พราหมณสูตร

ว่าด้วยความเป็นพราหมณ์

[๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ- บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระมหากัจจนะ ท่านพระมหาโกฏฐิตะ ท่านพระ มหากัปปิณะ ท่านพระมหาจุนทะ ท่านพระอนุรุธะ ท่านพระเรวตะ และท่านพระนันทะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านเหล่านั้นกำลังเดินมาแต่ไกล ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์เหล่านั้นกำลังมา ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์เหล่านั้นกำลังมา เมื่อพระ ผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเป็นพราหมณ์โดยกำเนิดรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มี พระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ด้วยเหตุ เพียงไรหนอ และธรรมเหล่าไหนที่ทำให้บุคคลให้เป็นพราหมณ์ พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๑

บุคคลเหล่าใดลอยบาปธรรมได้แล้ว

เป็นผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ มีสังโยชนสิ้นแล้ว เป็นผู้ตรัสรู้
บุคคลเหล่านั้นแล ชื่อว่า พราหมณ์ ในโลก
พราหมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. มหากัสสปสูตร

ว่าด้วยพระมหากัสสปะ

[๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน๒ เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะอยู่ที่ถ้ำปิปลิฐา
อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะหายจาก
อาพาธนั้นแล้วมีความคิดดังนี้ว่า เอาละ เราควรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุง
ราชคฤห์

สมัยนั้นแล เทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์ ถึงความชวนชวายเป็นให้ท่าน
พระ
มหากัสสปะได้บิณฑบาต ท่านพระมหากัสสปะห้ามเทวดา
ประมาณ ๕๐๐ องค์นั้นแล้ว ในเวลาเช้าครองอันตราสก ถือบาตรและ
จีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ตามทาง ที่อยู่ของคนจน ที่อยู่ของ
คนกำพร้า และที่อยู่ของช่างหูก

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหากัสสปะ กำลัง
เที่ยวบิณฑบาต ตามทางที่อยู่ของคนจน ที่อยู่ของคนกำพร้า และที่อยู่ของ
ช่างหูก

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน๑

ผู้ไม่เลียงคนอื่น ผู้รู้จักตนดี

ผู้ฝึกฝนตนได้แล้ว ดำรงมั่นอยู่ในสัจธรรม๒

ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้คายโทษได้แล้ว๓

เราเรียกว่า พราหมณ์

มหากัสสปสูตรที่ ๖ จบ

๗. อชกลापกสูตร

ว่าด้วยอชกลापกยักษ์

[๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อชกลापกเจดีย์อันเป็นที่
อยู่ของยักษ์ ชื่อว่า อชกลापกะ เขตกรุงปาวา สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค
ประทับนั่ง ณ ที่แจ้ง ในความมืดมืดแห่งราตรี และฝนก็โปรยละออง
อยู่ ครั้งนั้น อชกลापกยักษ์ประสงค์จะให้พระผู้มีพระภาคเกิดความกลัว
หวาดหวั่น ขนพองสยองเกล้า จึงเข้าไปหา ถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้

ส่งเสียงร้องโหยหวนขึ้น ๓ ครั้ง ณ ที่ใกล้พระผู้มีพระภาคว่า อักกุโล ปักกุโล แล้วพูดว่า สมณะ นั้นปีศาจ๑ปรากฏแก่ท่าน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๒

เมื่อใด บุคคลถึงฝั่งในธรรมของตน ชื่อว่าเป็นพราหมณ์

เมื่อนั้น บุคคลนั้นย่อมไม่กลัวปีศาจ และเสียงร้องโหยหวนอย่างนี้

อชกลาปกสูตรที่ ๑๖ จบ

๘. สังคามชิสูตร

ว่าด้วยพระสังคามชิเถระ

[๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสังคามชิเดินทางมาถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับเพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิได้ฟังข่าวว่า ทราบว่าพระคุณเจ้าสังคามชิถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับแล้ว นางจึงอุ้มลูกน้อยไปยังพระเชตวัน

สมัยนั้น ท่านพระสังคามชินั่งพักกลางวันอยู่ใต้ต้นไม้แห่งหนึ่ง ครั้งนั้น อดีต ภรรยาของท่านพระสังคามชิเข้าไปหาถึงที่พัก ได้กล่าวกับท่านพระสังคามชิ ดังนี้ว่า ข้าแต่สมณะ ขอท่านจงเลี้ยงดูดิฉันผู้มีลูกน้อยเถิด เมื่อนางกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระสังคามชิได้นิ่งอยู่

แม้ครั้งที่ ๒ นางก็ได้กล่าวกับท่านพระสังคามชิดังนี้ว่า ข้าแต่สมณะ ขอท่านจงเลี้ยงดูดิฉันผู้มีลูกน้อยเถิด

ท่านพระสังคามชิก็ได้นิ่งอยู่

แม้ครั้งที่ ๓ นางก็ได้กล่าวกับท่านพระสังคามชิดังนี้ว่า ข้าแต่สมณะ ขอท่านจงเลี้ยงดูดิฉันผู้มีลูกน้อยเถิด

ท่านพระสังคามชิก็ได้นิ่งอยู่

ครั้งนั้น อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิจึงอุ้มลูกน้อยนั้นไปวางไว้ข้างหน้าท่านพระสังคามชิแล้วเดินหนีไปโดยพูดว่า สมณะ นั้นลูกของท่านจงเลี้ยงดูลูกนั้นด้วยเถิด

ครั้งนั้น ท่านพระสังคามชิทั้งไม่แลดูและไม่พูดกับเด็กน้อยนั้นเลย ขณะนั้น อดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิไปแอบดูอยู่ในที่ไม่ไกลนัก ได้เห็นท่านทั้งไม่แลดูและไม่พูดกับเด็กน้อยนั้น จึงคิดว่า สมณะนี้ คงไม่ต้องการลูกน้อย จึงกลับออกจากที่นั้นแล้วอุ้มลูกน้อยเดินไป

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นอดีตภรรยาของท่านพระสังคามชิแสดงอาการแปลกอย่างนั้นด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่งจักษุของมนุษย์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๑

ผู้ไม่โยยถือดีตกรรยาผู้มาหา

ไม่เศร้าโศกถึงอดีตกรรยาผู้จากไป

เราเรียกผู้ชนะสงคราม ผู้พ้นจากกิเลสเครื่องข้องแล้ว๒ ว่าพราหมณ์
สังคามสีสูตรที่ ๘ จบ

๙. ชฎิลสูตร

ว่าด้วยพวกชฎิล

[๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ คยาสีสมรรพต ใกล้หมู่บ้านคยา สมัยนั้น เป็นฤดูหนาว มีหิมะตก ๘ วัน ในช่วงกลางคืนอากาศหนาวเหน็บ ชฎิลจำนวนมาก ผุดขึ้นบ้าง ดำลงบ้าง ทั้งผุดขึ้นและดำลงบ้าง รดน้ำบ้าง บุชาไฟบ้าง ที่แม่น้ำคยาด้วยคิดว่า ด้วยวิธีนี้จะบริสุทธิ์

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นชฎิลจำนวนมากผุดขึ้นบ้าง ดำลงบ้าง ทั้งผุดขึ้นและดำลงบ้าง รดน้ำบ้าง บุชาไฟบ้างที่แม่น้ำคยาด้วยคิดว่า ด้วยวิธีนี้จะ บริสุทธิ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๑

บุคคลจะเป็นผู้สะอาดเพราะน้ำ

ที่คนจำนวนมากพากันไปอาบก็หาไม่

ผู้ใดมีสัจจะ๒และธรรม๓

ผู้นั้นชื่อว่า เป็นผู้สะอาด และผู้นั้นชื่อว่า เป็นพราหมณ์

ชฎิลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. พาหิยสูตร

ว่าด้วยพระพาหิยเถระ

[๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น บุรุษชื่อพาหิยะ ทารุจิริยะ๔อาศัยอยู่ ณ ทำสุปปารกะ ใกล้ฝั่งทะเล มีคนจำนวนมากพากันสักการะ เคารพ นับถือ บุชา นอบน้อม จึงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ครั้งนั้น เมื่อพาหิยะ ทารุจิริยะอยู่ในที่ลับหลังเรือนอยู่๕ เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า เราเป็นคนหนึ่งในบรรดาคนในโลกที่เป็นพระอรหันต์ หรือว่าเป็นผู้บรรลุมรรค

คราวนั้น เทวดาที่เป็นญาติสาโลหิต๑ในปางก่อนของเขา มีปกติอนุเคราะห์ ประรณนาจะให้เกิดประโยชน์ ได้ทราบความคิดคำนึงของเขา จึงเข้าไปหาเขาถึงที่อยู่ได้พูดตั้งนี้ว่า พาหิยะ ท่านไม่เป็นพระอรหันต์ หรือไม่เป็นผู้บรรลอรหัตตมรรคเลย แม้ปฏิบัติที่จะเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลอรหัตตมรรคของท่านก็ไม่มี

พาหิยะ ทารุจิริยะจึงถามว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น บัดนี้ ใครเล่าเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลอรหัตตมรรค ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก

เทวดานั้นตอบว่า พาหิยะ ในชนบททางเหนือ มีเมืองชื่อว่าสาวตถิ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ ณ ที่นั้น พาหิยะ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ทั้งทรงแสดงธรรมเพื่อความเป็นพระอรหันต์ด้วย

ลำดับนั้น พาหิยะ ทารุจิริยะถูกเทวดานั้นทำให้สับสนแล้ว จึงหลีกไปจาก ท่าสปปารกะในทันใดนั้นเองไปยังเมืองสาวตถิทันที โดยพักแรมสิ้นราตรีเดียวในที่ ทั้งปวง ได้เข้าไปยังพระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวตถิ ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่

สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมาก กำลังจกรมอยู่ในที่แจ้ง พาหิยะ ทารุจิริยะได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่จกรม ได้พูดตั้งนี้ว่า ท่านขอรับ บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหน กระผมต้องการจะเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า พาหิยะ พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังละแวกบ้าน

ลำดับนั้น พาหิยะ ทารุจิริยะรีบด่วนออกจากพระเชตวัน เข้าไปยังกรุงสาวตถิ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้กำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวตถิ ผู้นำเลื่อมใส ทรงเป็น ที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส มีอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ ทรงบรรลุมรรคและสมณะ ที่สูงสุด ทรงฝึกฝนแล้ว ทรงคัมครองแล้ว ทรงสำรวมอินทรีย์ ทรงเป็นพระนาคะ๑ ครั้นเห็นแล้วจึงเข้าไปเฝ้า หมอบลงแทบพระยุคลบาทพระผู้มีพระภาคได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความ สุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อพาหิยะ ทารุจิริยะกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับพาหิยะ ทารุจิริยะตั้งนี้ว่า พาหิยะ เวลานี้ยังไม่สมควร เพราะเรากำลังเที่ยวบิณฑบาต ตามละแวกบ้านอยู่

แม้ครั้งที่ ๒ พาหิยะ ทารุจิริยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของพระผู้มีพระภาคก็ดี ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของข้าพระองค์ก็ดี รู้ได้ยาก ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ขอพระ- ผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่

ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรมที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเกิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับพาหิยะ ทารุจิริยะดังนี้ว่า พาหิยะ เวลานี้ยังไม่สมควร เพราะเรากำลังเที่ยวบิณฑบาตตามละแวกบ้านอยู่

แม้ครั้งที่ ๓ พาหิยะ ทารุจิริยะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของพระผู้มีพระภาคก็ดี ความเป็นไปแห่งอันตรายแก่ชีวิตของข้าพระองค์ก็ดี รู้ได้ยาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดแสดงธรรม ที่จะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเกิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า พาหิยะ เพราะเหตุนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟัง เมื่อรับรู้อารมณ์ที่ได้รับรู้ก็สักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง พาหิยะ เธอพึงรักษาอย่างนี้แล

เมื่อใด เธอเมื่อเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น เมื่อฟังเสียงก็สักแต่ว่าฟัง เมื่อรับรู้อารมณ์ ที่ได้รับรู้ก็สักแต่ว่ารับรู้ เมื่อรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งก็สักแต่ว่ารู้แจ้ง เมื่อนั้น เธอ ก็จะไม่มี เมื่อใด เธอไม่มี เมื่อนั้น เธอก็จะไม่ยึดติดในสิ่งนั้น๒ เมื่อใด เธอไม่ ยึดติดในสิ่งนั้น เมื่อนั้น เธอจักไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น ไม่มีในระหว่างโลก ทั้งสอง นี้ เป็นที่สุดแห่งทุกข

ลำดับนั้น ด้วยพระธรรมเทศนายอนี้ของพระผู้มีพระภาค จิตของพาหิยะ ทารุจิริยะจึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสสอนพาหิยะ ทารุจิริยะด้วยพระโอวาทโดยยอนี้แล้วก็เสด็จจากไป

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน โคแม่ลูกอ่อนได้ชีวิตพาหิยะ ทารุจิริยะจนล้มลงเสียชีวิต

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เสด็จกลับจากบิณฑบาตหลังจากเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เสด็จออกจากพระนครพร้อมกับภิกษุจำนวนมาก ได้ทอดพระเนตรเห็นพาหิยะ ทารุจิริยะเสียชีวิตแล้ว จึงรับสั่ง เรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงช่วยกันยกร่างพาหิยะ ทารุจิริยะขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา และจงทำสถูปไว้ เพื่อนพรหมจรรย์ของเธอ ทั้งหลายเสียชีวิตแล้ว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ช่วยกันยกร่างพาหิยะ ทารุจิริยะขึ้นวางบนเตียงแล้วนำไปเผา ทำสถูปไว้แล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์

ทั้งหลายเผาร่างพาหิยะ ทารุจิริยะและ ทำสญฺญไว้แล้ว พระพุทธเจ้าข้า
เขามิคติเป็นอย่างไร มีภพเบื้องหน้าเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พาหิยะ ทารุจิริยะเป็นผู้
ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ดำเนินตามธรรมที่สมควรแก่ธรรม ทั้งไม่ทำให้เรา
ลำบาก เพราะเหตุ แห่งการแสดงธรรม ภิกษุทั้งหลาย พาหิยะ ทารุจิริ
ยะปรินิพพานแล้ว

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน๑

ในนิพพาน ไม่มีดิน น้ำ ไฟ ลม

ไม่มีดวงดาวส่องแสง

ไม่มีดวงอาทิตย์ส่องแสง

ไม่มีดวงจันทร์ส่องแสง และไม่มีคามมืด

เมื่อใด พรหมณ์ชื่อว่าเป็นมุณี

เพราะมีโมณธรรม๑รู้แจ้งด้วยตนเอง

เมื่อนั้น เขาย่อมหลุดพ้นจากรูปภพ๒ อรูปภพ๓ และจากสุขและทุกข์๔

พาหิยสูตรที่ ๑๐ จบ

(พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอุทานแบบนี้ ตามที่ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้)

โพธิวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมโพธิสูตร	๒. ทุตติยโพธิสูตร
๓. ตติยโพธิสูตร	๔. นิหุงกุสสูตร
๕. พรหมณสูตร	๖. มหากัสสปสูตร
๗. อชกลาปสูตร	๘. สังคามชิสูตร
๙. ชฎิลสูตร	๑๐. พาหิยสูตร

๒. มุจจลินทวรรค

หมวดว่าด้วยพญานาคมุจลินท์

๑. มุจจลินทสูตร

ว่าด้วยพญานาคมุจลินท์

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควางตัน
มุจลินท์๑ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น พระผู้มี
พระภาคประทับนั่งโดย บัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๑ วัน

สมัยนั้น ได้บังเกิดเมฆใหญ่ขึ้นในสมัยมิใช่ฤดูกาล เป็นฝนเจือลม
หนาวตกพรำ ตลอด ๑ วัน ลำดับนั้น พญานาคมุจลินท์ได้ออกจากที่อยู่
ของตน ไปโอบรอบ พระวรกายของพระผู้มีพระภาคด้วยชนด ๑ รอบ
แผ่พังพานใหญ่ปกคลุมเหนือ พระเศียรด้วยหวังว่า ความหนาว อย่าได้

เบียดเบียนพระผู้มีพระภาค ความร้อน อย่าได้เบียดเบียนพระผู้มีพระภาค
สัมผัสจากเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เลื้อยคลาน อย่าได้เบียดเบียนพระผู้มี
พระภาค

ครั้นล่วงไป ๖ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้น พญานาค
มูจลินท์ รู้ว่าฝนหาย ปลอดภัยแล้ว จึงคลายขนออกจากพระวรกาย
ของพระผู้มีพระภาค จำแลงร่างของตนเป็นมาณพ ยืนประนมมือถวาย
อภิวาทอยู่ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๑

วิเวก๒เป็นความสุขของผู้สันโดษ๓

ผู้มีธรรมปรากฏแล้ว ผู้เห็นอยู่

ความไม่เบียดเบียนคือความสำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก

ความเป็นผู้ปราศจากราคะคือความล่วงกามทั้งหลายได้๔ เป็นสุขใน
โลก

ความกำจัดอัสมิมานะได้๕ เป็นสุขอย่างยิ่ง๖

มูจลินทสูตรที่ ๑ จบ

๒. ราชสูตร

ว่าด้วยอานุภาพของพระราชา

[๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ- บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมาก
กลับจากบิณฑบาตหลังจาก นั้นอาหารเสร็จแล้ว มานั่งประชุมพร้อมกัน
ในอุปัฏฐานศาลา๑ได้สนทนาอันตรากถา๒ ขึ้นว่า ท่านทั้งหลาย บรรดา
พระราชา ๒ พระองค์นี้ คือ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพ- มคธรัฐ
กับพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ไหน มีราชทรัพย์มากกว่า โภคสมบัติ
มากกว่า ท้องพระคลังมากกว่า แว่นแคว้นมากกว่า ราชพาหนะมากกว่า พระ
กำลังมากกว่า พระฤทธิ์มากกว่า หรือทรงอานุภาพมากกว่า อันตรากถา
ของภิกษุ เหล่านั้นได้ค้างไว้เพียงเท่านี้

ครั้งนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เสด็จ
เข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ ได้รับสั่งเรียก
ภิกษุทั้งหลายมา ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เวลานี้ เธอทั้งหลายนั่ง
สนทนากันด้วยเรื่องอะไร และพูดเรื่องอะไรค้างไว้

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส
เมื่อ ข้าพระองค์ทั้งหลายกลับจากบิณฑบาต หลังจากนั้นอาหารเสร็จ
แล้วมานั่งประชุมพร้อมกันในอุปัฏฐานศาลา ได้สนทนาอันตรากถาขึ้นมา
ดังนี้ว่า ท่านทั้งหลาย บรรดาพระราชา ๒ พระองค์นี้ คือ พระเจ้า

พิมพ์สารจอมทัพมครรัฐ กับพระเจ้า ปเสนทิโกศล พระองค์ไหน มีราช
ทรัพย์มากกว่า โภคสมบัติมากกว่า ท้องพระคลังมากกว่า แว่นแคว้นมาก
กว่า ราชพาหนะมากกว่า พระกำลังมากกว่า พระฤทธิ์มากกว่า หรือทรง
อานุภาพมากกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อันตรากถานี้แลที่ข้าพระองค์
ทั้งหลายพูดค้างไว้ ก็พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลายผู้เป็น
กุลบุตรมีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต แล้วมัวสนทนาเรื่องอย่าง
นี้นั้น ไม่สมควรเลย ภิกษุ ทั้งหลาย เธอทั้งหลายนั่งประชุมกัน
แล้วควรทำกิจเพียง ๒ อย่าง คือ การกล่าวธรรม หรือความเป็นผู้หนึ่งอย่าง
พระอรียะ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๑

กามสุข๒ในโลก๑และทิพยสุข๔ ยังไม่ถึงเสียวที่ ๑๖

แห่งความสุขคือความสิ้นตัณหา๕

ราชสูตรที่ ๒ จบ

๑. ทัณทสูตร

ว่าด้วยการทำร้ายสัตว์ด้วยท่อนไม้

[๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น เด็กชายจำนวนมากใช้ท่อน
ไม้ตีงูในระหว่างกรุงสาวัตถีกับพระเชตวัน ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระ
ภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุง
สาวัตถี ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กชาย เหล่านั้นกำลังใช้ท่อนไม้ตีงูใน
ระหว่างกรุงสาวัตถีกับพระเชตวัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน

แต่กลับใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข

ผู้นั้นตายไปแล้วย่อมไม่ได้รับความสุขเลย

ส่วนผู้ใดไฝหาความสุขเพื่อตน

ไม่ใช้ท่อนไม้ทำร้ายสัตว์ทั้งหลายผู้รักสุข

ผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมได้รับความสุข๑

ทัณทสูตรที่ ๓ จบ

๔. สักการสูตร

ว่าด้วยเครื่องสักการะ

[๑๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นบถือ บูชา นอบน้อม ทรงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นบถือ บูชา นอบน้อม ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ส่วนพวกอัญญเดียรธีย์๒ ปริพาชก เป็นผู้ที่มหาชนไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นบถือ ไม่บูชา ไม่นอบน้อม ไม่ได้ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ครั้นนั้นแล พวกอัญญเดียรธีย์ ปริพาชกทนต์สักการะที่เกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ไม่ได้ เห็นภิกษุทั้งหลายในบ้านและในป่า ย่อมด่า บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียนด้วยวาจา หยาบคายที่ไม่ใช่ของสัตบุรุษ

ครั้งนั้นแล ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นบถือ บูชา นอบน้อม ทรงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นบถือ บูชา นอบน้อม ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ส่วนพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก เป็นผู้ที่มหาชนไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นบถือ ไม่บูชา ไม่นอบน้อม ไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ครั้นนั้นแล พวกอัญญเดียรธีย์ ปริพาชก ทนต์สักการะที่เกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ไม่ได้ เห็นภิกษุทั้งหลายในบ้านและในป่า ย่อมด่า บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียนด้วยวาจา หยาบคายที่ไม่ใช่ของสัตบุรุษ พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลาอันว่า

พุทฺธอุทาน

เธอทั้งหลายได้รับสุขและทุกข์ ในบ้าน(หรือ)ในป่า

ไม่ควรใส่ใจสุขและทุกข์นั้นว่ามีสาเหตุมาจากตน หรือคนอื่น

ผัสสะทั้งหลาย๑ จะสัมผัสได้ก็เพราะอาศัยอุปธิ๒

เมื่อไม่มีอุปธิ ผัสสะทั้งหลายจะสัมผัสได้อย่างไร

สักการสูตรที่ ๔ จบ

๕. อุปาสกสูตร

ว่าด้วยอุบาสก

[๑๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น อุบาสกชาวบ้านอิฉาหนึ่งคนคนหนึ่ง ถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับ ด้วยกิจที่จะต้องทำบางอย่าง ครั้งนั้น อุบาสกนั้นครั้งทำ กิจที่จะต้องทำในกรุงสาวัตถีเสร็จแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับ อุบาสกนั้นดังนี้ว่า นานเหลือเกิน อุบาสก ท่านจึงมีเหตุมา ณ ที่นี้ได้

อุบาสกนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ประสงค์จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคนานแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่ว่าข้าพระองค์มีวชนชวายกับกิจที่จะต้องทำบางอย่าง จึงไม่สามารถเข้ามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

ความสุขย่อมมีแก่บุคคลผู้ไม่มีอะไร๑

ผู้มีธรรมอันนับได้แล้ว๒เป็นพหูสูต๓

ท่านจงดูคนที่มียกลีเลศเครื่องกังวลกำลังเดือดร้อนอยู่

เพราะคนที่มีความผูกพันกับคนอื่นย่อมเดือดร้อน

อุบาสกสูตรที่ ๕ จบ

๖. คัมภินีสูตร

ว่าด้วยหญิงมีครรภ์

[๑๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภรรยาของปริพาชกคนหนึ่งเป็นมาณวิกาวยสาวมีครรภ์แก่ใกล้คลอด ครั้งนั้น นางปริพาชิกานั้นได้กล่าวกับปริพาชกนั้น ดังนี้ว่า พราหมณ์ ท่านจงไปน่าน้ำมันมาเตรียมไว้เพื่อดิฉันในเวลาคลอด

เมื่อนางปริพาชิกากล่าวอย่างนี้ ปริพาชกนั้นจึงกล่าวกับนางปริพาชิกาดังนี้ว่า แม่นาง ฉันจะน่าน้ำมันมาจากที่ไหนเล่า

แม้ครั้งที่ ๒ นางปริพาชิกาก็ได้กล่าวกับปริพาชกดังนี้ว่า พราหมณ์ ท่านจง ไปน่าน้ำมันมาเตรียมไว้เพื่อดิฉันในเวลาคลอด

ปริพาชกได้กล่าวกับนางปริพาชิกาดังนี้ว่า แม่นาง ฉันจะน่าน้ำมันมาจากที่ไหนเล่า

แม้ครั้งที่ ๓ นางปริพาชิกาก็ได้กล่าวกับปริพาชกดังนี้ว่า พราหมณ์ ท่านจง ไปน่าน้ำมันมาเตรียมไว้เพื่อดิฉันในเวลาคลอด

สมัยนั้น เจ้าหน้าที่พระคลังได้ถวายเนยใสบ้าง น้ำมันบ้าง ใน
ท้องพระคลัง ของพระเจ้าปเสนทิโกศล แก่สมณะบ้าง แก่พราหมณ์บ้าง
ให้ดื่มจนพอ ไม่ให้เพื่อนำออกไป

ครั้งนั้น ปริพาชกนั้นมีความคิดดังนี้ว่า เจ้าหน้าที่พระคลังได้ถวาย
เนยใสบ้าง น้ำมันบ้าง ในท้องพระคลังของพระเจ้าปเสนทิโกศล แก่สมณะ
บ้าง แก่พราหมณ์บ้างให้ดื่มจนพอ ไม่ให้เพื่อนำออกไป ทางที่ดี เราควร
ไปท้องพระคลังของพระเจ้า ปเสนทิโกศล ดื่มน้ำมันจนพอ
แล้วกลับมาเรือน ส้ารอกน้ำมันออกมาเตรียมไว้เพื่อ นางปริพาชิกาในเวลา
คลอด

ครั้งนั้น ปริพาชกนั้นได้ไปยังท้องพระคลังของพระเจ้าปเสนทิโกศล
ดื่มน้ำมันจนพอแล้วกลับมาเรือน ไม่สามารถนำออกข้างบน (ทางปาก) ได้
ไม่สามารถนำออกข้างล่าง(ถ่ายออก)ได้ เขาได้รับทุกขเวทนากล้าแข็ง
เจ็บปวด เผ็ดร้อน จึงกระสับ- กระส่าย นอนกลิ้งไปมา

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวร เสด็จเข้าไปเพื่อบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ได้ทอดพระเนตร
เห็นปริพาชกนั้นได้รับ ทุกขเวทนากล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน
กระสับกระส่าย นอนกลิ้งไปมา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุอุทาน

คนทั้งหลายผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

ย่อมเป็นผู้มีความสุขแท้จริง

ก็คนทั้งหลาย ที่เป็นผู้จวบเวท๑

ชื่อว่าผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

ท่านจงดูคนที่ไม่มีกิเลสเครื่องกังวลกำลังเดือดร้อนอยู่

เพราะคนที่มีความผูกพันกับคนอื่นย่อมเดือดร้อน

คัมภีร์สูตรที่ ๖ จบ

๑. เอกปุตตกสูตร

ว่าด้วยอุบาสกมีบุตรน้อยคนเดียว

[๑๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น บุตรน้อยคนเดียวของ
อุบาสกคนหนึ่ง ผู้น่ารัก น่าพอใจ ได้ตายจากไป

ครั้งนั้น อุบาสกจำนวนมากมีผ้าเปียก ผมเปียก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาค ถึงที่ประทับในเวลาเที่ยงวัน ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ
ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกับอุบาสกเหล่านั้นดังนี้ว่า อุบาสก

ทั้งหลาย มีเรื่อง
เข้ามาที่นี้ในเวลาเที่ยงวัน

อะไรหรือ ท่านทั้งหลายมีผ้าเปียก ผมเปียก

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ อุบาสกนั้นจึงกราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บุตรน้อยคนเดียวของข้าพระองค์ ผู้นำรัก นำพอใจ ได้ตายจากไป เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายจึงมีผ้าเปียก ผมเปียก เข้ามาที่นี่ในเวลาเที่ยงวัน พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทยาน

เทวดาและมนุษย์จำนวนมาก

พากันผลิตเพ็ญยัตติในรูปที่น่ารัก

กิจกรรมทุกขี เสื่อมหมดสิ้น๑

ตกอยู่ในอำนาจของมัจจุราช

แต่คนเหล่านี้ ไม่ประมาณ

ทั้งกลางวันและกลางคืน ละครูปที่น่ารักได้

คุณเหล่านั้นย่อมชดเชยได้ซึ่งมูลเหตุแห่งทุกข์

ที่เป็นเหยื่อของมัจจุราช และที่ล่วงพ้นได้ยาก

เอกปุตตกสูตรที่ ๖ จบ

๔. สรุปวาสาสูตร

ว่าด้วยพระนางสุปปาวาสา

[๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปากณทีฏฐฐานวัน ไกลหมู่บ้าน กุณฑิยา สมัยนั้น พระนางสุปปาวสา ไกลยธิดา ทรงครรภ์อยู่ถึง ๑ ปี มีพระครรภ์ หลงอยู่ถึง ๑ วัน พระนางได้รับทุกขเวทนากล้าแห่ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน แต่ทรง อดกลั้นไว้ด้วยความตรึก ๑ ประการ คือ (๑) พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสรู้ ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ทรงแสดงธรรมเพื่อละทุกข์เห็นปานนี้ (๒) พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติเพื่อละทุกข์เห็นปานนี้ (๓) พระนิพพานซึ่งไม่มีทุกข์เห็นปานนี้ เป็นสุขดีอย่างแท้จริง

ครั้นต่อมา พระนางสุปปาวสา โกถียธิดา ได้ทูลเชิญพระราชสวามีมา
ตรัสว่า ข้าแต่พระลูกเจ้า ขอพระองค์เสด็จมานี้เถิด พระองค์จงเสด็จเข้าไป
เฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ แล้วถวายอภิวาทพระยุคลบาท
ของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วจงทูลถามถึงสุขภาพ ความมี
โรคาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญตาม
คำของหม่อมฉันว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางสุปป- วาสา โกถียธิดา
ขอถวายอภิวาทพระยุคลบาทพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า พร้อมกับทูล

ถามถึงสุขภาพ ความมีโรคพาลน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัย
สมบูรณ์ อยู่สำราญ อนึ่ง ขอพระองค์จงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา ทรงครรภ์อยู่ถึง ๗ ปี มีครรภ์หลงอยู่
ถึง ๗ วัน พระนางได้รับทุกขเวทนากล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน แต่
ทรงอดกลั้นไว้ได้ด้วยความตรึก ๓ ประการ คือ (๑) พระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้น ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดยชอบ ทรงแสดงธรรมเพื่อละทุกข์
เห็นปานนี้ (๒) พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นเป็นผู้
ปฏิบัติดี ปฏิบัติเพื่อละทุกข์เห็นปานนี้ (๓) พระนิพพานซึ่งไม่มีทุกข์ เห็น
ปานนี้ เป็นสุขดีอย่างแท้จริง

พระราชบุตรพระเจ้าโกลิยะนั้นทรงรับคำของพระนาง จึงเสด็จเข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางสุปปาวสา
โกลิยธิดา ขอถวาย อภิวาทพระยุดลบาทพระผู้มีพระภาคด้วยเศียร
เกล้า พร้อมกับทูลถามถึงสุขภาพ ความมีโรคพาลน้อย กระปรี้กระเปร่า
มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ อนึ่ง พระนางยัง
รับสั่งอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา ทรง
ครรภ์อยู่ถึง ๗ ปี มีพระครรภ์หลงอยู่ถึง ๗ วัน พระนางได้รับทุกขเวทนา
กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน แต่ทรงอดกลั้นไว้ได้ด้วยความตรึก ๓
ประการ คือ (๑) พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดย
ชอบ ทรงแสดงธรรมเพื่อละทุกข์เห็น ปานนี้ (๒) พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติเพื่อละ ทุกข์เห็น
ปานนี้ (๓) พระนิพพานซึ่งไม่มีทุกข์เห็นปานนี้ เป็นสุขดีอย่างแท้จริง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอพระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา จงมีสุข อย่า
มี โรคเลย ขอจงประสูติโอรสผู้ไม่มีโรคด้วยเถิด ด้วยพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาค นั้นแล พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาก็ทรงพระ
เกษมสำราญ หายจากพระโรค ประสูติพระโอรสผู้ไม่มีโรค

พระราชบุตรพระเจ้าโกลิยะนั้นทูลรับว่า ขอจงเป็นอย่างนั้นเถิด พระ
พุทธ- เจ้าข้า แล้วทรงยินดีชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค เสด็จ
ลุกขึ้นจากที่ประทับ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทรงทำประทักษิณแล้ว
เสด็จกลับพระราชนิเวศน์ของพระองค์ ได้ทรงเห็นพระนางสุปปาวสา
โกลิยธิดาทรงพระเกษมสำราญ หายจาก พระโรค ประสูติพระโอรสผู้
ไม่มีโรค ครั้นทรงเห็นแล้ว ได้เกิดความอัศจรรย์พระทัยขึ้นมาว่า นา
อัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก มีอำนาจ
มากจริง พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดานี้คงจักทรงพระเกษมสำราญ หาย
จาก พระโรค ประสูติพระโอรสผู้ไม่มีโรค ด้วยพระดำรัสของ
พระผู้มีพระภาคนั้นแล เป็นแน่แท้ จึงทรงดีพระทัย
เบิกบาน ทรงเกิดปีติโสมนัสอย่างยิ่ง

ครั้นต่อมา พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา ได้ทูลเชิญพระราชสวามีมา
ตรัสว่า ข้าแต่พระลูกเจ้า ขอพระองค์เสด็จมาที่นี้เถิด พระองค์จึงเสด็จ
เข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ แล้วถวายอภิวัตพระ
ยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า กราบทูลตามคำของหม่อมฉัน
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาขอถวาย
อภิวัตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า อนึ่ง ขอพระองค์จง
กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางสุปปาวสา
โกลิยธิดา ทรงครรภ์อยู่ถึง ๑ ปี มีครรภ์หลงอยู่ถึง ๑ วัน บัดนี้ พระนางทรง
พระเกษมสำราญ หายจากพระโรค ประสูติพระโอรสผู้ไม่มีโรค พระนางจึง
ขอนิมนต์ ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานฉันภัตตาหารเป็นเวลา ๑
วัน ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์โปรดรับภัตตาหารของพระนาง สุปปาวสา โกลิยธิดาตลอด ๑
วันเถิด

พระราชบุตรพระเจ้าโกลิยะนั้นทรงรับคำของพระนาง แล้วเสด็จ
เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ
ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาขอถวาย อภิวัตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระ
ภาคด้วยเศียรเกล้า อนึ่ง พระนางยังรับสั่ง อย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาทรงครรภ์อยู่ถึง ๑ ปี มีพระครรภ์
หลงอยู่ถึง ๑ วัน บัดนี้ พระนางทรงพระเกษมสำราญ หายจากพระโรค
ประสูติพระโอรสผู้ไม่มีโรค พระนางจึงขอนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า
เป็นประธานฉันภัตตาหารเป็นเวลา ๑ วัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มี
พระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของพระนางสุปปาวสา
โกลิยธิดาตลอด ๑ วันเถิด

อนึ่ง เวลานั้น อุบาสกคนหนึ่งได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประธาน ฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้นไว้(ก่อน)แล้ว และอุบาสกนั้นเป็นโยม
อุปฐากของท่านพระมหาโมคคัลลานะ ที่นั่น พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งเรียก
ท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า มาเถิด โมคคัลลานะ เธอจงเข้าไปหา
อุบาสกนั้นถึงที่อยู่ ครั้นแล้วจงพูดกับเขาอย่างนี้ว่า พระนางสุปปาวสา
โกลิยธิดา ทรงครรภ์อยู่ถึง ๑ ปี มีพระครรภ์หลง อยู่ถึง ๑ วัน
บัดนี้ พระนางทรงพระเกษมสำราญ หายจากพระโรค ประสูติพระโอรสผู้ไม่
มีโรค พระนางจึงนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานฉันภัตตาหาร
เป็น เวลา ๑ วัน ขอให้พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา จัดอาหาร
ถวายตลอด ๑ วันเถิด หลังจากนั้น อุบาสกผู้เป็นโยมอุปฐากของเธอ จึง
จัดอาหารถวาย

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว จึงเข้าไปหา
อุบาสกนั้น ถึงที่อยู่ ได้กล่าวดังนี้ว่า พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา ทรง

ครรรภ์อยู่ถึง ๗ ปี มีพระครรภ์หลงอยู่ถึง ๗ วัน บัดนี้ พระนางทรงพระเกษมสำราญ หายจากพระโรค ประสูติพระโอรสผู้ไม่มีโรค พระนางจึงทรงนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน จันทรดาหารเป็นเวลา ๗ วัน ขอให้พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาจัดหาอาหารถวายตลอด ๗ วันเถิด หลังจากนั้น ท่านจึงจัดหาอาหารถวาย

อุบาสกนั้นกราบเรียนว่า ท่านขอรับ ถ้าพระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะจะเป็นผู้ค้ำประกันธรรม ๓ ประการ คือ โภคสมบัติ ชีวิต และศรัทธาของกระผมได้ ก็ขอ พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาทรงจัดหาอาหารถวายตลอด ๗ วันเถิด หลังจากนั้น ผมจึงจัดหาอาหารถวาย ท่านพระมหาโมคคัลลานะจึงพูดว่า อาตมภาพ ขอค้ำประกันธรรม ๒ ประการ คือ โภคสมบัติและชีวิตของท่าน ส่วนศรัทธา ท่านต้อง ค้ำประกันเอง

อุบาสกนั้นกราบเรียนว่า ท่านขอรับ ถ้าพระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะจะเป็น ผู้ค้ำประกันธรรม ๒ ประการ คือ โภคสมบัติและชีวิตของกระผมได้ พระนาง สุปปาวสา โกลิยธิดาทรงจัดหาอาหารถวายตลอด ๗ วันเถิด หลังจากนั้น ผมจึง จัดอาหารถวาย

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะให้อุบาสกนั้นยินยอมแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระ ผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ให้อุบาสกนั้นยินยอมแล้ว ขอพระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาจัดหาอาหารถวายตลอด ๗ วันเถิด หลังจากนั้น อุบาสกนั้นจึงจัดหาอาหารถวาย

ครั้นแล้ว พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดา ทรงนำของขบฉันอันประณีต ประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธานให้อิ่มหนำด้วยตนเองตลอด ๗ วัน และทรงให้พระโอรสน้อยนั้นถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคและให้ภิกษุสงฆ์ทุกรูป

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรกล่าวกับพระโอรสน้อยนั้นดังนี้ว่า พระโอรสน้อย พระองค์ทรงพระเกษมสำราญดีหรือ ทรงพอดำรงอยู่ได้หรือ ไม่มีทุกข์อะไรหรือ พระโอรสน้อยนั้นตรัสตอบว่า ท่านพระสารีบุตรขอรับ กระผมอยู่ในครรภ์เปื้อน โลหิตถึง ๗ ปี จะสบายแต่ที่ไหน

ต่อจากนั้น พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาทรงดีพระทัยชื่นชม เกิดปีติโสมนัสว่า บุตรของเราจักสนทนากับท่านพระธรรมเสนาบดี ที่นั่น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ พระนางสุปปาวสา โกลิยธิดาทรงดีพระทัยชื่นชม เกิดปีติโสมนัส จึงได้ตรัสกับ พระนางดังนี้ว่า สุปปาวสา เธอยังปรารถนาจะมีพระโอรสเช่นนี้อีกหรือไม่ พระนางกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังปรารถนาจะมีพระโอรสเช่นนี้อีก ๗ พระองค์ พระพุทธรูปเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน๑

สิ่งที่ไม่น่ายินดี ย่อมครอบงำคนผู้ประมาทด้วยอาการที่น่ายินดี

สิ่งที่ไม่น่ารัก ย่อมครอบงำคนผู้ประมาทด้วยอาการที่น่ารัก

สิ่งที่เป็นทุกข์ย่อมครอบงำคนผู้ประมาทด้วยอาการที่เป็นสุข๒

สุปปาวาสสูตรที่ ๘ จบ

๙. วิสาขสูตร

ว่าด้วยนางวิสาข

[๑๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของนางวิสาข มิครมาตา เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น นางวิสาข มิครมาตามีประโยชน์บางอย่างเกี่ยวข้องกับพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่ทรงยังประโยชน์นั้นให้สำเร็จตามความประสงค์

ครั้งนั้น ในเวลาเที่ยงวัน นางวิสาข มิครมาตาจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับนางวิสาดังนี้ว่า วิสาข เธอมาจากไหน แต่เที่ยงวัน นางกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์มีประโยชน์บางอย่างที่เกี่ยวข้องในพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่ทรงยังประโยชน์นั้นให้สำเร็จตามความประสงค์เลย

พระพุทธานุญาต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

ประโยชน์ทั้งปวงอยู่ในอำนาจผู้อื่น ก่อให้เกิดทุกข์

ความเป็นอิสระ๑ทั้งปวง ก่อให้เกิดสุข

สัตว์ทั้งหลายเมื่อยังมีประโยชน์ทั่วไปอยู่ ย่อมเดือดร้อน

เพราะโยคะทั้งหลาย๒เป็นสิ่งที่ก้าวล่วงได้ยาก

วิสาขสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ภัททียสูตร

ว่าด้วยพระภัททียเถระ

[๒๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อนุปิยัมพวัน สมัยนั้น ท่าน พระภัททียะ กาฬโคธามุตร๑เมื่ออยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่ควงไม้ก็ดี หรืออยู่ในเรือนว่างก็ดี ก็เปล่งอุทานเนื่อง ๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ

ภิกษุจำนวนมากได้ฟังท่านพระภัททียะ กาฬโคธามุตรเมื่ออยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่ควงไม้ก็ดี หรืออยู่ในเรือนว่างก็ดี ก็เปล่งอุทานเนื่อง ๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ ภิกษุเหล่านั้น ครั้นได้ฟังแล้ว จึงมีความคิดอย่างนี้ว่า

ชนลูกชนพอง ดำรงชีวิตด้วยปัจจัยที่ผู้อื่นให้ มีจิตอิสระดุษฎี ๑๑ ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นประโยชน์อย่างนี้ เมื่ออยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่
คางคกก็ดี หรืออยู่ในเรือนว่างก็ดี จึงเปล่งอุทานเนื่อง ๆ ว่า สุขหนอ สุข
หนอ พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน ๑

ผู้ใดไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้กำเริบ ๒ ภายใตจิต

และล่วงพ้นความเป็นภพและอกภพต่าง ๆ ได้แล้ว

ทวยเทพไม่สามารถจะมองเห็นผู้นั้น

ผู้ปราศจากภัย มีความสุข ไม่เศร้าโศก ๔

ภิกขุสูตรที่ ๑๐ จบ

มัจฉนทวารคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มัจฉนทวารค

๒. ราชสูตร

๓. ทณทสูตร

๔. สักการสูตร

๕. อุปาสกสูตร

๖. คัพภินสูตร

๗. เอกปุตตกสูตร

๘. สุปปาวาสสูตร

๙. วิสาขาสูตร ๑๐. ภิกขุสูตร

๑. นันทวรรค

หมวดว่าด้วยพระนันทเถระ

๑. กัมมวิปากขสูตร

ว่าด้วยการอดกลั้นทุกขเวทนาที่เกิดจากผลกรรม

[๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งนั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง อดกลั้นทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ที่เกิดจาก
ผลแห่งกรรมเก่า มีสติ มีสัมปชัญญะ ไม่ร้อนรุ่มใจ อยู่ในที่ไม่ไกลพระ
ผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปนั้นผู้กำลังนั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง อดกลั้นทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ที่เกิดจาก
ผลกรรมเก่า มีสติ มีสัมปชัญญะ ไม่ร้อนรุ่มใจอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

ภิกษุผู้ละกรรมทั้งหมด ๑ ได้

กำจัดการที่เป็นคุณลึกลับที่ตนเคยทำได้
ไม่มีความยึดถือของเรา ดำรงมั่น๓ คงที่
ก็ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะบอกให้คนช่วยเยียวยา
กัมมวิปากชสูตรที่ ๑ จบ

๒. นันทสูตร

ว่าด้วยพระนันทเถระ

[๒๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ
ปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระนันทะพระภาคของพระผู้
มีพระภาค พระโอรสของพระมาตุจฉา ได้บอกแก่ภิกษุหลายรูปอย่างนี้ว่า
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กระผมไม่ยินดีจะประพฤติพรหมจรรย์๑ ไม่สามารถจะ
ทรงพรหมจรรย์ไว้ได้ กระผม จักบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระนันทะพระภาคของพระผู้มีพระภาค พระ
โอรสของพระมาตุจฉาได้บอก แก่ภิกษุหลายรูปอย่างนี้ว่า ท่าน
ผู้มีอายุทั้งหลาย กระผมไม่ยินดีประพฤติ พรหมจรรย์ ไม่
สามารถจะทรงพรหมจรรย์ไว้ได้ กระผมจักบอกคืนสิกขากลับมาเป็น
คฤหัสถ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า ภิกษุ
เธอจงไปเรียกนันทะมาหาเราว่า ท่านนันทะ พระศาสดารับสั่งหาท่าน
ภิกษุนั้นทูลรับสนอง พระดำรัสแล้วเข้าไปหาท่านพระนันทะถึงที่อยู่ ได้
กล่าวกับท่านพระนันทะว่า ท่านนันทะ พระศาสดารับสั่งหาท่าน

ท่านพระนันทะรับคำของภิกษุรูปนั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถาม
ท่านพระนันทะ ดังนี้ว่า

นันทะ ทราบว่า เธอได้บอกแก่ภิกษุหลายรูปอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย กระผมไม่ยินดีจะประพฤติพรหมจรรย์ ไม่สามารถจะทรง
พรหมจรรย์ไว้ได้ กระผม จักบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์จริงหรือ

ท่านพระนันทะทูลตอบว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า นันทะ ก็เพราะเหตุอะไร เธอจึงไม่
ยินดี จะประพฤติพรหมจรรย์ ไม่สามารถจะทรงพรหมจรรย์ไว้ได้ จัก
บอกคืนสิกขากลับมา เป็นคฤหัสถ์

ท่านพระนันทะทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขณะที่ข้าพระองค์
กำลัง ออกจากพระตำหนัก นางชนบทกัลยาณีสาเกยานี มีเกสที่เกล้าไว้
เพียงครั้งเดียว เหลียวมากล่าวกับข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ทูลกระหม่อม ขอ
พระองค์รีบเสด็จกลับมา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นั้น เมื่อ

นึกถึงคำของพระนางที่ไร ก็ไม่ยินดี จะประพฤติพรหมจรรย์ ไม่สามารถจะทรงพรหมจรรย์ไว้ได้ จึงจับบอกคืนสิกขา กลับมาเป็นคฤหัสถ์

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงจับแขนท่านพระนันทะ เสด็จหายไปจากพระเชตวัน ไปปรากฏในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ เหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

ขณะนั้น นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบประมาณ ๕๐๐ นาง กำลัง มาสู่ที่เฝ้ารับใช้ท้าวสักกะจอมเทพ ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเรียกท่านพระนันทะ มาตรัสถามว่า นันทะ เธอเห็นนางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นาง เหล่านี้หรือไม่

ท่านพระนันทะทูลตอบว่า เห็น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปว่า นันทะ เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร (คือ) ระหว่างนางชนบทกัลยาณีสากิยานี กับนางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นางเหล่านี้ ใครสวยกว่ากัน น่าดูกว่ากัน หรือน่าชมกว่ากัน

ท่านพระนันทะทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นางชนบทกัลยาณีสากิยานี เมื่อเปรียบเทียบกับนางอัปสร ๕๐๐ นางเหล่านี้ ก็เหมือนนางลิงรุ่นถูกไฟไหม้อวัยวะ หูขึ้นจุมูกแหว่ง คือ สวยไม่ถึงหนึ่งเสี้ยว สวยไม่ถึงส่วนหนึ่งของเสี้ยว เปรียบเทียบกันไม่ได้เลย โดยที่แท้ นางอัปสร ๕๐๐ นางเหล่านี้แลสวยกว่า น่าดูกว่า และ น่าชมกว่า พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เธอจงยินดี เธอจงยินดีเกิด นันทะ เราขอรับรอง เธอเพื่อได้นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นางแน่ ๆ

ท่านพระนันทะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพระผู้มีพระภาคจะทรงรับรองข้าพระองค์เพื่อได้นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือนสีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นางแน่แท้ ข้าพระองค์จักยินดีประพฤติพรหมจรรย์ พระพุทธเจ้าข้า

ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงจับแขนท่านพระนันทะแล้ว เสด็จหายไปจากหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ ไปปรากฏ ณ พระเชตวัน เหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลายได้ฟังข่าวว่า ทราบว่า ท่านพระนันทะพระภคตาของพระผู้มี พระภาค พระโอรสของพระมาตุจฉา ประพฤติพรหมจรรย์เพราะนางอัปสรเป็นเหตุ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคก็ทรงรับรองพระนันทะเพื่อให้ได้นางอัปสรผู้มีสีเท่าเหมือน สีเท้านกพิราบ ๕๐๐ นาง

ตั้งแต่นั้นมา ภิกษุทั้งหลายที่เป็นสหายของท่านพระนันทะ ก็ร้องเรียกท่านพระนันทะด้วยวาตะว่าลูกจ้างบ้าง ด้วยวาตะว่าผู้ถูกไถ่มาบ้างว่า ทราบว่า ท่านพระนันทะเป็นลูกจ้าง ทราบว่า ท่านพระนันทะเป็นผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงไถ่มา ประพฤติพรหมจรรย์เพราะนางอัปสรเป็นเหตุ ทราบ

ว่า พระผู้มีพระภาคก็ทรงรับรอง พระนันทะเพื่อให้ได้นางอัปสรผู้มีสี่เท้า เหมือนสีเท่านกพิราบ ๕๐๐ นาง

ท่านพระนันทะอดอด ระอา รังเกียจว่าลูกจ้าง และว่าทว่าผู้ถูกไถ่มา ของภิกษุผู้เป็นสหายเหล่านั้น จึงจากไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาณ มีความเพียร อุทิศกายและใจ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่ง พรหมจรรย์ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ได้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจ ที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป จึงเป็นอันว่า ท่านพระนันทะได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันตทั้งหลาย

ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป เทวดาองค์หนึ่งมีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมี ให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ท่านพระนันทะพระภาคของพระผู้มีพระภาค พระโอรสของพระมาตุจฉา ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

แม้พระผู้มีพระภาคก็ทรงเกิดพระญาณรู้ว่า นันทะทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญา- วิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ครั้งนั้นผ่านไป ท่านพระนันทะจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงรับรองข้าพระองค์ เพื่อให้ได้นางอัปสรผู้มีสี่เท้าเหมือนสีเท่านกพิราบ ๕๐๐ นาง ข้าพระองค์ขอปลดปล่อยพระผู้มีพระภาคจากการ รับรอนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นันทะ แม้เราเองก็กำหนดรู้ใจเธอด้วยใจว่า นันทะ ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญา อันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน แม้เทวดาก็ได้บอกเนื้อความนี้แก่เราว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ท่านพระนันทะพระภาคของพระผู้มีพระภาค พระโอรสของพระมาตุจฉาทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน นันทะ เราพ้นจากการรับรอนี้ตั้งแต่จิตของเธอหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นนั้นแล้ว

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

ภิกษุใดข้ามเปือกตมคือกามได้๑

ย้ายีหนามคือกามได้
ภิกษุนั้นบรรลุลความสิ้นโมหะ๒
ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะสุขและทุกข
นั้นทศสูตรที่ ๒ จบ

๓. ยโสธสูตร

ว่าด้วยพระยโสธเถระ

[๒๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปมีพระ
ยโสธะเป็น หัวหน้าเดินทางมาถึงกรุงสาวัตถีโดยลำดับเพื่อจะเฝ้า
พระผู้มีพระภาค ภิกษุอาคันตุกะ เหล่านั้นแลกำลังทักทายกับภิกษุเจ้าถิ่น
ปูลาดเสนาสนะ เก็บบาตรและจีวรอยู่ จึงได้ส่งเสียงอ้ออิง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเรียกพระอานนท์มาตรัสว่า อานนท์
ภิกษุ พวกไหนส่งเสียงอ้ออิงเหมือนพวกชาวประมงแย่งปลากัน

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุประมาณ
๕๐๐ รูปเหล่านั้น มีพระยโสธะเป็นหัวหน้าเดินทางมาถึงกรุงสาวัตถีโดย
ลำดับเพื่อจะเฝ้า

พระผู้มีพระภาค ภิกษุอาคันตุกะเหล่านี้นั้นแลกำลังทักทายกับภิกษุเจ้าถิ่น ปูลาดเสนาสนะ เก็บบาตรและจีวรอยู่
จึงได้ส่งเสียงอ้ออิง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงเรียกภิกษุเหล่านั้น
มาหา เราว่า พระศาสดารับสั่งหาท่านทั้งหลาย

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น
ถึงที่อยู่ ได้กล่าว กับภิกษุเหล่านั้นว่า พระศาสดารับสั่งหาท่านทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นรับคำของ ท่านพระอานนท์แล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึง
ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุอะไร เธอทั้งหลายจึงส่งเสียงอ้ออิงเหมือน
พวก ชาวประมงแย่งปลากัน เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ ท่าน
พระยโสธะจึง กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป เหล่านี้เดินทางมาถึงกรุงสาวัตถีโดย
ลำดับ เพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค ภิกษุอาคันตุกะ เหล่านี้ทักทายกับ
ภิกษุเจ้าถิ่น ปูลาดเสนาสนะ เก็บบาตรและจีวรอยู่ จึงได้ส่งเสียง อ้ออิง
พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงไปเสียเถิด เรา
ขับไล่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่ควรอยู่ในสำนักของเรา

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วพากันลุกจากที่นั่ง ถวาย
อภิวาท แล้วทำประทักษิณ เก็บเสนาสนะ ถือบาตรและจีวรเที่ยวจาริก

ไปทางแคว้นวัชชี เทียวจาริกไปโดยลำดับจนถึงแคว้นวัชชีแล้วไปที่แม่น้ำ
วัคคุมทา สร้างกุฏิมุงด้วยใบไม้ เข้าอยู่จำพรรษาใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา

ครั้งนั้น ท่านพระยโสธะผู้เข้าจำพรรษาอยู่ด้วย ได้เรียกภิกษุ
ทั้งหลายมา กล่าวว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรง
มุ่งหวังประโยชน์ แสวงหา ประโยชน์ ทรงอนุเคราะห์ อาศัยความ
อนุเคราะห์ จึงทรงขับไล่พวกเรา เอาเถิด ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ขอพวก
เราจงอยู่อย่างที่เราผู้มีพระภาคทรงมุ่งหวังประโยชน์ แก่พวกเราเถิด

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระยโสธะ แล้วก็ปลีกตัวไป ไม่ประมาท
มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ภายในพรรษานั้นนั่นแล ทุกรูปก็ได้
ทำให้แจ้งวิชา

๑ ประการ๑

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคครั้นประทับอยู่ในกรุงสาวัตถีตามพระ
อัยยาศัยแล้ว จึงเสด็จจาริกไปทางกรุงเวสาลี เสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึง
กรุงเวสาลี ประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลาในป่ามหาวัน เขตกรุง
เวสาลีนั่น

ขณะประทับอยู่ที่นั่น พระผู้มีพระภาคทรงมนสิการกำหนดจิตของ
ภิกษุที่อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาดำรงด้วยพระทัย แล้วรับสั่งเรียกท่านพระ
อานนท์มาตรัสว่า อานนท์ ทิศที่ภิกษุผู้อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ
วัคคุมทาอยู่จำพรรษานี้ เป็นเหมือนเกิด แสงสว่าง เป็นเหมือนเกิด
รัศมี ปราภฏแก่เรา เธอคงไม่รังเกียจที่จะไปเพื่อความ สนใจของ
เรา อานนท์ เธอพึงส่งภิกษุผู้เป็นทูตไปสำนักภิกษุผู้อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุม
ทา พร้อมกับสั่งว่า พระศาสดารับสั่งหาท่านทั้งหลาย พระศาสดามีพระ
ประสงค์จะพบท่านทั้งหลาย

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง
ถึงที่อยู่ ได้กล่าว กับท่านว่า ผู้มีอายุ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ใกล้
ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาถึงที่อยู่ แล้วพูดอย่างนี้ว่า พระศาสดารับสั่งหาท่าน
ทั้งหลาย พระศาสดามีพระประสงค์จะพบ ท่านทั้งหลาย

ภิกษุรูปนั้นรับคำท่านพระอานนท์แล้วก็หายไปจากภูฏาคารศาลาใน
ป่ามหาวัน ไปปราภฏเบื้องหน้าภิกษุเหล่านั้น ณ ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา
เหมือนคนมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น แล้วได้กล่าวกับ
ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ใกล้ฝั่ง แม่น้ำวัคคุมทาว่า พระศาสดารับสั่ง
หาท่านทั้งหลาย พระศาสดามีพระประสงค์จะพบ ท่านทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของภิกษุนั้นแล้วเก็บเสนาสนะ ถีอบาตรและจีวร
พร้อมกับหายไปจากฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา ไปปราภฏเบื้องพระพักตร์พระผู้มี
พระภาค ณ ภูฏาคาร- ศาลาในป่ามหาวัน เหมือนคนมีกำลัง
เหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งเข้าอาเนญชสมาธิ๑ ครั้งนั้น ภิกษุ
เหล่านั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ด้วย

วิหารธรรมโหนดหนอ ครั้นแล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็ได้รู้ว่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ด้วยอาณนุช- วิหารธรรม ทูกรูปจึงพากันนั่งเข้าอาณนุชสมาธิ

ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนท์ก็ลุกจากที่หนึ่ง ห่มจีวรเฉวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีผ่านไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุอาคันตุกะนั่งอยู่นานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรง ทักทายกับภิกษุอาคันตุกะด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคก็ยังประทับนั่งอยู่

แม้ครั้งที่ ๒ เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนท์ก็ลุกจากที่หนึ่ง ห่มจีวรเฉวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีผ่านไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุอาคันตุกะนั่งอยู่นานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงทักทายกับ ภิกษุอาคันตุกะด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคก็ยังประทับนั่งอยู่เช่นเดิม

แม้ครั้งที่ ๓ เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว เข้ารุ่งอรุณเริ่มสว่าง ท่านพระอานนท์ก็ลุกจากที่หนึ่ง ห่มจีวรเฉวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรี ผ่านไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว เข้ารุ่งอรุณ เริ่มสว่าง ภิกษุอาคันตุกะนั่งอยู่นานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงทักทายกับภิกษุอาคันตุกะด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคก็เสด็จออกจากสมาธินั้น รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า อานนท์ ถ้าเธอพึงรู้ไซ้ ความแจ่มแจ้งแม้นี้ก็ยังไม่ปรากฏชัด แก่เธอ อานนท์ เรากับภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ทั้งหมดได้นั่งเข้าอาณนุชสมาธิ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน๑

ภิกษุใดละหนามคือกามได้๒

ชนะการดำได้๓ ชนะการทำร้ายได้๔ และชนะการจองจำได้

ภิกษุนั้นดำรงมั่น ไม่หวั่นไหวดุจภูเข

ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะสุขและทุกข์

ยโสชสูตรที่ ๓ จบ

๔. สารีปุตตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตรเถระ

[๒๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถปิณฑิก- เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารี
บุตรนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าอยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้
มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรผู้กำลังนั่ง
คู้บัลลังก์ ตั้งกาย ตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าอยู่
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุอทาน

ภูเขาศิลาล้วนตั้งมั่นไม่หวั่นไหว นั่นใด

ภิกษุก็ฉันนั้น เพราะสิ้นโมหะ ย่อมไม่หวั่นไหวดุจภูเขาด

สารีปุตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. มหาโมคคัลลานสูตร

ว่าด้วยพระมหาโมคคัลลานเถระ

[๒๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถปิณฑิก- เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระมหาโม
คคัลลანะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง มีกายคตาสติที่ตั่งมั่นภายในตนอยู่ในที่
ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหาโมคคัลลანะผู้
กำลังนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง มีกายคตาสติที่ตั่งมั่นภายในตนอยู่
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุอทาน

ภิกษุที่เจริญกายคตาสติแน่วแน่

สำรวมในผัสสาตนะทั้ง ๖ มีจิตตั้งมั่นเสมอ

ก็จะพึงรู้การดับกิเลสของตนได้

มหาโมคคัลลานสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปิณทวัจฉสูตร

ว่าด้วยพระปิณทวัจฉเถระ

[๒๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน๑ เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระปิณทวัจฉะร้องเรียกภิกษุ
ทั้งหลายด้วยวาทีว่าคนถ่อย ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากพากันเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิลินท
วัจจะร้องเรียกภิกษุทั้งหลายด้วยวาตะว่าคนถ้อย พระพุทธเจ้าข้า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า ภิกษุ
เธอจงไปเรียกพระปิลินทวัจจะมาหาเราว่า ท่านปิลินทวัจจะ พระศาสดา
รับสั่งหาท่าน ภิกษุรูปนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาท่านพระ
ปิลินทวัจจะถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกับท่านพระปิลินทวัจจะว่า ท่าน
ปิลินทวัจจะ พระศาสดารับสั่งหาท่าน

ท่านพระปิลินทวัจจะรับคำของภิกษุรูปนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึง
ตรัสถามท่าน ดังนี้ว่า ปิลินทวัจจะ ทราบว่า เธอร้องเรียกภิกษุทั้งหลาย
ด้วยวาตะว่าคนถ้อย จริงหรือ

ท่านพระปิลินทวัจจะทูลตอบว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงระลึกถึงอดีตชาติของท่านพระปิลินท
วัจจะแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายอย่าถือโทษวัจจะเลย วัจจะหาได้มุ่งร้ายร้องเรียกภิกษุทั้งหลาย
ด้วยวาตะว่าคนถ้อยไม่ วัจจะเกิดในตระกูลพราหมณ์ติดต่อกันไม่มีช่วงคั่น
ถึง ๕๐๐ ชาติ การใช้วาตะว่าคนถ้อยนั้น เธอก็ ประพฤติมา
นานแล้ว เพราะฉะนั้น วัจจะนี้จึงร้องเรียกภิกษุทั้งหลายด้วยวาตะว่าคน
ถ้อย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุทาน

ผู้ใดไม่มีมายา ไม่มีมานะ สิ้นโลภะแล้ว

ไม่มีการยึดถือของเรา ไม่มีความหวัง

ละความโกรธได้ มีจิตสงบเย็นยิ่งนัก

ผู้นั้นชื่อว่า พราหมณ์ สมณะ ภิกษุ

ปิลินทวัจจะสูตรที่ ๖ จบ

๑. สักกาทานสูตร

ว่าด้วยการเปล่งอุทานของท้าวสักกะ

[๒๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะนั่งเข้าสมาธิอย่างใด
อย่างหนึ่งโดยบัลลังก์เดียวอยู่เป็นเวลา ๑ วัน ณ ถ้าปิปปผลิคุหา ครั้นล่วง
ไป ๑ วัน ท่านพระ มหากัสสปะก็ออกจากสมาธินั้น เมื่อท่านพระมหา
กัสสปะออกจากสมาธินั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า ทางที่ดี เราควรเข้าไป
บิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์

สมัยนั้น เทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์ชวนช่วยเพื่อให้ท่านพระมหากัสสปะ ได้รับบิณฑบาต ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะจึงห้ามเทวดาประมาณ ๕๐๐ องค์ เหล่านั้น ในเวลาเช้า ครองอันตราสกถีบาตร และจ้าวเข้าไปบิณฑบาตยังกรุง ราชคฤห์

ขณะนั้น ท้าวสักกะจอมเทพมีพระประสงค์จะถวายบิณฑบาตแก่ท่านพระมหากัสสปะ จึงทรงแปลงพระวรกายเป็นนายช่างทูกทอผ้าอยู่ นางสุชาดา อสุรกัญญา กำลังกรอด้ายหลอด ฝ่ายท่านพระมหากัสสปะเที่ยวบิณฑบาตตาม ลำดับตรอกถึงนิเวศน์ของท้าวสักกะจอมเทพ ท้าวเธอได้ทอดพระเนตรเห็นท่าน พระมหากัสสปะกำลังเดินมาแต่ไกล จึงเสด็จออกจากเรือนทรงต้อนรับ ทรงรับ บาตรจากมือเสด็จเข้าเรือน ทรงคดข้าวสุกจากหม้อใส่เต็มบาตรถวายท่านพระ มหากัสสปะ บิณฑบาตนั้นได้มีแกงและกับข้าวหลายอย่าง ท่านพระมหากัสสปะได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้เป็นใครหนอ จึงมีฤทธาภาพถึงปานนี้ ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปะได้มีความคิดอย่างนี้ว่า คงเป็นท้าวสักกะจอมเทพแน่ จึงได้กล่าวกับท้าวเธอดังนี้ว่า ท้าวโกสิย ทำไมพระองค์จึงทรงทำอย่างนี้ ต่อไปอย่าได้ทำเช่นนั้นอีก ท้าวสักกะจอมเทพตรัสตอบว่า ขอรับ ท่านกัสสปะ พวกเราทั้งหลายก็ต้องการบุญ จึงควรทำบุญเหมือนกัน

ต่อจากนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงอภิวัตท่านพระมหากัสสปะ ทรงทำ ประทักษิณแล้วเสด็จเหาะขึ้นไปในอากาศ ทรงเปล่งอุทานกลางอากาศ ๓ ครั้งว่า

โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้ว

โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้ว

โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับอุทานที่ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเหาะขึ้นไปในอากาศ ทรงเปล่งกลางอากาศ ๓ ครั้งว่า โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่าน พระมหากัสสปะแล้ว โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้ว โอ เราได้ถวายทานอย่างยอดเยี่ยมในท่านพระมหากัสสปะแล้ว ด้วยหุทิพยอันบริสุทธิ์ เหนือมนุษย์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกอุทาน

เทวดาทั้งหลายย่อมเคารพรักภิกษุ

ผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตน ไม่เลี้ยงคนอื่น

ผู้คงที่ ผู้สงบ มีสติอยู่ทุกเมื่อ

สักกภูมิกสูตรที่ ๖ จบ

๘. ปิณฑปาติกสูตร

ว่าด้วยการสนทนาเรื่องปิณฑบาท

[๒๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากกลับจากปิณฑบาท หลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว มาประชุมพร้อมกันในกัเรริมณฑป๑ ได้สนทนา อันตรากถาขึ้นว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือปิณฑบาทเป็นวัตร เมื่อกำลังปิณฑบาท ย่อมได้เห็นรูปที่น่าพอใจทางตาตามกาลอันควร ย่อมได้ฟังเสียง ที่น่าพอใจทางหูตามกาลอันควร ย่อมได้ดมกลิ่นที่น่าพอใจทางจมูกตามกาลอันควร ย่อมได้ลิ้มรสที่น่าพอใจทางลิ้นตามกาลอันควร ย่อมได้ถูกต้องผัสสะที่น่าพอใจทางกายตามกาลอันควร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือปิณฑบาทเป็นวัตร เป็นผู้ที่มีมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมขณะเที่ยวไปปิณฑบาท ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ขอพวกเราจงเป็นผู้ถือปิณฑบาทเป็นวัตรเถิด แม้พวกเราจักได้เห็นรูปที่น่าพอใจทางตาตามกาลอันควร จักได้ฟังเสียงที่น่าพอใจทางหูตามกาลอันควร จักได้ดมกลิ่นที่น่าพอใจทางจมูกตามกาลอันควร จักได้ลิ้มรสที่น่าพอใจทางลิ้นตามกาลอันควร จักได้ถูกต้องผัสสะที่น่าพอใจทางกายตามกาลอันควร พวกเราก็จักเป็น ผู้ที่มีมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมขณะเที่ยวไปปิณฑบาท

อันตรากถาของภิกษุเหล่านั้นได้ค้างไว้เพียงเท่านี้

ครั้งนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เสด็จเข้าไป ยังกัเรริมณฑป ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ พระผู้มีพระภาคครั้นประทับ นั่งแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เวลานี้ เธอทั้งหลาย นั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร และพูดเรื่องอะไรค้างไว้

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์ทั้งหลายกลับจากปิณฑบาทหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว มาประชุม พร้อมกันในกัเรริมณฑป ได้สนทนาอันตรากถาขึ้นว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือปิณฑบาทเป็นวัตร เมื่อกำลังปิณฑบาท ย่อมได้เห็นรูปที่น่าพอใจทางตาตามกาลอันควร ย่อมได้ฟังเสียงที่น่าพอใจทางหูตามกาลอันควร ย่อมได้ดมกลิ่นที่น่าพอใจทางจมูกตามกาลอันควร ย่อมได้ลิ้มรสที่น่าพอใจทางลิ้นตามกาลอันควร ย่อมได้ ถูกต้องผัสสะที่น่าพอใจทางกายตามกาลอันควร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือปิณฑบาท เป็นวัตร เป็นผู้ที่มีมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมขณะเที่ยวไปปิณฑบาท ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ขอพวกเราจงเป็นผู้ถือปิณฑบาทเป็นวัตรเถิด แม้พวกเราจัก ได้เห็นรูปที่น่าพอใจทางตาตามกาลอันควร จักได้ฟังเสียงที่น่าพอใจทางหูตามกาลอันควร จักได้ดมกลิ่นที่น่าพอใจทางจมูก

ตามกาลอันควร จักได้ลืมนสที่นำพอใจทาง ล้นตามกาลอันควร จักได้ถูก
ต้องผัสสะที่นำพอใจทางกายตามกาลอันควร พวกเราเป็นผู้ที่มีมหาชน
สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมขณะเที่ยวไปปิณฑบาต ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อันตรากถานี้แลที่ข้าพระองค์ทั้งหลายพูดค้างไว้ พอดีพระผู้
มีพระภาคเสด็จมาถึง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลายเป็นกุลบุตร
มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้วพากันสนทนาเรื่องอย่างนั้นนั้น
ไม่สมควรเลย เธอทั้งหลายนั่งประชุมกันแล้วควรทำกิจเพียง ๒ อย่าง
คือ การกล่าวธรรม หรือ ความเป็นผู้หนึ่งอย่างพระอริยะ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ในเวลาอันว่า

พุทธอุทาน

เทวดาทั้งหลายย่อมเคารพรักภิกษุ

ผู้ถือปิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตน ไม่เลี้ยงคนอื่น

ผู้คงที่ หากภิกษุไม่อาศัยเสียงสรรเสริญ๑

ปิณฑปาตีกสูตรที่ ๘ จบ

๙. ลีปปสูตร

ว่าด้วยการสนทนาเรื่องศิลปะ

[๒๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ
ปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากกลับจาก
ปิณฑบาตหลังจากนั้น อาหารเสร็จแล้วมานั่งประชุมพร้อมกันในมณฑป
ได้สนทนาอันตรากถาขึ้นว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ใครรู้จักศิลปะบ้าง ใคร
ศึกษาศิลปะอะไรมาบ้าง ศิลปะชนิดไหนเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย

บรรดาภิกษุเหล่านั้น บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยช้างเลิศกว่าศิลปะ
ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยม้าเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวก
กล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยรถเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะ
ว่าด้วยธนูเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยอาวุธ๒เลิศ
กว่า ศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยการคำนวณ

ด้วยวิธีนับนิ้วเลิศกว่า ศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะ
ว่าด้วยการคำนวณด้วยวิธีคิดในใจเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า
ศิลปะว่าด้วยการคำนวณด้วยวิธีอนุมานด้วย สายตาเลิศกว่าศิลปะ

ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยการวาดเขียน เลิศกว่าศิลปะ

ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยฉันทลักษณ์เลิศกว่า ศิลปะ

ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยโลกายตศาสตร์๑เลิศกว่าศิลปะ

ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยวิชากฎหมายเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นได้สนทนาอันตรากถา กันค้างไว้เพียงเท่านี้

ครั้งนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น
เสด็จเข้าไป ยังมณฑป ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ พระผู้มี
พระภาคครั้นประทับนั่งแล้ว รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย เวลานี้ เธอทั้งหลายสนทนากัน ด้วยเรื่องอะไร และ
พูดเรื่องอะไรค้างไว้

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส
ข้าพระองค์ทั้งหลาย กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว มานั่ง
ประชุม พร้อมกัน ในมณฑป ได้สนทนาอันตรากถา ขึ้นว่า ท่าน
ทั้งหลาย ใครรู้จักศิลปะบ้าง ใครศึกษาศิลปะอะไรมาบ้าง ศิลปะชนิดไหน
เลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บรรดาพวก ข้าพระองค์นั้น บางพวกกล่าวว่า
ศิลปะว่าด้วยช้างเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยม้า
เลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วย รถมเลิศกว่าศิลปะ
ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยธนูเลิศกว่าศิลปะ
ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยอาวุธเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บาง
พวก กล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยการคำนวณด้วยวิธีนับนิ้วเลิศกว่าศิลปะ
ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยการคำนวณด้วยวิธีคิดในใจเลิศกว่า
ศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วยการคำนวณด้วยวิธีอนุมาน
ด้วยสายตาเลิศกว่าศิลปะ ทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วย
การวาดเขียนเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วย
ฉันทลักษณ์เลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวก กล่าวว่า ศิลปะว่า
ด้วยโลกายตศาสตร์เลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย บางพวกกล่าวว่า ศิลปะว่าด้วย
วิชากฎหมายเลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อันตรากถา
นี้แล ที่ข้าพระองค์ทั้งหลายพูดค้างไว้ พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง
พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลายเป็นกุลบุตร
มี ศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้วพากันสนทนาเรื่องอย่าง
นี้ ไม่สมควรเลย เธอทั้งหลายนั่งประชุมกันแล้วควรทำกิจเพียง ๒ อย่าง
คือ การกล่าวธรรม หรือ ความเป็นผู้หนึ่งอย่างพระอรียะ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

ผู้ใดไม่อาศัยศิลปะเลี้ยงชีพ เป็นอยู่เรียบง่าย

มุ่งบำเพ็ญประโยชน์ สรรวมอินทรีย์

หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง๑

ไม่ต้องเล่นไปในโอกะ๒ ไม่มีการยึดถือว่าของเรา
ไม่มีความหวัง กำจัดมารได้แล้ว เทียวไปผู้เดียว

ผู้นั้นชื่อว่า ภิกษุ

สิปปสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โลกสูตร

ว่าด้วยสัตว์โลก

[๓๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเมื่อแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควางตัน
โพธิพฤกษ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เขตตำบลอุรุเวลา สมัยนั้น พระผู้มีพระ
ภาคประทับนั่งโดย บัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๖ วัน

ครั้นล่วงไป ๖ วัน พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากสมาธินั้นแล้ว ทรง
ตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทอดพระเนตรเห็นหมู่สัตว์กำลังเดือดร้อน
ด้วยความทุกข์มากมาย และถูกความเร่าร้อนหลากหลายที่เกิดจากราคะบ้าง
เกิดจากโทสะบ้าง เกิดจากโมหะบ้างรุมแผดเผาอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

สัตว์โลกนี้เกิดความเร่าร้อน ถูกทุกข์เวทนากระทบแล้ว

กล่าวทุกข์เวทนาว่าเป็นของตน

เพราะสัตว์โลกนี้สำคัญสิ่งใดว่าเที่ยง สิ่งนั้นกลับเป็นอย่างอื่น

สัตว์โลกมีภาวะไม่มั่นคง ติดอยู่ในภพ

หมกมุ่นอยู่ในภพ เพลิดเพลินอยู่ในภพ

ภพที่สัตว์โลกเพลิดเพลินจัดเป็นภัย

ภัยที่สัตว์โลกกลัว จัดเป็นทุกข์

บุคคลต้องบำเพ็ญพรตมัชฌิมนั่นเท่านั้น เพื่อละภพให้ได้

สมณะ หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งกล่าวถึงความหลุดพ้นจากภพ
ด้วย ภพ๒เราถือว่าสมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดหาได้หลุดพ้น
จากภพทั้งปวงไม่

อนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
กล่าวถึงการออกจากภพด้วยวิภพอ เราถือว่าสมณะหรือพราหมณ์เหล่า
นั้นทั้งหมดหาได้ออกจากภพไม่

เพราะอาศัยอุปธิ๒ทั้งปวง ทุกข์นี้จึงเกิดมีขึ้น เพราะอุปาทานทั้งหมด
สิ้นไป ทุกข์จึงไม่เกิด ท่านจงดูสัตว์โลกนี้ สัตว์เป็นจำนวนมากถูกอวิชชา
ครอบงำ หรือ

มัวหลงติดใจในสัตว์ด้วยกัน จึงหลุดพ้นไปจาก

ภพไม่ได้ ความจริง ภพอย่างใดอย่างหนึ่ง ทุกข์ล้วนแต่ไม่เที่ยงเป็น

ทุกข์ มีความแปรผันไปเป็นธรรมดา

บุคคลเมื่อรู้เห็นเบญจขันธ์คือภพนี้

ตามความเป็นจริงอย่างถ่องแท้ ด้วยปัญญาอันชอบ

ย่อมละภพตัณหาได้ ทั้งไม่ยินดีวิภวตัณหา
เพราะตัณหาทั้งหลายสิ้นไปโดยประการทั้งปวง
ความดับกิเลสไม่เลือนด้วยวิราคะ คือนิพพานจึงมี
เพราะไม่มีความยึดมั่น ภิกษุผู้นิพพานแล้ว จึงไม่มีภพใหม่
ภิกษุนั้นได้ชื่อว่าครอบงำมารได้ ชนะสงครามได้
ก้าวล่วงภพทั้งปวงได้ เป็นผู้คงที่ ฉะนั้น

โลกสูตรที่ ๑๐ จบ

นันทวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัมมวิปากขสูตร	๒. นันทสูตร
๓. ยโสขสูตร	๔. สาริปุตตสูตร
๕. มหาโมคคัลลานสูตร	๖. ปิณฑ

วัจจนสูตร

๑. สักกุตานสูตร	๘. ปิณฑปาติกสูตร
๙. สิปปสูตร	๑๐. โลกสูตร

๔. เมฆยวรรค

หมวดว่าด้วยพระเมฆยเถระ

๑. เมฆยสูตร๑

ว่าด้วยพระเมฆยเถระ๒

[๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ จาลิกบรรพต เขตเมืองจาลิ
กา สมัยนั้น ท่านพระเมฆยเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ครั้น
นั้นแล ท่านพระ เมฆยเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปรารถนาจะเข้าไปยังชั้นตุมคามเพื่อบิณฑบาต
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมฆยะ จงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้
เถิด

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ท่านพระเมฆยครองอันตรวาสก ถือบาตรและ
จีวรเข้าไป ยังชั้นตุมคามเพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาต
หลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว เดินไปตามฝั่งแม่น้ำกิมิก้า ขณะที่เที่ยวเดิน
พักผ่อนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกิมิก้าฟ้านั้น ได้เห็น ปามะม่วงหึ่งดงาม นารีนรมย์
จึงมีความคิดดังนี้ว่า ปามะม่วงนี้ช่างดงาม นารีนรมย์
จริง เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรสำหรับกุลบุตรผู้ต้องการบำเพ็ญเพียร
โดยแท้ ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตเรา เราจะกลับมาบำเพ็ญเพียรใน
ป่า มะม่วงนี้

ต่อมา ท่านพระเมฆยเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อเข้านี้ ข้าพระองค์ครอง
อันตราสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังชั้นตึกคามเพื่อบิณฑบาต กลับจาก
บิณฑบาตหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว เดินไปตามฝั่งแม่น้ำกิมิก้าฯ ขณะ
ที่เที่ยวเดินพักผ่อนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกิมิก้าฯนั้น ได้เห็นปามะม่วงที่
งดงาม นารีนรมย์ จึงมีความคิดดังนี้ว่า ปามะม่วงนี้ช่างงดงาม นารีนรมย์จริง
เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรสำหรับกุลบุตรผู้ต้องการบำเพ็ญเพียร
โดยแท้ ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตเรา เราจะกลับมาบำเพ็ญเพียรในปามะม่วงนี้
ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตข้าพระองค์ ข้าพระองค์จะกลับไปบำเพ็ญเพียรในปามะม่วงนั้น พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อท่านพระเมฆิยะกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับ
ท่านดังนี้ว่า เมฆิยะ เราอยู่คนเดียว เธอจงรอนกว่าภิกษุรูปอื่นจะมา

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระเมฆิยะกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่
พระองค์ ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก๒
ทั้งไม่มีการสั่งสม กิจที่ทำแล้ว๓ ส่วนข้าพระองค์ยังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้น
ไปอีก ทั้งยังต้องสั่งสมกิจที่ทำแล้ว ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตข้าพระองค์
ข้าพระองค์จะกลับไปบำเพ็ญเพียรในปามะม่วงนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมฆิยะ เราอยู่คนเดียว เธอจงรอนกว่าภิกษุ
รูปอื่นจะมา

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระเมฆิยะก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้า
แต่พระองค์ ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไป
อีก ทั้งไม่มีการสั่งสมกิจ ที่ทำแล้ว ส่วนข้าพระองค์ยังมีกิจที่จะต้อง
ทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งยังต้องสั่งสมกิจ ที่ทำแล้ว ถ้าพระผู้มีพระภาค
ทรงอนุญาตข้าพระองค์ ข้าพระองค์จะกลับไปบำเพ็ญเพียรในปามะม่วงนั้น
พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เมฆิยะ เมื่อเธอพูดว่า จะไปบำเพ็ญเพียร
เราจะพึงว่าอะไร เธอจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด

ลำดับนั้น ท่านพระเมฆิยะลุกจากที่นั่งถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค
ทำประทักษิณแล้วเข้าไปยังปามะม่วงนั้น อาศัยปามะม่วงนั้นนั่งพักกลางวัน
อยู่ ณ โคนไม้มะม่วง ดังนั้น เมื่อท่านพักอยู่ในปามะม่วงนั้น บาป
อกุศลวิตก ๓ ประการ คือ กามวิตก (ความตรึกในทางกาม) พยาบาทวิตก
(ความตรึกในทางพยาบาท) วิหิงสาวิตก (ความตรึกในทางเบียดเบียน) เกิด
ขึ้นโดยมาก

ครั้งนั้นแล ท่านพระเมฆิยะได้มีความคิดดังนี้ว่า นาอัศจรรย์จริง ไม่
เคย ปรากฏ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธาแท้ ๆ
แต่กระนั้นก็ยังถูกบาปอกุศลวิตก ๓ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก
วิหิงสาวิตกกรรมเร้าจิตได้

ครั้งนั้น ในเวลาเย็น ท่านพระเมฆิยะก็ออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อข้าพระองค์พักอยู่ในป่ามะม่วงนั้น บาปอกุศลวิตก ๑ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก เกิดขึ้นโดยมาก ข้าพระองค์จึงมีความคิดดังนี้ว่า นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธาแท้ ๆ แต่กระนั้น ก็ยังถูก บาปอกุศลวิตก ๑ ประการ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก รุมเร้าจิตได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมฆิยะ ธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความ แก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติที่ยังไม่แก่กล้า

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี่เป็นธรรม ประการที่ ๑ ที่เป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติที่ยังไม่แก่กล้า

๒. ภิกษุในธรรมวินัยเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ ที่เป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติที่ยังไม่แก่กล้า

๓. ภิกษุในธรรมวินัยเป็นผู้ได้กถาเป็นเครื่องขัดเกลาอย่างยิ่ง๑ ที่เป็น สัมปายะแห่งความเป็นไปของจิต เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน คือ อัปปิจจกถา(เรื่องความมักน้อย) สันตุฏฐิกถา(เรื่องความสันโดษ) ปวิเวกกถา(เรื่องความสงัด) อสังสัคคกถา(เรื่อง ความไม่คลุกคลี) วิริยารัมภกถา(เรื่องการปรารภความเพียร) สीलกถา(เรื่องศีล) สมาธิกถา(เรื่องสมาธิ) ปัญญาภกถา(เรื่องปัญญา) วิมุตติกถา(เรื่องวิมุตติ) วิมุตติญาณทัสสนกถา(เรื่องความรู้ความ เห็นในวิมุตติ) ตามความปรารภนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก นี่เป็นธรรมประการที่ ๓ ที่เป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติที่ยังไม่แก่กล้า

๔. ภิกษุในธรรมวินัยเป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี่เป็นธรรมประการที่ ๔ ที่เป็นไปเพื่อความ แก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติที่ยังไม่แก่กล้า

๕. ภิกษุในธรรมวินัยเป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา เป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นธรรมประการที่ ๕ ที่เป็นไปเพื่อความ แก่กล้าแห่งเจโตวิมุตติที่ยังไม่แก่กล้า

เมฆิยะ ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความแก้กล้าแห่งเจโตวิมุตติ ที่ยังไม่แก้กล้า

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังได้ข้อนี้ คือ จักเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติ เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังได้ข้อนี้ คือ จักเป็นผู้ได้กถา เป็นเครื่องขัดเกลายาวยิ่งที่เป็นสัปปายะแห่งความเป็นไปของจิต เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน คือ อปปีจกถา สันตฎฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภกถา สीलกถา สมาธิกถา ปัญญาภกถา วิมุตติภกถา วิมุตติญาณทัสสนกถา ตามความ บรรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังได้ข้อนี้ คือ จักเป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังได้ข้อนี้ คือ จักเป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นทั้งความเกิดและความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ

เมฆิยะ ภิกษุเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล้ว พึงเจริญธรรม ๔ ประการให้ยิ่งขึ้นไปอีก คือ

๑. พึงเจริญอุสุภะเพื่อละราคะ
๒. พึงเจริญเมตตาเพื่อละพยาบาท
๓. พึงเจริญอานาปานสติเพื่อตัดวิตก
๔. พึงเจริญอนิจจสัญญาเพื่อถอนอัสมิมานะ๑

เมฆิยะ อนัตตสัญญาย่อมปรากฏแก่ภิกษุผู้ได้อนิจจสัญญา ภิกษุผู้ได้อนัตตสัญญา ย่อมบรรลุนิพพานที่ถอนอัสมิมานะได้ในปัจจุบัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๒

วิตกที่หยาบ๑และวิตกที่ละเอียด๔

เป็นไปแล้ว ทำใจให้ฟุ้งซ่าน

บุคคลผู้มีจิตสับสน ไม่รู้วิตกแห่งใจเหล่านี้

ย่อมแล่นไปสู่ภพน้อยภพใหญ่

ส่วนผู้ที่เพียรระวัง มีสติอยู่เสมอ

รู้เท่าทันวิตกที่เกิดแก่จิตเหล่านี้ ย่อมสำรวมระวัง

บุคคลผู้ตรัสรู้แล้วเท่านั้น

ยอมละวิตกที่เป็นไปแล้วทำให้ฝูงชนได้โดยไม่เหลือ
เมฆียสูตรที่ ๑ จบ

๒. อุทตตสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้มีจิตฝูงชน

[๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าสาละวัน ซึ่งเป็นทางเข้า
กรุง กุสินาราของพวกเจ้ามัลละ สมัยนั้น ภิกษุจำนวนมากเป็นผู้
ฝูงชน ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพ้อเพรีอ หลงลืมสติ ไม่มี
สัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์อยู่ ณ กระท่อม
ในป่า ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้น เป็นผู้ฝูงชน
ถือตัว โลเล ปากกล้า พุดพ้อเพรีอ หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้ง
มั่น มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์อยู่ ณ กระท่อมในป่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน๑

ภิกษุผู้ไม่รักษากาย๒ มีความเห็นผิด

ถูกถีนมิทระ๓ครอบงำ ยอมไปสู่อำนาจมาร๔

เพราะฉะนั้น ภิกษุควรรักษาจิต๕

มีความดำริชอบเป็นอารมณ์

มุ่งความเห็นถูกต้องเป็นสำคัญ

รู้ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปของเบญจขันธ์

ครอบงำถีนมิทระได้ ก็สามารถละทุกติได้ทั้งหมด

อุทตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. โคपालกสูตร

ว่าด้วยนายโคบาล

[๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จแวงลงข้างทาง เข้าไป
ณ ควางไม้ต้นหนึ่ง แล้วประทับนั่งบนพุทธรักษาที่ปลูกไว้ ลำดับนั้น นาย
โคบาลคนหนึ่ง ได้เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้นายโคบาลนั้นเห็นชัด
ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาหาญ แกล้วกล้า ปลอดภัย
ใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา

นายโคบาลนั้น ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้
อยาก รับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาหาญ แกล้วกล้า ปลอดภัย
ใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย ธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้า

แต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับ
ภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาค
ทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุชนี นายโคบาลนั้น ทราบอาการที่
พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากที่นั่งถวายอภิวาทพระผู้มี
พระภาค ทำประทักษิณแล้วจากไป

ครั้นคืนนั้นผ่านไป นายโคบาลนั้นสั่งให้คนจัดข้าวปายาสมีน้ำน้อย
และเนยใสใหม่ อย่างเพียงพอไว้ในนิเวศน์ของตนแล้วส่งคนไปกราบทูลภัก
ทาลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว
พระพุทธเจ้าข้า ขณะนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครอง
อันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังบ้านของนายโคบาลนั้นพร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ นายโคบาลได้นำข้าว
ปายาสมีน้ำน้อยและเนยใสใหม่ประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน
ให้อิ่มหนำสำราญด้วยตนเอง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงวางพระ
หัตถ์แล้ว นายโคบาลจึงเลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า พระผู้มี
พระภาคทรงชี้แจงให้เขาเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อ
อาหาญแก่ล้าวกล้า ปล่อย ชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา
แล้วทรงลุกจากพุทธอาสน์เสด็จจากไป

หลังจากพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ชายคนหนึ่งได้ทำร้าย
นายโคบาล นั้นจนเสียชีวิต ในระหว่างเขตบ้าน

ต่อมา ภิกษุจำนวนมากพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวาย อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ทราบว่า นายโคบาลผู้นำข้าวปายาสและ
เนยใสใหม่ ประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้อิ่มหนำสำราญ
ด้วยตนเอง ในวันนั้นนั้น ได้ถูกชายคนหนึ่ง ทำร้ายจนเสียชีวิตใน
ระหว่างเขตบ้าน พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

จิตที่ตั้งไว้ผิดพึงทำให้ได้รับความเสียหาย

ยิ่งกว่าความเสียหายที่โจรเห็นโจร

หรือผู้จองเวรเห็นผู้จองเวร จะพึงทำให้แก่กัน๑

โคบาลกสูตรที่ ๓ จบ

๔. ยักขปหารสูตร

ว่าด้วยยักษัตรีศรัทธาพระสารีบุตรเถระ

[๓๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่ที่ กโปตกัณเฑราวิหาร๒ ในคืนเดือนเพ็ญ ท่านพระสารีบุตรปลงผมใหม่ ๆ นั่งเข้าสมาธิ อยู่ในที่แจ้ง

ขณะนั้นมียักษ์ ๒ ตนเป็นสหายกัน เดินทางจากทิศเหนือไปทางทิศใต้เพื่อ ทำกิจที่จะต้องทำบางอย่าง ยักษ์ทั้งสองนั้นได้เห็นท่านพระสารีบุตรปลงผมใหม่ ๆ นั่งเข้าสมาธิอยู่ในที่แจ้ง ยักษ์ตนหนึ่งได้กล่าวกับยักษ์อีกตนหนึ่งว่า สหาย เราคิด อยากดีศีรชะสมณะรูปนี้ เมื่อยักษ์ตนนั้นกล่าวอย่างนี้ ยักษ์ตนหนึ่งจึงกล่าวดังนี้ว่า อย่าเลยสหาย ท่านอย่าทำร้ายสมณะเลย สมณะรูปนี้มีคุณยิ่ง มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก

แม้ครั้งที่ ๒ ยักษ์ตนนั้นได้กล่าวกับยักษ์ตนหนึ่งดังนี้ว่า สหาย เราคิด อยากดีศีรชะสมณะรูปนี้

ยักษ์ตนหนึ่งได้กล่าวกับยักษ์ตนนั้นดังนี้ว่า อย่าเลยสหาย ท่านอย่าทำร้ายสมณะเลย สมณะรูปนี้มีคุณยิ่ง มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก

แม้ครั้งที่ ๓ ยักษ์ตนนั้นได้กล่าวกับยักษ์ตนหนึ่งดังนี้ว่า สหาย เราคิด อยากดีศีรชะสมณะรูปนี้

ยักษ์ตนหนึ่งก็ได้กล่าวกับยักษ์ตนนั้นดังนี้ว่า อย่าเลยสหาย ท่านอย่าทำร้ายสมณะเลย สมณะรูปนี้มีคุณยิ่ง มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก

ครั้งนั้น ยักษ์นั้นไม่เชื่อยักษ์ผู้เป็นสหาย จึงได้ดีศีรชะท่านพระสารีบุตรเถระ เป็นการตีอย่างรุนแรง การตีเช่นนั้น สามารถทำให้ข้างสูง ๑-๘ ศอกจมดินได้ หรือสามารถทำลายยอดกุเขมหิมาให้ทลายลงได้ และทันใดนั้นเอง ยักษ์ตนนั้นได้ ร้องว่า โอ้ย ร้อนเหลือเกิน แล้วล้มตกไปสู่มหานรก ณ ที่นั่นเอง

ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้เห็นยักษ์ตนนั้นดีศีรชะท่านพระสารีบุตร ด้วย ตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ จึงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร แล้วได้กล่าวกับท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า ท่านสารีบุตร ท่านยังสบายดีหรือยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ไม่มีทุกข์อะไรหรือ

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ท่านโมคคัลลานะ ผมสบายดี พอเป็นอยู่ได้ เพียงแต่เจ็บที่ศีรษะนิดหน่อย

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏท่าน สารีบุตร ท่านมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากจริง ยักษ์ตนหนึ่งได้ดีศีรชะท่านในที่นี้ เป็นการตีอย่างรุนแรง การตีเช่นนี้สามารถทำให้ข้างสูง ๑-๘ ศอกจมดินได้ หรือสามารถทำลายยอดกุเขมหิมาให้ทลายลงได้ แต่กระนั้น ท่านก็ยังกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านโมคคัลลานะ ผมสบายดี พอเป็นอยู่ได้ เพียงแต่เจ็บที่ศีรษะนิดหน่อย

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า น้าอัสจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ท่านโมคคัล
ลานะ ท่านมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากจริง เห็นแม้กระทั่งยักษ์ ส่วนผมขณะนี้
แม้แต่ปีศาจลูกฝุ่นสักตนก็ยังไม่เห็น

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับเสียงสนทนาเกี่ยวกับเรื่องนี้ของพระ
อัครสาวก ทั้ง ๒ รูปนั้นด้วยพระโสตทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือ
มนุษย์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุอทาน
จิตของใครตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ดุจภูเข
ไม่กำหนดในอารมณ์อันชวนให้กำหนด
ไม่ขัดเคืองในอารมณ์อันชวนให้ขัดเคือง
ผู้ใด อบรมจิตได้อย่างนี้
ทุกข์จะมาถึงผู้นั้นแต่ที่ไหน๑
ยักขปหารสูตรที่ ๔ จบ

๕. นาคสูตร

ว่าด้วยพญาช้างปรนนิบัติพระพุทธเจ้า

[๑๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี
สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่คลุกคลีกับพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา พวกเดียรถีย์ สาวกเดียรถีย์
พระผู้มีพระภาคประทับอยู่คลุกคลี ลำบาก ไม่ผาสุก ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระ
ภาคทรงดำริอย่างนี้ว่า เวลานี้ เราอยู่คลุกคลีกับพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ ของพระราชา พวกเดียรถีย์ สาวก
เดียรถีย์ เราอยู่คลุกคลี ลำบาก ไม่ผาสุก ทางที่ดี เราควรปลีกตัวจากหมู่อยู่ผู้
เดียว

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงโกสัมพี เสด็จกลับจาก
บิณฑบาต หลังจากเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้วทรงเก็บเสนาสนะ ถือ
บาตรและจีวรด้วยพระองค์เอง ไม่ตรัสบอกพระอูปฎฐาก ไม่ตรัสบอกภิกษุ
สงฆ์ พระองค์เดียว ไม่มีเพื่อน เสด็จจาริกไปทางป่าปาลิไลยกะ เสด็จจาริก
ไปโดยลำดับจนถึงป่าปาลิไลยกะ ทราบว่า พระผู้มี พระภาคประทับอยู่ที่
ควงไม้รัง ในราวป่ารักขิตวัน เขตป่าปาลิไลยกะนั้น

สมัยนั้น พญาช้างตัวหนึ่งอยู่คลุกคลีกับพวกช้างพลาย ช้างพัง
ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก กินหญ้ายอดดวน ลูกช้างเหล่านั้นกินกิ่งไม้ที่
ตนหักลงมากองไว้ ได้เต็ม แต่น้ำชุ่ม ๆ เมื่อพญาช้างนั้นเดินลงหรือ

ครั้นแล้ว พญาช้างนั้นก็ได้หลีกออกจากโขลง เดินไปทางเขตป่าปาลิ
โดยกะ ราวป่ารักขิตวัน ณ คงไม้รัง เข้าไปหาพระผู้มีพระภาค ทราบว่า
พญาช้างนั้น ปรับพื้นที่ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ให้
ปราศจากของเขี้ยวสด และใช้วงตักน้ำดื่มน้ำใช้เข้าไปตั้งไว้เพื่อพระผู้มีพระ
ภาค ณ ที่นั้น

พญาช้างนั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อน เราอยู่คลุกคลีกับพวก ช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก กินหญ้ายอดดวน ส่วนกิ่งไม้ที่เราหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำซุ่น ๆ เมื่อเราเดินลง หรือขึ้นจากท่อน้ำ ช้างพัง ก็เดินเสียดสีกายไป เราอยู่คลุกคลี ลำบาก ไม่ผาสุก เวลานี้ เรานั้นไม่คลุกคลีอยู่ กับพวกช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก ไม่กินหญ้ายอดดวน ไม่ถูกช้าง กินกิ่ง ไม้ที่เราหักลงมา ไม่ดื่มแต่น้ำซุ่น ๆ เมื่อเราเดินลงหรือขึ้นจากท่อน้ำ ช้างพัง ไม่เดินเสียดสีกายไป เราไม่คลุกคลี จึงอยู่ผาสุกดี

พุทธอุทยาน

ย่อมเสมอกับจิตของพระพุทธเจ้า

ภาคสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปิณโฑลสูตร

ว่าด้วยพระปิ่นโตลการทวาชเถระ

[๓๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระปิณฑการทวาชะผู้ถือการ
อยู่ป่าเป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือการนุ่งห่ม
ไตรจีวรเป็นวัตร มีความปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ปรารถนาความเพียร เป็นผู้กำจัดกิเลส และกล่าวถึงแต่เรื่องกำจัดกิเลส หมั่นประกอบอธิจิต นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงอยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระปิณฑการทวาชะผู้ถือการอยู่ป่า เป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือการ
นุ่งห่มผ้าไตรจีวรเป็นวัตร มีความปรารถนา
น้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วย หมู่คณะ ปรารถนาความเพียร เป็นผู้กำจัดกิเลส และกล่าวถึงแต่เรื่องกำจัดกิเลส หมั่นประกอบอธิจิต นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกฺขาน

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด

การประกอบความเพียรในอธิจิต

นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย๑

ปิณฑการสูตรที่ ๖ จบ

๑. สารีปุตตสูตร

ว่าด้วยพระสารีบุตรเถระ

[๓๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรผู้มีความปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ปรารถนาความเพียร หมั่นประกอบอธิจิต นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง อยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรผู้มีความปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ ปรารถนาความเพียร หมั่นประกอบอธิจิต นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน
ผู้มีจิตมั่นคง๑ ไม่ประมาท เป็นมุนี๒
ศึกษาทางแห่งความเป็นมุนี๓
ผู้คงที่ สงบ มีสติทุกขณะ
ย่อมเป็นผู้ไม่เศร้าโศก๔
สาริปุตตสูตรที่ ๑ จบ
๘. สุนทรีสูตร

ว่าด้วยนางสุนทรีปริพาชกา

[๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ที่
มหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ทรงได้จิวร บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัย-เภสัชบริขาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้ที่มหาชน
สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ
คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ส่วนพวกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกเป็นผู้ที่
มหาชนไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ไม่นอบน้อม
ไม่ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร

ครั้งนั้น พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกทนเห็นสักการะเกิดขึ้นแก่พระผู้มี
พระภาคและภิกษุสงฆ์ไม่ได้ จึงพากันไปหานางสุนทรีปริพาชกาถึงที่อยู่ ได้
กล่าวกับนางสุนทรีปริพาชกาตั้งนี้ว่า น้องหญิง เธอสามารถจะทำประโยชน์
แก่พวกญาติได้ไหม นางถามว่า ท่านเจ้าข้า จะให้ดิฉันทำอะไร ดิฉัน
สามารถทำได้ เพื่อประโยชน์แก่ พวกญาติ แม้ชีวิตดิฉันก็สละให้ได้

พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจึงกล่าวว่า ดีละ น้องหญิง ถ้าอย่างนั้น
เธอจง ไปพระเชตวันเนื่อง ๆ นางสุนทรีปริพาชกา รับคำ
ของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกแล้วไปพระเชตวันเนื่อง ๆ

เมื่อพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นรู้ว่า คนจำนวนมากเห็นนาง
สุนทรี ปริพาชกาไปพระเชตวันเนื่อง ๆ จึงได้จ้างนักแสดงให้ผ่านนาง
แล้วหมกไว้ในครอบ พระเชตวันนั่นเอง จากนั้นได้พากันเข้าไปเฝ้า
พระเจ้าปเสนทิโกศลถึงที่ประทับ ได้กราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศ
ลตั้งนี้ว่า ขอเดชะ มหาบพิตร อาตมภาพทั้งหลาย ไม่เห็นนางสุนทรีปริพาช
กาเลย

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายสงสัยที่ไหนเล่า
พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกทูลตอบว่า ที่พระเชตวัน มหาบพิตร
พระเจ้าปเสนทิโกศรับสั่งว่า ถ้าอย่างนั้น พระคุณเจ้าทั้งหลายจงค้น
พระเชตวัน ดูเถิด

ลำดับนั้น อัญเดียรฉัตรปริพาชกเหล่านั้นจึงค้นพระเชตะวันแล้วชุดศพนาง สุนทรีปริพาชกาตามทีตนสั่งให้หมกไว้ขึ้นจากคูกขึ้นเตียงแล้วให้หามเข้าไปยัง กรุงสาวัตถี เติงจากถนนนี้ไปถนนโน้น จากตรอกนี้ไปตรอกโน้น พร้อมกับให้

คนทั้งหลายโพนทะนาว่า

ท่านทั้งหลาย เชิญดูการกระทำของพวกพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเถิด พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ไม่มียางอาย ทูศีล มีธรรมเลวทราม กล่าวเท็จ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ความจริง พระเหล่านี้ถึงจะปฏิญาณว่าเป็นผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ กล่าวคำจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่พระ เหล่านี้ไม่มีความเป็นสมณะ ไม่มีความเป็นพรหม ๑. ความเป็นสมณะของพระเหล่านี้เสื่อมสิ้นไปแล้ว. ความเป็นพรหมของพระเหล่านี้เสื่อมสิ้นไปแล้ว. ความเป็นสมณะของพระเหล่านี้จะมีแต่ที่ไหน. ความเป็นพรหมของพระเหล่านี้จะมีแต่ที่ไหน. พระเหล่านี้ปราศจากความ เป็นสมณะ. พระเหล่านี้ปราศจากความ เป็นพรหมแล้ว. ทำไม เป็นชายจึง ช่มชืดผู้หญิงแล้วฆ่าเสียเล่า

สมัยนั้น คนทั้งหลายในกรุงสาวัตถีเห็นภิกษุทั้งหลายแล้วดำ บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียนด้วยวาจาหยาบคายที่ไม่ใช่ของสัตบุรุษว่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เหล่านี้ ไม่มียางอาย ทูศีล มีธรรมเลวทราม กล่าวเท็จ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์. ความจริง พระ เหล่านี้ถึงจะปฏิญาณว่า เป็นผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ กล่าวคำจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่พระเหล่านี้ก็ไม่มีความ เป็น สมณะ ไม่มีความเป็นพรหม. ความเป็นสมณะของพระ เหล่านี้เสื่อมสิ้นไปแล้ว. ความ เป็นพรหมของพระเหล่านี้เสื่อมสิ้นไป แล้ว. ความ เป็นสมณะของพระเหล่านี้ จะมีแต่ที่ไหน. ความ เป็นพรหมของพระเหล่านี้จะมีแต่ที่ไหน. พระเหล่านี้ปราศจากความ เป็นสมณะ. พระ เหล่านี้ปราศจากความ เป็นพรหมแล้ว. ทำไม เป็นชายจึงช่มชืด ผู้หญิงแล้ว ฆ่าเสียเล่า

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตราวาสก ถือบาตรและ จีวรเข้าไป บิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตหลังจาก นั้นอาหารเสร็จแล้ว เข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขณะนี้ คนทั้งหลายในกรุงสาวัตถีเห็นภิกษุทั้งหลาย แล้วดำ บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียนด้วยวาจาหยาบคาย ที่ไม่ใช่ ของสัตบุรุษว่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ไม่มียางอาย ทูศีล มีธรรมเลวทราม กล่าวเท็จ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ความจริง พระเหล่านี้ ถึงจะปฏิญาณว่า เป็นผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ กล่าวคำจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่พระเหล่านี้ก็ไม่มีความเป็นสมณะ ไม่ มีความเป็นพรหม. ความ เป็นสมณะของพระเหล่านี้เสื่อมสิ้นไปแล้ว. ความ

เป็นพรหมของพระเหล่านี้เสื่อม สิ้นไปแล้ว ความเป็นสมณะของพระเหล่านี้จะมีแต่ที่ไหน ความเป็นพรหมของพระเหล่านี้จะมีแต่ที่ไหน พระเหล่านี้ปราศจากความเป็นสมณะ พระเหล่านี้ปราศจากความเป็นพรหมแล้วทำไม เป็นชายจึงข่มขืนผู้หญิงแล้วฆ่าเสียเล่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เสียง(โจษ)นั้นจักมีไม่นาน จักมี เพียง ๑ วันเท่านั้น ครั้นพ้น ๑ วันก็จักหายไป ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงกล่าวตอบกับคนทั้งหลายที่เห็นภิกษุแล้วดำ บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียน ด้วยวาจาหยาบคายที่ไม่ใช่ของสัตบุรุษ ด้วยคานี้ว่า

คนที่ชอบกล่าวคำไม่จริง

หรือคนที่ทำความชั่วแล้วกล่าวว่า

ฉันไม่ได้ทำ ต่างก็ตกนรก

คน ๒ จำพวกนั้น ต่างก็มีกรรมชั่ว

ตายไปแล้ว มีคติเท่าเทียมกันในโลกหน้า

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายเรียนคานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคแล้ว กล่าวตอบคนทั้งหลายที่เห็นภิกษุแล้วดำ บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียน ด้วยวาจาหยาบคาย ที่ไม่ใช่ของสัตบุรุษ ด้วยคานี้ว่า

คนที่ชอบกล่าวคำไม่จริง

หรือคนที่ทำความชั่วแล้วกล่าวว่า

ฉันไม่ได้ทำ ต่างก็ตกนรก

คน ๒ จำพวกนั้น ต่างก็มีกรรมชั่ว

ตายไปแล้วมีคติเท่าเทียมกันในโลกหน้า

คนทั้งหลายได้มีความคิดอย่างนี้ว่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ คงไม่ได้ทำความผิด พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้คงไม่ได้ทำบาป พระสมณะเชื้อสาย ศากยบุตรจึงกล่าวสบถเช่นนั้น เสียง(โจษ)นั้นได้มีอยู่ไม่นาน เสียง(โจษ)ได้มีอยู่ เพียง ๑ วันเท่านั้น ครั้นพ้น ๑ วันก็หายไป

ต่อมา ภิกษุจำนวนมากพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสสรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เสียง(โจษ)นั้นจักมีไม่นาน จักมีเพียง ๑ วันเท่านั้น ครั้นพ้น ๑ วันก็จักหายไป เสียง(โจษ)นั้นก็หายไป พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกฺขทาน

คนทั้งหลายผู้ไม่สำรวม ชอบกล่าวทิ่มแทงผู้อื่นด้วยวาจา
เหมือนทหารเข้าศึกทิ่มแทงข้างที่ออกศึกด้วยลูกศร ฉะนั้น
ภิกษุผู้มีจิตไม่คิดประทุษร้าย ฟังคำหยาบคาย
ที่คนพาลกล่าวแล้ว ฟังอดกลั้นไว้ได้

สุนทรียสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุปเสนสูตร

ว่าด้วยพระอุปเสนวังคันตบุตร

[๒๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ท่านพระอุปเสนวังคันตบุตร หลีก
เร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ
เราได้ดีแล้วหนอ ที่เรามีพระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น
ศาสดา เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระ
ภาคตรัสไว้ดีแล้ว เรามีเพื่อนพรหมจารีล้วนแต่มีศีล มีกัลยาณธรรม เรา
บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์แล้ว เรามีจิตตั้งมั่นดีแล้ว มีอารมณ์
เป็นหนึ่ง เป็นพระอรหันตชีนาสพ เป็นผู้มฤตมาก มีอานุภาพมาก ชีวิตของ
เรา ชื่อว่ามีความเจริญ ความตายของเราก็ชื่อว่าเป็นความตายดี

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบความคิดคำนึงของท่านพระอุป
เสน- วังคันตบุตรด้วยพระทัยแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

บุคคลผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เดือดร้อน

ในเวลาจนจะตายก็ไม่เศร้าโศก

ชื่อว่าพบนิพพานแล้ว เป็นปราชญ์

แม้จะอยู่ท่ามกลางคนที่เศร้าโศก ก็ไม่เศร้าโศก

ภิกษุผู้ตัดภวตัณหาได้เด็ดขาด

มีจิตสงบ มีชาติสงสารสิ้นแล้ว

เธอย่อมไม่มีภพใหม่

อุปเสนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สาริปุตตอุปสมสูตร

ว่าด้วยการระงับกิเลสของพระสาริปุตระ

[๔๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถปิณฑิก- เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารี
บุตรนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง พิจารณาถึงการระงับกิเลสได้หมดสิ้น
ของตน อยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรผู้กำลังนั่ง
คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง พิจารณาถึงการระงับกิเลสได้หมดสิ้นของตนอยู่
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ภิกษุผู้มีจิตสงบและระงับกิเลสได้

ตัดตัณหาที่นำไปสู่ภพได้

มีชาติสงสารสิ้นแล้ว

ชื่อว่าเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูกแห่งมาร

สารีปุตตอุปสมสูตรที่ ๑๐ จบ

เมฆิยวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เมฆิยสูตร	๒. อุทตตสูตร
๓. โคปาลกสูตร	๔. ยักขปหารสูตร
๕. นาคสูตร	๖. ปิณโทลสูตร
๗. สารีปุตตสูตร	๘. สุนทรีสูตร
๙. อุปเสนสูตร	๑๐. สารีปุตตอุปสมสูตร

๕. โสณเถรวรรค

หมวดว่าด้วยพระโสณเถระ

๑. ปิยตรสูตร๑

ว่าด้วยการไม่มีผู้อื่นเป็นที่รักยิ่งกว่าตน

[๔๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลกับ
พระนางมัลลิกาเทวี ประทับอยู่ที่ปราสาทอันประเสริฐชั้นบน ขณะนั้น
พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสกับพระนาง มัลลิกาเทวีดังนี้ว่า มัลลิกา ใครอื่น
ซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของเธอมีบ้างไหม

พระนางมัลลิกาเทวีได้ทูลสนองว่า ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ใครอื่น ซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนของหมอนฉันไม่มีเลย และใครอื่นซึ่ง
เป็นที่รักยิ่งกว่าตนของพระองค์มีอยู่หรือ

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตน
ของเรา ไม่มีเลย

ต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จลงจากปราสาท เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบ
ทูลพระผู้มีพระภาสดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้ ข้าพระองค์กับพระนางมัลลิกาเทวีอยู่ที่ปราสาทอันประเสริฐชั้นบน ได้พูดกับพระนางมัลลิกาเทวีดังนี้ว่า มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็น ที่รักยิ่งกว่าตนของเรามีบ้างไหม เมื่อข้าพระองค์ถามแล้วอย่างนี้ พระนางมัลลิกา-เทวีได้ตอบข้าพระองค์ดังนี้ว่า ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ใครอื่นซึ่งเป็น ที่รักยิ่งกว่าตนของหมอนฉันไม่มี และใครอื่นซึ่งเป็น ที่รักยิ่งกว่าตนของพระองค์มีอยู่หรือ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระนางมัลลิกาเทวีกล่าวอย่างนี้ ข้าพระองค์ได้พูดกับพระนางมัลลิกาเทวี ดังนี้ว่า มัลลิกา ใครอื่นซึ่งเป็น ที่รักยิ่งกว่าตนของเราไม่มีเลย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ

ก็ไม่พบใครซึ่งเป็น ที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ๆ เลย

สัตว์ทั้งหลายเหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น

ปิยตรสูตรที่ ๑ จบ

๒. อัปพายุกสูตร

ว่าด้วยพระมารดาพระโพธิสัตว์มีอายุน้อย

[๔๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ- บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่านพระอานนทออกจากที่ หลีกเร้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรยจริง ไม่เคย ปรากฏ พระมารดาของพระผู้มีพระภาคมีพระชนมายุน้อย เมื่อพระผู้มีพระภาคประสูติได้ ๓ วัน พระมารดาของพระผู้มีพระภาคก็เสด็จสวรรคตไปเกิดยังหมู่เทพ ชั้นดุสิต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จริงอย่างนั้น อานนท จริงอย่างนั้น อานนท มารดาพระโพธิสัตว์มีอายุน้อย เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติได้ ๓ วัน มารดาก็สวรรคตไปเกิดยังหมู่เทพชั้นดุสิต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกิดแล้ว

จะเกิดต่อไป หรือกำลังเกิดก็ตาม
สัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจักต้องละทิ้งร่างกายไป
คนฉลาดรู้ความเสื่อมไปของสัตว์ทั้งหมดนั้นแล้ว
ควรเป็นผู้ประกอบความเพียร๑ ประพฤติพรหมจรรย์๒
อัปปายุกสูตรที่ ๒ จบ

๑. สุปปพุทธกุฎฐสูตร

ว่าด้วยชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ

[๔๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ชายคนหนึ่งชื่อสุปปพุทธะ เป็นโรคเรื้อน
ยากจน กำพำร่า ยากไร้ วันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคมีบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อม
ประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะได้เห็นหมู่มหาชนนั้น
นั่งประชุมกันแต่ที่ไกล ได้มีความคิดดังนี้ว่า ชนทั้งหลายกำลังแจกของเคี้ยว
หรือของบริโภค ในที่นี้เป็นแน่ ทางที่ดีเราควรเข้าไปยังหมู่มหาชนนั้น ฟัง
ได้ของเคี้ยวหรือของบริโภคในที่นี้บ้าง

ลำดับนั้น ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะได้เข้าไปยังหมู่มหาชนนั้น ได้
เห็นพระผู้มีพระภาคมีบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ จึง
มีความคิดดังนี้ว่า ชนทั้งหลายคงไม่แจกของเคี้ยวหรือของบริโภคในที่นี้
พระสมณโคดมนี้แสดงธรรมในบริษัท ทางที่ดีเราควรฟังธรรมบ้าง จึงนั่งลง
ณ ที่สมควรในที่นั้น ด้วยตั้งใจว่า เราจักฟังธรรม

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมนสิการกำหนดจิตของบริษัททุกหมู่
เหล่าด้วยพระทัยว่า ในบริษัทนี้ ใครหนอแลควรรู้แจ้งธรรม พระผู้มีพระ
ภาคทอดพระเนตร เห็นชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะนั่งอยู่ใน
บริษัทนั้น จึงทรงพระดำริดังนี้ว่า ในบริษัทนี้ ชายคนนี้แลควรรู้แจ้งธรรม
พระองค์ทรงปรารภชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ จึงตรัสอนุพุทฺธิกา คือ
ทรงประกาศ

๑. ทานกา (เรื่องทาน)
๒. สีลกกา (เรื่องศีล)
๓. สัคคกา (เรื่องสวรรค์)
๔. กามาทีนวกกา (เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่ง
กาม)๑

๕. เนกขัมมานิสังสกกา (เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม)

เมื่อทรงทราบว่าชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะมีจิตควรบรรลुธรรม สงบ
อ่อน ปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ฝ่องใส จึงทรงประกาศสามุกังสีกเทศนา๒
ของพระ- พุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุ
อันไร้ธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ ณ ที่นั้น
นั่นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความ เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วน

มีความดับไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทิน
ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

ครั้งนั้นแล ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะได้เห็นธรรม บรรลุธรรม รู้
ธรรม หยั่งลงสู่ธรรม ข้ามพ้นความสงสัย๑ ปราศจากความ
เคลือบแคลง ถึงความ แก้วกล้า ปราศจากความมีผู้อื่นเป็น
ปัจจัย๒ ในศาสนาของพระศาสดา ลุกจาก ที่นั่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระ
ผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาค
ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงาย
ของทีลว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด
โดยตั้งใจว่า คนมีตาดี จักเห็น รูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระ
ผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มี
พระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้น
ไป จนตลอดชีวิต

เมื่อชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะได้ฟังพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคทรง
ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก้ว
กล้า ปลอดชโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถาแล้วก็ชื่นชมยินดีพระ
ภาสิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว จึงลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาทแล้วลุกขึ้นทำ
ประทักษิณจากไป ทนไฉนนั้นเอง โคนแม่ลูกอ่อนได้ชีวิตชายโรคเรื้อน
ชื่อสุปปพุทธะผู้จากไปไม่นานจนล้มลงเสียชีวิต

ลำดับนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะผู้ได้ฟังพระดำรัสที่
พระองค์ทรงชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้
อาจหาญแก้วกล้า ปลอดชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถา เขาเสียชีวิต
แล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขาเป็น อย่างไร
พระพุทธานุญาต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ
เป็น บัณฑิต ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และไม่เบียดเบียนเรา
ให้ลำบาก เพราะธรรม เป็นเหตุ ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะ เป็น
โสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่
จะสำเร็จสัมโพธิ๑ในวันข้างหน้า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระ
ภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุ อะไร

เป็นปัจจัยที่ทำให้ชายชื่อสุปปพุทธะ เป็นโรคเรื้อน ยากจน กำพรว้า ยากไร้ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ชาตีก่อน ชายโรคเรื้อนชื่อสุปปพุทธะเป็นบุตรเศรษฐีในกรุงราชคฤห์นี้เอง เขาออกไปยังสวนสาธารณะ ได้เห็นพระปัจเจก-พุทธะนามว่าตครสีชี กำลังเดินบิณฑบาตในพระนคร เขาครีนเห็นแล้ว จึงได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ใครนี้ เป็นโรคเรื้อนหม่นฝ้าสกปรก เทียวไป แล้วถ่มน้ำลายเดินแซงไปทางด้านซ้าย เพราะผลแห่งกรรมนั้น เขาไหม้อยู่ในนรกหลาย ๑๐๐ หลาย ๑,๐๐๐ หลาย ๑๐๐,๐๐๐ ปี เพราะเศษแห่งวิบากกรรมนั้นยังเหลืออยู่ เขาจึงเกิดเป็นชาย โรคเรื้อน ยากจน

กำพรว้า ยากไร้ในกรุงราชคฤห์นี้เอง เขาอาศัยธรรมวินัยที่ตลาคตประกาศไว้ แล้ว ยึดมั่น ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เขาครีนได้อาศัยธรรมวินัยที่ตลาคตประกาศไว้แล้วยึดมั่นศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ และรูงโรจันเหนือกว่าเทวดาเหล่าอื่น ในชั้นดาวดึงส์นั้น ด้วยวรรณะและยศ๒

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

บัณฑิตในโลกนี้ เมื่อยังมีความบากบั่นอยู่

ควรละเว้นบาปทุกอย่าง

เหมือนคนตาดีละเว้นทางขรุขระ ฉะนั้น

สุปปพุทธกุฎฐิสูตรที่ ๓ จบ

๔. กุมารกสูตร

ว่าด้วยเด็กจับปลา

[๔๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น เด็กจำนวนมากจับปลาอยู่ในระหว่าง กรุงสาวัตถีกับพระเชตวัน

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราสกถิอบาตร และจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กจำนวนมากจับปลาอยู่ ในระหว่างกรุงสาวัตถีกับพระเชตวันนั้น จึงเสด็จเข้าไปหาเด็กเหล่านั้นแล้วได้ตรัสถามดังนี้ว่า พ่อหนูทั้งหลาย เธอทั้งหลายกลัวความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รัก ของเธอทั้งหลายมิใช่หรือ

เด็กทั้งหลายทูลตอบว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายกลัว ความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รักของข้าพระองค์ทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกฺขณ

ถ้าเธอทั้งหลายกลัวความทุกข์

ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย

ก็อย่าได้ทำบาปกรรมในที่แจ้ง๑หรือบาปกรรมในที่ลับ๒

เพราะถ้าเธอทั้งหลายจักทำ หรือกำลังทำบาปกรรมอยู่

ถึงจะเหาะหนีไป เธอย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้

กุมารกสูตรที่ ๔ จบ

๕. อุโปสถสูตร๑

ว่าด้วยอุโปสถกรรม

[๔๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพาราม ปราสาทของนางวิสาขา- มิครามาดา เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์แวดล้อมประทับ นั่งในวันอุโปสถวันหนึ่ง

ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว๔ ปฐมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนทฺ์ลุดจาก อาสนะห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูล ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีผ่านไปแล้ว ปฐมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์ นั่งรอนานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงโปรดยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อท่านพระอานนทฺ์กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงนิ่ง๑

แม้ครั้งที่ ๒ เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ท่านพระอานนทฺ์ ลุดจากอาสนะห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูล ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีผ่านไปแล้ว มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์ นั่งรอนานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงโปรดยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ทรงนิ่ง

แม้ครั้งที่ ๓ เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ยามรุ่งอรุณเริ่มสว่าง ท่านพระอานนทฺ์ลุดจากอาสนะห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีผ่านไปแล้ว ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ยามรุ่งอรุณเริ่มสว่าง ภิกษุสงฆ์นั่งรอนานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงโปรดยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนทฺ์ บริษัทไม่บริสุทธิ์

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้มีความคิดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ว่า บริษัทไม่บริสุทธิ์ ทรงหมายถึงใครกัน จึงกำหนดจิตของภิกษุสงฆ์ด้วยจิต(ของตน) ได้เห็นบุคคลผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติ ที่น่ารังเกียจ มีการงานปกปิด ไม่ใช่สมณะ แต่ปฎิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฎิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ นั่งอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์นั้น ครั้นเห็นแล้วจึงลุกจากอาสนะเข้าไปหาบุคคลนั้นแล้ว กล่าว ว่า ท่านจงลุกขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย

เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวอย่างนี้แล้ว บุคคลนั้นก็ยังไม่ยอม
แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ได้กล่าวกับบุคคลนั้นว่า ท่าน
จง ลุกขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มีสังวาสกับ
ภิกษุทั้งหลาย

แม้ครั้งที่ ๒ บุคคลนั้นก็ยังไม่ยอม
แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ได้กล่าวกับบุคคลนั้นว่า ท่าน
จง ลุกขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มี
สังวาสกับภิกษุทั้งหลาย

แม้ครั้งที่ ๓ บุคคลนั้นก็ยังไม่ยอม
ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะจึงจับแขนเขาคุดให้ออกไปนอก
ชุมประตู่ ใส่กลอนแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ให้
บุคคลนั้นออกไปพ้นแล้ว บริษัท บริสุทธฺิแล้ว ขอพระผู้มีพระภาค
ทรงโปรดยกพระปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด
พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า โมคคัลลานะ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคย
ปรากฏ โมฆบุรุษนี้ตั้งอยู่ จนต้องคุดแขนไต่ออกไป

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้ไป เราจักไม่ทำอุโบสถ จักไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง
ตั้งแต่บัดนี้ไป เธอทั้งหลายนั้นแลพึงทำอุโบสถ ยกปาติโมกข์ขึ้น
แสดงเถิด ภิกษุทั้งหลาย เป็นไป ไม่ได้ที่ตถาคตจะทำอุโบสถ จะยก
ปาติโมกข์ขึ้นแสดงในเมื่อบริษัทไม่บริสุทธิ์๑

ภิกษุทั้งหลาย ในมหาสมุทรมีสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๘
ประการ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในมหาสมุทร

สิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๘ ประการ คือ

๑. มหาสมุทรต่ำไปโดยลำดับ ลาดไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดย
ลำดับ ไม่ลึกขึ้นดังไปทันที ภิกษุทั้งหลาย การที่มหาสมุทรต่ำไป
โดยลำดับ ลาดไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่ลึกขึ้นดังไปทันที นี่เป็น

สิ่ง ที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๑ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบ เห็นแล้วต่างพากันยินดีในมหาสมุทร

๒. มหาสมุทรมีปกติคงที่ ไม่ล้นฝั่ง ภิกษุทั้งหลาย การที่ มหาสมุทรมี ปกติคงที่ ไม่ล้นฝั่ง นี่เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคย ปรากฏ ประการ ที่ ๒ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพา กันยินดีในมหาสมุทร

๓. มหาสมุทรไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมขัดซากศพขึ้นฝั่งจนถึงบน บกทันที ภิกษุทั้งหลาย ที่มหาสมุทรไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมขัดซากศพ ขึ้นฝั่งจนถึงบนบกทันที นี่เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๓ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดี ใน มหาสมุทร

๔. มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลลง สู มหาสมุทรแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตน รวมเรียก ว่า มหาสมุทร ทั้งสิ้น ภิกษุทั้งหลาย การที่มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม ของตน รวมเรียกว่า มหาสมุทร ทั้งสิ้น นี่เป็นสิ่งที่น่า อัศจรรย์ ไม่ เคยปรากฏ ประการที่ ๔ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากัน ยินดีในมหาสมุทร

๕. แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลก ที่ไหลรวมลงสู่มหาสมุทร และสาย ฝนตกลงจากฟากฟ้าก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพองหรือเต็มได้ ภิกษุทั้งหลาย การที่แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลรวมลงสู่มหาสมุทร และสายฝน ตกจากฟากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพองหรือเต็มได้ นี่เป็นสิ่งที่น่า อัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๕ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบเห็นแล้ว ต่างพากันยินดีในมหาสมุทร

๖. มหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ภิกษุทั้งหลาย การที่ มหาสมุทร มีรสเดียว คือ รสเค็ม นี่เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๖ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในมหาสมุทร

๗. มหาสมุทรมีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ แก้วมุกดา แก้ว มณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตา แมว ภิกษุทั้งหลาย การที่มหาสมุทรมีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมาว นี่เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๗ ในมหาสมุทรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดี ใน มหาสมุทร

๘. มหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาติมิ ปลา ติมิงคละ ปลาติมิติมิงคละ๑ อสูร นาค คนธรรพ มีลำตัว ๑๐๐ โยชน์ก็มี มีลำตัว ๒๐๐ โยชน์ก็มี มีลำตัว ๓๐๐ โยชน์ก็มี มีลำ

ตัว ๔๐๐ โยชนกัมมี มีลำตัว ๕๐๐ โยชนกัมมี ภิกษุทั้งหลาย การที่
มหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาตมิ
ปลาตมิงคละ ปลาตมิตมิงคละ อสุร นาค คนธรรพ มีลำตัว
๑๐๐ โยชนกัมมี มีลำตัว ๒๐๐ โยชนกัมมี มีลำตัว ๓๐๐ โยชนกัมมี มีลำตัว
๔๐๐ โยชนกัมมี มีลำตัว ๕๐๐ โยชนกัมมี นี่เป็นสิ่งที่น่า อัจฉรย์ ไม่
เคยปรากฏ ประการที่ ๘ ในมหาสมุทรที่พวกอสุรพบเห็นแล้วต่างพากัน
ยินดีในมหาสมุทร

ภิกษุทั้งหลาย ในมหาสมุทรมีสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๘
ประการ นี่แลที่พวกอสุรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในมหาสมุทร

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน ในธรรมวินัยนี้ มีธรรมที่น่า
อัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๘ ประการที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากัน
ยินดีในธรรมวินัยนี้

ธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๘ ประการ คือ

๑. ธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการบำเพ็ญไปตาม
ลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ ไม่ใช่มีการบรรลุหรือหัตผลโดย
ทันที เหมือนมหาสมุทรที่ต่ำไปโดยลำดับ ลาดไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดย
ลำดับ ไม่ลึกชันดังไปทันที ภิกษุทั้งหลาย การที่ธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไป
ตามลำดับ มีการบำเพ็ญไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไป ตามลำดับ ไม่ใช่
มีการบรรลุหรือหัตผลโดยทันที นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ
ประการที่ ๑ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลาย พบเห็นแล้วต่างพากันยินดีใน
ธรรมวินัยนี้

๒. สาวกทั้งหลายของเราจะไม่ละเมิดสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้
แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต เหมือนมหาสมุทรที่มีปกติคงที่ ไม่ล้นฝั่ง ภิกษุ
ทั้งหลาย การที่สาวกทั้งหลายของเราจะไม่ละเมิดสิกขาบทที่เรา บัญญัติ
ไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคย ปรากฏ
ประการที่ ๒ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว ต่างพากันยินดีใน
ธรรมวินัยนี้

๓. บุคคลใดที่ศีล มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติน่า
รังเกียจ มีการงานปกปิด ไม่ใช่สมณะ แต่ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่
พรหมจารี แต่ปฏิบัติว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน ชุ่มด้วย ราคะ
เป็นเหมือนหยากเยื่อ สงฆ์ก็ไม่อยู่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันนำเธอ
ออกไปทันที แม้เธอจะนั่งอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ก็ยังห่างไกลจากสงฆ์
และสงฆ์ก็ห่างไกลจากเธอ เหมือนมหาสมุทร ไม่อยู่ร่วมกับซากศพ
ย่อมขัดซากศพขึ้นฝั่งจนถึงบนบกทันที ภิกษุทั้งหลาย การที่บุคคลใดที่ศีล มี
ธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติน่ารังเกียจ มีการงานปกปิด ไม่
ใช่สมณะ แต่ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฏิบัติว่าเป็น
พรหมจารี เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ สงฆ์ไม่อยู่ร่วม

กับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันนำเธอออกไปทันที แม้เธอจะนั่งอยู่ในท่ามกลาง ภิกษุสงฆ์ ก็ยังห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากเธอ นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๓ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้

๔. วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตน รวมเรียกว่า สมณศากยบุตร ทั้งสิ้น เหมือนนมทานที่ทุกสาย คือ คงคา ยมuna อจิรวดี สรรพมที่ ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตนรวมเรียกว่า มหาสมุทร ทั้งสิ้น ภิกษุทั้งหลาย การที่วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิมของตน รวมเรียกว่า สมณศากยบุตร ทั้งสิ้น นี่เป็น ธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏประการที่ ๔ ในธรรมวินัยนี้ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้

๕. แม้หากภิกษุจำนวนมากปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ก็ไม่ทำให้นิพพานพร้อมหรือเต็มได้ เหมือนแม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลก ที่ไหลรวมลงสู่มหาสมุทร และสายฝนตกลงจากฟากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร้อมหรือเต็มได้ ภิกษุทั้งหลาย การที่แม้หากภิกษุจำนวนมากปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ก็ไม่ให้ท่านิพพานพร้อมหรือเต็มได้ นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๕ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว ต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้

๖. ธรรมวินัยนี้มีรสเดียวคือวิมุตติรส เหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม ภิกษุทั้งหลาย การที่ธรรมวินัยนี้มีรสเดียวคือวิมุตติรส นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๖ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้

๗. ธรรมวินัยนี้มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ เหมือนมหาสมุทรมีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศีลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมว ภิกษุทั้งหลาย การที่ธรรมวินัยนี้มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ประการที่ ๗ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้

๘. ธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่ของผู้ใหญ่ คือ พระโสดาบัน บุคคลผู้ปฏิบัติ เพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล พระสกทาคามี บุคคลผู้

ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสภากาฬผล พระอนาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้
แจ้งอนาคามีผล พระอรหันต์ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอรหัตตผล
เหมือนมหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาตมิ ปลา
ตมิงคละ ปลาตมิตตมิงคละ อสุร นาค คนธรรพ์ มีลำตัว
๑๐๐ โยชน์ก็มี มีลำตัว ๒๐๐ โยชน์ก็มี มีลำตัว ๓๐๐ โยชน์ก็มี มีลำ
ตัว ๔๐๐ โยชน์ก็มี มีลำตัว ๕๐๐ โยชน์ก็มี ภิกษุทั้งหลาย การที่ธรรม
วินัยนี้เป็นที่อยู่ของผู้ใหญ่ คือ พระโสดาบัน บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้ง
โสดาปัตติผล พระสภากาฬผล บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งสภากาฬผล
พระอนาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อ ทำให้แจ้งอนาคามีผล พระอรหันต์
บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอรหัตตผล นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคย
ปรากฏ ประการที่ ๘ ในธรรมวินัยนี้ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากัน
ยินดีในธรรมวินัยนี้

ภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้มีธรรมที่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏ ๘
ประการ นี้แล ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

ยิ่งปิด ยิ่งรู้๑ เปิดแล้วไม่รู้๒

เพราะฉะนั้น ฟังเปิดสิ่งที่ปิด

เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เปิดนั้นก็ยังไม่รู้๓

อุโปสถสูตรที่ ๕ จบ

๖. โสณสูตร๔

ว่าด้วยพระโสณเถระ

[๔๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระมหากัจจนะพัก
อยู่ที่ภูเขาวัดตะ เมืองกุรุทระ แคว้นอวันตี ครั้งนั้น อุบาสกชื่อโสณะ
กุฎิกัณณะเป็นอุปัฏฐาก ของท่านพระมหากัจจนะ

ครั้งนั้น อุบาสกชื่อโสณะ กุฎิกัณณะหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความ
คิดคำนึง

อย่างนี้ว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติ
พรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน ดูสิ่งซึ่งขัดดีแล้ว อย่างที่พระ
มหากัจจนะแสดงธรรมไว้ มิใช่กระทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรปลงผมโกน
หนวด ทุ่งผมผ้ากาสาเย ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

ต่อมา เขาเข้าไปหาท่านพระมหากัจจนะถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่
สมควร ได้กล่าวกับท่านพระมหากัจจนะดังนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอ
โอกาส กระผมหลีกเร้น อยู่ในที่สงัด เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า

การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติ พรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์
บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ที่ขัดดีแล้ว อย่างที่พระมหากัจจानะ แสดงธรรมไว้
มิใช่กระทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรปลงผมโกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเย
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ามหากัจจานะโปรดให้
กระผมบวช ด้วยเถิด ขอรับ

เมื่อเขากล่าวอย่างนี้ ท่านพระมหากัจจานะจึงกล่าวกับเขาดังนี้ว่า
โสณะ การประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งต้องบริโภคอาหารมือเดียว นอนผู้
เดียวจนตลอดชีพ ทำได้ยาก แต่เอาเถอะ โสณะ ท่านเป็นคฤหัสถ์อยู่ที่
บ้านนั่นแหละ จงหมั่นประพฤติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นพรหมจรรย์ที่ต้องบริโภคอาหาร มือเดียว นอนผู้เดียว ตามเวลาที่
เหมาะสมเถิด ๒ ครั้งนั้น ความคิดที่น้อมไปเพื่อบรรพชาของอุบาสกโสณะ
กุฎิกัณณะ ระวังไป

แม้ครั้งที่ ๒ อุบาสกโสณะ กุฎิกัณณะหลักเรือนอยู่ในที่สงัด เกิดความ
คิดคำนึงอย่างนี้ว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์
บริบูรณ์ครบถ้วน ดุจสังข์ที่ขัดดีแล้ว อย่างที่พระมหากัจจานะแสดงธรรม
ไว้ มิใช่กระทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรปลงผมโกนหนวด นุ่งห่มผ้า
กาสาเย ออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต แล้วเข้าไปหาท่านพระ
มหากัจจานะถึงที่อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระ
มหากัจจานะดังนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส กระผมหลักเรือนอยู่ในที่สงัด
เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์
ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ที่ขัดดีแล้ว อย่างที่พระมหากัจจานะ
แสดงธรรมไว้ มิใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดี เราควรปลงผมโกนหนวด นุ่งห่มผ้า
กาสาเย ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ามหากัจจานะ
โปรดให้กระผมบวชด้วยเถิด ขอรับ

ท่านพระมหากัจจานะได้กล่าวกับเขาดังนี้ว่า โสณะ การประพฤติ
พรหมจรรย์ซึ่งต้องบริโภคอาหารมือเดียว นอนผู้เดียวจนตลอดชีพ ทำได้
ยาก แต่เอาเถอะ โสณะ ท่านเป็นคฤหัสถ์อยู่ที่บ้านนั่นแหละ
จงหมั่นประพฤติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นพรหมจรรย์
ที่ต้องบริโภคอาหารมือเดียว นอนผู้เดียว ตามเวลาที่เหมาะสมเถิด ครั้งนั้น
ความคิดที่น้อมไปเพื่อบรรพชาของอุบาสกโสณะกุฎิกัณณะ ระวังไป

แม้ครั้งที่ ๓ อุบาสกโสณะ กุฎิกัณณะหลักเรือนอยู่ในที่สงัด เกิดความ
คิดคำนึงอย่างนี้ว่า การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์
บริบูรณ์ครบถ้วน ดุจสังข์ที่ขัดดีแล้ว อย่างที่พระมหากัจจานะแสดงธรรม
ไว้ มิใช่กระทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรปลงผมโกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเย
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต แล้วเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่
อยู่ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กล่าวกับท่าน พระมหากัจจานะดังนี้ว่า

ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส กระผมหลักเรือนอยู่ในที่สงัด เกิดความคิด
คำนึง อย่างนี้ว่า การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้
บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน ดุจสังข์ที่ขัดดีแล้ว อย่างที่พระมหากัจจानะ
แสดงธรรมไว้ มีใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดี เราควรปลงผมโกนหนวด
นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้า
มหากัจจानะโปรดให้กระผมบวชด้วยเถิด ขอรับ

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัจจานะจึงให้อุบาสกโสณะ กุฎิกัณณะบวช ก็
สมัยนั้น อวันตีทักขิณาบถมีภิกษุน้อย คราวนั้น ท่านพระมหากัจจานะ
จัดหาภิกษุสงฆ์จาก ที่นั้น ๆ ให้ครบองค์ประชุมคือ ๑๐ รูปได้ยาก
ลำบาก เวลาล่วงไปถึง ๓ ปี๑ จึงให้ท่านโสณะอุปสมบทได้

สมัยนั้น ท่านพระโสณะออกพรรษาแล้ว หลักเรือนอยู่ในที่สงัด เกิด
ความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า เราไม่เคยเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เฉพาะพระพักตร์เลย เพียงแต่ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงมี
พระลักษณะเช่นนี้และเช่นนี้ ถ้าพระอุปัชฌาย์อนุญาต เราจะไปเฝ้าพระ
ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ครั้งนั้นในเวลาเย็น ท่านพระโสณะออกจากที่หลักเรือน เข้าไปหาท่าน
พระมหา- กัจจานะถึงที่อยู่ ใหว่แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่าน
พระมหากัจจานะดังนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส กระผมหลักเรือนอยู่ในที่
สงัด เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า เราไม่เคยเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้นเฉพาะพระพักตร์เลย เพียงแต่ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรง
มีพระลักษณะเช่นนี้และเช่นนี้ ถ้าพระอุปัชฌาย์ อนุญาต กระผมจะ
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ท่านพระมหากัจจานะกล่าวว่า ดีละ ดีละ โสณะ ท่านจงไปเฝ้าพระ
ผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเถิด ท่านจะเห็น
พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นผู้น่าเลื่อมใส ทรงเป็นที่ตั้งแห่งความ
เลื่อมใส๒ มีพระอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ ทรงบรรลุมรรณะและ
สมณะ๓สูงสุด ทรงฝึกฝนแล้ว คุ่มครองแล้ว ทรงสำรวมอินทรีย์ ทรง
เป็นผู้ประเสริฐ ท่านครั้นเห็นแล้วจงถวายอภิวาทพระ- ยุกลบาทของ
พระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า จงทูลถามถึงสุภาพ ความมี
โรคาพาธน้อย กระปรีกระเปรา มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ตาม
คำ ของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระมหากัจจานะ พระ
อุปัชฌาย์ของข้า พระองค์ ขอถวายอภิวาทพระยุกลบาทของพระผู้
มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า กราบทูล ถามถึงสุภาพ ความมีโรคาพาธน้อย
กระปรีกระเปรา มีพระพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ

ท่านพระโสณะรับคำของท่านพระมหากัจจานะแล้ว ชื่นชม ยินดีคำที่
ท่าน พระมหากัจจานะกล่าวแล้ว ลุกจากอาสนะ ไหว้ท่านพระมหา
กัจจานะ ทำประทักษิณแล้ว จึงเก็บเสนาสนะ ถือบาตรและจีวร จาริกไปทาง

กรุงสาวดี ก็เที่ยวจาริกไปโดยลำดับจนถึงพระเชตะวัน อารามของอนาถ
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวดี แล้วเข้าเฝ้า พระผู้มีพระภาคจนถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระมหากัจจानะพระอุปัชฌาย์ของข้าพระ
องค์ ขอถวายอภิวาทพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า กราบ
ทูลถามถึงสุขภาพ ความมีโรคอาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพระพลานามัย
สมบูรณ์ อยู่สำราญ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ภิกษุ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้
หรือ เธอเดินทางมาโดยไม่ลำบากหรือ บิณฑบาตไม่ลำบากหรือ

ท่านพระโสณะทูลตอบว่า สบายดี พระพุทธเจ้าข้า พอเป็นอยู่ได้
พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เดินทางมาโดยไม่ลำบาก ทั้งบิณฑบาตก็ไม่
ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระอนนทมาตรัสว่า
อนนท เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ ครั้งนั้น ท่านพระ
อนนทคิด ดังนี้ว่า การที่พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า อนนท เธอ
จงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ สำหรับภิกษุรูปใด มีนัยให้รู้ว่า
พระผู้มีพระภาคมีพระประสงค์จะประทับอยู่ในพระวิหารหลังเดียวกับภิกษุ
รูปนั้น พระผู้มีพระภาคมีพระประสงค์ จะประทับอยู่ในพระวิหารหลัง
เดียวกับท่านพระโสณะ จึงจัดเสนาสนะต้อนรับท่าน พระโสณะในพระ
วิหารอันเป็นที่ประทับของพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งจนดึก จึงทรงล้างพระ
บาทแล้ว เสด็จเข้าพระวิหาร ฝ่ายท่านพระโสณะก็อยู่ในที่แจ้งจนดึก
จึงล้างเท้าแล้วเข้าพระวิหาร พอถึงเวลาใกล้รุ่ง พระผู้มีพระภาคทรงลุกขึ้น
แล้ว ทรงเชื้อเชิญท่านพระโสณะว่า ภิกษุ เธอจงกล่าวธรรม
ตามถนัดเถิด

ท่านพระโสณะทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ได้สวดพระสูตรทั้งหมด
๑๖ สูตร ในอัฐกวรรค๒ โดยทำนองสรภัญญะ

เมื่อท่านพระโสณะสวดทำนองสรภัญญะจบแล้ว พระผู้มีพระภาคทรง
ชื่นชมอย่างยิ่ง จึงได้ประทานสาธุการว่า ดีละ ดีละ ภิกษุ เธอเล่าเรียนสูตร
๑๖ สูตรในอัฐกวรรคมาดีแล้ว จำได้แม่นยำดี เปล่งเสียงสวดได้ไพเราะ
เพราะพรั่ง ไม่มีที่นา ตาหนิ บอกความหมายได้ชัดเจน เธอมี
พรชานาเท่าไร

ท่านพระโสณะทูลตอบว่า ข้าพระองค์บวชได้ ๑ พรรษา
พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ภิกษุ เพราะเหตุไร เธอจึงเข้าอยู่เล่า

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า ข้าพระองค์เห็นโทษในกามทั้งหลายนาน
แล้ว แต่ผู้อยู่ครองเรือนวุ่นวาย มีกิจมาก มีธุระมาก
พระพุทธานุชา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

อารยชนเห็นโทษในโลก๑

รู้ธรรมที่ไม่มีอุปธิ๒ จึงไม่ยินดีในบาป

เพราะคนบริสุทธิ์ย่อมไม่ยินดีในบาป๓

โสณสูตรที่ ๖ จบ

๑. กังขาเรวตสูตร

ว่าด้วยพระกังขาเรวตเถระ

[๔๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ
ปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระกังขาเรวตเถระนั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง พิจารณาถึงขวัตรณวิสุทธิ๔ของตนอยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มี
พระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระกังขาเรวตเถระผู้กำลังนั่ง
คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงพิจารณาถึงขวัตรณวิสุทธิของตนอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ความสงสัยเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่มีในอัตภาพนี้หรือในอัตภาพอื่น

ที่มีในความรู้ของตนหรือในความรู้ของผู้อื่น

บุคคลผู้เพ่งพินิจ มีความเพียร ประพฤติพรหมจรรย์อยู่

ย่อมละความสงสัยเหล่านั้นทั้งหมดได้๑

กังขาเรวตสูตรที่ ๗ จบ

๘. สังฆเภทสูตร

ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน

[๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปี
สถาน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ในเวลาเช้า วันอุโบสถ ท่านพระ

อานนท์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์

พระเทวทัตพบท่านพระอานนท์กำลังเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์
จึงเข้าไปหาแล้วกล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า ท่านอานนท์ ตั้งแต่วันนี้

เป็นต้นไป เราจะทำอุโบสถ จะทำสังฆกรรมแยกจากพระผู้มีพระภาค แยกจากภิกษุสงฆ์

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์แล้ว กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ในเวลาเช้า ข้าพระองค์ครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตพบข้าพระองค์กำลังเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ จึงเข้าไปหาแล้วกล่าวกับข้าพระองค์ดังนี้ว่า ท่าน อานนท์ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราจะทำอุโบสถ จะทำสังฆกรรมแยกจากพระผู้มีพระภาค แยกจากภิกษุสงฆ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้ พระเทวทัตจะทำลายสงฆ์ จะทำอุโบสถ จะทำสังฆกรรม พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

กรรมดี คนดีทำได้ง่าย

กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก

กรรมชั่ว คนชั่วทำได้ง่าย

กรรมชั่ว พระอริยะทั้งหลายทำได้ยาก๑

สังฆเภทสูตรที่ ๘ จบ

๙. สธายมานสูตร

ว่าด้วยเด็กหนุ่มกล่าวถากถางผู้อื่น

[๔๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ สมัยนั้น เด็กหนุ่มจำนวนมากเดินคุ้ยถากถางผู้อื่นในที่ไมไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กหนุ่มเหล่านั้นเดินคุ้ยถากถางผู้อื่นอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

คนพินเพื่อน ยกตนว่าเป็นบัณฑิต

เอาแต่พูด ยื่นปากพูดตามที่ตัวปรารถนา

แต่ไม่ยอมรับรู้เรื่องที่ทะเลาะกันอย่างไรร้ายอายุ๑

สธายมานสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จุฬปิ่นถกสูตร

ว่าด้วยพระจุฬปิ่นถกเถระ

[๕๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระจุฬปิ่นถกนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าในที่ไมไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระจุฬปิ่นถกผู้กำลังนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เฉพาะหน้าอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

ภิกษุมีกายที่ตั้งมั่น มีจิตที่ตั้งมั่น

กำลังยืน เดิน นั่ง หรือนอนก็ตาม ก็ดำรงสตินี้ไว้มั่น

เธอพึงได้คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลาย

ครั้นได้คุณวิเศษทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแล้ว

พึงถึงสถานที่ที่มีจรัลระดมมองไม่เห็น

จุฬปิ่นถกสูตรที่ ๑๐ จบ

โสณเถรวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิยตรสูตร	๒. อัปปายุกสูตร
๓. สุปปพุทฺธกุกฺกุฏสูตร	๔. กุมารกสูตร
๕. อุโปสถสูตร	๖. โสณสูตร
๗. กังขาเรวตสูตร	๘. สังฆเภทสูตร
๙. สถายมานสูตร	๑๐. จุฬปิ่นถกสูตร

๖. ชัจจันถวรรค

หมวดว่าด้วยผู้บอดโดยกำเนิด

๑. อายุสังขาโรสสังขณสูตร

ว่าด้วยการปลงพระชนมายุสังขาร

[๕๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและ จีวร เสด็จเข้าไปยังกรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต เสด็จ

กลับจากบิณฑบาตหลังจากเสวย พระกระยาหารเสร็จแล้ว รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า อานนท์ เธอจงถือ

เข้าไปพักกลางวันที่บ้านวาฬเจดีย์ ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ถือนิสิตน่ะตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปข้างพระปฤชฎาณ

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจดีย์ ประทับนั่งบนพุทธ
อาสน์ที่ ปลูกไว้ ได้ตรัสกับท่านพระอานนทดังนี้ว่า อานนท์ กรุง
เวสาลินารัณมย์ อุเทน-เจดีย์นารัณมย์ โคตมกเจดีย์นารัณมย์ สัตตัมพ
เจดีย์นารัณมย์ พหุปัตตเจดีย์ นารัณมย์ สารันทเจดีย์
นารัณมย์ ปาวาลเจดีย์นารัณมย์

อิทธิบาท ๔ ผู้ใดเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้
เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมดีแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง
พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป

อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้
เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมดีแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตเมื่อ
มุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทำนิมิตที่ชัดเจน ทรงทำโอภาสที่ชัดเจนแม้
อย่างนี้ ท่านพระอานนทก็ไม่อาจจะรู้ทัน จึงไม่กราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระ
ภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดำรงพระชนมชีพอยู่
ตลอดกัป ขอพระสฤตโปรดดำรงพระชนมชีพอยู่ตลอดกัปเพื่อเกื้อแก่คนหมู่
มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ
เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเกิด พระพุทธเจ้าข้า ทั้งนี้
เป็นเพราะท่านถูกมารดลใจ

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับท่านพระอานนทดังนี้ว่า
อานนท์ กรุงเวสาลินารัณมย์ อุเทนเจดีย์นารัณมย์ โคตมกเจดีย์นารัณมย์
สัตตัมพเจดีย์ นารัณมย์ พหุปัตตเจดีย์นารัณมย์ สารันทเจดีย์นา
รันมย์ ปาวาลเจดีย์นารัณมย์

อิทธิบาท ๔ ผู้ใดเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้
เป็นที่ ตั้งแล้ว สังสมดีแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง
พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกิน กว่า ๑ กัป

อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้
เป็นที่ ตั้งแล้ว สังสมดีแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวัง พึง
ดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทำนิมิตที่ชัดเจน ทรงทำโอภาสที่ชัดเจนแม้
อย่างนี้ ท่านพระอานนทก็ไม่อาจจะรู้ทัน จึงไม่กราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระ
ภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดำรงพระชนมชีพอยู่
ตลอดกัป ขอพระสฤตโปรดดำรงพระชนมชีพอยู่ตลอดกัปเพื่อเกื้อกูลแก่คน
หมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ
เกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลายเกิด พระพุทธเจ้าข้า
ทั้งนี้ เป็นเพราะท่านถูกมารดลใจ

หลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนทดังนี้ว่า
อานนท์ ไปเถิด เธอจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วลุกจากอาสนะ ถวาย
อภิวาทพระผู้มี พระภาค ทำประทักษิณแล้วนั่งที่โคนไม้ต้นหนึ่งซึ่งไม่
ไกลจากพระผู้มีพระภาค

ครั้นเมื่อท่านพระอานนท์จากไปไม่นาน มารผู้มีบาปได้เข้าไปเฝ้าพระ
ผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
ปริณิพพานเถิด ขอพระสุตโปรดปริณิพพานเถิด เวลานี้ เป็นเวลา
ปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า
มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปริณิพพาน ตราบเท่าที่เหล่าภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา
ยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้แค้น ไม่บรรลุธรรมอันเป็น
แดนเกษมจากโยคะ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติดตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตน
แล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้
ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปร่ำพาท ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อย
โดยชอบธรรมไม่ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลานี้ เหล่าภิกษุผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระ
ภาค เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้แค้น บรรลุธรรม
อันเป็นแดนเกษมจาก โยคะ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติ ตามธรรม เรียนกับ
อาจารย์ของตนแล้วบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย
ได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปร่ำพาทที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดย
ชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
ปริณิพพานเถิด ขอพระสุตโปรดปริณิพพานเถิด เวลานี้ เป็นเวลา
ปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า มารผู้มีบาป เราจะยังไม่
ปริณิพพาน ตราบเท่าที่เหล่าภิกษุผู้เป็นสาวกของเรายังไม่
เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้แค้น ไม่บรรลุธรรม
อันเป็นแดนเกษมจากโยคะ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติดตามธรรม เรียน
กับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก
ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ปราบปร่ำพาทที่เกิดขึ้นให้
เรียบร้อยโดยชอบธรรม ไม่ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลานี้ เหล่าภิกษุผู้เป็นสาวกของพระผู้มี
พระภาค เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก้แค้น บรรลุธรรมอันเป็น
แดนเกษมจากโยคะ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติดตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วบอก
แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์

ปราบปรามที่เกิเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาว่า มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพาน ตราบเท่าที่เหล่าอุบาสกผู้เป็นสาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่ แก่ล้า ไม่บรรลุนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามที่เกิเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลานี้ เหล่าอุบาสกผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก่ล้า บรรลุนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติ ตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายได้

แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามที่เกิเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาว่า มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่เหล่าอุบาสกผู้เป็นสาวกของเรายังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ล้า ไม่บรรลุนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบยิ่ง ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วแต่ก็ยังบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามที่เกิเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลานี้ เหล่าอุบาสกผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับการแนะนำ แก่ล้า บรรลุนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้

ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามที่เกิเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตโปรดปรินิพพานเถิด เวลานี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาว่า มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่พรหมจรรย์นี้ของเรายังไม่เจริญ แพ้หลาย

กว้างขวาง รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น กระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ประกาศได้ดีแล้ว๒ ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ เวลานี้ พรหมจรรย์
ของพระผู้มีพระภาคเจริญแพร่หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก เป็นปึกแผ่น
กระทั่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายประกาศได้ดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดปรินิพพานเถิด ขอพระสุคตโปรด
ปรินิพพานเถิด เวลานี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า มารผู้มีบาป
ท่านจงชวนชวายน้อยเถิด ไม่นานนัก ตถาคตจะปรินิพพาน จากนั้นไปอีก ๑
เดือน ตถาคตจะปรินิพพาน

เวลานั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีสติสัมปชัญญะ ทรงปลงพระชนมายุ
สังขาร๓ ณ ปาวาลเจดีย์ ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงปลงพระ
ชนมายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ นาสะพริงกลัว ชนพอง
สยองเกล้า ทั้งกลองทิพย์ก็ดังกึกก้อง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

มุณีละกรรมทั้งที่ชั่งได้ และชั่งไม่ได้

อันเป็นเหตุก่อกำเนิดเป็นเครื่องปรุงแต่งภพได้แล้ว

ยินดีในภายใน มีใจมั่นคง

ทำลายกิเลสที่เกิดในตนได้

เหมือนนักรบทำลายเกราะได้ ฉะนั้น

อายุสังขารอสสัชนสูตรที่ ๑ จบ

๒. สัตตชฎิลสูตร๑

ว่าด้วยนักบวชพวกละ ๑ คน

[๕๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทในปุพพารามของ
นาง วิสาขามิคารมาตา เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มี
พระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น ประทับนั่งอยู่ที่ซุ้มประตูภายนอก ลำดับ
นั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควร

สมัยนั้น ชฎิล ๑ คน นิครนถ์ ๑ คน อเจลก ๑ คน เอกสาฎก ๑
คน และปริพาชก ๑ คนผู้มีขนรักแร้ เล็บ และขนยาว ถือเครื่อง
บริขารต่าง ๆ เดินผ่านไป ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทอดพระเนตรเห็นชฎิล ๑ คน นิครนถ์ ๑ คน
อเจลก ๑ คน เอกสาฎก ๑ คน และปริพาชก ๑ คนผู้มีขนรักแร้
เล็บ และขนยาว ถือเครื่องบริขารต่าง ๆ เดินผ่านไปไม่ไกลจากพระผู้

มีพระภาค จึงเสด็จลุกจากที่ประทับนั่ง ทรงห่มพระภูษาเนวียงพระ
อัสสาข้างหนึ่ง ทรงจดพระชานุมณฑลเบื้องขวา ลงที่พื้นดิน ทรงประคอง
อัญชลีไปทางนักบวชเหล่านั้น แล้วทรงประกาศพระนาม ๓

ครั้งว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชปเสนทิโกศล ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือ
พระราชปเสนทิโกศล ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชปเสนทิโกศล

ลำดับนั้น เมื่อนักบวชเหล่านั้นจากไปไม่นาน พระเจ้าปเสนทิโก
ศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง
 ณ ที่สมควร ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ พวกนักบวชเหล่านั้นคงเป็น พระอรหันต์หรือท่านผู้บรรล
อุรหัตตมรรคเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลกเป็นแน่

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์ เป็นกาม
โภคี ครอบครองเรือนบรรทมเบียดพระโอรสและพระชายา ใช้สอยพระภูษา
และเครื่อง สำอางจากแคว้นกาสี หัตถรงดอกไม้ ของหอม และ
เครื่องลูบไล้ ทรงยินดีเงินและทอง ยากที่จะทรงรู้ได้ว่า คนพวกนี้เป็นพระ
อรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลอุรหัตตมรรค

มหาบพิตร ศีล ฟังรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และศีลนั้นแลฟังรู้ได้โดย
ใช้เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจหา
รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหา
รู้ได้ไม่

มหาบพิตร ความสะอาด๑ ฟังรู้ได้ด้วยการเจรจา๒ และความสะอาด
นั้นแล ฟังรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้
ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจหา
รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหา
รู้ได้ไม่

มหาบพิตร กำลัง๑ ฟังรู้ได้ในคราวมีอันตราย และกำลังนั้นแลฟัง
รู้ได้โดยใช้ เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้
ไม่ใส่ใจหา
รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหา
รู้ได้ไม่

มหาบพิตร ปัญญา ฟังรู้ได้ด้วยการสนทนา และปัญญานั้นแลฟัง
รู้ได้โดยใช้ เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้
ไม่ใส่ใจหา
รู้ได้ไม่ ผู้มี ปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหา
รู้ได้ไม่

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย
จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ดียิ่งนักว่า

มหาบพิตร พระองค์เป็น คฤหัสถ์ เป็นกามโภคี ครอบครอง
เรือนบรรทมเบียดพระโอรสและพระมเหสี ทรงใช้สอยพระภูษาและ
เครื่องสำอางจากแคว้นกาสี หัตถรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้
ทรงยินดีเงินและทอง ยากที่จะทรงรู้ได้ว่า คนพวกนี้เป็นพระอรหันต์ หรือ
เป็นผู้บรรลอุรหัตตมรรค

มหาบพิตร ศีล ฟังรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และศีลนั้นแลฟังรู้ได้โดย
ใช้เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจหา
รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหา
รู้ได้ไม่

มหาบพิตร ความสะอาด ฟังรู้ได้ด้วยเจรจา และความสะอาดนั้นแลฟัง
รู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้ไม่
ใส่ใจหารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหารู้ได้ไม่

มหาบพิตร กำลัง ฟังรู้ได้ในคราวมีอันตราย และกำลังนั้นแลฟังรู้
ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้
ไม่ใส่ใจหารู้ได้ไม่ ผู้มี ปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหารู้ได้ไม่

มหาบพิตร ปัญญาฟังรู้ได้ด้วยการสนทนา และปัญญานั้นแลฟังรู้
ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ฟังรู้ได้โดยใช้เวลาเล็กน้อย ผู้ใส่ใจจึงรู้ได้ ผู้ไม่ใส่ใจ
หารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้ไร้ปัญญาหารู้ได้ไม่

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นักบวชเหล่านั้น เป็นคนของข้าพระองค์ เป็น
บุรุษสอดแนม เป็นสายลับเที่ยวสอดแนมไปยังชนบทแล้วพากันกลับมา
ข้าพระองค์จะรู้เรื่องราวหลังจากที่คนเหล่านั้นสืบมา บัดนี้ คนเหล่านั้นคงจะ
ชำระล้างละอองธุลีนั้นแล้ว อาบสะอาดดี ลูบไล้ผิวดีแล้ว ตัดผมโกน
หนวด หนุนหมอนผ้าขาว เอิบอิ่ม เพียบพร้อม ด้วยกามคุณ ๕ บาเรออินทรีย์
ทั้งหลายอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

บรรพชิตไม่พึงพยายามในบาปกรรมทั้งปวง

ไม่พึงเป็นคนของผู้อื่น

ไม่พึงอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่

และไม่พึงใช้ธรรมเป็นเครื่องค้าขาย๑

สัตตชฎิลสูตรที่ ๒ จบ

๑. ปัจจเวกขณสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาอกุศลธรรมและกุศลธรรม

[๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง
พิจารณาบาปอกุศลธรรมจำนวนมากที่พระองค์ทรงละได้ขาดแล้ว และกุศล
ธรรมจำนวนมากที่ พระองค์ให้ถึงความเจริญบริบูรณ์แล้ว

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบบาปอกุศลธรรมจำนวนมากที่
พระองค์ทรงละได้ขาดแล้ว และกุศลธรรมจำนวนมากที่พระองค์ให้ถึงความ
เจริญบริบูรณ์แล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

ในกาลก่อน หมูกิเลสได้มีแล้ว

แต่ในกาลนั้น หมูกิเลสไม่มี

ในกาลก่อน ธรรมอันปราศจากโทษไม่มี

แต่ในกาลนั้น ธรรมอันปราศจากโทษได้มีแล้ว
ในอดีต อริยมรรคไม่มี ในอนาคตก็จักไม่มี และในปัจจุบันก็ไม่มี
ปัจจุเวกขณะสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมนันทิตถียสูตร

ว่าด้วยลัทธิแตกต่างกัน สูตรที่ ๑

[๕๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น สมณพราหมณ์และปริพาชก
จำนวนมาก ผู้มีลัทธิแตกต่างกัน มีทิฏฐิแตกต่างกัน มีความพอใจ
แตกต่างกัน มีความชอบใจแตกต่างกัน ยึดถือทิฏฐิแตกต่างกัน อาศัยอยู่
ในกรุงสาวัตถี คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลก
๑เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลก
ไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
โลกมีที่สุด นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลก
ไม่มีที่สุด นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ชีวะ
๒ กับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ชีวะ
กับสรีระเป็นคนละอย่างกัน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
หลังจาก ตายแล้ว ตถาคต๒เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๙. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก และไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง
อย่างอื่นไม่จริง

๑๐. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่
นี่เท่า นั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นเกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้
หอกคือปากที่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรมต้อง
ไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ครั้งนั้นแล ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตราวาสกถือบาตร และจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส สมณพราหมณ์และปริพาชกจำนวนมากผู้มีลัทธิแตกต่างกัน มีทิวฏฐิแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความชอบใจแตกต่างกัน ยึดถือทิฏฐิแตกต่างกัน อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลกมีที่สุด นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลกไม่มี ที่สุด นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ชีวะกับ สรรีระเป็นอย่างเดียวกัน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ชีวะกับ สรรีระเป็นคนละอย่างกัน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๙. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก และไม่เกิดอีก นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง
๑๐. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า หลังจาก ตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นเกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้ หอกคือปากที่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรมต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเป็นคน บอด ไม่มีจักขุ๑ จึงไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ธรรม เมื่อไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ธรรม ก็เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปาก

ทิ่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มีใช้ธรรม ธรรมต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ในกรุงสาวัตถีนี้เอง มีพระราชาพระองค์หนึ่ง รับสั่งเรียกบุรุษคนหนึ่งมาตรัสว่า พ่อหนุ่ม เจ้าจงไป จงบอกให้คนตาบอดทั้งหมดในกรุงสาวัตถีมาประชุมร่วมกัน บุรุษนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พาคนตาบอดทั้งหมดในกรุงสาวัตถีเข้าไปเฝ้าพระราชาถึงที่ประทับ ได้กราบทูลพระราชาดังนี้ว่า ขอเดชะ คนตาบอดทั้งหลายในกรุงสาวัตถีมาประชุมกันแล้ว พระเจ้าข้า พระราชาตรัสว่า พ่อหนุ่ม ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงแสดงข้างใดแก่คนตาบอดทั้งหลายเถิด บุรุษนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว จึงแสดงข้างแก่คนตาบอดทั้งหลาย คือ แสดงหัวข้างแก่คน ตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงหูข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงงาข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงดวงข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงตัวข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงเท้าข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงระหว่างขาอ่อนข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงหางข้าง แก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ แสดงขนหางข้างแก่คนตาบอดพวกหนึ่ง บอกว่า ท่านทั้งหลาย ข้างเป็นอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นครั้งแสดงข้างแก่คนตาบอดทั้งหลายแล้ว ได้เข้าเฝ้าพระราชาพระองค์นั้น ถึงที่ประทับแล้วกราบทูลดังนี้ว่า ขอเดชะ คนตาบอดทั้งหลายเห็นข้างแล้ว๒ พระเจ้าข้า ขอพระองค์จงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด

ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้น พระราชาพระองค์นั้นได้เสด็จไปหาคนตาบอดเหล่านั้น ได้ตรัสกับคนตาบอดทั้งหลายดังนี้ว่า ท่านทั้งหลาย พวกท่านเห็นข้างแล้วหรือ

คนตาบอดเหล่านั้นกราบทูลว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นแล้ว พระเจ้าข้า

พระราชาตรัสว่า ท่านทั้งหลาย พวกท่านกล่าวว่า ข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นข้างแล้ว ข้างเป็นอย่างไร

คนตาบอดพวกที่คลำหัวข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือนหม้อ พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำหูข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือนกระดิ่ง พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำงาข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือนดอกไม้ พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำวงข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือน
งอนไถ พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำตัวข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือน
ช้าง พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำเท้าข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือน
เสา พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำระหว่างขาอ่อนข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมี
รูปร่างเหมือนครก พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำหางข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่างเหมือน
สากตำข้าว พระเจ้าข้า

คนตาบอดพวกที่คลำขนหางข้างกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้างมีรูปร่าง
เหมือนไม้กวาด พระเจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลาย คนตาบอดเหล่านั้นต่างกำหนดท่อมเถียงกันว่า อย่างนี้
คือข้าง อย่างนี้มิใช่ข้าง ข้างต้องไม่เป็นอย่างนี้ ข้างต้องเป็นอย่างนี้ ภิกษุ
ทั้งหลาย พระราชาพระองค์นั้นจึงทรงพอพระทัย ด้วยเหตุนี้

ภิกษุทั้งหลาย อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเป็นคนบอด ไม่มีจักขุ จึงไม่รู้
ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มีใช้ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้สิ่งที่มีใช้ธรรม เมื่อไม่รู้
ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มีใช้ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้สิ่งที่มี
ใช้ธรรม ก็เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปาก
ทิ่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรมต้องไม่เป็นอย่าง
นี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ทราบว่ สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง

ยึดติดอยู่ในทิฏฐิหรืออุปาทานชั้นนี้

จึงกล่าวโต้แย้งวิวาทกัน

เหมือนคนตาบอดที่คลำข้างแต่ละส่วน ฉะนั้น

ปฐมนันทนัตติยสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตินันทนัตติยสูตร

ว่าด้วยลัทธิแตกต่างกัน สูตรที่ ๒

[๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น สมณพราหมณ์และปริพาชก
จำนวนมาก ผู้มีลัทธิแตกต่างกัน มีทิฏฐิแตกต่างกัน มีความพอใจ

๑๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตา และโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ตนเองเป็นตัวการและผู้อื่น
เป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ เกิดขึ้นได้เอง ตนเองเป็นตัวการก็มีใช่
ผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นเกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้
หอกคือ ปากที่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรม
ต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ครั้งนั้นแล ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตราวาสก ถือบาตร
และจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตหลังจากนั้น
อาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอประทานวโรกาส สมณพราหมณ์และปริพาชกจำนวนมากผู้มีลัทธิแตก
ต่างกัน มีทิฏฐิแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความชอบใจแตก
ต่างกัน ยึดถือทิฏฐิแตกต่างกัน อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี คือ

๑. สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า อัตตา
และ โลกเที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

ฯลฯ

๑๖. สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ฯลฯ

สมณพราหมณ์เหล่านั้นเกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้
หอกคือปากที่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรมต้อง
ไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อัญเดียรฉัตรปริพาชกเป็นคน
บอด ไม่มีจักขุ จึงไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่
รู้สิ่งที่มิใช่ธรรม เมื่อไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้
ธรรม ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ธรรม ก็เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้
หอกคือปากที่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรม
ต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกฺขทาน

ทราบวํ สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง

ยึดติดอยู่ในทิฏฐิหรืออุปาทานชั้นหยาบ

จึงไม่บรรลุนิพพานหรืออริยมรรค

มัวจมอยู่ในระหว่างทางนั้นเอง๑

ทุติยนาถัตถิตยสูตร ที่ ๕ จบ

๖. ตติยนาถัตถิตยสูตร

ว่าด้วยลัทธิแตกต่างกัน สูตรที่ ๓

[๕๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น สมณพราหมณ์และปริพาชก
จำนวนมาก ผู้มีลัทธิแตกต่างกัน มีทิฏฐิแตกต่างกัน มีความพอใจ
แตกต่างกัน มีความชอบใจ แตกต่างกัน ยึดถือทิฏฐิแตกต่างกัน อาศัย
อยู่ในกรุงสาวัตถี คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกเที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกเที่ยงและไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกจะว่าเที่ยงก็มีใช่ จะว่าไม่เที่ยงก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่น
ไม่จริง

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลก ตนเองเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลก ผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตา และโลก ตนเองเป็นตัวการและผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้น
จริง อย่างอื่น ไม่จริง

๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกเกิดขึ้นได้เอง ตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ ผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่
นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๙. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ยั่งยืน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๐. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตา และโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ไม่ยั่งยืน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อัตตา และโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ยั่งยืนก็ใช่ ไม่ยั่งยืนก็ใช่ นี่เท่านั้นจริง
อย่างอื่นไม่จริง

๑๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกจะว่ายยืนก็มีไช จะว่าไม่ยั้งยืนก็มีไช นี่เท่านั้นจริง อย่าง
อื่น ไม่จริง

๑๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตา และโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ตนเองเป็นตวัการ นี่เท่านั้นจริง อย่าง
อื่น ไม่จริง

๑๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ผู้อื่นเป็นตวัการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่น
ไม่จริง

๑๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ตนเองเป็นตวัการ และผู้อื่นเป็นตวัการนี้
เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตา และโลกมีทั้งสุขและทุกข์ เกิดขึ้นได้เอง ตนเองเป็นตวัการก็
มีไช ผู้อื่นเป็นตวัการก็มีไช นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นเกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้
หอกคือ ปากทิ่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มีไชธรรม ธรรมต้อง
ไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ครั้งนั้นแล ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉัน
อาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มี พระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เจริญ ขอประทานวโรกาส สมณพราหมณ์และ ปริพาชกจำนวนมากผู้มี
ลัทธิแตกต่างกัน มีทิฏฐิแตกต่างกัน มีความพอใจแตกต่างกัน มีความ
ชอบใจแตกต่างกัน ยึดถือทิฏฐิแตกต่างกัน อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี คือ

๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกเที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกเที่ยงและไม่เที่ยง นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกจะว่ายยืนก็มีไช จะว่าไม่เที่ยงก็มีไช นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่น
ไม่จริง

๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลก ตนเองเป็นตวัการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลก ผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๗. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลก ตนเองเป็นตัวการ และผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่าง
อื่น ไม่จริง

๘. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกเกิดขึ้นได้เอง ตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ ผู้อื่นเป็นตัวการก็มีใช่
นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๙. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ยั่งยืน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๐. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ไม่ยั่งยืน นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ยั่งยืนก็ใช่ ไม่ยั่งยืนก็ใช่ นี่เท่านั้นจริง
อย่างอื่นไม่จริง

๑๒. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ จะว่ายั่งยืนก็มิใช่ จะว่าไม่ยั่งยืนก็มิใช่ นี่
เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ตนเองเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่น
ไม่จริง

๑๔. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ผู้อื่นเป็นตัวการ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่
จริง

๑๕. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ ตนเองเป็นตัวการ และผู้อื่นเป็นตัวการ นี่
เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

๑๖. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า
อตฺตาและโลกมีทั้งสุขและทุกข์ เกิดขึ้นได้เอง ตนเองเป็นตัวการก็มีใช่ ผู้อื่น
เป็นตัวการก็มีใช่ นี่เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง

สมณพราหมณ์เหล่านั้นเกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน ใช้
หอกคือปากที่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรมต้อง
ไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเป็นคน
บอด ไม่มีจักขุ จึงไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้สิ่ง
ที่มิใช่ธรรม เมื่อไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้
สิ่งที่มิใช่ธรรม ก็เกิดการ บาดหมางกัน ทะเลาะ วิวาทกัน

ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ว่า อย่างนี้เป็นธรรม อย่างนี้มิใช่ธรรม ธรรม
ต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

หมู่สัตว์นี้ คือพวกที่ถือทิฏฐิว่า เราเป็นตัวการ
พวกที่ถือทิฏฐิว่า ผู้อื่นเป็นตัวการ
และสมณพราหมณ์พวกหนึ่งที่ไม่คล้อยตามทิฏฐิทั้งสองนี้
ไม่เห็นทิฏฐินั้นว่า เป็นเหมือนลูกศร
แต่สำหรับผู้ไข้ปัญญาพิจารณาจนรู้แจ้งว่า
ทิฏฐินั้นเป็นเหมือนลูกศร
ย่อมไม่มีทิฏฐิที่ว่า เราสร้าง
ย่อมไม่มีทิฏฐิที่ว่า ผู้อื่นสร้าง

หมู่สัตว์นี้มีมานะ ถูกมานะร้อยรัด
ถูกมานะผูกพันไว้ ชอบกล่าวถกเถียงกันในเรื่องทิฏฐิ
จึงไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏไปได้
ตติยนานาติตถียสูตรที่ ๖ จบ

๑. สุกตีสสูตร

ว่าด้วยพระสุกติเถระ

[๕๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ
ปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสุกตินั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย
ตรง เข้าสมาธิ ที่ไม่มีวิตกอยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสุกติผู้กำลังนั่ง
คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง เข้าสมาธิที่ไม่มีวิตกอยู่ในที่ไม่ไกล

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ผู้กำจัดวิตกทั้งหลายได้

กำหนดวิตกทุกอย่างที่เกิดภายในตนได้ด้วยดี

ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้อง๒ได้ เป็นผู้มือรูปสัญญา๑

ละโยคะ ๔ ประการ๔ ได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว

ไม่ต้องหวนกลับมาเกิดอีกต่อไป

สุกตีสสูตรที่ ๑ จบ

๘. คณิกาสูตร

ว่าด้วยหญิงโสเภณี

[๕๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ในกรุงราชคฤห์ มีนักร้อง ๒ พวก มีจิตปฏิพัทธ์ยินดีในหญิงโสเภณีคนหนึ่ง เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ถึงขั้นชกต่อยกันบ้าง ใช้ก้อนดินขว้างกันบ้าง ใช้ท่อนไม้ตีกันบ้าง ใช้ศัสตราทำร้ายกันบ้าง นักร้องเหล่านั้นถึงแก่ความตายในที่นั้นบ้าง ได้รับทุกข์ปางตายบ้าง

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไป บิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระ- ผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ในกรุงราชคฤห์ มีนักร้อง ๒ พวก มีจิตปฏิพัทธ์ยินดีในหญิงโสเภณีคนหนึ่ง เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ถึงขั้นชกต่อยกันบ้าง ใช้ก้อนดินขว้างกันบ้าง ใช้ท่อนไม้ตีกันบ้าง ใช้ศัสตราทำร้ายกันบ้าง นักร้องเหล่านั้นถึงแก่ความตายในที่นั้นบ้าง ได้รับทุกข์ปางตายบ้าง พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

สิ่งที่บุคคลได้รับอยู่และสิ่งที่บุคคลยังหวังที่จะได้รับต่อไป

สิ่งทั้งสองนั้นเจือด้วยธุลีคือราคะเป็นต้นแก่ผู้ทรนทรายใฝ่ใจอยากได้

รับอยู่

สมณพราหมณ์ผู้มีสิกขาอันเป็นสาระ

คือศีล วัตร ชีวิต พรหมจรรย์ และการบำบวอันเป็นสาระ๒

นี้เป็นส่วนสุดที่ ๑

สมณพราหมณ์ผู้มีวาตะอย่างนี้ว่า

โทษในกามไม่มี นี่เป็นส่วนสุดที่ ๒

ส่วนสุดทั้งสองนี้ มีแต่จะเพิ่มตัณหาและอวิชชาให้มากขึ้น

ตัณหาและอวิชชาย่อมก่อให้เกิดความเห็นผิดมากขึ้น

สมณพราหมณ์ทั้งหลายไม่รู้ส่วนสุดทั้งสองนั้น

บางพวกก็จมติดอยู่ บางพวกก็เล่นไป๒

ส่วนพระอริยะทั้งหลายได้รู้แจ้งส่วนสุดทั้งสองนั้น

จึงไม่ตกไปในส่วนสุดทั้งสองนั้น

และเพราะละส่วนสุดทั้งสองนั้นได้

จึงไม่สำคัญตนด้วยตัณหา ทิฏฐิ และมานะ

ย่อมไม่มีวิภูฏะปรากฏ๔

คณิกาสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุปาติธวันตีสสูตร

ว่าด้วยแมลงบินเข้าไฟ

[๕๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ในความมืดมิดแห่งราตรี พระผู้มีพระภาคประทับ นั่งในที่แจ้ง มีประทีปน้ำมันลุกโพลงอยู่

ขณะนั้น แมลงจำนวนมากตกลงรอบ ๆ ที่ประทีปน้ำมันเหล่านั้นถึงความทุกข์ ความพินาศย่อยยับ

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นแมลงจำนวนมากตกลงรอบ ๆ ที่ประทีป น้ำมันเหล่านั้นถึงความทุกข์ ความพินาศย่อยยับ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกฺขทาน

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเล่นเลยไป๑

ไม่บรรลุนิพพานที่เป็นสาระ๒

ชื่อว่าพอกพูนเครื่องพันธนาการ๓ใหม่ ๆ ยิ่งขึ้น

ยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้เห็นแล้วและฟังแล้วอย่างนี้

จึงตกสู่หลุมถ่านเพลิง๔ตลอดไป

เหมือนแมลงตกลงสู่ประทีปน้ำมันฉะนั้น

อุปาติธวันตีสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุปปัชชขันตีสสูตร

ว่าด้วยแสงหึ่งห้อยกับแสงอาทิตย์

[๖๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล

พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อัญญเดียรถีย์ปริพาชก

เป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ได้จิวร บิณฑบาต

เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารเท่าที่พระตถาคตอรหันตสัมมา

สัมพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติขึ้นในโลก แต่พอพระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า

เสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว อัญญเดียรถีย์ปริพาชกก็เป็นผู้ที่มหาชน

ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ไม่นอบน้อม ไม่ได้จิวร บิณฑบาต

เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร บัดนี้ พระผู้มีพระภาคและภิกษุ

สงฆ์เป็น ผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ได้

จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า จริงอย่างนั้น อานนท์ อัญญเดียรถีย์ปริพาชก

เป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ได้จิวร บิณฑบาต

เสนาสนะ และคิลานปัจจยเภสัชบริหารตราบเท่าที่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้นในโลก แต่พอตถาคตอรหัน
ตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกแล้ว อัญญเดียรถีย- ปริพาชกก็เป็นผู้
ที่มหาชนไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ไม่นอบน้อม ไม่ได้จิว
รพิณทบาท เสนาสนะ และคิลานปัจจยเภสัชบริหาร บัดนี้ ตถาคตและภิกษุ
สงฆ์ เป็นผู้ที่ยังมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ได้จิว
รพิณทบาท เสนาสนะและคิลานปัจจยเภสัชบริหาร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

หึ่งห้อยนั้นส่องสว่างอยู่ได้ชั่วเวลาดวงอาทิตย์ยังไม่ขึ้น
เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว ก็อับแสงและไม่ส่องสว่างได้เลย

อัญญเดียรถียก็เหมือนกัน รุ่งเรืองอยู่ได้

ชั่วเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อุบัติขึ้นในโลก

แต่เมื่อใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก

เมื่อนั้น อัญญเดียรถียพร้อมทั้งสาธุศิษย์ก็อับเนา

หมดความรุ่งเรืองอีกต่อไป

พวกเขามีความเห็นผิด จึงไม่พ้นจากทุกข์ไปได้

อุปปีชขันตีสสูตรที่ ๑๐ จบ

ปัจจันตวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

	๑. อายุสังขารโสฬสชนสูตร	๒. สัตตช
ฉิลสูตร	๓. ปัจจเวกขณะสูตร	๔. ปฐมนันทิต
ถียสูตร	๕. ทุติยนันทิตถียสูตร	๖. ตติ
ยนันทิตถียสูตร	๗. สุภูติสูตร	๘. คณิกาสูตร
	๙. อุปาติธวันตีสสูตร	๑๐. อุปปีชขันตีสสูตร

๑. จุฬวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็กน้อย

๑. ปฐมลกฺขณภิกขุทียสูตร

ว่าด้วยพระลกฺขณภิกขุทียเถระ สูตรที่ ๑

[๖๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ- ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรชี้แจง

ให้ท่านพระ
ไปปฏิบัติ เราใจให้อาจาหาญ
สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาโดยวิธีต่าง ๆ๒ จิตของ
ภททียะหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น๑

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรชี้แจงให้ทำ
นพระลูกนก- ภททียะเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ
เราใจให้อาจาหาญแก้แล้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา
โดยวิธีต่าง ๆ จิตของท่านพระลูกนกภททียะหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่ถือมั่น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

บุคคลหลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวงทั้งชั้นสูงและชั้นต่ำ๑

ไม่หลงเข้าใจว่า นี่เป็นของเรา นี่เป็นตัวเรา

มีจิตหลุดพ้นได้เด็ดขาดอย่างนี้

ชื่อว่าข้ามพ้นโอชะ๒ ที่ตนยังไม่เคยข้ามได้

ไม่ต้องมีภพใหม่อีก

ปฐมลูกนกภททียสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตียลูกนกภททียสูตร

ว่าด้วยพระลูกนกภททียเถระ สูตรที่ ๒

[๖๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรสำคัญ
ท่านพระ
ลูกนกภททียะเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจาหาญ
แก้แล้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมีกถาโดยวิธีต่าง ๆ ยิ่งกว่า
ประมาณ

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรผู้สำคัญท่าน
พระลูกนก-ภททียะว่าเป็นพระเสขะ จึงชี้แจงให้ท่านพระลูกนกภททียะ
เห็นชัด ชวนใจให้ อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจาหาญแก้แล้วกล้า
ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมีกถาโดยวิธีต่าง ๆ ยิ่งกว่าประมาณ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกทาน

บุคคลตัดวัฏฏะ๑ได้ จึงบรรลุลถึงความไม่หวัง๒

แม่น้ำคือตัณหาที่ถูกอรหัตตมรรคญาณทำให้เหือดแห้งแล้ว

จึงไหลไปอีกไม่ได้

วิญญูที่ตัดได้แล้ว ย่อมไม่หม่นวนได้อีก
สภาพนี้แหละคือความสิ้นสุดแห่งทุกข์
ทุติยลक्षणฎกภทฺทิสสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมสัจตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่ติดอยู่ในกาม สูตรที่ ๑

[๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายในกรุงสาวัตถีโดยมากเป็นผู้ติดใจในกามทั้งหลายเกินขอบเขต เป็นผู้ยินดี รักใคร่ เพลิดเพลิน หลงใหล หมกมุ่น มัวเมา อยู่ในกามทั้งหลาย

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตราวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส มนุษย์ทั้งหลาย ในกรุงสาวัตถีโดยมาก เป็นผู้ติดใจในกามทั้งหลายเกินขอบเขต เป็นผู้ยินดี รักใคร่ เพลิดเพลิน หลงใหล หมกมุ่น มัวเมาอยู่ในกามทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

สัตว์ทั้งหลายติดใจในกาม

ข้องด้วยกิเลสเครื่องข้องในกาม

ไม่เห็นโทษในสังโยชน ข้องในกิเลสเครื่องข้องคือสังโยชน

จะพึงข้ามโอฆะอันกว้างใหญ่ไม่ได้เลย

ปฐมสัจตสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุติยสัจตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่ติดอยู่ในกาม สูตรที่ ๒

[๖๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายในกรุงสาวัตถีโดยมาก เป็นผู้ติดใจในกามทั้งหลาย เป็นผู้ยินดี รักใคร่ เพลิดเพลิน หลงใหล หมกมุ่น มีดมน มัวเมาอยู่ในกามทั้งหลาย

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี ได้ทอดพระเนตรเห็นมนุษย์ทั้งหลายในกรุงสาวัตถีโดยมากเป็นผู้ติดใจในกามทั้งหลาย เป็นผู้

ยินดี รักใคร่ เพลิดเพลิน หลงใหล หมกมุ่น มีดมน มัวเมาอยู่ในกาม
ทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุอทาน

สัตว์ทั้งหลายมีดมนเพราะกาม

ถูกขายรัดรั้งไว้แน่น

ถูกเครื่องมุงบังคือตัณหาปกคลุมไว้

ถูกเครื่องผูกคือความประมาทผูกพันไว้ เหมือนปลาในข้อง๑

สัตว์เหล่านั้น จึงไปสู่ความแก่และความตาย

เหมือนลูกโคที่ยังไม่อดนม วิ่งตามแม่โค ฉะนั้น

ทุติยสัจจสูตรที่ ๔ จบ

๕. อปรลกุณฏกภัททียสูตร

ว่าด้วยพระลกุณฏกภัททียเถระ อีกสูตรหนึ่ง

[๖๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระลกุณฏกภัททียะเดิน
ตามหลัง ภิกษุทั้งหลาย เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระลกุณฏกภัททียะมี
ผิวพรรณ หยาบ ไม่นาดู มีร่างกายค่อมเตี้ย ถูกภิกษุดูหมิ่น กำลังเดิน
ตามหลังภิกษุทั้งหลายมาแต่ไกล จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นภิกษุรูปนั้นผู้มีผิวพรรณหยาบ ไม่นาดู มีร่างกาย
ค่อมเตี้ย ถูกภิกษุดูหมิ่น กำลัง เดินตามหลังภิกษุทั้งหลายมาแต่ไกลหรือไม่

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เห็น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นมีฤทธิ์มาก มี
อานุภาพมาก เพราะเธอเคยเข้าสมาบัติมาแล้วแทบทุกชนิด เธอใช้ปัญญาอัน
ยิ่งด้วยตนเอง ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่ง
พรหมจรรย์ ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ
ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุอทาน

เธอจงดูรูป๒ซึ่งมีส่วนประกอบอันไม่มีโทษ๓

มีหลังคาขาว๔ มีเพลาเดียว๕ ไม่มีทุกข

เล่นไปถึงที่หมาย ตัดกระแส ไม่มีเครื่องผูก๖

อปฺรลกุณฺณกฏททียสูตรที่ ๕ จบ

๖. ตัณหาสังขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งตัณหา

[๖๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะนั่งคู้บัลลังก์
ตั้งกายตรง พิจารณาความหลุดพ้นเพราะสิ้น
ตัณหาอยู่ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระอัญญาโกณฑัญญะผู้
กำลังนั่ง คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง พิจารณาความหลุดพ้นเพราะสิ้น
ตัณหาอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

พระอริยบุคคลใดไม่มีราคะไม่มีพินดีน๑ไม่มีเภา๓

จะมีใบ๔แต่ที่ไหน

ใครเล่าควรจะติเตียนพระอริยบุคคลนั้น

ที่เป็นปราชญ์ พ้นจากเครื่องผูกแล้ว

พระอริยบุคคลนั้น แม้เทวดาก็ชื่นชม ถึงพรหมก็สรรเสริญ

ตัณหาสังขยสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปปัญจกขยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นไปแห่งกิเลสเครื่องเนิ่นช้า

[๖๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง
พิจารณาถึง การละส่วนสัญญาอันประกอบด้วยกิเลสเครื่องเนิ่นช้า๑
ของพระองค์อยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงการละส่วนสัญญาอัน
ประกอบด้วยกิเลสเครื่องเนิ่นช้าของพระองค์แล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ใน
เวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

ผู้ใดไม่มีกิเลสเครื่องเนิ่นช้าและการดำรงอยู่ (ในสังสารวัฏ)

ก้าวพ้นที่ต่อ๒และลี้มสลัก๒ได้แล้ว

ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก

ย่อมไม่ดูหมิ่นผู้นั้นซึ่งไม่มีตัณหา เป็นมุณี เทียวไป

ปปัญจกขยสูตรที่ ๗ จบ

๘. กัจจานสูตร

ว่าด้วยพระมหากัจจानะ

[๖๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ- บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระมหา
กัจจานะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง มีกายคตาสติที่ตั้งมั่นภายในตนอยู่ในที่
ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระมหากัจจานะผู้กำลังนั่ง
คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง มีกายคตาสติที่ตั้งมั่นภายในตนอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธอุทาน

ผู้ใดพึงเข้าไปตั้งกายคตาสติไว้ในกาลทุกเมื่อว่า

ถ้าในอดีต กรรมกิเลสไม่พึงมีแก่เรา

ในปัจจุบัน อัดภพนี้ก็ไม่พึงมีแก่เรา

ในอดีตภพนี้ กรรมกิเลสจักไม่มีแก่เรา

ในอนาคต วิปากวิภูก็จักไม่มีแก่เรา

ผู้นั้นมีปกติอยู่ด้วยอนุปปพวิหารในกาลทั้ง ๓ นั้น

พึงข้ามพ้นต้นหาที่ชื่อวิสัฏฐิกาได้

โดยเวลาที่อริยมรรคเกิดขึ้นนั้นแล

กัจจานสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุทปานสูตร

ว่าด้วยบ่อน้ำ

[๖๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นมัลละ พร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงอุณคามหมู่บ้านพราหมณ์ในแคว้นมัลละ
ชาวอุณคามผู้เป็นพราหมณ์และคหบดีได้ฟังว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ทราบ
ว่าพระสมณโคดม- ศากยบุตร ผู้เสด็จออกบวชจากศากยตระกูล

กำลังเสด็จจาริกไปในแคว้นมัลละ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึง
อุณคามโดยลำดับ พวกเขาจึงใช้หญ้าและแกลบถมบ่อน้ำจนเต็มถึงปากบ่อ
ด้วยตั้งใจว่า สมณะโกลันเหล่านั้นอย่าได้นำน้ำดื่ม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแฉะลงข้างทาง เสด็จเข้าไปยังคางไม้
ต้นหนึ่ง ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปลูกไว้ พระผู้มีพระภาค ครั้นประทับ
นั่งแล้ว รับสั่งเรียก ท่านพระอานนท์มาตรัสว่า อานนท์ เธอจงนำ
น้ำดื่มจากบ่อน้ำมาเพื่อเรา

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูล
พระผู้มี พระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ บ่อน้ำนั้นถูกชาว

อุณคามผู้เป็นพราหมณ์และคหบดีใช้หญ้าและแกลบถมจนเต็มปากบ่อ ด้วยตั้งใจว่า สมณะโกลันเหล่านั้นอย่าได้นำดื่ม พระพุทธเจ้าข้า

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนhdังนี้ว่า อานนhdเธอจงนำน้ำดื่มจากบ่อน้ำนั้นมาเพื่อเรา

ท่านพระอานนhdได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ บ่อน้ำนั้นถูกชาวอุณคามผู้เป็นพราหมณ์และคหบดีใช้หญ้าและแกลบถมจนเต็มปากบ่อ ด้วยตั้งใจว่า สมณะโกลันเหล่านั้นอย่าได้นำดื่ม พระพุทธเจ้าข้า

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนhdังนี้ว่า อานนhdเธอจงนำน้ำดื่มจากบ่อน้ำนั้นมาเพื่อเรา

ท่านพระอานนhdทูลรับสนองพระดำรัสแล้วถือบาตรเดินไปที่บ่อน้ำนั้น ครั้นนั้น บ่อน้ำนั้นเมื่อท่านพระอานนhdเดินเข้าไปถึง น้ำก็ล้นขึ้นมา พัดเอาหญ้าและแกลบทั้งหมดนั้นออกไปจากปากบ่อ เหลือแต่น้ำที่ใสสะอาดไม่ขุ่น เต็มเปี่ยมถึงปากบ่อ ซึ่งอยู่จุฬาลงออกจากปากบ่อได้เอง

ลำดับนั้น ท่านพระอานนhdคิดว่า น้ำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระตถาคตทรงเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากจริง บ่อน้ำนี้ เมื่อเราเดินเข้าไปถึงน้ำ ก็ล้นขึ้นมาพัดเอาหญ้าและแกลบทั้งหมดนั้นออกไปจากปากบ่อ เหลือแต่น้ำที่ใสสะอาด ไม่ขุ่น เต็มเปี่ยมถึงปากบ่อ ซึ่งอยู่จุฬาลงออกจากปากบ่อได้เอง ครั้นแล้ว ท่านก็ใช้บาตรตักน้ำนำเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาค ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระตถาคตทรงเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากจริง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บ่อน้ำนี้ เมื่อข้าพระองค์เดินเข้าไปถึง น้ำก็ล้นขึ้นมาพัดเอาหญ้าและแกลบทั้งหมดนั้นออกไปจากปากบ่อ เหลือแต่น้ำที่ใสสะอาด ไม่ขุ่น เต็มเปี่ยมถึงปากบ่อ ซึ่งอยู่จุฬาลงออกจากปากบ่อได้เอง ขอพระผู้มีพระภาคทรงดื่ม น้ำเถิด ขอพระสุคตทรงดื่ม น้ำเถิด พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

ถ้าผู้มีอยู่ตลอดเวลา ก็ไม่จำเป็นต้องขุดบ่อน้ำ

พระพุทธเจ้าเช่นเรา ตัดรากค้นหาขาดแล้ว

ก็ไม่จำเป็นต้องเที่ยวแสวงหา(น้ำหรือปัจจัยอย่างอื่น)

อุทปานสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. อุเทนสูตร

ว่าด้วยพระราชวังของพระเจ้าอุเทนถูกเผา

[๑๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสภาราม เขตกรุงโกสัมพี สมัยนั้น เมื่อพระเจ้าอุเทนเสด็จประพาสพระราชอุทยาน ภายในพระราชวัง ถูกไฟไหม้ หญิง ๕๐๐ คน มีพระนางสามาวดีเป็นหัวหน้า ต่างเสีย ชีวิตทั้งหมด

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ภิกษุจำนวนมากครองอันตราสก ถือบาตรและ จีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงโกสัมพี กลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันอาหาร เสร็จแล้ว เข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อพระเจ้า อุเทนเสด็จประพาสพระราชอุทยาน ภายในพระราชวังถูกไฟไหม้ หญิง ๕๐๐ คน มีพระนางสามาวดีเป็น หัวหน้า ต่างเสียชีวิตทั้งหมด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คติของอุบาสิกาเหล่านั้น เป็นอย่างไร ภพหน้าเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาเหล่านั้นที่เป็น โสดาบันก็มี ที่เป็นสกทาคามีก็มี ที่เป็นอนาคามีก็มี ภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าไม่ตายเปล่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

สัตว์โลกมีโมหะเป็นเครื่องผูกพัน

ย่อมปรากฏเหมือนสมบุรณ์ด้วยเหตุ

คนพาลมีอุปธิเป็นเครื่องผูกพัน ถูกความมืดหุ้มห่อไว้

ย่อมปรากฏเหมือนยงยืนนิรันดร์

แต่ผู้เห็นอยู่ ย่อมไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

อุเทนสูตรที่ ๑๐ จบ

จุฬารกที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมลกฺขณญาณกัถยสูตร	๒. ทุติยลกฺขณ
ญาณกัถยสูตร	
๓. ปฐมสัจจสูตร	๔. ทุติยสัจจสูตร
๕. อปรลกฺขณญาณกัถยสูตร	๖. ตัณหา
สังขยสูตร	
๗. ปปัญจกขยสูตร	๘. กัจจายนสูตร
๙. อุทปานสูตร ๑๐. อุเทนสูตร	
๑๑. ปาณลิกามิยวรรค	
หมวดว่าด้วยปาณลิกาม	
๑. ปฐมนิพพานปฏิสังยุตตสูตร	

ว่าด้วยธรรมที่เกี่ยวกับนิพพาน สูตรที่ ๑

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้
ภิกษุทั้งหลาย เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้
อาจหาญแก้อ้วกล้า ปลอบชโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรม
กล่าวว่าด้วยเรื่องนิพพาน ฝ่ายภิกษุเหล่านั้นก็ทำให้มัน มนสิการ แล้วน้อม
นึกธรรมิกถาทั้งปวงด้วยจิต เจียใส่ตกลงฟังธรรม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะ๑มีอยู่

(แต่) ในอายตนะนั้นไม่มีปฐวีธาตุ

ไม่มีอาโปธาตุ ไม่มีเตโชธาตุ ไม่มีวาโยธาตุ

ไม่มีอากาศาณียายตนะ ไม่มีวิญญูณายตนะ

ไม่มีอากิญจัญญายตนะ ไม่มีเนวสัณญานาสัณญายตนะ

ไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกหน้า ไม่มีดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ทั้งสองนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เรียกอายตนะนั้นว่า

มีการมา มีการไป มีการตั้งอยู่ มีการจุติ มีการอุปบัติ

อายตนะนั้นไม่มีที่ตั้งอาศัย ไม่เปลี่ยนแปลง

ไม่มีอารมณ์ยึดเหนี่ยว นี่แลคือที่สุดแห่งทุกข์

ปฐมนิพพานปฏิสังยุตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตินิพพานปฏิสังยุตตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกี่ยวกับนิพพาน สูตรที่ ๒

[๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้
ภิกษุทั้งหลาย เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้
ให้อาจหาญแก้อ้วกล้า ปลอบชโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริงด้วยธ
รรมิกถาว่าด้วยเรื่องนิพพาน ฝ่ายภิกษุเหล่านั้นก็ทำให้มัน มนสิการแล้วน้อม
นึกธรรมิกถาทั้งปวงด้วยจิต เจียใส่ตกลงฟังธรรม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ฐานะที่บุคคลเห็นได้ยาก

ชื่อว่านิพพานอันไม่มีตัณหา
นิพพานนั้นเป็นธรรมที่มีอยู่จริง ไม่เห็นได้ง่าย

ตัณหาอันบุคคลแทงตลอดแล้ว
กิเลสเครื่องกังวลก็ไม่มีแก่ผู้รู้อยู่ เห็นอยู่
หุตฺติยนิพพานปฏิสังยุตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ตติยนิพพานปฏิสังยุตตสูตร
ว่าด้วยธรรมที่เกี่ยวกับนิพพาน สูตรที่ ๓
[๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้
ภิกษุทั้งหลาย เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้
อาจหาญแก้แค้นกล้า ปล่อยชโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรม
กล่าวด้วยเรื่องนิพพาน ฝ่ายภิกษุเหล่านั้นก็ทำให้มัน มนสิการแล้วน้อมนึก
ธรรมิกถาทั้งปวงด้วยจิต เจียใสตกลงฟังธรรม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ
ไม่ถูกเหตุสร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง มีอยู่
ภิกษุทั้งหลาย ถ้าธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ
ไม่ถูกเหตุสร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง จักไม่มี
ในโลกนี้ก็จะไม่ปรากฏภาวะสลัดออกจากธรรมชาติที่เกิดแล้ว
ที่ปรากฏแล้ว ที่ถูกเหตุสร้างแล้ว ที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งแล้ว
ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ
ไม่ถูกเหตุสร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง มีอยู่
ฉะนั้น จึงปรากฏภาวะสลัดออกจากธรรมชาติที่เกิดแล้ว
ที่ปรากฏแล้ว ที่ถูกเหตุสร้างแล้ว ที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งแล้ว
ตติยนิพพานปฏิสังยุตตสูตรที่ ๓ จบ

๔. จตุตถนิพพานปฏิสังยุตตสูตร
ว่าด้วยธรรมที่เกี่ยวกับนิพพาน สูตรที่ ๔
[๑๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้
ภิกษุทั้งหลาย เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้
อาจหาญแก้แค้นกล้า ปล่อยชโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรม

กล่าวด้วยเรื่องนิพพาน ฝ่ายภิกษุเหล่านั้นก็ทำให้มัน มนสิการแล้วน้อมนึก
ธรรม์สภาทั้งปวงด้วยจิต เจียโสดลงฟังธรรม
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ความหวั่นไหวย่อมมีแก่บุคคลผู้ถูกค้นหาและทวิฏฐิอาศัย

ความหวั่นไหวย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ถูกค้นหาและทวิฏฐิอาศัย

เมื่อความหวั่นไหว(จิต)ไม่มี ก็ย่อมมีปัสสัทธิ๑

เมื่อมีปัสสัทธิ ก็ย่อมไม่มีค้นหา

เมื่อไม่มีค้นหา ก็ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด

เมื่อไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด ก็ไม่มีการจุติและการอุปบัติ

เมื่อไม่มีการจุติและการอุปบัติ ก็ไม่มีโลกนี้ โลกอื่น

และระหว่างโลกทั้งสอง นี่คือที่สุดแห่งทุกข์

จตุตถนิพพานปฏิสันยุตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. จุนทสูตร๑

ว่าด้วยนายจุนทกัมมารบุตร๒

[๑๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นมัลละพร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ ได้เสด็จไปถึงเมืองปาวา ได้ยินว่า ณ ที่นั้นพระผู้มี
พระภาคประทับอยู่ ณ สวนอัมพวันของนายจุนทกัมมารบุตร

นายจุนทกัมมารบุตรได้ฟังว่า ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไป
ในแคว้นมัลละพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงเมืองปาวาแล้ว
ประทับอยู่ ณ สวนอัมพวันของเรา นายจุนทกัมมารบุตรจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว พระผู้มีพระ
ภาคทรงชี้แจงให้นายจุนท- กัมมารบุตรเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอา
ไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย
ธรรม์สภา ครั้นนั้น นายจุนทกัมมารบุตรผู้อื่น พระผู้มีพระภาคตรัส
ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแกล้ว
กล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรม์สภาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคตั้งนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า
พระผู้มี พระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุชนิ

ครั้งนั้น นายจุนทกัมมารบุตรทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับ
นิมนต์แล้ว ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว
จากไป ครั้นคืนนั้นผ่านไป นายจุนทกัมมารบุตรสั่งให้คนจัดของขบฉัน

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแวงลงข้างทาง เสด็จเข้าไปยังควงไม้ต้น
หนึ่งแล้วรับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า อานนท์ เธอจงปูลงอาสนะ ๔
ชั้นแก่เรา เราเหน็ดเหนื่อย จะนั่ง ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระ
ดำรัสแล้วจึงปูลงอาสนะ ๔ ชั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง
บนพุทธอาสนะนั้นแล้วตรัสกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า อานนท์ เธอจงนำน้ำ
ดื่มมาเพื่อเรา เรากระหายจะดื่ม

เมื่อพระผู้มีพระภาครับสั่งอย่างนี้ ท่านพระอานนท์จึงได้กราบทูลพระ
ผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เกรียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม
ผ่านไปเมื่อ สักครู่หนึ่งเอง น้ำนั้นถูกล้อเกรียนย่ำจนชุ่มเป็นตมไหลไป
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม่น้ำกุฏฐาที่อยู่ไม่ไกล มีน้ำใส รสจืด เย็นน่า สะอาด
มีท่าขึ้นลงสะดวก น้ำรื่นรมย์ พระผู้มีพระภาคจักทรงดื่ม และทรง
สนานพระวรกายให้ชุ่มชื้นได้ หน้ แม่น้ำนั้น

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า อานนท์
เธอจงนำน้ำดื่มมาเพื่อเรา เรากระหายจะดื่ม

ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เกรียน
ประมาณ ๕๐๐ เล่มผ่านไปเมื่อสักครู่หนึ่งเอง น้ำนั้นถูกล้อเกรียนย่ำ
จนชุ่มเป็นตมไหลไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม่น้ำกุฏฐาที่อยู่ไม่ไกล มีน้ำใส
รสจืด เย็นน่า สะอาด มีท่าขึ้นลงสะดวก น้ำรื่นรมย์ พระผู้มีพระภาคจักทรง
ดื่ม และทรงสนานพระวรกายให้ชุ่มชื้นได้ หน้ แม่น้ำนั้น

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า อานนท์
เธอจงนำน้ำดื่มมาเพื่อเรา เรากระหายจะดื่ม ท่านพระอานนท์ทูลรับสนอง
พระดำรัสแล้ว ถือบาตรเดินไปที่แม่น้ำนั้น

ครั้งนั้น แม่น้ำซึ่งถูกล้อเกรียนย่ำจนชุ่มเป็นตมไหลไปอยู่นั้น เมื่อ
ท่านพระอานนท์เดินเข้าไปถึง ก็พลันใสสะอาด ไม่ชุ่มไหลไปตาม
ปกติ ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้มีความคิดดังนี้ว่า น้ำอัศจรรย์จริง
ไม่เคยปรากฏ พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากจริง
แม่น้ำนี้มีน้ำน้อย ถูกล้อเกรียนย่ำจนชุ่มเป็นตมไป เมื่อเราเดินมาถึงก็พลัน
ใส สะอาด ไม่ชุ่มไหลไป ท่านพระอานนท์จึงใช้บาตรตักน้ำ แล้วเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำ
อัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากจริง
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม่น้ำนี้มีน้ำน้อย ถูกล้อเกรียนย่ำจนชุ่มเป็นตม
ไหลไป เมื่อข้าพระองค์เดินเข้าไปถึง ก็พลันใสสะอาด ไม่ชุ่มไหลไป
ขอพระผู้มีพระภาค ทรงดื่ม น้ำเกิด ขอพระสुकตทรงดื่ม น้ำเกิด
พระพุทธานุเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงดื่มแล้วเสด็จไปที่แม่น้ำกุฏฐา
พร้อมกับ สงฆ์หมู่ใหญ่ พอเสด็จถึงก็เสด็จลงแม่น้ำนั้น ทรงสรงและทรงดื่ม
แล้วเสด็จขึ้น เสด็จกลับไปยังสวนอัมพวันแล้วรับสั่งเรียกท่านพระจุนทกะ

มาตรัสว่า จันทกะ เธอจงปฐาสังฆาภิ ๔ ชั้นแก่เรา เราเห็นดเห็น้อย จะนอน
ท่านพระจันทกะทูลรับสนอง พระดำรัสแล้วปฐาสังฆาภิ ๔ ชั้น
จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จสี่หิไสยา โดยพระปรัศว์เบื้องขวา ทรง
ซ้อนพระบาทเหลื่อมพระบาท ทรงมีสติสัมปชัญญะ บริบูรณ์ ทรง
กำหนดพระทัยว่าจะเสด็จลุกขึ้น ส่วนท่านพระจันทกะก็นั่งเฝ้าอยู่เบื้องพระ
พักตร์ของพระองค์ ในที่นั้นเอง

ภายหลัง พระธรรมสังคากาจารย์ได้รจนาคาถาสรุปดังนี้ว่า
พระพุทเจ้าผู้ตถาคตเสวยหาผู้เปรียบมิได้ในโลกนี้
ทรงมีพระวรกายเห็นดเห็น้อยมาก
เสด็จถึงแม่น้ำกุฎฐาซึ่งมีน้ำใส รสจืด สะอาด
เสด็จลงไปสู่แม่น้ำนั้น
พระศาสดาผู้อันชาวโลกทั้งหมดบูชา
เสด็จอยู่ท่ามกลางภิกษุสงฆ์
ทรงสรงและทรงดื่มแล้วเสด็จขึ้นจากแม่น้ำ
พระผู้มีพระภาคบรมศาสดา ผู้ทรงแสวงหาคุณยิ่งใหญ่
ทรงประกาศเผยแผ่ธรรมวินัยไว้ในพุทธศาสนานี้
เสด็จเข้าไปยังสวนอัมพวันแล้ว
รับสั่งเรียกพระจันทกะมาตรัสว่า
เธอจงปฐาสังฆาภิ ๔ ชั้นให้เป็นที่นอนแก่เรา
ท่านพระจันทกะนั้น อันพระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงฝึกฝนอบรมพระองค์แล้วตรัสเตือน
จึงปฐาสังฆาภิ ๔ ชั้น ทันที
พระบรมศาสดาทรงมีพระวรกายเห็นดเห็น้อย ทรงบรรทมแล้ว
ฝ่ายพระจันทกะก็นั่งเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ในที่นั้น

ปิณฑบาททาน ๒ คราว มีผลเสมอกัน

ครั้นต่อมา พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า
อานนท์ หากจะมีใครมากล่าวให้นายจันทกัมมารบุตรเดือดร้อนใจว่า ท่าน
จันทกะ การที่พระตถาคตเสวยปิณฑบาทของท่านเป็นครั้งสุดท้ายแล้วเสด็จ
ดับขันธปรินิพพาน ไม่ใช่ลาของท่าน ท่านได้ชั่วแล้ว อานนท์ เธอพึงระงับ
ความเดือดร้อนใจของนายจันทกัมมารบุตรอย่างนี้ว่า

ท่านจันทกะ การที่พระตถาคตเสวยปิณฑบาทของท่านเป็นครั้งสุดท้าย
แล้วเสด็จ ดับขันธปรินิพพาน เป็นลาของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ท่าน
จันทกะ ความชื่อนี้ อาตมภาพ ได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์ของ
พระผู้มีพระภาคว่า ปิณฑบาท ๒ คราว มีผลเสมอกัน มีวิบากเสมอ
กัน มีผลมากกว่าและมีอานิสงส์มากกว่าปิณฑบาทอื่นอย่างมาก

ปิณฑบาท ๒ คราว อะไรบ้าง คือ

๑. บิณฑบาตที่พระตถาคตเสวยแล้วตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ
อย่างยอดเยี่ยม

๒. บิณฑบาตที่พระตถาคตเสวยแล้วปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

บิณฑบาต ๒ คราวนี้ มีผลเสมอกัน มีวิบากเสมอกัน มีผลมากกว่าและมี
อานิสงส์มากกว่าบิณฑบาตอื่นอย่างมาก

นายจุนทกัมมารบุตรได้สั่งสมกุศลกรรมที่เป็นเหตุให้มีอายุยืน มี
ผิวพรรณ ฝ่องใส มีความสุข เกิดในสวรรค์ เจริญด้วยลาภยศ

เป็นใหญ่ยิ่งแล้ว อานนท์ เธอพึงระงับความเดือดร้อนใจของนาย
จุนทกัมมารบุตรอย่างนี้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ผู้ให้ทาน ย่อมเพิ่มพูนบุญ

ผู้สำรวม (ในศีล) ย่อมไม่ก่อเวร

ส่วนผู้ฉลาด ย่อมละบาปได้

เพราะสิ้นราคะ โทสะ และโมหะ

ผู้นั้นจึงชื่อว่าปรินิพพานแล้ว

จุนทสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปาฏลิกามียสูตร๑

ว่าด้วยอุบาสกชาวปาฏลิกาม

[๗๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นมคธ พร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ ได้เสด็จมาถึงปาฏลิกาม

อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จ
จาริกไป ในแคว้นมคธพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จมาถึงปาฏลิกาม
แล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ
ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
รับอาการที่פקของ ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยพระอาการดุชนี

ลำดับนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามทราบอาการที่พระผู้มีพระ
ภาคทรงรับนิมนต์แล้วจึงพากันลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค
ทำประทักษิณแล้วพากันเดินไปยังอาการที่פק ปลูกอาสนะทั่วอาการ จัด
อาสนะ ตั้งหมอน้ำ ตามประทีปน้ำมันไว้แล้วกลับเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาค ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้
ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ ทั้งหลายปลูกอาสนะ ดาด

เพดานท้าวอาคารที่ปัก จัดอาสนะ ตั้งหมอนน้ำ ตามประทีปน้ำมันไว้แล้ว ขอ
พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวร เสด็จไปที่อาคารที่ปัก พร้อมกับภิกษุสงฆ์ ทรงชำระพระ
บาทแล้วเสด็จเข้าไปยัง อาคารที่ปัก ประทับนั่งพึงเสากลาง
ฉินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แม้ภิกษุสงฆ์ ก็ล้างเท้า
แล้วเข้าไปยังอาคารที่ปัก นั่งพึงฝาด้านทิศตะวันตก ฉินหน้าไปทางทิศ
ตะวันออกห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค แม้อุบาสกอุบาสิกาชาวปาण्डิคามก็ล้าง
เท้าแล้วเข้าไปยังอาคารที่ปักนั้น นั่งพึงฝาด้านทิศตะวันออก ฉินหน้าไปทาง
ทิศตะวันตก ห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค

โทษแห่งศีลวิบัติ ๕ ประการ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับอุบาสกอุบาสิกาชาวปาณ्डิคามว่า
คหบดีทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีลมีโทษ ๕ ประการนี้ โทษ ๕
ประการ คือ

๑. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโททรัพย์
เป็นอันมากซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษประการที่ ๑ แห่งศีลวิบัติ
ของบุคคลผู้ทุศีล

๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป นี่
เป็นโทษที่ ๒ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชัตตยบริ
ษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อม
ไม่กลัวกลัว เกอเขินเข้าไป นี่เป็นโทษประการที่ ๓ แห่งศีลวิบัติ ของบุคคล
ผู้ทุศีล

๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี่เป็นโทษประการ
ที่ ๔ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๕. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดใน
อบาย ทุกติ วินิบาท นรก นี่เป็นโทษประการที่ ๕ แห่งศีลวิบัติ
ของบุคคลผู้ทุศีล

คหบดีทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีลมีโทษ ๕ ประการนี้แล

อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ๕ ประการ

คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้
อานิสงส์ ๕ ประการ คือ

๑. บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติในโลกนี้ ย่อมได้โภคทรัพย์
เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑
แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ ย่อมขจรไป นี่เป็น อานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๓. บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็น ชัตติยบริษัท ก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม หรือสมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก้แค้นได้ ไม่ก่อเข่นฆ่าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔. บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็น อานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๕. บุคคลผู้มีศีล มีศีลสมบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดใน สวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของ บุคคลผู้มีศีล

คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีลมีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล หลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลีคาม เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญ แกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกถาจนดึกดื่นแล้วทรงส่ง กลับด้วยรับสั่งว่า คหบดีทั้งหลาย ราตรีใกล้จะสว่าง ขอท่านทั้งหลาย จง กำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด

ลำดับนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลีคามต่างชื่นชมอนุโมทนาพระ ธรรมเทศนา ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แล้วลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วจากไป เมื่ออุบาสกอุบาสิกาชาว ปาฏลีคามจากไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคก็เสด็จเข้าไปยังเรือนว่าง

สร้างเมืองปาฏลีบุตร

สมัยนั้น สุริยและวัสสการะผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ กำลัง สร้างเมือง ปาฏลีคามเพื่อป้องกันพวกวัชชี ครั้งนั้น เทวดาจำนวนมาก เป็นเรือนพัน กำลัง ยึดครองที่ดินในปาฏลีคาม คือ

เทวดาที่มีศักดิ์ใหญ่ยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชา และมหา-อำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ใหญ่ ต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ ในประเทศนั้น๑

เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นกลางยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชา และมหา-อำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ชั้นกลาง ต่างก็น้อมไปเพื่อสร้าง นิเวศน์ในประเทศนั้น

เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชาและ มหาอำมาตย์ ของพระราชาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำ ต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ใน ประเทศนั้น

พระผู้มีพระภาคทรงเล็งทิพยจักขุอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ได้ ทอดพระเนตร เห็นเทวดาเหล่านั้นเป็นเรือนพัน กำลังยึดครองที่ดินใน ปาฏลีคาม คือ เทวดาที่มี ศักดิ์ใหญ่ยึดครองที่ดินในประเทศ

ใด จิตของพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชา ที่มีศักดิ์ใหญ่ต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นกลาง ยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ชั้นกลางต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำ ยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำ ต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงตื่นบรรทมในเวลาใกล้รุ่ง รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า อานนท์ ใครกำลังสร้างเมืองในปาฏลีคาม

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สุนิธะและวัสสการะ ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ กำลังสร้างเมืองในปาฏลีคามเพื่อป้องกันพวกวัชชี พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท์ สุนิธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่ง มคธรัฐกำลังสร้างเมืองในปาฏลีคามเพื่อป้องกันพวกวัชชีเหมือนได้ปรึกษากับเทวดา ชั้นดาวดึงส์ อานนท์ ณ ที่นี้ เราเล็งทิพยจักขุอันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ได้เห็นเทวดาจำนวนมาก เป็นเรือนพัน กำลังยึดครองที่ดินในปาฏลีคาม คือ เทวดาที่มีศักดิ์ใหญ่ ยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ใหญ่ ต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นกลางยึดครองที่ดิน ในประเทศใด จิตของพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ชั้นกลาง ต่างก็ น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำยึดครองที่ดินในประเทศใด จิตของพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำต่างก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในประเทศนั้น

อานนท์ ตลอดพื้นที่อันเป็นย่านชุมชนแห่งอารยชนและเป็นทางค้าขาย นครนี้จะเป็นนครชั้นเอก เป็นท่าเลค้าขาย ชื่อปาฏลีบุตร และนครปาฏลีบุตรจะเกิด อันตราย ๖ อย่าง คือ อัคคีภัย อุทกภัย หรือการแตกความสามัคคีภายในกลุ่ม

สองมหาอำมาตย์เลี้ยงพระ

ครั้งนั้น สุนิธะและวัสสการะผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วได้ยืน ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ขอพระโคดมผู้เจริญพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์ทั้งหลายในวันนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุษณี

สุนิธะและวัสสการะมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงเข้าไปยังที่พักของตน แล้วสั่งให้จัดเตรียมของเคี้ยวของฉันอย่างประณีตไว้ในที่พักของตนแล้วส่งคนไปกราบทูลภัต

กาลว่า ข้าแต่พระโคดม
แล้ว พระพุทธเจ้าข้า

ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จ

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวรพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปยังที่พักของสุณิธะและวัสสการะ
มหาอำมาตย์แห่ง มคธรัฐ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ ลำดับ
นั้น สุณิธะและวัสสการะ มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐได้นำ
ของเคี้ยวของจันอันประณีตมาประเคนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน
ให้อิ่มหนำด้วยตนเอง กระทั่งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงละพระหัตถ์
จากบาตรแล้ว ได้นั่งเฝ้า ณ ที่สมควร ที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่สุณิธะและวัสสการะมหา
อำมาตย์แห่ง มคธรัฐ ด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

อนุโมทนาคาถา

บัณฑิตอยู่ในที่ใด เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล

ผู้สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ตนอยู่นั้น

พึงอุทิศทักษิณาแก่เหล่าเทวดาผู้สถิตอยู่ในที่นั้น

เทวดาเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ

อันเขานับถือแล้ว ย่อมนับถือตอบ

จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน

คุณมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก ฉะนั้น

ดังนั้น ผู้ที่เทวดาอนุเคราะห์แล้ว

ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ

ประตุโคดมและท่าโคดม

พระผู้มีพระภาค ครั้นทรงอนุโมทนามหาอำมาตย์สุณิธะและมหา

อำมาตย์วัสสการะแคว้นมคธด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว ทรงลุกขึ้นจาก

อาสนะเสด็จจากไป สมัยนั้น มหาอำมาตย์สุณิธะและมหาอำมาตย์วัสสการะ

แคว้นมคธ ตามส่งเสด็จพระผู้มี พระภาคไปเบื้องพระปฤษฎางค์ด้วย

คิดว่า วันนี้ ประตุที่ท่านพระสมณโคดมเสด็จ ออกไป จะได้ชื่อว่า

ประตุโคดม ท่าที่พระองค์เสด็จข้ามแม่น้ำคงคา จะได้ชื่อว่า ท่าพระโคดม

ต่อมา ประตุที่พระผู้มีพระภาคเสด็จผ่านไปในนั้นได้ปรากฏนามว่า

ประตุพระโคดม ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปทางแม่น้ำคงคา เวลา

นั้น แม่น้ำคงคามีน้ำเต็ม เสมอตลิ่ง นกกาพอดี้มกินได้ คนทั้งหลายผู้

ปรารถนาจะข้ามฟาก บางพวกเที่ยว หาเรือ บางพวกเที่ยวหาแพ

บางพวกผูกท่อน พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงหายไปจากฝั่งนี้

แห่งแม่น้ำคงคา ไปปรากฏพระวรกายที่ฝั่งโน้น เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียด

แขนออกหรือคู้แขนเข้า ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นคนเหล่านั้นผู้ปรารถนาจะข้ามฟาก
บางพวก เทียวหาเรือ บางพวก เทียวหาแพ บางพวก ผูกท่อน
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกฺขณ

คนพวกหนึ่งกำลังสร้างสะพาน

ข้ามสระใหญ่ โดยมีให้แปดเปื้อนด้วยโคลนตม

ขณะที่คนอีกพวกหนึ่งกำลังผูกท่อนอยู่

ชนผู้ฉลาดได้ข้ามพ้นไปแล้ว

ปาฏลิกามิยสูตรที่ ๖ จบ

๑. ทวิธาปถสูตร

ว่าด้วยทางสองแพร่ง

[๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จพุทธดำเนินทางไกลไปในแคว้น
โกศล มีท่านพระนาคสมาละเป็นปัจฉาสมณะ๑ ท่านพระนาคสมาละได้
เห็นทางสองแพร่ง ในระหว่างทาง จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ นี่คือนทางที่จะไป ไปทางนี้เกิด
พระพุทฺธเจ้าข้า เมื่อท่านพระนาคสมาละกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระ
ภาคได้ตรัสกับท่านพระนาคสมาละดังนี้ว่า นาคสมาละ นี่คือนทางที่จะไป
เราจะไปทางนี้

แม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระนาคสมาละได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ นี่คือนทางที่จะไป ไปทางนี้เกิด
พระพุทฺธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระนาคสมาละดังนี้ว่า นาคสมาละ นี่
คือนทางที่จะไป เราจะไปทางนี้

แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระนาคสมาละได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ นี่คือนทางที่จะไป ไปทางนี้เกิด
พระพุทฺธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับท่านพระนาคสมาละดังนี้ว่า นาคสมาละ
นี่คือนทางที่จะไป เราจะไปทางนี้

ครั้งนั้น ท่านพระนาคสมาละวางบาตรและจีวรของพระผู้มีพระภาคไว้
ที่พื้นดิน ณ ทางนั้นเองแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่
บาตรและจีวรของพระผู้มีพระภาค แล้วจากไป เมื่อท่านพระนาคสมา
ละเดินไปตามทางนั้น พวกโจรที่แอบซุ่มอยู่ระหว่างทาง ได้ออกมารุม
ทำร้ายทั้งตะทั้งตอย ทุบบาตรแตก และฉีกผ้าสังฆาฏิขาด หลังจากนั้น ท่าน
พระนาคสมาละมีบาตรแตก มีผ้าสังฆาฏิขาด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่

ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระ ผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เมื่อข้าพระองค์เดินไป
ตามทางนั้น พวกโจรที่แอบซ่อนอยู่ระหว่างทาง ได้ออกมารุม ทำร้ายทั้ง
เตะทั้งต่อย ทบบาตรแตก และฉีกผ้าสังฆาฏิขาด พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุกาน

บุคคลผู้จบเวท๑ ถึงจะเที่ยวไปด้วยกัน

อยู่ร่วมกัน ปะปนกับคนอื่น

รู้แจ้ง (คนชั่ว) ย่อมละคนชั่วไปได้

เหมือนนกกระเรียนเว้นน้ำ ดื่มน้ำนม ฉะนั้น

ทวิธาปถสูตรที่ ๑ จบ

๘. วิสาขาสสูตร

ว่าด้วยนางวิสาข

[๑๘] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทในบุพพารามของ
นางวิสาข มิคารมาตา เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น หลานสาวผู้เป็นที่รัก ที่
ชอบใจ ของนางวิสาข มิคารมาตาเสียชีวิตลง ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตา
มีผ้าเปียก ผมเปียก เข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคแต่เพียงวัน ถวายอภิวัต
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามนางวิสาขามิคารมาตา ดังนี้
ว่า วิสาข เธอมาจากไหน จึงมีผ้าเปียก ผมเปียก เข้ามาที่นี้แต่เพียงวัน

นางวิสาขาทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หลานสาวผู้เป็นที่รัก ที่
ชอบใจ ของหม่อมฉันเสียชีวิตแล้ว จึงทำให้หม่อมฉันมีผ้าเปียก ผมเปียก เข้า
มาที่นี้แต่เพียงวัน พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า วิสาข เธอต้องการมีบุตรและหลาน
จำนวนเท่าใดกับ ชาวกรุงสาวัตถีหรือ

นางวิสาขาทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันต้องการมี
บุตรและหลานจำนวนเท่ากับชาวกรุงสาวัตถี พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า วิสาข ชาวกรุงสาวัตถีเสียชีวิตลง แต่ละ
วัน มากเท่าไร

นางวิสาขาทูลตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชาวกรุงสาวัตถีเสียชีวิต
ลง แต่ละวัน ๑๐ คนบ้าง ๙ คนบ้าง ๘ คนบ้าง ๗ คนบ้าง ๖ คนบ้าง ๕
คนบ้าง ๔ คนบ้าง ๓ คนบ้าง ๒ คนบ้าง ๑ คนบ้าง

กรุงสาวัตถีจะไม่ว่างเว้นจากคนที่เสียชีวิตเลย พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า วิสาข เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร เธอ
ต้องมีผ้าเปียก ผมเปียก ทุกครั้งทุกคราวหรือ

นางวิสาขาทูลตอบว่า ไม่ถึงขนาดนั้นหรอก พระพุทธเจ้าข้า มีลูก และ หลานมากขนาดนั้น หม่อมฉันก็พอใจแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิสาขา ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๑๐๐ ก็มีทุกข์ ๑๐๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๙๐ ก็มีทุกข์ ๙๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๘๐ ก็มีทุกข์ ๘๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๗๐ ก็มีทุกข์ ๗๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๖๐ ก็มีทุกข์ ๖๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๕๐ ก็มีทุกข์ ๕๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๔๐ ก็มีทุกข์ ๔๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๓๐ ก็มีทุกข์ ๓๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๒๐ ก็มีทุกข์ ๒๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๑๐ ก็มีทุกข์ ๑๐ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๙ ก็มีทุกข์ ๙ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๘ ก็มีทุกข์ ๘ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๗ ก็มีทุกข์ ๗ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๖ ก็มีทุกข์ ๖ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๕ ก็มีทุกข์ ๕ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๔ ก็มีทุกข์ ๔ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๓ ก็มีทุกข์ ๓ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก ๒ ก็มีทุกข์ ๒ ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก เพียง ๑ ก็มีทุกข์เพียง ๑ ผู้ไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ก็ไม่มีทุกข์ ซึ่งเราเรียกว่า ผู้หมดความโศก ปราศจากกิเลสจตุลล ไม่มีความคับแค้นใจ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทฺธอุทาน

ความโศก ความคร่ำครวญ และความทุกข์หลากหลายมีในโลกนี้

ย่อมเกิดมิได้เพราะอาศัยสิ่งเป็นที่รัก

เมื่อไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ความเศร้าโศกเป็นต้นเหล่านี้ก็ไม่มี

เพราะฉะนั้น คนที่ไม่มีสิ่งเป็นที่รักในโลกไหนๆ

จึงชื่อว่ามีความสุข ปราศจากความเศร้าโศก

ดังนั้น ผู้ปรารถนาความไม่เศร้าโศก ปราศจากกิเลสจตุลล

จึงไม่ควรยึดสิ่งเป็นที่รักในโลกไหน ๆ

วิสาขาสูตฺรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมทัฬหสูตฺร

ว่าด้วยพระทัฬหมัลลบุตร สูตฺรที่ ๑

[๑๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ท่านพระทัฬหมัลลบุตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระสุคต บัดนี้ ถึงเวลาที่ข้าพระองค์จะปรินิพพาน พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ทัฬหะ เธอจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด หันใจนั่นเอง ท่านพระทัฬหมัลลบุตรก็ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณแล้ว เหาะขึ้นไปในอากาศ นั่งขัดสมาธิ เข้าเตโชกสิณสมาบัติอยู่กลางอากาศ ออกจากสมาบัติแล้วจึงปรินิพพาน

ขณะที่ท่านพระทัพพมัลลบุตรเหาะขึ้นไปในอากาศ นั่งขัดสมาธิ เข้า
เตโชกสิณ-สมาบัติอยู่กลางอากาศ ออกจากสมาบัติแล้วปรินิพพาน สรีระ
ของท่านถูกไฟเผาไหม้อยู่ที่นั่น ไม่ปรากฏว่ามีเถ้าและเขม่าควันเลย มีอุปมา
เหมือนเนยใสหรือน้ำมัน ที่ถูกไฟเผาไหม้ ไม่ปรากฏว่ามีเถ้าและเขม่า
ควัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ร่างกายได้แตกดับไปแล้ว

เวทนาทั้งหมดดับสนิทแล้ว

สัญญา ก็ดับลง สังขารทั้งหลายก็สงบระงับ

วิญญาน ก็ถึงความดับสูญ

ปฐมทัฬหสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. ทุตติยทัฬหสูตร

ว่าด้วยพระทัพพมัลลบุตร สูตรที่ ๒

[๘๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระ
ดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสดังนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ขณะที่พระทัพพมัลลบุตรเหาะขึ้นไปในอากาศ
นั่งขัดสมาธิเข้าเตโชกสิณสมาบัติอยู่กลางอากาศ ออกจากสมาบัติแล้ว
ปรินิพพาน สรีระของเธอถูกไฟเผาไหม้อยู่ที่นั่น ไม่ปรากฏว่ามีเถ้าและเขม่า
ควันเลย มีอุปมาเหมือนเนยใส หรือน้ำมันที่ถูกไฟเผาไหม้ไม่ปรากฏว่ามีเถ้า
และเขม่าควัน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงทรงเปล่ง
อุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

พุทธุตทาน

ไฟที่ลุกโพลง ถูกช่างใช้ค้อนเหล็กตี

ก็ค่อย ๆ มอดดับสนิทลงไป

ใคร ๆ รู้ไม่ได้ว่าไฟนั้นไปอยู่ที่ไหน ฉะนั้น

พระอรหันต์ทั้งหลายผู้หลุดพ้นโดยชอบ

ข้ามโอชะเครื่องผูกพันในกามได้หมดแล้ว

บรรลุถึงความสุขที่ไม่หวนไหว

ย่อมไม่มีคติที่จะบัญญัติให้รู้กันได้ ฉะนั้น

ทุตติยทัฬหสูตรที่ ๑๐ จบ

ปาฏลิกามิยวรรคที่ ๘ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมนิพพานปฏิสังยุตตสูตร	๒. ทุตินิพพาน
๓. ตตินิพพานปฏิสังยุตตสูตร	๔. จตุตถนิพพาน
๕. จุนทสูตร	๖. ปาฏลิกามิยสูตร
๗. ทวิธาปถสูตร	๘. วิสาขสูตร
๙. ปฐมทัฬหสูตร	๑๐. ทุตยทัฬหสูตร

รวมจำนวนวรรคที่มีในอุทาน คือ

๑. โพธิวรรค	๒. มุจจลินทวรรค
๓. นันทวรรค	๔. เมฆิยวรรค
๕. โสณเถรวรรค	๖. ชัจจันธวรรค
๗. จุฬวรรค	๘. ปาฏลิกามิยวรรค

ทั้ง ๘ วรรคนี้ มีพระสูตรที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงมีพระจักขุญาณ ปราศจากมลทิน ทรงจำแนกแสดงไว้ละเอียดรวม ๘๐ สูตร ซึ่งเหล่าบัณฑิต ผู้มีศรัทธา ได้กล่าว วรรคนี้ว่าอุทาน ฉะนี้แล

อุทาน จบ

๑. เอกกนิบาต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. โลกสูตร

ว่าด้วยโลภะ

[๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งได้ เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือโลภะ(ความอยากได้)ได้ เราขอ รับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โลภะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โลกไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง๑ ย่อมละโลภะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โลกสูตรที่ ๑ จบ

๒. โทสสูตร

ว่าด้วยโทสะ

[๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งได้ เราขอรับรองความ
เป็น อนาคามีของเธอทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือโทสะ(ความคิด
ประทุษร้าย)ได้ เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โทสะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้ประทุษร้ายไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโทสะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โทสสูตรที่ ๒ จบ

๓. โมหสูตร

ว่าด้วยโมหะ

[๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งได้ เราขอรับรองความ
เป็น อนาคามีของเธอทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือโมหะ(ความหลง)ได้
เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โมหะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้หลงไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโมหะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โมหสูตรที่ ๓ จบ

๔. โกธสูตร

ว่าด้วยโกธะ

[๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งได้ เราขอรับรองความ
เป็น อนาคามีของเธอทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือโกธะ(ความโกรธ)ได้
เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โกธะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โกรธไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโกธะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โกธสูตรที่ ๔ จบ

๕. มกขสูตร

ว่าด้วยมกขะ

[๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งได้ เราขอรับรองความ
เป็น อนาคามีของเธอทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือมกขะ(ความลบหลู่)
ได้ เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

มกขะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้ลบหลู่คุณท่านไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละมกขะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มักขสูตรที่ ๕ จบ

๖. มานสูตร

ว่าด้วยมานะ

[๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งได้ เราขอรับรองความ
เป็น อนาคามีของเธอทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือมานะ(ความถือตัว)
ได้ เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

มานะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้ถือตัวไปสู่ทุคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละมานะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มานสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัพพปริปัญญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง

[๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงธรรมทั้งปวง๑ ยังกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงไม่
ได้๒ ยังไม่คลายความพอใจในธรรมทั้งปวงนั้น ยังละธรรมทั้งปวง

ไม่ได้๓ ก็ยังไม่อาจ สิ้นทุกข์ได้ ภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้รู้ซึ่งถึง
ธรรมทั้งปวง กำหนดรู้ธรรมทั้งปวงได้ คลายความพอใจในธรรมทั้งปวงนั้น

ได้ ละธรรมทั้งปวงได้ จึงอาจสิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้ใดรู้ธรรมทั้งปวงโดยอาการทุกอย่าง

ไม่ยินดีในธรรมทั้งปวง

ผู้นั้นแล กำหนดรู้ธรรมทั้งปวงได้

ล่วงพ้นทุกข์ทั้งปวงได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สัพพปริญาสูตรที่ ๗ จบ

๘. มานปริญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้มานะ

[๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงมานะ ยังกำหนดรู้มานะไม่ได้ ยังไม่คลาย
ความพอใจในมานะนั้น ยังละมานะไม่ได้ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ภิกษุ
ทั้งหลาย ส่วนผู้รู้ซึ่งถึงมานะ กำหนดรู้มานะได้ คลายความพอใจในมานะ
นั้นได้ ละมานะได้ จึงอาจ สิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

หมู่สัตว์นี้ประกอบด้วยมานะ

ถูกมานะร้อยรัดไว้ ยินดีแล้วในภพ

ไม่กำหนดรู้มานะ จึงกลับมาเกิดซ้ำอีก

ส่วนหมู่สัตว์ที่ละมานะได้แล้ว

น้อมใจไปในธรรมเป็นที่สิ้นมานะ

ครอบงำมานะที่ร้อยรัดได้แล้ว

ล่วงพ้นกิเลสเครื่องร้อยรัดได้ทั้งหมด

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มานปริญาสูตรที่ ๘ จบ

๙. โลกปริญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้โลกะ

[๙] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงโลกะ ยังกำหนดรู้โลกะไม่ได้ ยังไม่คลาย
ความ พื่อใจในโลกะนั้น ยังละโลกะไม่ได้ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ภิกษุ
ทั้งหลาย ส่วนผู้รู้ซึ่งถึงโลกะ กำหนดรู้โลกะได้ คลายความพอใจใน
โลกะนั้นได้ ละโลกะได้แล้ว จึงอาจ สิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โลกะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โลกไปสู่ทุกข์

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโลกะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โลกปริณญาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โทสปริณญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้โทสะ

[๑๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงโทสะ ยังกำหนดรู้โทสะไม่ได้ ยังไม่คลาย
ความพอใจในโทสะนั้น ยังละโทสะไม่ได้ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ภิกษุ
ทั้งหลาย ส่วนผู้รู้ซึ่ง ถึงโทสะ กำหนดรู้โทสะได้ คลายความพอใจใน
โทสะนั้นได้ ละโทสะได้แล้ว จึงอาจ สิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โทสะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้ประทุษร้ายไปสู่ทุกข

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโทสะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โทสปริณญาสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โลกสูตร	๒. โทสสูตร
๓. โมหสูตร	๔. โกธสูตร
๕. มกขสูตร	๖. มานสูตร
๗. สัพพปริณญาสูตร	๘. มานปริณญา

สูตร

๙. โลกปริณญาสูตร ๑๐. โทสปริณญาสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. โมหปริณญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้โมหะ

[๑๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงโมหะ ยังกำหนดรู้โมหะไม่ได้ ยังไม่คลาย
ความพอใจในโมหะนั้น ยังละโมหะไม่ได้ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ภิกษุ

ทั้งหลาย ส่วนผู้รู้ซึ่ง ถึงโมหะ กำหนดรู้โมหะได้ คลายความพอใจใน
โมหะนั้นได้ ละโมหะได้แล้ว จึงอาจ สิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

โมหะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้หลงไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโมหะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โมหปริญญาสูตรที่ ๑ จบ

๒. โกธปริญญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้โกธะ

[๑๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงโกธะ ยังกำหนดรู้โกธะไม่ได้ ยังไม่คลาย
ความ พยายามในโกธะนั้น ยังละโกธะไม่ได้ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ภิกษุ

ทั้งหลาย ส่วนผู้ รู้ซึ่งถึงโกธะ กำหนดรู้โกธะได้ คลายความพอใจใน
โกธะนั้นได้ ละโกธะได้แล้ว จึงอาจ สิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

โกธะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โกรธไปสู่ทุกคติ

ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโกธะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ

ครั้นละได้แล้ว ก็ไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โกธปริญญาสูตรที่ ๒ จบ

๓. มกขปริญญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้มกขะ

[๑๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงมกขะ ยังกำหนดรู้มกขะไม่ได้ ยังไม่คลาย
ความ พยายามในมกขะนั้น ยังละมกขะไม่ได้ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ภิกษุ

ทั้งหลาย ส่วนผู้รู้ซึ่งถึงมกขะ กำหนดรู้มกขะได้ คลายความพอใจในมกขะ
นั้นได้ ละมกขะได้แล้ว จึงอาจสิ้นทุกข์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

มักขะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้ลบหลู่คุณท่านไปสู่ทุกติ
ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละมักขะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ
ครั้งละได้แล้ว จึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก
ไม่ว่าในกาลไหน ๆ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มักขปริยญาสูตรที่ ๑ จบ

๔. อวิชชาเนวณสูตร

ว่าด้วยธรรมเครื่องกางกั้นคืออวิชชา

[๑๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมเครื่องกางกั้นอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็น
เหตุให้ หมู่สัตว์ซึ่งถูกระบบเครื่องกางกั้นปิดบังแล้ว ต้องเล่นไป
ท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนาน เหมือนธรรมเครื่องกางกั้นคืออวิชชานี้เลย ภิกษุ
ทั้งหลาย หมู่สัตว์ที่ถูกธรรมเครื่องกางกั้นคืออวิชชาปิดบังแล้ว ต้องเล่นไป
ท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนาน

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ไม่มีธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้หมู่สัตว์
ซึ่งถูกปิดบังแล้ว ต้องเล่นไป ท่องเที่ยวไปตลอดวันและคืน
เหมือนถูกโมหะปิดกั้นเลย
ส่วนอริยสาวกทั้งหลาย ละโมหะได้
ทำลายกองแห่งความมืดได้
ย่อมไม่ท่องเที่ยวไปอีก

เพราะท่านเหล่านั้นไม่มีอวิชชาเป็นเหตุ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อวิชชาเนวณสูตรที่ ๔ จบ

๕. ตัณหาสังโยชนสูตร

ว่าด้วยสังโยชนคือตัณหา

[๑๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นสังโยชนอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้หมู่
สัตว์ซึ่งถูก สังโยชนผูกมัดแล้วต้องเล่นไป ท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนานเหมือน

สังโยชนคือตัณหาทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ที่ถูกสังโยชนคือตัณหาผูกมัดแล้ว ต้องแล่นไป ท่องเที่ยวไป สิ้นกาลนาน

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จังตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลผู้มีตัณหาเป็นเพื่อน ท่องเที่ยวไปตลอดกาลยาวนาน
ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น

ภิกษุรู้โทษนี้ รู้ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

พึงเป็นผู้ไม่มีตัณหา ไม่มีความถือมั่น มีสติสัมปชัญญะอยู่

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ตัณหาสังโยชนสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมเสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะ สูตรที่ ๑

[๑๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุผู้เป็นพระเสขะยังไม่บรรลु บรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เราไม่เห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ทำให้เหตุซึ่ง มีอยู่ภายในตนให้มีอุปการะมากอย่างนี้เหมือนโยนิโสมนสิการ(การมนสิการโดยแยบคาย) นี้เลย ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อมนสิการโดยแยบคายย่อมละอกุศลได้ และทำกุศล ให้เจริญ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จังตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ไม่มีธรรมอื่นที่จะมีอุปการะมาก

แก่ภิกษุผู้เป็นพระเสขะเพื่อการบรรลुประโยชน์สูงสุด

เหมือนกับโยนิโสมนสิการ

เพราะภิกษุเมื่อเริ่มตั้งความเพียรด้วยโยนิโสมนสิการไว้

ก็พึงบรรลุความสิ้นทุกข์ได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ปฐมเสขสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุตติยเสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะ สูตรที่ ๒

[๑๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุผู้เป็นพระเสขะยังไม่บรรลุ บรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เราไม่เห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ทำให้เหตุซึ่งมี อยู่ภายนอกตนให้มีอุปการะมากอย่างนี้เหมือน

ความเป็นผู้มีมิตรดีนี้เลย ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมละอกุศลได้ และทำกุศลให้เจริญ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จังตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้มีมิตรดี มีความเคารพ ยำเกรง

ปฏิบัติตามคำของมิตรทั้งหลาย

มีสติสัมปชัญญะมั่นคง

ก็พึงถึงความสิ้นสังโยชนทั้งปวงได้โดยลำดับ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา อย่างนี้แล

ทุติยเสขสูตรที่ ๑ จบ

๘. สังฆเภทสูตร

ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน

[๑๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้น เพื่อไม่ใช่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์ เพื่อไม่ใช่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เกิดขึ้นเพื่อความทุกข์แก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

คือ สังฆเภท๑

ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อสงฆ์แตกกัน ย่อมมีความบาดหมางกัน มีการบริภาษกัน มีการดูหมิ่นกัน และมีการขับไล่กัน ในเพราะสังฆเภทนั้น ชนทั้งหลายที่ยังไม่เลื่อมใส ก็ไม่เลื่อมใส และบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว ก็ย่อมเป็นอื่นไป

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จังตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ยินดีในการแตกกัน

ตั้งอยู่ในอธรรม เป็นผู้เข้าถึงอบาย อยู่ในนรกตลอดกัป

พลาดจากธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ๒

เสวยผลกรรมอยู่ในนรกตลอดกัป

เพราะทำลายสงฆ์ที่สามัคคีกันให้แตกแยกกัน๓

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา อย่างนี้แล

สังฆเภทสูตรที่ ๘ จบ

๙. สังฆสามัคคีสูตร

ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้สามัคคีกัน

[๑๙] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เกิดขึ้นเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

คือ สังฆสามัคคี

ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ย่อมไม่มีความบาดหมางกัน ไม่มีการช่มชู้กัน ไม่มีการด่าว่ากัน และไม่มีการขับไล่กัน ในเพราะความสามัคคีของสงฆ์นั้น ชนทั้งหลายที่ยังไม่เลื่อมใส ก็เลื่อมใส ส่วนชนทั้งหลายที่เลื่อมใสแล้ว ก็เลื่อมใส ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ความสามัคคีแห่งสงฆ์ เป็นเหตุให้เกิดสุข

และบุคคลผู้อนุเคราะห์สงฆ์ผู้สามัคคีกันแล้ว

ผู้ยินดีในความสามัคคีกัน ตั้งอยู่ในธรรม

ย่อมไม่พลาดจากธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ

ย่อมบันเทิงในสวรรค์ตลอดกัป เพราะสมานสงฆ์ให้สามัคคีกัน๑

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

สังฆสามัคคีสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปุณณรุจิตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มีจิตถูกประทุษร้าย๒

[๒๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดวาระจิตของบุคคลผู้มีจิตถูกประทุษร้ายบางคนในโลกนี้ด้วยใจ จึงรู้ชัดอย่างนี้ว่า ถ้าบุคคลนี้ตายในขณะนี้ จะถูกไหม้ในนรกเหมือนถูก นำไปฝังไว้ ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะจิตของเขาถูกประทุษร้าย ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่มีจิตถูกประทุษร้ายนั่นเอง สัตว์ทั้งหลายบางพวกในโลกนี้ หลังจาก ตายแล้วจึงไปเกิดในอบายทุกติ วินิบาต นรก ด้วยอาการอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระพุทธานุเจ้าทรงรู้บุคคลบางคน

ผู้มีจิตถูกประทุษร้ายแล้วในโลกนี้

จึงทรงขยายเนื้อความนี้ให้ชัดแก่ภิกษุในที่ใกล้ว่า

ถ้าบุคคลนี้ตายในขณะนี้ ต้องไปเกิดในนรก

เขาเป็นเช่นนั้น เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
ก็เพราะเหตุที่มีจิตเลื่อมใส สัตว์ทั้งหลายจึงไปสู่สุคติ
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่าง
นี้แล

ปสันนจิตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. เมตตสูตร

ว่าด้วยการเจริญเมตตา

[๒๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของ
ความสุข ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ เรารู้ชัดผลที่น่า
ปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจของบุญที่เราทำไว้ตลอด
กาลนาน เราเจริญเมตตาพรหมวิหารมาถึง ๑ ปี จึงไม่มาเกิดในโลก
นี้อีกถึง ๑ สังวัฏฏวิวัฏฏกัป ๑ ทราบมาว่า เมื่อกัปพิณาศไป เราบังเกิด อยู่ใน
พรหมโลกชั้นอาภัสระ เมื่อกัปเจริญขึ้นใหม่ เราบังเกิดอยู่ในพรหมวิมานที่
ว่างเปล่า

ภิกษุทั้งหลาย ณ พรหมวิมานนั้น เราเป็นพรหม เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มี
ใครเทียบได้ด้วยคุณธรรม เป็นผู้สามารถเห็นอดีต อนาคต และปัจจุบันได้
อย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้ บังคับจิตให้เป็นไปในอำนาจของตนได้ ภิกษุทั้งหลาย
เราเคยเป็นท้าวสักกะจอมเทพ ถึง ๓๖ชาติติดต่อกัน เคยเป็นพระเจ้า
จักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชามีอำนาจ แฝไปหุ้มหาสมุทรทั้ง ๔
เป็นผู้พิชิตชัยได้ทั้งภายในและภายนอก มีแวนแคว้น

มั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ ๒ นับได้หลายร้อย
ครั้ง ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการเกิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินประเทศราชเลย

เรานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ เราเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพ
มากถึงเพียงนี้ด้วยผลของกรรมและวิบากของกรรมอะไรหนอ

ภิกษุทั้งหลาย เราตอบตนเองได้ว่า บัดนี้ เราเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มี
อานุภาพมากถึงเพียงนี้ด้วยผลของกรรมและวิบากของกรรม ๓ ประการ คือ

๑. ทาน (การให้) ๑

๒. ทมะ (การฝึกตน) ๒

๓. สัจญมะ (การสำรวม) ๓

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ปณทิตพึงศึกษาบุญที่ดีเลิศ

มีความสุขเป็นกำไรเท่านั้น คือพึงบำเพ็ญทาน

ประพฤติธรรมสม่ำเสมอ และเจริญเมตตาจิต

ปณทิตครั้งบำเพ็ญธรรม ๓ ประการ

อันเป็นเหตุเกิดความสุขเหล่านี้แล้ว
ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุข ซึ่งไม่มีการเบียดเบียนกัน
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

เมตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. อุภยัตถสูตร

ว่าด้วยประโยชน์ทั้งสอง

[๒๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลอบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อม
ถือเอาประโยชน์ทั้งสองได้ คือ ประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลก
หน้า

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

คือ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แล ที่บุคคลอบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว
ย่อมถือเอาประโยชน์ทั้งสองได้ คือ ประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ใน
โลกหน้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาท

ในการทำบุญทั้งหลาย

บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมบรรลุประโยชน์ทั้งสอง

ธีรชน เราเรียกว่า บัณฑิต

เพราะยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ

ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในภายหน้า

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อุภยัตถสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัญญูปุณฺณสูตร

ว่าด้วยร่างกระดูก

[๒๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลคนหนึ่งพึงแสนไป ท่องเที่ยวไปตลอดกับ
โครงกระดูก ร่างกระดูก กองกระดูก ถ้ามีคนรวบรวมเก็บไว้ และไม่สูญหายไป
ก็จะเป็นกองกระดูกใหญ่โตเท่าภูเขาเวปุลละนี้แน่นอน

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ได้ตรัสไว้ดังนี้ว่า
กองกระดูกของคนคนหนึ่ง ตลอดกัปหนึ่ง
จะเป็นกองกระดูกเสมอเท่าภูเขา
ภูเขาเวปุลละนั้นนั่น เป็นภูเขากว้างใหญ่
ตั้งอยู่ทางเหนือภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ของชาวมคธ
เมื่อใด บุคคลพิจารณาเห็นอริยสัจ ๔ คือ
ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความพ้นทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ ๘
ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ด้วยปัญญาอันชอบ
เมื่อนั้น บุคคลนั้นแล่นไปแล้วอีก ๑ ซาติเป็นอย่างดี
ก็จะทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสังโยชนทั้งปวงสิ้นไป
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อภฺธิပ္พยุชสูตรที่ ๔ จบ

๕. มุสาวาทสูตร

ว่าด้วยการกล่าวเท็จ

[๒๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลล่วงละเมิดธรรมอย่างหนึ่งแล้ว เราขอบอก
ว่า บาปกรรมอะไร ๆ อย่างอื่นที่เขาจะไม่ทำนั้นย่อมไม่มี

ธรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร

คือ สัมปชานมุสาวาท (การกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

คนที่ล่วงละเมิดธรรมอย่างหนึ่ง

มักกล่าวเท็จเสมอ ปฏิเสธปรโลก

จะไม่ทำบาปนั้นไม่มี

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มุสาวาทสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทานสูตร

ว่าด้วยการให้

[๒๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้ผลแห่งทานเจตนาและการ
จำแนกทาน เหมือนอย่างที่เรารู้ สัตว์เหล่านั้นไม่ให้ทานเสียก่อน
ก็จะไม่บริโภคน้ำ และมลทินคือความตระหนี่ก็จะไม่พึงครอบงำจิตของสัตว์

เหล่านั้นได้ แม้คำข้าวคือก้อนข้าวของสัตว์เหล่านั้นจะพึงเหลืออยู่คำสุดท้ายก็ตาม

ถ้าปฏิกาหกของพวกเขายังมีอยู่ สัตว์เหล่านั้นยังไม่ได้แบ่งคำข้าวคำสุดท้าย แม่นั้น(ให้แก่ปฏิกาหก) ก็จะไม่บริโภคน กิษุทั้งหลาย แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ผล แห่งทานเจตนาและการจำแนกทานเหมือนอย่างที่เราจะรู้ ฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงไม่ให้ทาน เสียก่อนแล้วบริโภคน และมลทินคือความตระหนี่ก็ครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้นได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้นจึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ถ้าสัตว์ทั้งหลายรู้ผลของการจำแนกทาน

ตามที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ตรัสไว้

โดยวิธีที่วิพากษ์นั้นจะมีผลมากอย่างนี้

พึงกำจัดมลทินคือความตระหนี่ มีใจเลื่อมใสยิ่ง

พึงถวายทานตามกาลในพระอริยะทั้งหลาย

ซึ่งเป็นเขตที่ทานอันบุคคลถวายแล้วมีผลมาก

อนึ่ง ทายกจำนวนมากถวายข้าว

ให้เป็นทักษิณาทานในพระทักษิณียบุคคลทั้งหลาย

ตายจากมนุษย์โลกนี้แล้ว ย่อมไปเกิดในสวรรค์

ครั้งไปเกิดในสวรรค์นั้นแล้ว

ยังปรารถนากามอยู่ แต่ไม่ตระหนี่

ก็จะบันเทิงในสวรรค์นั้น เสวยผลของการจำแนกทานอยู่

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ทานสูตรที่ ๖ จบ

๑. เมตตากาวนาสูตร

ว่าด้วยการเจริญเมตตา

[๒๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

กิษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ๑ที่มีอุปธิเป็นเหตุทั้งหมด ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งเมตตาเจโตวิมุตติ เมตตาเจโตวิมุตติเท่านั้น แผ่แสงบริสุทธิ์ แผดเผากิเลส รุ่งเรืองเหนือกว่าบุญกิริยาวัตถุทั้งหมดนั้น

แสงดาวทุกดวงรวมกัน ก็ยังสว่างไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งแสงจันทร์ แสงจันทร์เท่านั้นกระจ่าง สว่างไสว รุ่งเรืองชมแสงดาวทั้งหมดนั้น ฉะนั้น บุญกิริยาวัตถุที่มีอุปธิเป็นเหตุทั้งหมดนั้นไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งเมตตาเจโตวิมุตติ ฉะนั้นเหมือนกัน เมตตาเจโตวิมุตติเท่านั้น แผ่แสงบริสุทธิ์ แผดเผากิเลส รุ่งเรืองเหนือกว่าบุญกิริยา-วัตถุทั้งหมดนั้น

เมื่ออากาศโปร่ง ปราศจากเมฆหมอกในสารถกาลในช่วงเดือนท้าย
ของฤดูฝน ดวงอาทิตย์ลอยขึ้นอยู่บนอากาศ แผลแสงเจิดจ้า สว่างไสว ไล่
ขจัดความมืดสลัวให้หมดไป นั่นใด บุญกิริยาวัตรที่มีอุปธิเป็นเหตุทั้งหมด
นั้น ไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งเมตตาเจโตวิมุตติก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมตตาเจ
โตวิมุตติเท่านั้น แผลแสงบริสุทธิ์ แผลเผือกใส รุ่งเรืองเหนือกว่าบุญ
กิริยาวัตรทั้งหมดนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ดาวประกายพรึกทั้งหลาย
ต่างทอแสงแพรวพราวระยิบระยับ นั่นใด บุญกิริยาวัตรที่มีอุปธิเป็นเหตุ
ทั้งหมด ไม่ถึงเสีย ที่ ๑๖ แห่งเมตตาเจโตวิมุตติ ฉันนั้น
เหมือนกัน เมตตาเจโตวิมุตติเท่านั้น แผลแสงบริสุทธิ์ แผลเผือกใส
รุ่งเรืองเหนือกว่าบุญกิริยาวัตรทั้งหมดนั้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้มีสติตั้งมั่น เจริญเมตตาแผ่ไปไม่มีประมาณ
พิจารณาเห็นธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิ ย่อมมีสังโยชน์เบาบาง
หากบุคคลมีจิตไม่คิดประทุษร้ายสัตว์แม้ชีวิตเดียว
เจริญเมตตาเป็นประจำอยู่
ก็เป็นผู้ชื่อว่าฉลาดเพราะการเจริญเมตตานั่น
แต่พระอริยบุคคลผู้มีใจอนุเคราะห์สัตว์ทุกหมู่เหล่า
ชื่อว่าสั่งสมบุญไว้เป็นอันมาก

พระราชครูทรงธรรมเช่นกับฤๅษี
ทรงชนะใจหมู่สัตว์ทั่วแผ่นดินด้วยราชธรรม
ทรงบรูชาญาณ คือ (สัสสมะธะ ปุริสเมธะ สัมมาปาสะ
วาชเปยยะ และนิรัคคพะ)๑ เสด็จเที่ยวไป
ยังเหล่านั้น ยังไม่ถึงเสียที่ ๑๖

แห่งเมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเจริญดีแล้ว
(เหมือนแสงหมู่ดวงดาวทุกดวงไม่ถึงเสียที่ ๑๖ แห่งแสงจันทร์

ฉะนั้น)

ผู้มีเมตตาในสัตว์ทุกหมู่เหล่า
จะไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า
ไม่ชนเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นชน ไม่มีเวรกับใคร ๆ๑

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

เมตตาทานานุสูตรที่ ๑ จบ

ตติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปสนนจิตตสูตร	๒. เมตตสูตร
๓. อุภยัตถสูตร	๔. อัญญิปัญชสูตร
๕. มุสาวาทสูตร	๖. ทานสูตร
๗. เมตตาภาวนาสูตร	

รวมพระสูตรในนิบาตนี้

ในเอกกนิบาตนี้มีพระสูตรรวมได้ ๒๑ สูตร คือ ในวรรคนี้มี ๗ สูตร
ใน ๒ วรรคข้างต้นมี ๒๐ สูตร

เอกกนิบาต จบ

๒. ทุกนิบาต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. ทุกขวิหารสูตร

ว่าด้วยธรรมเครื่องอยู่เป็นทุกข์

[๒๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้
พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมอยู่เป็น
ทุกข์ อึดอัด คับแค้น กระวนกระวายในปัจจุบันนี้

หลังจากมรณภาพแล้ว พึงหวังได้ทุกติ

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความไม่ค้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย

๒. ความไม่รู้จักประมาณในการบริโภค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็น
ทุกข์ อึดอัด คับแค้น กระวนกระวายในปัจจุบันนี้ หลังจาก

มรณภาพแล้ว พึงหวังได้ทุกติ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุใดไม่ค้มครองทวารทั้ง ๖ นี้ คือ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

ทั้งไม่รู้จักประมาณในการบริโภค

ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย

ภิกษุนั้นย่อมประสบทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ

ภิกษุเช่นนั้นจะมีแต่ความรุ่มร้อนกาย เรา่ร้อนใจ

ชื่อว่าอยู่เป็นทุกข์ทั้งกลางวันและกลางคืน

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุกขวิหารสูตรที่ ๑ จบ

๒. สุขวิหารสูตร

ว่าด้วยธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข

[๒๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่อึดอัด ไม่คับแค้น ไม่กระวนกระวายในปัจจุบันนี้ หลังจากมรณภาพแล้วพึงหวังได้สุคติ

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย

๒. ความรู้จักประมาณในการบริโภค

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่อึดอัด ไม่คับแค้น ไม่กระวนกระวายในปัจจุบันนี้ หลังจากมรณภาพแล้วพึงหวังได้สุคติ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัส

คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุใดคุ้มครองทวารทั้ง ๖ นี้ คือ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

ทั้งรู้จักประมาณในการบริโภค สรรวมอินทรีย์ทั้งหลาย

ภิกษุนั้นย่อมประสบสุขทั้งทางกายและทางใจ

ภิกษุเช่นนั้นจะไม่มีความร้อนรุ่มร่ากาย เปรี้ยงร่าใจเลย

ชื่อว่าอยู่เป็นสุขทั้งกลางวันและกลางคืน

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

สุขวิหารสูตรที่ ๒ จบ

๓. ตปณียสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นเหตุให้เดือดร้อน

[๓๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเหตุให้เดือดร้อน ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำบุญเครื่องต่อต้านความหวาดกลัวทุกข์ไว้ ทำแต่ความชั่ว ทำแต่ความหยาบช้ำ ทำแต่ความร้ายกาจไว้

๑. เขาคิดว่า เราไม่ได้ทำความดีไว้ จึงเดือดร้อน

๒. เขาคิดว่า เราทำแต่ความชั่ว จึงเดือดร้อน

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นเหตุให้เดือดร้อน ๒ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลมีปัญญาทราม ทำกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต

และอกุศลกรรมอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยโทษ

ไม่ทำกุศลกรรมไว้ ทำแต่อกุศลกรรมไว้มากมาย

หลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในนรก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ตปนิยสูตรที่ ๓ จบ

๔. ตปนิยสูตร

ว่าด้วยธรรมไม่เป็นเหตุให้เดือดร้อน

[๓๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมไม่เป็นเหตุให้เดือดร้อน ๒ ประการนี้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำบุญเครื่องต่อต้าน
ความหวาดกลัวทุกขไว้ ไม่ได้ทำความชั่ว ไม่ได้ทำความหยาบช้า ไม่ได้
ทำความร้ายกาจไว้

๑. เขาคิดว่า เราทำความดีไว้ จึงไม่เดือดร้อน

๒. เขาคิดว่า เราไม่ได้ทำความชั่วไว้ จึงไม่เดือดร้อน

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมไม่เป็นเหตุให้เดือดร้อน ๒ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังต่อไปนี้

บุคคลผู้มีปัญญา ละกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต

และอกุศลกรรมอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยโทษได้แล้ว

ไม่ทำอกุศลกรรมไว้ ทำแต่กุศลกรรมไว้มากมาย

หลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสวรรค์

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ตปนิยสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมศีลสูตร

ว่าด้วยศีลและทิวาสีล สูตรที่ ๑

[๓๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมดำรงอยู่
ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ศีลวิบัติ (ความวิบัติแห่งศีล)

๒. มิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด)

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้นจึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

นรชนผู้มีปัญญาพรหม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้

คือ ศีลวิบัติ และมิจฉาทิฏฐิ

หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในนรก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ปฐมศีลสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยศีลสูตร

ว่าด้วยศีลและทิฏฐิ สูตรที่ ๒

[๒๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ศีลสมบัติ (ความสมบูรณ์แห่งศีล)

๒. สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้นจึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

นรชนผู้มีปัญญา ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้

คือ ศีลสมบัติ และสัมมาทิฏฐิ

หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสวรรค์

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ทุตติยศีลสูตรที่ ๖ จบ

๗. อาตปปีสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้ไม่มีความเพียร

[๒๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ จึงไม่ควรเพื่อตรัสรู้ ไม่ควรเพื่อนิพพาน ไม่ควรเพื่อบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจาก

โยคะอันยอดเยี่ยม ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีความเพียร มีโอตตปปะนั้นแล
จึงควรเพื่อตรัสรู้ ควรเพื่อนิพพาน ควรเพื่อบรรลुธรรมอันเป็นแดนเกษม
จากโยคะอันยอดเยี่ยม

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ

เป็นผู้เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อน

มักท้อแท้ ง่วงซึม ไม่มีhiri

ไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อธรรม เช่นนี้

ย่อมไม่ควรเพื่อจะบรรลุสัมโพธิอันยอดเยี่ยมได้

แต่ภิกษุผู้มีสติ มีปัญญารักษาทน

มีมาน มีความเพียร

มีโอตตปปะ และไม่ประมาท

ตัดสังโยชน์๒ในชาติ ชราได้แล้ว

พึงบรรลุสัมโพธิอันยอดเยี่ยม ในอรรถภาพนี้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อาตปัสสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมนกุहनสูตร๑

ว่าด้วยการไม่หลอกลวง สูตรที่ ๑

[๑๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์นี้ มิใช่เพื่อจะลวงคน มิใช่
เพื่อจะ
เกลี้ยกล่อมคน มิใช่เพื่ออานิสงส์คือลาภสักการะและการ
สรรเสริญ มิใช่เพื่อให้
คนรู้ว่า คนจงรู้จักเราด้วยอาการ
อย่างนี้ แท้จริง ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์นี้ก็เพื่อสังวร๒ และเพื่อปหานะ๑
เท่านั้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

ได้ทรงแสดงพรหมจรรย์อันเป็นธรรมกำจัดความจัญไร๔

ทำให้สัตว์ถึงนิพพานเพื่อสังวร เพื่อปหานะ

ทางนี้ ท่านผู้ใหญ่ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ดำเนินไปแล้ว

อนึ่ง เหล่าชนผู้ปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว

ชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา

จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปฐมนกุหนสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุตินกุหนสูตร

ว่าด้วยการไม่หลอกลวง สูตรที่ ๒

[๖๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประพจน์พรหมจรรย์นี้ มิใช่เพื่อจะลวงคน มิใช่
เพื่อจะ เกลี้ยกล่อมคน มิใช่เพื่ออานิสงส์คือลาภสักการะและการ
สรรเสริญ มิใช่เพื่อให้ คนรู้ว่า คนจงรู้จักเราด้วยอาการอย่าง
นี้ แท้จริง ภิกษุประพจน์พรหมจรรย์นี้ ก็เพื่อความรู้อย่าง และเพื่อ
ความรอบรู้เท่านั้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

ได้ทรงแสดงพรหมจรรย์อันเป็นธรรมกำจัดความจัญไร

ทำให้สัตว์ถึงนิพพาน ก็เพื่อความรู้อย่าง เพื่อความรอบรู้

ทางนี้ ท่านผู้ใหญ่ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ดำเนินไปแล้ว

อนึ่ง เหล่าชนผู้ปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว

ชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา

จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุตินกุหนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โสมนัสสสูตร

ว่าด้วยโสมนัส

[๖๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้
พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมอยู่อย่างมี
ความสุขโสมนัสมากในปัจจุบัน และย่อมเริ่มประกอบความเพียรโดยแยบคาย
เพื่อความ สิ้นอาสวะ

ธรรม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความมีสังเวกธรรม๑ในฐานะที่ควรมีสังเวกธรรม๒

๒. ความเพียรโดยแยบคายแห่งบุคคลผู้มีสังเวกธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่
อย่างมี ความสุขโสมนัสมากในปัจจุบัน และย่อมเริ่มประกอบความเพียร
โดยแยบคาย เพื่อความสิ้นอาสวะ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้เป็นบัณฑิต มีความเพียร

มีปัญญารักษาดน พิจารณาเห็นชอบด้วยปัญญา

ควรมีสั่งเวกธรรมในฐานที่ควรมีสั่งเวกธรรมที่เดียว

ภิกษุผู้มีความเพียร มีความประพฤติสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน

หมั่นประกอบอุบายเป็นเครื่องสงบใจอยู่อย่างนี้

พึงถึงความสิ้นทุกข์

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โสมนัสสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทุกขวิหารสูตร

๒. สุขวิหารสูตร

๓. ตปณียสูตร

๔. อตปณียสูตร

๕. ปฐมศีลสูตร

๖. ทุตติยศีลสูตร

๗. อาตปัสสูตร

๘. ปฐมนุกุหนสูตร

๙. ทุตติยนุกุหนสูตร

๑๐. โสมนัสสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. วิตักกสูตร

ว่าด้วยวิตก

[๑๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย วิตก ๒ ประการ คือ เขมวิตก๑ และวิเวกวิตก๒ ย่อม
แผ่ชานไปยังตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอันมาก ตลาคตพอใจ
ความไม่เบียดเบียน ยินดีความไม่เบียดเบียน วิตกนั้นแลแผ่ชานไปยัง
ตลาคตผู้พอใจความไม่เบียดเบียน ยินดีในความไม่เบียดเบียนเป็นอันมาก
ว่า เราจะไม่เบียดเบียนสัตว์ใด ๆ ทั้งที่ยังมีจิต หวาดสะดุ้งหรือมีจิตมั่นคง
ด้วยการทำนี้

ภิกษุทั้งหลาย ตลาคตพอใจความสงัด ยินดีความสงัด วิตกนั้นแล
แผ่ชานไปยังตลาคตผู้พอใจความสงัด ยินดีความสงัดเป็นอันมากกว่า สิ่งใด
เป็นอกุศล สิ่งนั้นเราละได้แล้ว เพราะเหตุดังกล่าวนั้น แม้เธอทั้งหลายก็จง
พอใจความไม่เบียดเบียน ยินดีความไม่เบียดเบียนอยู่เถิด เธอทั้งหลายซึ่ง
พอใจความไม่เบียดเบียน ยินดีความไม่เบียดเบียนอยู่ วิตกนั้นนั้นแลจะ
แผ่ชานไปเป็นอันมากกว่า เราทั้งหลายจะไม่เบียดเบียนสัตว์ใด ๆ ทั้งที่ยังมี
จิตหวาดสะดุ้งหรือมีจิตมั่นคงด้วยการทำนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพอใจความสงัด ยินดีความสงัดอยู่เถิด เมื่อเธอทั้งหลายซึ่งพอใจความสงัด ยินดีความสงัด วิตกนี้นั้นและจะแผ่ชานไปเป็นอันมากกว่า อะไรคืออกุศล อกุศลอะไรที่เราทั้งหลายยังละไม่ได้ เราทั้งหลายจะละอกุศลอะไร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัส

กาลาประพันธ์ดังนี้ว่า

วิตก ๒ ประการ คือ เขมวิตกที่ทรงยกขึ้นแสดงเป็นข้อที่ ๑

วิเวกวิตกที่ทรงประกาศเป็นข้อที่ ๒

ย่อมแผ่ชานไปยังตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพิชิตมาร

มุนีผู้บรรเทาความมืด ผู้ถึงฝั่ง

ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

ผู้ถึงคุณอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายพึงถึง

ผู้มีความชำนาญ ผู้ไม่มีอาสวะ ผู้ข้ามวิภวทุกขอันเป็นยาพิษ

ผู้น้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา

ผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายสุดท้ายนั้นแล

เรากล่าวว่า เป็นผู้ละมาร เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งชรา

บุรุษ (ผู้มีชาติ) ยืนอยู่บนยอดภูเขาศีลาล้วน

พึงเห็นหมูชนได้โดยรอบ แม้นั้นใด

พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปัญญาดี มีสมันตจักขุ

หมดความโศกแล้ว เสด็จขึ้นสู่ปราสาทคือธรรม

ทรงพิจารณาเห็นหมูชนผู้ตกอยู่ในความเศร้าโศก

และถูกชาติชราครอบงำได้ชัดเจน ๒ ฉะนั้น

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

วิตักกสูตรที่ ๑ จบ

๒. เทสนาสสูตร

ว่าด้วยธรรมเทศนา

[๓๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเทศนาของตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าโดยปริยาย มี ๒ ประการ

ธรรมเทศนา ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ธรรมเทศนาว่า ท่านทั้งหลายจงเห็นบาปว่าเป็นบาป นี้จัดเป็นธรรมเทศนาประการที่ ๑

๒. ธรรมเทศนาว่า ท่านทั้งหลายครั้นเห็นบาปว่าเป็นบาปแล้ว จงเบื่อหน่าย คลายกำหนด ปลดปล่อยตนให้พ้นจากบาปนั้น นี้จัดเป็นธรรมเทศนาประการที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเทศนาของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่า
โดยปริยาย มี ๒ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

เธอจงดูธรรมเทศนา ๒ ประการ

ที่ตถาคตพุทธเจ้าผู้ทรงอนุเคราะห์สัตว์ทุกหมู่เหล่า

ได้ทรงประกาศไว้แล้วโดยคำปริยาย

เธอทั้งหลายผู้ฉลาด จงพิจารณาเห็นบาป

จงคลายความยินดีในบาปนั้น

เธอทั้งหลายมีจิตคลายความยินดีในบาปนั้นแล้ว

จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

เทศนาสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิชาสูตร

ว่าด้วยวิชา

[๔๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันตกล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อวิชชา(ความไม่รู้)เป็นหัวหน้าแห่งความถึงพร้อมแห่ง
อกุศลธรรมทั้งหลาย อหิริกะ(ความไม่อายบาป) และอโนตตปปะ(ความ
ไม่กลัวบาป)เป็นไปตาม

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนวิชชา(ความรู้)เป็นหัวหน้าแห่งความถึงพร้อมแห่ง
กุศลธรรมทั้งหลาย หิริ(ความอายบาป) และโอตตปปะ(ความกลัวบาป)
เป็นไปตาม

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ทุกติอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้และในโลกอื่น

ทั้งหมดมีอวิชชาเป็นมูลเหตุ

เกิดขึ้นด้วยความปรารถนาและความโลภ

อนึ่ง เพราะมีอวิชชาเป็นมูลเหตุ

คนจึงมีความปรารถนาชั่ว

ไม่มีหิริ ไม่มีความเอื้อเฟื้อ

เขาประสพ๒บาปอยู่เสมอ

เพราะบาปนั้น เขาต้องไปเกิดในอบายเนนอน

เพราะฉะนั้น ภิกษุ เมื่อละฉันทะ โลภะ และอวิชชาได้

ทำวิชาให้เกิดขึ้น จึงละทุกติทั้งปวงได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

วิชาสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปัญญาปริหานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เสื่อมจากปัญญา

[๔๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่เสื่อมจากอริยปัญญา๑ ชื่อว่าเสื่อมถึงที่
สุด สัตว์เหล่านั้นย่อมอยู่เป็นทุกข์ คับแค้น อึดอัด เปร้อร้อนในปัจจุบัน
หลังจากตายแล้วพึงหวังได้ทุกคติ

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่เสื่อมจากอริยปัญญา ชื่อว่าไม่เสื่อม
สัตว์เหล่านั้น ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่คับแค้น ไม่อึดอัด ไม่เปร้อร้อนในปัจจุบัน
หลังจากตายแล้ว พึงหวังได้สุคติ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ท่านจงดูชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลกที่ยึดมั่นในนามรูป

เข้าใจว่า นี่เท่านั้นเป็นจริง เพราะเสื่อมจากปัญญา

ปัญญาที่เป็นเหตุให้ถึงความทำลายกิเลส

และปัญญาที่รู้ชัดความสิ้นไปแห่งชาติและภพโดยชอบ

เป็นปัญญาที่ประเสริฐในโลก

เทวดาและมนุษย์ ย่อมรักปรารถนาดี

ต่อพระสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์

ผู้มีพระสติปัญญา มีพระปัญญาผ่องใส

มีพระสรีระเป็นร่างกายสุดท้าย

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปัญญาปริหานสูตรที่ ๔ จบ

๕. สุกกัสมมสูตร

ว่าด้วยธรรมฝ่ายขาว

[๔๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย สุกกัสมม๑ ๒ ประการนี้ ย่อมคุ้มครองโลก

สุกกัสมม ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. หิริ๒

๒. โอตตัปปะ๓

ถ้าสุกกัสมม ๒ ประการนี้ไม่คุ้มครองโลก ในมนุษยโลกนี้ก็จะไม่
ปรากฏ๔ ให้รู้ว่า หญิงนี้เป็นมารดา หญิงนี้เป็นน้ำ หญิงนี้เป็นป่า หญิงนี้
เป็นภรรยาของอาจารย์หรือ หญิงนี้เป็นภรรยาของครู มนุษย์โลกก็จะ

ประพาสสาธยายกันไปหมด เหมือนอย่างพวกแพะ แกะ ไก่ สุกร สุนัข และสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่สุกกธรรม ๒ ประการนี้ยังค้ำครองโลก อยู่ ฉะนั้นจึงยังปรากฏให้รู้ว่า หญิงนี้เป็นมารดา หญิงนี้เป็นน้า หญิงนี้เป็นป้า หญิงนี้เป็นภรรยาของอาจารย์ หรือหญิงนี้เป็นภรรยาของครู

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

หากสัตว์เหล่าใดไม่มีหิริโอตตปปะในกาลทุกเมื่อ

สัตว์เหล่านั้นก็ชื่อว่าปราศจากสุกกธรรม

เป็นผู้เข้าถึงชาติและมรณะ

ส่วนสัตว์เหล่าใดเข้าไปตั้งหิริและโอตตปปะไว้โดยชอบ

สัตว์เหล่านั้นมีพรหมจรรย์งอกงาม สงบ มีภพใหม่สิ้นไปแล้ว

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา อย่างนี้แล

สุกกธรรมสูตรที่ ๕ จบ

๖. อชาตสูตร

ว่าด้วยธรรมชาติที่ไม่เกิด

[๔๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ อันปัจจัยไม่ทำ อันปัจจัยไม่
ปรุงแต่ง มีอยู่จริง ภิกษุทั้งหลาย หากธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ อันปัจจัยไม่ทำ อันปัจจัยไม่ปรุงแต่ง จะไม่มีอยู่จริงไซ้ ในโลก นี้ก็จะไม่ปรากฏภาวะที่สลัดออกจากธรรมชาติที่เกิด ที่ปรากฏ อันปัจจัยทำ อันปัจจัยปรุงแต่งได้เลย ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ อันปัจจัยไม่ทำ อันปัจจัยไม่ปรุงแต่ง มีอยู่จริง ฉะนั้น จึงปรากฏ ภาวะที่สลัดออกจากธรรมชาติที่เกิด ที่ปรากฏ อันปัจจัยทำ อันปัจจัย ปรุงแต่ง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ธรรมชาติที่เกิด ที่ปรากฏ ที่เกิดขึ้นพร้อมแล้ว

อันปัจจัยทำ อันปัจจัยปรุงแต่ง ไม่ยั่งยืน

ระคนด้วยชราและมรณะ เป็นรังแห่งโรค

มีความเสื่อมโทรมเป็นปกติ

มีอาหารและตัณหาเป็นแดนเกิด

บุคคลจึงไม่ควรยินดีธรรมชาติดังกล่าวนั้น

ความสลัดออกจากธรรมชาติดังกล่าวนั้นได้

เป็นความสงบ มีใช้วิสัยแห่งการคาดคะเน

เป็นภาวะที่ยั่งยืน
ธรรมชาติที่ไม่เกิด ที่ไม่เกิดขึ้นพร้อมแล้ว
ไม่มีความโศก ปราศจากธุลีคือกิเลส
เป็นภาวะควรเข้าถึงแท้จริง
ความดับแห่งธรรมชาติที่เป็นทุกข์ทั้งหลาย
คือความสงบระงับแห่งสังขาร เป็นความสุข
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อชาตสูตรที่ ๖ จบ

๑. นิพพานธาตุสูตร

ว่าด้วยนิพพานธาตุ

[๔๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย นิพพานธาตุ ๒ ประการนี้

นิพพานธาตุ ๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ

๒. อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว๑ บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับ
แล้ว สิ้นภว- สังโยชน์แล้ว๒ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ เพราะ

อินทรีย์ ๕ ที่ยังคงอยู่ ไม่ดับไป ภิกษุนั้นจึงประสบอริหารมณและ
อนิหารมณ เสวยสุขและทุกข์อยู่ ภิกษุทั้งหลาย ความสิ้นราคะ ความ
สิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะของภิกษุนั้น เราเรียกว่า สอุปาทิเสส-นิพพานธาตุ

อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจ ที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับ
แล้ว สิ้นภว- สังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ภิกษุทั้งหลาย
เวทนาทั้งปวงในอรรถภาพนี้ นั่นแลของภิกษุนั้น อันค้นหาเป็นต้นให้
เพลิดเพลนไม่ได้ต่อไปแล้ว จักระงับดับสนิท ภิกษุทั้งหลาย สภาวะดังกล่าว
นี้ เราเรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

ภิกษุทั้งหลาย นิพพานธาตุ ๒ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ตถาคตผู้มีพระจักขุ๑ ไม่ทรงอิงอาศัยสิ่งใด ๆ

ผู้คงที่ ทรงประกาศนิพพานธาตุไว้๒ ประการนี้ คือ

นิพพานธาตุประการหนึ่ง เป็นสภาวะมิให้เห็นในอรรถภาพนี้

ชื่อว่าสุปาติเสสนิพพานธาตุ
เพราะความสิ้นไปแห่งตัณหาที่นำไปสู่ภพ
ส่วนนิพพานธาตุอีกประการหนึ่ง เป็นสภาวะมีในกายภาคหน้า
ชื่อว่าอนุปาติเสสนิพพานธาตุ
เป็นที่ดับสนิทแห่งภพทั้งหลายได้โดยสิ้นเชิง
ชนทั้งหลายผู้รู้ที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งนี้แล้ว
มีจิตหลุดพ้นเพราะความสิ้นไปแห่งภวเนตติ๑
ยินดียิ่งในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลส เพราะบรรลุลหรรณเป็นสาระ
เป็นผู้คงที่ ละภพทั้งปวงได้
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

นิพพานธาตุสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฏิสัลลานสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้น

[๔๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้พอใจในการหลีกเร้น ยินดีใน
การ หลีกเร้น หมั่นประกอบความสงบแห่งจิตภายใน ไม่ห่าง
จากฌาน ประกอบด้วยวิปัสสนา เพิ่มพูนเรือนว่าง๒เกิด

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายพอใจในการหลีกเร้น ยินดีในการ
หลีกเร้น หมั่นประกอบความสงบแห่งจิตภายใน ไม่ห่างจากฌาน
ประกอบด้วยวิปัสสนา เพิ่มพูนเรือนว่างอยู่ พึงหวังได้ผลอย่าง ๑ ใน ๒
อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็น
อนาคามี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ชนทั้งหลายมีจิตสงบแล้ว มีปัญญารักษาตน

มีสติ เพ่งพินิจอยู่ ไม่ไยดีในกามทั้งหลาย

ย่อมเห็นแจ้งธรรมโดยชอบ

เป็นผู้ยินดีในความไม่ประมาท

มีปกติเห็นภัยในความประมาท

เป็นผู้ไม่ควรเสื่อม ดำรงอยู่ใกล้นิพพานทีเดียว

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปฏิสัลลานสูตรที่ ๘ จบ

๙. ลิกขานิสังสสูตร

ว่าด้วยผู้มีสิกขาเป็นอนิสังส

[๔๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีสิกขา๑เป็นอันสงส มีปัญญา๒เป็นเยี่ยม มีวิมุตติ๓เป็นแก่นสาร มีสติเป็นใหญ่๔อยู่เกิด

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายเป็นผู้มีสิกขาเป็นอันสงส มีปัญญาเป็นเยี่ยม มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นใหญ่อยู่ พึงหวังได้ผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นอนาคามี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

เราเรียกคุณผู้มีสิกขาบริบูรณ์ ไม่มีธรรมที่ต้องละ

มีปัญญาเป็นเยี่ยม มีปกติเห็นที่สุดคือภาวะที่สิ้นสุดแห่งชาติ

ทรงไว้ซึ่งร่างกายสุดท้ายนั้นแล้ว

เป็นผู้ละมาร เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งชรา๑

เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายจงเป็นผู้ยินดีในฌาน

เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นทุกเมื่อ มีความเพียร

มีปกติเห็นที่สุดคือภาวะที่สิ้นสุดแห่งชาติ

ครอบงำมารพร้อมทั้งเสนามารได้

เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งชาติและมรณะได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

สิกขานิสังสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ชาครียสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้ตื่นอยู่

[๔๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเป็นผู้ตื่น๑ อยู่อย่างมีสติ มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น เบิกบาน ผ่องใส และควรเป็นผู้เห็นแจ้งสมควรแก่กาลในกุศลธรรมทั้งหลาย ในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งกัมมัญฐานนั้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเป็นผู้ตื่น อยู่อย่างมีสติ มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น เบิกบาน ผ่องใส และเป็นผู้เห็นแจ้งสมควรแก่กาลในกุศลธรรมทั้งหลาย ในการประกอบกัมมัญฐานนั้นอยู่ พึงหวังได้ผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผล ในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นอนาคามี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

เธอทั้งหลายที่หลับอยู่ จงรีบตื่น

ที่ตื่นอยู่ จงฟังคำของเรา
ความเป็นผู้ตื่นจากความหลับเป็นคุณประเสริฐ
เพราะภัยย่อมไม่มีแก่ผู้ตื่นอยู่
ผู้ที่ตื่นอยู่ มีสติสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น
เบิกบาน ผ่องใส พิจารณาธรรมโดยชอบตามกาลที่เหมาะสม
มีสมาธิเป็นธรรมผุดขึ้น๑ พึงกำจัดความมืดได้
เพราะฉะนั้นแล ภิกษุควรประพฤติธรรมเป็นเหตุให้ตื่น
มีความเพียร มีปัญญารักษาทน มีปกติได้มาน
ตัดสังโยชนในชาติและชราได้แล้ว
ก็จะบรรลุสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในอภิปหานั่นแน่นอน
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ชาครียสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. อาปาติกสูตร

ว่าด้วยคนผู้จะเกิดในอบาย

[๔๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ จะเกิดในอบาย จะเกิดในนรก เพราะ
ไม่ละความประพฤติชั่วนี้

คน ๒ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. คนที่ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ปฏิบัติว่า ประพฤติ
พรหมจรรย์

๒. คนที่ชอบใจผู้ประพฤติพรหมจรรย์อย่างบริสุทธิ บริบูรณ์
ด้วย อพรหมจรรย์อันไม่มีมูล

ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล จะเกิดในอบาย จะเกิดในนรก
เพราะไม่ละความประพฤติชั่วนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

คนที่ชอบกล่าวคำไม่จริง

หรือคนที่ทำความชั่วแล้วกล่าวว่า

ฉันไม่ได้ทำ ต่างก็ตกนรก

คน ๒ จำพวกนั้น ต่างก็มีกรรมชั่ว

ตายไปแล้ว มีคติเท่าเทียมกันในโลกหน้า๑

ภิกษุช้วนจำนวนมากมีผ้ากาสาวะพັນที่คอ

มีธรรมเลวทราม ไม่สำรวม

ย่อมตกนรกเพราะบาปกรรมทั้งหลาย

การกลืนกินก้อนเหล็กแดงที่ร้อนดุจเปลวเพลิง

ยังดีกว่าการที่ภิกษุผู้ทุศีลไม่สำรวม
บริโภคอาหารที่ชาวบ้านเขาถวาย๒
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อาปาสิกสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ทิฏฐิคตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิ

[๔๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ต่างก็ถูกทิฏฐิ ๒ อย่างครอบงำ คือ
เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งยึดติดอยู่๑ เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งเล่นเลย
ไป๒ ส่วนเทวดาและมนุษย์ผู้มีปัญญาจักชูกุ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง

เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งยึดติดอยู่ เป็นอย่างไร

คือ เทวดาและมนุษย์พอใจ ยินดี เพลิดเพลินอยู่ในภพ เมื่อตถาคต
แสดงธรรม เพื่อความดับแห่งภพ จิตของเทวดาและมนุษย์นั้นย่อมไม่
ยอมรับ ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่น ไม่น้อมใจเชื่อ เทวดาและมนุษย์
พวกหนึ่งยึดติดอยู่ เป็นอย่างนี้แล

เทวดาและมนุษย์พวกหนึ่งเล่นเลยไป เป็นอย่างไร

คือ เทวดาและมนุษย์อึดอัด ระอา รังเกียจ ไม่ยินดีภพนั้นแล จึงหลง
เพลิดเพลิน ความขาดสูญโดยทำนองว่า ท่านทั้งหลาย ทราบว่า
อัตตาของเรานี้ เมื่อตายไป ย่อมขาดสูญพินาศไป หลังจากตายแล้วจะไม่
ต้องกลับมาเกิดอีก ชื่อว่าเป็นธรรมชาติสงบ ประณีต ถ่องแท้ เทวดาและ
มนุษย์พวกหนึ่งเล่นเลยไป เป็นอย่างนี้แล

เทวดาและมนุษย์ผู้มีปัญญาจักชูกุ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง เป็น
อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพิจารณาเห็นสิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ โดย
สภาวะแท้จริง ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้วก็ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลาย
กำหนด เพื่อความดับสิ่งที่เป็นจริง โดยความเป็นจริงนั้น เทวดาและมนุษย์
ผู้มีปัญญาจักชูกุ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง เป็นอย่างนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

อริยสาวกพิจารณาเห็นขั้นที่ ๕ ที่เกิดแล้วตามความเป็นจริง

และธรรมเป็นเครื่องก้าวล่วงขั้นที่ ๕ ที่เกิดแล้ว

ย่อมโน้มจิตไปในนิพพานตามความเป็นจริง

เพราะความสิ้นไปแห่งภวตัณหา

ถ้าอริยสาวกผู้กำหนดรู้ขั้นที่ ๕ ที่เกิดแล้ว

ปราศจากตัณหาในภพน้อยและใหญ่ไซ้

ชื่อว่าภิกษุ ย่อมไม่กลับมาสู่ภพอีก
เพราะชั้น ๕ เกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทีฎฐิตสูตรที่ ๑๒ จบ

ทุติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิตักกสูตร	๒. เทสนาสูตร
๓. วิชาสูตร	๔. ปัญญาปริหานสูตร
๕. สุกกัมมสูตร	๖. อชาตสูตร
๗. นิพพานธาตุสูตร	๘. ปฏิสัลลานสูตร
๙. ลิกขานิสังสสูตร	๑๐. ชาครียสูตร
๑๑. อาปายิกสูตร	๑๒. ทีฎฐิตสูตร

(ในทุกนิบาตแห่งอิติวุตตกะนี้ ท่านพระเถระผู้ทำปฐมสังคายนา
ประกาศพระสูตร ไว้ ๒๒ สูตร คือ ในปฐมวรรค ๑๐ สูตร และในทุติย
วรรคนี้ ๑๒ สูตร ดังกล่าวมา ฉะนี้แล)

ทุกนิบาต จบ

๓. ติกนิบาต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. มุลสูตร

ว่าด้วยอกุศลมูล ๑

[๕๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล ๑ ประการนี้

อกุศลมูล ๑ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อกุศลมูลคือโลภะ (ความอยากได้)
๒. อกุศลมูลคือโทสะ (ความคิดประทุษร้าย)
๓. อกุศลมูลคือโมหะ (ความหลง)

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล ๑ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โลภะ โทสะ และโมหะที่เกิดภายในตน

ย่อมทำร้ายบุรุษผู้มีจิตเลวทราม

เหมือนขุยไผ่กำจัดต้นไผ่ ฉะนั้น๒

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มูลสูตรที่ ๑ จบ

๒. ธาตุสูตร

ว่าด้วยธาตุ

[๕๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธาตุ ๓ ประการนี้

ธาตุ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปธาตุ ๒. อรูปธาตุ ๓. นิโรธธาตุ

ภิกษุทั้งหลาย ธาตุ ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์เหล่าใดกำหนดรู้รูปธาตุได้แล้ว

ไม่ติดอยู่ในอรูปธาตุ น้อมจิตไปในนิโรธธาตุ

สัตว์เหล่านั้นย่อมล่วงพ้นมัจจุราชไปได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสัมผัสอมตธาตุที่ไร้อุปธิด้วยนามกาย

ทรงรู้แจ้งประจักษ์ถึงเหตุแห่งความสลัดคืนอุปธิ

ผู้หาอสาवेมิได้ ทรงแสดงบท๔ที่ไม่มี ความโศก ปราศจากธุลีไว้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ธาตุสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมเวทนาสูตร

ว่าด้วยเวทนา สูตรที่ ๑

[๕๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้

เวทนา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา (ความรู้สึกสุข)

๒. ทุกขเวทนา (ความรู้สึกทุกข์)

๓. อทุกขมสุขเวทนา (ความรู้สึกเฉย ๆ จะสุขก็ไม่ใช่ จะทุกข์ก็ไม่ใช่)

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีจิตตั้งมั่น

มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ

ย่อมรู้ชัดเวทนา เหตุเกิดเวทนา นิพพานอันเป็นที่ดับเวทนา

และข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับเวทนา

เพราะสิ้นเวทนาทั้งหลาย
ภิกษุจึงเป็นผู้หมดความหิว ปรินิพพานแล้ว
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปฐมเวทนาสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยเวทนาสูตร

ว่าด้วยเวทนา สูตรที่ ๒

[๕๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๖ ประการนี้

เวทนา ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อทุกขมสุข

เวทนา

ภิกษุพึงเห็นสุขเวทนาโดยความเป็นทุกข ๒ พึงเห็นทุกขเวทนาโดย
ความเป็นอทุกขมสุข พึงเห็นอทุกขมสุขเวทนาโดยความไม่เที่ยง

ภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุเห็นสุขเวทนาโดยความเป็นทุกข เห็น
ทุกขเวทนาโดยความเป็นอทุกขมสุข เห็นอทุกขมสุขเวทนาโดยความไม่เที่ยง
ได้ ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นอริยะ มีความเห็นชอบ ตัดตัณหาได้ เพิกถอน
สังโยชน์ได้แล้ว ได้ทำที่สุด แห่งทุกข เพราะรู้แจ้งมานะ
ได้โดยชอบ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุใดเห็นสุขเวทนาโดยความเป็นทุกข

เห็นทุกขเวทนาโดยความเป็นอทุกขมสุข

เห็นอทุกขมสุขเวทนาที่มีอยู่โดยความไม่เที่ยง

ภิกษุนั้นแล เป็นผู้มีความเห็นชอบ

เพราะเหตุที่หลุดพ้นได้เด็ดขาดในเวทนานั้น

จึงชื่อว่าสำเร็จภิกขุญา ๖ ประการ

เป็นผู้สงบ ล่วงพ้นโยคะได้แล้ว เป็นมุนีแท้จริง

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุตติยเวทนาสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมเอสนาสูตร

ว่าด้วยการแสวงหา สูตรที่ ๑

[๕๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม ๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น

จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีจิตตั้งมั่น

มีสติสัมปชัญญะ

ย่อมรู้จัดการแสวงหา เหตุเกิดการแสวงหา

ธรรมเป็นที่ดับการแสวงหา

และข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความสิ้นสุดการแสวงหา

เพราะสิ้นการแสวงหาทั้งหลาย

ภิกษุจึงเป็นผู้หมดความหิว ปรินิพพานแล้ว

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา

อย่างนี้แล

ปฐมเอสนาสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยเอสนาสูตร

ว่าด้วยการแสวงหา สูตรที่ ๒

[๕๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้

การแสวงหา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การแสวงหากาม ๒. การแสวงหาภพ

๓. การแสวงหาพรหมจรรย์

ภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น

จึงตรัส คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

การแสวงหากาม การแสวงหาภพ

และการแสวงหาพรหมจรรย์

คือการยึดถือว่าอย่างนี้จริง

อันเป็นทวิฏฐิฐาน๑

ภิกษุผู้คลายกำหนดได้ทั้งหมด

หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหา

ชื่อว่าสละคืนการแสวงหา(กามและภพ)

พร้อมทั้งถอนทวิฏฐิฐานได้๒

เพราะสิ้นการแสวงหาทั้งหลาย

ภิกษุจึงเป็นผู้ไม่หวัง

และหมดความสงสัยโดยสิ้นเชิง
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุติยแอสนาสูตรที่ ๖ จบ

๑. ปฐมอาสวสูตร

ว่าด้วยอาสวะ สูตรที่ ๑

[๕๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้
พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๑๒ ประการนี้

อาสวะ ๑๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามาสวะ (อาสวะคือกาม) ๒. ภวาสวะ (อาสวะคือภพ)

๓. อวิชชาสวะ (อาสวะคืออวิชชา)

ภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๑๒ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีจิตตั้งมั่น

มีสติสัมปชัญญะ

ย่อมรู้ชัดอาสวะ เหตุเกิดอาสวะ ธรรมเป็นที่ดับอาสวะ

และข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับอาสวะ

เพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ภิกษุจึงเป็นผู้หมดความหิว ปริณิพพานแล้ว

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปฐมอาสวสูตรที่ ๑ จบ

๘. ทุติยอาสวสูตร

ว่าด้วยอาสวะ สูตรที่ ๒

[๕๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๑๒ ประการนี้

อาสวะ ๑๒ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามาสวะ ๒. ภวาสวะ ๓. อวิชชาสวะ

ภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๑๒ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้สิ้นกามาสวะ และภวาสวะ

สํารอกอวิชชาได้แล้ว มีจิตหลุดพ้น

เป็นผู้หาอุปมิตได้ พิชิตมารพร้อมทั้งเสนามารได้แล้ว

ยอมทรงไว้ซึ่งร่างกายสุดท้าย
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุติยาสวสูตรที่ ๘ จบ

๙. ตัณฑาสสูตร๑

ว่าด้วยตัณฑา

[๕๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ตัณฑา ๓ ประการนี้

ตัณฑา ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามตัณฑา๒

๒. ภวตัณฑา๓

๓. วิภวตัณฑา๔

ภิกษุทั้งหลาย ตัณฑา ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ชนทั้งหลายผู้เกี่ยวข้อด้วยโยคะคือตัณฑา

มีจิตยินดีในภพน้อยและภพใหญ่๕

เป็นผู้ติดข้องด้วยโยคะคือปวงมาร

ไม่มีความเกษมจากโยคะ

สัตว์เหล่านั้นยอมท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ

เข้าถึงชาติและมรณะ

ส่วนชนเหล่าใดละตัณฑาได้

ปราศจากตัณฑาในภพน้อยและภพใหญ่

บรรลुธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะแล้ว

ชนเหล่านั้นชื่อว่า ไปถึงฝั่งในโลก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ตัณฑาสสูตรที่ ๘ จบ

๑๐. มารธะยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุให้ล่วงพ้นปวงมาร

[๕๙] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมล่วงพ้นปวงมาร รุ่งเรือง
ดุจ ดวงอาทิตย์

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ประกอบด้วยศีลชั้นอันเป็นอเสขะ
๒. เป็นผู้ประกอบด้วยสมาธิชั้นอันเป็นอเสขะ
๓. เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาชั้นอันเป็นอเสขะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมล่วงพ้น
ปวงมารรุ่มเรื่องดุจดวงอาทิตย์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้เจริญศีล สมาธิ และปัญญาเหล่านี้ไว้ดีแล้ว
จึงล่วงพ้นปวงมาร รุ่มเรื่องดุจดวงอาทิตย์ ฉะนั้น
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

मारथ्यसुत्रं १० जप

प्रमव्वरค जप

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มุลสูตร ๒. ธาตุสูตร
๓. ปฐมเวทนาสูตร ๔. ทุตติยเวทนาสูตร
๕. ปฐมเอสนาสูตร ๖. ทุตติยเอสนาสูตร
๗. ปฐมอสาवสูตร ๘. ทุตติยอสาवสูตร
๙. ตัณหาสูตร ๑๐. มารथยสูตร

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. บุญกิริยาวัตตสูตร๑

ว่าด้วยบุญกิริยาวัตต

[๖๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตต๒ ๓ ประการนี้

บุญกิริยาวัตต ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บุญกิริยาวัตตที่สำเร็จด้วยทาน
๒. บุญกิริยาวัตตที่สำเร็จด้วยศีล
๓. บุญกิริยาวัตตที่สำเร็จด้วยภาวนา

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตต ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้น
ที่ให้ผลเลิศติดต่อกันไป มีสุขเป็นกำไร
คือควรบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอ

และควรเจริญเมตตาภาวนา

ปณทิต ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการ

ที่เป็นเหตุให้เกิดสุขดังกล่าวนี้อแล้ว

ย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปัญญกิริยาวัตถุสูตรที่ ๑ จบ

๒. จักขุสูตร

ว่าด้วยจักขุ

[๖๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ๓ ประการนี้

จักขุ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มังสจักขุ (ตาเนื้อ)

๒. ทิพพจักขุ (ตาทิพย์)

๓. ปัญญาจักขุ (ตา คือ ปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย จักขุ ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นอุดมบุรุษ

ได้ตรัสจักขุ ๓ ประการนี้ คือ มังสจักขุ

ทิพพจักขุ และปัญญาจักขุอันยอดเยี่ยม

ความเกิดขึ้นแห่งมังสจักขุ เป็นทางแห่งทิพพจักขุ

เมื่อใด ญาณคือปัญญาจักขุอันยอดเยี่ยมเกิดขึ้น

เมื่อนั้น บุคคลย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

เพราะได้ปัญญาจักขุ

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

จักขุสูตรที่ ๒ จบ

๓. อินทริยสูตร

ว่าด้วยอินทริย

[๖๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๓ ประการนี้

อินทริย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อนัญญาตัญญัสสามิตินทริย๓

๒. อัญญินทริย๓

๓. อัญญาตาวันทรีย๔
ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย ๓ ประการนี้แล
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า
ญาณในความสิ้นกิเลสย่อมเกิดขึ้นแก่พระเสขะ
ผู้กำลังศึกษาและปฏิบัติตามทางสายตรงก่อน
ลำดับต่อจากนั้นอัญญินทรียจึงเกิดขึ้น
ต่อจากอัญญินทรียนั้น
ญาณว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ เพราะภวสังโยชนสิ้นไป
ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านผู้หลุดพ้นด้วยอรหัตตผล ผู้คงที่๑
พระอริยะผู้สมบูรณ์ด้วยอินทรีย
ผู้สงบ ยินดีในสันติบท
พิชิตมารพร้อมทั้งเสนามารได้แล้ว
ย่อมทรงไว้ซึ่งร่างกายสุดท้าย
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อินทรียสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัฏฐาสุตระ๒

ว่าด้วยกาลเวลา

[๖๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้
พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย กาล ๓ กาลนี้

กาล ๓ กาล อะไรบ้าง คือ

๑. อดีตกาล ๒. อนาคตกาล ๓. ปัจจุบันกาล

ภิกษุทั้งหลาย กาล ๓ กาลนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์ทั้งหลายผู้สำคัญชั้น ๕ ว่าเป็นเรื่องที่พูดกัน

ยึดมั่นอยู่ในเรื่องที่พูดกัน

ย่อมดึงเข้าหากิเลสเครื่องประกอบของมัจจุราช

เพราะไม่กำหนดรู้เรื่องที่พูดกันให้ถ่องแท้

ส่วนพระขีณาสพกำหนดรู้เรื่องที่พูดกันได้อย่างถ่องแท้

จึงไม่สำคัญผู้พูด ท่านมีใจสัมผัสวิโมกข์

และสันติบทอันยอดเยี่ยมแล้วนั้นแล

พระขีณาสพนั้น ชื่อว่าสมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ

ที่เกิดจากความกำหนดรู้เรื่องที่พูดกัน สงบแล้ว

ยินดีในสันติบท เป็นผู้พิจารณาแล้วจึงใช้สอยปัจจัย ๔ เสมอ

ดำรงอยู่ในธรรม เป็นผู้จบเวท
จึงไม่เข้าถึงการนับอีกต่อไป
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อรรถาสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุจจิตสูตร

ว่าด้วยทุจจิต

[๖๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ทุจจิต ๓ ประการนี้

ทุจจิต ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายทุจจิต (ความประพฤติก้าวด้วยกาย)

๒. วจิตุจจิต (ความประพฤติก้าวด้วยวาจา)

๓. มโนทุจจิต (ความประพฤติก้าวด้วยใจ)

ภิกษุทั้งหลาย ทุจจิต ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลมีปัญญาทราม ทำกายทุจจิต วจิตุจจิต

มโนทุจจิต และอกุศลกรรมอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยโทษไว้ตลอด

ไม่ทำกุศลกรรมไว้เลย ทำแต่อกุศลกรรมไว้มากมาย

หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในนรก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุจจิตสูตรที่ ๕ จบ

๖. สุจจิตสูตร

ว่าด้วยสุจจิต

[๖๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย สุจจิต ๓ ประการนี้

สุจจิต ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายสุจจิต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)

๒. วจิตุสุจจิต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)

๓. มโนสุจจิต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)

ภิกษุทั้งหลาย สุจจิต ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลผู้มีปัญญา ละกายทุจจิต วจิตุจจิต

มโนทุจริตและอกุศลกรรมอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยโทษได้แล้ว
ไม่ทำอกุศลกรรมไว้ ทำแต่กุศลกรรมไว้มากมาย
หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสวรรค์
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สุจริตสูตรที่ ๖ จบ

๑. โสเจยยสูตร

ว่าด้วยความสะอาด

[๖๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ ประการนี้

ความสะอาด ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความสะอาดกาย ๒. ความสะอาดวาจา

๓. ความสะอาดใจ

ภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้มีกายสะอาด มีวาจาสะอาด

มีใจสะอาด ไม่มีอาสวะ

เป็นผู้สะอาด ถึงพร้อมด้วยความสะอาด

บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่า เป็นผู้ล้างบาปได้๑

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โสเจยยสูตรที่ ๗ จบ

๘. โมนยยสูตร

ว่าด้วยความเป็นมุณี

[๖๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมุณี ๓ ประการนี้

ความเป็นมุณี ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นมุณีทางกาย ๒. ความเป็นมุณีทางวาจา

๓. ความเป็นมุณีทางใจ

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมุณี ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้ที่เป็นมุณีทางกาย เป็นมุณีทางวาจา

เป็นมุณีทางใจ ไม่มีอาสวะ

เป็นมุณี ถึงพร้อมด้วยความเป็นมุณี
บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่า เป็นผู้ละได้ทุกอย่าง๑
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โมเนยยสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมราคสูตร

ว่าด้วยการละราคะ สูตรที่ ๑

[๖๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดยังละราคะ โทสะ โมหะไม่ได้ บุคคลนี้เรา
เรียกว่า ถูกมารผูกไว้ สวมบ่วงมารไว้ และถูกมารผู้มีบาปทำได้
ตามความปรารถนา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดละราคะ โทสะ โมหะได้แล้ว บุคคลนี้เรา
เรียกว่า ไม่ถูกมารผูกไว้ ไม่สวมบ่วงมารไว้ และไม่ถูกมารผู้มีบาป
ทำได้ตามความปรารถนา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระอริยะทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น

เรียกบุคคลผู้ละราคะ โทสะ และอวิชชาได้แล้วว่า

เป็นคนหนึ่งในบรรดาท่านผู้อบรมตนแล้ว

เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้ไปแล้วอย่างนั้น เป็นผู้ตรัสรู้

เป็นผู้ล่วงเวรและภัย เป็นผู้ละกิเลสทั้งปวงได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปฐมราคสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยราคสูตร

ว่าด้วยการละราคะ สูตรที่ ๒

[๖๙] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดเป็นภิกษุหรือภิกษุณี ยังละราคะ โทสะ โมหะ
ไม่ได้ บุคคลนี้เราเรียกว่า ยังข้ามทะเลที่มีคลื่น มีระลอก๒ มีน้ำวน
๑ มีสัตว์ร้าย๔ มี ฝืนเลือน้ำไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดเป็นภิกษุหรือภิกษุณี ละราคะ โทสะ โมหะได้
แล้ว บุคคลนี้เราเรียกว่า ข้ามทะเลที่มีคลื่น มีระลอก มีน้ำวน มี
สัตว์ร้าย มีฝืนเลือน้ำ ได้แล้ว ข้ามไปถึงฝั่งเป็นผู้ลอยบาปอยู่
บนบก๕

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลใดคลายราคะ โทสะ และอวิชชาได้แล้ว
บุคคลนั้นชื่อว่าข้ามสมุทรนี้ซึ่งมีทั้งคลื่น สัตว์ร้าย
(และ)ผีเสื้อน้ำ ที่น่ากลัว ข้ามได้ยาก

เรากล่าวว่า บุคคลนั้นล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้อง ละมัจจุได้
ไม่มีอุปธิ ละทุกข์เพื่อไม่เกิดอีกต่อไป
ถึงความดับ ไม่ถึงการนับ
ล่วงมัจจุราชให้หลงได้๑

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทุติยราคสูตรที่ ๑๐ จบ
ทุติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุณณิกิริยาวัตถุสูตร	๒. จักขุสูตร
๓. อินทริยสูตร	๔. อัชฌาสัตถุสูตร
๕. ทุจจริตสูตร	๖. สุจจริตสูตร
๗. โสเจยยสูตร	๘. โมเนยยสูตร
๙. ปฐมราคสูตร	๑๐. ทุติยราคสูตร
๑๑. ตติยวรรค	

หมวดที่ ๓

๑. มิจฉาทิฏฐิกสูตร

ว่าด้วยผู้มีความเห็นผิด

[๑๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต
และมโน-ทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้
ทำกรรมตามความ เห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย
ทุกติ วินิบาต นรก

คำที่ว่า เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโน
ทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตาม
ความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก นั้น
เราหาได้กล่าวเพราะรับฟังมาจากสมณะหรือพราหมณ์อื่น ๆ ไม่

ภิกษุทั้งหลาย ที่แท้แล้ว เรารู้เอง เห็นเอง ทราบเองทั้งนั้น จึง
กล่าว คำนี้ว่า เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจี
ทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้าย พระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวน

ผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจาก ตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย
ทุกติ วินิบาต นรก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลในโลกนี้ตั้งจิตไว้ผิด กล่าววาจาผิด

ทำการงานทางกายที่ผิด มีความขวนขวายน้อย๑

ทำกรรมอันไม่เป็นบุญไว้ในชีวิตอันน้อยในโลกนี้

เขามีปัญญาทึบ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในนรก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

มิจฉาทิฎฐิกสูตรที่ ๑ จบ

๒. สัมมาทิฎฐิกสูตร

ว่าด้วยผู้มีความเห็นชอบ

[๑๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาสุจริต และ
มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้
ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

คำที่ว่า เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาสุจริต และมโน
สุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้
ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติ
โลกสวรรค์ นั้น เราหาได้กล่าวเพราะ รับฟังมาจากสมณะหรือพราหมณ์อื่น
ๆ ไม่

ภิกษุทั้งหลาย ที่แท้แล้ว เรารู้เอง เห็นเอง ทราบเองทั้งนั้น จึง
กล่าว คำนี้ว่า เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วา
สุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และ
ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดใน
สุคติโลกสวรรค์

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลในโลกนี้ ตั้งจิตไว้ชอบ กล่าววาจาชอบ

ทำการงานทางกายที่ชอบ มีความขวนขวายมาก

ได้ทำกรรมอันเป็นบุญไว้ในชีวิตอันน้อยในโลกนี้

เขามีปัญญา หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสวรรค์

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สัมมาทิฎฐิกสูตรที่ ๒ จบ

๓. นิสสรณียสูตร

ว่าด้วยธาตุที่มีคุณสมบัติสลัดออก

[๑๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธาตุเป็นที่สลัดออก ๓ ประการนี้

ธาตุเป็นที่สลัดออก ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เนกขัมมธาตุ๑เป็นที่สลัดละกามทั้งหลาย

๒. อรูปธาตุ๒เป็นที่สลัดละรูปธรรมทั้งหลาย

๓. นิโรธธาตุ๑เป็นที่สลัดละธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้ว ถูกปัจจัยปรุงแต่งอาศัย กันและกันเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย ธาตุเป็นที่สลัดออก ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้มีความเพียรรู้ชัดธาตุเป็นที่สลัดกามออก

และธาตุเป็นเหตุล่วงพ้นรูปธรรมแล้ว

สัมผัสภาวะที่สงบระงับสังขารทั้งปวงตลอดกาล

ภิกษุนั้นแล เป็นผู้มีความเห็นชอบ

เพราะเหตุที่น้อมจิตไปในนิพพานธาตุนั้น

จึงชื่อว่าสำเร็จภิกขุญา ๖ ประการ

เป็นผู้สงบ ล่วงพ้นโยคะได้แล้ว เป็นมุนีแท้จริง

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

นิสสรณียสูตรที่ ๓ จบ

๔. สันตตรสูตร

ว่าด้วยนิโรธสงบยิ่งกว่ารูปธรรม

[๑๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อรูปธรรม๒สงบยิ่งกว่ารูปธรรม๑ นิโรธ๔สงบยิ่งกว่ารูปธรรม

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์เหล่าใดเข้าถึงรูปภพ

และสัตว์เหล่าใดดำรงอยู่ในรูปภพ

สัตว์เหล่านั้นเมื่อยังไม่รู้แจ้งนิโรธ จะต้องกลับมาเกิดอีก

ส่วนสัตว์เหล่าใดกำหนดรู้รูปธาตุได้แล้ว

ไม่ติดอยู่ในรูปธาตุ น้อมจิตอยู่ในนิโรธ

สัตว์เหล่านั้นย่อมล่วงพ้นมัจจุราชไปได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสัมผัสอมตธาตุที่ไร้อุปถัมภ์ด้วยนามกาย
ทรงรู้แจ้งประจักษ์ถึงเหตุแห่งความสลัดคืนอุปถัมภ์
ผู้หาอาสวะมิได้ ทรงแสดงบทที่ไม่มีความเศร้าโศก ปราศจากกุศลไว้
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สันตตรสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปุตตสูตร

ว่าด้วยบุตร

[๑๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุตร ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บุตร ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. อติชาตบุตร (บุตรที่มีคุณสมบัติสูงกว่ามารดาบิดา)
๒. อนุชาตบุตร (บุตรที่มีคุณสมบัติเสมอมารดาบิดา)
๓. อวชาตบุตร (บุตรที่มีคุณสมบัติต่ำกว่ามารดาบิดา)

อติชาตบุตร เป็นอย่างไร

คือ มารดาบิดาของบุตรในโลกนี้ไม่ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ไม่ถึง
พระธรรมเป็นสรณะ ไม่ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่
งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่งดเว้นจากการประพฤติด
ในกาม ไม่งดเว้นจากการ พุดเท็จ ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา
คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม
ส่วนบุตรของมารดาบิดาเหล่านั้น ถึงพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ ถึง
พระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติด
ในกาม งดเว้น จากการพุดเท็จ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย
อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มั่งคั่ง มีกัลยาณธรรม อติชาตบุตร
เป็นอย่างนี้

อนุชาตบุตร เป็นอย่างไร

คือ มารดาบิดาของบุตรในโลกนี้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระ
ธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจาก
การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ มิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติดในกาม งด
เว้นจากการพุดเท็จ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุ
แห่งความประมาท เป็นผู้มั่งคั่ง มีกัลยาณธรรม แม้บุตรของมารดาบิดาเหล่า
นั้น ก็ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็น
สรณะ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
มิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติดในกาม งดเว้นจากการพุดเท็จ งดเว้น

จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึ
ศีล มีกัลยาณธรรม อนุชาตบุตรเป็นอย่างไร

อวชาตบุตร เป็นอย่างไร

คือ มารดาบิดาของบุตรในโลกนี้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระ
ธรรมเป็น สรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จด
เว้นจากการถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของมิได้ให้ จงดเว้นจากการประพฤติด
ในกาม จงดเว้นจากการพูดเท็จ จงดเว้นจาก การดื่มน้ำเมาคือสุรา
และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม ส่วน
บุตรของมารดาบิดาเหล่านั้น ไม่ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ไม่ถึงพระธรรม
เป็นสรณะ ไม่ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่งดเว้น
จากการ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่งดเว้นจากการประพฤติด
ในกาม ไม่งดเว้นจาก การพูดเท็จ ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ
สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึศีล มีธรรมเลวทราม
อวชาตบุตรเป็นอย่างไร

ภิกษุทั้งหลาย บุตร ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บัณฑิตย่อมปรารธนาอติชาตบุตรและอนุชาตบุตร

ไม่ปรารธนาอวชาตบุตร ซึ่งมีแต่ทำลายวงศ์ตระกูล

บุตร ๓ จำพวกนี้เท่านั้น มีอยู่ในโลกนี้

ส่วนบุตรผู้เป็นอุบาสก ถึงพร้อมด้วยศรัทธาและศีล

รู้ความประสงค์ของผู้ขอ๑ ปราศจากความตระหนี่

ย่อมรุ่งเรืองในหมู่บริษัท เหมือนดวงจันทร์พ้นจากเมฆ ฉะนั้น

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปุตตสูตรที่ ๕ จบ

๖. อฎฐกสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบด้วยฝน

[๗๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๓ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนไม่ตก

๒. บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่บางส่วน

๓. บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่ทั่วไป

บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนไม่ตก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะ พราหมณ์ คนยากเข็ญ คนหมดเสบียงทาง คนเร่ร่อน และคนขอทาน ทุกหมู่เหล่า บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนไม่ตกเป็นอย่างนี้

บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่บางส่วน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะ พราหมณ์ คนยากเข็ญ คนหมดเสบียงทาง คนเร่ร่อน และคนขอทานบางพวก แต่ไม่ให้แก่คนบางพวก บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่บางส่วนเป็นอย่างนี้

บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่ทั่วไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะ พราหมณ์ คนยากเข็ญ คนหมดเสบียงทาง คนเร่ร่อน และคนขอทานทั่วทุกหมู่เหล่า บุคคลผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่ทั่วไปเป็นอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลได้พบสมณะ พราหมณ์ คนยากเข็ญ

คนหมดเสบียงทาง คนเร่ร่อน และคนขอทานแล้ว

ไม่ยอมแบ่งข้าว น้ำ และเครื่องใช้สอยอื่น ๆ ให้

ปัญญาชนเรียกคนต่ำทราม ใจแคบเช่นนั้นว่า

เป็นผู้เปรียบด้วยฝนไม่ตก

บุคคลไม่ให้ข้าว น้ำ เป็นต้นแก่สมณะ พราหมณ์ เป็นต้นบางพวก

แต่ให้แก่บางพวก

ปัญญาชนเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้เปรียบด้วยฝนตกในพื้นที่บางส่วน

คนที่เขาออกปากขอได้ง่าย ชอบช่วยเหลือคนโดยทั่วหน้า

มีใจเบิกบาน แจกจ่ายสิ่งของ

ปากก็พูดแต่คำว่า จงให้ จงให้

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนอย่างนั้น

รวบรวมทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม

นำมาเลี้ยงวณิกผู้มาถึง ให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำ

เหมือนเมฆฝนส่งเสียงร้องคำรามทำให้ฝนตก

จนน้ำไหลนองเต็มทั้งที่ดอนและที่ลุ่ม ฉะนั้น

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

อวุฏฐิกสูตรที่ ๖ จบ

๑. สุขปัตถนาสูตร

ว่าด้วยผู้ปรารถนาความสุข

[๑๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตเมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการนี้ พึงรักษาศีล

ความสุข ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เมื่อปรารถนาความสุขว่า ขอความสรรเสริญ จงมาถึงเรา พึงรักษาศีล

๒. เมื่อปรารถนาความสุขว่า ขอโรคสมบัติทั้งหลาย จงเกิดขึ้นแก่เรา พึงรักษาศีล

๓. เมื่อปรารถนาความสุขว่า หลังจากตายแล้ว เราก็ก่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ พึงรักษาศีล

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตเมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการนี้แล พึงรักษาศีล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

นักปราชญ์ เมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการ คือ

ความสรรเสริญ การได้ความปลื้มใจ

และการตายไปเกิดในสวรรค์ พึงรักษาศีล๑

บุคคลแม้ไม่ทำบาป แต่ยังคงคบคนทำบาป

ก็ต้องถูกระแวงสงสัยในบาปเรื่อยไป

และได้รับคำตำหนิติเตียนมากมาย

บุคคลทำคนเช่นใจให้เป็นมิตร

และคบสนิทคนเช่นใจ เขาก็เป็นเช่นคนนั้น

เพราะการอยู่ด้วยกันเป็นเช่นนั้น

คนชั่วเมื่อมาคบมาเกี่ยวข้องกับคนดีทั่วไป

หรือคนดีหลงไปคบไปเกี่ยวข้องกับชั่ว

ย่อมพลอยทำให้คนดีแปดเปื้อนบาปไปด้วย

เหมือนลูกศรอาบยาพิษ ถูกยาพิษแปดเปื้อนแล้ว

ย่อมทำลายแสงลูกศรที่สะอาดให้แปดเปื้อนไปด้วย ฉะนั้น

เพราะกลัวการแปดเปื้อนบาป

ผู้มีปัญญา จึงไม่คบคนชั่วเป็นมิตรเลย

ใบหญ้าคาที่คนนำมาใช้ห่อปลาเน่า

ก็พลอยเหม็นเน่าส่งกลิ่นคลุ้งตามไปด้วย ฉนั้นใด

การคบคนพาล ก็ฉนั้น

ใบไม้ทั้งหลายที่คนนำมาห่อกฤษณา

ก็พลอยมีกลิ่นหอมฟุ้งตามไปด้วย ฉันทิ
การคบบัณฑิต ก็ฉันทิ
เพราะฉะนั้น บัณฑิตรู้ผลดีผลเสียที่จะเกิดแก่ตน
ดูใบไม้ที่ใช้ห่อแล้ว ไม่ควรคบบอสัตบุรุษ
ควรคบบแต่สัตบุรุษเท่านั้น
เพราะว่า อสัตบุรุษย่อมชักนำไปให้ตกนรก
ส่วนสัตบุรุษย่อมชักนำไปให้เข้าถึงสุคติ
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สุขปัตถนาสูตรที่ ๑ จบ

๘. กิทุราสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่จะต้องแตกสลายไปเป็นธรรมดา

[๑๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ร่างกายนี้ต้องแตกสลายไป วิญญาณ๑ มีความเสื่อมไป
เป็น ธรรมดา อุปธิทั้งหมด๒ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผัน
เป็นธรรมดา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลรู้ว่าร่างกายนี้ต้องแตกสลายไป

และวิญญาณก็ต้องเสื่อมไป

เห็นภัยในอุปธิทั้งหลายแล้ว

ย่อมล่วงพ้นความเกิด และความตายได้

บรรลุถึงธรรมเป็นที่สงบอย่างยิ่งแล้ว

ชื่อว่าอบรมตนได้แล้ว รอคอยอยู่แต่เวลาเท่านั้น๓

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

กิทุราสูตรที่ ๘ จบ

๙. ธาตุโสสังสันทนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ทั้งหลายเสมอกันโดยธาตุ

[๑๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อว่าโดยธาตุ๑ สัตว์ทั้งหลายเข้ากันได้ คบกันได้
กับสัตว์ คือ สัตว์ที่มีนิสสัยเลวเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยเลว สัตว์
ที่มีนิสสัยดีงามเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยดีงาม

ภิกษุทั้งหลาย แม้ในอดีตกาล เมื่อว่าโดยธาตุ สัตว์ทั้งหลายก็เข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ คือ สัตว์ที่มีนิสสัยเลวเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยเลว สัตว์ที่มีนิสสัยดีงามเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยดีงาม

ภิกษุทั้งหลาย แม้ในอนาคตกาล เมื่อว่าโดยธาตุ สัตว์ทั้งหลายก็จะเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ คือ สัตว์ที่มีนิสสัยเลวเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยเลว สัตว์ที่มีนิสสัยดีงามเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยดีงาม

ภิกษุทั้งหลาย แม้ในปัจจุบันกาลนี้ เมื่อว่าโดยธาตุ สัตว์ทั้งหลายก็เข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ คือ สัตว์ที่มีนิสสัยเลวเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยเลว สัตว์ที่มีนิสสัยดีงามเข้ากันได้ คบกันได้กับสัตว์ที่มีนิสสัยดีงาม

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

เพราะการคลุกคลีกัน๑ กิเลสจึงเกิดขึ้น

เพราะการไม่คลุกคลีกัน กิเลสจึงขาดไป

บุคคลลงเรือเล็ก หวังจะข้ามมหาสมุทร

ยังไม่ทันถึงฝั่งก็จมลงในมหาสมุทร ฉนใด

บุคคลแม้มีความเป็นอยู่ดี อาศัยคนเกียจคร้าน

ก็จมลงในสังสารวัฏได้ ฉนนั้น

เพราะฉะนั้น บุคคลควรเว้นคนเกียจคร้าน

ผู้มีความเพียรย่อหย่อนนั้น

ควรคบพระอริยะทั้งหลาย ผู้สงัด มีใจมั่นคง

เพ่งพินิจอยู่ ปรารภความเพียรเป็นนิตย์ เป็นบัณฑิต

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

ธาตุโสสังสันทนสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. ปรีหานสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นเหตุแห่งความเสื่อม

[๑๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็นเสชะ

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุผู้เป็นเสชะในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ชอบการงาน๑ ยินดีในการงาน หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการงาน

๒. เป็นผู้ชอบการพูดคุย ยินดีในการพูดคุย หมั่นประกอบความเป็นผู้ชอบการพูดคุย

๓. เป็นผู้ชอบการนอนหลับ ยินดีในการนอนหลับ หมั่นประกอบ
ความเป็นผู้ชอบการนอนหลับ

ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
เสขะ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่
ภิกษุผู้ เป็นเสขะ

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีในการงาน ไม่หมั่นประกอบ
ความเป็น ผู้ชอบการงาน

๒. เป็นผู้ไม่ชอบการพูดคุย ไม่ยินดีในการพูดคุย ไม่หมั่น
ประกอบความ เป็นผู้ชอบการพูดคุย

๓. เป็นผู้ไม่ชอบการนอนหลับ ไม่ยินดีในการนอนหลับ ไม่หมั่น
ประกอบ ความเป็นผู้ชอบการนอนหลับ

ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เป็น
เสขะ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุชอบการงาน ยินดีในการพูดคุย

ชอบการนอนหลับ มีจิตฟุ้งซ่าน เช่นนี้

จึงไม่ควรเพื่อจะบรรลอรหัตตผลอันยอดเยี่ยมได้

เพราะฉะนั้น ภิกษุจึงควรเป็นผู้ทำกิจแต่น้อย

นอนหลับแต่พอสมควร มีจิตไม่ฟุ้งซ่าน เช่นนี้

จึงควรเพื่อจะบรรลอรหัตตผลอันยอดเยี่ยมได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปริหานสูตรที่ ๑๐ จบ

ตติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มิจฉาทิฎฐิกสูตร ๒. สัมมาทิฎฐิกสูตร

๓. นิสสรณียสูตร ๔. สันตตรสูตร

๕. ปุตตสูตร ๖. อวฏฐิกสูตร

๗. สุขปตถนาสูตร ๘. ภิกขุสูตร

๙. ธาตุโสสังสันทนสูตร ๑๐. ปริหานสูตร

๔. จตุตถวรรค

หมวดที่ ๔

๑. วิตักกสูตร

ว่าด้วยอกุศลวิตก

[๘๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลวิตก ๓ ประการนี้

อกุศลวิตก ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. วิตกที่เกี่ยวกับความไม่ต้องการให้ผู้อื่นดูหมิ่นตน

๒. วิตกที่เกี่ยวกับลาภสักการะและการสรรเสริญ

๓. วิตกที่เกี่ยวกับความเอ็นดูในคนอื่น

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลวิตก ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลผู้ประกอบด้วยวิตกที่ไม่ต้องการให้ผู้อื่นดูหมิ่นตน

เป็นผู้หนักในลาภสักการะและการสรรเสริญ

มีปกติยินดีกับพวกอำมาตย์

ย่อมอยู่ห่างไกลจากธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งสังโยชน

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละทิ้งบุตร สัตว์เลี้ยง

การแต่งงาน และความห่วงใยได้ เช่นนี้

จึงควรเพื่อจะบรรลุมรรคผลอันยอดเยี่ยมได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

วิตักกสูตรที่ ๑ จบ

๒. สักการสูตร

ว่าด้วยผู้ถูกสักการะครอบงำจิต

[๘๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูกสักการะครอบงำย่ำยีจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูกความเลื่อมสักการะครอบงำย่ำยีจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูกสักการะและความเลื่อมสักการะทั้งสอง ครอบงำย่ำยีจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

คำที่ว่า เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูกสักการะครอบงำย่ำยีจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่

ถูกความเลื่อมสักการะ ครอบงำย่ำยีจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เราได้ เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูก

สักการะและความเลื่อมสักการะทั้งสองครอบงำยำยจิต หลังจาก ตาย แล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก นั้น เราหาได้กล่าวเพราะรับ ฟังมาจากสมณะหรือพราหมณ์อื่น ๆ ไม่

ภิกษุทั้งหลาย แท้จริงแล้ว เรารู้เอง เห็นเอง ทราบเองทั้งนั้น จึงกล่าว คำนี้ว่า เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูกสักการะครอบงำยำยจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย

ทุกติ วินิบาต นรก เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูก ความเลื่อมสักการะครอบงำยำยจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เราได้เห็นเหล่าสัตว์ที่ถูก สักการะและความเลื่อม สักการะทั้งสองครอบงำยำยจิต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิด ในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สมาธิของภิกษุใด ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่ประมาท

ย่อมหวนไหวด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ

(๑) ด้วยมีผู้สักการะ (๒) ด้วยไม่มีผู้สักการะ

ภิกษุนั้นผู้เข้าฌาน มีความเพียรต่อเนื่อง

พิจารณาเห็นด้วยปัญญาที่สุขุม

ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปาทาน๑

นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่า สัตบุรุษ๒

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา อย่างนี้แล

สักการสูตรที่ ๒ จบ

๑. เทวสัททสูตร

ว่าด้วยการเปล่งเสียงของเทวดา

[๘๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เทวดาอาศัยโอกาส ๓ โอกาส จึงเปล่งเสียงออกไปใน หมู่เทวดา

โอกาส ๑ โอกาส อะไรบ้าง คือ

๑. โอกาสที่อริยสาวกปลงผม โกนหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาवพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เทวดาย่อมเปล่งเสียงออกไปในหมู่ เทวดา ว่า อริยสาวกนี้ตั้งใจจะทำสงครามกับกิเลสสมาธิ นี่เป็นเสียง ของเทวดาข้อที่ ๑ ที่เปล่งออกไปเพราะอาศัยโอกาส

๒. โอกาสที่อริยสาวกบำเพ็ญเพียรด้วยการเจริญโพธิปักขิยธรรม ๑๑ หมวด เทวดาย่อมเปล่งเสียงออกไปในหมู่เทวดาว่า อริยสาวกนี้ กำลัง ผนวช กับกิเลสสมาธิ นี่เป็นเสียงของเทวดาข้อที่ ๒ ที่เปล่งออกไปเพราะอาศัย โอกาส

๓. โอกาสที่อริยสาวกทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มี
อาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน
เทวดา ย่อมเปล่งเสียงออกไปในหมู่เทวดาว่า อริยสาวกนี้ชนะสงครามแล้ว
เอาชนะได้ขาด จึงครอบครองตำแหน่งความเป็นใหญ่ในสงครามนั้นนั่นแล
นี้เป็นเสียงของเทวดาข้อที่ ๓ ที่เปล่งออกไปเพราะอาศัย โอกาส

ภิกษุทั้งหลาย เทวดาอาศัยโอกาส ๓ โอกาสนี้แล จึงเปล่งเสียงออก
ไปในหมู่เทวดา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

แม่เทวดาเห็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ชนะสงครามกิเลส ทรงคุณธรรมยิ่งใหญ่

ปราศจากความสะทกสะท้าน

ย่อมมอบน้อมพร้อมไปกับกล่าวว่า

ท่านบุรุษอาชาไนย ขอนอบน้อมต่อท่าน

ผู้ครอบงำกิเลสที่ชนะได้ยาก

เอาชนะเสนาของมัจจุราชอันไม่มีใครสู้ไหวได้ ด้วยวิโมกข์

เทวดาย่อมมอบน้อมท่านผู้มีจิตบรรลุลอหิตตผลแล้ว

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้แล

เพราะท่านไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งมัจจุราช

เทวดาจึงมอบน้อมต่อท่าน

แม่เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

เทวสัททสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปัญจบุพพนิมิตตสูตร

ว่าด้วยบุพพนิมิต ๕ ประการ

[๘๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาที่เทพบุตรจะจุติจากหมู่เทพ ย่อมปรากฏบุพพ
นิमित ๕ ประการ คือ

๑. ดอกไม้ที่ประดับเหี่ยวแห้ง

๒. พัสตราภรณ์ที่สวมใส่หมองจางลง

๓. เหนือไหล่ออกจากรักแร้

๔. ผิวพรรณเศร้าหมองปรากฏที่กาย

๕. เทพบุตรนั้นจะหมดความยินดีในทิพยสมบัติของตน

เทวดาทราบว่า เทพบุตรนี้จะจุติ ก็พลอยยินดีอวยพรให้ ๓ ประการ
คือ

๑. ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว ขอให้ได้ไปเกิดในภูมิที่ดี

๒. ท่านได้ไปเกิดในภูมิที่ดีแล้ว ขอให้ได้ลาภอันดี

๓. ท่านครั้งได้ลาภอันดีแล้ว ขอให้ดำรงตนอยู่ด้วยดี

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การไปเกิดในภูมิที่ดีของ
เทวดาเป็นอย่างไร การได้ลาภ อันดีของเทวดาเป็นอย่างไร
การดำรงตนอยู่ด้วยดีของเทวดาเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ภิกษุทั้งหลาย การเกิดเป็นมนุษย์ ชื่อว่า
เป็นการ ไปเกิดในภูมิที่ดีของเทวดา การที่เทพบุตรลงมาเกิด
เป็นมนุษย์แล้วได้ความศรัทธาในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ นี่ชื่อว่า
เป็นการได้ลาภอันดีของเทวดา ก็ความศรัทธาของเทพบุตรนั้นแล ตังมั่น มี
เหตุเกิด หยั่งลง มั่นคง อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร
พรหม หรือใคร ๆ ในโลกไม่สามารถทำให้คลอนแคลนไปได้ นี่ชื่อว่า
เป็นการดำรงตนอยู่ด้วยดีของเทวดา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้

เมื่อเทพบุตรจะจุติจากเทวโลก เพราะสิ้นอายุ
เทวดาผู้พลอยยินดี ย่อมเปล่งเสียงอวยพร ๓ ประการ คือ
ท่านผู้เจริญ ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว
ขอให้ไปเกิดในภูมิที่ดี คืออยู่ร่วมกับมนุษย์เกิด
ท่านเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ขอให้ได้มีศรัทธาอย่างสูงยิ่ง
ในพระสัทธรรมเกิด
ศรัทธาของท่านนั้นขอให้ตั้งมั่น มีเหตุเกิด
หยั่งลง มั่นคงในสัทธรรม
ที่ตถาคตประกาศไว้ดีแล้ว
ใคร ๆ ทำให้คลอนแคลนไม่ได้ตลอดชีวิตเกิด
ท่านจงละกายทุจริต วาจีทุจริต มโนทุจริตได้ทั้งหมด
รวมทั้งละกรรมชั่วที่ประกอบด้วยโทษอื่น ๆ
จงทำความดีทางกาย วาจาให้มาก
และทำความดีทางใจที่ประมาณมิได้ ปราศจากอุปธิ
นอกจากนั้น ท่านจงทำบุญ
ที่ทำให้เกิดสมบัตินั้นให้มาก ด้วยการให้ทาน
ชักชวนผู้อื่นให้ดำรงอยู่ในสัทธรรม
ในพุทธศาสนาเกิด
เมื่อเทวดารู้แน่ว่า เทพบุตรกำลังจะจุติ
ย่อมพลอยยินดีด้วยการอนุเคราะห์กล่าวชวณดังนี้ว่า
ท่านเทพบุตร ท่านจงหวนกลับมาเกิด
ในเทวโลกนี้บ่อย ๆ เกิด

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ปัญจบุพพนิมิตตสูตรที่ ๔ จบ

๕. พุทฺชนหิตสูตร

ว่าด้วยบุคคลเกื้อกูลชาวโลก

[๘๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้น
เพื่อ เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์
ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย

บุคคล ๓ จำพวก คือ

๑. พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้
ด้วย พระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้
รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดา
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทฺธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค
ตถาคตพระองค์นั้น ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามใน
ท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ
และพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ครบถ้วน นี่คือนักบุคคล จำพวกที่ ๑ ซึ่ง
เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่
คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความ
สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๒. สาวกของพระตถาคตศาสดาพระองค์นั้นนั่นเอง เป็นพระ
อรหันต-ชีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระ
ได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว
หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ สาวกนั้นแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มี
ความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้ง
อรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ครบถ้วน นี่คือนักบุคคลจำพวกที่ ๒ ซึ่ง
เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คน หมู่มาก เพื่อความ
สุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์ เพื่อ
เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๓. สาวกของพระตถาคตศาสดาพระองค์นั้นนั่นเอง ยังเป็นพระเสขะ
กำลังปฏิบัติอยู่ เป็นพหูสูต ถึงพร้อมด้วยศีลและวัตร แม้สาวกนั้น ก็แสดง
ธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามใน
ที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์
ครบถ้วน นี่คือนักบุคคลจำพวกที่ ๓ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้น ในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อ
เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คน หมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาว

โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อ ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิด
ขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์
ชาวโลก เพื่อ ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระศาสดาผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

จัดเป็นบุคคลจำพวกที่ ๑ ในโลก

พระสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระศาสดาพระองค์นั้น

ผู้อบรมตนแล้ว จัดเป็นบุคคลจำพวกที่ ๒

พระสาวกอื่น ๆ นอกจากนั้น ผู้ยังเป็นพระเสาะ

กำลังปฏิบัติอยู่ เป็นพหูสูต ถึงพร้อมด้วยศีลและวัตร

จัดเป็นบุคคลจำพวกที่ ๓

บุคคล ๓ จำพวกนี้เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในเทวดาและมนุษย์

เป็นผู้ส่องแสงสว่าง เผยแผ่สัจธรรมอยู่

ย่อมเปิดประตูเข้าสู่นิพพาน

ท่านเหล่านั้นช่วยปลดปล่อยชนจำนวนมากออกจากโยคะ

ชนทั้งหลายผู้ปฏิบัติตามอริยมรรค

ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงนำหมู่เวไนยชนออกจากภพ

ผู้ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ทรงแสดงไว้ดีแล้ว

เป็นผู้ไม่ประมาทในศาสนธรรมของพระสุคต

ย่อมทำที่สุดแห่งทุกข์ในอัฐภาพนี้ได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

พหูชนทิตสูตรที่ ๕ จบ

๖. อสุภานุปัสสิสูตร

ว่าด้วยการพิจารณากายให้เห็นเป็นของไม่งาม

[๘๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นความไม่งามในกายอยู่
เสมอเกิด จงหมั่นเจริญอานาปานัสสติ มุ่งเฉพาะอารมณ์ที่เป็นภายในของ
พวกเธอ จงพิจารณาเห็นสภาวะไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวงอยู่เสมอเกิด เมื่อ
เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นความไม่งามในกายอยู่เสมอ ย่อมละราคานุสัยใน
ธาตุที่สวยงามได้ เมื่อเธอทั้งหลาย หมั่นเจริญ
อานาปานัสสติ มุ่งเฉพาะอารมณ์ที่เป็นภายในของพวกเธอ มิจฉาวิตก

ภายนอก ที่เป็นฝ่ายแห่งความทุกข์ก็จะมี เมื่อเธอทั้งหลายพิจารณาเห็น
สภาวะไม่เที่ยงในสังขาร ทั้งปวงอยู่เสมอ ย่อมละอวิชชาได้ วิชชาย่อมเกิด
ขึ้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้มีความเพียรพิจารณาเห็นความไม่งามในกาย
ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก

พิจารณาเห็นภาวะที่สงบระงับสังขารทั้งปวงตลอดกาล

ภิกษุนั้นแล เป็นผู้เห็นโดยชอบ

เพราะเหตุที่น้อมจิตไปในนิพพานธาตุนั้น

จึงชื่อว่าสำเร็จอภิญญา ๖ ประการ

เป็นผู้สงบ ล่วงพ้นโยคะได้แล้ว เป็นมุนีแท้จริง

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อสุภานุปัสสัสูตรที่ ๖ จบ

๑. อัมมานุสสัมมปฏิปนนสูตร

ว่าด้วยผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

[๘๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อกล่าวว่า สภาวะที่สมควรใดเป็นเหตุให้บุคคล
เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วยการพยากรณ์ สภาวะที่สมควรนี้ชื่อว่า
เป็นธรรมที่สมควรแก่ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ชื่อว่ากล่าวแต่
เรื่องที่เป็นธรรมเท่านั้น ไม่กล่าวเรื่องที่ไม่เป็นธรรม เมื่อตรึก ชื่อว่าตรึก
ถึงแต่วิตกที่เป็นธรรมเท่านั้น ไม่ตรึก ถึงวิตกที่ไม่เป็นธรรม หรือเว้น
กิริยาทั้งสองนั้น ชื่อว่าเป็นผู้มีมือเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุมีธรรมเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในธรรม

พิจารณาใคร่ครวญถึงธรรม ระลึกถึงธรรมอยู่

ย่อมไม่เสื่อมจากสัทธรรม๑

ภิกษุเมื่อยืน เดิน นั่ง หรือนอนก็ตาม

ควบคุมจิตให้สงบอยู่ภายในได้

ย่อมบรรลุลูกความสงบแท้จริง

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อัมมานุสสัมมปฏิปนนสูตรที่ ๑ จบ

๘. อันธกถสูตร

ว่าด้วยวิตกทั้งที่ทำให้มีมิดมนและไม่มีมิดมน

[๘๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลวิตก ๓ ประการนี้ทำความมิดมน ไม่ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำแต่ความไม่รู้ ดับปัญญา ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

อกุศลวิตก ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามวิตก ทำความมิดมน ไม่ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำแต่ความไม่รู้ ดับปัญญา เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

๒. พยาบาทวิตก ทำความมิดมน ไม่ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำแต่ความไม่รู้ ดับปัญญา เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

๓. วิหิงสาวิตก ทำความมิดมน ไม่ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำแต่ความไม่รู้ ดับปัญญา เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

อกุศลวิตก ๓ ประการนี้แล ทำความมิดมน ไม่ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำแต่ความไม่รู้ ดับปัญญา เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย กุศลวิตก ๓ ประการนี้ไม่ทำความมิดมน ทำให้เกิดปัญญา- จักขุ ทำให้เกิดความรู้ ทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ เป็นไปเพื่อนิพพาน

กุศลวิตก ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เนกขัมมวิตก ไม่ทำความมิดมน ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำให้เกิดความรู้ ทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ เป็นไปเพื่อนิพพาน

๒. อัပ္พยาบาทวิตก ไม่ทำความมิดมน ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำให้เกิดความรู้ ทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ เป็นไปเพื่อนิพพาน

๓. อวิหิงสาวิตก ไม่ทำความมิดมน ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำให้เกิดความรู้ ทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ เป็นไปเพื่อนิพพาน

กุศลวิตก ๓ ประการนี้แล ไม่ทำความมิดมน ทำให้เกิดปัญญาจักขุ ทำให้เกิดความรู้ ทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ เป็นไปเพื่อนิพพาน

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียร ควรตรึงถึงกุศลวิตก ๓ ประการ

และควรขจัดอกุศลวิตก ๓ ประการออก

ภิกษุนั้นย่อมทำมิจฉาวิตกและมิจฉาวิจารณ์ให้สงบลงได้พลัน

เหมือนฝนตกทำฝุ่นธุลีที่ฟุ้งขึ้นให้สงบหายได้ ฉะนั้น

ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียรนั้น มีใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหมด

ย่อมบรรลุสันติบทได้ในอภัพนี้แน่นอน
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อันธกรณสูตรที่ ๘ จบ

๙. อันตรามลสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นมลทินภายใน

[๘๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ เป็นมลทินภายใน เป็นอมิตร
ภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นเพชฌฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน

ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. โลภะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน
เป็นเพชฌฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน

๒. โทสะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็น
เพชฌฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน

๓. โมหะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็น
เพชฌฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นมลทินภายใน เป็นอมิตร
ภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นเพชฌฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

โลภะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

โลภะทำให้จิตกำเริบ โลภะเป็นภัยที่เกิดภายใน

คน(ส่วนมาก)ไม่รู้จักภัยนั้น

คนโลภไม่รู้จักผล คนโลภไม่รู้จักเหตุ

ความโลภครอบงำนรชนเมื่อใด

ความมืดบอดย่อมมีเมื่อนั้น

ส่วนผู้ใดละโลภะได้

ไม่ทะยานอยากในอารมณ์ที่เป็นเหตุแห่งความโลภ

โลภะจะถูกริยมรรคละได้เด็ดขาดไปจากผู้นั้น

เหมือนหยาดน้ำกลิ้งตกจากใบบัว ฉะนั้น

โทสะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

โทสะทำให้จิตกำเริบ โทสะเป็นภัยที่เกิดภายใน

คน(ส่วนมาก)ไม่รู้จักภัยนั้น

คนโกรธไม่รู้จักผล คนโกรธไม่รู้จักเหตุ

ความโกรธครอบงำนรชนเมื่อใด

ความมืดบอดย่อมมีเมื่อนั้น

ส่วนผู้ใดละโทสะได้
ไม่ขัดเคืองในอารมณ์ที่เป็นเหตุแห่งความขัดเคือง
โทสะจะถูกอริยมรรคละได้เด็ดขาดไปจากผู้นั้น
เหมือนผลตาลสุกหลุดจากขั้ว ฉะนั้น
โมหะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
โมหะทำจิตให้กำเริบ โมหะเป็นภัยที่เกิดภายใน
คน(ส่วนมาก)ไม่รู้จักภัยนั้น

คนหลงไม่รู้จักผล คนหลงไม่รู้จักเหตุ
ความหลงครอบงำนรชนเมื่อใด
ความมืดบอดย่อมมีเมื่อนั้น

ส่วนผู้ใดละโมหะได้
ไม่ลุ่มหลงในอารมณ์ที่เป็นเหตุแห่งความหลง
ผู้นั้นย่อมกำจัดโมหะทั้งหมดได้เด็ดขาด
เหมือนดวงอาทิตย์กำจัดความมืด ฉะนั้น๑

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อันตรามลสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. เทวทัตตสูตร

ว่าด้วยพระเทวทัตถูกอสัทธิธรรมครอบงำ

[๘๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตถูกอสัทธิธรรม ๑ ประการครอบงำย่ำยีจิต
ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกัป แก่ไขไม่ได้

อสัทธิธรรม ๑ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เทวทัตถูกความปรารถนาชั่วครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดใน
อบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกัป แก่ไขไม่ได้

๒. เทวทัตถูกความมีมิตรชั่วครอบงำย่ำยีจิต ต้องไปเกิดในอบาย ต้อง
ไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกัป แก่ไขไม่ได้

๓. เมื่อยังมีมรรคผลที่ควรทำให้สูงขึ้นไป เทวทัตกลับมาถึงความ
เสื่อมเสียกลางคัน เพราะบรรลुकุณวิเศษขึ้นต่ำ

ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตถูกอสัทธิธรรม ๑ ประการนี้แล ครอบงำย่ำยีจิต
ต้องไปเกิดในอบาย ต้องไปเกิดในนรก ดำรงอยู่ชั่วกัป แก่ไขไม่ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ใคร ๆ อยาได้เกิดเป็นคนปรารถนาชั่ว
ไม่ว่าในกาลไหน ๆ ในโลก
เธอทั้งหลายจงรู้จักเทวทัตว่า

มิดติเหมือนกับคนปรารถนาชั่ว
เทวทัตเป็นที่ยกย่องกันว่า เป็นบัณฑิต
เป็นที่รู้กันว่า ได้อบรมตนแล้ว
เราได้ฟังมาว่า เทวทัตจรรุงเรื่องอยู่ด้วยยศ
เทวทัตนั้นสั่งสมความประมาท
เบียดเบียนตลาถคนนั้น
จึงต้องไปเกิดในนรกอเวจี มีประตุ ๔ ด้าน
นาสะพริงกล้วยยิ่งนัก
ผู้ใดประทุษร้ายต่อคนที่ไม่ประทุษร้าย
ผู้ไม่ทำกรรมชั่ว
บาปย่อมถูกต้องเฉพาะผู้นั้นเท่านั้น
ผู้มีจิตคิดประทุษร้าย ไม่มีความเอื้อเฟื้อ
ผู้ใดเบียดเบียนตลาถคน ผู้เสด็จไปดี
มีพระทัยสงบ ด้วยการกล่าวตำหนิ
การตำหนิพระองค์ ย่อมฟังไม่ขึ้น
เปรียบเหมือนผู้ที่ตั้งใจประทุษร้ายมหาสมุทร
ด้วยยาพิษจำนวนเป็นหม้อ
เขาไม่อาจประทุษร้ายได้ เพราะมหาสมุทรน้ำกล้ว๑
ภิกษุผู้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก
พึงถึงความสิ้นทุกข์ได้
บัณฑิตทำพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกให้เป็นกัลยาณมิตร
และคบหาท่านเหล่านั้น๑
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

เทวทัตตสูตรที่ ๑๐ จบ

จตุตถวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิตักกสูตร	๒. สักการสูตร
๓. เทวสัททสูตร	๔. ปัญจบุพพนิมิตตสูตร
๕. พหุชนหิตสูตร	๖. อสุภานุปัสสีสูตร
๗. อัมมานุอัมมปฏิป็นนสูตร	๘. อันธกรณสูตร
๙. อันตรามลสูตร	๑๐. เทวทัตตสูตร

๕. ปัญจมวรรค

หมวดที่ ๕

๑. อัคคัปปสาทสูตร๑

ว่าด้วยความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

[๔๐] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ๓ ประการนี้

ความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ๓ ประการ คือ

๑. สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า และมีเท้ามากก็ตาม มีรูป หรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเท่าใด ตลาคตอรหันตสัมมา-สัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าสัตว์มีประมาณเท่า นั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

๒. ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งหรือธรรมที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด วิราคะ(ความคลายกำหนัด) คือความสร้างความเมา ความดับความกระหาย ความถอนอาลัย ความตัดวิญญะ ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับทุกข์ นิพพาน บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าธรรมเหล่านั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในวิราคธรรม ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

[ธรรมทั้งหลายที่ปัจจัยปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)	๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)	๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)	๖. สัมมาวายามะ

(พยายามชอบ)

๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)	๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

เรากล่าวว่า เลิศกว่าธรรมเหล่านั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในอริยมรรคมีองค์ ๘ ชื่อว่า เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ]๑

๑. หมู่ก็ดี คณะก็ดี มีประมาณเท่าใด พระสงฆ์สาวกของตลาคตได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล๒ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในสงฆ์ ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จัตุรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุญที่เลิศ คือ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และพละ

ยอมเจริญแก่บุคคลผู้เลื่อมใส
ผู้รู้ธรรมที่เลิศโดยความเป็นธรรมที่เลิศ
ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ ซึ่งเป็นทักษิณียบุคคลชั้นเยี่ยม
ผู้เลื่อมใสในพระธรรมที่เลิศ อันเป็นที่คลายความกำหนด
และเป็นที่สงบระงับ นำสุขมาให้
ผู้เลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้เลิศ ซึ่งเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม
ให้ท่านแก่ท่านผู้เลิศ
นักปราชญ์ตั้งมั่นในธรรมที่เลิศ ให้ท่านแก่ท่านผู้เลิศ
เกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม
ยอมถึงความเป็นผู้เลิศ บั่นทิ้งอยู่
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อัคคัปปสาทสูตรที่ ๑ จบ

๒. ชีวกสูตร

ว่าด้วยชีวิตของผู้ทุศีล

[๙๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย การที่ภิกษุทุศีลเที่ยวบิณฑบาตเลี้ยงชีพนี้ เป็นการ
กระทำ ที่ต่ำทราม การที่ภิกษุทุศีลประพฤติเช่นนี้ยอมถูกชาวโลกด่าว่า เจ้า
คนนี้อุ่มบาตรเที่ยวขอชาวโลกเลี้ยงชีพ

กุลบุตรต่างเป็นผู้ตระหนกในเหตุ อาศัยความตระหนกในเหตุ จึงเข้า
มาใช้ชีวิตเที่ยวขอก่อนชาวนี มีใช้ถูกพระราชารับสั่งให้นำไปจองจำ มีใช้ถูก
พวกโจรนำไปกักขัง มีใช้เป็นลูกหนี้ มีใช้ตกอยู่ในห้วงอันตราย มีใช้มุ่งจะ
ยึดเป็นอาชีพร่ำ แท้จริง กุลบุตรเหล่านั้นเข้ามาบวชด้วยเหตุผลว่า พวกเราต่าง
ถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความรำไร ความทุกข์ ความ
เสียใจ ความตรอมใจ ทัณณครอบงำ จมอยู่ในทุกข์ สลละวนอยู่กับ
ทุกข์ ทำอย่างไรเล่า การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏได้

กุลบุตรนี้เป็นผู้บวชแล้วด้วยเหตุผลตามที่กล่าวแล้วนี้ แต่แล้ว
กุลบุตรนั้นกลับมีความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิต
พยายาบท คิดประทุษร้าย หลงลืมสติ ไม่รู้สึกตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น
กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย ท่อนฟืนในที่เผาศพ ถูกไฟไหม้ทั้งด้านหัวและท้าย
และตรงกลางยังเปื้อนคูด จะใช้เป็นฟืนในบ้านหรือในป่าก็ไม่ได้ทั้งนั้น
ฉันใด บุคคลผู้นี้ก็เปรียบเช่นนั้น เราเรียกว่า เป็นคนเสื่อมจากโภคะของ
คฤหัสถ์ และไม่สามารถบำเพ็ญประโยชน์สำหรับความเป็นสมณะให้
บริบูรณ์ได้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

คนผู้มีส่วนชั่ว เลื่อมจากโภคะของคฤหัสถ์
ทั้งยังทำลายประโยชน์ของความเป็นสมณะให้เลื่อมสูญสิ้นไป
เหมือนท่อนฟืนในที่เผาสุกไหม้ไป ฉะนั้น
ภิกษุชั่วจำนวนมากมีผ้ากาสาวะพັນที่คอ
มีธรรมเลวทราม ไม่สำรวม
ยอมตกนรกเพราะบาปกรรมทั้งหลาย

การกลืนกินก้อนเหล็กแดงที่ร้อนดุจเปลวเพลิง
ยังดีกว่าการที่ภิกษุผู้ทุศีล ไม่สำรวม
บริโภคอาหารที่ชาวบ้านเขาถวาย
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ชีวกสูตรที่ ๒ จบ

๑. สังฆาฎิกัณณสูตร

ว่าด้วยผู้เกาะชายผ้าสังฆาฎิ

[๙๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุจับชายผ้าสังฆาฎิแล้วเดินตามรอยเท้าเรา
ติดตาม ไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้า
ในกาม มีจิต พยาบาท คิดประทุษร้าย หลงลืมสติ ไม่รู้สึกตัว มี
จิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้น
ก็ยังถือว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็ห่างไกล ภิกษุนั้น นั้นเป็นเพราะเหตุ
ไร เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ชื่อว่าไม่
เห็นเรา

ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเราถึง ๑๐๐ โยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่
มีความ ละโมภ ไม่กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่
พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติตั้งมั่น มีความรู้สึกตัว มีจิตตั้งมั่น
แน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้นก็ถือว่าอยู่ใกล้เรา
เราก็ออยู่ใกล้ภิกษุนั้น นั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุ นั้นเห็น
ธรรม เมื่อเห็นธรรม ชื่อว่าเห็นเรา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลผู้มักมาก มีความคับแคบ
ตกอยู่ในอำนาจตัณหา ยังดับความเร่าร้อนไม่ได้
ถึงจะติดตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้หมดตัณหาที่ทำให้หวั่นไหว ผู้ทรงดับความเร่าร้อนได้

ผู้นั้นชื่อว่ามีคามกำหนดยินดี
เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ปราศจากความกำหนดยินดี
เป็นผู้อยู่ห่างไกล
ส่วนบุคคลผู้เป็นบัณฑิต
พิจารณารู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว
ต่อมาจึงกำหนดรู้ธรรมนั้น
เป็นผู้หมดกิเลสที่ทำให้หวั่นไหว สงบระงับกิเลสได้เด็ดขาด
ดุจห้วงน้ำสงบเรียบยามสงบดลมนั้น
ผู้นั้นไม่หวั่นไหว ดับความเร้าร้อนได้แล้ว
ชื่อว่าหมดความกำหนดยินดี
เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่ทรงมีความหวั่นไหว
ทรงดับความเร้าร้อนได้
ทรงปราศจากความกำหนดยินดี เป็นผู้อยู่ใกล้ทีเดียว
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สังฆาฏิกัณณสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัคคิสูตร

ว่าด้วยไฟกิเลส

[๔๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ไฟ ๓ กองนี้

ไฟ ๓ กอง คือ

๑. ไฟคือราคะ ๒. ไฟคือโทสะ ๓. ไฟคือโมหะ

ภิกษุทั้งหลาย ไฟ ๓ กองนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ไฟคือราคะ ย่อมเผาผลาญนรชนผู้กำหนด

หมกมุ่นอยู่ในกามทั้งหลาย

ไฟคือโทสะ ย่อมเผาผลาญนรชนผู้มีจิตพยาบาท ชอบฆ่าสัตว์

ไฟคือโมหะ ย่อมเผาผลาญนรชนผู้ลุ่มหลง

ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ

หมู่สัตว์ เมื่อไม่รู้จักไฟทั้ง ๓ กองนี้

จึงยินดียิ่งในสัkkายะ๑

ไม่พ้นจากบ่วงแห่งมาร สังสมเพื่อเกิดในนรก

กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อสุรกาย และแดนเปรต

ส่วนชนทั้งหลายผู้หมั่นอบรมตนในศาสนธรรม

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งกลางวันและกลางคืน

หมั่นเจริญอสุกสัญญาเป็นนิตย์
ยอมทำไฟคือราคะให้ดับลงได้
ชนทั้งหลายที่มีคุณธรรมสูง
ยอมดับไฟคือโทสะลงได้ด้วยเมตตา
และยอมดับไฟคือโมหะด้วยปัญญา
อันเป็นเครื่องทำลายกิเลสได้เด็ดขาด
ชนผู้มีปัญญารักษาตนเหล่านั้น
ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืน
ดับไฟทั้ง ๓ กองนั้นได้แล้ว
ชื่อว่าดับกิเลสได้สิ้นเชิง ล่วงพ้นทุกข์ได้ทั้งสิ้น
บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นแจ้งอริยสัจ
จบเวท รู้สิ่งทั้งปวงโดยชอบ
ยอมไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก
เพราะรู้ถึงภาวะที่สิ้นสุดการเกิด
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อัคคิสูตรที่ ๔ จบ

๕. อุปปริกขสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาโดยวิธีที่จิตไม่ฟุ้งซ่าน

[๔๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรพิจารณาโดยประการที่วิญญาน(จิต)ของตน
ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ซัดส่ายไปในอารมณ์ภายนอก ไม่ติดอยู่ภายใน จึงไม่
หวาดสะดุ้งเพราะไม่ยึดติดในอารมณ์ต่าง ๆ

ภิกษุทั้งหลาย ครั้นวิญญานไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ซัดส่ายไปในอารมณ์
ภายนอก ไม่ติดอยู่ภายใน เมื่อภิกษุไม่หวาดสะดุ้ง เพราะไม่ยึดมั่นอารมณ์
ต่าง ๆ เหตุแห่งทุกข์คือชาติ และความเกิดทุกข์คือชราและมรณะ ก็จะมี
ไม่ได้อีกต่อไป

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุละกิเลสเครื่องข้อง ๓ ประการ๑ ได้

ตัดค้นหาที่นำไปสู่ภพได้เด็ดขาด

มีสงสารคือชาติหมดสิ้นแล้ว

ยอมไม่มีภพใหม่

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

อุปปริกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. กามุปปัตติสูตร

ว่าด้วยผู้ยังเสพกามไม่สามารถล่วงสังสารทุกข์ได้

[๔๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย การเสพกาม ๑ ประการนี้

การเสพกาม ๑ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การเสพกามของสัตว์ผู้มีความใคร่ปรากฏอยู่เป็นนิตย์๑

๒. การเสพกามของเทวดาผู้ยินดีในกามสมบัติที่ตนเนรมิต๒

๓. การเสพกามของเทวดาผู้ยินดีในกามสมบัติที่เทวดาอื่นเนรมิตให้

๓

ภิกษุทั้งหลาย การเสพกาม ๓ ประการนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์ผู้มีความใคร่ปรากฏอยู่เป็นนิตย์

เทวดาผู้ยินดีในกามสมบัติที่ตนเนรมิต

เทวดาผู้ยินดีในกามสมบัติที่เทวดาอื่นเนรมิตให้

และสัตว์เหล่าอื่นที่เสพกามอยู่เป็นนิตย์

ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น

บัณฑิตรู้โทษในการเสพกามทั้งหลายนี้แล้ว

ควรละเว้นกามทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ทั้งหมด

บัณฑิตทั้งหลาย ตัดกระแสตัณหาที่กำหนดยินดี

ในปิยรูปสาตรูป๑ที่คนทั่วไปล่วงพ้นได้ยากขาดสิ้นแล้ว

ชื่อว่าดับกิเลสได้สิ้นเชิง ล่วงพ้นทุกข์ได้ทั้งสิ้น

บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นแจ้งอริยสัจ

จบเวท รู้สิ่งทั้งปวงโดยชอบ

ย่อมไม่กลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก

เพราะรู้ยิ่งถึงภาวะสิ้นสุดการเกิด

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

กามุปปัตติสูตรที่ ๖ จบ

๗. กามโยคสูตร

ว่าด้วยผู้ประกอบด้วยกามไปสู่วัฏสงสาร

[๔๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยกามโยคะ๒ ประกอบตนด้วยภวโยคะ๓ ชื่อว่าเป็นอาคามี๔ คือยังต้องกลับมาเกิดในกามภูมิอีก

บุคคลผู้พราگตนอกจากกามโยคะ แต่ยังประกอบตนด้วยภวโยคะ
ชื่อว่าเป็น อนาคามี๕คือเป็นผู้ไม่ต้องกลับมาเกิดในกามภูมิอีก

บุคคลผู้พราگตนอกจากกามโยคะและภวโยคะได้ขาดแล้ว ชื่อว่า
เป็นอรหันต์ คือเป็นผู้สิ้นอาสวกิเลสแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบตน

ด้วยกามโยคะและภวโยคะทั้งสอง

ชื่อว่ายังกต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ

ส่วนผู้ที่ละกามทั้งหลายได้เด็ดขาด

แต่ยังไม่ถึงความสิ้นอาสวะ

ยังประกอบตนด้วยภวโยคะ

บัณฑิตทั้งหลาย เรียกว่า เป็นอนาคามี

แต่ผู้ที่ตัดความสงสัยได้

สิ้นทั้งมานะและภพที่จะเกิดใหม่

ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว

เป็นผู้ชื่อว่า ถึงฝั่งแล้วในโลก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

กามโยคสูตรที่ ๑ จบ

๘. กัลยาณสีลสูตร

ว่าด้วยผู้มีศีलगาม ธรรมงาม และปัญญางาม

[๙๑] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศีलगาม มีธรรมงาม และมีปัญญางาม เราจึง
เรียกว่า เป็นพระอรหันต์แท้จริง อยู่จบพรหมจรรย์ เป็นบุรุษผู้สูงสุด ใน
ธรรมวินัยนี้

ผู้มีศีलगาม เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์
เพียบพร้อม ด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้
เล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีศีलगาม
อย่างนี้แล เป็นผู้มีศีलगาม ด้วยอาการดังกล่าวนี้

ผู้มีธรรมงาม เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้หมั่นประกอบความเพียรติดต่อกันด้วยการ
เจริญโพธิ-ปักขิยธรรม ๓๑ ประการอยู่เสมอ ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีธรรมงาม
อย่างนี้แล เป็นผู้ มีศีलगาม มีธรรมงาม ด้วยอาการดังกล่าวนี้

ผู้มีปัญญางาม เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอา
สวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุ
ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญางาม อย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้มีศีलगาม มีธรรมงาม และมีปัญญางาม ด้วยอาการดัง
กล่าวนี เราจึง เรียกว่า เป็นพระอรหันต์แท้จริง อยู่จบ
พรหมจรรย์ เป็นบุรุษผู้สูงสุด ในธรรมวินัยนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์

ตรัสเรียกภิกษุผู้ไม่มีความชั่วทางกาย วาจา ใจ

มีหิริครองใจนั้นว่า เป็นผู้ที่มีศีलगาม

ตรัสเรียกภิกษุผู้บำเพ็ญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ

มาแล้วเป็นอย่างดี

ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องพัวพันนั้นว่า เป็นผู้ที่มีธรรมงาม

ตรัสเรียกภิกษุผู้รู้แจ้งความสิ้นทุกข์ของตนในอภัพพนี้เท่านั้น

ผู้หาอาสวะมิได้นั้นว่า เป็นผู้ที่มีปัญญางาม

ตรัสเรียกภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยธรรมมีศีลเป็นต้นนั้น

ผู้ไม่มีทุกข์ ตัดความสงสัยได้แล้ว

ไม่อาศัยโลกทั้งปวง ละกิเลสทุกอย่างในโลกได้หมดสิ้น

(ว่าเป็นผู้มีปัญญางาม)

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

กัลยาณสีลสูตรที่ ๘ จบ

๔. ทานสูตร

ว่าด้วยการให้ทาน

[๔๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่าง คือ อามิสทาน(การให้สิ่งของ)และธรรม-
ทาน(การให้ธรรม) บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ

การจำแนก ๒ อย่าง คือ การจำแนกด้วยอามิส และการจำแนกด้วย
ธรรม บรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกด้วยธรรมเป็นเลิศ

การอนุเคราะห์ ๒ อย่าง คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส และการ
อนุเคราะห์ด้วยธรรม บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วย
ธรรมเป็นเลิศ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

และพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ เป็นนาบุญอันเลิศของโลก
เมื่อทราบชดทานและการจำแนก
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญว่า ยอดเยี่ยมอย่างยิ่ง
ใครเล่าจะไม่ถวายทานในกาลอันสมควร
ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมนั้นย่อมสำเร็จแก่คน ๒ ฝ่าย คือ
ฝ่ายแสดงธรรมและฝ่ายฟังธรรม
ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสอนของพระสุคต
และผู้ไม่ประมาทในคำสอนของพระสุคต
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ทานสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. เทววิขสูตร๑

ว่าด้วยวิชชา ๓

[๔๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติเรียกผู้บรรลุวิชชา ๓ ว่าเป็นพราหมณ์ โดย
ธรรม เราหาบัญญัติเรียกบุคคลอื่นว่า เป็นพราหมณ์ โดยเหตุเพียงการกล่าว
ว่าอ้างตามที่อยู่อื่นเรียกกันไม่

ก็เราบัญญัติเรียกผู้บรรลุวิชชา ๓ ว่าเป็นพราหมณ์ โดยธรรม เราหา
บัญญัติเรียกบุคคลอื่นว่า เป็นพราหมณ์ โดยเหตุเพียงการกล่าวอ้างตามที่อยู่
อื่นเรียกกันไม่ มีอธิบายอย่างไร คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง
๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง
๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐
ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง
ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏและวิวัฏฏกัป เป็นอันมาก
บ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุข
ทุกข์และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตินั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น
เราก็มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์และ
อายุอย่างนั้น ๆ จุตินั้นจึงมาเกิด ในภพนี้ ภิกษุนี้ระลึกชาติก่อนได้
หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้ เธอชื่อว่าได้บรรลุ
วิชชาที่ ๑ นี้แล้ว ความ มืดมิดคืออวิชชา เธอกำจัดได้แล้ว
แสงสว่างคือวิชชาได้เกิดขึ้น แก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิด
ขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียรอุทิศกายและใจ

๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้น
ต่ำและ ชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อัน
บริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า หมู่สัตว์ที่ประกอบ

กายทุจริต วาจิทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่มสัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาจิสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เธอเห็นหมู่มสัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้ เธอชื่อว่าได้บรรลุวิชาที่ ๒ นี้แล้ว๒ ความมืดมิดคืออวิชชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชาได้เกิดขึ้นแก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียรอุทิศกายและใจ

๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน เธอชื่อว่าได้บรรลุวิชาที่ ๓ นี้แล้ว๓ ความมืดมิดคืออวิชชา เธอกำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชาได้เกิดขึ้นแก่เธอ เปรียบเหมือนแสงสว่างเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียรอุทิศกายและใจ

ภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติเรียกผู้บรรลุวิชา ๓ ว่าเป็นพราหมณ์ โดยธรรม เราหาบัญญัติเรียกบุคคลอื่นว่า เป็นพราหมณ์ โดยเหตุเพียงการกล่าวอ้างตามที่ ผู้อื่นเรียกกันไม่ อย่างนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลได้รู้ปุพเพนิวาสญาณ เห็นทั้งสวรรค์และอบาย
บรรลุธรรมที่สิ้นความเกิด
เป็นมุนี อยู่จบพรหมจรรย์เพราะรู้ยิ่ง
เป็นพราหมณ์ผู้ได้วิชา ๓ โดยวิชา ๓ นี้
เราเรียกบุคคลนั้นว่า ได้วิชา ๓
หาเรียกบุคคลอื่นว่า ได้วิชา ๓ ตามที่ผู้อื่นเรียกกันไม่
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

เทววิชขสูตรที่ ๑๐ จบ

ปัญจมารรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัคคัปปสาทสูตร	๒. ชีวกสูตร
๓. สังฆาภิกัณณสูตร	๔. อัคคิสูตร
๕. อุปปริกขสูตร	๖. กามุปปัตติสูตร
๗. กามโยคสูตร	๘. กัลยาณสัสติสูตร
๙. ทานสูตร	๑๐. เทววิชขสูตร

ติกนิบาต จบ

๔. จตุกกนิบาต

๑. พราหมณธัมมยากสูตร

ว่าด้วยการบูชาด้วยธรรมของผู้เป็นพราหมณ์

[๑๐๐]แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราทั้งหลายเป็นพราหมณ์ผู้ควรแก่การขอ ขวนขวายในธรรมทานตลอดเวลา ทรงไว้ซึ่งอรรถภาพสุดท้าย เป็นศัลยแพทย์ ฝ่าตัดกิเลสผู้เชี่ยวชาญ เธอทั้งหลายเป็นบุตร ผู้เนื่องในอกของเรา คือ เกิดแต่ปาก เกิดแต่ธรรม ธรรม สร้างสรรค์ไว้ จงเป็นธรรมทายาทเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย

ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ (๑) อามิสทาน (๒) ธรรมทาน บรรดา ทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ

การจำแนก ๒ อย่างนี้ คือ (๑) การจำแนกอามิส (๒) การจำแนกธรรม บรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกธรรมเป็นเลิศ

การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ คือ (๑) การอนุเคราะห์ด้วยอามิส (๒) การอนุเคราะห์ ด้วยธรรม บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ การอนุเคราะห์ ด้วยธรรมเป็นเลิศ

การบูชาด้วย ๒ อย่างนี้ คือ (๑) การบูชาด้วยอามิส (๒) การบูชาด้วย ด้วยธรรม บรรดาการบูชาด้วย ๒ อย่างนี้ การบูชาด้วย ด้วยธรรมเป็นเลิศ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์ทั้งหลายย่อมมอบน้อมตถาคต

ผู้บูชาด้วยธรรม ไม่มีความตระหนี่

อนุเคราะห์สรรพสัตว์เสมอ

เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์

ผู้ถึงฝั่งแห่งภพ เช่นนั้น

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

พราหมณธัมมยากสูตรที่ ๑ จบ

๒. สุลภสูตร๑

ว่าด้วยปัจจัยที่หาได้ง่าย

[๑๐๑]แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย ๔ อย่างนี้ มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ปัจจัย ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. บรรดาจิวร บังสกุลจิวร(ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

๒. บรรดาโกชนะ ปิณฑียาโลปโกชนะ(โกชนะคือคำข้าวที่ได้มาด้วยกำลัง ปลีแข้ง) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

๓. บรรดาเสนาสนะ รุกขมูลเสนาสนะ(เสนาสนะคือโคนไม้) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

๔. บรรดาการรักษาโรค ปุติมุตตเภสัช(ยาตองน้ำมูตรเนา) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ปัจจัย ๔ อย่างนี้แล มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัย ๔ ที่มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษนี้ เราจึงกล่าวว่า เป็นองค์ประกอบแห่งคุณเครื่องความเป็นสมณะ๑ อย่างหนึ่งของภิกษุนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

จิตของภิกษุผู้สันโดษด้วยปัจจัย

ที่มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ย่อมไม่มีความคับแค้น ไม่ติดขัดทั่วทิศ

เพราะปรารภจิวร โกชนะ เสนาสนะ (และยารักษาโรค)

และธรรมที่เหมาะสมแก่ความเป็นสมณะที่ภิกษุนั้นกล่าวแล้ว

อันภิกษุผู้สันโดษ ไม่ประมาท บรรลุแล้ว

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

สุลภสูตรที่ ๒ จบ

๑. อาสวัชยสูตร

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

[๑๐๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวถึงความสิ้นอาสวะทั้งหลายสำหรับภิกษุผู้รู้ ผู้เห็นอยู่ หากกล่าวถึงความสิ้นอาสวะทั้งหลายสำหรับภิกษุผู้ไม่รู้ ผู้ไม่เห็นอยู่ไม่

ภิกษุรู้อะไร เห็นอะไร จึงชื่อว่ามีความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

คือ ภิกษุรู้อยู่ เห็นอยู่ว่า นี้ทุกข์ จึงชื่อว่ามีความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ภิกษุรู้อยู่ เห็นอยู่ว่า นี้ทุกข์สมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) จึงชื่อว่ามีความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ภิกษุรู้อยู่ เห็นอยู่ว่า นี้ทุกข์นิโรธ(ความดับทุกข์) จึงชื่อว่ามีความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ภิกษุรู้อยู่ เห็นอยู่ว่า นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) จึงชื่อว่ามีความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล จึงชื่อว่ามีความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ญาณในความสิ้นกิเลสย่อมเกิดขึ้นแก่พระเสขะ

ผู้กำลังศึกษาและปฏิบัติตามทางสายตรงก่อน

ลำดับต่อจากนั้นอัญญิณทรีย์จึงเกิดขึ้น๑

ต่อจากอัญญิณทรีย์นั้น วิมุตติญาณอันสูงสุด

และญาณในความสิ้นกิเลส

ย่อมเกิดขึ้นแก่ท่านผู้หลุดพ้นด้วยอรหัตตผลว่า

สังโยชนทั้งหลายสิ้นไปแล้ว

คนพาลผู้เกียจคร้าน ไม่รู้แจ้ง ไม่ควรบรรลุนิพพาน

เป็นที่ปลดปล่อยกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวงนี้เลย

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล

อัสวกขยสูตรที่ ๓ จบ

๔. สมณพราหมณสูตร

ว่าด้วยสมณะหรือพราหมณ์

[๑๐๓] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริงว่า

นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราหายกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ

ไม่ หายกย่องว่าเป็นพราหมณ์ใน หมู่พราหมณ์ไม่ เพราะว่า สมณะ

หรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ได้ทำให้แจ้งผลคือ

สมณะ และผลคือความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้แจ้งตามความเป็นจริงว่า

นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล เรายกย่องว่า เป็นสมณะในหมู่สมณะ

ยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่ พราหมณ์ เพราะว่า สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่านั้นได้ทำให้แจ้งผลคือความเป็นสมณะ และผลคือความเป็น

พราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนั้นแล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้ไม่รู้จักทุกข์
เหตุเกิดทุกข์ ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิง
และไม่รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นผู้เสื่อมจากเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
เป็นผู้เข้าถึงชาติและชราแท้
ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้รู้จักทุกข์
เหตุเกิดทุกข์ ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิง
และรู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เป็นผู้ควรเพื่อจะทำที่สุดทุกข์ได้
และเป็นผู้ไม่เข้าถึงชาติและชรา
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สมณพราหมณสูตรที่ ๔ จบ

๕. สีสัมปันนสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

[๑๐๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตร
นี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านี้สมบูรณ์ด้วยศีล สมบูรณ์ด้วยสมาธิ
สมบูรณ์ ด้วยปัญญา สมบูรณ์ด้วยวิมุตติ สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ
เป็นผู้กล่าวสอน ให้รู้แจ้ง ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้ยอมรับเอาไป
ปฏิบัติ เราใจให้อาหาญแก่กล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง เป็นผู้
สามารถกล่าวบรรยายสัทธรรมให้เข้าใจง่าย

การได้เห็นภิกษุเหล่านั้น เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก การได้ฟัง
(ธรรม)ภิกษุ เหล่านั้น เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก การได้เข้าไปหา
ภิกษุเหล่านั้น เรากล่าวว่า มีอุปการะมาก การได้เข้าไปนั่งใกล้ภิกษุ
เหล่านั้น เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก การได้ระลึกถึงภิกษุเหล่านั้น เรากล่าว
ว่ามีอุปการะมาก และการได้ออกบวชตามภิกษุ เหล่านั้น เรากล่าว
ว่ามีอุปการะมาก นั้นเป็นเพราะเหตุไร ภิกษุทั้งหลาย เพราะ เมื่อ
ภิกษุเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้ภิกษุผู้ทรงคุณดังกล่าวนี้ สีสันธ์ สมาธิ
ชั้นธ์ ปัญญาชั้นธ์ วิมุตติชั้นธ์ วิมุตติญาณทัสสนชั้นธ์ แม้ที่ยังไม่
บริบูรณ์ก็จะถึงความบริบูรณ์ด้วยภาวนา

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทรงคุณเห็นปานนี้ เราเรียกว่า ศาสดา บ้าง
สัตถาวะ(ผู้นำหมู่คณะ) บ้าง รณัญชะ(ผู้ละข้าศึกคือกิเลส) บ้าง ตโมนุทะ

(ผู้บรรเทาความมืด) บ้าง อาโลกกร(ผู้ทำแสงสว่าง) บ้าง โอภาสกร(ผู้ทำ
โอภาส) บ้าง ปิชิชตกร(ผู้ทำความรุ่งเรือง) บ้าง ปภังกร(ผู้ทำรัศมี) บ้าง
อุกการธาร(ผู้ทรงประทีปคือปัญญา) บ้าง อริยะ(พระอริยะ) บ้าง จักขุมันตะ
(ผู้มีปัญญจักขุ) บ้าง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

การได้เห็นพระอริยะทั้งหลายผู้อบรมตนดีแล้ว

ดำรงชีวิตโดยธรรมเสมอ

ย่อมเป็นเหตุให้เกิดปราโมทย์แก่บัณฑิตผู้รู้แจ้ง

พระอริยะทั้งหลายผู้ทำรัศมี ทำแสงสว่าง

เป็นนักปราชญ์ มีปัญญจักขุ ละชั่วศึกคือกิเลส

ประกาศสัทธิธรรม ทำสัตว์โลกให้เกิดปัญญาสว่างไสว

ซึ่งหากบัณฑิตได้ฟังคำสอนแล้ว รู้สิ่งทั้งปวงโดยชอบ

ย่อมไม่กลับมาเกิดอีกแน่นอน

เพราะรู้ยิ่งภาวะที่สิ้นสุดการเกิด

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สี่ลสัมปन्नสูตรที่ ๕ จบ

๖. ตัณฑุปปาทสูตร๑

ว่าด้วยที่เกิดตัณหา

[๑๐๕] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตร
นี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นในที่ที่เกิดตัณหา
๔ อย่างนี้ ที่เกิดตัณหา ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ตัณหาเมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นเพราะจิวรเป็นเหตุ

๒. ตัณหาเมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ

๓. ตัณหาเมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ

๔. ตัณหาเมื่อเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นเพราะสมบัติและวิบัติเป็นเหตุ

ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นในที่ที่เกิด
ตัณหา ๔ อย่างนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลผู้มีตัณหาเป็นเพื่อน ท่องเที่ยวไปตลอดกาลยาวนาน

ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น

ภิกษุรู้โทษนี้ รู้ตัณหาอันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

พึงเป็นผู้ไม่มีตัณหา ไม่มีความถือมั่น มีสติสัมปชัญญะอยู่

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

ต้นหุปปาทสูตรที่ ๖ จบ

๑. สพรหมกสูตร๑

ว่าด้วยมารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร

[๑๐๖] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใดบุชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุล
นั้นชื่อว่า มีพรหม บุตรของสกุลใดบุชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้น
ชื่อว่า มีบุรพเทพ บุตรของสกุลใดบุชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้น
ชื่อว่า มีบุรพาจารย์ บุตรของ สกุลใดบุชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุล
นั้นชื่อว่า มีอาหุไนยบุคคล

ภิกษุทั้งหลาย คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า บุรพเทพ นี้
เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า บุรพาจารย์ นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า
อาหุไนย- บุคคล นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา๒ ข้อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะมารดาบิดาเป็นผู้มี อุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

มารดาบิดาผู้อนุเคราะห์ประชา

ท่านเรียกว่าพรหม บุรพเทพ บุรพาจารย์

และอาหุไนยบุคคลของบุตรทั้งหลาย

เพราะเหตุนี้แล บัณฑิตพึงนมัสการ

และสักการะมารดาบิดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน

การอบกลิ่น การอาบน้ำ และการล้างเท้า

เพราะการปรนนิบัติมารดาบิดานั้น

บัณฑิตจึงสรรเสริญเขาในโลกนี้เอง

เขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สพรหมกสูตรที่ ๑ จบ

๘. พหุการสูตร

ว่าด้วยผู้มีอุปการะมาก

[๑๐๗] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตร
นี้ พระอรหันต์ กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอ
ทั้งหลายด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร
ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมาก แก่เธอทั้งหลาย

ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธิ บริบูรณ์ ครบถ้วนแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึงพาอาศัยกันและกันอยู่ ประพฤติ พรหมจรรย์เพื่อต้องการสละโอชะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยประการ ดังกล่าวนี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนและบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือน
ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างอาศัยกันและกัน

จึงบรรลุตถธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมได้

ฝ่ายบรรพชิตผู้ไม่อยู่ครองเรือนย่อมต้องการปัจจัย ๔ คือ

จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช

อันเป็นเครื่องบรรเทาอันตรายจากฝ่ายคฤหัสถ์

ฝ่ายคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน

อาศัยพระอริยะผู้ปฏิบัติดีแล้ว

เชื่อมั่นคำสั่งสอนและการปฏิบัติดีของพระอรหันต์

เป็นผู้เฟื่องพินิจอยู่ด้วยอริยปัญญา

ประพฤติธรรมอันเป็นทางนำไปสู่สุคติโลกสวรรค์ในอภัพนี้

มีความเพลิดเพลิน เสวยกามสุข รื่นเริงบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

พหุการสูตรที่ ๘ จบ

๙. กุหสูตร๑

ว่าด้วยภิกษุผู้หลอกลวง

[๑๐๘] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตร
นี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดหลอกลวง กระด้าง เป็นคนประจบ ชอบ
วางท่า อวดดี และมีจิตไม่ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าไม่ใช่ผู้นับถือเรา อยู่
ห่างไกลจาก ธรรมวินัยนี้ และย่อมไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์
ในธรรมวินัยนี้

ส่วนภิกษุเหล่าใดไม่หลอกลวง ไม่เป็นคนประจบ เป็นนักปราชญ์
ไม่กระด้าง และมีจิตตั้งมั่นดี ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าผู้นับถือเรา ไม่ห่าง
ไกลจากธรรมวินัยนี้ และ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรม
วินัยนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

พวกภิกษุผู้หลอกลวง กระด้าง เป็นคนประจบ
ชอบวางท่า อวดดี และมีจิตไม่ตั้งมั่น
ยอมไม่มืองงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้
ส่วนพวกภิกษุผู้ไม่หลอกลวง ไม่ประจบ
เป็นนักปราชญ์ ไม่กระด้าง และมีจิตตั้งมั่นดี
ยอมมืองงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

กุสุตรที่ ๔ จบ

๑๐. นทีโสตฺตฺสฺสฺ

ว่าด้วยกิเลสเปรียบด้วยกระแสน้ำ

[๑๐๔] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตร
นี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย อุปมาว่า ชายคนหนึ่งถูกกระแสน้ำคือปิยรูปสาตรูปพัด
พาไปอยู่ คนมีตาดียืนอยู่บนฝั่ง เห็นชายคนนั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า พ่อหนุ่ม
ท่านถูกกระแสน้ำคือปิยรูปสาตรูปพัดไปอยู่แล้วจริง ๆ แต่ในกระแสน้ำนี้มี
ห้วงน้ำลึกภายใต้ที่มีคลื่น มีน้ำวน มีสัตว์ร้าย มีผีเสื้อน้ำ ซึ่งท่านจมไปถึง
แล้วต้องถึงความตาย หรือไม่ก็ได้รับความทุกข์ปางตายแน่นอน ครั้นชาย
คนนั้นได้ยินเสียงของชายที่อยู่บนฝั่งนั้นแล้ว ก็พยายามใช้ทั้งมือและเท้า
แหวกว่ายทวนกระแสน้ำขึ้นมา

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตทำช้ออุปมานี้ไว้เพื่อให้เข้าใจความแจ่มแจ้ง ก็
ในอุปมานี้ มีความหมายดังนี้

คำว่า กระแสน้ำ เป็นชื่อของตัณหา

คำว่า ปิยรูปสาตรูป เป็นชื่อของอายตนะภายใน ๖

คำว่า ห้วงน้ำลึกภายใต้ เป็นชื่อของโอรัมภาคิยสังโยชน ๕

คำว่า มีคลื่น เป็นชื่อของความโกรธและความคับแค้นใจ

คำว่า มีน้ำวน เป็นชื่อของกามคุณ ๕

คำว่า มีสัตว์ร้าย มีผีเสื้อน้ำ เป็นชื่อของมาตุคาม

คำว่า ทวนกระแสน้ำ เป็นชื่อของเนกขัมมะ

คำว่า พยายามใช้ทั้งมือและเท้าแหวกว่าย เป็นชื่อการเริ่มทำความ
เพียร

คำว่า คนมีตาดียืนอยู่บนฝั่ง หมายถึงตถาคตอรหันต์สัมมา
สัมพุทธเจ้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุพึงละกามทั้งหลายให้ได้
แม้จะด้วยความยากลำบาก
เมื่อปรารภความเกษมจากโยคะต่อไป
ควรเป็นผู้มีสัมปชัญญะ มีจิตหลุดพ้นจากกิเลสได้
ในเวลาที่บรรลุมรรคผลนั้น ๆ ก็จะสัมผัสวิมุตติได้
ภิกษุนั้นเป็นผู้จบเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ถึงที่สุดของโลก๑ เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพ
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

นทีโสตสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. จรสสูตร๒

ว่าด้วยอิริยาบถเดิน

[๑๑๐]แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากามวิตก(ความตรึกในทางกาม) พยาบาทวิตก
(ความตรึกในทางพยาบาท) หรือวิหิงสาวิตก(ความตรึกในทางเบียดเบียน)
เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังเดิน และภิกษุรับวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้
สิ้นสุด ไม่ให้ถึงความ ไม่มี ภิกษุแม้กำลังเดิน ผู้เป็น
อย่างนี้ ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เราเรียกว่า ผู้เกียจคร้าน มีค
วามเพียรย่อหย่อนต่อเนื่องตลอดไป

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังยืน
และภิกษุ รับวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ให้ถึงความไม่มี
ภิกษุแม้กำลังยืน ผู้เป็นอย่างนี้ ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ
เราเรียกว่า ผู้เกียจคร้าน มีความเพียร ย่อหย่อนต่อเนื่อง
ตลอดไป

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังนั่ง
และภิกษุรับวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ให้ถึงความไม่มี
ภิกษุแม้กำลังนั่ง ผู้เป็นอย่างนี้ ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เรา
เรียกว่า ผู้เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อนต่อเนื่องตลอดไป

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลัง
นอน ตื่นอยู่ และภิกษุรับวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ให้ถึง
ความไม่มี ภิกษุ แม้กำลังนอน ตื่นอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้ ไม่มีความเพียร ไม่
มีโอตตปปะ เราเรียกว่า ผู้เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อนต่อเนื่อง
ตลอดไป

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่
ภิกษุผู้กำลังเดิน และภิกษุไม่รับวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ให้ถึง
ความไม่มี ภิกษุ แม้กำลังเดิน ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ

เราเรียกว่า ผู้ปรารถนา
ตลอดไป

ความเพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่อง

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังยืน
และภิกษุไม่รับวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้
กำลังยืน ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ เราเรียกว่า ผู้ปรารถนา
ความเพียร อุทิศกาย และใจต่อเนื่องตลอดไป

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังนั่ง
และภิกษุไม่รับวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้
นั่งแล้ว ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ เราเรียกว่า ผู้ปรารถนาความ
เพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่องตลอดไป

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลัง
นอน ตื่นอยู่ และภิกษุไม่รับวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่
มี ภิกษุแม้กำลังนอน ตื่นอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ เรา
เรียกว่า ผู้ปรารถนาความเพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่องตลอดไป

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ถ้าภิกษุใดผู้กำลังเดิน ยืน นั่ง หรือนอน

นึกคิดถึงอกุศลวิตกที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือน

ภิกษุนั้นชื่อว่าเดินทางผิด

หมกมุ่นอยู่ในอารมณ์เป็นเหตุแห่งความหลง

ภิกษุเช่นนั้นไม่สามารถบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุดได้

ส่วนภิกษุใดผู้กำลังเดิน ยืน นั่ง หรือนอนให้วิตกสงบ

ยินดีในธรรมเป็นที่ระงับวิตก

ภิกษุนั้นสามารถบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุดได้

แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

จรสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. สัมปันนสีลสูตร๑

ว่าด้วยผู้มีศีลสมบูรณ์

[๑๑๑]แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระ
อรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์
สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติ
เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเถิด

เมื่อเธอทั้งหลายเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วย
การ สังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัย

ในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย จะมีกิจอะไรที่ควร
ทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเล่า

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุผู้กำลังเดินอยู่ ปราศจากอภิชฌา(เพ่งเล็ง
อยากได้ ของเขา) พยาบาท(ความคิดร้าย) ถีนมิทธะ(ความหดหู่
และเชื่องซึม) อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ละวิจิกิจฉา
(ความล่งเลงสั่ง)ได้ ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น
ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่ เป็นสมาธิ
ภิกษุแม้กำลังเดินอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ เราเรียก
ว่า ผู้ปรารภความเพียร อุทิสกายและใจต่อเนื่องตลอดไป

ถ้าภิกษุผู้กำลังยืนปราศจากอภิชฌา พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุก
จะ ละวิจิกิจฉาได้ ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่
หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ ภิกษุ
แม้กำลังยืน ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ
เราเรียกว่า ผู้ปรารภความเพียร อุทิสกายและใจต่อเนื่อง ตลอดไป

ถ้าภิกษุผู้กำลังนั่ง ปราศจากอภิชฌา พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุก
กุกจะ ละวิจิกิจฉาได้ ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่
หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ ภิกษุ
แม้กำลังนั่ง ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มีโอตตปปะ เราเรียก
ว่า ผู้ปรารภความเพียร อุทิสกายและใจ ต่อเนื่องตลอดไป

ถ้าภิกษุผู้กำลังนอน ตื่นอยู่ ปราศจากอภิชฌา พยาบาท ถีนมิทธะ
อุทธัจจ- กุกกุกจะ ละวิจิกิจฉาได้ ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มี
สติตั้งมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่
เป็นสมาธิ ภิกษุแม้กำลังนอน ตื่นอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้ มีความเพียร มี
โอตตปปะ เราเรียกว่า ผู้ปรารภความเพียร อุทิสกายและใจต่อเนื่องตลอด
ไป

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ภิกษุควรเดินสำรวม ยืนสำรวม นั่งสำรวม นอนสำรวม
คู้เข้าสำรวม เหยียดออกสำรวม
พิจารณาความเกิด และความดับแห่งธรรมชั้น๑
ทั่วภูมิอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ทั้งชั้นบน ชั้นกลาง ชั้นล่าง
นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกภิกษุเช่นนั้น ผู้มีความเพียร
ละกิเลสอยู่อย่างนี้ ประพฤติตนสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน
ผู้ศึกษาข้อปฏิบัติที่สมควรแก่ความสงบใจ๑
มีสติทุกเมื่อว่า ผู้อุทิสกายและใจต่อเนื่อง
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

สัมปณนสีลสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. โลกสูตร๒

ว่าด้วยโลก

[๑๑๒] แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระ
สูตรนี้ พระอรหันต์กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่าง
นี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตตรัสรู้โลก๓แล้ว ตถาคตพราจากโลก
ตถาคตตรัสรู้เหตุเกิดแห่งโลก ตถาคตละเหตุเกิดแห่งโลกแล้ว ตถาคต
ตรัสรู้ความดับแห่งโลก ตถาคตทำให้แจ้งความดับแห่งโลก ตถาคตตรัสรู้
ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลก ตถาคตบำเพ็ญข้อปฏิบัติให้ถึงความดับ
แห่งโลกแล้ว

เพราะตถาคตตรัสรู้รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ๑
ธรรมารมณ์ ที่ได้รับแจ้ง ที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม
โลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ถึง
แสวงหา ตรองตามด้วยใจทั้งหมด ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า
ตถาคต

เพราะตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในราตรีใด และ
ปรินิพพานด้วย อนุภาทิสสนิพพานธาตุในราตรีใด ในระหว่างนี้ ย่อม
ภาสิต กล่าว แสดงออก ซึ่งคำใด คำนั้นทั้งหมดเป็นจริงอย่าง
นั้นแล ไม่เป็นอย่างอื่น ฉะนั้น ชาวโลกจึง เรียกว่า ตถาคต

เพราะตถาคตกล่าวอย่างใด (ยถาวาที) ก็ทำอย่างนั้น (ตถาการิ) ทำ
อย่างใด (ยถาการิ) ก็กล่าวอย่างนั้น (ตถาวาที) ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า
ตถาคต

ภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ เห็นถ่องแท้ แผ่อำนาจไป
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า ตถาคต

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น
จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บุคคลได้รู้แจ้งโลกทั้งปวงตามความเป็นจริงทั้งหมด
พราจากโลกทั้งปวง ไม่มีกิเลสสั่งสมอยู่ในโลกทั้งปวง
บุคคลนั้นแลครอบงำอารมณ์ได้ทั้งหมด
เป็นนักปราชญ์ ปลดเปลื้องกิเลสที่ร้อยรัดได้ทั้งหมด
บรรลุนิพพานที่มีความสงบอย่างยิ่ง ไม่มีภัยแต่ที่ไหน
บุคคลนี้สิ้นอาสวะ เป็นพุทธะ
ไม่มีทุกข์ ตัดความสงสัยได้
บรรลุความสิ้นกรรมทั้งปวง

หลุดพ้นเพราะสิ้นอุปธิ
บุคคลนั้นเป็นผู้มีโชค ตรัสรู้
เปรียบเหมือนราชสีห์ที่ยอดเยี่ยม
ประกาศพรหมจักรแก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก
เพราะเหตุนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ที่ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ
จึงมาประชุมกันนมัสการพระองค์ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงแก้แล้วกล่าว
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนมัสการพระพุทธเจ้านั้น
ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงแก้แล้วกล่าว ด้วยการสรรเสริญว่า
เป็นผู้ฝึกฝนที่ประเสริฐสุดในหมู่ผู้ฝึกฝนทั้งหลาย
เป็นฤๅษีผู้สงบกว่าผู้สงบทั้งหลาย
เป็นผู้หลุดพ้นที่ยอดเยี่ยงกว่าผู้หลุดพ้นทั้งหลาย
เป็นผู้ข้ามพ้นที่ประเสริฐกว่าผู้ข้ามพ้นทั้งหลาย
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก ไม่มีบุคคลที่เปรียบเทียบกับพระองค์ได้
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมา
อย่างนี้แล

โลกสูตรที่ ๑๓ จบ

จตุกกนิบาต จบ

รวมพระสูตรที่มีในนิบาตนี้ คือ

๑. พราหมณธัมมยากสูตร ๒. สุลภสูตร
๓. อาสวกัษยสูตร ๔. สมณพราหมณสูตร
๕. สีสัมปันนสูตร ๖. ตัณहुปปาทสูตร
๗. สพรหมกสูตร ๘. พหุการสูตร
๙. กุหสูตร ๑๐. นทีโสตสูตร
๑๑. จรสูตร ๑๒. สัมปันนสีลสูตร
๑๓. โลกสูตร

ในคัมภีร์อิติวุตตกะ มีจำนวนพระสูตรทั้งหมด ๑๑๒ สูตร
อิติวุตตกะ จบ

รวมพระสูตรที่มีในอิติวุตตกะ

เอกกนิบาต มี ๒๗ สูตร ทุกนิบาต มี ๒๒ สูตร

ติกนิบาต มี ๕๐ สูตร จตุกกนิบาต มี ๑๓ สูตร

รวมพระสูตรที่พระอรหันต์ทั้งหลายรวบรวมร้อยกรองไว้ ตั้งชื่อว่า
อิติวุตตกะ เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ชั่วกาลนาน จำนวน ๑๑๒ สูตร
อิติวุตตกะ จบ

๑. อรรถวรรค

หมวดว่าด้วยการกำจัดกิเลสดูจุลลอกคราบ

๑. อรรถสูตร

ว่าด้วยการกำจัดกิเลสจุลลอกคราบ

[๑] ภิกษุผู้กำจัดความโกรธที่เกิดขึ้นได้
เหมือนหมองกำจัดพิษงูที่แผ่ชานไปด้วยยากำจัดพิษ
ชื่อว่าละฝังในได้๑ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๒] ภิกษุผู้ตัดราคะ๒พร้อมทั้งอนุสัยกิเลสได้ทั้งหมด
เหมือนคนลงไปตัดดอกปทุมที่งอกขึ้นในสระจนหมดสิ้น
ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๓] ภิกษุผู้ตัดตัณหาที่ท่วมทับสัตว์โลก เป็นไป

รวดเร็ว

ให้เหือดแห้งไปที่ละน้อย ๆ จนหมดสิ้น
ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๔] ภิกษุผู้กำจัดมานะได้หมดสิ้น
เหมือนหัวงน้ำใหญ่พัดสะพานไม้อ้อที่อ่อนกำลังให้หายไป

หมดสิ้น

ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๕] ภิกษุผู้ใช้ปัญญาค้นคว้าอยู่

ไม่พบแก่นสารในภพทั้งหลาย๑

เหมือนพราหมณ์ค้นหาดอกมะเดื่อบนต้นไม่พบ ฉะนั้น

ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๖] ภิกษุผู้ไม่มีกิเลสกำเริบภายในจิต

และล่วงพ้นความเจริญและความเสื่อมมีประการต่าง ๆ ได้

ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๗] ภิกษุผู้ระงับวิตกทั้งหลายได้

กำหนดวิตกทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในตนได้ด้วยดี

ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๘] ภิกษุผู้ไม่ทำความเพียรถึงเกินไป

ไม่หย่อน

เกินไป

ล่วงพ้นปปัญจธรรม๒ได้ทั้งหมด

ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๙] ภิกษุผู้ไม่ทำความเพียรถึงเกินไป

ไม่หย่อน

เกินไป

รู้สิ่งทั้งหมด๑ในโลกว่า มีภาวะผันแปร

ชื่อว่าละฝังในได้ จุลลอกคราบทิ้งไป ฉะนั้น

[๑๐] ภิกษุผู้ไม่ทำความเพียรถึงเกินไป

ไม่หย่อน

เกินไป

รู้สิ่งทั้งหมดในโลกว่า มีภาวะผันแปร เป็นผู้ปราศจากโลภะ

พักแรม ๑ ราตรี ใกล้ฝั่งแม่น้ำมที่
เพิงที่พักคืออัฐภาพ ก็ปราศจากหลังคาเครื่องมุงบัง
กองไฟคือราคะเป็นต้นก็ดับหมดแล้ว
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๐] (นายธนิยะเจ้าของโคกล่าวดังนี้)

ฝูงโคของข้าพเจ้าไม่มีเหลือบและยุ้งมารบกวน
เที่ยวหากิน ณ ริมฝั่งแม่น้ำที่มีหญ้างอกงาม
จึงสามารถทนฝนที่ตกลงมาได้ดี
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

เราผูกแพคืออริยมรรค ตกแต่งคือบำเพ็ญดีแล้ว
กำจัดห้วงน้ำคือกิเลสได้แล้ว ข้ามน้ำจนถึงฝั่งแล้ว
จึงไม่มีความต้องการแพนั้นอีกต่อไป
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๒] (นายธนิยะเจ้าของโคกล่าวดังนี้)

ภรรยาของข้าพเจ้าเป็นหญิงเชื่อฟัง ไม่โลเล
ครองรักร่วมกันมานานหลายปี เป็นที่ไว้วางใจของข้าพเจ้า
ความชั่วใด ๆ ของนาง ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินเลย
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

จิตของเราเชื่อฟังเรา หลุดพ้นกิเลสแล้ว
เราฝึกอบรมมานานจนเป็นจิตที่ฝึกหัดดีแล้ว
ดังนั้น เราจึงไม่มีความชั่วใด ๆ ต่อไป
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๔] (นายธนิยะเจ้าของโคกล่าวดังนี้)

ข้าพเจ้าเป็นผู้ทำงานของตนเองเลี้ยงชีวิต
ทั้งบุตรธิดาของข้าพเจ้าก็พร้อมหน้า ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
ความชั่วใด ๆ ของบุตรธิดาเหล่านั้น ข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินเลย
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

เราไม่เป็นผู้จ้างใคร
เที่ยวไปด้วยความเป็นสัพพัญญู
ผู้ไม่มีความต้องการในโลกทั้งปวง
เราจึงไม่มีความต้องการด้วยค่าจ้างอีกต่อไป
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๖] (นายธนิยะเจ้าของโคกล่าวดังนี้)

ในจำนวนฝูงโคของข้าพเจ้านี้

มีทั้งโครูนที่ยังไม่ได้ฝึก
ลูกโคที่ยังดีมนม แม่โคที่กำลังตั้งครรรภ์
แม่โควัยเจริญพันธุ์ และโคสำคัญที่เป็นจำฝูง
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๗] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

ในจำนวนฝูงโคคือศาสนธรรมของเรา
ไม่มีทั้งโครูนที่ยังไม่ได้ฝึก๓
ลูกโคที่ยังดีมนม๑ แม่โคที่กำลังตั้งครรรภ์๒
แม่โควัยเจริญพันธุ์๓และโคสำคัญที่เป็นจำฝูง๔
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๘] (นายธนิยะเจ้าของโคกล่าวดังนี้)

ข้าพเจ้าปักเสาสสำหรับล่ามโคไว้แน่นหนา ไม่โยก

คลอน

เชือกพิเศษสำหรับล่ามโคทั้งหลาย
ก็ฝืนด้วยหญ้าปล้องใหม่ ๆ มีรูปทรงกะทัดรัดดี
ถึงแม้โคหนุ่ม ๆ จะตื่นตึง ก็ไม่สามารถทำให้ขาดได้เลย
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๒๙] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

เราได้ตัดเครื่องผูกทั้งหลาย
เหมือนโคอุสภะสลัดเชือกที่ล่ามไว้จนขาดสะบั้น
ทำลายเถาหัวด้วนเหมือนช้างทำลายเถาหัวด้วนจนแหลก

ละเอียดย๕

จึงไม่ต้องกลับมาเกิดอีก
ฝนเอ๋ย หากท่านอยากตกก็เชิญตกลงมาเถิด

[๓๐] (พระสังคิติกายจารย์กล่าวดังนี้)

ทันใดนั้นเอง ฝนหาใหญ่ได้ตกลงมา
จนน้ำท่วมเต็มทั้งที่ลุ่มและที่ดอน
นายธนิยะเจ้าของโคได้ยินเสียงฝนที่กำลังตกอยู่
ได้กราบทูลเนื้อความดังนี้ว่า

[๓๑] เป็นลาภของพวกข้าพระองค์ไม่น้อยเลย

ที่พวกข้าพระองค์ได้เห็นพระผู้มีพระภาค
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ
พวกข้าพระองค์ขอถึงพระองค์เป็นสรณะ
ข้าแต่พระมหามุนี ขอพระองค์ทรงเป็นพระศาสดา
ของพวกข้าพระองค์เถิด

[๓๒] ข้าพระองค์และภรรยามีศรัทธาเชื่อฟังพระองค์
ขอประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักของพระสุคต

ข้าพระองค์ทั้งสองขอเป็นผู้ไปถึงฝั่งแห่งชาติและมรณะ
จะเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

[๒๓] (มารผู้มีบาปกล่าวดังนี้)

คนมีบุตรก็ผลิตเพลินบุตร
เช่นเดียวกับคนมีโคก็ผลิตเพลินโค
เพราะคนมีอุปธิ๑เป็นเหตุผลิตเพลิน
คนที่ไม่มีย่อมไม่ผลิตเพลินเลย

[๒๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

คนมีบุตรก็เศร้าโศกเพราะบุตร
เช่นเดียวกับคนมีโคก็เศร้าโศกเพราะโค
เพราะคนมีอุปธิเป็นเหตุเศร้าโศก
คนที่ไม่มีย่อมไม่เศร้าโศกเลย

ธนิยสูตรที่ ๒ จบ

๑. ชัคควิสาณสูตร๑

ว่าด้วยพระปัจเจกสัมพุทธานุชาตผู้ประพฤติดุชฌิมเหมือนนอแรด

[๒๕] (พระปัจเจกสัมพุทธานุชาตหนึ่งกล่าวดังนี้)

บุคคลยกโทษในสัตว์ทุกจำพวก
ไม่เบียดเบียนสัตว์หนึ่งสัตว์ใดในบรรดาสัตว์เหล่านั้น
ไม่ต้องการบุตร(แล้ว) จะพึงต้องการสหายจากไหนเล่า
จึงประพฤติดุชฌิมเหมือนนอแรด๒

[๒๖] (พระปัจเจกสัมพุทธานุชาตหนึ่งกล่าวดังนี้)

ความรักย่อมมีแก่ผู้มีความเกี่ยวข้อง
ทุกชั้นย่อมเป็นไปตามความรัก
บุคคลเมื่อเพ่งเห็นโทษอันเกิดจากความรัก
จึงประพฤติดุชฌิมเหมือนนอแรด

[๒๗] (พระปัจเจกสัมพุทธานุชาตหนึ่งกล่าวดังนี้)

บุคคลเมื่ออนุเคราะห์มิตร สหายผู้ใจดี
มีใจผูกพัน ย่อมทำประโยชน์๑ให้เสื่อมไปได้
บุคคลเมื่อเพ่งเห็นภัยในความเชยชิด
จึงประพฤติดุชฌิมเหมือนนอแรด

[๒๘] (พระปัจเจกสัมพุทธานุชาตหนึ่งกล่าวดังนี้)

กอไผ่กว้างใหญ่เกาะเกี่ยวกันไว้ ฉันท
ความห่วงใยในบุตรและทารุ
ก็กว้างใหญ่เกาะเกี่ยวไว้ ฉันท
บุคคลเมื่อไม่เกี่ยวข้องเหมือนหน่อไผ่
จึงประพฤติดุชฌิมเหมือนนอแรด

[๒๙] (พระปัจเจกสัมพุทธานุชาตหนึ่งกล่าวดังนี้)

เนื้อในป่า มิได้ถูกผูกมัดไว้
ยอมเที่ยวหาอาหารได้ตามความพอใจ ฉันท
วิญญูชนเมื่อเพ่งเห็นธรรมที่ไปถึงความเสรี
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๔๐] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งเปล่งอุทานดังนี้)
ในท่ามกลางสหาย ย่อมมีการปรึกษากัน
ในเรื่องที่อยู่ เรื่องการดำรงตน เรื่องการไป เรื่องการเที่ยว

จาริก

บุคคลเมื่อเพ่งเห็นการบวชที่ไปถึงความเสรี
ที่พวกคนพาลไม่มุ่งหวัง
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๔๑] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
ในท่ามกลางสหาย ย่อมมีการเล่น มีความยินดี
และในบุตรก็ย่อมมีความรักอันไพบุลย์
บุคคลเมื่อรังเกียจความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๔๒] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งเปล่งอุทานดังนี้)
พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าแผ่เมตตาไปทั้ง ๔ ทิศ ไม่

ขัดเคือง

ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้
ครอบงำอันตรายทั้งหลาย และไม่หวาดเสียว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๔๓] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
แม้บรรพชิตพวกหนึ่ง และคฤหัสถ์ที่กำลังครอง

เรือน

สงเคราะห์ได้ยาก
บุคคลพึงเป็นผู้ชวนชวายน้อยทั้งในผู้อื่นและในบุตร
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๔๔] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าผู้กล้าหาญ

ปลงเครื่องหมายคฤหัสถ์แล้ว
ตัดเครื่องผูกพันของคฤหัสถ์แล้ว
เหมือนต้นทองหลางที่ใบร่วงหล่นแล้ว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๔๕] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
ถ้าบุคคลพึงได้สหายผู้มีปัญญารักษาดน
เที่ยวไปด้วยกันได้ เป็นสาธุวิหารี เป็นนักปราชญ์

- ครอบงำอันตรายทั้งปวงได้แล้ว
พึงมีใจแช่มชื่น มีสติ เทียวไปกับสหายนั้นเกิด
- [๔๖] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
ถ้าบุคคลไม่พึงได้สหายผู้มีปัญญารักษาดน
เทียวไปด้วยกันได้ เป็นสาธุวิหารี เป็นนักปราชญ์
ก็พึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเกิด
เหมือนพระราชาทรงละทิ้งแคว้นที่ทรงชนะแล้ว
ทรงประพฤติดูพระองค์เดียว
และเหมือนช้างมาตังคะละทิ้งโขลงอยู่ตัวเดียวในป่า ฉะนั้น๒
- [๔๗] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
เราสรรเสริญสหายสัมปทาโดยแท้
บุคคลควรคบสหายผู้ประเสริฐสุด (หรือ) ผู้เสมอกัน
ถ้าบุคคลไม่ได้สหายเหล่านี้ พึงเป็นผู้บริโภคปัจจัยอันไม่มีโทษ
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๔๘] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
บุคคลเห็นกำไลทอง ๒ วง อันสุกปลั่ง
ที่ช่างทองทำสำเร็จอย่างดี กระทบกันอยู่ที่ข้อมือแล้ว๓
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๔๙] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งเปล่งอุทานดังนี้)
ด้วยอาการอย่างนี้ การกล่าววาจา๑
หรือความเกี่ยวข้องกับเพื่อน พึงมีแก่เรา
บุคคลเมื่อเพ่งเห็นภยันต์ต่อไป
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๐] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
เพราะกามทั้งหลายสวยงาม
มีรสอร่อย น่ารื่นเริงใจ
ยั่ววนจิตด้วยอารมณ์หลายรูปแบบ
บุคคลเห็นโทษในกามคุณแล้ว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๑] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
คำว่า กาม นี้ เป็นอันตราย เป็นดุจผี เป็นอุปัทวะ
เป็นโรค เป็นดุจลูกศร และเป็นภัย
บุคคลเห็นภยันต์ในกามคุณแล้ว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๒] (พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
บุคคลครอบงำภัยทั้งปวงเหล่านี้ คือ
ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย

- ลม แดด เหลือบ และสัตว์เลื้อยคลานแล้ว
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๓] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตทั้งหมื่น มีขันธเกิดดีแล้ว
มีดอกบัว (คือธรรม) เป็นผู้ยิ่งใหญ่
อยู่ในป่าตามความชอบใจได้
เหมือนนาคะ๒ละทิ้งโขลงแล้วอยู่ในป่าได้ตามชอบใจ
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๔] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
บุคคลสัมผัสวิมุตติใจ ซึ่งเกิดขึ้นตามสมัย
วิมุตตินั้น เป็นไปไม่ได้สำหรับบุคคล
ผู้ยินดีการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ
บุคคลใคร่ครวญถ้อยคำของพระปัจเจกสัมพุทธานุญาต
ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์แล้ว
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๕] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) ประพุดติล่วง

ทิฏฐิอันเป็นเลี่ยนหนาม๒

- ถึงนิยาม๔ ได้เฉพาะมรรค๕แล้ว
เป็นผู้มีญาณเกิดขึ้นแล้ว ไม่ต้องให้ผู้อื่นแนะนำ
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๖] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) เป็นผู้ไม่โลก
ไม่หลอกลวง ไม่กระหาย ไม่มีความลบล้าง
กำจัดกสาวะ(กิเลสดูจน้าย่อม) และโมหะได้แล้ว
ไม่มีความหวัง๑ในโลกทั้งปวง
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๗] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
บุคคลพึงละเว้นสหายชั่วผู้ไม่เห็นประโยชน์
ผู้ตั้งอยู่ในธรรมที่ผิด
ไม่พึงคบคนผู้ชวนชวายเป็น๒ และผู้ประมาทด้วยตนเอง
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๕๘] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
บุคคลพึงคบมิตรผู้เป็นพหูสูต ทรงธรรม
ผู้ยิ่งใหญ่ มีปฏิภาณ รู้จักประโยชน์แล้ว
พึงกำจัดความสงสัยได้
จึงประพุดติอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

- [๕๙] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) ไม่ขึ้นชมการเล่น
ความยินดี และความสุกใสในโลก ไม่ใส่ใจ
งดเว้นจากฐานะแห่งการประดับตกแต่ง พูดคำจริง
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๖๐] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) ละทิ้งบุตร ภรรยา บิดา

มารดา

- ทรัพย์ ธัญชาติ พวกร้าง และกาม ตามส่วนแล้ว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๖๑] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
กามนี้เป็นเครื่องข้อง มีความสุขน้อย
ในกามนี้มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก
ผู้มีปัญญาเห็นว่า กามนี้เป็นดุจขอเหล็กแล้ว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๖๒] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) ทำลายสังโยชน์แล้ว
เหมือนสัตว์น้ำทำลายชาย
และเหมือนไฟไหม้เชื่อมอดหมดไปไม่กลับมา
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๖๓] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
ภิกษุเป็นผู้ไม่สอสร่ายจักขุ
และไม่ใช่ผู้มีเท้าอยู่ไม่สุข
คุ้มครองอินทรีย์ รักษาใจได้แล้ว
ไม่ชุ่มด้วยกิเลส ไฟกิเลสมิได้เผา
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๖๔] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) ปลงเครื่องหมายคฤหัสถ์

แล้ว

- ครองผ้ากาสาวะ ออกบวช
เหมือนต้นทองหลางที่ใบร่วงหล่นแล้ว
จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
- [๖๕] (พระปัจเจกสัมพุทธานุญาตหนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปัจเจกสัมพุทธานุญาต) ไม่ทำความยินดีในรส

ไม่โลเล

ผู้ที่ไม่ต้องเลี้ยงคนอื่น เทียบบิณฑบาตตามลำดับตรอก
มิไ้ใจไม่ผูกพันในตระกูลต่าง ๆ

- จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๖๖] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้า) ละนิวรรณ์ ๕ อย่าง
ขจัดอุปกิเลส๑แห่งจิตทั้งปวงได้แล้ว
ไม่อิงอาศัย ตัดความรัก และความชังได้แล้ว
จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๖๗] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้า) ละทั้งสุขและทุกข์
โสมนัส โทมนัสก่อน ๆ ได้แล้ว
ได้อุเบกขาและสมณะอันสะอาดแล้ว
จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๖๘] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้า) ตั้งความเพียร
เพื่อบรรลุประโยชน์อย่างยิ่ง๒
มีจิตไม่ย่อหย่อน ไม่ประพุดิเกียจคร้าน
มีความบากบั่นมั่นคง เข้าถึงริ้วแรงและกำลังแล้ว
จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๖๙] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้า) ไม่ละการหลักเร้น๓และ

ฉาน

- ประพุดิธรรมสมควรแก่ธรรมเป็นนิตย
พิจารณาเห็นโทษในภพแล้ว
จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๗๐] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้า) ปรารธนาความสิ้น

ตัณหา

- ไม่ประมาท ไม่โง่เขลา คงแก่เรียน มีสติ
ผู้มีสังฆาตธรรม ผู้แน่นอน มีความมุ่งมั่น
จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๗๑] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
(พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้า) ไม่สะดุ้งในเพราะเสียง

เหมือนราชสีห์

- ไม่ติดช่าย๑ เหมือนลม
ไม่เปียกน้ำ๒ เหมือนบัว
จึงประพุดิอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด
[๗๒] (พระปิจเจกสัมพุทฺธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)
พญาสีหราชมีเขี้ยวเป็นกำลัง

ชมชี่ ครอบงำเนื้อทั้งหลายเที่ยวไป จันใด
พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้าก็มีปัญญาเป็นกำลัง
ครอบงำบุคคลทั้งหลายด้วยปัญญา
ใช้เสนาสนะอันสงัด

จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๑๓] (พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)

(พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้า) เสพอาศัยเมตตา กรุณา
มูทิตา และอุเบกขา อันเป็นวิมุตติตามกาล
สัตว์โลกทั้งปวงมิได้เกลียดชัง

จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๑๔] (พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)

(พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้า) ละราคะ โทสะ และ

โมหะ

ทำลายสังโยชนได้แล้ว

ไม่สะดุ้งในเวลาสิ้นชีวิต

จึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

[๑๕] (พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้าองค์หนึ่งกล่าวดังนี้)

ทุกวันนี้ มิตรทั้งหลายมีประโยชน์เป็นเหตุ

จึงคบและเสพด้วย

มิตรที่ไม่มุ่งประโยชน์หาได้ยาก

มนุษย์ทั้งหลายมีปัญญามุ่งประโยชน์ตน ไม่สะอาด๑

พระปัจเจกสัมพุทเธเจ้าจึงประพฤติดูอยู่ผู้เดียวเหมือนนอแรด

ชัคควิสาณสูตรที่ ๓ จบ

๔. กสิการทวาชสูตร๒

ว่าด้วยการทวาชพราหมณ์ผู้เป็นชาวนา

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ทักขิณาคีรีมหาวิหาร๑ ใกล้
หมู่บ้านพราหมณ์ ชื่อเอกนาฬิ แคว้นมคธ สมัยนั้น ในฤดูหว่านข้าว กสิการ
ทวาช-พราหมณ์ได้ประกอบไถจำนวน ๕๐๐ เล่ม เตรียมไถนา

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร
และจีวร เสด็จเข้าไปยังที่ทำการงานของกสิการทวาชพราหมณ์ ขณะ
นั้น กสิการทวาชพราหมณ์ กำลังเลี้ยงอาหารกันอยู่ พระผู้มีพระภาคเสด็จ
เข้าไปยังสถานที่เลี้ยงอาหารของเขาแล้วประทับยืนอยู่ ณ ที่สมควร

กสิการทวาชพราหมณ์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับยืนบิณฑบาตอยู่
จึงกราบทูลดังนี้ว่า ท่านพระสมณะ ข้าพเจ้าไถและหว่าน ครั้นไถและหว่าน
แล้ว จึงบริโภค ท่านพระสมณะ แม้ท่านก็จงไถและหว่าน ครั้นไถ
และหว่านแล้ว จงบริโภค

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ แม้เราก็กไธและหว่าน ครั้นไธ และ หว่านแล้ว จึงบริโภค

กสิการทวาชพราหมณ์ทูลถามว่า ท่านพระสมณะ ข้าพเจ้าไม่เห็นแอก ไธ ผลิต ประตัก หรือโคทั้งหลายของท่านพระโคดมเลย ถึง ภาระนั้น ท่านพระโคดม ยังพูดอย่างนี้ว่า พราหมณ์ แม้เราก็กไธและ หว่าน ครั้นไธและหว่านแล้ว จึงบริโภค

ลำดับนั้น กสิการทวาชพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา ว่า

[๗๖] ท่านปฏิญญาว่าเป็นชาวนา
 แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นสัมภาระแห่งการไธของท่านเลย
 ท่านผู้เป็นชาวนา ข้าพเจ้าถามแล้ว
 ขอจงบอก ข้าพเจ้าจะรู้สัมภาระแห่งการไธของท่านได้อย่างไร

[๗๗] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

 ศรัทธาเป็นพีช ความเพียรเป็นฝน
 ปัญญาของเราเป็นแอกและไธ หิริเป็นงอนไธ
 ใจเป็นเชือก สติของเราเป็นผลิตและประตัก

[๗๘] เราค้มครองกาย ค้มครองวาจาได้แล้ว
 สำรวมในการบริโภคอาหาร
 เราตายหล้า (คือวาจาสับปลับ) ด้วยคำสัตย์
 โสรจจะของเราช่วยทำงานให้สำเร็จ

[๗๙] ความเพียรของเราช่วยนำธุระไป
 ให้ถึงความเกษมจากโยคะ นำไปไม่ถอยหลัง
 นำไปถึงที่ซึ่งบุคคลไปแล้วไม่เศร้าโศก

[๘๐] เราไธนาอย่างนี้
 นาที่เราไธนั้นมีผลเป็นนอมตะ๑
 บุคคลครั้นไธนาอย่างนี้แล้ว
 ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

ลำดับนั้น กสิการทวาชพราหมณ์เทข้าวปายาสใส่ถาดสำริดใบใหญ่ แล้วน้อมถวาย พระผู้มีพระภาค พร้อมกับกราบทูลว่า ขอท่านพระโคดมจง บริโภคข้าวปายาสเถิด เพราะท่านผู้เจริญทรงเป็นชาวนา ทรงไธนาอันมีผล เป็นนอมตะ

[๘๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

 เราไม่บริโภคโภชนะ
 ที่ได้มาเพราะการชับกล่อม
 พราหมณ์ ธรรมนั้นไม่ใช่ธรรมของผู้พิจารณา
 พระพุทธานุเจ้าทั้งหลาย
 ไม่รับโภชนะที่ได้มาเพราะการชับกล่อม

พราหมณ์ เมื่อธรรมมีอยู่
การเลี้ยงชีพแบบนี้ก็ยังมีอยู่

[๘๒] อนึ่ง ท่านจงบำรุงพระชีณาสพ
ผู้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
มีความคะนองสงบแล้ว ด้วยข้าวและน้ำ
เพราะว่าการบำรุงนั้น
เป็นเขตบุญของผู้แสวงบุญ

กสิการทวาชพราหมณ์ทูลถามว่า ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนั้น
ข้าพเจ้า จะนำข้าวปายาสนี้ไปถวายใครเล่า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า พราหมณ์ เราไม่เห็นใครในโลก พร้อม
ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ที่บริโภคน้ำ ข้าวปายาสนั้นแล้ว จะให้ย่อยได้ตามปกติ นอก
เสียจากตลาคตหรือสาวกของตลาคต เท่านั้น พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น ท่าน
จงนำข้าวปายาสนี้ไปเททิ้งบนพื้นดินที่ปราศจาก ต้นไม้ใบหญ้า หรือแหล่ง
ในน้ำที่ไม่มีสัตว์อาศัยอยู่เถิด

ลำดับนั้น กสิการทวาชพราหมณ์จึงนำข้าวปายาสนั้นไปเททิ้งลงใน
น้ำที่ไม่มีสัตว์อาศัยอยู่ พอข้าวปายาสนั้นถูกเทจมลงในน้ำ ก็เกิดเสียงดัง
แฉ่ ๆ ปรากฏ ควันโขมงคลุ้งขึ้นรอบด้าน เหมือนก้อน
เหล็กที่ถูกเผาไฟให้ร้อนอยู่ตลอดเวลาแล้ว ถูกนำไปหย่อนลง
ในน้ำ ก็เกิดเสียงดังแฉ่ ๆ ปรากฏควันโขมงคลุ้งขึ้นรอบด้าน ฉะนั้น

เมื่อเห็นดังนั้น กสิการทวาชพราหมณ์จึงสลดใจ เกิดอาการขนพอง
สยองเกล้า ตรงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ หมอบลงแทบพระ
ยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค พร้อมกับกราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโค
ตม ภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม
ภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะ ยิ่งนัก ท่านพระโคตม
ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของ
ที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีป
ในที่มืด โดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระ
โคตม พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจง
ทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอด
ชีวิต ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้
อุปสมบทในสำนักของท่านพระโคตมด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

กสิการทวาชพราหมณ์ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระ
ภาค หลังจาก อุปสมบทแล้วไม่นาน ท่านพระภัททวาชะจากไปอยู่ผู้เดียว
ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่ง
ประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ใน

ปัจจุบัน ได้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

จึงเป็นอันว่า ท่านพระภราทวาชะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดา พระอรหันต์ทั้งหลาย

กสิการทวาชสูตรที่ ๔ จบ

๕. จุนทสูตร

ว่าด้วยปัญหาของนายจุนทกัมมารบุตร

[๘๓] (นายจุนทกัมมารบุตรทูลถามปัญหาดังนี้)

ข้าพระองค์ขอทูลถามพระพุทธเจ้าผู้เป็นมุนี
มีพระปัญญามาก ทรงเป็นเจ้าของพระธรรม ปราศจากตัณหา
ทรงเป็นผู้ประเสริฐสุดในบรรดาสรรพสัตว์มีสัตว์ ๒ เท้า
เป็นต้น

ทรงเป็นผู้เลืกว่านายสารถิผู้ฝึกทั้งหลายว่า

ในโลกนี้มีสมณะอยู่ที่จำพวก

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกให้ข้าพระองค์ทราบด้วยเถิด

[๘๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

จุนทะ สมณะมีอยู่ ๔ จำพวก ไม่มีสมณะจำพวกที่

๕

เราถูกท่านถามต่อหน้าอย่างนี้ ก็จะชี้แจงให้ท่านทราบ

สมณะ ๔ จำพวกนั้น คือ

๑. สมณะผู้ชนะกิเลสทั้งปวงด้วยมรรค

๒. สมณะผู้แสดงมรรคแก่ชนเหล่าอื่น

๓. สมณะผู้ดำรงอยู่ในมรรค

๔. สมณะผู้ประทุษร้ายมรรค

[๘๕] (นายจุนทกัมมารบุตรทูลถามปัญหาดังนี้)

พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงบัญญัติเรียก

สมณะผู้ชนะกิเลสทั้งปวงด้วยมรรคว่าอย่างไร

ทรงบัญญัติเรียกสมณะผู้มีปกติเพ่งมรรค ไม่มีผู้เปรียบเทียบ

นั้นว่าอย่างไร

ทรงบัญญัติเรียกสมณะผู้ดำรงอยู่ในมรรคนั้นว่าอย่างไร

ทรงบัญญัติเรียกสมณะผู้ประทุษร้ายมรรคนั้นว่าอย่างไร

ข้าพระองค์ทูลถามแล้วขอพระองค์ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์

ขอพระองค์ทรงชี้แจงแก่ข้าพระองค์เถิด

[๘๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงบัญญัติเรียก

สมณะผู้ข้ามพ้นความสงสัยได้เด็ดขาด

ปราศจากกิเลสจุกจุกสร ยินดียิ่งในนิพพาน

ว่า

ไม่ติดอยู่ในตณหา ผู้แนะนำสั่งสอนชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก

เป็นสมณะผู้ชนะกิเลสทั้งปวงด้วยมรรค

[๘๖] ภิกษุใดในธรรมวินัยนี้ รู้ว่า นิพพานเป็นบรมธรรม
แล้วบอก เปิดเผยนิพพานธรรมในธรรมวินัยนี้
พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงบัญญัติเรียกภิกษุ
ผู้ตัดความสงสัยได้แล้ว เป็นมุนี
ไม่มีตณหาทำให้หวั่นไหวนั้นว่า
เป็นสมณะจำพวกที่ ๒ ผู้แสดงมรรค

[๘๗] ภิกษุใดเป็นผู้สำรวมแล้ว มีสติ เสพบทอันไม่มีโทษ๑
ดำรงอยู่ในมรรคคือบทแห่งธรรมที่แสดงไว้ดีแล้ว
พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงบัญญัติเรียกภิกษุนั้นว่า
เป็นสมณะจำพวกที่ ๓ ผู้ดำรงอยู่ในมรรค

[๘๘] ภิกษุใดทำตนเลียนแบบพระอริยะ ผู้มีวัตรดีงาม
ชอบเอาหน้า ประทุษร้ายตระกูล
คะนองกาย วาจา ใจ มีมายา ไม่สำรวม พุดเพ้อเจ้อ
ภิกษุผู้เที่ยวเลียนแบบ จัดเป็นสมณะจำพวกที่ ๔ ผู้ประทุษร้าย

มรรค

[๘๙] อนึ่ง คฤหัสถ์ผู้ได้สดับแล้ว เป็นอริยสาวก มีปัญญา
รู้ซึ่งถึงลักษณะสมณะทั้ง ๔ จำพวกนั้น
แล้วรู้ว่า สมณะทั้งหมดไม่เป็นเช่นนี้
เพราะเห็นเช่นนี้ ศรัทธาของเขาจึงไม่เสื่อมไป
เพราะเห็นว่า บุคคลจะทำสมณะผู้สมบูรณ์ด้วยศีล
ให้เสมอกับสมณะผู้ทุศีล
และสมณะผู้บริสุทธิ์ให้เสมอกับสมณะผู้ไม่บริสุทธิ์
ได้อย่างไรเล่า

จนทสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปราภาวสูตร

ว่าด้วยทางแห่งความเสื่อม

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป๑ เทวดา
องค์หนึ่ง มีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระ
เชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ
ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

[๙๐] ข้าพระองค์มาทูลถามถึงคนผู้มีแต่ความเสื่อม
กับพระผู้มีพระภาคผู้ใดควมว่า

อะไรเป็นทางแห่งความเสื่อม
[๙๒] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
ผู้เจริญก็รู้ได้ง่าย๒ ผู้เสื่อมก็รู้ได้ง่าย
ผู้เจริญใคร่ธรรม๓ ผู้เสื่อมชังธรรม
[๙๓] (เทวดาทูลถามดังนี้)
ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๑
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๒ ว่าเป็นอย่างไร
[๙๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนที่มีอสังตบุรุษเป็นที่รัก ไม่ทำสังตบุรุษให้เป็น

ที่รัก

ชอบใจธรรมของอสังตบุรุษ
นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม
[๙๕] (เทวดาทูลถามดังนี้)
ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๒
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๓ ว่าเป็นอย่างไร
[๙๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนผู้ชอบหลับอยู่เสมอ ชอบสมาคม๑
ไม่ขยันหมั่นเพียร เกียจคร้าน โกรธง่าย
นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม
[๙๗] (เทวดาทูลถามดังนี้)
ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๓
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๔ ว่าเป็นอย่างไร
[๙๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนผู้มีความสามารถเลี้ยงตนและผู้อื่นได้
แต่ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดาผู้แก่ชรา ผู้ผ่านวัยหนุ่มวัยสาวแล้ว
นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม
[๙๙] (เทวดาทูลถามดังนี้)

ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๔
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๕ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๐๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

คนผู้กล่าวมุสาวาท หลอกลวงสมณะหรือ

พราหมณ์

หรือแม้กระทั่งวณิกพยาจอื่น ๆ

นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๐๑] (เทวดาทูลถามดังนี้)

ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๕
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๖ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๐๒] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

คนผู้มีทรัพย์มาก มีเงินทองของกินเหลือเฟือ

กินของอร่อยเพียงคนเดียว

นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๐๓] (เทวดาทูลถามดังนี้)

ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๖
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๗ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๐๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

คนกระด้างเพราะชาติ กระด้างเพราะทรัพย์

และกระด้างเพราะโคตร

ชอบดูหมิ่นญาติของตน

นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๐๕] (เทวดาทูลถามดังนี้)

ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้ นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๗
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๘ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๐๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนผู้เป็นนักเลงหญิง นักเลงสุรา และนักเลงการ
พนัน

ชอบล้างผลาญทรัพย์สมบัติที่ตนหามาได้
นั้นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๐๗] (เทวดาทูลถามดังนี้)
ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ
ชัดว่า

ข้อนี้มันเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๘
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๙ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๐๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนผู้ไม่ยินดีภรรยาของตน ชอบเที่ยวหญิง
แพศยา

ชอบคบขู้สาวภรรยาคนอื่น
นั้นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๐๙] (เทวดาทูลถามดังนี้)
ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ
ชัดว่า

ข้อนี้มันเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๙
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๑๐ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๑๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
ชายแก่ได้หญิงสาววัยรุ่น มีถิ่นท่าผลมะพลับมา
เป็นภรรยา

มักจะนอนไม่ค่อยหลับ เพราะความหึงหญิงสาวรุ่นนั้น
นั้นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๑๑] (เทวดาทูลถามดังนี้)
ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ
ชัดว่า

ข้อนี้มันเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๑๐
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๑๑ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๑๒] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนแต่งตั้งหญิงหรือชายผู้เป็นนักเลง
ใช้จ่ายเงินทองฟุ่มเฟือย ไร้ในความเป็นใหญ่
นั้นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๑๓]

(เทวดาทูลถามดังนี้)

ด้วยพระดำรัสที่ตรัสบอกนี้ ข้าพระองค์จึงทราบ

ชัดว่า

ข้อนี้มันเป็นทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๑๑

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอก

ทางแห่งความเสื่อมข้อที่ ๑๒ ว่าเป็นอย่างไร

[๑๑๔]

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

คนผู้เกิดในชัตตยัตระกูล มีโมคะน้อย

แต่มีความมักใหญ่ใฝ่สูง ปรารถนาจะครองราชย์

นั่นเป็นทางแห่งความเสื่อม

[๑๑๕]

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยทสสนะอันประเสริฐ

พิจารณาเห็นทางแห่งความเสื่อมในโลก ดังกล่าวมานี้แล้ว

ท่านย่อมคบโลกที่เจริญแน่นอน

ปราภาสุตรที่ ๖ จบ

๑. วสสสุตร

ว่าด้วยลักษณะคนเลว

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ในเวลาเช้า พระผู้มีพระ
ภาคทรงครอง อันตราสก ถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยัง

กรุงสาวัตถี สมัยนั้น ที่บ้าน อัครคิกการทวาชพราหมณ์ มีการจุดไฟเตรียม
ทำพิธีบูชาไฟ พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวบิณฑบาตมาตามลำดับตรอก ใน
กรุงสาวัตถี จนเสด็จเข้าไปถึงนิเวศน์ของ อัครคิกการทวาชพราหมณ์

อัครคิกการทวาชพราหมณ์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล
ทีเดียว จึงได้กล่าวดังนี้ว่า หยุดอยู่แค่นั้นแหละ คนหัวโล้น หยุดอยู่แค่นั้น
แหละ สมณะ หยุดอยู่แค่นั้นแหละ คนเลว๑

เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า พราหมณ์
ท่านรู้จักคนเลว หรือธรรมที่ทำให้เป็นคนเลวหรือไม่

อัครคิกการทวาชพราหมณ์ตอบว่า ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าไม่รู้จักคน
เลวหรือธรรมที่ทำให้เป็นคนเลว ดีละ ถ้าท่านพระโคตมรู้ ก็จงแสดงธรรม
ให้ข้าพเจ้ารู้จัก คนเลวหรือธรรมที่ทำให้เป็นคนเลวบ้าง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจ
ให้ดี เราจะกล่าว

อัครคิกการทวาชพราหมณ์ ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสพระดำรัสนี้ว่า

[๑๑๖]

คนมักโกรธ ชอบผูกอาฆาต ชอบลบหลู่ดูหมิ่น

เห็นผิดเป็นชอบ มีมายา

ปกปิดการกระทำไว้

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๒๘] คนไปบ้านผู้อื่น ถูกต้อนรับด้วยโภชนาหารอย่าง

แต่พอเขามาบ้านตนบ้าง กลับไม่ต้อนรับเขาเช่นนั้น

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๒๙] คนผู้กล่าวมุสาวาท หลอกลวงสมณะหรือ

พราหมณ์

หรือแม้กระทั่งวณิกพยายากอื่น ๆ

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๓๐] คนที่เมื่อสมณะหรือพราหมณ์มาบิณฑบาตแต่เข้า

ไม่ถวายอาหารบิณฑบาต กลับด่าว่าขับไล่

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๓๑] ในโลกนี้คนถูกโมหะครอบงำ

อยากได้สิ่งของเล็กน้อยของผู้อื่น

ก็พุดจาหลอกลวงเขาเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมา

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๓๒] คนผู้ชอบยกตน และดูหมิ่นคนอื่น

ประพฤติเลวทราม เพราะความถือตัวจัดของตน

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๓๓] คนโหดร้าย มีจิตใจคับแคบ ปราศรณาชั่ว

มีความตระหนี่ โอ้อวด ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๓๔] คนกล่าวร้ายพระพุทธรูปเจ้าหรือพระสาวก

ของพระพุทธรูปเจ้าที่เป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์

พึงทราบว่าเป็นคนเลว

[๑๓๕] คนไม่เป็นพระอรหันต์ แต่บัญญัติว่าเป็นพระ

อรหันต์

ชื่อว่าเป็นดุจโจรในมนุษยโลก เทวโลก และพรหมโลก

พึงทราบว่าเป็นคนเลวทรามต่ำช้าที่สุด

[๑๓๖] คนที่เรากล่าวมาทั้งหมดนี้ เราเรียกว่าเป็นคนเลว

คนจะชื่อว่าเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ได้

จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ได้

แต่ชื่อว่าเป็นคนเลวเพราะกรรม

ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม

[๑๓๗] ท่านจงรู้ชื่อนั้นตามที่เราแสดงนี้ คือ

บุตรคนจันทาลผู้ปรากฏชื่อว่ามีมาตั้งแต่

ผู้ปึงสนั้รับประทาน
[๑๓๘] ต่อมา นายมาตังคะได้รับยศศักดิ์ใหญ่ซึ่งได้แสน
ยาก

ทั้งกษัตริย์และพราหมณ์จำนวนมาก ต่างมาสู่ที่บารุงของเขา
[๑๓๙] เขาขึ้นยานอันประเสริฐ๑ไปตามทางใหญ่๒ที่ไม่มี
ฝุ่นละออง๓

ละกามราคะได้แล้ว ไปเกิดในพรหมโลก
ชาติกำเนิดห้ามเขาไม่ให้ไปเกิดในพรหมโลกไม่ได้
[๑๔๐] พวกพราหมณ์ที่เกิดในตระกูลสาธยายมนตร์
มีหน้าที่ร่ายมนตร์

แต่ปรากฏว่าพวกเขาทำบาปกรรมอยู่เป็นประจำ
[๑๔๑] พราหมณ์พวกนั้นถูกตำหนิในชาติปัจจุบันตาย
แล้วก็ต้องไปทุกติ

ชาติกำเนิดห้ามพวกเขาจากทุกติหรือจากการติเตียนไม่ได้
[๑๔๒] คนจะถือว่าเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิดก็ห้ามมิได้
จะถือว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิดก็ห้ามมิได้
แต่ถือว่าเป็นคนเลวเพราะกรรม
ถือว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อัครคิกภาวาชพราหมณ์ได้
กราบทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่ง
นัก ข้าแต่ท่าน พระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะ
ยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบ
เหมือนบุคคลหลงทางของทีคว่า เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตาม
ประทีปในที่มืด โดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่าน
พระโคตมพร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจง
ทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอด
ชีวิต

วสลสูตรที่ ๗ จบ

๘. เมตตสูตร๑

ว่าด้วยการแผ่เมตตา

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่าดังนี้)

[๑๔๓] ผู้ฉลาดในประโยชน์ มุ่งหวังบรรลุสันตบพ
ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ชี้อตรง
เคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน และไม่เยอหยิ่ง

[๑๔๔] ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย
มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาดน
ไม่คะนอง ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย

[๑๔๖] คือเหล่าสัตว์ที่ยังเป็นผู้หวาดสะดุ้งหรือเป็นผู้
มั่นคง
ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเถิด
เหล่าสัตว์ที่มีขนาดกายยาว ขนาดกายใหญ่ ขนาดกาย

ขนาดกายเตี้ย ขนาดกายพอม หรือขนาดกายอ้วน
ข้อสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจะมีตนเป็นสุขเกิด

[๑๔๘] ไม่ควรชมเชย ไม่ควรดูหมิ่นกันและกันในทุกโอกาส

ไม่ควรปรารถนาทุกข์แก่กันและกัน
เพราะความโกรธและเพราะความแค้น

ดูจมาลดาเผ่าถนอมบุตรคนเตียวด้วยชีวิต ฉะนั้น
] หนึ่ง ควรแผ่เมตตาจิตชนิดไม่มีประมาณ
กว้างขวาง ไม่มีเวร ไม่มีศัตรูไปยังสัตว์โลกทั่วทั้งหมด
ทั้งชั้นบน ชั้นล่าง และชั้นกลาง

[๑๕๒] หนึ่ง ผู้แม่เมตตาที่ไม่ยึดถือทิฐิ
มีศีล ถึงพร้อมด้วยทัสสนะ
กำจัดความยินดีในกามคุณได้แล้ว
ก็จะไม่เกิดในครรภ์อีกต่อไป

๔. เหมวตสูตร

[๑๕๓] (สาตาคิริยักษ์กล่าวดังนี้)

วันนี้เป็นวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ

ราตรีที่เป็นทิพย์ปรากฏแล้ว
เราทั้งสองไปเฝ้าพระโคตมผู้เป็นศาสดา
ทรงพระนามสูงส่งกันดีกว่า

[๑๕๔] (เหมวตยัภษณถามดังนี้)
พระโคตมเป็นผู้คงที่๑ มีพระทัยสมาเสมอ
ในสัตว์โลกทุกจำพวกจริงหรือ
ทรงทำความดำริในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์
ให้อยู่ในอำนาจได้จริงหรือ

[๑๕๕] (สาตาคิริยัภษณตอบดังนี้)
พระโคตมเป็นผู้คงที่ มีพระทัยสมาเสมอ
ในสัตว์โลกทุกจำพวกจริง
และทรงทำความดำริในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์
ให้อยู่ในอำนาจได้จริง

[๑๕๖] (เหมวตยัภษณถามดังนี้)
พระโคตมไม่ทรงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

จริงหรือ

ทรงสำรวมในสัตว์ทั้งหลายจริงหรือ
ทรงประพฤติดังไกลจากกามคุณจริงหรือ
พระองค์ไม่ทรงละทิ้งฉันทจริงหรือ

[๑๕๗] (สาตาคิริยัภษณตอบดังนี้)
พระโคตมไม่ทรงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

จริง

ทรงสำรวมในสัตว์ทั้งหลายจริง
ทรงประพฤติดังไกลจากกามคุณจริง
พระองค์ตรัสรู้แล้ว ไม่ทรงละทิ้งฉันทจริง

[๑๕๘] (เหมวตยัภษณถามดังนี้)
พระโคตมไม่ตรัสคำเท็จจริงหรือ

มีพระวาจาไม่หยาบคายจริงหรือ
ไม่ตรัสคำส่อเสียดจริงหรือ ไม่ตรัสคำเพ้อเจ้อจริงหรือ

[๑๕๙] (สาตาคิริยัภษณตอบดังนี้)
พระโคตมไม่ตรัสคำเท็จจริง

มีพระวาจาไม่หยาบคายจริง
ไม่ตรัสคำส่อเสียดจริง ไม่ตรัสคำเพ้อเจ้อจริง
ตรัสคำที่เป็นประโยชน์อย่างเดียว

เพราะทรงกำหนดด้วยพระปัญญา

[๑๖๐] (เหมวตยัภษณถามดังนี้)
พระโคตมไม่ทรงยินดีในกามทั้งหลายจริงหรือ

พระทัยของพระองค์ไม่ชุ่มมัวจริงหรือ
พระองค์ทรงล่วงพ้นโมหะได้จริงหรือ
พระองค์ทรงมีปัญญาจักขุในธรรมทั้งหลายจริงหรือ

[๑๖๑] (สาตาคิริยักษ์ตอบดังนี้)

พระโคดมไม่ทรงยินดีในกามทั้งหลายจริง
พระทัยของพระองค์ไม่ชุ่มมัวจริง
พระองค์ทรงล่วงพ้นโมหะทั้งปวงได้จริง
พระองค์ตรัสรู้แล้ว ทรงมีปัญญาจักขุในธรรมทั้งหลายจริง

[๑๖๒] (เหมวตยักษ์ถามดังนี้)

พระโคดมทรงสมบูรณ์ด้วยวิชาจริงหรือ
พระองค์ทรงมีฐานะบริสุทธิ์จริงหรือ
พระองค์ทรงสิ้นอาสวะทั้งหลายจริงหรือ
พระองค์ไม่ทรงเกิดอีกจริงหรือ

[๑๖๓] (สาตาคิริยักษ์ตอบดังนี้)

พระโคดมทรงสมบูรณ์ด้วยวิชาจริง
พระองค์ทรงมีฐานะบริสุทธิ์จริง
พระองค์ทรงสิ้นอาสวะทั้งหลายจริง
พระองค์ไม่ทรงเกิดอีกจริง

[๑๖๔] (เหมวตยักษ์กล่าวขึ้นชมสาตาคิริยักษ์ดังนี้)

ท่านได้สรรเสริญพระทัยของพระมุนีโคดม
ที่ถึงพร้อมด้วยกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม
และสรรเสริญพระมุนีโคดมนั้น
ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ โดยธรรม

[๑๖๕] (สาตาคิริยักษ์กล่าวขึ้นชมเหมวตยักษ์ดังนี้)

ท่านก็ขึ้นชมพระทัยของพระมุนีโคดม
ที่ถึงพร้อมด้วยกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม
และขึ้นชมพระมุนีโคดมนั้น
ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ โดยธรรม

[๑๖๖] พระทัยของพระมุนีโคดม

ถึงพร้อมด้วยกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม
เราไปเฝ้าพระโคดมผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะกันเถิด

[๑๖๗] (เหมวตยักษ์กล่าวดังนี้)

มาเถิด เราทั้งสองจะไปเฝ้าพระโคดม
ผู้มีพระขงฆ์ดังปลีแข้งเนื้อทราย
มีพระวรกายงามระหง มีลักษณะองอาจ
เสวยพระกระยาหารแต่พอประมาณ
ทรงปราศจากความติดพระทัยในรสพระกระยาหาร

- ทรงเป็นมุนีผู้เพ่งพินิจอยู่ในป่า
- [๑๖๘] เราทั้งสองไปเฝ้าพระโคตม ผู้สง่าดุจราชสีห์
เสด็จจาริกโดดเด่นพระองค์เดียว๑
ทรงเป็นพระนาคะ๒
ไม่ทรงยินดีในกามทั้งหลาย
จะทูลถามถึงธรรมเครื่องพ้นจากปวงมัจจุราช๓
- [๑๖๙] เราทั้งสองจงทูลถามพระโคตมผู้ทรงแนะนำพร้าสอน
ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง๔
ทรงเป็นผู้ตรัสรู้ ล่วงพ้นเวรภัยได้ทุกอย่าง
- [๑๗๐] (เหมาตยัภษ์ทูลถามดังนี้)
เมื่ออะไรเกิด สัตว์โลกจึงเกิด
สัตว์โลกยินดีในอะไร
สัตว์โลกยึดถืออะไร
เพราะอะไรสัตว์โลกจึงเดือดร้อน
- [๑๗๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
เมื่ออายตนะ ๖๑ เกิด สัตว์โลกจึงเกิด
สัตว์โลกย่อมยินดีในอายตนะ ๖
สัตว์โลกยึดถืออายตนะ ๖ นั้นแล
เพราะอายตนะ ๖ สัตว์โลกจึงเดือดร้อน
- [๑๗๒] (เหมาตยัภษ์ทูลถามดังนี้)
ความยึดถือที่ทำให้สัตว์โลกเดือดร้อนนั้นคือ

อะไร

- ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเครื่องนำออกจากโลก
สัตว์โลกจะพ้นจากทุกข์ได้อย่างไร
- [๑๗๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
กามคุณ ๕ อันมีใจเป็นที่ ๖ ซึ่งมีอยู่ในโลก
เราประกาศไว้ชัดเจนแล้ว
สัตว์โลกคลายความพอใจในกามคุณ ๕ นี้ได้
ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ ด้วยวิธีดังกล่าวนี้๒
- [๑๗๔] นี่คือธรรมเครื่องนำออกจากโลก
เราบอกแก่พวกท่านตามความเป็นจริง
เราก็บอกพวกท่านเช่นนั้นแล
เพราะว่าสัตว์โลกย่อมพ้นจากทุกข์ได้ก็ด้วยวิธีดังนี้
- [๑๗๕] (เหมาตยัภษ์ทูลถามดังนี้)
ในโลกนี้ใครเล่าข้ามโอฆะ๑ได้
ใครเล่าข้ามห้วงมหรณพได้๒

ใครเล่าไม่จมลงในห้วงมหรณพที่ลุ่มลึก
ปราศจากเกาะแก่ง และเครื่องยึดเหนี่ยว

[๑๓๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
ผู้สมบูรณ์ด้วยศีล มีปัญญา มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว
เพ่งพินิจธรรมภายใน มีสติทุกเมื่อ
ย่อมข้ามพ้นโอฆะที่ข้ามได้ยาก

[๑๓๗] ผู้นั้นเว้นขาดจากกามสัญญาได้แล้ว
เป็นผู้ละสังโยชนได้ทุกอย่าง
หมดสิ้นความเพติดเพลินและภพแล้ว
ย่อมไม่จมลงในห้วงมหรณพที่ลุ่มลึก

[๑๓๘] (ເມວຕຍັກษັກລ່າວດັ່ງນີ້)
ท่านทั้งหลายโปรดมาดูพระผู้มีพระภาคพระองค์

นั้น

มีพระปัญญาลึกซึ้ง ทรงแสดงเนื้อความอย่างละเอียด
ไม่มีกิเลสเครื่องกั้วล ไม่ทรงข้องในกามภพ
ทรงหลุดพ้นได้เด็ดขาดในอาภรณ์ทั้งปวง
แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เสด็จดำเนินอยู่ในปฏิปทาอันเป็นทิพย์

[๑๓๙] ท่านทั้งหลายโปรดมาดูพระผู้มีพระภาคพระองค์

นั้น

มีพระนามเลื่องลือไกล ทรงแสดงเนื้อความอย่างละเอียด
ทรงประทานแสงสว่างคือปัญญา ไม่ทรงติดข้องอาลัยในกาม
ทรงเป็นพระสัพพัญญูรู้ธรรมทั้งปวง
มีพระปัญญาบารมี แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
เสด็จดำเนินอยู่ในปฏิปทาของพระอรียะ

[๑๔๐] วันนี้เราทั้งหลายเห็นดีแล้ว

สว่างไสวแล้ว ตั้งมั่นดีแล้ว
เพราะเราทั้งหลายได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ข้ามพ้นโอฆะ ผู้ปราศจากอาสวะ

[๑๔๑] ยักษ์ ๑,๐๐๐ คนที่อยู่ ณ ที่นั้นทั้งหมด มีฤทธิ มี

ยศ

ย่อมถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นสรณะ
โดยเปล่งวาจาว่าพระองค์ทรงเป็นพระศาสดาผู้ยอดเยี่ยม
ไม่มีใครยิ่งกว่าของข้าพระองค์ทั้งหลาย

[๑๔๒] ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะขอนอบน้อมพระสัมมา

สัมพุทธเจ้า

พระธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ดีแล้ว
และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีแล้ว

เที่ยวประกาศธรรมไปทุกหนทุกแห่ง
ตามหมู่บ้านหรือตามชนเขาลำเนาไพร
หมวดสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. อาฬวกสูตร

ว่าด้วยอาฬวกยักษ์ทูลถามปัญหา

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่อยู่ของอาฬวกยักษ์ เขตเมืองอาฬวี ครั้งนั้น อาฬวกยักษ์ได้เข้าไปหาพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับกล่าวตั้งนี้ว่า จงออกไป สมณะ พระผู้มีพระภาคทรงรับคำว่า ได้ท่านแล้วเสด็จออกไป อาฬวกยักษ์ กล่าวอีกว่า จงเข้ามา สมณะ พระผู้มีพระภาคทรงรับคำอีกว่า ได้ท่าน แล้วเสด็จเข้าไป

แม้ครั้งที่ ๒ อาฬวกยักษ์ได้กล่าวกับพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า จงออกไป สมณะ พระผู้มีพระภาคทรงรับคำว่า ได้ท่านแล้วเสด็จออกไป อาฬวกยักษ์ กล่าวอีกว่า จงเข้ามา สมณะ พระผู้มีพระภาคทรงรับคำอีกว่า ได้ท่าน แล้วเสด็จเข้าไป

แม้ครั้งที่ ๓ อาฬวกยักษ์ได้กล่าวกับพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า จงออกไป สมณะ พระผู้มีพระภาคทรงรับคำว่า ได้ท่าน แล้วเสด็จออกไป อาฬวกยักษ์ กล่าวอีกว่า จงเข้ามา สมณะ พระผู้มีพระภาคทรงรับคำอีกว่า ได้ท่าน แล้วเสด็จเข้าไป

แม้ครั้งที่ ๔ อาฬวกยักษ์ได้กล่าวกับพระผู้มีพระภาคตั้งนี้ว่า จงออกไป สมณะ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราจะไม่ออกไปอีกแล้ว ท่านจะทำอะไรก็เชิญเถิด

อาฬวกยักษ์กล่าวว่า สมณะ ข้าพเจ้าจะขอต้งปัญหาถามท่าน ถ้าท่านตอบ ข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าจะควักดวงจิตของท่านออกโยนทิ้งเสีย จะขยี้หัวใจท่านให้แหลก สลาย หรือไม่ก็จะจับเท้าทั้งสองของท่านเหวี่ยงไปตกที่ฝั่งแม่น้ำคงคาปากโน้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ยักษ์เอ๋ย เรายังไม่เห็นใครสักคนเลยในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและ มนุษย์ ผู้จะสามารถควักดวงจิตของเราออกโยนทิ้งเสีย จะขยี้หัวใจเราให้แหลกสลาย หรือไม่ก็จะจับเท้าทั้งสองของเราเหวี่ยงไปตกที่ฝั่งแม่น้ำคงคาปากโน้นได้ เอาเถอะเชิญท่านถามปัญหาตามที่ท่านสงสัยเถิด

ลำดับนั้น อาฬวกยักษ์ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

[๑๘๖] อะไรเล่าเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจที่ประเสริฐสุด
ของคนในโลกนี้

อะไรเล่าที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้

อะไรเล่าเป็นรสที่ดีกว่ารสทั้งหลาย
บุคคลมีความเป็นอยู่อย่างไร นักปราชญ์จึงกล่าวว่ามีชีวิต
ประเสริฐ

[๑๘๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจที่ประเสริฐสุดของ
คนในโลกนี้

ธรรม๑ที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้
สัจจะเท่านั้น เป็นรสที่ดีกว่ารสทั้งหลาย
บุคคลมีความเป็นอยู่ด้วยปัญญา๒
นักปราชญ์จึงกล่าวว่ามีชีวิตประเสริฐ๓

[๑๘๕] (อาฬวกยักษ์ถามดังนี้)
คนจะข้ามโอชะได้อย่างไร

จะข้ามห้วงมหรณพได้อย่างไร
จะล่วงพ้นทุกข์ได้อย่างไร
และจะบริสุทธีได้อย่างไร

[๑๘๖] (พระผู้พระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนจะข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา
จะข้ามห้วงมหรณพได้ด้วยความไม่ประมาท
จะล่วงพ้นทุกข์ได้ด้วยความเพียร
และจะบริสุทธีได้ด้วยปัญญา

[๑๘๗] (อาฬวกยักษ์ถามดังนี้)
คนทำอะไรจึงจะได้ปัญญา

ทำอะไรจึงจะได้ทรัพย์
ทำอะไรจึงจะได้เกียรติ
ทำอะไรจึงจะผูกใจหม่มิตรไว้ได้
และทำอะไรเมื่อตายแล้วจะไม่เศร้าโศก

[๑๘๘] (พระผู้พระภาคตรัสตอบดังนี้)
คนต้องการบรรลุนิพพาน

เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระอรหันต์
ไม่ประมาท รู้จักพิจารณา
ตั้งใจฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา

[๑๘๙] คนปฏิบัติตนตรงต่อเวลา เอาธุระ
มีความขยันยอมมหาทรัพย์ได้
ยอมได้เกียรติด้วยความสัตย์จริง
ผู้ให้ยอมผูกใจหม่มิตรไว้ได้

[๑๙๐] คนผู้อยู่ครองเรือน มีศรัทธา
ประพฤติธรรม ๔ ประการนี้คือ

สัจจะ ธรรมะ ธิดิ และจาละ
ตายแล้วย่อมไม่เศร้าโศก

[๑๔๑] เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เหล่าอื่นดูเถิดว่า
ในโลกนี้ เหตุให้ได้เกียรติที่ยิ่งไปกว่าสัจจะก็ดี
เหตุให้มีปัญญาที่ยิ่งไปกว่าทมะ๑ก็ดี
เหตุให้ผูกมิตรสหายไว้ได้ที่ยิ่งไปกว่าจาละก็ดี
เหตุให้หาทรัพย์ได้ที่ยิ่งไปกว่าขันติ๒ก็ดี มีอยู่หรือไม่

[๑๔๒] (อาฬวกยักษ์กราบทูลดังนี้)
วันนี้ ข้าพระองค์ได้ทราบชัดถึงประโยชน์ที่จะพึง

ได้ในโลกหน้าแล้ว

ยังต้องถามสมณพราหมณ์เหล่าอื่นอีกทำไม

[๑๔๓] พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับที่เมืองอาฬวี
เพื่อประโยชน์แก่ข้าพระองค์โดยแท้
ในวันนี้ข้าพระองค์ได้ทราบชัดถึงบุคคล
ที่ใคร ๆ ถวายทานแล้วมีผลมาก

[๑๔๔] ข้าพระองค์นั้นขอนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ดีแล้ว
และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีแล้ว
เทียวประกาศธรรมไปทุกหนทุกแห่ง
ตามหมู่บ้านหรือตามหัวเมืองน้อยใหญ่

อาฬวกสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. วิชยสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาเอาชนะความสวยงามของร่างกาย
(พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)

[๑๔๕] การที่คนเรายืน เดิน นั่ง หรือนอน
คู้เข้าหรือเหยียดออก
นี้จัดเป็นความเคลื่อนไหวของร่างกาย

[๑๔๖] ร่างกายนี้ประกอบด้วยกระดูกและเส้นเอ็น๑
มีหนังและเนื้อฉาบทา ห่อหุ้มด้วยผิวหนัง
บุุขชนย่อมไม่พิจารณาเห็นตามความเป็นจริง

[๑๔๗] ร่างกายนี้เต็มไปด้วยลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก
อาหารใหม่ อาหารเก่า
ตับ มูตร หัวใจ ปอด ไต ม้าม

[๑๔๘] น้ำมูก น้ำลาย เหงื่อ มันข้น เลือด ไขข้อ ดี เปลา

มัน

[๑๔๙] อนึ่ง ร่างกายนี้มีของไม่สะอาด
ไหลออกทางทวารทั้ง ๔ เสมอ คือ

มีชีตาไหลออกทางเบ้าตา มีชีหูไหลออกทางรูหู
[๒๐๐] มีน้ำมูกไหลออกจากทางช่องจมูก
บางคราวก็อาเจียน สำรอกน้ำดี ชากเสลดออกทางปาก
มีหยาดเหงื่อออกตามซุมซน มีหนองฝีไหลออกตรงที่เป็นแผล
[๒๐๑] อนึ่ง ร่างกายนี้มีศีรชะเป็นโพรง เต็มด้วย

มันสมอง

ซึ่งคนพาลถูกอวิชาครอบงำ หลงเข้าใจว่าเป็นของสวยงาม
[๒๐๒] และเมื่อร่างกายนั้นตาย ขึ้นอืด มีสีเขียวคล้ำ
ถูกทิ้งให้นอนอยู่ในป่าช้า หมูญาติต่างหมดความอาลัยไยดี
[๒๐๓] ร่างกายที่เปื่อยเน่านั้น สุนัขบ้าน สุนัขจิ้งจอก

สุนัขป่า

หมูหอน ผูงกา ผูงแร้งและสัตว์ที่กินซากศพอื่น ๆ
ย่อมรุมยื้อแย่งกันกิน
[๒๐๔] ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังพุทธพจน์แล้วเกิดปัญญา
ย่อมกำหนดรู้และพิจารณาเห็นร่างกายนั้น
ตามความเป็นจริงทีเดียว

[๒๐๕] ร่างกายที่ตายแล้วนั้นได้เคยเป็นเหมือนร่างกายที่
มีชีวิตนี้

และร่างกายที่มีชีวิตนี้ก็จะเป็นเหมือนร่างกายที่ตายแล้วนั้น
ภิกษุจึงควรคลายความยินดีพอใจในร่างกาย
ทั้งภายในและภายนอก

[๒๐๖] ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปัญญา ไม่ยินดีด้วยฉันทราคะ
ได้บรรลุนิพพานที่เป็นอมตะอันสงบ ดับ และไม่จุติ

[๒๐๗] ร่างกายนี้ มี ๒ เท้า ไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น
เต็มไปด้วยซากศพต่าง ๆ ซับถ่ายของไม่สะอาด
มีน้ำลายน้ำมูกเป็นตันออกทางทวารทั้ง ๔
ซับเหงื่อโคลให้ไหลออกทางรูซุมซนนั้น ๆ
ต้องบำรุงรักษาอยู่เสมอ

[๒๐๘] ด้วยร่างกายที่มีสภาพเช่นนี้
การที่บุคคลหลงเข้าใจผิดคิดเข้าข้างตนเอง
และดูหมิ่นผู้อื่นนั้น จะมีประโยชน์อะไร
นอกจากการไม่เห็นอริยสัจ

วิชัยสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. มุนิสสูตร

ว่าด้วยลักษณะของมุนี

(พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)

[๒๐๙] กิเลสเกิดจากความเชยชิด๑

ธูลีคือราคะ โทสะ และโมหะ
เกิดจากอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส
ความไม่มีกิเลส ไม่มีความเชยชิด
นั้นแล เป็นลักษณะของมุนี

[๒๑๐] บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้ที่ตัดกิเลสที่เกิดขึ้นได้
ไม่ปลูกกิเลสให้เกิดขึ้นอีก
เมื่อกิเลสเกิดขึ้นก็ไม่พึงให้ไหลเข้าอีก
ว่า เป็นมุนีผู้เที่ยวไปอยู่
พระมุนีนั้นผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ได้ทรงเห็นสันติบทแจ้งชัดแล้ว

[๒๑๑] ผู้กำหนดรู้ที่ตั้งแห่งกิเลส๑ กำจัดพิษ๒ได้เด็ดขาด
ไม่ให้ยางพิษไหลเข้าไปได้อีก
ชื่อว่า เป็นมุนีผู้มีปกติเห็นภาวะที่สิ้นสุดการเกิด
ละอกุศลวิตกได้ จึงไม่ถึงการนับอีกต่อไป

[๒๑๒] ผู้รู้แจ้งภพเป็นที่อาศัยอยู่ทั้งหมด
ไม่ปรารถนาภพเหล่านั้นแม้สักภพเดียว
ชื่อว่า เป็นมุนีผู้ปราศจากความยึดติด๓ ไม่มีความยึดมั่น
ยอมไม่ก่อกรรมใด ๆ อีก เพราะเป็นผู้ถึงฝั่งแล้ว

[๒๑๓] ผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง รู้ธรรมทั้งปวง มีปัญญา
มิได้แปดเปื้อนในธรรมทั้งปวง ละธรรมทั้งปวงได้
หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหา
นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี

[๒๑๔] ผู้มีกำลังคือปัญญา ถึงพร้อมด้วยศีลและวัตร๔
มีจิตตั้งมั่น ยินดีในฉาน มีสติ
หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องข้องแล้ว
ไม่มีกิเลสจุดตะปุดรังใจ ปราศจากอาสวะ
นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี

[๒๑๕] ผู้เที่ยวไปผู้เดียว มีปัญญา ไม่ประมาท
ไม่หวั่นไหวเพราะนิินทาและสรรเสริญ
ไม่สะดุ้งเพราะเสียง เหมือนราชสีห์
ไม่ติดช้าย๑ เหมือนลม
ไม่เปียกน้ำ เหมือนบัว
เป็นผู้แนะนำผู้อื่น ไม่ใช่ผู้อื่นแนะนำ
นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี

[๒๑๖] ผู้ไม่ยินดียินร้ายคำสรรเสริญหรือนินทาของคนอื่น
ดุจเสาที่เขาฝังปักไว้ที่ท่อน้ำ
ปราศจากราคะ มีอินทรีย์ตั้งมั่นดีแล้ว

- นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี
- [๒๑๗] ผู้ตั้งตนไว้ชอบ ชื่อตรงดุจกระสวย๒
 ระวังภัยบาปกรรมทั้งหลาย
 พิจารณาเห็นกรรมที่เสมอและไม่เสมอ
 นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี
- [๒๑๘] ผู้ยังอยู่ในวัยหนุ่ม วัยสาว หรือวัยกลางคน
 สำรวมตนแล้ว ไม่ทำบาป
 เป็นมุนี มีจิตห่างจากบาป
 ไม่ไกรธง่าย ไม่ว่าร้ายใคร ๆ
 นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี
- [๒๑๙] ผู้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ผู้อื่นให้
 ได้อาหารดีเลิศ ก็ไม่กล่าวประจบยกย่องผู้ให้
 ได้อาหารปานกลางหรือเลวก็ไม่ติเตียนเขาให้เสียหน้าใจ
 นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี
- [๒๒๐] ผู้มีปัญญา เทียวไปอยู่ผู้เดียว
 มีจิตเว้นขาดจากเมถุนธรรมคือ
 ไม่ผูกจิตรักใคร่ในหญิงสาวเลยแม้สักคนเดียว
 เว้นขาดจากความมัวเมา ประมาท เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว
 นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี
- [๒๒๑] ผู้รู้แจ้งโลก๑ เห็นปรมัตถธรรม๒
 ชำมโอฆะ และสมุทรร๒ได้
 เป็นผู้คงที่ ตัดกิเลสเครื่องร้อยรัดได้เด็ดขาด
 ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย ปราศจากอาสวะ
 นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศว่า เป็นมุนี
- [๒๒๒] คฤหัสถ์และบรรพชิต ๒ จำพวกนี้
 มีที่อยู่และการดำรงชีวิตห่างไกลกัน คือ
 คฤหัสถ์ทำงานเลี้ยงบุตรภรรยา
 ส่วนบรรพชิตไม่ยึดถือสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นของตน มีวัตรงาม
 คฤหัสถ์ไม่สำรวม เพราะเบียดเบียนสัตว์อื่น
 ส่วนบรรพชิตที่ชื่อว่า เป็นมุนี สำรวมเป็นนิตย
 รักษาสัตว์มีชีวิตไว้
- [๒๒๓] ภิกษุเป็นมุนี เป็นผู้สงบ เฟงพินิจอยู่ในป่า
 คฤหัสถ์จะทำตามอย่างท่านไม่ได้
 เหมือนนกยูงมีสร้อยคอสีเขี้ยว ถึงจะบินไปในอากาศได้
 ก็ยังสู้ความเร็วของหงส์ไม่ได้ตลอดกาล ฉะนั้น

มุนิสูตที่ ๑๒ จบ

อุรควรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุคสูตร	๒. ฌนียสูตร
๓. ชัคควิสาณสูตร	๔. กสิการ

ทวาชสูตร

๕. จุนทสูตร	๖. ปราภาสูตร
๗. วสทสูตร	๘. เมตตสูตร
๙. เหมวตสูตร	๑๐. อาฬวกสูตร
๑๑. วิชยสูตร	๑๒. มุนิสูตร

๒. จุฬวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็กน้อย

๑. รตนสูตร๑

ว่าด้วยรัตนะ

(พระผู้มีพระภาคตรัสรัตนสูตรดังนี้)

[๒๒๔] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น
หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้
ขอให้ภูตทั้งปวงจงเป็นผู้มีใจดี และจงฟังภาษิตโดยเคารพเถิด

[๒๒๕] เพราะฉะนั้นแล ภูตทั้งปวง ท่านจงใคร่ครวญ
จงแผเมตตาต่อหมู่มนุษย์ด้วยเถิด
มนุษย์เหล่าใดนำเครื่องเช่นสรวงมาให้
ทั้งกลางวันและกลางคืน
เพราะเหตุนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายอย่าประมาท
จงรักษามนุษย์เหล่านั้น

[๒๒๖] ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ หรือรัตนชาติที่ประณีตใด ๆ
ที่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น หรือในสวรรค์
ทรัพย์หรือรัตนชาตินั้น ๆ ที่เสมอด้วยตถาคต ไม่มี
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๒๗] พระศากยมุนีผู้มีพระทัยตั้งมั่น
ทรงบรรลุนิพพานอันเป็นที่สิ้นกิเลส
ปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีต
ไม่มีธรรมใด ๆ ที่เสมอด้วยธรรมนั้น
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๒๘] พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
ตรัสสรรเสริญสมาธิใดว่าเป็นธรรมสะอาด
ตรัสถึงสมาธิใดว่าให้ผลโดยลำดับ

สมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธินั้น ไม่มี
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๒๙] บุคคล ๑๐๘ จำพวกที่สัตบุรุษสรรเสริญ
ซึ่งจัดเป็นบุคคล ๔ คู่ เป็นสาวกของพระสุคต
เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา
ทานที่เขาถวายในบุคคลเหล่านั้น มีผลมาก
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๓๐] บุคคลเหล่าใดในศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า
เป็นผู้ประกอบตนไว้ดี มีใจมั่นคง หมดความห่วงใย
บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าบรรลอรหัตตผล
หยั่งถึงอมตนิพพาน รับรสความดับสนิทแบบได้เปล่า
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๓๑] สัตบุรุษใดพิจารณาเห็นแจ้งอริยสัจ
เราเรียกสัตบุรุษนั้นว่ามีอุปมาเหมือนเสาเชือกที่ฝังลงดิน
อันไม่หวั่นไหวเพราะลมที่พัดมาจากทิศทั้งสี่
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๓๒] พระโสดาบันเหล่าใดรู้แจ้งอริยสัจ
ที่พระศาสดาผู้มีปัญญาลึกซึ้งแสดงแล้ว
ถึงแม้ว่าพระโสดาบันเหล่านั้นจะประมาทไปบ้าง
ท่านเหล่านั้นก็จะไม่ถือน้ำเน็ดในภพที่ ๘
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๓๓] พระโสดาบันนั้นละกรรม ๓ ประการ คือ
สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาสได้อย่างสิ้นเชิง
พร้อมกับการบรรลุโสดาปัตติมรรค

[๒๓๔] พระโสดาบันนั้นพ้นจากอบายทั้งสี่
และจะไม่ทำอภิสฐาน ๖๑
นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

[๒๓๕] ถึงแม้ว่า พระโสดาบันนั้นจะทำบาปกรรม
ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจไปบ้าง
ท่านก็ไม่ปกปิดบาปกรรมนั้นไว้
เรากล่าวว่าผู้เห็นบทแล้ว ไม่อาจทำอย่างนั้นได้

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

[๒๓๖] พุ่มไม้งามในป่าซึ่งมียอดดอกดอกบานสะพรั่ง

ในต้นเดือนห้าแห่งคิมหันตฤดู งามอย่างยิ่ง ฉันท

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ

ที่ให้ถึงนิพพาน เพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ฉันท

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทเจ้า

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

[๒๓๗] พระพุทเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐ

ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำทางอันประเสริฐมาให้

ทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าใคร ๆ ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ

ไว้

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทเจ้า

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

[๒๓๘] พระชินาสพเหล่าใดสิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิด

ใหม่

ทั้งมีจิตเปื้อนนายในภพที่จะเกิดต่อไป

ท่านเหล่านั้นชื่อว่า มีพิษสิ้นแล้ว ไม่มีฉันทะงอกขึ้น เป็น

นักปราชญ์

ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไป

นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์

ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดิ

(ทำวสัฏกะจอมเทพกราบทูลดังนี้)

[๒๓๙] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น

หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระตถาคตพุทเจ้า

ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ

[๒๔๐] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น

หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระธรรมของพระตถาคต

ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ

[๒๔๑] ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้น

หรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระสงฆ์ของพระตถาคต

ที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ

รัตนสูตรที่ ๑ จบ

๒. อามคันธสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีกลิ่นดิบ

[๒๔๒] (ติสสดาบสทูลถามพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าดังนี้)
สัตบุรุษทั้งหลายบริโภคข้าวฟ่าง ลูกเดือย ถั่ว

เขี้ยว

ใบไม้ เผือกมัน และผลไม้ที่ได้มาโดยชอบธรรม
ถึงใครในกาม ก็ไม่กล่าวคำเลาะแหละ

[๒๔๓] ข้าแต่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์เมื่อเสวยเนื้อชนิดใด
ที่ผู้อื่นปรุงเป็นพิเศษเสร็จเรียบร้อยแล้ว
ตบแต่งอย่างประณีตถวาย
เมื่อเสวยข้าวสาลีที่เขาหุงสุกแล้วก็ชื่อว่า เสวยกลิ่นดิบ๑

[๒๔๔] ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระพรหม
พระองค์ตรัสสอนอย่างนี้ว่า กลิ่นดิบไม่สมควรแก่เรา
แต่ยังเสวยข้าวสาลีที่เขาหุงสุกแล้วกับเนื้อมนุษย์ที่เขาปรุงเป็น

พิเศษ

ข้าแต่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า
ข้าพระองค์ขอลุลถามความข้อนี้กับพระองค์
กลิ่นดิบของพระองค์ มีความหมายอย่างไร

[๒๔๕] (พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบดังนี้)

การฆ่าสัตว์ การทุบตี การตัด การจองจำ
การลักขโมย การพูดเท็จ การเห็นแก่ได้ การหลอกลวง
การศึกษาตำราที่ไร้ประโยชน์ และการเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น
นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่

[๒๔๖] ในโลกนี้ คนผู้ไม่ควบคุมตนในกาม

ทั้งหลาย

ติดอยู่ในรสต่าง ๆ เจือปนด้วยของไม่สะอาด

มีความเห็นว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล

มีการงานไม่เสมอ ว่ายากสอนยาก

นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่

[๒๔๗] พวกคนผู้เศร้าหมอง มีใจหยาบช้า หน้า

โหว่หลังหลอก

ประทุษร้ายมิตร ไร้ความกรุณาผู้อื่น ถือตัวจัด

ไม่ชอบให้ทาน และไม่เคยให้อะไรแก่ใคร ๆ

นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่

[๒๔๘] ความโกรธ ความมัวเมา ความดื้อรั้น การ

ตั้งตนไว้ผิด

ความมีมายา ความริษยา การยกตนข่มผู้อื่น

การถือตัวเหยียดหยามผู้อื่น และการสมาคมกับอสังตบุรุษ
นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่
[๒๔๙] ในโลกนี้ คนผู้ประพฤติชั่วเป็นปกติ

กัณฑ์แล้วไม่ขัดใช้ ชอบพูดเสียดสี
เป็นพยานให้การเท็จ ปลอมเป็นนักบวชในศาสนา
เป็นคนต่ำทราม ทำความชั่วร้ายแรงไว้
นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่
[๒๕๐] ในโลกนี้ คนผู้มาสัตว์ทั้งหลาย

ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่น เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น
ประพฤติชั่ว ร้ายกาจ พูดคำหยาบ ไม่มีความเอื้อเฟื้อ
นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่

[๒๕๑] คนผู้รักใคร่ เกลียดชัง ลุ่มหลง
ประกอบอกุศลกรรมอยู่เสมอ
ตายแล้วต้องตกไปสู่ที่มีด หรือไม่ก็ดิ่งหัวจมลงไปสู่นรก
นี้ต่างหาก ชื่อว่า กลิ่นดิบ หาใช่อาหารที่ปรุงด้วยเนื้อไม่

[๒๕๒] มิใช่การบริโภคน้ำปลาและเนื้อ มิใช่การเป็นคน
เปลือย

มิใช่ความเป็นคนโล้น มิใช่การเกล้าชฎา
และการเป็นคนหมักหมมด้วยธุลี
มิใช่การครองหนั่งเสื่อที่ยังมีเล็บ มิใช่การบำเรอไฟ
หรือความเศร้าหมองในกาย
ที่เป็นไปด้วยความปรารถนาความเป็นเทพ
ความเป็นผู้ไม่ตาย การทำตนให้ลำบากหลากหลายวิธี
เวทมนตร์ทั้งหลาย การบูชาไฟ การบูชายักษ์
และการทรมานตนตามฤดูกาล
ที่ทำให้คนผู้ยังไม่ล่วงพ้นความสงสัยให้หมดจดได้

[๒๕๓] ผู้ใดคุมครองอินทรีย์ทั้ง ๖ นั้นได้
เข้าใจชัดอินทรีย์ ๖ อยู่เสมอ ดำรงตนอยู่ในธรรม
ยินดีในความซื่อตรงและความอ่อนโยน
ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้องได้ ละทุกข์ทั้งหมดได้เด็ดขาด
ผู้นั้นชื่อว่า เป็นปราชญ์ ไม่ยึดติดในอารมณ์ที่ได้เห็น ได้ฟัง

และได้รับรู้

[๒๕๔] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสบอกความที่กล่าวมานี้
เนื่อง ๆ

จนตีสวดาบสผู้เรียนจบมนตร์เข้าใจข้อความนั้นได้แล้ว
พระผู้มีพระภาคผู้เป็นมุณี ได้ทรงประกาศด้วยพระคาถาอัน
ไพเราะว่า

บุคคลผู้ไม่มีกิเลสคือกลิ่นดิบ
ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย
ใคร ๆ ก็แนะนำได้ยาก

[๒๕๕] ดิสตาดบสฟังบทสุภาषิตว่าด้วยเรื่องสิ่งที่
ไม่มีกลิ่นดิบ

ที่เป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวง
ของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว
มีใจอ่อนน้อม ถวายอภิวัตพระตถาคต
และกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท ณ ที่นั้นนั่นเอง
อามคันธสูตรที่ ๒ จบ

๑. หิริสูตร

ว่าด้วยความละอาย

[๒๕๖] (พระผู้มีพระภาคทรงตอบปัญหาของดาบสดังนี้)
คนผู้ไม่มีหิริ รังเกียจคนมีหิริ

ชอบพูดว่า เราเป็นเพื่อนท่าน
แต่ไม่เคยช่วยเหลือการงานของเพื่อนเลย
พึงรู้เถิดว่า คนนั้นไม่ใช่เพื่อนเรา

[๒๕๗] คนพูดจาไพเราะอ่อนหวาน
แต่ไม่ทำประโยชน์แก่มิตร
บัณฑิตเรียกว่า ผู้ดีแต่พูด

[๒๕๘] มิตรใดไม่พลั้งเผลอ มุ่งหวังความแตกแยกกัน
คอยหาแต่ความผิดเท่านั้นทุกเวลา
มิตรนั้นไม่ควรคบ
ส่วนมิตรที่วางใจได้ เหมือนบุตรในไส้
ถึงผู้อื่นกล่าวเหตุตั้งร้อยอย่างพันอย่าง
ก็ไม่แตกแยกจากกัน
มิตรเช่นนั้นควรคบอย่างยิ่ง

[๒๕๙] ความเพียรที่เป็นเหตุให้เกิดปราโมทย์
ย่อมนำทั้งความสรรเสริญและความสุขมาให้
ผู้หวังผล นำธุระอันสมควรแก่บุรุษ
ย่อมทำความเพียรนั้นให้เจริญได้

[๒๖๐] บุคคลดื่มปวิเวกรส
ลึมรสแห่งความสงบ
และได้ลึมรสแห่งปิติในธรรมแล้ว
เป็นผู้ไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีบาป

หิริสูตรที่ ๑ จบ

๔. มงคลสูตร

ว่าด้วยมงคล๒

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป๓ เทวดาองค์
หนึ่งมีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่
สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วย คาถาว่า

[๒๖๑] เทวดาและมนุษย์จำนวนมาก
ต่างมุ่งหวังความสุขดี ร่วมกันคิดถึงเรื่องมงคล
ขอพระองค์ตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๒๖๒] (๑) การไม่คบคนพาล (๒) การคบแต่บัณฑิต
(๓) การบูชาคนที่ควรบูชา
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๓] (๔) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม
(๕) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน (๖) การตั้งตนไว้ชอบ
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๔] (๗) ความเป็นพหูสูต (๘) ความเป็นผู้มีศีลปะ
(๙) วินัยที่ศึกษามาดี (๑๐) วาจาสุภาสิต
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๕] (๑๑) การบำรุงมารดาบิดา (๑๒) การสงเคราะห์
บุตร

(๑๓) การสงเคราะห์ภรรยา (๑๔) การทำงานไม่อาภูล
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๖] (๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม
(๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๗] (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การงดเว้นจาก
การดื่มน้ำเมา

(๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๘] (๒๒) ความเคารพ (๒๓) ความถ่อมตน (๒๔)
ความสันโดษ

(๒๕) ความกตัญญู (๒๖) การฟังธรรมตามกาล
นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๖๙] (๒๗) ความอดทน (๒๘) ความเป็นคนว่าง่าย
(๒๙) การพบเห็นสมณะ (๓๐) การสนทนาธรรมตามกาล

นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๓๐] (๓๑) การเผาผลาญบาป (๓๒) การประพฤติ
พรหมจรรย์

(๓๓) การเห็นอริยสัจ (๓๔) การทำนิพพานให้แจ้ง

นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๓๑] (๓๕) จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่
หวั่นไหว

(๓๖) จิตไม่เศร้าโศก (๓๗) จิตปราศจากธุลี (๓๘) จิตเกษม

นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

[๒๓๒] เทวดาและมนุษย์ทำมงคลดังกล่าวมาแล้ว
ไม่พ่ายแพ้ในข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน
ทั้ง ๓๘ ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุด
ของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น

มงคลสูตรที่ ๔ จบ

๕. สัจฉิโถมสูตร

ว่าด้วยสัจฉิโถมยักษทุลถามปัญหา

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนแท่นหิน ในที่อาศัยของสัจฉิ
โถมยักษ ใกล้หมู่บ้านคยา สมัยนั้น ขรยักษและสัจฉิโถมยักษเดินผ่านเข้ามา
ใกล้ ๆ พระผู้มีพระภาค ทันทันนั้น ขรยักษได้กล่าวกับสัจฉิโถม
ยักษว่า นั้น สมณะ สัจฉิโถมยักษกลับกล่าวว่า นั้น ไม่ใช่สมณะจริง แต่เป็น
สมณะปลอม เดียวก็รู้ว่าสมณะจริงหรือสมณะปลอมกันแน่

ต่อจากนั้น สัจฉิโถมยักษเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ น้อม
กายเข้าไปจนชิดพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงขยับพระวรกายออกไป
สัจฉิโถมยักษ จึงกล่าวกับพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า สมณะ ท่านกลัว
ข้าพเจ้าหรือ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ยักษเอ๋ย เราไม่เคยกลัวท่านเลย แต่
สัมผัสของท่านหยาบกร้านเหลือเกิน

สัจฉิโถมยักษกล่าวว่า สมณะ ข้าพเจ้าจะขอตั้งปัญหาถามท่าน ถ้า
ท่านตอบข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าจะควักดวงจิตของท่านออกโยนทิ้งเสีย จะขยี้
หัวใจท่านให้แหลกสลาย หรือไม่ก็จะจับเท้าทั้งสองของท่านเหวี่ยงไปตกที่
ฝั่งแม่น้ำคงคาปากโน้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ยักษเอ๋ย เรายังไม่เห็นใครสักคนเลยในโลก
พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์
เทวดาและมนุษย์ ผู้จะสามารถควักดวงจิตของเราออกโยนทิ้ง
เสีย จะขยี้หัวใจเราให้แหลกสลาย หรือไม่ก็จะจับเท้าทั้งสองของเราเหวี่ยง

ไปตกที่ฝั่งแม่น้ำคงคาปากโน้นได้ เอาเออะ เชิญท่านถามปัญหาตามที่ท่าน
สงสัยเกิด

ลำดับนั้น สุจิโถมยักษ์ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา
ว่า

[๒๓๓] ราคะและโทสะ มีอะไรเป็นเหตุ
ความไม่ยินดี ความยินดี
และความชนพองสยองเกล้าเกิดจากอะไร
ความตรึกในใจเกิดจากอะไร ย่อมผูกจิตไว้ได้
เหมือนพวกเด็กผูกตีนกาไว้ ฉะนั้น

[๒๓๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบด้วยพระคาถาดังนี้)
ราคะและโทสะมีอรรถภาพนี้เป็นเหตุ
ความไม่ยินดี ความยินดี
และความชนพองสยองเกล้าเกิดจากอรรถภาพนี้
ความตรึกในใจเกิดจากอรรถภาพนี้ ย่อมผูกจิตไว้ได้
เหมือนพวกเด็กผูกตีนกาไว้ ฉะนั้น

[๒๓๕] อกุศลวิตกเป็นอันมากเกิดจากความเยื่อใย
เกิดขึ้นในตนแล้วแผ่ซ่านไปในวัตถุทุกสิ่งทั้งหลาย
เหมือนยานไทรเกิดจากลำต้นไทรแล้วแผ่ขยายไปในป่า

ฉะนั้น

[๒๓๖] สัตว์เหล่าใดรู้ชัดหมูกิเลสนั้นว่า มีกิเลสใดเป็น
เหตุ

สัตว์เหล่านั้นย่อมบรรเทาหมูกิเลสนั้นเสียได้
ท่านจงฟังเกิดยักษ์ สัตว์เหล่าใดบรรเทาหมูกิเลสได้
สัตว์เหล่านั้นย่อมข้ามพ้นโอฆะที่ข้ามได้ยาก
อันตนไม่เคยข้าม เพื่อความไม่มีภพใหม่ต่อไป

สุจิโถมสูตรที่ ๕ จบ

๖. ถัมมจริยสูตร

ว่าด้วยการประพฤติธรรม

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายดังนี้)

[๒๓๗] พระอริยะทั้งหลายกล่าวการประพฤติธรรม๑
และการประพฤติพรหมจรรย์๒ทั้ง ๒ นี้ว่า เป็นรัตนอันสูงสุด
ถ้าบุคคลออกจากเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต

[๒๓๘] หากผู้ที่บวชแล้วนั้นเป็นคนปากร้าย
ชอบเบียดเบียนผู้อื่นดุจสัตว์ป่า
ชีวิตของเขาชื่อว่าต่ำทรามที่สุด
เพราะมีแต่จะทำให้รู้ลึคือกิเลสพอกพูนในใจของตน

[๒๓๙] ภิกษุผู้ชอบทะเลาะ ถูกโมหะปิดบัง

แม่เพื่อนพรหมจารีผู้มีศีลตกเตือนแล้ว
ก็ไม่ยอมรับรู้ธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว

[๒๘๐] ภิกษุผู้ถูกอวิชาหุ้มห่อแล้ว
ชอบเบียดเบียนพระอริยะผู้อบรมตนแล้ว
ไม่รู้ว่าเป็นความเศร้าหมองและเป็นหนทางให้ตกนรก

[๒๘๑] ภิกษุเมื่อไม่รู้เช่นนั้น ก็ต้องเกิดในอบาย
ออกจากกรรมสู่กรรม ออกจากที่มืดสู่ที่มืด
ภิกษุผู้เช่นนั้นเมื่อตายไปย่อมได้รับทุกข์

[๒๘๒] บุคคลใดมีความประพฤติเสียหายเช่นนั้นตลอดกาล

นาน

พึงเป็นผู้เต็มด้วยบาป เหมือนหลุมคุลที่เต็มอยู่นานปี
บุคคลนั้นเป็นผู้มีกิเลสเพียงดังเนิน ชำระให้หมดจดได้ยาก

[๒๘๓] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงรู้จักบุคคลผู้อาศัย

เรือน๑

มีความปรารถนาชั่ว มีความดำริชั่ว
มีอาจระและโคจรชั่ว เช่นนี้

[๒๘๔] เธอทั้งหลายพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เลิกคบ

บุคคลนั้น

จงกำจัดผู้ที่ไม่มีความดีในใจเหมือนแกลบออกเสีย
จงคร่าผู้ทุศีลออกจากหมู่
เหมือนคนกำจัดหยากเหี่ยวออกจากบ้าน ฉะนั้น

[๒๘๕] ต่อจากนั้น เธอทั้งหลายจงขับไล่ผู้มีใช้สมณะ
แต่แต่งกายเลียนแบบสมณะออกไปจากสงฆ์
เหมือนคนคัดข้าวลีบทิ้ง ฉะนั้น
ครั้นกำจัดพวกปรารถนาชั่ว
มีอาจระและโคจรชั่วออกได้แล้ว

[๒๘๖] เธอทั้งหลายผู้มีศีลบริสุทธิ์
จงเคารพยำเกรงกันอยู่ร่วมกับท่านผู้บริสุทธิ์
หลังจากนั้น เธอทั้งหลายจงเป็นผู้สามัคคีกัน
มีปัญญารักษาตน จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

ธัมมจริยสูตรที่ ๖ จบ

๑. พราหมณ์ธัมมิกสูตร

ว่าด้วยธรรมของพราหมณ์ที่แท้จริง

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ
ปิณฑิก- เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์มหาศาลชาว
โกศลจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้แก่เฒ่า สูงอายุ เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่าน

วัยมาโดยลำดับแล้วทั้งนั้น พวกเขาก็ก้าวเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ปัจจุบันนี้ พราหมณ์ทั้งหลายยังนิยมปฏิบัติธรรมเนียมของพราหมณ์สมัยโบราณอยู่หรือไม่

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ท่านพราหมณ์ทั้งหลาย ปัจจุบันนี้ พราหมณ์ทั้งหลายไม่นิยมปฏิบัติธรรมเนียมของพราหมณ์สมัยโบราณเลย

พราหมณ์ทั้งหลายทูลว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ขอประทานวโรกาส หากไม่ทรงหนักพระทัย ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเนียมของพราหมณ์สมัยโบราณแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ท่านพราหมณ์ทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจะกล่าว

พราหมณ์มหาศาลเหล่านั้นทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสพระดำรัสดังนี้ว่า

[๒๘๖] ฤๅษีทั้งหลายสมัยก่อน มีความสำรวมตน
มีตบะ๒ ละกามคุณ ๕ ได้แล้ว
บำเพ็ญประโยชน์ตนให้สำเร็จ

[๒๘๗] พราหมณ์สมัยก่อน ไม่มีสัตว์เลี้ยง
ไม่สะสมเงินทอง ไม่มีสิ่งของต่าง ๆ
พวกเขามีทรัพย์และธัญชาติคือการสากยายมนตร์
รักษาชุมทรัพย์ที่ประเสริฐไว้

[๒๘๘] ทายกต่างเต็มใจถวายภัตตาหาร
ที่ตนจัดเตรียมไว้ที่ประตูเรือน
แก่พราหมณ์ที่แสวงหาภัตตาหาร
ที่บุคคลให้ด้วยศรัทธาเป็นนิตย์

[๒๘๙] ทั้งชาวนบพและชาวเมืองต่างแต่งกาย
ด้วยเสื้อผ้าแพรพรรณหลากสี
มีที่อยู่หลับนอนอาศัยเป็นหลักแหล่งมั่นคง
ได้พากันเคารพนับถือพราหมณ์เหล่านั้น

[๒๙๐] พราหมณ์ทั้งหลาย เชื่อว่ามีธรรมรักษา
จึงไม่มีใคร ๆ คิดฆ่า คิดเอาชนะ
และทุกครัวเรือนไม่มีใคร ๆ ปฏิเสธพราหมณ์เหล่านั้นเลย

[๒๙๑] สมัยก่อน พราหมณ์ได้ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่

เด็ก

เทียวเสาะแสวงหาวิชาและจรณะ นับเป็นเวลานานถึง ๔๘ ปี

[๒๙๒] พราหมณ์เหล่านั้นไม่สมสู่กับหญิงวรรณะอื่น
ทั้งไม่ยอมใช้เงินซื้อหญิงมาเป็นภรรยา

แต่จะอภิมรยอยู่กินกับหญิงที่ผู้ปกครองยกให้
ด้วยความสมัครใจเท่านั้น

[๒๔๔] พรหมณ์ผู้เป็นสามียอมไม่ร่วมกับภรรยาผู้เว้น
จากระดู๒

นอกจากสมัยที่ควรจะร่วม
พรหมณ์ยอมไม่ร่วมเมณฺธรรมในระหว่างโดยแท้

[๒๔๕] พรหมณ์สมัยนั้นพากันสรรเสริญการประพฤติ
พรหมจรรย์๑

ศีล ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ตบะ
ความสงบเสงี่ยม การไม่เบียดเบียนกัน และขันติ

[๒๔๖] พรหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหม ผู้มีความบากบั่น
มั่นคง

เป็นผู้สูงกว่าพรหมณ์เหล่านั้น
และพรหมณ์เหล่านั้นยอมไม่เสพเมณฺธรรม
แม้แต่จะฝันถึงก็ไม่มี

[๒๔๗] พรหมณ์บางพวกผู้เป็นบัณฑิตในโลกนี้
ศึกษาตามวัตรปฏิบัติของพรหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหมนั้นอยู่
จึงสรรเสริญการประพฤติพรหมจรรย์ ศีล และขันติ

[๒๔๘] พรหมณ์ทั้งหลายผู้ขอข้าวสาร ที่นอน ผา เนยใส
และน้ำมัน

มาเก็บรวบรวมไว้โดยธรรมแล้วบูชาด้วยของเหล่านั้น

[๒๔๙] ในยัญที่บูชานั้น พรหมณ์จะไม่ยอมฆ่าแม่โคเลย
เหมือนมารดาบิดา พี่น้อง หรือแม่ญาติอื่น ๆ
ไม่ยอมฆ่าแม่โค เพราะคิดว่าแม่โคเป็นสัตว์มีอุปการะยิ่งใหญ่
ซึ่งผลิตปัญจโครส๒อันเป็นยา

[๓๐๐] อนึ่ง แม่โคนั้นให้ข้าว ให้กำลัง ให้ผิวพรรณ และ
ความสุข

พรหมณ์ทราบถึงประโยชน์ยิ่งใหญ่เช่นนี้จึงไม่ยอมฆ่าแม่โค

[๓๐๑] พรหมณ์เหล่านั้นมีผิวเนื้อละเอียดอ่อน
มีรูปร่างใหญ่ มีผิวพรรณผุดผ่อง มีเกียรติยศ
ปฏิบัติหน้าที่ใหญ่น้อยตามธรรมเนียมของตนอย่างเคร่งครัด
ได้บำเพ็ญจริยาวัตรต่าง ๆ ในโลก
มุ่งให้ประชาชนประสพสุขสวัสดิ์

[๓๐๒] ต่อมา พรหมณ์เหล่านั้นเกิดความสำคัญผิด
เพราะเห็นความสุขเพียงเล็กน้อยที่เกิดจากกามคุณที่ต่ำทราม
สมบัติอันวิเศษของพระเจ้าแผ่นดิน และสตรีที่แต่งกายงดงาม

[๓๐๓] รถเทียมม้าอาชาไนยที่ตกแต่งไว้ดี

สลักลวดลายอย่างวิจิตร

เรือนใหญ่เรือนน้อยที่แบ่งสัดส่วนไว้เป็นอย่างดี

[๒๐๔]

พราหมณ์ผู้สำคัญผิคนั้น

ปรารถนาอยากเป็นเจ้าของโภคทรัพย์

ซึ่งเป็นของมนุษย์อันโอฬาร เคลื่อนกล่นไปด้วยฝูงโค

ประกอบไปด้วยหมู่นารีผู้ประเสริฐ

[๒๐๕]

พราหมณ์เหล่านั้นจึงผูกมนตร์มุ่งหวังโภคสมบัติ

นั้น ๗

แล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระเจ้าโอกกากะ กราบทูลว่า

พระองค์ทรงมีทรัพย์และธัญชาติเป็นจำนวนมาก

ขอพระองค์ทรงบูชาัญญเกิด

พระองค์จะทรงมีแก้ว แหวน เงิน ทอง

พืชพันธุ์ธัญญาหารเพิ่มมากขึ้น

[๒๐๖]

และเมื่อพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงองอาจยิ่งใหญ่

ทรงยินยอมตามคำขอพราหมณ์นั้นแล้ว

จึงทรงบูชาัญญ คือ อัสนเมธะ ปุริสมะธะ

สัมมาปาสะ วาชเปยยะ และนิรัคคพะ๑

ครั้นเสร็จแล้วก็พระราชทานทรัพย์แก่พราหมณ์เหล่านั้น

[๒๐๗]

อีกทั้งโค ที่นอน ผ้า สตรีที่แต่งกายงดงาม

รถเทียมม้าอาชาไนยที่ตกแต่งไว้ดี

สลักลวดลายอย่างวิจิตร

[๒๐๘]

ทั้งรับสั่งให้นำเอาธัญชาติต่างๆ

ไปบรรจุไว้ให้เต็มเรือนที่นารัณรมย์ ซึ่งแบ่งสัดส่วนไว้เป็น

อย่างดี

แล้วพระราชทานทรัพย์แก่พราหมณ์เหล่านั้น

[๒๐๙]

พราหมณ์เหล่านั้นได้ทรัพย์ที่พระราชทานนั้น ๗

แล้ว

ชอบเก็บสะสมไว้ จึงถูกความอยากครอบงำ

เพิ่มพูนความอยากได้มากยิ่งขึ้นไปอีก

พวกเขาจึงผูกมนตร์มุ่งหวังโภคทรัพย์นั้น ๗ ขึ้น

พากันเข้าไปเฝ้าพระเจ้าโอกกากะอีก

[๒๑๐]

กราบทูลว่า โคทั้งหลายเกิดขึ้นเพื่อให้ใช้ทำ

ประโยชน์

ในกิจการต่าง ๆ ของมนุษย์

เหมือนแม่น้ำ แผ่นดิน เงินทอง ทรัพย์สินและพืชพันธุ์

ธัญญาหาร

เกิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์ใช้ประโยชน์

ขอพระองค์ทรงทำพิธีบูชายัญเกิด
พระองค์จะทรงมีแก้ว แหวน เงิน ทอง
พืชพันธุ์ธัญญาหารเพิ่มมากขึ้น

[๒๑๑] และเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน ผู้องอาจยิ่งใหญ่
ทรงยินยอมตามคำของพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว
จึงทรงทำพิธีบูชายัญ ในพิธีบูชายัญนั้น
รับสั่งให้ฝาแม่โคมากมายหลายแสนตัว

[๒๑๒] แม่โคนมทั้งหลายสงบเสงี่ยมเหมือนแม่แพะ
ถึงจะถูกคนเลี้ยงรีดนมใส่หม้อ
ก็ไม่ใช้เท้าหรือเขาย่างใดอย่างหนึ่งทำอันตรายเลย
กระนั้น พระราชาก็รับสั่งให้จับที่เขาแล้วฆ่าด้วยศัสตรา

[๒๑๓] เพราะการฆ่าโคบูชายัญนั้น เทวดา พระพรหม
พระอินทร์ อสูร และผีเสื้อสมุทร
ต่างเปล่งวาจาประณามมนุษย์ว่า
ไม่มีคุณธรรม เพราะมีดที่แทงแม่โค

[๒๑๔] แต่ก่อนนั้นมีโรคร้ายอยู่เพียง ๓ ชนิด คือ
โรคความอยาก โรคความหิว และโรคชรา
แต่เพราะการทำร้ายเบียดเบียนปศุสัตว์
จึงทำให้แพร่โรคร้ายเพิ่มขึ้นถึง ๔๘ ชนิด

[๒๑๕] การทำร้ายเบียดเบียนปศุสัตว์นี้
นับเป็นการลงโทษชนิดหนึ่งที่ไร้คุณธรรม มีมาแต่เดิมแล้ว
แม่โคนมทั้งหลายที่ไม่ทำร้ายเบียดเบียนใคร ๆ ต่างก็ถูกฆ่า
พวกบูชายัญก็เสื่อมจากธรรม

[๒๑๖] ดังกล่าวมานี้ การฆ่าสัตว์บูชายัญนี้
เป็นธรรมเนียมที่ต่ำทราม
มีมาแต่โบราณ ถูกวิญญูชนติเตียน
คือวิญญูชนจะติเตียนคนที่ทำพิธีบูชายัญ
โดยวิธีนี้ในที่ทุกแห่งที่ตนเห็น

[๒๑๗] เมื่อธรรมเนียมเก่าของพราหมณ์เสื่อมสูญไป
อย่างนี้แล้ว

คนวรรณะศูทรและแพศย์ก็แตกแยกกัน
วรรณะกษัตริย์จำนวนมากก็แตกแยกกัน
ภรรยาก็ยังดูหมิ่นสามี

[๒๑๘] กษัตริย์ พราหมณ์ พร้อมทั้งแพศย์และศูทร
ที่เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพรหม
ที่ได้รับความคุ้มครองจากวงศ์ตระกูลของตน
ต่างไม่คำนึงถึงชาติชั้นวรรณะต่อไป

ล้วนตกอยู่ในอำนาจของคุณ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์มหาศาลเหล่านั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด โดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ พวกข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำพวกข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

พราหมณ์ธัมมิกสูตรที่ ๑ จบ

๘. นาวาสุต

ว่าด้วยบุคคลผู้เป็นดุจเรือข้ามฟาก

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายดังนี้)

[๑๑๙] บุรุษควรบูชาสักการะบุคคลที่ตนเรียนรู้ธรรมจน

เข้าใจ

เหมือนเทวดาบูชาพระอินทร์ ฉะนั้น

บุคคลผู้เป็นพหูสูต ได้รับการบูชาจากศิษย์แล้ว

มีใจเอื้ออาทรในศิษย์นั้น

ย่อมอธิบายธรรมให้เข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้ง

[๑๒๐] บุรุษผู้มีปัญญา ไม่ประมาท

คบบุคคลผู้เป็นพหูสูตเช่นนั้น

ทำธรรมนั้นให้มีประโยชน์ ไคร่ครวญแล้ว

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมเป็นผู้รู้แจ้ง

แสดงธรรมแก่ผู้อื่นและเป็นผู้ละเอียด

[๑๒๑] ผู้ที่คบบุคคลผู้มีคุณธรรมน้อย เป็นคนพาล

ยังไม่บรรลुประโยชน์ตน ทั้งยังมีใจริษยา

ไม่เข้าใจธรรมในศาสนานี้ได้อย่างแจ่มแจ้ง

ยังไม่ทันหมดความสงสัยก็สิ้นชีวิตไปก่อน

[๑๒๒] เปรียบเหมือนคนข้ามแม่น้ำที่มีน้ำมาก

กำลังหลากมา มีกระแสเชี่ยว

ถูกพัดลอยไปตามกระแสน้ำเสียเอง

จะสามารถช่วยพาผู้อื่นให้ข้ามไปได้อย่างไร ฉะนั้น

[๑๒๓] บุคคลผู้ยังไม่เข้าใจธรรมอย่างแจ่มแจ้ง ก็ฉนั้น

ไม่พิจารณาความหมายแห่งธรรมให้ถ่องแท้

ในสำนักอาจารย์ผู้เป็นพหูสูต

ตนเองยังไม่รู้แจ้งจริง ทั้งยังไม่หมดความสงสัย

จะสามารถสอนผู้อื่นให้ฟังพินิจธรรมได้อย่างไร

[๒๒๔] คนลงเรือที่มั่นคงแข็งแรง มีพายและถ่ออยู่พร้อม
เป็นผู้เฉลียวฉลาด รอบรู้ ชำนาญการเดินทางเรื่อนั้น
ย่อมสามารถพาผู้โดยสารจำนวนมากในเรื่อนั้น
ให้ข้ามไปถึงฝั่งได้โดยปลอดภัย แม้ฉันใด

[๒๒๕] ผู้บรรลุถึงความรู้แจ้ง อบรมตนแล้ว
เป็นพหูสูต มีสภาพจิตไม่หวั่นไหว ก็ฉันนั้น
สามารถสั่งสอนผู้อื่นที่ตั้งใจฟังและสมบูรณ์ด้วยอุปนิสัยให้ฟัง

พินิจได้

[๒๒๖] เพราะฉะนั้น บุคคลจึงควรคบสัตบุรุษ
ผู้มีปัญญา เป็นพหูสูต
บุคคลผู้คบหาสัตบุรุษนั้น รู้แจ้งชัดเนื้อความนั้นแล้วปฏิบัติอยู่
เป็นผู้เข้าใจธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง ฟังได้รับความสุข

นาวาสูตที่ ๘ จบ

๙. กิ่งสีลสูตร

ว่าด้วยการจะบรรลุประโยชน์สูงสุดต้องประพฤติเช่นไร

[๒๒๗] (ท่านพระสารีบุตรทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้)

 นรชนมีปกติอย่างไร มีความประพฤติอย่างไร

 เพิ่มพูนการทำอะไรบ้าง

 จึงชื่อว่า ฟังดำรงตนอยู่อย่างถูกต้อง และบรรลุประโยชน์สูงสุด

ได้

[๒๒๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

 นรชนควรเป็นผู้ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่๑

ไม่ริษยา

 และควรรู้จักกาลที่จะเข้าไปหาครูทั้งหลาย

 รู้จักขณะที่จะฟังธรรมมีกเวลาที่ท่านกล่าว

 และตั้งใจฟังสุภาषิตอื่น ๆ จากท่านโดยเคารพ

[๒๒๙] ควรลดมานะ นบnobอ่อนน้อม

 เข้าไปยังสำนักของครูตามเวลาเหมาะสม

 ตั้งใจระลึกลถึงอรรถ ธรรม สังขม๒ พรหมจรรย์

 พร้อมทั้งยึดถือปฏิบัติตามนั้น

[๒๓๐] ควรเป็นผู้พอใจธรรม ยินดีในธรรม

 ดำรงอยู่ในธรรม รู้จักพิจารณาธรรม

 ไม่ควรกล่าววาจาที่ประทุษร้ายธรรม

 ควรให้เวลาสิ้นไปกับสุภาษิตที่แท้๓

[๒๓๑] การละความสนุกรื่นเริง การพูดกระซิบ

 ความรำไรรำพัน ความโกรธง่าย

การหลอกลวงเสแสร้งทำความดี
ความยินดีในปัจจุบัน ความถือตัว
การชิงดีชิงเด่น ความหยาบคาย
และความหมกมุ่นอยู่ในกิเลสดูหน้าผาดย่อมใจ
ควรเป็นผู้ปราศจากความมัวเมา ดำรงสติมั่นคงอยู่

[๒๓๒] นรชนใดเป็นผู้ประพฤติริบถ้วน๑ เป็นผู้ประมาท
เพียงแต่รู้สุภาสิตอันเป็นสาระ
และได้สดับสมาธิอันเป็นสาระในธรรมที่รู้เท่านั้น
ปัญญาและสุตะย่อมไม่เจริญแก่นรชนนั้นเลย๒

[๒๓๓] ส่วนนรชนผู้ยินดีในธรรม๓ที่พระอริยะประกาศ
แล้ว

เป็นผู้ประเสริฐกว่าคนนอกนี้
ด้วยกาย วาจา และใจ
ดำรงมั่นอยู่ในสันติ โสรัจจะ และสมาธิ๔
จึงได้บรรลุถึงธรรมอันเป็นสาระแห่งสุตะและปัญญา

กิงสีลสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. อุฏฐานสูตร

ว่าด้วยการลุกขึ้นนั่งสมาธิ

(พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายดังนี้)

[๒๓๔] เธอทั้งหลายจงลุกขึ้นเกิด๑ จงนั่งเกิด๒
ความหลับจะมีประโยชน์อะไรแก่เธอทั้งหลาย
ผู้เร้าร้อนด้วยโรคคือกิเลสมีประการต่าง ๆ
ถูกลูกศรคือราคะเป็นต้นทิ่มแทงจนย่อยยับอยู่

[๒๓๕] เธอทั้งหลายจงลุกขึ้นเกิด จงนั่งเกิด
จงบากบั่นขยันศึกษาปฏิบัติเพื่อบรรลุสันติธรรม๓กันเกิด
อย่าให้มัจจราชรู้ว่า เธอทั้งหลายมัวแต่ประมาทลุ่มหลง
แล้วบังคับให้หลงใหลอยู่ในอำนาจเลย

[๒๓๖] เธอทั้งหลายจงข้ามค้นหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา
ซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์
ผู้ยังมีความต้องการยึดติดอยู่
ชนะอย่าได้สว่างเลยเธอทั้งหลายไปเสีย๔
เพราะเหล่าชนที่ปล่อยให้ชนะสว่างเลยไป
ยอมแอ้อดกันไปในนรก เสรีาโศกอยู่

[๒๓๗] ความประมาทเป็นดุจธูลี
ความประมาทที่เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า ก็จัดเป็นดุจธูลี
กุลบุตรผู้เป็นบัณฑิตควรถอนลูกศรคือกิเลสของตน
ด้วยความไม่ประมาทและด้วยวิชชา

อุฏฐานสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. ราหุลสูตร

ว่าด้วยพระพุทธโฆสาวาทที่ตรัสโปรดพระราหุล

[๒๓๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระราหุลดังนี้)

เพราะความสนิทสนมกันเกินไป

เธอนึกดูหมิ่นบั่นทิต๑บ้างหรือไม่

การชูกบเพลิงแก้มวลมนุษย์๒

เธอยังใส่ใจนอบน้อมอยู่หรือไม่

[๒๓๙] (ท่านพระราหุลทูลตอบดังนี้)

ถึงจะมีความสนิทสนมกันมากสักเพียงใด

ข้าพระองค์ก็ไม่เคยนึกดูหมิ่นบั่นทิตเลย

การชูกบเพลิงแก้มวลมนุษย์

ข้าพระองค์ก็ยังใส่ใจนอบน้อมอยู่เสมอ

[๒๔๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสโอวาทดังนี้)

เธอละกามคุณ ๕ ซึ่งน่ารัก นารี نرمโยใจแล้ว

ออกจากเรือนบวชด้วยศรัทธา

จงทำที่สุดแห่งทุกข์เถิด๓

[๒๔๑] เธอจงคบภิกษุณมิตร ยินดีเสนาสนะอันสงัด

ปราศจากเสียงอีกที่กกรีกโครม

จงเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค

[๒๔๒] เธอจงอย่าทำความอยากในปัจจัย ๔ เหล่านี้ คือ

จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชที่เกิดขึ้น

เธออย่ากลับมายังโลกนี้อีกเลย

[๒๔๓] เธอจงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์ และอินทรีย์ ๕

จงเจริญกายคตาสติกัมมัฏฐาน

จงเป็นผู้เปื้อนหายในสังสารวัฏให้มาก

[๒๔๔] จงเว้นสุกนิมิตอันเป็นเหตุให้เกิดราคะเสีย

จงเจริญสมาธิจิตด้วยอสุภภาวนา

จนจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง และตั้งมั่นด้วยดี๑

[๒๔๕] จงเจริญกัมมัฏฐานที่ไม่มีนิมิต จงละมานา

นุสสัยกิเลส

เพราะละมานะได้นั่นเอง เธอก็จะเป็นผู้สงบระงับ

ทราบว่ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนท่านพระราหุลด้วยคาถาเหล่านี้อยู่
เนื่อง ๆ ด้วยประการฉะนี้

ราหุลสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. วังคีสสูตร๑

ว่าด้วยพุทธพจน์ตรัสแก้ความสงสัยของพระวังคีสะ

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัคราฬเจดีย์ เขตเมืองอาฬวี สมัยนั้น พระนิโครธกัปปเถระซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านพระวังคีสะเพ็งจะปรินิพพาน ที่อัคราฬเจดีย์ไม่นาน ครั้งนั้นท่านพระวังคีสะเหล็กเร้นอยู่ในที่ลับ๒ได้เกิดความ คิดคำนึงอย่างนี้ว่า พระอุปัชฌาย์ของเราปรินิพพานแล้วหรือว่ายังไม่ปรินิพพาน ครั้นถึงเวลาเย็น ท่านพระวังคีสะจึงออกจากที่หลักเร้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์หลักเร้นอยู่ในที่ลับได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า พระอุปัชฌาย์ของเราปรินิพพานแล้วหรือว่ายังไม่ปรินิพพาน

ครั้งนั้น ท่านพระวังคีสะก็ลุกจากอาสนะ ห่มจีวรเฉวียงบ่า ประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

[๒๔๖] ข้าพระองค์ขอทูลถามพระบรมศาสดา

ผู้มีพระปัญญาสูงกว่า

ภิกษุใดมีชื่อเสียง เรื่องยศ๑

ตัดความสงสัย ดับกิเลสเสียได้ในปัจจุบันชาตินี้

ได้ปรินิพพานที่อัคราฬเจดีย์วิหาร

[๒๔๗] ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นธรรมอันมั่นคง

ภิกษุนั้นเป็นพราหมณ์มาแต่กำเนิด

มีนามที่พระองค์ทรงประทานให้ว่า นิโครธกัปปะ

ท่านเทียนอบน้อม มุ่งหวังความหลุดพ้น ปราศจากความเพียร

[๒๔๘] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าศากยะ ผู้มีสมันตจักขุ

ข้าพระองค์ทุกรูปปรารถนาจะทราบถึงพระสาวกรูปนั้น

ข้าพระองค์ทั้งหลายพร้อมที่จะเงี่ยโสตฟัง

พระองค์เป็นศาสดาของข้าพระองค์ทั้งหลาย พระองค์เป็นผู้

ยอดเยี่ยม

[๒๔๙] ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์

ขอพระองค์โปรดขจัดความเคลือบแคลงสงสัยของข้าพระองค์

ทั้งหลาย

โปรดตรัสบอกพระนิโครธกัปปเถระ

ผู้ปรินิพพานแล้วนั้น ให้ข้าพระองค์ทราบด้วยเถิด

ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกท่ามกลางแห่งข้าพระองค์ทั้งหลาย

เถิด

เหมือนท้าวสักกะผู้มีพระเนตรตั้งพันตรัสบอกแก่เหล่าเทวดา

[๒๕๐] กิเลสเครื่องร้อยรัดเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลกนี้

เป็นทางก่อให้เกิดความลุ่มหลง เป็นฝ่ายแห่งความไม่รู้
เป็นมูลฐานแห่งความเคลือบแคลงสงสัย
กิเลสเครื่องร้อยรัดเหล่านั้นพอมมาถึงพระตถาคตผู้มีพระจักษุ
มีพระคุณยิ่งกว่านรชนทั้งหลายนี้แล ย่อมหมดไป

[๒๕๑] ถ้าพระผู้มีพระภาคจะเป็นเพียงบุรุษธรรมดา
ก็จะไม่ทรงทำลายกิเลสได้
เหมือนลมพัดทำลายก้อนเมฆที่หนาทึบไม่ได้ ฉะนั้น
โลกทั้งมวลที่มีติดอยู่แล้วก็ยิ่งจะมีติดหนักลง
นรชนทั้งหลายมีพระสารีบุตรเป็นต้น
ที่รู้งเรื่องอยู่บ้าง ก็จะไม่รู้งเรื่องนัก

[๒๕๒] ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเพียบพร้อมด้วยความ
เพียร

นักปราชญ์ทั้งหลายเป็นผู้ทำแสงสว่างให้เกิด
เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายเข้าใจพระองค์ว่า
ทรงทำแสงสว่างให้เกิดเป็นแม่นมั่น
ข้าพระองค์ทั้งหลายรู้ว่า พระองค์ทรงเห็นธรรมทั้งปวง
ได้อย่างแจ่มแจ้ง จึงได้พากันมาเฝ้า
ขอพระองค์โปรดประกาศพระนิโครธกัปปเถระ
แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายในที่ประชุมนี้ด้วยเถิด

[๒๕๓] พระองค์ทรงเปล่งพระวาจาอย่างไพเราะจับใจ
ทั้งทรงเปล่งด้วยพระสุรเสียงกังวาลที่เกิดแต่พระนาสิก
ที่บุญญาธิการตกแต่งมาดีแล้ว ได้อย่างคล่องแคล่วแผ่วเบา
เหมือนพญาหงส์ทองโคงค์ขึ้นเบา ๆ อย่างไพเราะ
ข้าพระองค์ทุกรูปตั้งใจแน่วแน่
ขอฟังพระดำรัสที่ไพเราะของพระองค์

[๒๕๔] ข้าพระองค์จะเปิดเผยความเกิดและความตาย
ที่ละได้อย่างสิ้นเชิง
จะแสดงบอกบาปกรรมซึ่งเป็นตัวกำจัด
เพราะบรรดาปुरुชนทั้งหลาย
บุคคลผู้ทำได้ตามความพอใจตนไม่มี
แต่คนที่ไตร่ตรองพิจารณาตามพระตถาคตเท่านั้น
สามารถที่จะรู้หรือกล่าวธรรมอย่างที่ตนต้องการได้

[๒๕๕] ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปัญญามาก
พระองค์ผู้ทรงมีพระปัญญารู้งเรื่อง
ได้ตรัสไวยากรณ์ที่สมบูรณ์ไว้อย่างถูกต้องแล้ว
ข้าพระองค์ขอถวายอัญชลีกรรมอย่างนอบน้อม
พระองค์ทรงทราบคติของพระนิโครธกัปปเถระ

โปรดอย่าให้ข้าพระองค์หลงอยู่เลย

[๒๕๖] ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรมาก
พระองค์ทรงรู้แจ้งอริยธรรม๑ทั้งที่เป็นโลกุตตระและโลกียะ
ทรงทราบญายธรรมทั้งหมด

โปรดอย่าให้ข้าพระองค์หลงอยู่เลย

ข้าพระองค์หวังพระดำรัสของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง
เหมือนคนถูกความร้อนแผดเผาในฤดูร้อนต้องการน้ำเป็น
อย่างยิ่ง ฉะนั้น

ขอพระองค์โปรดเปล่งสัททายตนะคือสุตะเถิด

[๒๕๗] พระนิโครธกัปปเถระประพฤติพรหมจรรย์เพื่อ
ประโยชน์ใด

ประโยชน์นั้นของท่าน ไม่สูญเปล่าหรือ
ท่านนิพพานด้วยสุปาติเสสนิพพานธาตุ
หรือนิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ
ข้าพระองค์ทั้งหลายขอฟังเรื่องนั้น

[๒๕๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
นิโครธกัปปเถระนั้นได้ตัดขาดค้นหาในนามรูปนี้
ทั้งตัดกระแสแห่งธรรมฝ่ายดำ
ซึ่งนอนเนื่องอยู่ในสันดานมาช้านาน
ข้ามพ้นชาติและมรณะได้อย่างสิ้นเชิง
พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐด้วยพลธรรม ๕ ประการ๒
ได้ตรัสไว้ดังนี้

[๒๕๙] (ท่านพระวังคีสเถระกราบทูลดังนี้)
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นพุทธะ
ข้าพระองค์นี้ฟังพระดำรัสของพระองค์แล้ว ย่อมเลื่อมใส
ทราบว่ เรื่องที่ข้าพระองค์ทูลถามแล้วไม่ไร้ประโยชน์
พระองค์ทรงเป็นพุทธเจ้า ไม่ทรงหลงข้าพระองค์แน่นอน

[๒๖๐] สาวกของพระพุทธรองค์พูดอย่างใด ก็ทำอย่างนั้น
ได้ตัดขायคือค้นหาที่แผ่กว้าง ทั้งมั่นคง
ของมารเจ้าเล่ห์ได้เด็ดขาด

[๒๖๑] พระผู้มีพระภาคสมควรถะตรัสว่า
ท่านพระนิโครธกัปปเถระได้เห็นมูลเหตุแห่งอุปาทาน
ล่วงพ้นปวงมัจจุราชที่ข้ามได้แสนยากแล้ว

วังคีสสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. สัมมาปริพพาชนียสูตร

ว่าด้วยภิกษุควรละเว้นอยู่ในโลกโดยชอบ

[๒๖๒] (พระพุทธรณ์มิตทูลถามดังนี้)

ข้าพระองค์ขอทูลถามพระมุนีผู้มีปัญญามาก
ทรงข้ามโอฆะได้แล้วปรินิพพาน มีพระทัยมั่นคง
ภิกษุเหล่านั้นบรรเทากามทั้งหลาย ออกจากเรือน (มาบวช) แล้ว
พึงละเว้นอยู่ในโลกโดยชอบได้อย่างไร

[๒๖๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
ภิกษุผู้ตัดขาดการเชื่อสิ่งที่เห็นเป็นต้นว่า เป็น

มงคล

การยึดถืออกุภาบาตตก ความฝืน และการทำนายลักษณะ
ละสิ่งที่ทำให้เกิดผลเสียต่อมงคลได้เด็ดขาด
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๖๔] ภิกษุพึงกำจัดความกำหนัดในกามทั้งหลาย
ทั้งที่เป็นของมนุษย์ และที่เป็นทิพย์
ภิกษุเหล่านั้นตรัสรู้ธรรมแล้ว ก้าวพ้นภพได้แล้ว
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๖๕] ภิกษุกำจัดความส่อเสียดแล้ว
พึงละความโกรธ ความตระหนี่
ภิกษุเหล่านั้นละความยินดีและความยินร้ายได้แล้ว
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๖๖] ภิกษุละสิ่งอันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รักแล้ว
ไม่ถือมั่น ผู้ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัยในภพไหน ๆ
หลุดพ้นแล้วจากกรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๖๗] ภิกษุกำจัดฉันทราคะในสิ่งที่พึงยึดถือทั้งหลาย
ไม่เห็นความเป็นสาระในอุปธิทั้งหลาย
ภิกษุเหล่านั้นผู้ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย
ใคร ๆ พึงชักนำไปไม่ได้
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๖๘] ภิกษุผู้ไม่ผิดพลาดทางกาย วาจา และใจ
รู้แจ้งซึ่งธรรมโดยชอบ ปราศจากบาปคือนิพพานอยู่
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๖๙] ภิกษุรู้จักเคารพนบไหว้ ไม่ถือตัว ถึงถูกด่าว่าก็ไม่
โกรธ

ได้ภักตอาหารที่ผู้อื่นถวายประจำแล้วก็ไม่ประมาทมัวเมา
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

[๒๗๐] ภิกษุละความโลภและกามภพเป็นต้นได้แล้ว
เว้นขาดจากการฆ่าฟัน และการจองจำผู้อื่น
ตัดความสงสัยได้แล้ว ปราศจากกิเลสจุกจุก

- ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๑] ภิกษุผู้รู้ข้อปฏิบัติที่สมควรแก่ตน
รู้แจ้งสังขารตามความเป็นจริง
ไม่เบียดเบียนสัตว์โลกทุกชนิด
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๒] ภิกษุไม่มีอนุสัยกิเลสใด ๆ ถอนรากอกุศลธรรม
ได้หมดสิ้น
ไม่มีความหวัง ปราศจากตัณหาโดยสิ้นเชิง
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๓] ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ละมานะได้เด็ดขาด
ล่วงพ้นทางแห่งราคะ๑ทั้งหมด
ฝึกตนได้ ดับกิเลสลงได้อย่างสิ้นเชิง ดำรงตนมั่นคง
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๔] ภิกษุมีศรัทธามั่นคง เป็นผู้ได้สดับอย่างดี
เห็นทางปฏิบัติอันถูกต้อง เป็นนักปราชญ์
ผู้ไม่คล้อยตามไปในฝักฝ่ายมีจลาทิฏฐิ
ขจัดโลภะ โทสะคือความขุ่นเคืองใจได้
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๕] ภิกษุเอาชนะกิเลสได้ด้วยอรหัตตมรรคที่หมดจด
ไม่มีกิเลสเครื่องปิดบัง เชี่ยวชาญในธรรมทั้งหลาย๑
เป็นผู้ถึงฝั่ง หมดตัณหาอันทำให้หวั่นไหว
มีความฉลาดในญาณเป็นที่ดับสังขาร
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๖] ภิกษุล่วงพ้นความกำหนดที่ถือว่าเป็นของเรา
ในเบญจขันธ์ทั้งที่เป็นอดีตและอนาคต
มีปัญญาวริสุทธิ์ เป็นผู้หลุดพ้นจากอายตนะทั้งปวงได้เด็ดขาด
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๗] ภิกษุรู้แจ้งสภาวะที่ควรเข้าถึง จนได้บรรลุธรรม
เห็นการละอาสวะทั้งหลายเป็นวิวิธะ๒
ไม่ติดข้องอยู่ในภพไหน ๆ
เพราะอุปธิทั้งปวงหมดสิ้นไปแล้ว
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ
- [๓๓๘] (พระพุทธเนรมิตทูลสรุปดังนี้)
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ที่พระองค์ตรัสมาทั้งหมดนั้นถูกต้องทีเดียว
ภิกษุใดมีความประพฤตินี้อยู่ประจำ

ฝึกฝนตนแล้ว เป็นผู้ข้ามสังโยชนและโยคะทั้งปวงได้
ชื่อว่า ละเว้นอยู่ในโลกได้โดยชอบ

สัมมาปริพพาชณียสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔. ธัมมิกสูตร

ว่าด้วยพระพุทธพจน์ตรัสโปรดธัมมิกอุบาสก

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ
ปิณฑิก-เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ธัมมิกอุบาสกพร้อมด้วยอุบาสก
๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่
สมควร ได้กราบทูล ด้วยคาถาว่า

[๓๗๔] ข้าแต่พระโคตมผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์

ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์ว่า

บรรดาสาวกที่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

กับสาวกที่เป็นอุบาสกอยู่ครองเรือนนั้น

สาวกที่ปฏิบัติตนอย่างไร จึงชื่อว่า เป็นสาวกที่ดี

[๓๗๕] พระองค์เท่านั้นทรงทราบชัดคดี

และความข้ามพ้นไปจากคติ

ของชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก

ไม่มีใครที่เล็งเห็นประโยชน์ได้สุขุมลุ่มลึกเท่ากับพระองค์

บัณฑิตทั้งหลายพากันขนานนามพระองค์ว่า

เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

[๓๗๖] พระองค์ผู้ทรงรู้แจ้งญายธรรม ทรงอนุเคราะห์

เหล่าสัตว์

ได้ทรงประกาศพระญาณและธรรมทั้งปวง

ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ

พระองค์ไม่มีกิเลสดูเครื่องปิดบังอันเปิดแล้ว

ทรงปราศจากมลทิน รุ่งเรืองอยู่ในโลกทั้งปวง

[๓๗๗] พญาช้างเอราวัณ๑ทราบว่าเป็นผู้มีพระภาค

เป็นผู้ทรงชนะบาปกรรมได้แล้ว

จึงเข้าไปเฝ้าพระองค์ถึงที่ประทับ

พญาช้างเผือกนั้นได้ปรึกษาทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระองค์

ฟังคำพยากรณ์แล้ว ได้บรรลุธรรม

มีความยินดีเปล่งสาธุการแล้วจากไป

[๓๗๘] ถึงแม้ท้าวเวสวัณ ซึ่งมีพระนามเดิมว่า ท้าวกุเวร

ก็ยังเสด็จเข้ามาเฝ้ากราบทูลถามปัญหาธรรม

พระองค์แม้ถูกท้าวเวสวัณนั้นทูลถาม

ก็ยังตรัสตอบจนท้าวเวสวัณนั้นมีความชื่นชมยินดีจากไป

[๒๔๑] หนึ่ง ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตมาฉันในเวลา
แล้ว

ควรกลับไปนั่งในที่สงัดตามลำพัง
ควบคุมอรรถภาพคือจิตได้อย่างมั่นคงแล้ว
กำหนดจิตพิจารณาอารมณ์ภายใน
ไม่ปล่อยจิตไปในอารมณ์ภายนอก

[๒๔๒] ถ้าแม้ภิกษุนั้นจำเป็นจะต้องสนทนากับสาวกอื่น
ๆ

หรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็ควรสนทนาธรรมที่ประณีต๒๒ นั้น
ไม่ควรกล่าวคำสอนส่อเสียดกระทบว่าเป็นร้ายผู้อื่น

[๒๔๓] มีคนพวกหนึ่งชอบกล่าววาจาโต้เถียงกัน
เราไม่สรรเสริญคนพวกนั้นผู้มีปัญญาน้อย
เพราะกิเลสเครื่องข้องที่เกิดจากการกล่าววาจาโต้เถียงกันนั้น
จะครอบงำคนพวกนั้น เพราะพวกเขา (เมื่อโต้เถียงกัน)
ยอมทำจิตให้ไกลจากการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา

[๒๔๔] สาวกผู้มีปัญญาดี ฟังธรรมที่พระสุคตพุทธเจ้าทรง
แสดงแล้ว

พิจารณาอาหารบิณฑบาต ที่อยู่อาศัย ที่นอนที่นั่ง น้ำใช้น้ำฉัน
และการซักผ้าสังฆาฏิที่สกปรกให้สะอาดแล้วจึงใช้สอยปัจจัย

[๒๔๕] เพราะฉะนั้น ภิกษุจึงไม่ควรเป็นผู้ยึดติดในสิ่ง
เหล่านี้

คือ อาหารบิณฑบาต ที่นอนที่นั่ง น้ำใช้น้ำฉัน
และการซักผ้าสังฆาฏิที่สกปรกให้สะอาดนี้
เหมือนหยาดน้ำไม่ติดบนใบบัว ฉะนั้น

[๒๔๖] ต่อไปนี้ เราจะบอกข้อปฏิบัติของคฤหัสถ์แก่พวก
เธอ

คือสาวกที่เป็นคฤหัสถ์ประพฤติอย่างไร
จึงยังประโยชน์ให้สำเร็จได้
จริงอยู่ สาวกที่ยังมีความหวงแหนในไรนาเป็นต้น
ไม่สามารถที่จะบรรลุธรรมของภิกษุล้วน ๆ ได้

[๒๔๗] สาวกที่เป็นคฤหัสถ์ยกโทษในสัตว์ทุกจำพวก
ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่ยังหวาดสะดุ้ง และที่มั่นคงในโลกแล้ว
ไม่พึงฆ่าเอง ไม่พึงใช้ให้ผู้อื่นฆ่า และไม่พึงอนุญาตให้ใคร ๆ

ฆ่า

[๒๔๘] จากนั้น สาวกที่เป็นคฤหัสถ์ รู้อยู่
ควรงดเว้นการถือเอาสิ่งของต่าง ๆ ในทุกหนทุกแห่ง ที่เจ้าของ
มิได้ให้

คือ ไม่พึงลักเอง ไม่พึงใช้ให้ผู้อื่นลัก และไม่พึงอนุญาตให้ใคร
ๆ ลัก

พึงดเว้นการถือเอาสิ่งของทั้งปวงที่เจ้าของมิได้ให้โดย
เด็ดขาด

[๓๙๙] สาวกที่เป็นคฤหัสถ์ ผู้เข้าใจชัดเจน
ควรดเว้นพฤติกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์
เหมือนคนเดินหลีกหลุมถ่านเพลิงที่มีไฟลุกโชน ฉะนั้น
แต่เมื่อไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ได้
ก็ไม่ควรล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น

[๔๐๐] สาวกผู้อยู่ในที่ประชุม หรือในที่สาธารณะ
และอยู่กับคนคนเดียว ไม่ควรพูดเท็จ
ไม่ควรใช้ให้ผู้อื่นพูดเท็จ และไม่ควรถวายอนุญาตให้ใคร ๆ พูดเท็จ
ควรดเว้นคำพูดที่ไม่เป็นจริงทั้งหมด

[๔๐๑] สาวกผู้เป็นคฤหัสถ์ไม่ควรประพฤติกดขี่น้ำเมา
ควรยินดีชอบใจธรรมคือการงดเว้นการดื่มน้ำเมานี้
ไม่ควรชักชวนผู้อื่นให้ดื่ม และไม่ควรถวายอนุญาตให้ใคร ๆ ดื่ม
เพราะรู้ชัดถึงโทษของการดื่มน้ำเมานั้นว่า มีความเป็นบ้าใน

ที่สุด

[๔๐๒] เพราะความเมานั้นเอง คนพาลทั้งหลายจึงทำบาป
ต่างๆ ได้

ทั้งยังชักชวนคนอื่น ๆ ผู้ประมาทให้ทำอีกด้วย
สาวกที่เป็นคฤหัสถ์จึงควรดเว้นการดื่มน้ำเมา
ที่ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งความดี มีแต่ทำให้เป็นบ้า หลงลืม
ที่พวกคนปัญญาทึบชอบดื่มกันนี้

[๔๐๓] สาวกที่เป็นคฤหัสถ์ไม่ควรฆ่าสัตว์ ไม่ควรลัก
ทรัพย์

ไม่ควรพูดเท็จ ไม่ควรดื่มน้ำเมา
ควรดเว้นจากเมถุนที่เป็นความประพฤติน่าประเสริฐ
ไม่ควรบริโภคอาหารในเวลาวิกาลในเวลากลางคืน

[๔๐๔] ไม่ควรทัดทรงดอกไม้ ไม่ควรลูบไล้กายด้วยของ
หอม

ควรนอนบนเตียง บนพื้น หรือบนที่ปูลาดไว้
บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า อุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล
พระพุทธเจ้าผู้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ทรงประกาศไว้

[๔๐๕] และต่อไป สาวกที่เป็นคฤหัสถ์ผู้มีใจเลื่อมใส
ควรเข้าจำอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ให้บริบูรณ์ดี
ทุกวัน ๘ คำ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำแห่งปักษี

และตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์๒

[๔๐๖] อันดับต่อไป สาวกที่เป็นคฤหัสถ์ผู้เข้าจำอุโบสถ
แต่เช้า

มีจิตเลื่อมใส เบิกบานใจอยู่เนื่อง ๆ มีปัญญาเข้าใจแจ้งชัด
ควรแจกจ่ายถวายข้าวน้ำแด่ภิกษุสงฆ์ตามสมควร

[๔๐๗] สาวกที่เป็นคฤหัสถ์นั้น
ควรบำรุงเลี้ยงมารดาบิดาโดยชอบธรรม
ควรประกอบการค้าขายที่ชอบธรรม๑
เป็นผู้ไม่ประมาทประพฤติวัตรแห่งคฤหัสถ์นี้อยู่
ย่อมไปเกิดในหมู่เทพที่ชื่อว่าสยามปภา๒

ธัมมิกสูตรที่ ๑๔ จบ

จุฬารวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รตนสูตร	๒. อามคันธสูตร
๓. หิริสูตร	๔. มงคลสูตร
๕. สุจีโลมสูตร	๖. ธัมมจริยสูตร
๗. พราหมณธัมมิกสูตร	๘. นาวาสสูตร
๙. กิงสัลลสูตร	๑๐. อนุฐานสูตร
๑๑. ราชูลสูตร	๑๒. วังคีลลสูตร
๑๓. สัมมาปริพพาชนียสูตร	๑๔. ธัมมิกสูตร

๓. มหาวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องใหญ่

๑. ปัพพัชชาสูตร

ว่าด้วยการสรรเสริญการบรรพชา

(ท่านพระอานนท์เถระกล่าวสรรเสริญการบรรพชา ณ พระเชตวัน

ดังนี้)

[๔๐๘] ข้าพเจ้าจักสรรเสริญการบรรพชา

อย่างทีพระผู้มีพระภาค

ผู้มีพระจักขุทรงบรรพชา

และอย่างทีพระองค์ทรงพิจารณารอบคอบ

จึงพอพระทัยการบรรพชา

[๔๐๙] พระพุทธรองค์ทรงเห็นว่าการอยู่ครองเรือนนี้

คับแคบ๑ เป็นปอเกิดธุลีคือกิเลส

และทรงเห็นว่า การบรรพชาปลอดโปร่ง

จึงเสด็จออกบรรพชา

[๔๑๐] พระพุทธรองค์ครั้งบรรพชาแล้ว

ทรงเว้นบาปกรรมทางกายและละวจีทุจริตได้
ทรงชำระอาชัวะให้หมดจด

[๔๑๑] พระพุทธองค์ผู้มีพระลักษณะอันประเสริฐทั่วพระ
วรกาย

เสด็จไปถึงกรุงราชคฤห์ คิริพพชนคร๒ แคว้นมคธ
ได้เสด็จเที่ยวไปเพื่อทรงบิณฑบาต

[๔๑๒] พระเจ้าพิมพิสารประทับยืนอยู่บนปราสาท
ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ครั้นได้ทรงเห็นพระพุทธองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยพระลักษณะ
จึงได้ตรัสตั้งชื่อว่า

[๔๑๓] ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พวกท่านจงพิจารณาดูภิกษุ
รูปนี้เกิด

ภิกษุรูปนี้มีรูปร่างงาม สมส่วน สะอาด
เยื้องย่างโดยสำรวม และทอดสายตาเพียงชั่วแฉก

[๔๑๔] มีจักขุทอดลง มีสติ ภิกษุรูปนี้
หาเหมือนกับผู้ออกบวชจากตระกูลต่ำไม่
ราชทูตทั้งหลายจงรีบไปสืบดูให้รู้ว่า
ภิกษุรูปนี้จะจาริกไปไหน

[๔๑๕] ราชทูตที่พระเจ้าพิมพิสารทรงส่งไปนั้น
ได้เดินตามหลังไปเพื่อสืบดูว่า
ภิกษุรูปนั้นจะจาริกไปไหน และพักอยู่ที่ไหน

[๔๑๖] พระพุทธองค์เสด็จไปตามลำดับบ้าน ทรง
คุ่มครองอินทรี

ทรงสำรวมดีแล้ว มีสติสัมปชัญญะมั่นคง
ทรงรับบิณฑบาตแต่พอประมาณ

[๔๑๗] พระมุนีเสด็จเที่ยวบิณฑบาต
แล้วเสด็จออกจากพระนคร
เสด็จขึ้นไปยังปัทมทวบรรพตด้วยทรงดำริว่า
จะประทับอยู่ ณ ที่นั้น

[๔๑๘] ราชทูตทั้ง ๓ เห็นพระพุทธองค์เสด็จเข้าไปสู่ที่พัก
จึงพากันเข้าไปเฝ้า ส่วนราชทูตคนหนึ่ง
กลับมาราบทูลพระเจ้าพิมพิสารว่า

[๔๑๙] ขอเดชะ महाराजเจ้า
ภิกษุรูปนั้นพักอยู่ที่ถ้ำด้านหน้าภูเขापัทมทวะ
เหมือนเสือโคร่ง โคอุสภราช และราชสีห์ที่ชอบเขา ฉะนั้น

[๔๒๐] พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับคำของราชทูตแล้ว
ทรงรีบเสด็จไปยังภูเขापัทมทวะ

โดยพระราชพาหนะชั้นเยี่ยม
[๔๒๑] ทำเธอได้เสด็จไปจนสุดทางที่พระราชพาหนะจะ
สามารถไปได้

จึงเสด็จลงจากพระราชพาหนะ
เสด็จพระราชดำเนินต่อไปด้วยพระบาท
เข้าไปถึงปณทวบรรพตนั้นแล้วประทับนั่ง

[๔๒๒] ทำเธอครั้นประทับนั่งแล้ว
ได้ทรงสนทนาปราศรัยเป็นธรรมเนียมมะลิกถึงกัน
ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยแล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า

[๔๒๓] พระคุณเจ้ายังหนุ่มแน่น เพิ่งผ่านปฐมวัยเมื่อไม
นานนี้

ถึงพร้อมด้วยความผุดผ่องแห่งวรรณะ
เหมือนกษัตริย์สุชুমาลชาติ

[๔๒๔] ข้าพเจ้าจะมอบโลกสมบัติให้
ขอท่านจงเป็นจอมทัพยังหมู่พลกายให้ดังงาม
บริโลกสมบัติอยู่เกิด
พระคุณเจ้าจงบอกชาติกำเนิดด้วยเกิด

[๔๒๕] (พระพุทธรองค์ตรัสดังนี้)
มหาบพิตร มีชนบทแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในแคว้นโกศล
ตรงด้านข้างหิมวันตประเทศ
เป็นเมืองที่มั่งคั่ง ประชาชนขยันขันแข็ง

[๔๒๖] อาตมภาพมีนามตามโคตรว่าอาทิตย
มีนามตามชาติกำเนิดว่าศากยะ
ไม่ปรารถนากามสุข
จึงออกจากตระกูลนั้นมาบวชเป็นบรรพชิต

[๔๒๗] อาตมภาพเห็นโทษในกามทั้งหลาย
เห็นการออกบวชว่าเป็นทางเกษม
จะจาริกไปเพื่อบำเพ็ญเพียร
ใจของอาตมภาพ ยินดีในการบำเพ็ญเพียรนั้น

ปัพพัชชาสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปธานสูตร

ว่าด้วยความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยว

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายดังนี้)

[๔๒๘] เราตั้งจิตบำเพ็ญเพียร ชะมักเขม้น เพ่งพินิจอยู่
เพื่อบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ
อยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา นั้น

ค้นหา(ความทะยานอยาก) เราเรียกว่าเสนากองที่ ๔ ของท่าน
[๔๔๐] ถิ่นมิทระ(ความหดหู่และเชื่องซึม)
เราเรียกว่าเสนากองที่ ๕ ของท่าน
ความกลัว เราเรียกว่าเสนากองที่ ๖ ของท่าน
วิจิกิจจา(ความลึกลับสงสัย) เราเรียกว่าเสนากองที่ ๗ ของท่าน
มักขะ(ความลบหลู่คุณท่าน) และถัมกะ(ความหัวดื้อ)
เราเรียกว่าเสนากองที่ ๘ ของท่าน
[๔๔๑] ลาก ความสรรเสริญ สักการะ และยศที่ได้มาที่ผิด

๓

เราเรียกว่าเสนากองที่ ๙ ของท่าน
การยกตนและข่มผู้อื่น เราเรียกว่าเสนากองที่ ๑๐ ของท่าน
[๔๔๒] มารเอ๋ย เสนาของท่านผู้มีธรรมดังนี้
มีปกติประหารสมณพราหมณ์
คนขลาดเอาชนะเสนานั้นไม่ได้
แต่คนกล้า เอาชนะเสนามารได้แล้วย่อมได้รับสุข
[๔๔๓] แม้เรานี้ก็รักษาหญาคุ้มครองตายไว้
นำดีเตียน(ถ้า)ชีวิตของเรา(จะฟ่ายแพ้)
เราตายเสียในสงครามประเสริฐกว่า
แพ้แล้วเป็นอยู่จะประเสริฐอะไร
[๔๔๔] สมณพราหมณ์บางพวกตกอยู่ในอำนาจเสนาของ
ท่านแล้ว

ย่อมไม่ปรากฏเกียรติคุณ
และย่อมไม่รู้ทางที่เหล่าท่านผู้มีวัตรดีดำเนินไปอยู่
[๔๔๕] เราได้เห็นมารที่ข้างเป็นพาหนะ
นำเสนาออกมาโดยรอบทิศ
จึงเตรียมเผชิญหน้าเพื่อจะต่อสู้
โดยมั่นใจว่า มารอย่าหวังที่จะให้เราลุกจากที่
[๔๔๖] ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ไม่สามารถเอาชนะเสนาของท่านนั้นได้
แต่เราจะใช้ปัญญาเป็นอาวุธ
ทำลายเสนาท่านนั้นให้พินาศ
เหมือนคนใช้ก้อนหินทบภาชนะดิน
ทั้งที่ยังไม่ได้เผาและที่เผาแล้วให้แตกไป ฉะนั้น
[๔๔๗] เราจักเจริญสัมมาสัมภาสกับปะให้เชี่ยวชาญ
และตั้งสติไว้อย่างมั่นคงแล้ว
เที่ยวจาริกแนะนำพร้าสอนสาวกจำนวนมากไปทุกแคว้นแคว้น
[๔๔๘] สาวกผู้ไม่ประมาทเหล่านั้น มีจิตมุ่งมั่น

ปฏิบัติตามคำสอนของเรา เป็นผู้หมดความปรารถนา
ก็จะเข้าถึงสถานที่ซึ่งเหล่าชนผู้ไปแล้ว ไม่เศร้าโศก

[๔๔๙]

(มารกล่าวดังนี้)

ข้าพเจ้าได้สะกดรอยตามพระผู้มีพระภาคนานถึง

๑ ปี

ก็ยังหาโอกาสที่จะทำลายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพระสิริไม่
ได้เลย

[๔๕๐]

กาตัวหนึ่งบินอยู่รอบ ๆ แตนศิลา

ที่มีสีคล้ำยมนั่น ด้วยคิดว่า

เรากำลังจะได้ของอ่อนนุ่มในสิ่งนี้

ความยินดีพอใจก็จะมีแก่เรา

(แต่เมื่อไม่ได้ความพอใจ รู้ว่า นี่คือแตนศิลา จึงหลีกไป)๑

[๔๕๑]

ข้าพเจ้าก็เช่นเดียวกัน ตั้งใจว่า

จะมารบกวนก่อความรำคาญพระทัย

ให้พระสมณโคดมเบื่อเสด็จลุกหนีไป

แต่ข้าพเจ้ากลับไม่ได้รับความยินยอมจากพระสัมมา

สัมพุทธเจ้า

เกิดความท้อแท้จึงหลีกไป

[๔๕๒]

เมื่อมารนั้นกำลังเศร้าโศกมาก

พินที่หนีบอยู่นั้นจึงตกลงจากรักแร้

ลำดับนั้น มารนั้นผู้เสียใจ

ได้อันตรธานหายไปในที่นั้นเอง

ปธานสูตรที่ ๒ จบ

๑. สุภาสิตสูตร๑

ว่าด้วยวาจาสุภาสิต ๔ ประการ

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียก
ภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนอง

พระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสดังนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย วาจาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ เป็นสุภาสิต ไม่
เป็น ทุพภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน

วาจาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. กล่าววาจาสุภาสิตอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาทุพภาสิต

๒. กล่าววาจาที่เป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม

๓. กล่าววาจาเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาไม่เป็นที่รัก

๔. กล่าววาจาสัตย์จริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเหลวไหล
ภิกษุทั้งหลาย วาจาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการนี้แล เป็นสุภาสิต
ไม่เป็น ทุพภาสิต ไม่มีโทษ และวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน

พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาภรณ์ภาสิตนี้แล้ว จึง
ได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๔๕๓] สัตบุรุษกล่าวว่าวาจาสุภาสิตเป็นวาจาสูงสุด (นั่น
เป็นองค์ที่ ๑)

บุคคลพึงกล่าววาจาที่เป็นธรรม

ไม่พึงกล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม นั้นเป็นองค์ที่ ๒

บุคคลพึงกล่าววาจาเป็นที่รัก

ไม่พึงกล่าววาจาไม่เป็นที่รัก นั้นเป็นองค์ที่ ๓

บุคคลพึงกล่าววาจาสัตย์

ไม่พึงกล่าววาจาเหลวไหล นั้นเป็นองค์ที่ ๔

ลำดับนั้น ท่านพระวังคีสะลุจากอาสนะ ห่มจีวรเฉวียงบ่า ยืน
ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคประทับ แล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่
พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจพระภาสิตของพระองค์

แจ่มแจ้ง ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์เข้าใจ พระภาสิตของพระองค์
แจ่มแจ้ง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า วังคีสะ เธอจงเข้าใจภาสิตของเราอย่าง
แจ่มแจ้งเกิด

ลำดับนั้น ท่านพระวังคีสะได้กล่าวชมเชยพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา
อย่างเหมาะสม เฉพาะพระพักตร์ว่า

[๔๕๔] บุคคลพึงกล่าววาจาที่ไม่เป็นเหตุทำตนให้
เดือดร้อน

และไม่เบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นเป็นวาจาสุภาสิตแท้

[๔๕๕] บุคคลพึงกล่าวเฉพาะวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ถูกใจผู้
ฟัง

พึงเว้นคำลามกทั้งหลายเสีย กล่าวแต่วาจาเป็นที่รักแก่คนอื่น

[๔๕๖] วาจาสัตย์เป็นวาจาไม่ตาย นี่เป็นของเก่า

สัตบุรุษล้วนดำรงมั่นอยู่ในสัจจะทั้งที่เป็นอรรถ และเป็นธรรม

[๔๕๗] พระพุทธเจ้าตรัสพระวาจาใด อันเป็นวาจาเกษม

เพื่อการบรรลุนิพพาน เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์

วาจานั้นแลเป็นวาจายอดเยี่ยมกว่าวาจาทั้งหลาย

สุภาสิตสูตรที่ ๓ จบ

๔. สุนทริกการทวาชสูตร

ว่าด้วยสุนทริกการทวาชพราหมณ์

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำสุนทริกา แคว้นโกศล สมัยนั้น สุนทริกการทวาชพราหมณ์กำลังประกอบพิธีบูชาไฟ บำเรอการบูชาไฟอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำสุนทริกา ครั้นเสร็จสิ้นพิธีแล้วก็ลุกจากที่นั่ง เหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบด้วยคิดว่า ใครกันควรบริโภคเครื่องเซ่นที่เหลือนี้ พลันเหลือบไปเห็น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งห่มคลุมพระวรกายจนถึงพระเศียรอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง จึงใช้มือซ้ายถือเครื่องเซ่นที่เหลือ มือขวาถือคนโทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปิดผ้าคลุมพระเศียรออก เพราะได้สดับเสียง ฝ่าเท้าของสุนทริกการทวาชพราหมณ์ ขณะนั้นสุนทริกการทวาชพราหมณ์กล่าวขึ้นว่า นี่คนหัวโล้น นี่คนหัวโล้น ตั้งใจจะหันหลังกลับจากที่นั่น แต่แล้วได้ฉกคิดว่า อันที่จริง พราหมณ์บางพวกในโลกนี้ก็หัวโล้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เราควรเข้าไปถามชาติตระกูล ครั้นคิดเช่นนั้นแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กล่าวว่า ท่านมีชาติกำเนิดอะไร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบสุนทริกการทวาชพราหมณ์ด้วยพระคาถา ดังนี้ว่า

[๔๕๘] เราไม่ใช่พราหมณ์ ไม่ใช่ราชโอรส ไม่ใช่แพศย์
หรือคนวรรณะใดวรรณะหนึ่ง
เรากำหนดรู้โคตรของปุถุชนทั้งหลายแล้ว
ไม่มีความกังวล ประพฤติตนอยู่ในโลกด้วยปัญญา

[๔๕๙] เรานุ่งห่มไตรจีวร ไม่มีเรือน ปลงผมแล้ว
ควบคุมตน สงบระงับได้
ไม่คลุกคลีกับหมู่คน เทียวจาริกไปในโลก
การที่ท่านถามเราถึงโคตรวงศ์นั้นไม่สมควรเลย

[๔๖๐] (พราหมณ์ทูลถามดังนี้)
พราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายด้วยกันเท่านั้น
ที่จะถามว่า ท่านเป็นพราหมณ์หรือไม่

[๔๖๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
ถ้าท่านเรียกตัวเองว่าพราหมณ์
แต่มาสนทนากับเราผู้มีใช้พราหมณ์
เพราะฉะนั้น เราจะถามท่านถึงเรื่องสาวตรีฉันท์๑
ที่มี ๓ บาท ๒๔ พยางค์

[๔๖๒] (พราหมณ์ทูลถามดังนี้)
ฤๅษี มนุषะ กษัตริย์ และพราหมณ์เป็นจำนวน

มากในโลกนี้

อาศัยอะไร จึงพากันบูชาัญญแก่เทวดาทั้งหลาย

[๔๖๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
เราขอชี้แจงว่า บุคคลผู้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ จบเวท
พึงได้รับเครื่องบูชาในกาลแห่งยัญพิธีของผู้ใด
การประกอบพิธีบูชายัญของผู้นั้น จึงจะสำเร็จผลมาก

[๔๖๔] (พราหมณ์กราบทูลดังนี้)
การบูชายัญของข้าพเจ้านั้น ชื่อว่าสำเร็จผลแน่แท้
เพราะได้พบเห็นบุคคล ผู้จบเวทเช่นพระองค์
ก็เพราะยังไม่พบบุคคลผู้ทรงคุณเช่นกับพระองค์
คนอื่น ๆ จึงได้กินเครื่องเช่น

[๔๖๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
พราหมณ์ เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีความต้องการ
ด้วยประโยชน์นี้

จงเข้ามาถามเถิด ท่านก็จะได้พบบุคคลผู้สงบ
กำจัดความโกรธได้ ไม่มีความทุกข์
ไม่มีความหวัง มีปัญญาดี ในโลกนี้แน่นอน

[๔๖๖] (พราหมณ์ทูลถามดังนี้)
ข้าพเจ้ายินดีในการบูชายัญ प्रารณนาที่จะบูชายัญ
แต่ข้าพเจ้ายังไม่รู้ ขอพระองค์โปรดตรัสสอนข้าพเจ้า
โปรดตรัสบอกสถานที่ที่การบูชายัญจะสำเร็จผล
ให้ข้าพเจ้าทราบด้วยเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงตั้งใจฟังเถิด
เราจะแสดงธรรมแก่ท่าน

[๔๖๗] ท่านอย่าถามถึงชาติตระกูลเลย
จงถามเฉพาะธรรมที่ประพตฺถิเกิด
ไฟย่อมเกิดจากไม้
แม้ผู้ที่เกิดในสกุลต่ำก็สามารถเป็นมุนี
มีปัญญา กัดกันอกุศลวิตกได้ด้วยหิริ
เป็นบุรุษอาชาไนยได้

[๔๖๘] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่พระทักขิไณยบุคคลผู้ฝึกตนจนบรรลुสัจจะ
สมบูรณ์ด้วยการฝึกอินทรีย์
ผู้จบเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว

[๔๖๙] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ละกามทั้งหลายได้แล้ว ไม่ยึดมั่น
สำรวมตนเคร่งครัด เทียวไปอยู่

เหมือนกระสวยที่ไปตรง

- [๔๖๐] พราหมณ์ผู้มั่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ปราศจากราคะ มีอินทรีย์มั่นคงดีแล้ว
หลุดพ้นจากกิเลส เหมือนดวงจันทร์พ้นจากราหูจับ ฉะนั้น
- [๔๖๑] พราหมณ์ผู้มั่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยกิเลส มีสติอยู่ทุกเมื่อ
ละนามรูปที่ยึดถือว่าเป็นของเราได้แล้ว เทียวไปอยู่ในโลก
- [๔๖๒] ตถาคตละกามทั้งหลายได้
มีปกติครอบงำกามทั้งหลาย เทียวไป
รู้ที่สุดแห่งชาติและมรณะ
ดับกิเลสเครื่องเร่าร้อนได้เด็ดขาดแล้ว
เป็นผู้เยือกเย็นเหมือนห้วงน้ำ ควรแก่เครื่องบูชา
- [๔๖๓] ตถาคตผู้เสมอพระพทธเจ้าทั้งหลาย
อยู่ห่างไกลจากบุคคลผู้ไม่เสมอทั้งหลาย มีปัญญาหาที่สุดมิได้
เป็นผู้อันค้นหาและทักขิไม่แปรเปลี่ยน ไม่ว่าในโลกนี้หรือโลก

ไหน ๆ

ย่อมควรแก่เครื่องบูชา

- [๔๖๔] ตถาคต ไม่มีมายา ไม่มีมานะ ปราศจากโลภะ
ไม่ยึดถือสิ่งว่าเป็นของเรา
ไม่มีความหวัง กำจัดความโกรธ
ดับกิเลสเครื่องเร่าร้อนได้เด็ดขาด
เป็นพราหมณ์ผู้ลอยบาปได้แท้จริง
ละมลทินคือความโศกได้แล้ว ย่อมควรแก่เครื่องบูชา
- [๔๖๕] ตถาคตละค้นหาและทักขิ
อันเป็นกิเลสนอนเนื่องประจำใจได้แล้ว
ไม่มีค้นหาและทักขิเครื่องยึดถือใด ๆ
ชื่อว่าหมดความยึดมั่นในโลกนี้หรือโลกอื่น
ย่อมควรแก่เครื่องบูชา
- [๔๖๖] ตถาคตมีจิตเป็นสมาธิ ข้ามพ้นโอชะได้เด็ดขาด
และรู้ธรรมด้วยปัญญาอันยอดเยี่ยม
หมดสิ้นอาสวะ ทรงไว้ซึ่งร่างกายเป็นร่างกายสุดท้าย
ย่อมควรแก่เครื่องบูชา
- [๔๖๗] ภาวสะอะและวาจาหยาบคาย
ตถาคตกำจัดให้สิ้นได้ ไม่มีอยู่
เป็นผู้จวบเวท หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง๒

ยอมนควรแก้เครื่องบูชา
[๔๖๘] ตลาคตผู้ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้อง ไม่มีธรรม
เครื่องข้อง

เมื่อคนทั่วไปติดข้องเพราะมานะ ตลาคตขจัดมานะได้
กำหนดรู้ทุกขพร้อมทั้งเขตและที่ตั้ง ยอมนควรแก้เครื่องบูชา
[๔๖๙] ตลาคตไม่อิงอาศัยความหวัง มีปกติเห็นความ
สัจ

ล่วงพ้นทณฺฐิที่ผู้อื่นรู้จัก
ไม่มีกิเลสเครื่องยึดเหนี่ยวใด ๆ ยอมนควรแก้เครื่องบูชา
[๔๗๐] ตลาคตรู้แจ้งธรรมทั้งที่ดีและเลว
กำจัดให้สูญสิ้นได้เด็ดขาดแล้ว เป็นผู้สงบ
น้อมจิตไปในธรรมเป็นที่สิ้นอุปาทาน ยอมนควรแก้เครื่องบูชา
[๔๗๑] ตลาคตมีปกติเห็นภาวะที่สิ้นสุดการเกิด
ขจัดสังโยชนอันเป็นทางแห่งราคะได้หมดสิ้น
เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีโทษ ปราศจากมลทิน
หมดกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ยอมนควรแก้เครื่องบูชา
[๔๗๒] ตลาคตไม่พิจารณาเห็นตนโดยความเป็นตน๑
มีจิตตั้งมั่น ปฏิบัติตรง ดำรงตนมั่นคง ไม่หวั่นไหว
ไม่มีกิเลสจุดตะปุดตรึงใจ หมดความสงสัย ยอมนควรแก้

เครื่องบูชา
[๔๗๓] ตลาคตไม่มีเหตุเกิดโมหะใด ๆ
มีปกติเห็นด้วยญาณในธรรมทั้งปวง
ทรงไว้ซึ่งร่างกายเป็นร่างกายสุดท้าย
และบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณที่ยอดเยี่ยมอันเกษม
ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ตลาคตนั้นว่ามีความบริสุทธิ์ที่นาบูชา
จึงควรแก้เครื่องบูชา

[๔๗๔] (พราหมณ์กราบทูลดังนี้)
การบูชาของข้าพระองค์
จะเป็นการบูชาที่ถูกต้องอย่างแน่แท้
เพราะได้พบบุคคล ผู้จบเวทเช่นพระองค์
ขอพระผู้มีพระภาคผู้ทรงเป็นพรหมโดยประจักษ์
โปรดทรงรับ ทรงบริโภคเครื่องบูชาของข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๔๗๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
พราหมณ์ เราไม่บริโภคโภชนะ

ที่ได้มาเพราะการขับกล่อม
ธรรมนั้นมิใช่ธรรมของผู้พิจารณา
พระพุทเจ้าทั้งหลายไม่รับโภชนะ

ที่ได้มาเพราะการซบกล่อม
เมื่อธรรมยังมีอยู่
การเลี้ยงชีพแบบนี้ก็ยังมีอยู่

[๔๘๖] อนึ่ง ท่านจงบำรุงพระทีณาสพ
ผู้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
มีความคะนองสงบแล้ว ด้วยข้าวและน้ำ
เพราะว่าการบำรุงนั้น
เป็นนาบุญของผู้แสวงบุญ

[๔๘๗] (พราหมณ์กราบทูลดังนี้)
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอประทานวโรกาส
ข้าพระองค์เข้าถึงคำสอนของพระองค์
จนรู้ชัดตามที่พระองค์ตรัสบอกแล้ว
ขอพระองค์โปรดตรัสแสดงบุคคล
ผู้ควรจะบริโภคทักษิณาทานของข้าพระองค์
ซึ่งเป็นผู้ที่ข้าพระองค์กำลังแสวงหาในเวลาบุญชายัญ
แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๔๘๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
บุคคลใดปราศจากการแก่งแย่งชิงดีกัน
มีจิตไม่ขุ่นมัว หลุดพ้นแล้วจากกามทั้งหลาย
กำจัดถิ่นมיתהได้แล้ว

[๔๘๙] กำจัดกิเลสส่วนสุดออกได้
รู้เท่าทันชาติและมรณะ
เป็นมุนีผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา
ถ้าบุคคลเช่นนั้นมาถึงสถานที่บุญชายัญของท่าน

[๔๙๐] ท่านอย่าทำหน้านิวคิ้วขมวด จงประคองอัญชลี
นอบน้อม

บูชาด้วยข้าวและน้ำเถิด
ทักษิณาทานของท่านจึงจะสำเร็จได้ด้วยอาการอย่างนี้

[๔๙๑] (พราหมณ์กราบทูลดังนี้)
พระองค์เป็นพระพุทธรเจ้าผู้ควรบูชาในโลก

ทั้งปวง

เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม ย่อมควรรับเครื่องบูชา
ทานที่ถวายแก่พระองค์ย่อมมีผลมาก

ลำดับนั้น สุนทริกาทราชพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่ง
นัก ข้าแต่ท่านพระ-โคตม ภาษิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก
ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือน

บุคคลหลายของที่คว่ำ เปิดช่องที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตาม
ประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอลงถึงท่าน
พระโคดม พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ข้าพระองค์
พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของท่านพระโคดมเถิด

สุนทริกการทวาชพราหมณ์ได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มี
พระภาค ฯลฯ จึงเป็นอันว่า ท่านพระสุนทริกการทวาชได้เป็นพระ
อรหันต์องค์หนึ่งในบรรดา พระอรหันต์ทั้งหลาย

สุนทริกการทวาชสูตรที่ ๔ จบ

๕. มามสูตร

ว่าด้วยมามมาณพทูลถามปัญหา

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุง
ราชคฤห์ ครั้งนั้น มามมาณพเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็น ที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน แล้ว
จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

ข้าแต่ท่านพระโคดม ความจริง ข้าพระองค์เป็นทายก เป็นทานบดี
รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ควรแก่การขอ ย่อมแสวงหาโภคทรัพย์โดย
ชอบธรรม ครั้นแสวงหา ได้แล้วก็นำโภคทรัพย์ที่ตนได้มาโดย
ชอบธรรมแบ่งให้แก่ปฏิคาหกผู้รับทาน ๑ คนบ้าง ๒ คนบ้าง ๓
คนบ้าง ๔ คนบ้าง ๕ คนบ้าง ๖ คนบ้าง ๗ คนบ้าง ๘ คนบ้าง
๙ คนบ้าง ๑๐ คนบ้าง ๒๐ คนบ้าง ๓๐ คนบ้าง ๔๐ คนบ้าง ๕๐ คนบ้าง
๑๐๐ คนบ้าง มากกว่า ๑๐๐ คนบ้าง ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ เมื่อข้าพระ
องค์ ให้ทานอย่างนี้ บุชชาอย่างนี้ จะได้รับบุญมากไหม พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มามพ แนนอนทีเดียว เมื่อท่านให้ทานอย่าง
นี้ บุชชาอย่างนี้ ย่อมได้รับบุญมาก มามพ บุคคลผู้เป็นทายก เป็นทานบดี
รู้ความประสงค์ ของผู้ขอ ควรแก่การขอ แสวงหาโภคทรัพย์โดย
ชอบธรรม ครั้นแสวงหาได้แล้ว ก็นำโภคทรัพย์ที่ตนได้มาโดย
ชอบธรรมแบ่งให้แก่ปฏิคาหกผู้รับทาน ๑ คนบ้าง ฯลฯ ๑๐๐ คน
บ้าง มากกว่า ๑๐๐ คนบ้าง ย่อมได้รับบุญมาก

ลำดับนั้น มามมาณพได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาดังนี้

[๔๙๒] ข้าพระองค์ขอทูลถามท่านพระโคดม

ผู้ทรงเปรี๊ยะปราชญ์ในถ้อยคำ ผู้ทรงผ้ากาสาขาวัสตร

ไม่ทรงยึดมั่น เสด็จเที่ยวไปอยู่ว่า

ในโลกนี้ ฤๅหิंसผู้ใดเป็นทานบดี ควรแก่การขอ

เป็นผู้ต้องการบุญ มุ่งหวังบุญ

ให้ข้าว และน้ำ บุชชาชนเหล่าอื่น

การบูชาของคฤหัสถ์ผู้นั้นที่ปฏิบัติอยู่อย่างนี้ จะบริสุทธิ์ได้
อย่างไร

[๔๙๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
 มาสะ ในโลกนี้ คฤหัสถ์ผู้ใดเป็นทานบดี ควรแก่

การขอ

เป็นผู้ต้องการบุญ มุ่งหวังบุญ
ให้ข้าว และน้ำ บูชาชนเหล่าอื่น
คฤหัสถ์ผู้เช่นนั้น พึงยังการบูชาให้สำเร็จได้
ด้วยพระทักษิณบุคคลทั้งหลาย

[๔๙๔] (มาฆมาณพกราบทูลดังนี้)
 ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกพระทักษิณบุคคลทั้งหลาย
แก่ข้าพระองค์ ผู้เป็นคฤหัสถ์ เป็นทานบดี
ควรแก่การขอ ผู้ต้องการบุญ มุ่งหวังบุญ
ให้ข้าว และน้ำ บูชาชนเหล่าอื่นในโลกนี้ด้วยเถิด

[๔๙๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
 พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ไม่ช้องด้วยกิเลส
ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ผู้บริสุทธิ์ครบถ้วน
ผู้ควบคุมตนได้ เทียบไปในโลก

[๔๙๖] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ตัดเครื่องผูกคือสังโยชน์ได้ทั้งหมด
ฝึกตนแล้ว มีจิตหลุดพ้น ไม่มีทุกข์ ไม่มี的希望

[๔๙๗] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้หลุดพ้นจากสังโยชน์ทั้งปวง
ฝึกตนแล้ว มีจิตหลุดพ้น ไม่มีทุกข์ ไม่มี的希望

[๔๙๘] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ละราคะ โทสะ โมหะได้แล้ว
สิ้นอาสวะ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว

[๔๙๙] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ไม่มีมายา ไม่มีมานะ
สิ้นอาสวะ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว

- [๕๐๐] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ปราศจากโลภะ
ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา ไม่มีความหวัง
สิ้นอาสวะ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
- [๕๐๑] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้มีจิตไม่น้อมไปในตัณหาทั้งหลาย
ข้ามโอชะได้ ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา เทียบไป
- [๕๐๒] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ไม่มีตัณหาเป็นเหตุให้เกิดภพใหม่
ในโลกไหน ๆ คือในโลกนี้หรือโลกอื่น
- [๕๐๓] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ละกามทั้งหลายได้แล้ว
ไม่มีความยึดถือ สรรวมตนดีแล้ว เทียบไป
เหมือนกระสวยที่ไปตรง ฉะนั้น
- [๕๐๔] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ปราศจากราคะ มีอินทรีย์มั่นคงดีแล้ว
หลุดพ้นจากกิเลส เหมือนดวงจันทร์พ้นจากราหูจับ ฉะนั้น
- [๕๐๕] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้สงบ ผู้ปราศจากราคะ ไม่มีความโกรธ
ผู้ไม่มีคติ เพราะละชั้น ๕ ในโลกนี้ได้แล้ว
- [๕๐๖] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้ละชาติและภพได้หมดสิ้นแล้ว
ล่วงพ้นความสงสัยทุกอย่าง
- [๕๐๗] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง เทียบไปในโลก
- [๕๐๘] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรวุชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่เหล่าชนผู้รู้แจ้งในชั้นและอายตนะเป็นต้น

ตามสภาวะที่เป็นจริงว่า
นี่เป็นชาติสุดท้าย ไม่มีภพใหม่อีกต่อไป

[๕๐๙] พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชา
จัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล
แก่ท่านผู้จบเวท ยินดีในฉาน
มีสติ บรรลุสัมโพธิญาณ
เป็นสรณะของเทวดาและมนุษย์จำนวนมาก

[๕๑๐] (มาฆมาณพกราบทูลดังนี้)
คำถามของข้าพระองค์ไม่เปล่าประโยชน์แน่แท้
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสบอก
พระทักขิไณยบุคคลทั้งหลายแก่ข้าพระองค์แล้ว
ความจริง พระองค์ทรงทราบถ้อยธรรมทั้งหมด
ในโลกนี้อย่างถ่องแท้
ธรรมนี้พระองค์ทรงรู้แจ้งแล้ว

[๕๑๑] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกอัญญสัมปทา
แก่ข้าพระองค์ผู้เป็นคฤหัสถ์ เป็นทานบดี ควรแก่การขอ
ผู้ต้องการบุญ มุ่งหวังบุญ ให้ข้าว และน้ำ
บูชาชนเหล่าอื่นในโลกนี้ด้วยเถิด

[๕๑๒] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
มาฆะ ท่านเมื่อจะบูชาก็จงบูชาเถิด
และจงทำจิตให้ผ่องใสในกาลทั้งปวง
ย่อมย่อมเป็นอารมณ์แห่งจิตของผู้กำลังบูชาบุคคล
ผู้มีจิตตั้งมั่นในอภัยนี้แล้ว ย่อมละโทษได้

[๕๑๓] อนึ่ง บุคคลนั้นปราศจากราคะแล้ว ควรกำจัด
โทสะ

เจริญเมตตาจิตทั่วไปแก่สัตว์ทุกจำพวก
ไม่ประมาททั้งกลางวันและกลางคืนเป็นนิตย์
ชื่อว่าย่อมแผ่อุปมัญญาไปทั่วทิศ

[๕๑๔] (มาฆมาณพทูลถามดังนี้)
ใคร ชื่อว่าบริสุทธิ์ หลุดพ้น และชื่อว่ายังติดอยู่
บุคคลจะไปให้ถึงพรหมโลกด้วยตนได้อย่างไร
ข้าแต่พระมุณี ข้าพระองค์ไม่รู้ จึงทูลถาม
ขอพระองค์โปรดตรัสบอก
ก็พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระพรหม
ข้าพระองค์เห็นโดยประจักษ์ในวันนี้
เพราะพระองค์เป็นผู้เสมอด้วยพรหมของข้าพระองค์จริง ๆ

ข้าแต่พระองค์ผู้มีความรุ่งเรือง
บุคคลจะเข้าถึงพรหมโลกได้อย่างไร
[๕๑๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

มาฆะ บุคคลผู้บูชาอัญญสัมปทาครบทั้ง ๓ กาล
เช่นนั้น

พึงยังการบูชาให้บริสุทธิ์ด้วยพระทักษิณยบุคคลทั้งหลาย
เราเรียกบุคคลผู้ควรแก่การขอ
บูชาถวายไทยธรรมอย่างนั้นว่า
เข้าถึงพรหมโลกได้แน่นอน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว มาฆมาณพได้กราบทูลว่า ข้า
แต่ท่านพระโคตม ภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอ
พระองค์จงทรงจำ ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้
เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

มาฆสูตรที่ ๕ จบ

๖. สกัปปสูตร

ว่าด้วยสกัปปปริพาชกทูลถามปัญหา

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป
สถาน เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น เทวดาผู้เคยเป็นสาโลหิต๑ของสกัปปปริพา
ชกได้ตั้งปัญหาพร้อมกล่าวว่า สกัปปะ สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใด ถูกท่าน
ถามปัญหาเหล่านี้แล้ว พยากรณ์ได้ ท่านควรประพฤติพรหมจรรย์ในสำนัก
ของสมณะหรือพราหมณ์ผู้นั้นเกิด

ลำดับนั้น สกัปปปริพาชกเรียนปัญหาเหล่านั้นในสำนักของเทวดานั้น
แล้วเข้าไปหาสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็น
คณาจารย์ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ เป็นผู้ที่คนส่วนมาก
ยกย่องว่าดีเลิศ คือ ปุรณะ กัสสปะ มักขลิ โคสาล อชิตะ เกสกัมพล ป
กุกะ กัจจนะ สัณชัย เวลัฏฐบุตร นิครนถ์ นาฏบุตร แล้ว
ถามปัญหาเหล่านั้น

ท่านเหล่านั้นถูกถามแล้วไม่สามารถตอบได้ เมื่อตอบไม่ได้ก็แสดง
ความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏออกมา ทั้งยังกลับ
ย้อนถามสกัปปปริพาชก เสียอีก

ต่อมา สกัปปปริพาชกมีความคิดดังนี้ว่า ท่านสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้
เป็นเจ้า หมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ
เป็นเจ้าลัทธิ เป็นผู้ที่ คนส่วนมากยกย่องว่าดีเลิศ คือ ท่าน
ปุรณะ กัสสปะ ฯลฯ ท่านนิครนถ์ นาฏบุตร ถูกเราถามปัญหาแล้ว
ไม่สามารถตอบได้ เมื่อตอบไม่ได้ก็แสดงความโกรธ ความ ขัดเคือง

และความไม่พอใจให้ปรากฏออกมา ทั้งยังกลับย้อนถามเราในข้อนั้นเสียอีก ถ้าเป็นอย่างนี้ละก็ เราเปลี่ยนเพศเป็นคฤหัสถ์ไปเสพกามเสียดีกว่า

ต่อมา สกียปริพาชกกลับคิดขึ้นได้ว่า พระสมณโคดมนี้ก็เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ เป็นผู้ที่คนส่วนมากยกย่องว่าดีเลิศเช่นกัน อย่างกระนั้นเลย เราควรเข้าไปหาพระสมณโคดมแล้วถามปัญหาเหล่านี้

แต่แล้ว สกียปริพาชกกลับคิดเช่นนั้นว่า ท่านสมณพราหมณ์ทั้งหลายล้วนเป็นผู้เจริญทั้งวิญญูและคุณุญ เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ เป็นพระเถระ เป็นรัตตัญญูบุคคล บวชมานาน เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ เป็น

ผู้ที่คนส่วนมากยกย่องว่าดีเลิศ คือ ท่านปุณณะ กัสสปะ ฯลฯ ท่านนิครนถ์ นาฏบุตร ท่านเหล่านั้นถูกรถามปัญหาแล้วก็ยังไม่สามารถตอบได้ เมื่อไม่สามารถตอบได้ ก็ยังแสดงความโกรธ ความขัดเคือง และความ

ไม่พอใจให้ปรากฏออกมา ทั้งยังกลับย้อนถามเราในข้อนั้นเสียอีก พระสมณโคดม ถูกรถามปัญหาเหล่านี้แล้ว จักพยากรณ์ตอบได้อย่างไร เพราะพระสมณโคดม ยังหนุ่มนัก และออกบวชก็ยังไม่นาน

หลังจากนั้น สกียปริพาชกกลับคิดขึ้นได้ว่า เราไม่ควรดูหมิ่น ไม่ควร ดูแคลนพระสมณโคดมว่า ยังหนุ่มนัก ความจริง แม้พระสมณโคดมจะยังหนุ่ม แต่ก็เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก อย่างกระนั้นเลย เราควรเข้าไปหาพระสมณ-โคดมแล้วถามปัญหาเหล่านี้ดีกว่า

ต่อจากนั้น สกียปริพาชกได้ออกเดินทางมุ่งหน้าไปทางกรุงราชคฤห์ เทียวจาริก ไปโดยลำดับ จนกระทั่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาป-สถาน เขตกรุงราชคฤห์ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลด้วยคาถาว่า

[๕๑๖] ข้าพระองค์มีความเคลือบแคลงสงสัย

มุ่งหวังจะทูลถามปัญหา

พระองค์โปรดตรัสตอบปัญหาที่ข้าพระองค์ทูลถามให้สิ้นสงสัย

โปรดพยากรณ์ปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมไปตามลำดับ

แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

(พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)

[๕๑๗] สกียะ ท่านเดินทางมาไกล มุ่งหวังเพื่อจะถามปัญหา

เราจะกล่าวเฉลยปัญหาที่ท่านถามให้สิ้นสงสัย

เราจะพยากรณ์ปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมไปตามลำดับแก่ท่าน

[๕๑๘] สกียะ ท่านปรารถนาจะถามปัญหาข้อใดข้อหนึ่ง
อยู่ในใจ

ก็จึงถามมาเกิด

เราจะตอบปัญหานั้น ๆ ให้หมดแก่ท่าน

ทันใดนั้น สกียปริพาชกคิดว่า น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ เราไม่เคยได้โอกาสสักหน่อยในสมณพราหมณ์เหล่าอื่นเลย แต่พระสมณโคดมได้ทรงให้โอกาสนี้แก่เราแล้ว เขาจึงดีใจ เบิกบาน แซ่มนั่น เกิดปีติโสมนัส ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคว่า

[๕๑๙] บุคคลบรรลุอะไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ภิกษุ

บุคคลปฏิบัติอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้สงบเสงี่ยม

บุคคลปฏิบัติอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้ฝึกตนแล้ว

บุคคลรู้อย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า พุทธะ

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามปัญหาแล้ว

ขอพระองค์โปรดตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทูลถามด้วยเถิด

(พระผู้มีพระภาคตรัสพยากรณ์ด้วยพระคาถาดังนี้)

[๕๒๐] สกียะ บุคคลใดควรแก้คำชมเชยว่า

เป็นผู้ถึงนิพพานด้วยทางที่ตนทำแล้ว

ข้ามพ้นความสงสัยได้แล้ว ละความเลื่อมและความเจริญแล้ว

อยู่จบพรหมจรรย์ สิ้นภพใหม่แล้ว

บุคคลนั้น บัณฑิตเรียกว่า ภิกษุ๑

[๕๒๑] บุคคลผู้วางเฉยในอารมณ์ทั้งปวง มีสติ

ไม่เบียดเบียนสัตว์ไร ๆ ในโลกทั้งหมด

เป็นผู้ข้ามโอฆะได้ เป็นผู้สงบ

มีจิตไม่ขุ่นมัว ไม่มีกิเลสฟุ้งซ่าน

บุคคลนั้น บัณฑิตเรียกว่า ผู้สงบเสงี่ยม

[๕๒๒] บุคคลใดอบรมอินทรีย์ทั้งหลายได้แล้วในโลก

ทั้งปวง

ทั้งภายในและภายนอก รู้ชัดทั้งโลกนี้และโลกหน้า

รอคอยอยู่แต่เวลาเท่านั้น

บุคคลนั้นผู้อบรมตนแล้วเช่นนี้

บัณฑิตเรียกว่า ผู้ฝึกตนแล้ว๑

[๕๒๓] บุคคลผู้พิจารณากิเลสเครื่องกำหนดจิตทั้งสิ้น

รู้ชัดสังสารวัฏทั้ง ๒ ส่วน คือจตุตถภูมิและอุปปติ

ปราศจากธุลี ไม่มีกิเลสพอกพูน

เป็นผู้หมดจด บรรลุภาวะที่สิ้นสุดการเกิด

บัณฑิตเรียกว่า พุทธะ

ลำดับนั้น สกียปริพาชกชื่นชมยินดีภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ดีใจ เบิกบาน แซ่มนั่น เกิดปีติโสมนัส ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า

[๕๒๔] บุคคลบรรลူးไร บัณฑิตจึงเรียกว่า พราหมณ์
บุคคลประพุดอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า สมณะ
บุคคลปฏิบัติอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้ล้างบาปได้
บุคคลประพุดอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า นาคะ๒
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามปัญหาแล้ว
ขอพระองค์โปรดตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทูลถามด้วยเถิด
(พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)

[๕๒๕] สภียะ บุคคลผู้ลอยบาปทั้งปวงได้แล้ว
เป็นผู้ปราศจากมลทิน เป็นผู้ประเสริฐ
มีจิตตั้งมั่นด้วยสมาธิ ดำรงตนมั่นคง
ข้ามพ้นสังสารวัฏ เป็นผู้บริสุทธิ์ครบถ้วน
ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย เป็นผู้คงที่
บุคคลนั้นบัณฑิตเรียกว่า พราหมณ์๑

[๕๒๖] บุคคลผู้สงบ ละบุญและบาปได้
เป็นผู้ปราศจากธุลี รู้โลกนี้และโลกหน้า
ล่วงพ้นชาติและมรณะได้แล้ว
เป็นผู้คงที่ ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
บัณฑิตเรียกว่า สมณะ

[๕๒๗] บุคคลผู้ชำระล้างบาปได้ทั้งหมด
ทั้งภายในและภายนอก ในโลกทั้งปวง๒
ไม่กลับมาสู่กัป ในเทวดาและมนุษย์ผู้ยังท่องเที่ยวอยู่ในกัป๓
บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า ผู้ล้างบาปได้

[๕๒๘] บุคคลผู้ไม่ทำบาปแม้เล็กน้อยในโลก
สลัดสังโยชนและเครื่องผูกพันได้ทั้งหมด
ไม่ติดข้องอยู่ในกิเลสเครื่องข้องทั้งปวง เป็นผู้หลุดพ้น
เป็นผู้คงที่ ผู้ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
บัณฑิตเรียกว่า นาคะ

ลำดับนั้น สภียปริพาชก ฯลฯ ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคเป็น
ข้อ ต่อไปว่า

[๕๒๙] พระพุทธานุญาตทั้งหลายตรัสเรียกบุคคลเช่นไรว่า ผู้
ชนะเขต

ตรัสเรียกบุคคลว่า ผู้ฉลาด ด้วยอาการอย่างไร
อย่างไร จึงตรัสเรียกว่า บัณฑิต
และอย่างไร ตรัสเรียกว่า มุนี
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามปัญหาแล้ว
ขอพระองค์โปรดตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทูลถามด้วยเถิด
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๕๓๐] สกียะ บุคคลพิจารณาเขต๑ทั้งสิ้น
คือ เขตเทวดา เขตมนุษย์ และเขตพรหมแล้ว
ผู้หลุดพ้นจากเครื่องผูกที่เป็นมูลเหตุแห่งเขต๒ทั้งหมด
เป็นผู้คงที่ ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสเรียกว่า ผู้ชนะเขต

[๕๓๑] บุคคลพิจารณากระเปาะฟอง๓ทั้งสิ้น
คือ กระเปาะฟองเทวดา กระเปาะฟองมนุษย์
และกระเปาะฟองพรหมแล้ว
ผู้หลุดพ้นจากเครื่องผูกที่เป็นมูลเหตุแห่งกระเปาะฟองทั้งหมด
เป็นผู้คงที่ ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสเรียกว่า ผู้ฉลาด

[๕๓๒] บุคคลพิจารณาอายตนะทั้ง ๒ ประการ
คือ อายตนะทั้งภายในและภายนอกแล้ว
มีปัญญาบริสุทธิ์ ก้าวพ้นธรรมดำและธรรมขาวได้แล้ว
เป็นผู้คงที่ ผู้ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสเรียกว่า บัณฑิต

[๕๓๓] บุคคลรู้ธรรมทั้งของอสัตบุรุษ และสัตบุรุษ
ทั้งภายในและภายนอกในโลกทั้งปวง
ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้องและตัณหาจุจายได้แล้ว
ควรได้รับความเคารพบูชาจากเทวดาและมนุษย์
บุคคลนั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสเรียกว่า มุนี๒

ข้อ ลำดับนั้น สกียปริพาชก ฯลฯ ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคเป็น
ต่อไปว่า

[๕๓๔] บุคคลบรรลู่อะไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้จบเวท
บุคคลปฏิบัติอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้รู้ตาม
บุคคลประพฤติตนอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้มีความเพียร
และบุคคลตัดอะไรได้ บัณฑิตจึงเรียกว่า บุรุษอาชาไนย
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามปัญหาแล้ว
ขอพระองค์โปรดตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทูลถามด้วยเถิด
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๕๓๕] สกียะ บุคคลเลือกเฟ้นเวท๓ทั้งสิ้น
ของสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่มีอยู่
ปราศจากราคะในเวทนาทั้งปวง
ก้าวล่วงเวททั้งปวงได้แล้ว
บุคคลนั้น บัณฑิตเรียกว่า ผู้จบเวท๔

[๕๓๖] บุคคลพิจารณารู้เท่าทันกิเลสเครื่องเน้นซ้ำ
และนามรูปภายในตน

และกิเลสอันเป็นมูลเหตุแห่งโรคในภายนอก
เป็นผู้หลุดพ้นจากเครื่องผูกอันเป็นมูลเหตุแห่งโรคทั้งปวง
เป็นผู้คงที่ ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
บัณฑิตเรียกว่า ผู้รู้ตาม

[๕๓๑] ในโลกนี้ บุคคลผู้งดเว้นบาปทั้งหมด
ล่วงพ้นทุกข์ในนรก มีความเพียร
เป็นผู้คงที่ ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
บัณฑิตเรียกว่า ผู้มีความเพียร
มีความมุ่งมั่น เป็นนักปราชญ์

[๕๓๒] บุคคลตัดเครื่องผูกอันเป็นมูลเหตุแห่งกิเลส
เครื่องข้อง

ทั้งภายในและภายนอกได้แล้ว
เป็นผู้หลุดพ้นจากเครื่องผูก
อันเป็นมูลเหตุแห่งกิเลสเครื่องข้องทั้งปวง
เป็นผู้คงที่ ดำรงตนอยู่เช่นนั้น
บัณฑิตเรียกว่า บุรุษอาชาไนย

ลำดับนั้น สกียปริพาชก ฯลฯ ได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคเป็น
ข้อ

[๕๓๔] บุคคลบรรลุอะไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้มีสุตะ
บัณฑิตเรียกบุคคลว่า อริยะ ด้วยอาการอย่างไร
บุคคลประพฤติอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ผู้มีจรรยา
และบุคคลปฏิบัติอย่างไร บัณฑิตจึงเรียกว่า ปริพาชก
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์โปรดตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทูลถามด้วยเถิด
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๕๔๐] สกียะ บุคคลผู้สดับแล้ว รู้ยิ่งธรรมทั้งปวง
ครอบงำธรรมทั้งที่มีโทษและไม่มีโทษต่าง ๆ มีอยู่ในโลกได้
หมดความสงสัย มีจิตหลุดพ้น
ไม่มีความทุกข์ในธรรมทั้งปวง
บัณฑิตเรียกว่า ผู้มีสุตะ

[๕๔๑] บุคคลผู้มีปัญญา ตัดอาลัยและอาสวะได้แล้ว
ไม่ถือกำเนิดเกิดในภพอีก
ละสัญญา ๓ อย่าง และละเปือกตมคือกามได้
ไม่กลับมาสู่ภพอีก
บัณฑิตเรียกว่า อริยะ

[๕๔๒] ในศาสนานี้ บุคคลผู้บรรลุธรรมที่ควรบรรลุเพราะ
จรรยา๓

เป็นผู้ฉลาด รู้ธรรมได้ในกาลทุกเมื่อ
ไม่ข้องอยู่ในธรรมทั้งปวง
มีจิตหลุดพ้นแล้ว ไม่มีปฏิฆะ
บัณฑิตเรียกว่า ผู้มีจรรยา

[๕๔๓] บุคคลผู้กำจัดธรรมที่มีทุกข์เป็นวิบากซึ่งมีอยู่
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันได้แล้ว
ประพาสติดนอยู่ด้วยปัญญาพิจารณา
และละมายา มานะ โลภะ และโกธะได้หมดสิ้น
ทำนามรูปให้สิ้นสุดลงได้
บัณฑิตเรียกว่า ปริพาชก
ผู้บรรลุธรรมที่ควรบรรลุ

ลำดับนั้น สกยปริพาชกชั้นชมยินดีภาชิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว
ดีใจ เบิกบาน แซ่มนั้น เกิดปีติโสมนัส ลุกจากที่นั่ง ทำผ้า
เชวียงบ่าข้างหนึ่ง ประคอง อัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับ
แล้วได้สดุดีพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาที่เหมาะสม เฉพาะพระพักตร์ว่า

[๕๔๔] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ผู้มีปัญญาดูจแผ่นดิน
พระองค์ทรงกำจัดมิจนาภิฏฐิ ๓ และมิจนาภิฏฐิ ๖๐
ที่อาศัยคัมภีร์เป็นหลักการของพวกสมณะลัทธิอื่น
ซึ่งอาศัยอักษรสื่อความหมาย และสัญญาที่วิปริต
ทรงก้าวพ้นความมืดคือโอฆะได้แล้ว

[๕๔๕] พระองค์ทรงเป็นผู้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ เป็นผู้ถึงฝั่ง
ทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ข้าพระองค์ตระหนักในพระองค์ว่า มีอาสวะสิ้นแล้ว
พระองค์ทรงมีความรู้เรื่อง มีความรู้ มีปัญญามาก
ได้ทรงแนะนำข้าพระองค์ผู้ทำที่สุดทุกข์ให้ข้ามได้แล้ว

[๕๔๖] เพราะพระองค์ได้ทรงทราบปัญหาที่ข้าพระองค์
สงสัย

ทรงช่วยให้ข้าพระองค์ข้ามพ้นความลังเลใจ
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระมุณี
ผู้ทรงบรรลุธรรมที่ควรบรรลุในแนวทางของมุณี
ไม่มีกิเลสฝั่งแน่นพระทัย
ทรงเป็นเฝ้าพันธุแห่งพระอาทิตย์
ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ผู้ทรงสงบเสงี่ยมอย่างยิ่ง

[๕๔๗] พระองค์ผู้มีพระจักขุ ได้ทรงพยากรณ์ปัญหาข้อ
สงสัย

ที่เคยมีมาก่อนของข้าพระองค์จนหมดสิ้นแล้ว
พระองค์ไม่มีนิรวณ จึงนับว่าเป็นพระมุณี

ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองแน่แท้

[๕๔๘] อนึ่ง ความคับแค้นใจทั้งหมด

พระองค์ทรงกำจัดตัดถอนได้แล้ว

พระองค์จึงมีพระทัยเยือกเย็น

มีการอบรมตนถึงที่สุดแล้ว มีพระปัญญาทรงจำมั่นคง

มีความบากบั่นในสัจจะเป็นนิตย

[๕๔๙] เทวดาทั้ง ๒ พวกที่อาศัยอยู่ ณ นารทบรรพต
ทั้งหมด

พากันชื่นชมอนุโมทนาพระองค์ผู้ประเสริฐ

ยิ่งใหญ่ในหมู่คนผู้ประเสริฐ ผู้ทรงมีความเพียรยิ่งใหญ่

ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่

[๕๕๐] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย

ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษสูงสุด

ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์

ไม่มีผู้ใดเลยที่จะทรงคุณเสมอด้วยพระองค์

ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก

[๕๕๑] พระองค์ทรงเป็นสัพพัญญูพุทธเจ้า

เป็นพระศาสดา เป็นพระมุนีครอบงำมารได้

ทรงตัดอนุสัยกิเลสได้ ทรงข้ามห้วงน้ำใหญ่คือสงสารได้แล้ว

ยังทรงช่วยหมู่มสัตว์นี้ให้ข้ามตามไปได้ด้วย

[๕๕๒] พระองค์ทรงล่วงพ้นอุปธิกิเลสได้

ทำลายอาสวะได้แล้ว ไม่มีอุปาทาน (ความถือมั่น)

ละความหวาดกลัวภัยได้ เหมือนพญาราชสีห์ไม่กลัวต่อหมู่มนุษย์

๑

[๕๕๓] พระองค์ไม่ทรงติดอยู่ในบุญและบาปทั้งสอง

เหมือนดอกบัวขาวที่สวยงามไม่ติดอยู่ในน้ำ

ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร

ขอพระองค์โปรดเหยียดพระบาทออกมาเถิด

สภียะจะขอถวายอภิวัตพระยุคลบาทของพระศาสดา

ลำดับนั้น สภียปริพาชกหมอบลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค
ด้วย เคารพแล้ว ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระ

ภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิต
ของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมอย่าง

แจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่
ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีป ในที่มืด โดย

ตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้ง

พระธรรมและภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้
บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเกิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สกียะ ผู้เคยเป็นอัญเดียรถีย์มาก่อน หวังจะ
บรรพชา อุปสมบทในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาสเป็นเวลา ๔ เดือน เมื่อ
ครบ ๔ เดือนแล้ว ภิกษุทั้งหลายพอใจจึงจะบรรพชาอุปสมบทให้เป็นภิกษุ
แต่ในเรื่องการอยู่ปริวาสนี้ เราก็อธิบายความแตกต่างของแต่ละบุคคล

สกียปริพาชกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าผู้เคยเป็น
อัญเดียรถีย์มาก่อน หวังจะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่
ปริวาสเป็นเวลา ๔ เดือน เมื่อครบ ๔ เดือนแล้ว ภิกษุทั้งหลายพอใจจึงจะ
บรรพชาอุปสมบทให้เป็นภิกษุ ข้าพระองค์ก็จะขออยู่ปริวาสเป็นเวลา
๔ ปี เมื่อครบ ๔ ปี หากภิกษุทั้งหลายพอใจก็ขอโปรดบรรพชาอุปสมบทให้
ข้าพระองค์เป็นภิกษุด้วยเถิด

ลำดับนั้น สกียปริพาชกก็ได้รับการบรรพชาอุปสมบทในสำนักพระผู้มี
พระภาค เมื่อท่านพระสกียะอุปสมบทได้ไม่นาน ก็จากไปอยู่ผู้เดียว ไม่
ประมาณ มีความ เพียร อุทิศกายและใจ ไม่นานนักก็ทำให้
แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่ง พรหมจรรย์ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญา อันยิ่งเอง
เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควร
ทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

จึงเป็นอันว่า ท่านพระสกียะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดา
พระอรหันต์ ทั้งหลาย

สกียสูตรที่ ๖ จบ

๑. เสดสูตร๑

ว่าด้วยเสลพราหมณ์

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน

๑,๒๕๐ รูป เสด็จเที่ยวจาริกไปในอังคตตราปนชนบท เสด็จถึงอาปน
นิคมของชาวอังคตตราป- ชนบท

เกณียชฎิลได้สดับข่าวว่า ได้ยินว่า พระสมณโคดมศากยบุตร เสด็จ
ออก ผนวชจากศากยตระกูลกำลังเสด็จจาริกอยู่ในอังคตตราปนชนบท
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป เสด็จไปตามลำดับจนถึงอา
ปนนิคมแล้ว ท่านพระ- โคดมนั้นมีกิตติศัพท์อันงามขจรไปแล้วอย่าง
นี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้
ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชา และจรณะ เสด็จไปได้ รู้
แจ้งโลก เป็นสารถิ์ฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดา ของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระผู้มี
พระภาค พระองค์นั้น ทรงรู้แจ้งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม

โลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์
เองแล้ว ทรงประกาศให้ผู้อื่น รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมมีความงามใน
เบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรง
ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ บริบูรณ์ครบถ้วน
การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้ เป็นความดีอย่างแท้จริง

เกณียชฎิลนิมนต์เสวยภัตตาหาร

หลังจากนั้น เกณียชฎิลได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้
สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึก
ถึงกัน แล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เกณียชฎิลเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับ
เอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาหาญแกล้วกล้า ปล่อยขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง
ด้วยธรรมิกถาแล้ว ครั้นนั้นเกณียชฎิลผู้อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็น
ชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาหาญแกล้วกล้า ปล่อย
ขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า ขอท่านพระโคดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระ
องค์ในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อเกณียชฎิลกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเขา
ดังนี้ว่า เกณียะ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป แม้ท่านก็ยังเลื่อมใสใน
พวกพราหมณ์ยิ่งนัก

แม้ครั้งที่ ๒ เกณียชฎิลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระ
โคดม ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป ทั้งข้าพระองค์เป็นผู้
เลื่อมใสในพวกพราหมณ์ ก็จริง ถึงอย่างนั้น ขอท่านพระโค
ดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของ ข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้
เถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเขาว่า เกณียะ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐
รูป แม้ท่านก็ยังเลื่อมใสในพวกพราหมณ์ยิ่งนัก

แม้ครั้งที่ ๓ เกณียชฎิลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระ
โคดม ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป ทั้งข้าพระองค์เป็นผู้
เลื่อมใสในพวกพราหมณ์ ก็จริง ถึงอย่างนั้น ขอท่านพระโคดมพร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของข้าพระองค์ ในวันพรุ่งนี้เถิด
พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุชนี เมื่อ
เกณียชฎิลทราบอาการ ที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากที่นั่ง
เข้าไปสู่อำศรมของตนแล้วเรียกพวกมิตร คนสนิท และญาติสาโลหิตมาบ
อกว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอแจ้งให้ทราบว่า ข้าพเจ้าได้นิมนต์พระสมณ
โคดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหาร เข้าวันพรุ่งนี้ จึงขอ
ให้ท่านทั้งหลายสละแรงกายช่วยเหลือข้าพเจ้าด้วยเถิด ชนเหล่านั้น รับคำ

แล้ว บางพวกชุดที่ทำเตา บางพวกฝาฟืน บางพวกล้างถ้วยโถโอชาม บางพวกจัดหาน้ำใช้น้ำฉัน บางพวกปูอาสนะ ส่วนเกณียชฎิลลงมือตบแต่งโรงประรำพิธีเอง ที่เดียว

เสลพราหมณ์ได้ฟังคำว่าพุทฺธะ

สมัยนั้น เสลพราหมณ์อาศัยอยู่ที่ป่าอาปนนิคม เป็นผู้มีความรู้จบไตรเพท พร้อมทั้งนิพนธ์ทุกศาสตร์ เกณศาสตร์ อักษรศาสตร์ และประวัติศาสตร์ รู้ตัวบท และไวยากรณ์ ชำนาญโลกายตศาสตร์ และการทำนายลักษณะมหาบุรุษ ทั้งยัง เป็นอาจารย์สอนมนตร์แก่มาณพจำนวน ๓๐๐ คนอีกด้วย

สมัยนั้น เกณียชฎิลก็เป็นผู้หนึ่งที่มีความเลื่อมใสในเสลพราหมณ์มาก ขณะนั้น เสลพราหมณ์กำลังเดินพักผ่อนพร้อมกับมาณพ ๓๐๐ คนติดตามไปทาง ๆ ผ่านไปทางอาศรมของเกณียชฎิล ได้เห็นคนบางพวกกำลังชุดที่ทำเตา ฯลฯ บางพวกปู อาสนะ ส่วนเกณียชฎิลกำลังลงมือตบแต่งโรงประรำพิธีเองที่เดียว ครั้นเห็นดังนั้น จึงกล่าวกับเกณียชฎิลดังนี้ว่า ท่านเกณียะ จะมีพิธีอาวามงคล วิวามงคลหรือ พิธีบูชามหาไยถุจะปรากฏแก่ท่าน หรือท่านได้ทูลเชิญพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ให้เสด็จมาเสวยพระกระยาหารพร้อมกับข้าราชการบริพารในเช้าวันพรุ่งนี้หรือ

เกณียชฎิลบอกว่า ข้าแต่ท่านเสละ อาวามงคล วิวามงคลไม่มีแก่ข้าพเจ้า ทั้งพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ข้าพเจ้าก็ได้ทูลเชิญเสด็จมาเสวยพระกระยาหาร พร้อมทั้งข้าราชการบริพารในเช้าวันพรุ่งนี้เลย แต่พิธีมหาไยถุได้ปรากฏแก่ข้าพเจ้า เนื่องจากพระสมณโคดมศากยบุตรผู้เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล กำลังเสด็จจาริกไปในอังคตตราปนชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป เสด็จมา ตามลำดับจนถึงอาปนนิคมแล้ว ท่านพระโคดมพระองค์นั้นมีพระกิตติศัพท์อันงาม ชจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นพระพุทฺธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ข้าพเจ้าได้นิมนต์พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์มานั้นภัตตาหารในเช้าวันพรุ่งนี้

เสลพราหมณ์ถามว่า ท่านเกณียะ ท่านกล่าวคำว่า พุทฺธะ หรือ

เกณียชฎิลตอบว่า ท่านเสละ ใช่ ข้าพเจ้ากล่าวคำว่า พุทฺธะ

เสลพราหมณ์ถามย้ำอีกว่า ท่านเกณียะ ท่านกล่าวคำว่า พุทฺธะ หรือ

เกณียชฎิลก็ตอบย้ำว่า ท่านเสละ ใช่ ข้าพเจ้ากล่าวคำว่า พุทฺธะ

ลำดับนั้น เสลพราหมณ์ได้คิดว่า ว่าตามลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ในคัมภีร์มนตร์ของพวกเราระบุว่า แม้แต่เสียงประกาศ คือคำว่า พุทฺธะ นี้ก็หา ได้ยากในโลก ซึ่งมหาบุรุษผู้ประกอบด้วย

ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ย่อมมี
ไม่เป็นอย่างอื่น คือ

คติ ๒ ประการเท่านั้น

ถ้าอยู่ครองเรือนก็จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ปกครอง
แผ่นดินโดยธรรม พระราชอำนาจแผ่ไปทั่วปฐพีมีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็น
ขอบเขต ทรงชนะข้าศึกทั้งภายในและภายนอก มีพระราชอาณาจักรมั่นคง
ทรงสมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑๒ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว
มณีแก้ว นารีแก้ว คหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว พระองค์มีพระราชโอรสมาก
กว่า ๑,๐๐๐ พระองค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีพระรูป สง่างามสมเป็นวีร
กษัตริย์ สามารถจะทำลายกองทัพข้าศึก พระองค์ทรงพิชิตชัยโดย
คุณธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ทรงครอบครองแผ่นดินนี้
ซึ่งมีสมุทรสาครเป็นขอบเขต

ถ้าเสด็จออกจากเรือนผนวชเป็นบรรพชิต จะสำเร็จเป็นพระอรหันต
สัมมา- สัมพุทธเจ้า มีหลังคาคือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก

เสลพราหมณ์ถามว่า ท่านเกณียะ ขณะนี้ท่านพระโคตมผู้เป็นพระ
อรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ที่ไหน

เสลพราหมณ์เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

เมื่อเสลพราหมณ์ถามอย่างนี้แล้ว เกณียชฎิลได้ยกแขนขาขึ้นได้
กล่าวกับ เสลพราหมณ์ดังนี้ว่า ท่านเสละ ท่านจงเดินไปทาง
บริเวณทิวไม้สีเขียวนั้นเถิด เมื่อได้ฟังดังนั้น เสลพราหมณ์พร้อมทั้ง
มาณพ ๓๐๐ คน จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ พลองเรียก
มาณพเหล่านั้นมาเตือนว่า ท่านทั้งหลาย จงอย่า ส่งเสียงดัง ค่อย ๆ
เดินตามกันไปให้เป็นระเบียบ เพราะท่านผู้เจริญเหล่านั้นชอบอยู่
ตามลำพังดูจพญาราชสีห์ให้ยินดีได้ยาก อนึ่ง ขณะที่เรากำลังสนทนากับพระ
สมณ-โคตม ขอพวกท่านอย่าพูดสอดแทรกขึ้น รอให้เราสนทนาจบเสีย
ก่อน

เมื่อตักเตือนศิษย์อย่างนี้แล้ว เสลพราหมณ์พาศิษย์เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอเป็นที่
บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน แล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร พลองตรวจดู
ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ในพระวรกายของพระผู้มีพระภาค ก็ได้เห็น
ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการในพระวรกายของพระผู้มีพระภาคเป็นส่วน
มาก เว้นอยู่เพียง ๒ ประการ จึงยังเคลือบแคลง สงสัย ไม่มั่นใจ ไม่ยอมรับ
ในลักษณะมหาบุรุษอีก ๒ ประการ คือ (๑) พระคฤหาฐานที่เร้นอยู่ในฝัก
(๒) พระชีวหาที่ยาวยิ่ง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า เสลพราหมณ์นี้เห็นลักษณะมหา
บุรุษ ๓๒ ประการของเราเป็นส่วนมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ จึงยัง
เคลือบแคลง สงสัย ไม่มั่นใจ ไม่ยอมรับในลักษณะมหาบุรุษอีก

๒ ประการ คือ (๑) พระคฤหฐานที่เร้นอยู่
ชีวหาที่ยาวยิ่ง

ในฝัก (๒) พระ

ทันใดนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธาภิสังขารให้เสลพรา
หมณ์ได้เห็นพระคฤหฐานที่เร้นอยู่ในฝัก และทรงแลพระชีวหาสอดเข้า
ช่องพระกรรณทั้ง ๒ สลับกันไปมา แล้วทรงย้ายกลับมาสอดเข้าช่องพระ
นาสิกทั้งสองสลับกัน แล้วจึง ทรงแผ่พระชีวหาปิดบริเวณพระนลาฏ
ทั้งหมด

เสลพราหมณ์กับศิษย์กราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท

เสลพราหมณ์คิดว่า พระสมณโคดมทรงประกอบด้วยลักษณะมหา
บุรุษ ๓๒ ประการบริบูรณ์ ไม่บกพร่อง แต่เรายังไม่ทราบว่าจะองค์เป็น
พระพุทธานุเจ้าจริง หรือไม่ เราเคยฟังคำของพราหมณ์ทั้งหลายผู้สูง
วัย เป็นผู้ใหญ่ เป็นอาจารย์ต่อ ๆ กันมา กล่าวสอนไว้ว่า พระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมแสดง พระองค์ให้ปรากฏในเมื่อ
บุคคลกล่าวถึงคุณของพระองค์ อย่างกระนั้นเลย เราควรชมเชยพระสมณโค
ดมเฉพาะพระพักตร์เป็นคาถาที่เหมาะสม

เมื่อคิดได้ดังนั้น เสลพราหมณ์จึงสดุดีพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาที่
เหมาะสม เฉพาะพระพักตร์ว่า

[๕๕๔] ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์เสด็จอุบัติมาดีแล้ว
มีพระวิริยภาพ มีพระวรกายสมบุรุษ
มีพระรัศมีเรืองงาม เป็นผู้นำที่ศนาอย่างยิ่งนัก
มีพระฉวีวรรณเปล่งปลั่งดั่งทอง
มีพระเขี้ยวแก้วขาวสะอาด

[๕๕๕] เพราะพระลักษณะมหาบุรุษ
ที่มีปรากฏแก่มหาบุรุษนั้น
ย่อมมีปรากฏในพระวรกายของพระองค์อย่างครบถ้วน

[๕๕๖] พระองค์มีพระเนตรแจ่มใส มีพระพักตร์ผุดผ่อง
มีพระวรกายสูงใหญ่ตรง
มีพระเดช ทรงรุ่งเรืองอยู่ในท่ามกลางหมู่สมณะ
เหมือนดวงอาทิตย์รุ่งเรืองอยู่ ฉะนั้น

[๕๕๗] พระองค์เป็นภิกษุ มีคุณสมบัติงดงามน่าชม
มีพระฉวีวรรณผุดผ่องดั่งทอง
พระองค์มีพระวรรณะสูงส่งถึงเพียงนี้
จะเป็นสมณะไปทำไม

[๕๕๘] พระองค์ควรเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ที่องอาจในหมู่พลรบ ทรงปราบปรามชนะไพรี
ทรงเป็นใหญ่ในภาคพื้นชมพูทวีป
ซึ่งมีสมุทรสาครทั้งสี่เป็นขอบเขต

[๕๕๙] ข้าแต่พระโคตม ขอเชิญพระองค์ขึ้นครองราชย์
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิจอมมนุษย์ตามพระราชประเพณี
ที่กษัตริราชโดยพระชาติได้เสวยราชย์
มีหมู่เสวกามาตย์เสด็จตามพระองค์เกิด

[๕๖๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
เสลพราหมณ์ เราเป็นพระราชาอยู่แล้ว
คือเป็นพระธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม
ยังธรรมจักรที่ไม่มีใคร ๆ หมุนไปได้ ให้หมุนไปได้

[๕๖๑] (เสลพราหมณ์กราบทูลดังนี้)
ข้าแต่พระโคตม พระองค์ทรงปฏิญาณว่า
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม
ทั้งยังตรัสยืนยันว่ายังธรรมจักรให้หมุนไปได้

[๕๖๒] ใครหนอเป็นเสนาบดีของพระองค์ผู้เจริญ
เป็นสาวกผู้ประพฤติตามเบื้องพระยุคลบาทของพระองค์ผู้เป็น

ศาสดา

ได้

ใครจะช่วยประกาศธรรมจักรที่พระองค์ทรงให้หมุนไปแล้วนี้

[๕๖๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
เสลพราหมณ์ สารีบุตรผู้เกิดตามตถาคต
จะช่วยประกาศธรรมจักรที่ยอดเยี่ยม
ซึ่งเราให้หมุนไปแล้ว

[๕๖๔] พราหมณ์ เราได้รู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้อย่างยิ่ง
ได้เจริญธรรมที่ควรให้เจริญ
ได้ละธรรมที่ควรละได้แล้ว
เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า

[๕๖๕] พราหมณ์ ท่านจงขจัดความสงสัยในตัวเราเสีย
จงน้อมใจเชื่อเราเสียเถิด
การได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเนื่อง ๆ
เป็นโอกาสที่หาได้ยาก

[๕๖๖] ผู้จะปรากฏเนื่อง ๆ ในโลก
ย่อมเป็นการหาได้ยาก
พราหมณ์ เรานั้น เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นหมอผ่าตัดลูกศรคือกิเลสชั้นเยี่ยม

[๕๖๗] เราเป็นผู้ประเสริฐสุด ไม่มีผู้เปรียบเทียบ
ย้ายิมารและเสนามารได้
ควบคุมอมิตร๑ทั้งปวงไว้ในอำนาจ
ไม่มีภัยจากที่ไหน เบิกบานอยู่

[๕๖๘] (เสลพราหมณ์กล่าวดังนี้)
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอเชิญพระองค์
จงทรงใคร่ครวญคำของข้าพระองค์นี้
เหมือนอย่าง que พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ
เป็นหมอผ่าตัดลูกศรคือกิเลส
เป็นมหาวิระได้ตรัสไว้
เหมือนพญาราชสีห์บรรลือสีหนาทอยู่ในป่า

[๕๖๙] ใครเห็นพระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐสุด
ไม่มีผู้เปรียบเทียบ
ย่ำยีมารและเสนามารได้ จะไม่พึงเลื่อมใสเล่า
ถึงคนผู้เกิดในตระกูลต่ำก็ยังเลื่อมใส

[๕๗๐] ผู้ปรารถนาจะตามฉัน ก็เชิญมา
หรือผู้ที่ไม่ปรารถนา ก็เชิญกลับไป
ฉันจะบวชในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระปัญญาประเสริฐนี้

[๕๗๑] (มาณพเหล่านั้นกล่าวดังนี้)
หากท่านอาจารย์ประทับใจคำสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นนี้
แม้เราทั้งหลายก็จะบวช
ในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระปัญญาประเสริฐ

[๕๗๒] พราหมณ์ ๓๐๐ คนนี้พากันประนมมือ ทูลขอพร
รพชาว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลาย
จะประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักของพระองค์

[๕๗๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
เสละ พรหมจรรย์ เรากล่าวไว้ดีแล้ว
ผู้บรรลุมะเห็นได้เอง ให้ผลไม่จำกัดกาล
ในศาสนาที่มีการบรรพชาไม่ไร้ผล๑
เมื่อคนที่ไม่ประมาท หมั่นศึกษาอยู่

เสลพราหมณ์พร้อมทั้งบริวารได้รับการบรรพชาอุปสมบทในสำนัก
ของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ฝ่ายเกณียชฎิล ครั้นคืนนั้นผ่านไป สั่งให้จัดของขบฉันอย่างประณีต
ไว้ในอาศรม ของตนแล้วส่งคนไปกราบทูลภักตฤคกาลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้
เจริญ ได้เวลาแล้ว ภักตอาหารเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

ขณะนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตร และจีวร เสด็จไปยังอาศรมของเกณียชฎิลแล้วประทับนั่งเหนืออาสนะที่เขาปูไว้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์

จากนั้น เกณียชฎิลได้นำของขบฉันอันประณีต ประเคนภิกษุสงฆ์มีพระ- พุทธเจ้าเป็นประธานให้อิ่มหนำสำราญ ด้วยตนเอง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้วทรงวางพระหัตถ์ เกณียชฎิลเลือกเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่งแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร

พระพุทธรเจ้าทรงอนุโมทนาแก่เกณียชฎิล

พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่เกณียชฎิลด้วยพระคาถาดังนี้

[๕๖๔] การบูชาไฟเป็นการบูชาอภัยอันประเสริฐ

ว่าด้วยเรื่องฉันท สามีตริฉันทเป็นฉันทอันดับแรก

พระราชาเป็นประมุขของมนุษย์ทั้งหลาย

สมุทตราครเป็นศูนย์รวมแห่งแม่น้ำทั้งหลาย

[๕๖๕] ดาวนักษัตรทั้งหลาย มีดวงจันทร์เด่นสกา

มวลความร้อนมีดวงอาทิตย์เป็นเจ้า

หมู่ชนผู้มุ่งแสวงบุญอยู่มีพระสงฆ์เท่านั้น

เป็นทางเจริญแห่งบุญแท้จริงของผู้บูชา

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่เกณียชฎิลด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้วก็เสด็จ ลุกจากอาสนะจากไป

ต่อมา ท่านพระเสละพร้อมด้วยภิกษุผู้เป็นบริวารจากไปอยู่เพียงลำพัง ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็น ที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

จึงเป็นอันว่า ท่านพระเสละพร้อมด้วยภิกษุผู้เป็นบริวารได้เป็นพระอรหันต์จำนวนหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ครั้งนั้น ท่านพระเสละพร้อมด้วยภิกษุผู้เป็นบริวารได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ห่มจีวรเฉวียงบา ประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลด้วยคาถาว่า

[๕๖๖] ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ

ข้าพระองค์ทั้งหลายถึงพระองค์เป็นสรณะครบ ๘ วันนับจาก

วันนี้

จึงเป็นอันว่าข้าพระองค์ทั้งหลายฝึกฝนตนสำเร็จ

ในศาสนาของพระองค์ใช้เวลา ๗ วันเท่านั้น

[๕๖๗] พระองค์ทรงเป็นสัพพัญญูพุทธเจ้า

เป็นพระศาสดา เป็นพระมุนีครอบงำมารได้
ทรงตัดอนุสัยกิเลสได้ ทรงข้ามห้วงน้ำใหญ่คือสงสารได้แล้ว
ยังทรงช่วยหมู่สัตว์นี้ให้ข้ามตามไปได้ด้วย

[๕๖๘] พระองค์ทรงล่วงพ้นอุปธิกิเลสได้
ทำลายอาสวะได้แล้ว ไม่มีอุปาทาน
ละความหวาดกลัวภัยได้ เหมือนพญาราชสีห์ไม่กลัวต่อหมู่น้ำ

๑

[๕๖๙] ภิกษุ ๓๐๐ รูปนี้ ยืนประนมมือกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแก้แล้วแล้ว
ขอพระองค์โปรดเหยียดพระยุคลบาทออกมาเถิด
ขอเชิญท่านผู้ประเสริฐทั้งหลาย
ถวายอภิวัตตพระยุคลบาทของพระศาสดาเถิด

เสลสูตรที่ ๑ จบ

๘. สัลลสูตร

ว่าด้วยลูกศรคือกิเลส

(พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระสูตรนี้แก่อุบาสกคนหนึ่งผู้โศกเศร้า
เพราะบุตรตายด้วยพระคาถาดังนี้)

[๕๗๐] ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้
ไม่มีนิมิตใด ใคร ๆ รู้ไม่ได้ ทั้งลำบาก
สันนิทเดียว และประกอบด้วยทุกข์

[๕๗๑] วิธีที่สัตว์ผู้เกิดมาแล้วจะไม่ตายย่อมไม่มี
แม้จะอยู่ไปจนถึงชรา ก็จะต้องถึงแก่ความตาย
เพราะสัตว์ทั้งหลายมีความตายอย่างนี้เป็นธรรมดา

[๕๗๒] สัตว์ที่เกิดมาแล้ว มีภัยจากความตายเป็นนิตย์
เหมือนผลไม้สุกแล้วมีภัยจากการหล่นไปในเวลาเช้า ฉะนั้น

[๕๗๓] ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำไว้ทั้งหมด
มีความแตกเป็นที่สุด ฉะนั้น
ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็เป็นฉนั้น

[๕๗๔] มนุษย์ ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ และฉลาด ทั้งหมด
ย่อมไปสู่อำนาจความตาย มีความตายรออยู่ข้างหน้า

[๕๗๕] เมื่อมนุษย์เหล่านั้นถูกความตายครอบงำอยู่
กำลังจะจากโลกนี้ไปสู่ปรโลก
บิดาก็ต้านทานบุตรไว้ไม่ได้
หรือหมู่ญาติก็ต้านทานญาติไว้ไม่ได้

[๕๗๖] เมื่อพวกญาติ กำลังเพ่งมองดูอยู่
ร่ำพันกันเป็นอันมากอยู่นั้นแหละว่า จงดูสัตว์แต่ละตน ๆ
ถูกความตายนำไป เหมือนโคถูกนำไปฆ่า ฉะนั้น

[๕๘๓] สัตว์โลกถูกความแก่และความตายครอบงำอยู่
อย่างนี้๑

เพราะฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายทราบชัด
ความเป็นจริงของสัตว์โลกแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก

[๕๘๔] ท่านไม่รู้ทางของผู้มาหรือผู้ไป
เมื่อไม่เห็นที่สุดทั้ง ๒ นี้ ถึงจะคร่ำครวญไปก็ไร้ประโยชน์

[๕๘๕] หากผู้ที่หลงคร่ำครวญ เบียดเบียนตนอยู่
จะพึงนำประโยชน์อะไรมาได้บ้าง
บัณฑิตผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์ก็จะพึงกระทำเช่นนั้นบ้าง๒

[๕๙๐] บุคคลจะได้รับความสะดวก เพราะการร้องไห้
เพราะความเศร้าโศกก็หาไม่
ทุกข์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นยิ่งขึ้น
และร่างกายของเขามีแต่จะชืดเชียวลง

[๕๙๑] ผู้ที่เบียดเบียนตนเอง ย่อมจะชুবวม ไม่ผ่องใส
สัตว์ทั้งหลายผู้ละไปสู่ปรโลก
หาคุ้มครองตนอยู่ด้วยการคร่ำครวญนั้นได้ไม่
ฉะนั้น การคร่ำครวญจึงเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์๑

[๕๙๒] ผู้ทอดถอนใจถึงคนที่ตายไปแล้วอยู่เสมอ
บรรเทาความเศร้าโศกไม่ได้
ตกอยู่ในอำนาจแห่งความเศร้าโศก
ย่อมได้รับทุกข์มากขึ้น

[๕๙๓] ท่านจงดูแม้คนเหล่านี้ผู้ใกล้จะตายไปตามกรรม
และสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ผู้ตกอยู่ในอำนาจมัจจุราช
ต่างพากันดิ้นรนอยู่ทั้งนั้น

[๕๙๔] อาการใด ๆ ที่สัตว์ทั้งหลายสำคัญหมาย
อาการนั้น ๆ ย่อมแปรผันเป็นอื่นไป๒
การพลัดพรากจากกันและกันเช่นนี้ มีอยู่เป็นประจำ
ท่านจงพิจารณาดูความเป็นจริงของสัตว์โลกเกิด

[๕๙๕] บุคคลแม้จะดำรงชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี
หรือเกินไปบ้างก็ตาม ก็ต้องพลัดพรากจากหมู่ญาติ
และต้องละทิ้งชีวิตไว้ในโลกนี้แน่นอน

[๕๙๖] เพราะฉะนั้น บุคคลพึงธรรมเทศนาของพระ
อรหันต์แล้ว

เห็นคนล่วงลับดับชีวิตไป กำหนดรู้ว่าผู้ล่วงลับดับชีวิตไปนั้น
ไม่สามารถฟื้นคืนชีวิตอยู่ร่วมกับเราได้อีก
ควรกำจัดความคร่ำครวญ

[๕๙๗] ถิรชนผู้มีปัญญา จลตปราชญ์เปรี๊ยะ

ควรขจัดความโศกเศร้าที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน
เหมือนลมพัดจนปลิวไป
เหมือนคนใช้น้ำดับไฟที่กำลังไหม้ลูกกลม ฉะนั้น

[๕๔๘] บุคคลผู้แสวงหาความสุขแก่ตน
ควรกำจัดความคร่ำครวญ ความทะยานอยาก
และโทมนัสของตน
ควรถอนลูกศรคือกิเลสของตน

[๕๔๙] บุคคลผู้ถอนลูกศรคือกิเลสได้แล้ว
เป็นผู้ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย
ถึงความสงบใจ ล่วงพ้นความเศร้าโศกได้ทั้งหมด
ไม่มีความเศร้าโศก เชื่อว่าดับกิเลสได้แล้ว

สัลลสูตรที่ ๘ จบ

๙. วาเสฏฐสูตร

ว่าด้วยวาเสฏฐมาณพทูลถามปัญหา

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราวป่าอิจฉานังคละ ใกล้หมู่บ้าน
อิจฉานังคละ สมัยนั้น พราหมณ์มหาศาลมีชื่อเสียงเป็น
จำนวนมาก คือ จังกีพราหมณ์ ตารุกขพราหมณ์ โปกขรสาติพราหมณ์ ชา
ณฺสโสณิพราหมณ์ โตทยยพราหมณ์ และพราหมณ์มหาศาลมีชื่อเสียง
อื่น ๆ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอิจฉานังคละ

ครั้งนั้น วาเสฏฐมาณพและการทวาชมาณพกำลังเดินเล่นพักผ่อน
ระหว่างนั้นได้สนทนาถึงข้อความนี้ว่า เพื่อนเอ๋ย บุคคลชื่อว่าพราหมณ์
โดยวิธีอย่างไร

การทวาชมาณพกล่าวอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ๋ย บุคคลที่เกิดมาดีทั้ง ๒ ฝ่าย
คือทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา ถือปฏิสนธิบริสุทธิ์ดีตลอดเจ็ดชั่วบรรพบุรุษ
ไม่มีใคร จะคัดค้านตำหนิได้เพราะอ้างถึงชาติตระกูล เพื่อนเอ๋ย เพราะเหตุ
ดังกล่าวมานี้ บุคคลนั้นจึงชื่อว่า พราหมณ์

วาเสฏฐมาณพกล่าวอย่างนี้ว่า เพื่อนเอ๋ย บุคคลเป็นผู้มีศีล สมบูรณ์
ด้วยวัตร เพราะเหตุดังกล่าวมานี้จึงชื่อว่า พราหมณ์

การทวาชมาณพไม่สามารถให้วาเสฏฐมาณพยอมรับเหตุผลของตน
ได้ ฝ่าย วาเสฏฐมาณพก็ไม่สามารถให้การทวาชมาณพยอมรับเหตุผลของ
ตนได้เช่นกัน

ลำดับนั้น วาเสฏฐมาณพได้กล่าวเชิงปรึกษากับการทวาชมาณพว่า
การทวาชะ เพื่อนรัก พระสมณโคดมศากยบุตรพระองค์นี้เสด็จออก
ผนวชจากศากยตระกูล ประทับอยู่ที่ราวป่าอิจฉานังคละ ใกล้หมู่บ้าน
อิจฉานังคละ ก็ท่านพระโคดมนี้มีกิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระ

ผู้มีพระภาค การทวาชะเพื่อนรัก เราทั้งสองเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม ณ ที่ประทับกันเกิด แล้วเราจะทูลถามถึงเรื่องนี้กับพระองค์ จะได้จดจำข้อความที่พระองค์ทรงพยากรณ์แก่เรา

การทวาชมาณพรับคำว่าเสฏฐมาณพว่า อย่างนั้นก็ได้เพื่อน
ต่อจากนั้น วาเสฏฐมาณพและการทวาชมาณพได้พากันเข้าไปเฝ้า
พระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคพอ
เป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร วาเส
ฏฐมาณพได้กราบทูลพระผู้มี พระภาคด้วยคาถาว่า

[๖๐๐] ข้าพระองค์ทั้งสองเป็นผู้ได้รับยกย่อง
และรับรองจากอาจารย์ว่า เป็นผู้ได้ศึกษาจบไตรเพท
ข้าพระองค์เป็นหัวหน้าศิษย์ของโปกขรชาติพราหมณ์
ส่วนการทวาชมาณพนี้เป็นหัวหน้าศิษย์ของตารุกขพราหมณ์

[๖๐๑] ข้าพระองค์ทั้งสอง ศึกษาจบไตรเพท
ตามที่อาจารย์ผู้แตกฉานอบรมสั่งสอน
เป็นผู้เข้าใจทั่วทุก ข้านาญไวยากรณ์
ในพระเวทเทียบเท่าอาจารย์

[๖๐๒] ข้าแต่พระโคดม ข้าพระองค์ทั้งสองนั้นเกิดโต้เถียงกัน
ในเรื่องเหตุที่ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์
การทวาชมาณพกล่าวว่า
บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะชาติกำเนิด
ส่วนข้าพระองค์กล่าวว่า

บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะกรรม
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ
ขอพระองค์ทรงทราบอย่างนี้เกิด

[๖๐๓] ข้าพระองค์ทั้งสองนั้นไม่สามารถตกลงกันได้
จึงพากันมาทูลถามพระองค์ผู้ทรงปรากฏพระนามว่า
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๖๐๔] ข้าพระองค์ทั้งสองประนมมือถวายนมัสการ
พระองค์

ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลก
เหมือนชนทั้งหลายประนมมือ
น้อมไหว้พระจันทร์วันเพ็ญโดยทั่วถึงกัน

[๖๐๕] ข้าพระองค์ทั้งสองขอทูลถามพระโคดมผู้มีพระ
จักขุ

ผู้เสด็จอุบัติดีแล้วในโลกว่า
บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด
หรือเพราะกรรมหนอ

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกข้าพระองค์ทั้งสอง
ผู้ไม่รู้ให้รู้จักพราหมณ์ที่แท้จริงด้วยเถิด
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๖๐๖] วาเสฏฐะ เราจะพยากรณ์ถึงความพิสดาร
แห่งชาติกำเนิดของสัตว์ทั้งหลาย
ตามลำดับความเหมาะสมแก่เธอ
เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายมีชาติกำเนิดแตกต่างกันหลายเผ่าพันธุ์

[๖๐๗] เธอทั้งหลายย่อมรู้จักหญ้าและต้นไม้อัน
แต่หญ้าและต้นไม้อันนี้ไม่ยอมรับว่าเป็นหญ้าเป็นต้นไม้
หญ้าและต้นไม้นั้นมีสัณฐานสำเร็จมาแต่กำเนิด
เพราะธรรมชาติของมันต่างกัน

[๖๐๘] ต่อไป เธอทั้งหลายจงรู้จักแมลง ตั๊กแตน
ตลอดจนถึงมดดำ มดแดง
สัตว์เหล่านั้นต่างมีรูปร่างสัณฐานไปตามกำเนิด
เพราะกำเนิดของสัตว์เหล่านั้นต่างกัน

[๖๐๙] เธอทั้งหลายจงรู้จักสัตว์สี่เท้า ทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่
สัตว์เหล่านั้นมีรูปร่างสัณฐานไปตามกำเนิด
เพราะกำเนิดของสัตว์เหล่านั้นต่างกัน

[๖๑๐] เธอทั้งหลายจงรู้จักสัตว์เลื้อยคลาน
ที่ใช้ท้องแทนเท้า มีสันหลังยาว
สัตว์เหล่านั้นมีรูปร่างสัณฐานไปตามกำเนิด
เพราะกำเนิดของสัตว์เหล่านั้นต่างกัน

[๖๑๑] ต่อไป เธอทั้งหลายจงรู้จักปลา
และสัตว์น้ำประเภทอื่นที่เกิดเที่ยวหากินอยู่ในน้ำ
สัตว์เหล่านั้นมีรูปร่างสัณฐานไปตามกำเนิด
เพราะกำเนิดของสัตว์เหล่านั้นต่างกัน

[๖๑๒] ต่อไป เธอทั้งหลายจงรู้จักสัตว์ปีกที่บินไปในอากาศ
สัตว์เหล่านั้นมีรูปร่างสัณฐานไปตามกำเนิด
เพราะกำเนิดของสัตว์เหล่านั้นต่างกัน

[๖๑๓] ในหมู่มนุษย์ ไม่มีรูปร่างสัณฐานแตกต่างกันไป
ตามกำเนิดมากมาย เหมือนกำเนิดของสัตว์เหล่านี้เลย

[๖๑๔] คือ ไม่มีการกำหนดว่า เป็นพราหมณ์ เป็น
กษัตริย์เป็นต้น

ด้วยผม ศีรษะ ใบหู นัยน์ตา ใบหน้า จมูก ริมฝีปาก คิ้ว

[๖๑๕] คอ ปา ท้อง หลัง สะโพก ออก

ชอกอวัยวะ อวัยวะสืบพันธุ์

[๖๑๖] มือ เท้า นิ้วมือ เล็บ ข้าง ขาอ่อน

ผิวพรรณ หรือเสียง
ในหมู่มนุษย์จึงไม่มีรูปร่างสัณฐาน
แตกต่างกันตามกำเนิดมากมาย
เหมือนในกำเนิดอื่น ๆ เลย

[๖๑๗] ในหมู่มนุษย์ไม่มีลักษณะเฉพาะตัวในสรีระของ
แต่ละคน
และในหมู่มนุษย์ การเรียกชื่อต่างกันว่า พราหมณ์ กษัตริย์
เป็นต้น

ท่านปัญญูติเรียกเพียงโวรหาร
[๖๑๘] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามอาศัยโครักขกรรมเลี้ยง
ชีพ

วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้นั้นเรียกว่า ชาวนา ไม่เรียกว่า พราหมณ์
[๖๑๙] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามเลี้ยงชีพ
ด้วยการช่างฝีมืออันเป็นศิลปะต่าง ๆ

วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้นั้นเรียกว่า ช่างศิลป์ ไม่เรียกว่า พราหมณ์
[๖๒๐] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีพ
วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า

ผู้นั้นเรียกว่า พ่อค้า ไม่เรียกว่า พราหมณ์
[๖๒๑] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามเลี้ยงชีพด้วยการรับใช้ผู้อื่น
วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า

ผู้นั้นเรียกว่า คนรับใช้ ไม่เรียกว่า พราหมณ์
[๖๒๒] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามอาศัยการลักทรัพย์ผู้อื่น
เลี้ยงชีพ

วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้นั้นเรียกว่า โจร ไม่เรียกว่า พราหมณ์

[๖๒๓] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามอาศัยลูกศรและศัสตรา
เลี้ยงชีพ

วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้นั้นเรียกว่า ทหารอาชีพ ไม่เรียกว่า พราหมณ์

[๖๒๔] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามเลี้ยงชีพด้วยการเป็น
ปุโรหิต

วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้นั้นเรียกว่า ผู้เป็นที่เคารพบูชา ไม่เรียกว่า พราหมณ์

[๖๒๕] ในหมู่มนุษย์ ใครก็ตามปกครองท้องถิ่นและแคว้น
แคว้น

- วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า
ผู้นั้นเรียกว่า พระราชา ไม่เรียกว่า พรหมณ์
- [๖๒๖] ผู้ถือกำเนิดจากมารดา (ที่เป็นพรหมณ์)
เราไม่เรียกว่า พรหมณ์
เขาเป็นเพียงผู้ชื่อว่า โกวาที่ เท่านั้น
เขายังมีกิเลสเครื่องกังวล
แต่เราเรียกผู้ที่ไม่มียกเลสเครื่องกังวล
ไม่ถือมั่นเท่านั้นว่า พรหมณ์
- [๖๒๗] ผู้ตัดสังโยชน์ได้หมดสิ้น ไม่สะดุ้ง
ผู้ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้องได้ ผู้ปราศจากโยคะ
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๒๘] ผู้ตัดชะเนาะ เชื้อกหนัง และเงื่อน
พร้อมทั้งสายรัดได้ ถอดลื้มสลัก เป็นผู้ตรัสรู้แล้ว
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๒๙] ผู้ไม่ประทุษร้าย อดกลั่นคำด่า
การฆ่า และการจองจำได้
มีขันติเป็นพลัง มีขันติเป็นกำลังพล
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๓๐] ผู้ไม่มกโกธ มีศีล มีวัตร
ไม่มีตัณหาเครื่องฟูขึ้น ฝึกตนได้แล้ว
มีสรีระเป็นร่างกายสุดท้าย
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๓๑] ผู้ใดไม่ติดในกามทั้งหลาย
เหมือนน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว
เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดไม่ติดอยู่บนปลายเหล็กแหลม
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๓๒] ผู้ใดในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดความสิ้นทุกข์ของตน
ปลงภาระได้แล้ว ปราศจากโยคะ
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๓๓] ผู้มีปัญญาลึกซึ้ง เป็นนักปราชญ์
ฉลาดในทางและมีใช้ทาง
บรรลุประโยชน์สูงสุด
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๓๔] ผู้ไม่คลุกคลีกับคน ๒ จำพวก
คือ คฤหัสถ์ และบรรพชิต
ไม่มีความอาลัยเที่ยวไป มีความปรารถนาน้อย
เราเรียกว่า พรหมณ์

ไป

- [๖๓๕] ผู้ใดละวางโทษทัณฑ์ในสัตว์ทั้งหลาย
ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่ยังหวาดสะดุ้ง และสัตว์ที่มั่นคง
ไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้คนอื่นฆ่า
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๓๖] ผู้ไม่มุงร้ายในหมู่คนผู้มุงร้าย
ผู้สงบในหมู่คนผู้ชอบหาเรื่องใส่ตน
ผู้ไม่ถือมั่นในหมู่คนผู้ถือมั่น
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๓๗] ผู้ใดทำราคะ โทสะ โมหะ มานะ และมักชะให้ตก
เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดตกไปจากปลายเหล็กแหลม
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๓๘] ผู้กล่าวคำที่ไม่หยาบคาย สื่อความหมายได้
เป็นคำจริง ไม่เป็นเหตุให้ใคร ๆ ชัดเคือง
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๓๙] ผู้ใดในโลกนี้ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
ไม่ว่ายาวหรือสั้น เล็กหรือใหญ่ งามหรือไม่งาม
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๔๐] ผู้ใดไม่มีความหวังในโลกนี้และโลกหน้า
ปราศจากความหวัง ปราศจากโยคะ
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๔๑] ผู้ใดไม่มีความอาลัย หมดความสงสัยเพราะรู้ชัด
หยั่งลงสู่อมตะ บรรลุแล้ว
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๔๒] ผู้ใดในโลกนี้ละบุญและบาปทั้งสองได้
พ้นจากกิเลสเครื่องข้องได้ ไม่เศร้าหมอง
ปราศจากกิเลสจตุรฐี เป็นผู้บริสุทธิ์
เราเรียกผู้นั้นว่า พรหมณ์
- [๖๔๓] ผู้บริสุทธิ์จตุจันทรแจ่ม
มีจิตผ่องใส ไม่ขุ่นมัว
เป็นผู้สิ้นความยินดีในภพ
เราเรียกว่า พรหมณ์
- [๖๔๔] ผู้ใดก้าวพ้นทางอ้อม๑ทางหล่ม๒
สงสาร และโมหะได้แล้ว
ข้ามไปถึงฝั่งแล้ว เจริญमान
ไม่หวั่นไหว หมดความสงสัย
ดับเย็น เพราะไม่ถือมั่น

- เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์
[๖๔๕] ผู้ใดในโลกนี้ละกามได้แล้ว
ออกบวชเป็นบรรพชิต
เป็นผู้สิ้นกามและภพ
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์
- [๖๔๖] ผู้ใดในโลกนี้ละตัณหาได้เด็ดขาด
ออกบวชเป็นบรรพชิต
เป็นผู้สิ้นตัณหาและภพ
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์
- [๖๔๗] ผู้ละกิเลสเครื่องประกอบอันเป็นของมนุษย์ได้๓
ล่วงพ้นกิเลสเครื่องประกอบอันเป็นทิพย์ได้แล้ว
เป็นผู้ปราศจากโยคะทั้งปวง
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์
- [๖๔๘] ผู้ละทั้งความยินดี๔ และความไม่ยินดี๕
เป็นผู้เยือกเย็น หมดยุติกิเลส
ครอบงำโลกทั้งหมด เป็นผู้แก่กล้ากล้า
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์
- [๖๔๙] ผู้ใดรู้การจติและการอุปบัติ
ของสัตว์ทั้งหลายโดยประการทั้งปวง
เราเรียกผู้นั้นซึ่งเป็นผู้ไม่ติดข้อง ไปได้แล้ว
และตรัสรู้แล้วว่า พราหมณ์
- [๖๕๐] ผู้ใดมีคติที่เทวดา คนธรรพ์ และมนุษย์ก็รู้ไม่ได้
เราเรียกผู้นั้นซึ่งเป็นอรหันตชีณาสพว่า พราหมณ์
- [๖๕๑] ผู้ใดไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
เราเรียกผู้นั้นซึ่งเป็นผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
หมดความยึดมั่นถือมั่นว่า พราหมณ์
- [๖๕๒] ผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้แก่กล้ากล้า
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ชำนะแล้ว
ผู้ไม่หวั่นไหว ผู้ชำระแล้ว และผู้ตรัสรู้แล้ว
เราเรียกว่า พราหมณ์
- [๖๕๓] ผู้ใดระลึกอดีตชาติได้ เห็นสวรรค์และอบาย
บรรลุมภาวะที่สิ้นสุดการเกิด
เราเรียกผู้นั้นว่า พราหมณ์
- [๖๕๔] อันที่จริง ชื่อและโคตรที่เขากำหนดให้กันนั้น
เป็นเพียงสมมติบัญญัติในโลก
ชื่อและโคตรปรากฏอยู่ได้เพราะรู้ตามกันมา

ญาติสาโลหิตกำหนดไว้ในการเกิดนั้น ๆ

[๖๕๕] ชื่อและโคตรที่กำหนดเรียกกันนี้

เป็นความเห็นที่ฝังแน่นอยู่ในใจมานานของคนผู้ไม่รู้จักความจริง
เมื่อไม่รู้จึงกล่าวว่า บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด

[๖๕๖] บุคคลจะชื่อว่า เป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิดก็
หาไม่ได้

จะชื่อว่ามิใช่พราหมณ์เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ได้

แต่ชื่อว่าพราหมณ์เพราะกรรม

ชื่อว่ามิใช่พราหมณ์เพราะกรรม

[๖๕๗] บุคคลชื่อว่าปวณเพราะกรรม

ชื่อว่าปวณเพราะศีล เป็นพ่อค้า เป็นคนรับใช้ ก็เพราะกรรม

[๖๕๘] ชื่อว่าเป็นโจร เป็นทหารอาชีพ เป็นปุโรหิต

แม้กระทั่งเป็นพระราชา ก็เพราะกรรมทั้งนั้น

[๖๕๙] บัณฑิตผู้มีปกติเห็นปฏิจาสัมุปปาต

ฉลาดในกรรมและวิบาก

ย่อมเห็นกรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้

[๖๖๐] สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม

หมู่สัตว์เป็นไปตามกรรม

สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพัน

เปรียบเหมือนรถที่แล่นไปมีหุมดเป็นเครื่องตรึงไว้ ฉะนั้น

[๖๖๑] บุคคลจะเป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรมอันประเสริฐนี้

คือ ตบะ พรหมจรรย์ สัจญมะ ทมะ

กรรมอันประเสริฐนี้ นำความเป็นพราหมณ์ที่สูงส่งมาให้

[๖๖๒] บุคคลสมบูรณ์ด้วยวิชา ๓

มีความสงบ สันภาพใหม่แล้ว

วาเสฏฐะ เธอจงรู้อย่างนี้ว่า

บุคคลนั้นเป็นทั้งพรหม และทำวสัฏฐะของบัณฑิตผู้รู้แจ้งอยู่

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วาเสฏฐะมาณพและการทวามา
ณพได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตม
ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำพวกข้าพระองค์ว่าเป็น
อุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

วาเสฏฐะสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. โกกาลิกสูตร ๑

ว่าด้วยพระโกกาลิกะ

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถปิณฑิก- เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล โกกาลิก

ภิกษุเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว ลุอำนาจความปรารถนาชั่ว

เมื่อโกกาลิกภิกษุกราบทูลอย่างนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับโกกาลิก- ภิกษุดังนี้ว่า โกกาลิกะ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธอจง ทำจิตให้เลื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด สารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีล เป็นที่รัก

แม้ครั้งที่ ๒ โกกาลิกภิกษุก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ แม้พระผู้มีพระภาคทรงเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของข้าพระองค์ มีพระพุทธรูปที่ข้าพระองค์เชื่อถือได้ก็จริง แต่ท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว ลุอำนาจความปรารถนาชั่ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับโกกาลิกภิกษุดังนี้ว่า โกกาลิกะ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธอจงทำจิตให้เลื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด สารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก

แม้ครั้งที่ ๓ โกกาลิกภิกษุก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ แม้พระผู้มีพระภาคทรงเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของข้าพระองค์ มีพระพุทธรูปที่ข้าพระองค์เชื่อถือได้ก็จริง แต่ท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว ลุอำนาจความปรารถนาชั่ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับโกกาลิกภิกษุดังนี้ว่า โกกาลิกะ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธอจงทำจิตให้เลื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด สารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก

ครั้งนั้น โกกาลิกภิกษุลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคกระทำ ประทักษิณแล้วจากไป

เมื่อโกกาลิกภิกษุจากไปไม่นาน ร่างกายก็มีตุ่มขนาดเท่าเมล็ดพญากาดเกิดขึ้นทั่วร่าง ตุ่มเหล่านั้นโตเท่าเมล็ดพญากาด แล้วก็โตเท่าเมล็ดถั่วเขียว โตเท่าเมล็ดถั่วดำ โตเท่าเมล็ดพุทรา โตเท่าเมล็ดกระเบา โตเท่าผลมะขามป้อม โตเท่า ผลมะตูมอ่อน เท่าผลมะตูมแก่ แล้วก็แตกเยิ้ม หนองและเลือดไหลออกมา โกกาลิกภิกษุเพราะทนพิษตุ่มแตกนั้นไม่ไหวจึงมรณภาพลงในขณะนั้น และเมื่อมรณภาพลงแล้วได้ไปเกิดในปทุมนรก เพราะมีจิตผูกอาฆาตในท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะ

ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป๑ ชั่วโมงมีพระอรหันต์ผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ เปล่งรัศมี ให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

ถวายอภิวัตแล้วยืน อยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภกालิภิกขุสมรณภาพแล้วไปเกิด
ในปทุมนรก เพราะมีจิตผูกอาฆาตในท่านพระสารีบุตร และท่านพระโมค
คัลลานะ

ท้าวสหัมบดีพรหมครั้งกราบทูลอย่างนี้แล้ว ถวายอภิวัตพระผู้มีพระ
ภาคกระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นแล

ครั้งคืบนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา
ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืบนี้ เมื่อราตรีผ่านไป ท้าวสหัมบดีพรหม
ฯลฯ ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมครั้งกล่าวอย่างนี้แล้ว ก็
กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นแล

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มี
พระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ประมาณอายุในปทุมนรกนาน
เท่าไรหนอ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุ ประมาณอายุในปทุมนรกนานมาก
ประมาณอายุในปทุมนรกนั้น ยากที่จะนับได้ว่า ประมาณเท่านี้ปี ประมาณ
๑๐๐ ปีเท่านี้ ประมาณ ๑,๐๐๐ ปีเท่านี้ ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ปีเท่านี้

ภิกษุนั้นทูลถามอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์พอจะยกอุปมา
ได้ หรือไม่ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ได้ ภิกษุ แล้วตรัสว่า ภิกษุ หนึ่ง
เกวียนเมล็ดงาของชาวโกศลมีอัตรา ๒๐ ขาริ๑ ล่วงไปแล้ว ๑๐๐,๐๐๐ ปี
บุรุษจึงนำเมล็ดงาออกจากเกวียนนั้น ๑ เมล็ด เมล็ดงาหนึ่งเกวียนของชาว
โกศลซึ่งมีอัตรา ๒๐ ขาริ นั้น จะพึงหมดไปโดยทำนองนี้เร็วกว่า
แต่ว่า ๑ อัพพุทนรก๒หาหมด ไปไม่ ๒๐ อัพพุทนรก เป็น
๑ นิรัพพุทนรก ๒๐ นิรัพพุทนรก เป็น ๑ อพพนรก
๒๐ อพพนรก เป็น ๑ อหนรก ๒๐ อหนรก เป็น ๑ อฏฏนรก ๒๐ อฏฏ
นรก เป็น ๑ กุมุทนรก ๒๐ กุมุทนรก เป็น ๑ โสคันธิกนรก ๒๐
โสคันธิกนรก เป็น ๑ อุปปลกนรก ๒๐ อุปปลกนรก
เป็น ๑ ปุณทริกนรก ๒๐ ปุณทริกนรก เป็น ๑ ปทุมนรก

ภิกษุ โภกาลิภิกษุนี้เกิดในปทุมนรก เพราะมีจิตผูกอาฆาตในสารี
บุตรและ โมคคัลลานะ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้
ตรัส คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๖๖๓] ผรุสวาจา(คำหยาบ)เป็นเหมือนผึ้ง๑
เครื่องตัดตนของคนพาลผู้กล่าวคำชั่ว
ย่อมเกิดที่ปากของคนพาล

[๖๖๔] ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรติเตียน
หรือติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ

ผู้นั้นชื่อว่าสั่งสมความผิดไว้ด้วยปาก
ยอมไม่ประสบความสุข เพราะความผิดนั้น

[๖๖๕] การปราชัยด้วยทรัพย์
ในการเล่นการพนันจนหมดตัวนี้
เป็นความผิดเพียงเล็กน้อย
แต่การที่บุคคลมีใจประทุษร้าย
ในบุคคลผู้ดำเนินไปดีแล้วนี้เท่านั้น
เป็นความผิดมากกว่า

[๖๖๖] บุคคลผู้ตั้งวาจาและใจอันชั่ว
ตีเตียนพระอริยะยอมเข้าถึงนรก
สิ้น ๑๓๖,๐๐๐ นิรพพุทกับ
กับอีก ๕ อัมพุทกับ

[๖๖๗] คนที่ชอบกล่าวคำไม่จริง
หรือคนที่ทำความชั่วแล้วกล่าวว่า
ฉันไม่ได้ทำ ต่างก็ตกนรก๒
คน ๒ จำพวกนั้น ต่างก็มีกรรมชั่ว
ตายไปแล้วมีคติเท่าเทียมกันในโลกหน้า

[๖๖๘] บุคคลใดประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย
เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน
บาปยอมกลับมาถึงบุคคลนั้นซึ่งเป็นคนพาลอย่างแน่แท้
ดุจผงธุลีอันละเอียดที่บุคคลซัดไปทวนลม ฉะนั้น๑

[๖๖๙] ผู้หมกมุ่นในความโลกต่าง ๆ ไม่มีศรัทธา
มีนิสัยหยาบกระด้าง ไม่รู้พุทธพจน์
มีความตระหนี่ ชอบพูดส่อเสียด
ยอมใช้วาจากล่าวร้ายผู้อื่น

[๖๗๐] โกกาลิกะผู้มีปากเป็นหล่ม ชอบพูดเท็จ
ไม่ใช่คนดี ชอบกำจัดความเจริญของตน
เป็นคนชั่ว ชอบทำแต่กรรมชั่ว
เป็นคนต่ำช้า เป็นคนอาภัพ เป็นอชาตบุตร
เธออย่าพูดมากในที่นี้ อย่าต้องเป็นสัตว์นรกเลย

[๖๗๑] เธอยอมเกลี้ยธุลีคือกิเลสลงใส่ตน
ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองเลย
เธอชอบทำกรรมหยาบช้าแล้ว ยังตีเตียนสัตว์บุรุษ
เธอประพฤติทุจริตมากมาย
ต้องไปเกิดในมหานรกเป็นเวลายาวนานแน่นอน

[๖๗๒] กรรม๒ของใคร ๆ ย่อมไม่สูญหายไปไหน
เขาต้องได้รับผลกรรมนั้น และเป็นเจ้าของกรรมนั้น

คนโง่เขลาผู้ชอบทำกรรมชั่วหยาบ
จะประสบทุกข์ที่ตนได้รับในโลก

[๖๑๓] ผู้ทำกรรมชั่วยอมเข้าถึงสถานที่ที่นายนิรยบาล
เอาขอเหล็กอันคมกริบมาเกี่ยวไว้
ถูกหลาวเหล็กอันคมกริบเสียบไว้
และมีก้อนเหล็กแดงโชติช่วงเป็นอาหาร
ตามสมควรแก่ความชั่ว ตามสมควรแก่กรรมชั่วที่ตนทำไว้

[๖๑๔] นายนิรยบาลทั้งหลายเมื่อพุดกับสัตว์นรก ก็พุด
ไม่ไพเราะ

สัตว์นรกเหล่านั้นจะวิ่งหนีไปก็ไม่ได้
จะเข้าไปขอความช่วยเหลือก็ไม่ได้
จึงนอนอยู่บนถ่านเพลิงอันลาดไว้
เข้าไปสู่กองไฟอันลุกโพลง

[๖๑๕] นายนิรยบาลเอาสายเหล็กพันสัตว์นรก
แล้วทุบด้วยก้อนเหล็กในที่นั้น ๆ
สัตว์นรกทั้งหลายเข้าไปสู่รอกหมอกควันที่มีดทับ
ซึ่งปกคลุมอบอวลไปทั่วจากกลุ่มหมอก

[๖๑๖] ต่อจากนั้น สัตว์นรกเหล่านั้น
ก็เข้าไปสู่โลหกุมภีนรกที่มีเปลวไฟลุกโพลง
ลอยวนขึ้นลงพร้อมกับถูกไฟไหม้อยู่
ในหม้อเหล็กที่ติดไฟลุกนั้นเป็นเวลานานแสนนาน

[๖๑๗] สัตว์นรกผู้ทำกรรมชั่วหยาบไว้ประจำ
จะพลิกหนีไปทางทิศใด ๆ
ก็ถูกไฟตามเผาไหม้อยู่
ในหม้อเหล็กร้อนแดงที่ปั่นด้วยหนองและเลือด
ได้รับทุกข์ระทมลำบาก
ซ้ำยังแปดเปื้อนหนองและเลือดอยู่ในโลหกุมภีนรกนั้น

[๖๑๘] สัตว์นรกผู้ทำกรรมชั่วหยาบไว้ประจำ
ยอมหมกไหม้อยู่ในน้ำที่มีหม่นหนอนย่ำเยี้ยวในโลหกุมภี
นรกแต่ละขุมนั้น ๆ ไม่มีฝั่งที่จะให้ขึ้นอาศัยเลย
เพราะมีกระทะครอบอยู่อย่างมิดชิดรอบทุกทิศ

[๖๑๙] ยังมีป่าไม้ที่มีใบคม เหมือนดาบขึ้นอยู่ทั่วไป
ซึ่งพวกสัตว์นรกเข้าไปก็就会被ตัดลำตัวขาดทันที
นายนิรยบาลก็จะเอาเบ็ดเกี่ยวลิ้น
ทรมานด้วยการดึงออกมาเรื่อย ๆ

[๖๒๐] ต่อจากนั้น สัตว์นรกนั้นต้องตกนรกน้ำกรดซึ่ง
เป็นแฉ่ง

ถูกคมมีดโกนคมกริบกรีดตามตัว
สัตว์ที่โง่เขลาชอบทำบาปไว้มาก
จึงต้องตกลงไปบนคมมีดโกนนั้น

[๖๘๑] เพราะได้เคยก่อกรรมทำเข็ญไว้
สัตว์นรกจึงถูกสุนัขดำต่าง
และสุนัขจิ้งจอกรุมทึ้งกัดกิน ร้องคร่ำครวญอยู่ในที่นั้น ๆ
ข้ายังถูกฝูงแร้ง กา และนกตะกรุมรุมทึ้งจิกกินอีก

[๖๘๒] คนผู้ชอบทำกรรมชั่วหยาบเป็นประจำ ต้องรู้แก้ไข
ว่า
การดำรงอยู่ในนรกนี้ทุกข์ยากลำบากจริง ๆ
เพราะฉะนั้น นรชนจึงควรรีบทำกิจที่ควรทำแต่ตอนที่ยังมีชีวิต
อยู่นี้

และไม่ควรประมาท
[๖๘๓] เกวียนบรรทุกลงาที่ผู้รู้ทั้งหลายนับคำนวณ
แล้วนำเข้าไประียบกับอายุสัตว์ที่เกิดในปทุมนรก
ก็ได้เท่ากับ ๕๑,๒๐๐ โกฏิ

[๖๘๔] สัตว์นรกทั้งหลาย ต้องอยู่ในนรกซึ่งมีทุกข์
มากมาย

ตามที่เรากล่าวไว้ในที่นี้ ตลอดระยะเวลายาวนาน
เพราะฉะนั้น บุคคลควรกำหนดรักษาวาจาใจให้เป็นปกติ
ในท่านผู้บริสุทธิ์ มีศีลเป็นที่รัก และมีคุณงามความดี
โกกาลิกสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. นาลกสูตร

ว่าด้วยนาลกดาบสทูลถามปัญหา

[๖๘๕] อสิตฤๅษีอยู่ในที่พักกลางวัน ได้เห็นท้าวสักกะ
จอมเทพ

และทวยเทพชั้นดาวดึงส์มีใจชื่นชมโสมนัส
ยกผ้าทิพย์ขึ้นชมเชยอยู่มิได้ขาด
ณ ที่สถิตอันสะอาด

[๖๘๖] ครั้นเห็นแล้วจึงทำความนอบน้อม
พลาถถามเทวดาทั้งหลายผู้มีใจเบิกบานในที่นั้นว่า
เพราะเหตุไร ทวยเทพจึงดีใจอย่างล้นเหลือ
เพราะอาศัยอะไร ท่านทั้งหลายจึงยกผ้าทิพย์ขึ้นแล้วรื่นเริงอยู่

เช่นนี้

[๖๘๗] แม้คราวที่เกิดสงครามกับพวกอสูร ทวยเทพได้
ชัยชนะ

มิได้มี เหล่าอสูรปราชัย อาการดีใจชนลูกชนพองสยองเกล้าเช่นนี้ก็

เทวดาทั้งหลายได้เห็นเหตุอะไรที่ไม่เคยมีมาก่อน
จึงพากันเบิกบานสำราญใจมากมายเช่นนี้

[๖๘๘] ทวยเทพเปล่งเสียงชมเชยขับร้องบรรเลงดนตรี
ปรบมือฟ้อนรำกันอยู่
ข้าพเจ้าขอถามท่านทั้งหลายผู้อยู่บนยอดเขาพระสุเมรุว่า
ท่านผู้ใดทุกข์ทั้งหลาย
ขอพวกท่านจงช่วยกันขจัดความสงสัยของข้าพเจ้า
ให้สิ้นไปโดยเร็วเถิด

(เทวดาทั้งหลายกล่าวตอบดังนี้)

[๖๘๙] พระโพธิสัตว์ผู้เป็นรัตนอันประเสริฐ ไม่มีผู้
เปรียบเทียบ

ได้บังเกิดแล้วในมนุษยโลก ที่ปาลุมพินีวัน
ในคามชนบทของเจ้าศากยะทั้งหลาย
เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข
เพราะเหตุนั้น เราทั้งหลายจึงพากันยินดีเบิกบานใจอย่างล้น

เหลือ

[๖๙๐] พระโพธิสัตว์นั้น เป็นบุคคลผู้เลิศเป็นผู้สูงสุดในสรรพ
สัตว์

เป็นนรชนผู้องอาจ ประเสริฐสูงสุดในหมู่มสัตว์ทั้งปวง
จะทรงประกาศธรรมจักรที่ป่าอิสิปตนะ
เปรียบเหมือนพญาราชสีห์ มีกำลัง
มีอำนาจเหนือหมื่นอับันลือสัทนาที่อยู่

[๖๙๑] อสิตฤๅษีนั้นฟังเสียงของเทวดานั้นแล้ว
จึงรีบลงเข้าไปสู่ที่ประทับของพระเจ้าสุทโธทนะ ณ เวลานั้น

ทันที

ครั้นนั่งแล้วได้ทูลถามเจ้าศากยะทั้งหลายในที่นั้นว่า
พระกุมารประทับอยู่ที่ไหน อารมณ์ภาพประสงค์จะเฝ้า

[๖๙๒] ลำดับนั้น เจ้าศากยะทั้งหลาย
ได้ทรงนำพระกุมาร ผู้ทรงเปล่งปลั่งดังทอง
ที่ปากเบ้าซึ่งช่างทองผู้ชำนาญหลอมดีแล้ว
ทรงรุ่งเรืองยิ่งด้วยพระสิริ มีพระฉวีวรรณผุดผ่อง
เป็นพระโอรสผู้ประเสริฐ
ออกมาให้อสิตฤๅษีเฝ้าชมพระบารมี

[๖๙๓] ไฟ อสิตฤๅษีได้เห็นพระกุมารผู้ทรงรุ่งเรืองดังเปลว

เหมือนดวงจันทร์เพ็ญลอยเด่นในนภากาศ
มีแสงพร่ากว่าหมู่ดาว
ดูดวงอาทิตย์พ้นจากเมฆแผดแสงอยู่ในสารทกาล
จึงเกิดความยินดี ได้รับปีติไพบูลย์

[๖๔๔] ทวยเทพกั้นเศวตฉัตร มีชี่มากมาย
ประกอบด้วยชั้น ๑,๐๐๐ ชั้น ไว้ในนภากาศ
จามรด้ามทองทั้งหลาย โบกไปมาอยู่
แต่ผู้ถือจามรและเศวตฉัตรไม่ปรากฏ

[๖๔๕] ฤๅษีเกล้าชฎา นามว่ากัณหสิริ
ได้เห็นพระกุมารงามดุจแท่งทองบนผ้ากัมพลแดง
และเศวตฉัตรที่กั้นอยู่บนพระเศียร
ก็มีจิตเบิกบาน ดีใจพลางซ้องอัมพระกุมารไว้แนบกาย

[๖๔๖] พออัมพระกุมารผู้ประเสริฐไว้แล้ว
อสิตฤๅษีผู้เรียนจบลักษณะมนตร์
ก็ตรวจพิจารณาลักษณะ
มีจิตเลื่อมใส ได้เปล่งวาจาว่า
พระกุมารนี้ไม่มีผู้อื่นเทียมกว่า
เป็นผู้สูงสุดในบรรดาสัตว์ ๒ เท้า

[๖๔๗] ครั้นแล้ว อสิตฤๅษีหวนระลึกถึงการที่ตนต้องไป

เกิด

ก็ระทมใจจนน้ำตาไหล
ซึ่งเจ้าศากยะทั้งหลายได้ทอดพระเนตรเห็นฤๅษีร้องไห้เช่นนั้น
จึงตรัสถามว่า พระกุมารจะมีอันตรายหรืออย่างไร

[๖๔๘] อสิตฤๅษีได้ทูลเจ้าศากยะทั้งหลาย
ผู้ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ไม่ทรงสบายพระทัยว่า
ไม่ใช่อาตมภาพระลึกถึงสิ่งที่เป็นอุปมงคลในพระกุมาร
และก็ไม่ใช้พระกุมารนั้นจะทรงมีอันตราย
พระกุมารนี้ไม่ใช่ผู้ต่ำต้อยเลย
ขอมหาบพิตรทั้งหลายจงสบายพระทัยเถิด

[๖๔๙] พระกุมารนี้จะทรงบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ
จะทรงเห็นนิพพานที่บริสุทธิ์อย่างยิ่ง
จะทรงบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน
จักประกาศธรรมจักร
พรหมจรรย์๑ของพระกุมารนี้
จะเผยแผ่ขจรไปอย่างกว้างขวาง

[๗๐๐] แต่อายุของอาตมภาพเหลืออยู่ในโลกนี้ไม่นาน
อาตมภาพจะต้องมรณภาพไปในระหว่างนี้

อาตมภาพนั้นจะไม่ได้สดับธรรมของพระกุมาร
ผู้ทรงมีความเพียรหาผู้เสมอเหมือนมิได้
เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงเร้าร้อนถึงความพินาศ ทุกข์ใจ

[๗๐๑] อสิตฤๅษีนั้นทูลให้เจ้าศากยะทั้งหลาย
เกิดความปิติเป็นล้นพ้นแล้ว
จึงออกจากพระราชวังไปบำเพ็ญพรตจนจรรยต่อไป
พร้อมกับอนุเคราะห์หลานของตนเอง
ฝึกให้เขาสมาทานในธรรมของพระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงมีความเพียรหาผู้เสมอเหมือนมิได้

[๗๐๒] กล่าวสอนว่า ต่อไปภายหน้า
เจ้าได้ยินเสียงระบือไปว่า พระพุทธเจ้า
พระสิทธัตถราชกุมารนี้ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณแล้ว
กำลังทรงเผยแผ่ทางดำเนินสู่อมตธรรม
เจ้าจงไปทูลสอบถามด้วยตนเองในสำนักของพระองค์
จงประพฤติพรตจนจรรยในสำนักของพระผู้มีพระภาคพระองค์

นั้นเกิด

[๗๐๓] นาลกดาบสสั่งสมบุญไว้มาก
ได้รับคำพร่ำสอนจากอสิตฤๅษี
ผู้มีใจเกื้อกูล มีจิตมั่นคง
ซึ่งเป็นผู้เห็นนิพพานอันบริสุทธิ์อย่างยิ่งในอนาคต
จึงเฝ้ารักษาโสดนทรี รอคอยพระชินสีห์อยู่

[๗๐๔] นาลกดาบสได้ฟังเสียงระบือถึงการที่พระชินสีห์
ทรงประกาศธรรมจักรอันประเสริฐ
จึงไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐ งามยิ่งกว่าฤๅษี
แล้วเลื่อมใส ได้ทูลถามปฏิบัติที่ประเสริฐสุดกับพระมุณีผู้

ประเสริฐ

ในเมื่อเวลาคำสั่งสอนของอสิตฤๅษีมาถึงเข้า

วัตถุกาลา จบ

(นาลกดาบสทูลถามดังนี้)

[๗๐๕] ข้าแต่พระโคตม คำของอสิตฤๅษีนั้น
ข้าพระองค์ได้รู้ว่า เป็นจริงตามที่กล่าวแล้ว
เพราะเหตุนี้ ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์
ผู้ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง

[๗๐๖] พระองค์ผู้อันข้าพระองค์ทูลถามแล้ว
ขอจงตรัสบอกมุณีและปฏิบัติอันสูงสุดของมุณีแห่งบรรพชิต
ผู้แสวงหาการเที่ยวไปเพื่อภิกษา แก่ข้าพระองค์เถิด
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๗๐๓] เราจักพยากรณ์ปฏิปทาของมุนีที่ปฏิบัติได้ยาก
ทั้งให้เกิดความยินดีได้ยากแก่เธอ
เอาเถิด เราจะบอกปฏิปทาของมุนีนั้นแก่เธอ
เธอจงช่วยเหลือตนเอง จงเป็นผู้มั่นคงเถิด

[๗๐๔] มุนีพึงทำทั้งคำดำและการกราบไหว้
ในหมู่บ้านให้มีส่วนเสมอกัน
คือพึงรักษาจิตไม่ให้คิดร้าย เป็นผู้สงบ
ไม่ฟุ้งซ่านเที่ยวไป

[๗๐๕] อารมณ์สูงต่ำเปรียบเหมือนเปลวไฟในป่ายอม
ปรากฏ

นารีมักประเล้าประโลมมุนี
เธอจงระวังอย่าให้นางประเล้าประโลมได้

[๗๑๐] มุนีพึงงดเว้นจากเมถุนธรรม
ละกามคุณทั้งที่ประณีตและไม่ประณีต
ไม่ยินดียินร้ายในสัตว์ผู้ยังหวาดสะดุ้งและที่มั่นคง

[๗๑๑] มุนีพึงทำตนให้เป็นอุปมาว่า เราฉันใด
สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น
สัตว์เหล่านี้ฉันใด เราก็ฉันนั้น ดังนี้แล้ว
ไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า

[๗๑๒] มุนีละความปรารถนาและความโลภในปัจจัย ๔
ที่ปลุชนพากันหลงยึดติดได้แล้ว เป็นผู้มีจักขุ
ปฏิบัติปฏิปทาของมุนี
ก็จะข้ามพ้นความทะยานอยากในปัจจุบันซึ่งเป็นจุดหลักนี้ได้

[๗๑๓] มุนีควรเป็นผู้มีท้องโปร่ง ฉันอาหารแต่
พอประมาณ

มีความปรารถนาล้น ปราศจากความละโมภ
หมดความกระหายหิวด้วยความอยาก ไม่มีความอยากอีกต่อ
ไป

ดับความเร่าร้อนได้ตลอดกาล

[๗๑๔] มุนีนั้นเที่ยวรับบิณฑบาตแล้ว ควรเข้าไปชายป่า
ทันที

ยืนหรือนั่งที่โคนต้นไม้ชายป่านั้น

[๗๑๕] มุนีนั้นควรจะชวนชวายเป็นฌาน ทรงปัญญา
ยินดีอยู่เฉพาะในชายป่า
ควรเพ่งพินิจ ทำตนให้ยินดียิ่ง ณ โคนต้นไม้

[๗๑๖] จากนั้น เมื่อราตรีสว่างแล้ว
มุนีควรเข้าไปสู่บริเวณหมู่บ้าน

ไม่ควรยินดีรับนิมนต์ฉันที่เรือน
และอาหารที่เขานำมาจากบ้านถวายเป็นจะจง
[๑๑๑] มุนีเข้าไปถึงหมู่บ้านแล้ว
ไม่ควรรีบร้อนเข้าไปเรือนตระกูลอุปัฏฐาก
เป็นผู้ตัดการพูดคุย ไม่ควรกล่าววาจาเกี่ยวกับการแสวงหา

ของกิน

[๑๑๒] มุนีนั้นคิดว่า สิ่งที่เราได้แล้วล้วนแต่เป็น
ประโยชน์ทั้งนั้น

ถึงไม่ได้ก็ดี ดังนี้แล้ว
เป็นผู้คงที่ เพราะการได้และไม่ได้ทั้ง ๒ อย่างนั้น
กลับเข้าไปยังที่อยู่ของตน
เหมือนคนหาผลไม้เข้าไปยังต้นไม้มิฉะนั้น

[๑๑๓] มุนีนั้นอุ้มบาตรเที่ยวไป
ไม่เป็นไบกัสมมติตนว่าเป็นไบกั
ไม่ควรดูหมิ่นทานว่าน้อย
ไม่ควรดูแคลนทายกผู้ให้

[๑๑๔] ปฏิปทาที่พระสมณะประกาศแล้ว มีทั้งสูงและต่ำ

๒

มุนีผู้ปฏิบัติจะไปถึงฝั่งถึง ๒ ครั้งหาไม้ได้๓
ฝั่งนี้ ผู้ปฏิบัติรู้ได้ครั้งเดียว ก็หาไม้ได้๔

[๑๑๕] อนึ่ง มุนีเป็นภิกษุซึ่งตัดกระแสชาดแล้ว
ไม่มีตัณหาชานไป ละภิกขุอันใหญ่ได้แล้ว
ย่อมไม่มีความเร้าร้อน๕

[๑๑๖] เราจะพยากรณ์ปฏิบัติของมุนีให้เธอทราบต่อไป

คือ

ภิกษุผู้ปฏิบัติควรเป็นผู้มีคมมีดโกนเป็นเครื่องเปรียบ
กดเพดานไว้ด้วยลิ้น สำรวมท้อง

[๑๑๗] ควรเป็นผู้มีจิตไม่ท้อแท้ และไม่ครุ่นคิดกังวล

มาก

เป็นผู้หมดกลิ่นสาบ๖ ไม่มีตัณหาและทิฏฐิอาศัย
มีพรหมจรรย์เป็นจุดหมาย

[๑๑๘] พึงฝึกฝนเพื่อการนั่งสงบผู้เดียว
และเพื่อบำเพ็ญจิตภาวนาของสมณะ
ความเป็นมุนีที่เราบอกไว้แล้วโดยส่วนเดียว
หากเธอจักยินดีอยู่ผู้เดียว
เธอก็จักปรากฏเกียรติคุณไปทั่ว ๑๐ ทิศ

[๑๑๙] เธอได้ฟังเสียงสรรเสริญของนักปราชญ์ทั้งหลาย

ผู้ฟังพินิจอยู่ ตัดขาดจากกามแล้ว
ต่อจากนั้น ควรทำหิริและศรัทธาให้ยิ่งขึ้น
จึงนับว่าเป็นสาวกของเราได้

[๑๒๖] เธอจะเข้าใจคำที่เรากล่าวแล้วนั้นได้แจ่มแจ้ง
ด้วยการเปรียบเทียบแม่น้ำกับลำคลอง และหนองบึง คือ
แม่น้ำน้อยไหลตื้นนั้น
แม่น้ำสายใหญ่ๆ ไหลเจียบสงบ

[๑๒๗] สิ่งใดพร่อง สิ่งนั้นตื้น
สิ่งใดเต็ม สิ่งนั้นเจียบ
คนพาลเปรียบได้กับหม้อน้ำที่มีน้ำเพียงครึ่งเดียว
บัณฑิตเปรียบได้กับท่วงน้ำที่เต็มเปี่ยม

[๑๒๘] พระสมณพุทธเจ้าทรงรู้จักถ้อยคำที่จะตรัสให้มาก
ว่า

มีสาระประกอบด้วยประโยชน์ จึงทรงแสดงธรรม
พระองค์ทรงรู้อยู่จึงตรัสได้มาก

[๑๒๙] อนึ่ง สมณะใดรู้แจ้งธรรม
สำรวมจิตของตนได้ ไม่กล่าวมากทั้งที่รู้
สมณะนั้นชื่อว่าเป็นมุณี
ย่อมควรแก่ปฏิบัติทาของมุณี
สมณะนั้นเป็นมุณีได้บรรลุปฏิบัติทาของมุณีแล้ว

นาลกสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. ทวยตานุปัสสนาสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นธรรมเป็นคู่
ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพาราม ปราสาทของนาง
วิสาขา-มิดารมาตา เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นเป็นคืนวันเพ็ญ เป็นวันอุโบสถ
ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระผู้มีพระภาคประทับนั่งกลางแจ้งมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม
ทอดพระเนตรเห็นภิกษุ-สงฆ์สงบนิ่งจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า
การฟังกุศลธรรมที่เป็นของพระอริยะ เป็นเครื่องนำออกจากโลก เป็นเหตุ
ให้ดำเนินไปสู่ความตรัสรู้ จะมีประโยชน์อะไรแก่ท่านทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
ควรตอบเขาอย่างนี้ว่า มีประโยชน์ให้รู้จักธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่ตามความ
เป็นจริง

เธอทั้งหลายควรตอบเขาถึงธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่ คือ

(๑) การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่เป็นคู่ที่
๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา
นี่เป็นคู่ ที่ ๒ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณา
เห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง ๆ อย่างนี้ ไม่ประมาท มีความ

เพียร อุทิศกายและใจอยู่ พึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือความเป็นพระอนาคามี เมื่อยังมีอุปาทานขันธ เหลืออยู่

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัส คาลาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๓๐] สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดไม่รู้จักทุกข์
เหตุเกิดทุกข์ ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิง
และไม่รู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

[๑๓๑] สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นผู้เสื่อมจากเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
เป็นผู้เข้าถึงชาติและชราแท้

[๑๓๒] ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้จักทุกข์
เหตุเกิดทุกข์ ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ลงได้สิ้นเชิง
และรู้จักทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

[๑๓๓] สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ
เป็นผู้ควรเพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
และเป็นผู้ไม่เข้าถึงชาติและชรา

(๒) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง ๆ ด้วยวิธีอื่นยังมีอีกบ้างไหม ควรตอบ

เขาว่า มี หากเขาถาม ต่อไปอีกว่า มีอย่างไร ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้ คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข์นั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอุปธิ๑เป็นปัจจัย นี่เป็น คู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอุปธิทั้งหลายนั้นเองดับลงโดยการคายกิเลสได้หมด ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาลาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๓๔] ทุกข์หลายรูปแบบอะไรก็ตามในโลก
ล้วนเกิดมาจากอุปธิเป็นต้นเหตุ
ผู้ใดแล ไม่มีปัญญา ก่ออุปธิ
ผู้นั้นจัดว่าเป็นคนเขลา ย่อมเข้าถึงทุกข์ปวย ๆ
เพราะฉะนั้น บุคคลรู้อยู่เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นทุกข์ว่า
มีชาติเป็นแดนเกิด ไม่ควรก่ออุปธิ

(๓) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง ๆ ด้วยวิธีอื่นยังมีอีกบ้างไหม ควรตอบเขาว่า มี หากเขาถามต่อไปอีกว่า มีอย่างไร ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้ คือ

การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข
นั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณา
เห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอวิชชาที่นั้นเองดับลงโดยการ คายกิเลสได้หมด
ทุกขจึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๓๕] อวิชชานั้นแลเป็นคติของสัตว์ทั้งหลาย

ผู้เข้าถึงชาติ มรณะ และสังสารวัฏ

ซึ่งมีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่นอยู่บ่อย ๆ

[๑๓๖] อวิชชาคือความหลงมัวเมาอย่างใหญ่หลวงนี้

เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายจมปลักอยู่สิ้นกาลนาน

สัตว์เหล่าใดทำลายอวิชชาด้วยวิชาแล้ว

สัตว์เหล่านั้นย่อมไม่เข้าถึงภพใหม่อีก

(๔) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมแยกออก
เป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง ๆ ด้วยวิธีอื่นยังมีอีกบ้างไหม ควร

ตอบเขาว่า มี หากเขาถามต่อไปอีกว่า มีอย่างไร ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น

ทุกขนั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะสังขาร๒เป็นปัจจัย นี่เป็นคู่ที่ ๑ การ
พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะสังขารทั้งหลายที่นั้นเองดับลงโดยการ
คายกิเลสได้หมด ทุกขจึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๓๗] ทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น

ทุกขนั้นทั้งหมดเกิดเพราะสังขารเป็นปัจจัย

เพราะสังขารทั้งหลายดับลง

ทุกขจึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป

[๑๓๘] ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกขเกิดขึ้นเพราะสังขารเป็น
ปัจจัย

เพราะความสงบสังขารทั้งปวง สัญญาทั้งหลายจึงดับลง

ความสิ้นทุกขย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้

เพราะรู้ความสิ้นทุกขนี้โดยถ่องแท้แล้ว

[๑๓๙] บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นชอบ เป็นผู้จบเวท รู้โดย
ชอบแล้ว

ครอบงำกิเลสเครื่องประกอบของมารได้แล้ว ย่อมไม่เกิดอีก

(๕) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข
นั้นทั้งหมด ย่อมเกิดเพราะวิญญานเป็นปัจจัย๑ นี่เป็นคู่ที่ ๑

การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะวิญญานนั้นเองดับลง
โดยการคายกิเลสได้หมด ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๐] ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น
ทุกข์นั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะวิญญานเป็นปัจจัย
เพราะวิญญานดับลง
ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป

[๑๔๑] ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกข์เกิดขึ้นเพราะวิญญานเป็น
ปัจจัย

เป็นผู้ปราศจากตัณหา ดับกิเลสได้สิ้นเชิงแล้ว
เพราะวิญญานระงับลง

(๖) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้ คือ
การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข์นั้นทั้งหมด
ย่อมเกิด เพราะผัสสะเป็นปัจจัย๒ นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า
เพราะผัสสะ นั้นเองดับลงโดยการคายกิเลสได้หมด ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้
อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๒] ชนทั้งหลายผู้ถูกผัสสะครอบงำแล้ว
แส่นไปตามกระแส (ตัณหา) ในภพ
ดำเนินไปผิดทาง ย่อมห่างไกลจากความสิ้นสังโยชน์

[๑๔๓] ส่วนชนทั้งหลายผู้กำหนดรู้ผัสสะจนทั่วถึงแล้ว
ยินดีในธรรมเป็นที่สงบระงับได้ด้วยปัญญา
ย่อมเป็นผู้ปราศจากตัณหา ดับกิเลสลงได้สิ้นเชิง
เพราะรู้ถึงผัสสะ

(๗) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข์
นั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะเวทนาเป็นปัจจัย๑ นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็น
เนื่อง ๆ ว่า เพราะ เวทนานั้นเองดับลงโดยการคายกิเลสได้หมด
ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๔] เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา
มีอยู่ทั้งภายในและภายนอก

[๑๔๕] ภิกษุรู้ว่า เวทนานี้เป็นเหตุแห่งทุกข์

ถูกต้องสัมผัสเวทนาที่มีความเสื่อมสูญไปเป็นธรรมดา
มีปกติทรุดโทรมไป ด้วยอุทกยัพพญาณแล้ว
เห็นความเสื่อมเป็นที่สุด
ชื่อว่ารู้แจ้งเห็นจริงในเวทนานั้นอย่างนี้
เพราะเวทนาทั้งหลายสิ้นไปนั่นเอง
ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป

(๘) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข์
นั้นทั้งหมดย่อมเกิด เพราะตณหาเป็นปัจจัย นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็น
เนื่อง ๆ ว่า เพราะตณหานั่นเองดับลงโดยการคายกิเลสได้หมด ทุกข์จึงเกิด
ขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๗๔๖] บุคคลมีตณหาเป็นเพื่อน ท่องเที่ยวไปตลอดกาล
ยาวนาน

ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏ ที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น

[๗๔๗] ภิกษุรู้โทษนี้ รู้ตณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

พึงเป็นผู้ไม่มีตณหา ไม่มีความถือมั่น มีสติสัมปชัญญะอยู่

(๙) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข์
นั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็น
เนื่อง ๆ ว่า เพราะ อุปาทานนั้นเองดับลงโดยการคายกิเลสได้หมด
ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็น คู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสสถาปนาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๗๔๘] ภพมิได้เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย

สัตว์เกิดมาแล้วต้องประสบทุกข์ ต้องตาย

นี่เป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์

[๗๔๙] เพราะฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลายรู้ด้วยปัญญาโดย
ชอบ

รู้แจ้งภาวะที่สิ้นสุดการเกิด

เพราะอุปาทานสิ้นไป จึงไม่เข้าถึงภพใหม่อีก

(๑๐) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น
ทุกข์นั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอาร์มภะเป็นปัจจัย นี่เป็นคู่ที่ ๑ การ
พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะ อาร์มภะนั้นเองดับลงโดยการคาย
กิเลสได้หมด ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็น คู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๗๕๐] ทุกขอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น
 ทุกขนั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอาร์มกะเป็นปัจจัย
 เพราะอาร์มกะทั้งหลายดับลง
 ทุกขจึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป

[๗๕๑] ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกขเกิดขึ้นเพราะอาร์มกะเป็น
ปัจจัย

 สละคืนอาร์มกะได้ทั้งหมด
 น้อมจิตไปในนิพพานที่ปราศจากอาร์มกะ

[๗๕๒] ภิกษุผู้ถอนภวตัณหาได้แล้ว มีจิตสงบ
 มีชาติและสงสารสิ้นแล้ว ย่อมไม่มีภพใหม่

(๑๑) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกขอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข
 นั้นทั้งหมด ย่อมเกิดเพราะอาหารเป็นปัจจัย๑ นี่เป็นคู่ที่ ๑ การ
พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอาหารนั้นเองดับลงโดยการคายกิเลส
ได้หมด ทุกขจึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๗๕๓] ทุกขอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น
 ทุกขนั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอาหารเป็นปัจจัย
 เพราะอาหารทั้งหลายดับลง
 ทุกขจึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป

[๗๕๔] ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกขเกิดขึ้นเพราะอาหารเป็น
ปัจจัย

 กำหนดรู้อาหารทุกอย่าง
 จึงเป็นผู้ไม่มีตัณหาในอาหารทั้งหมด

[๗๕๕] ภิกษุรู้ความไม่มีโรค๒โดยชอบ
 พิจารณาแล้วจึงใช้สอยปัจจัย ๔
 ดำรงอยู่ในธรรม จบเวท
 ย่อมไม่เข้าถึงการนับ๑อีกต่อไป
 เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป

(๑๒) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกขอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ทุกข
 นั้นทั้งหมดย่อม เกิดเพราะอวิชิตะ๒(ความหวนไหว) เป็น
ปัจจัย นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็น เนื่อง ๆ ว่า เพราะ

ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้

[๓๕๖] ทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น

ทุกขนั้นทั้งหมดย่อมเกิดเพราะอวิชิตะเป็นปัจจัย

เพราะดับอวิชิตะ

ทุกข์จึงเกิดขึ้นไม่ได้อีกต่อไป

เพราะฉะนั้น จึงควรสะท้อนหา ดับสังขารได้

ไม่มีอวิชชาะ ไม่มีความถือมั่น มีสติ สัมปชัญญะอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง

๓) อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๓๕๘] ผู้พ้นจากอำนาจค้นหา ทิฏฐิ และมานะ ย่อมไม่
ตื่นรน

ส่วนผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจค้นหาเป็นต้น ถิ่นม่นอยุ่

ยอมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น

ไปได้

[๒๕๙] ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ตัณหาเป็นภัยใหญ่

พ้นจากต้อหาเป็นต้นนั้นได้แล้ว

ไม่มีความถึอมนั้ มีสติ สัมปชัญญะอยู่

(๑๔) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้ คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า อรูปภพละเอียดกว่ารูปภพ นี่เป็นคํที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นิโรธละเอียดกว่าอรูปภพ นี่เป็นคํที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
 อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๓๖๐] สัตว์ทั้งหลายทั้งที่เข้าถึงรูปภพและที่ดำรงอยู่ใน
รูปภพ

เมื่อยังไม่รู้ชัดถึงความดับกิเลส

ก็ยังคงกลับมาเกิดใหม่อีก

[๗๖๑] ส่วนผู้ที่กำหนดรูปรูปภาพแล้ว ไม่ดำรงอยู่ในรูป
ภาพ

น้อมจิตไปในนิพพาน ย่อมชนะมัจจุราชได้

(๑๕) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า ฯลฯ ควรตอบเขาว่า มีอย่างนี้
คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นามรูปที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์
พากันพิจารณาเห็นว่า นามรูป นี้เป็นของจริง ซึ่งพระอริยะทั้งหลาย
พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญา อันชอบว่า นามรูปนี้ไม่
เป็นของจริง นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า
นิพพานที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อม
ทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์พากันพิจารณาเห็นว่า นิพพานนี้
ไม่มีอยู่จริง ซึ่งพระอริยะทั้งหลายพิจารณาเห็นตามความเป็น
จริงด้วยปัญญาอันชอบว่า นิพพาน นี้มีอยู่จริง นี่เป็นคู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกเป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง
ๆ อย่างนี้ ฯลฯ จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๗๖๒] ท่านมีความเข้าใจผิดในนามรูปที่มีใช่อัตตา
ว่าเป็นอัตตา

จงดูชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ซึ่งพากันยึดมั่นในนามรูป โดยเข้าใจว่า
นามรูปนี้เป็นของจริง

[๗๖๓] ความจริง นามรูปนั้นย่อมแปรผันเป็นอย่างอื่น

จากอาการที่คนทั่วไปเข้าใจอยู่เสมอ
นามรูปของผู้เข้าใจเช่นนั้น หาเป็นจริงตามนั้นไม่
เพราะนามรูปนั้นปรากฏชั่วครู่ก็เสื่อมสูญไปเป็นธรรมดา

[๗๖๔] นิพพานมีความไม่เสื่อมสูญไปเป็นธรรมดา

ซึ่งพระอริยะทั้งหลายรู้แจ้งตามความเป็นจริง
จึงเป็นผู้ปราศจากตัณหา ปรีนิพพานแล้ว
เพราะรู้แจ้งอริยสัจ

(๑๖) ภิกษุทั้งหลาย หากมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น
เป็น ๒ คู่โดยชอบเนื่อง ๆ ด้วยวิธีอื่นมีบ้างไหม ควรตอบเขาว่า
มี หากเขาถาม ต่อไปอีกว่า มีอย่างไร ก็ควรตอบเขาว่า มีอย่าง
นี้ คือ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า อภิสารมณที่ชาวโลก พร้อมทั้งเทวโลก
มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและ
มนุษย์พากันพิจารณาเห็นว่า อภิสารมณนี้เป็นความสุข ซึ่งพระอริยะ
ทั้งหลายพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบว่า อภิสารมณ
นี้เป็นความทุกข์ นี่เป็นคู่ที่ ๑ การพิจารณาเห็นว่า นิพพานที่ชาวโลกพร้อม
ทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณ

พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์พากันพิจารณาเห็นว่า นิพพานนี้เป็นความ
ทุกข์ ซึ่งพระอริยะทั้งหลายพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอัน
ชอบว่า นิพพานนี้เป็นความสุข นี่เป็น คู่ที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมแยกออกเป็น ๒ คู่โดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ พึง
หวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือความเป็น
พระอนาคามี เมื่อยังมีอุปาทานชั้นหยาบเหลืออยู่

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้
ตรัส คาลาपर्ณังต่อไปนี้อีกว่า

[๗๖๕] รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์
ล้วนน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
ที่กล่าวกันว่ามีอยู่ประมาณเท่าใด

[๗๖๖] รูปเป็นต้นเหล่านั้นแลเป็นสิ่งที่ชาวโลก
พร้อมทั้งเทวโลกสมมติว่า เป็นสุข
ถ้ารูปเป็นต้นเหล่านั้นดับในทีใด
ที่นั่น เทวดาและมนุษย์เหล่านั้นก็สมมติกันว่า เป็นทุกข์

[๗๖๗] ส่วนอริยบุคคลทั้งหลายเห็นการดับสักกายะว่า
เป็นสุข

การเห็นของอริยบุคคลทั้งหลายผู้เห็นอยู่นี้
ย่อมขัดแย้งกับชาวโลกทั้งปวง

[๗๖๘] บุคคลเหล่านั้นกล่าวสิ่งใดว่า เป็นสุข
อริยบุคคลทั้งหลายกล่าวสิ่งนั้นว่า เป็นทุกข์
บุคคลเหล่านั้นกล่าวสิ่งใดว่า เป็นทุกข์
อริยบุคคลทั้งหลายรู้แจ้งสิ่งนั้นว่า เป็นสุข

[๗๖๙] เธอจงเห็นธรรมที่รู้ได้ยาก
คนพาลผู้หลง ไม่รู้แจ้งในนิพพานนี้
ความมืดปรากฏแก่บุคคลผู้ถูกนิวรรตคือกิเลสท่วมท้นไว้
(เหมือน) ความมืดปรากฏแก่บุคคลผู้ไม่เห็น ฉะนั้น

[๗๗๐] แต่นิพพานย่อมปรากฏแจ่มแจ้งแก่สัตบุรุษ
เหมือนแสงสว่างปรากฏแก่บุคคลผู้เห็นอยู่ ฉะนั้น
ชนทั้งหลายผู้แสวงหาทาง ไม่ฉลาดในธรรม
ย่อมไม่รู้แจ้ง(นิพพาน)ที่อยู่ใกล้

[๗๗๑] บุคคลผู้ถูกความกำหนัดในภพครอบงำ
เล่นไปตามกระแส (ตัณหา) ในภพ
ถูกบ่วงมารคล้องไว้ จะไม่รู้ธรรมนี้ได้ง่าย

[๗๗๒] เว้นอริยบุคคลทั้งหลายแล้ว
ใครเล่าควรจะตรัสรู้บท๑

ที่อธิบายบุคคลทั้งหลายตรัสรู้ชอบแล้ว

ไม่มีอาสวะ ปรินิพพาน๒

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจ
ชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ขณะที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระ
ภาษิตนี้อยู่ จิตของภิกษุประมาณ ๖๐ รูปหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่ถือมั่น

ทวยตานุปัสสนาสูตรที่ ๑๒ จบ

รวมหัวข้อธรรมประจำเรื่องในพระสูตรนี้ คือ

๑. สัจจะ	๒. อุปธิ
๓. อวิชชา	๔. สังขาร
๕. วิญญาน	๖. ผัสสะ
๗. เวทนา	๘. ตัณหา
๙. อุปาทาน	๑๐. อารัมภะ
๑๑. อาหาร	๑๒. อิญชิตะ
๑๓. ผันทิตะ	๑๔. รูป
๑๕. นิพพานสัจจะ	๑๖. ทุกข์

มหาวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปัพพัชชาสูตร	๒. ปธานสูตร
๓. สุภาสิตสูตร	๔. สุนทริกภารทวาชสูตร
๕. มามสูตร	๖. สภียสูตร
๗. เสลสูตร	๘. สัลลสูตร
๙. วาเสฏฐสูตร	๑๐. โกกालิกสูตร
๑๑. นาลกสูตร	๑๒. ทวยตานุปัสสนาสูตร

๔. อัญญการวรรค

หมวดว่าด้วยการไม่ติดอยู่ในกาม

๑. กามสูตร๑

ว่าด้วยเรื่องกาม

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่พราหมณ์ผู้เป็นชาวนา ณ กรุงสาวัตถีดังนี้)

[๗๗๓] ถ้ากาม๒นั้นสำเร็จด้วยดีแก่สัตว์นั้น ผู้อยากได้

กามอยู่

สัตว์นั้นได้กามตามที่ต้องการแล้ว

ย่อมเป็นผู้มีใจแน่แท้

[๗๗๔] ถ้าเมื่อสัตว์นั้นอยากได้กามอยู่ เกิดความพอใจ

แล้ว

กามเหล่านั้นเสื่อมไป

สัตว์นั้นย่อมเจ็บปวด เหมือนถูกลูกศรแทง
[๗๗๕] ผู้ใดละกามได้ เหมือนคนเดินเลียงหัว
ผู้นั้นมีสติ ล่วงพ้นตัณหาที่ชื่อว่า วิสัตติกา๓นี้ในโลก
[๗๗๖] นรชนใดปรารภนาเนื่อง ๆ ซึ่งไรนา ที่ดิน เงิน โค

ม้า

ทาส บุรุษ สตรี พวกพ้อง หรือกามเป็นอันมาก
[๗๗๗] ก็เลสทั้งหลายอันไม่มีกำลังครอบงำนรชนนั้น
อันตรายทั้งหลาย ย่ำยีนรชนนั้น
เพราะอันตรายนั้น ทุกข์จึงติดตามนรชนนั้นไป
เหมือนน้ำไหลเข้าเรือรั่ว ฉะนั้น
[๗๗๘] เพราะฉะนั้น สัตว์เกิดพึงมีสติทุกเมื่อ ละกาม

ทั้งหลายได้

ครั้นละกามเหล่านั้นได้แล้ว พึงข้ามโอชะได้
เหมือนคนวิดน้ำเรือแล้วไปถึงฝั่งได้ ฉะนั้น

กามสูตรที่ ๑ จบ

๒. คุณุฎฐกสูตร๒

ว่าด้วยผู้ช้องอยู่ในถ้ำ

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ ณ กรุงสาวัตถี

ดังนี้)

[๗๗๙] นรชนผู้ช้องอยู่ในถ้ำ๒ ถูกกิเลสมากหลายปิดบัง

ไว้

เมื่อดำรงตนอยู่(อย่างนี้) ก็จมลงในเหตุให้ลุ่มหลง๔
ผู้เป็นเช่นนั้นแล ย่อมอยู่ไกลจากวิเวก
เพราะกามทั้งหลายในโลกไม่เป็นของที่นรชนจะได้ง่ายเลย

[๗๘๐] สัตว์เหล่านั้นมีความปรารภนาเป็นต้นเหตุ
ติดพันอยู่กับความพอใจในภพ มุ่งหวัง(กาม)
ในกาลภายหลัง(อนาคต)หรือในกาลก่อน(อดีต)
ปรารภนากามเหล่านั้นและกามที่มีอยู่ก่อน
ย่อมเป็นผู้หลุดพ้นได้ยาก(และ)ทำให้ผู้อื่นหลุดพ้นไม่ได้เลย

[๗๘๑] สัตว์เหล่านั้นยินดีชวนชวาย ลุ่มหลงในกาม

ทั้งหลาย

เป็นผู้ตกต่ำ ตั้งอยู่ในกรรมที่ผิด
ประสบทุกข์แล้วจึงคร่ำครวญอยู่ว่า
เราจุติจากภพนี้ จักเป็นอะไรหนอ

[๗๘๒] เพราะฉะนั้น สัตว์เกิดพึงศึกษาในที่นี้๑
พึงรู้จักกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกว่า เป็นกรรมที่ผิด
ไม่พึงประพฤติผิดเพราะเหตุแห่งกรรมที่ผิดนั้น

นักปราชญ์กล่าวว่า ชีวิตนี้เป็นของน้อย
[๑๘๓] เราเห็นหมู่มสัตว์นี้ผู้ตกไปในอำนาจค้นหาในภพ
ทั้งหลาย๒

กำลังดิ้นรนอยู่ในโลก
นรชนที่เลวผู้ยังไม่คลายค้นหาในภพน้อยภพใหญ่
รำไรอยู่ใกล้ปากมัจจุราช

[๑๘๔] พวกเธอจงดูหมู่มสัตว์ที่กำลังดิ้นรนอยู่
เพราะวัตถุที่ยึดถือว่าเป็นของเรา
เหมือนฝูงปลาในน้ำน้อยสิ้นกระแสน้ำแล้ว
นรชนเห็นโทษนี้แล้วก็อย่าก่อค้นหาเครื่องเกี่ยวข้องในภพ
ทั้งหลาย

พึงประพฤตินายึดถือว่าเป็นของเรา
[๑๘๕] นักปราชญ์พึงกำจัดความพอใจในส่วนสุด
ทั้ง ๒ ด้าน

กำหนดรู้ผัสสะ๒แล้ว ก็ไม่ติดใจ
ติเตียนกรรมใดด้วยตน ก็ไม่ทำกรรมนั้น
ไม่ติดในสิ่งที่ได้เห็นและได้ยินแล้ว

[๑๘๖] มุนีกำหนดรู้สัญญาแล้ว ไม่เข้าไปติดในความ
ยึดถือทั้งหลาย

พึงข้ามโอฆะได้ ถอนลูกศรได้แล้ว ไม่ประมาท
ประพฤติดูอยู่ ย่อมไม่หวังโลกนี้และโลกหน้า

คุหฺฏฐกสูตรที่ ๒ จบ

๓. พุทฺธัฏฐกสูตร๑

ว่าด้วยเรื่องเดียรถียกับมุนี

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่พระอานนทดังนี้)

[๑๘๗] เดียรถียบางพวกมีใจชั่วกล่าวร้าย
บุคคลเหล่านี้เข้าใจว่าจริงก็กล่าวร้ายด้วย
แต่มุนีย่อมไม่ใส่ใจคำกล่าวร้ายที่เกิดขึ้น
เพราะฉะนั้น มุนีจึงไม่มีกิเลสเครื่องตรึงจิตในที่ไหน ๆ

[๑๘๘] ผู้ไปตามความพอใจ ตั้งอยู่ในความชอบใจ
พึงก้าวล่วงทักขิของตนได้อย่างไรเล่า
แต่เมื่อทำตนให้เพียบพร้อม รู้อย่างไรก็พึงพูดอย่างนั้น

[๑๘๙] สัตว์เกิดใดไม่มีใครถาม
ก็บอกศีลและวัตรของตนแก่บุคคลเหล่านั้น
สัตว์เกิดใดกล่าวถึงตัวเองเท่านั้น
ผู้ฉลาดทั้งหลายเรียกสัตว์เกิดนั้นว่า ผู้ไม่มีอริยธรรม

[๑๙๐] ส่วนภิกษุผู้สงบ ดับกิเลสแล้ว

ไม่โอ้อวดในศีลทั้งหลายว่า เราเป็นดังนี้
อนึ่ง ภิกษุใดไม่มีกิเลสเครื่องพัวพันที่ไหน ๆ ในโลก
ผู้ฉลาดทั้งหลายเรียกภิกษุนั้นว่า ผู้มีอริยธรรม

[๑๔๑] เชิดชูไว้ เจ้าลัทธิใด มีธรรมที่กำหนดไว้ อันปัจจัยปรุงแต่ง

(แต่)ไม่ชาวสะอาด เจ้าลัทธินั้นเห็นอนิสงสัใดในตน
อาศัยอนิสงสนั้น และสันติที่กำเริบซึ่งอาศัยกันเกิดขึ้น

[๑๔๒] ความถึอมั่นด้วยอำนาจทฤษฎี มิใช่ก้าวล่วงได้ง่าย

๗

การปลงใจในธรรมทั้งหลายแล้วถึอมั่น
ก็มีใช้ก้าวล่วงได้ง่าย

เพราะฉะนั้น ในความถึอมั่นเหล่านั้น
นรชนย่อมสลัดทิ้งธรรมบ้าง ยึดถือธรรมไว้บ้าง

[๑๔๓] ทฤษฎีที่กำหนด(เพื่อเกิด)ในภพน้อยภพใหญ่
ของผู้มีปัญญาเครื่องกำจัดไม่มีในที่ไหน ๆ ในโลก

เพราะผู้มีปัญญาเครื่องกำจัดนั้น

ละความหลอกลวงและความถึอตัวได้แล้ว

ไม่มีความถึอมั่น จะพึงไปด้วยเหตุอะไรเล่า

[๑๔๔] เพราะว่า ผู้มีความถึอมั่นย่อมเข้าถึงวาทะ

ในธรรมทั้งหลาย

จะพึงกล่าวคำติเตียนผู้ไม่มีความถึอมั่นด้วยเหตุอะไรเล่า

เพราะทฤษฎีว่ามีอัตตา ทฤษฎีว่าไม่มีอัตตา๒

ไม่มีแก่ผู้ไม่มีความถึอมั่นนั้น

ผู้ไม่มีความถึอมั่นนั้น สลัดแล้วซึ่งทฤษฎีทั้งปวงในอรรถภาพนี้

แหละ

ทฤษฎีทศกสูตรที่ ๖ จบ

๔. สุตทฤษฎีทศกสูตร๑

ว่าด้วยผู้พิจารณาเห็นความหมดจด

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายดังนี้)

[๑๔๕] เราเห็นนรชนผู้หมดจดว่า เป็นผู้ไม่มีโรคอย่างยิ่ง

ความหมดจดย่อมมีแก่นรชนเพราะความเห็น

บุคคลเมื่อรู้จริงอย่างนี้ก็รู้ว่า ความเห็นนี้ยอดเยี่ยม

จึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความหมดจด

เพราะฉะนั้น ย่อมเชื่อว่า ความเห็นนั้นเป็นญาณ

[๑๔๖] ถ้าความหมดจดมีแก่นรชนเพราะความเห็น

หรือนรชนนั้นละทุกข์ได้เพราะญาณ

นรชนผู้ยังมีอุปธินั้นย่อมหมดจดเพราะมรรคอื่น(ก็ได้)

เพราะว่า ทิฏฐิย่อมบ่งบอกถึงนรชนนั้นผู้พูดอย่างนั้น
[๗๙๓] พราหมณ์๒ ไม่กล่าวความหมดจดในรูปที่เห็น
เสียงที่ได้ยิน

ศีลและวัตรหรืออารมณ์ที่รับรู้โดยมรรคอื่น
พราหมณ์นั้นผู้ไม่เข้าไปติดในบุญและบาป ละอึดตาได้๑
เรียกว่า ผู้ไม่ทำเพิ่มเติมในโลกนี้

[๗๙๔] สมณพราหมณ์เหล่านั้นละสิ่งแรก อาศัยสิ่งหลัง
ไปตามความพลุ่งพล่าน๔
ย่อมข้ามกิเลสเครื่องข้องไม่ได้
สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมยึดถือ ย่อมสลัดทิ้ง
เหมือนลิงจับกิ่งไม้แล้วก็ปล่อย ฉะนั้น

[๗๙๕] สัตว์เกิดสมათานวัตรทั้งหลายเอง
ข้องอยู่ในสัญญา๑ ย่อมดำเนินไปลุ่ม ๆ ดอน ๆ
ส่วนผู้มีความรู้ ธรรมด้วยเวททั้งหลาย๒แล้ว
เป็นผู้มีปัญญาอันไพบุลย์
ย่อมไม่ดำเนินไปลุ่ม ๆ ดอน ๆ

[๘๐๐] ผู้มีปัญญานั้น เป็นผู้กำจัดเสนาในธรรมทั้งปวง
คือ

รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน หรืออารมณ์ที่รับรู้อย่างใดอย่างหนึ่ง
ใคร ๆ ในโลกนี้จะพึงกำหนดผู้มีปัญญานั้น
ผู้เห็นผู้ประพฤติเปิดเผยด้วยเหตุอะไรเล่า

[๘๐๑] สัตบุรุษทั้งหลายย่อมไม่กำหนด ไม่เชิดชู
สัตบุรุษเหล่านั้นไม่กล่าวว่าเป็นความหมดจดสุดโต่ง
สลัดกิเลสเครื่องร้อยรัดอันเป็นเหตุยึดมั่น ที่ร้อยรัดไว้แล้ว
ไม่ก่อความหวังในที่ไหน ๆ ในโลก

[๘๐๒] พระอรหันต์เป็นผู้ไปพ้นเขตแดน๓แล้ว เป็น
พราหมณ์

เพราะรู้และเห็น พระอรหันต์นั้นจึงไม่มีความถือมั่น
ไม่มีความกำหนดในกามคุณอันเป็นที่กำหนด
ไม่กำหนดในสมามบัติเป็นที่คลายกำหนด
พระอรหันต์นั้นจึงไม่มีความถือมั่นว่า ยอดเยี่ยมในโลกนี้

สุตธัมมกสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปรมัฏฐกสูตร๑

ว่าด้วยผู้ยึดถือทิฏฐิของตนว่ายอดเยี่ยม
(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายดังนี้)

[๘๐๓] สัตว์เกิดผู้ยึดถือในทิฏฐิทั้งหลายว่า ยอดเยี่ยม
ย่อมทำทิฏฐิใดให้ยิ่งใหญ่ในโลก

กล่าวทักขิอื่นทุกอย่างนอกจากทักขินั้นว่า เลว
เพราะฉะนั้น สัตว์เกิดนั้นจึงไม่ล่วงพ้นการวิเวกไปได้

[๘๐๔] เจ้าลัทธิเห็นอนิสสสิดในตน ในรูปที่เห็น
ในเสียงที่ได้ยิน ในสีลและวัตร หรือในอารมณ์ที่รับรู้
เจ้าลัทธิที่ยึดมั่นทักขินั้นในลัทธิของตนนั้น
เห็นทักขิอื่นทั้งปวงโดยความเป็นของเลว

[๘๐๕] บุคคลอาศัยศาสดาใจ เห็นศาสดาอื่นว่า เลว
ผู้ฉลาดทั้งหลายเรียกศาสดานั้นว่า เป็นเครื่องร้อยรัด
เพราะฉะนั้นแล ภิกษุจึงไม่ควรอาศัยรูปที่เห็น
เสียงที่ได้ยิน อารมณ์ที่รับรู้ หรือสีลและวัตร

[๘๐๖] ภิกษุไม่พึงกำหนดทักขิในโลกด้วยญาณ หรือแม้
ด้วยสีลและวัตร

ไม่พึงเอาตนเข้าไปเทียบว่าเสมอเขา
ไม่พึงสำคัญตนว่าด้อยกว่าเขา หรือเลิศกว่าเขา

[๘๐๗] ภิกษุนั้นละอัตตาแล้ว ไม่ยึดถือ ไม่สร้างนิสัยแม้
ด้วยญาณ

เมื่อชนทั้งหลายแตกกัน
ภิกษุนั้นก็ไม่เข้าเป็นฝักเป็นฝ่าย
ภิกษุนั้นไม่ถือแม้ทักขิอะไร ๆ

[๘๐๘] พระอรหันต์ใดผู้ไม่มีความคะนองหาในส่วนสุดทั้ง
๒ ด้าน

ในโลกนี้ ในภพน้อยภพใหญ่ ในโลกนี้หรือในโลกหน้า
พระอรหันต์นั้นจึงไม่มีเครื่องอยู่อะไร ๆ
ความตกลงใจในธรรมทั้งหลายแล้วถ้อยมั่นก็ไม่มี

[๘๐๙] พระอรหันต์นั้นไม่มีทักขิอันสัญญากำหนดไว้แม้
นิดเดียว

ในรูปที่เห็น ในเสียงที่ได้ยิน หรือในอารมณ์ที่รับรู้ในโลกนี้
ใคร ๆ ในโลกนี้ จะพึงกำหนดพระอรหันต์นั้น
ผู้เป็นพราหมณ์ไม่ยึดถือทักขิอยู่ด้วยเหตุอะไรเล่า

[๘๑๐] พระอรหันต์ขีณาสพทั้งหลาย
ย่อมไม่กำหนด ไม่เชิดชู(ตักขิและทักขิ)ไว้
แม้ธรรมทั้งหลาย๑พระอรหันต์เหล่านั้นก็ไม่ปรารภณา
พระอรหันต์ผู้เป็นพราหมณ์นั้น ใคร ๆ ก็นำไปด้วยสีลและวัตร

ไม่ได้

เป็นผู้ถึงฝั่ง๒ ไม่กลับมา เป็นผู้คงที่

ปรหม์ภูฏกสูตรที่ ๕ จบ

๖. ชราสูตร๓

ว่าด้วยชรา

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่พุทธบริษัทชาวเมืองสาเกตดังนี้)

[๘๑๑] ชีวิตนี้น้อยนัก มนุษย์ย่อมตายภายใน ๑๐๐ ปี

แม้หากผู้ใดจะมีชีวิตอยู่เกินไปกว่านั้น

ผู้นั้นก็จะตายเพราะชราแน่แท้

[๘๑๒] ชนทั้งหลายย่อมเศร้าโศก เพราะวัตถุที่ยึดถือว่าเป็นของเรา

เพราะความยึดถือที่เที่ยงแท้ไม่มีอยู่

ความพลัดพรากจากกันนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

กุลบุตรเห็นดังนี้แล้ว ไม่พึงครองเรือน

[๘๑๓] บุรุษย่อมสำคัญเบญจขันธ์ใดว่า นี่ของเรา

เบญจขันธ์นั้นบุรุษนั้นย่อมละไปเพราะความตาย

บัณฑิตผู้เป็นพุทธมามกะ รู้ชัดโทษนี้แล้ว

ไม่พิน้อมไปเพื่อความยึดถือว่า เป็นของเรา

[๘๑๔] บุรุษผู้ตื่นขึ้นแล้ว

ไม่เห็นสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยความฝัน ฉันทใด

ใคร ๆ ก็ไม่เห็นชนผู้เป็นที่รัก ซึ่งตายจากไปแล้ว ฉันทนั้น

[๘๑๕] ชื่อของชนเหล่าใดที่กล่าวกันอยู่

ชนเหล่านั้นยังเห็นกันอยู่บ้าง ยังได้ยินกันอยู่บ้าง

สัตว์เกิดจากไปแล้ว เหลือไว้แต่ชื่อเท่านั้นเพื่อกล่าวขานกัน

[๘๑๖] ชนทั้งหลายผู้ติดใจในวัตถุที่ยึดถือว่า เป็นของเรา

ย่อมละทิ้งความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ และความตระหนี่ไม่

ได้

เพราะฉะนั้น มุนีผู้เห็นแดนเกษม ละความยึดถือได้แล้ว เทียว

ไป

[๘๑๗] บัณฑิตทั้งหลายกล่าวการไม่แสดงตนในภพ

ของภิกษุผู้ประพฤติกเลิกร้าง ใช้ที่นั่งอันสงัดนั้นว่า

เป็นความสามัคคี

[๘๑๘] มุนีไม่อาศัยในสิ่งทั้งปวง๑ ไม่ทำสิ่ง๒ไหนให้เป็น

ที่รัก

และไม่ทำสิ่งไหนให้ไม่เป็นที่รัก

ความคร่ำครวญและความตระหนี่ไม่ติดอยู่ในมุนีนั้น

เหมือนหยาดน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว ฉะนั้น

[๘๑๙] มุนีไม่ติดพันในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน และ

อารมณ์ที่รับรู้

เหมือนหยาดน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว

เหมือนหยาดน้ำไม่ติดอยู่บนดอกบัว ฉะนั้น

[๘๒๐] พระอรหันต์ผู้มีปัญญาเครื่องกำจัด
ย่อมไม่สำคัญหมายรูปที่เห็น
เสียงที่ได้ยิน และอารมณ์ที่รับรู้
พระอรหันต์นั้นไม่ต้องการความหมดจดด้วยมรรคอื่น
ย่อมไม่กำหนด ย่อมไม่ต้องคลายกำหนด

ชราสูตรที่ ๖ จบ

๑. ตีสสเมตเตยยสูตร๑

ว่าด้วยปัญหาของตีสสเมตเตยยะ

(ท่านพระตีสสเมตเตยยะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้)

[๘๒๑] ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นรทุกข ขอพระองค์โปรดตรัส

บอก

ความคับแค้นของบุคคลผู้ประกอบเมถุนธรรมเนื่อง ๆ

ข้าพระองค์ฟังคำสอนของพระองค์แล้วจักศึกษาวิเวก

(พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมตเตยยะ)

[๘๒๒] คำสั่งสอนของบุคคลผู้ประกอบเมถุนธรรมเนื่อง ๆ

ย่อมเลอะเลือน และบุคคลนั้นย่อมปฏิบัติผิด

การปฏิบัตินี้ เป็นธรรมไม่ประเสริฐในบุคคลนั้น

[๘๒๓] ผู้ใดในเบื้องต้นเที่ยวไปผู้เดียว๑

(ต่อมา)เข้าไปเสพเมถุนธรรม๒

ผู้รู้ทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นปุถุชนเลวในโลก

เหมือนยานที่แล่นไป๓ ฉะนั้น

[๘๒๔] ยศและเกียรติ๔ในเบื้องต้นของภิกษุนั้น เลื่อมไป

ภิกษุเห็นสมบัติและวิบัตินี้แล้ว ฟังศึกษาเพื่อละเมถุนธรรม

[๘๒๕] ภิกษุนั้นถูกความดำริครอบงำ

ย่อมซบเซาเหมือนคนกำพรวด

ครั้งได้ยินคำตำหนิของคนอื่นแล้ว

ย่อมเป็นผู้เก้อเขิน เป็นผู้เข่นนั้น

[๘๒๖] ลำดับนั้น ภิกษุนั้นถูกถ้อยคำของผู้อื่นตักเตือน

แล้ว

ย่อมสร้างศีลตรา๕ย่อมก้าวลงสู่ความเป็นคนพูดเท็จ

นี้แหละเป็นเครื่องทำให้ติดใหญ่ของเธอ

[๘๒๗] ภิกษุ (ในเบื้องต้น) ได้สมญานามว่า เป็นบัณฑิต

อธิฐานการเที่ยวไปผู้เดียว

ต่อมา เธอประกอบในเมถุนธรรม

ก็จกมัวหมอง เหมือนกับคนโง่ ฉะนั้น

[๘๒๘] มุนีรู้โทษนี้แล้ว ในคราวเป็นคฤหัสถ์

ก่อนบวชในธรรมวินัยนี้

พึงทำการเที่ยวไปผู้เดียวให้มั่นคง
ไม่พึงเข้าไปเสพเมถุนธรรม

[๘๒๙] บุคคลพึงศึกษาวิเวกนั้นแหละ
เพราะการประพฤติวิเวกนี้ เป็นกิจสูงสุดของพระอริยะทั้งหลาย
ไม่พึงสำคัญตนว่าเราเป็นผู้ประเสริฐสุด ด้วยการประพฤติวิเวก

นั้น

ผู้นั้นแล ชื่อว่า อยู่ใกล้นิพพาน
[๘๓๐] หมุสัตว์ผู้ติดใจในกามทั้งหลาย
ย่อมยินดีในผู้ว่าง ประพฤติอยู่
ไม่มุ่งหวังกามทั้งหลาย ผู้ข้ามโอชะได้แล้ว

ติสสเมตเตยยสูตรที่ ๑ จบ

๘. ปสุรสูตร๑

ว่าด้วยปริพาชกชื่อว่าปสุระ

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ปสุรปริพาชกในท่ามกลางพุทธบริษัทดังนี้)

[๘๓๑] สมณพราหมณ์เป็นอันมาก
ย่อมกล่าวความหมดจดในธรรมนี้เท่านั้น
ไม่กล่าวความหมดจดในธรรมเหล่าอื่น
บุคคลอาศัยศาสนาใดก็กล่าวศาสนานั้นว่าดีงาม
ในเพราะทิวฏฐิของตนนั้น เป็นผู้ตั้งอยู่ในปัจเจกสัจจะ๒

[๘๓๒] สมณพราหมณ์เหล่านั้นเป็นคนอยากพูด
เข้าไปสู่บริษัทแล้ว จับคู่กล่าวหากันและกันว่า เป็นคนพาล
สมณพราหมณ์เหล่านั้นอาศัยสิ่งอื่นแล้ว
ย่อมกล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน
อยากได้ความสรรเสริญ ก็กล่าวยกตนว่า เป็นผู้ฉลาด

[๘๓๓] คนผู้ประกอบถ้อยคำ(เพื่อกล่าว) ในท่ามกลาง

บริษัท

เมื่ออยากได้ความสรรเสริญ ย่อมเป็นผู้ล่งเลใจ
เป็นผู้เก้อเขินในเมื่อถูกคัดค้านตกไป
ย่อมโกรธเคืองเพราะคำนิินทา แสวงหาข้อแก้ตัว

[๘๓๔] บริษัทผู้พิจารณาปัญญาหากล่าวาตะของเขาว่า เลว
ถูกคัดค้านให้ตกไปแล้ว
เขาเสื่อมวาตะไปแล้ว ย่อมคร่ำครวญเศร้าโศก
ทอดถอนใจว่า เหนือ(หน้า) เราไปแล้ว

[๘๓๕] การวิวาทเหล่านี้เกิดแล้วในหมู่สมณะ
ความยินดีและความยินร้าย มีอยู่ในการวิวาทเหล่านี้
บุคคลเห็นโทษนี้แล้ว พึงงดเว้นถ้อยคำขัดแย้งกัน
เพราะว่าไม่มีประโยชน์อื่นนอกจากการได้ความสรรเสริญ

[๘๓๖] ก็หรือว่า บุคคลกล่าววาตะในท่ามกลางบริษัท
ได้รับความสรรเสริญเพราะทักขิของตนนั้น
เขาย่อมหัวเราะและพอใจด้วยประโยชน์แห่งความชนะนั้น
เพราะได้บรรลุถึงประโยชน์ตามที่ใจคิดไว้แล้ว

[๘๓๗] ความลำพองตน ย่อมเป็นภูมิสำหรับภัยของเขา
เขาจึงกล่าวคำถือตัวและคำดูหมิ่นกัน
บุคคลเห็นโทษนี้แล้ว ไม่ควรวิวาทกัน
เพราะผู้ฉลาดทั้งหลาย ไม่กล่าวความหมดจด
ด้วยความวิวาทกันนั้น

[๘๓๘] คนกล้าที่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยของเสวยของพระ

ราชา

เขาคึกคะนอง อยากพบคนกล้าฝ่ายตรงข้ามย่อมได้พบ ชนใด
(เจ้าลัทธิย่อมได้พบเจ้าลัทธิ ชนนั้น)
ผู้กล้าเอ๋ย เจ้าลัทธิอยู่ที่ใด เธอจงไปเสียจากที่นั่นเถิด
เพราะกิเลสที่เคยมีแต่ก่อนของตถาคตมิได้มีเพื่อการรบ

[๘๓๙] ชนเหล่าใดถือทักขิแล้ววิวาทกัน
และกล่าวอ้างว่า นี่เท่านั้นจริง
เธอจงพูดกับชนเหล่านั้นว่า กิเลสที่เป็นข้าศึกกัน
เมื่อวาตะเกิดไม่มีในธรรมวินัยนี้

[๘๔๐] พระอรหันต์เหล่าใด กำจัดเสนาได้แล้ว
ไม่เอาทักขิไปกระทบทักขิ เทียวไป
พระอรหันต์เหล่าใดในธรรมวินัยนี้
ไม่มีความถือมั่นสิ่งนี้ว่า ยอดเยี่ยม
ปฐะเอ๋ย เธอจะพึงได้อะไร ในพระอรหันต์เหล่านั้น

[๘๔๑] อนึ่ง เธอตรีกอยู่มาแล้ว เธอคิดทักขิทั้งหลายด้วย

ใจ

มาถึงการแข่งคู่กับเราผู้มีปัญญาเครื่องกำจัดแล้ว
ย่อมไม่สามารถเทียมทันได้เลย

ปฐะสูตรที่ ๘ จบ

๙. มัคคันทิยสูตร๑

ว่าด้วยมัคคันทิยพราหมณ์

(พระผู้มีพระภาคตรัสแก่มัคคันทิยพราหมณ์พร้อมภรรยา ดังนี้)

[๘๔๒] เพราะเห็นนางตณหา นางอรดี และนางราคา
ก็ไม่ได้มีความพอใจในเมถุนธรรมเลย
จักมีความพอใจเพราะเห็นเรือนร้าง
ที่เต็มไปด้วยปัสสาวะและอุจจาระนี้ได้อย่างไรเล่า
เราไม่ปรารถนาจะถูกต้องเรือนร้างนางแม้ด้วยเท้า

(มาคันทิยพราหมณ์ทูลถามดังนี้)

[๘๔๓] หากท่านไม่ปรารณานานาริผู้เป็นอดีตัตนะเช่นนี้
ที่พระราชผู้เป็นจอมคนจำนวนมากพากันปรารณา
ท่านจะกล่าวทักขิ ศีล วัตร ชีวิต
และการอุปบัติขึ้นในภพว่าเป็นเช่นไร

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มาคันทิยะ)

[๘๔๔] การตกลงใจในธรรมทั้งหลายแล้วถ้อยมน่ว่า
เรากล่าวสิ่งนี้ ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เรา
เราเห็นโทษในทักขิทั้งหลาย จึงไม่ยึดมั่น
เมื่อเลือกเฟ้น จึงได้เห็นความสงบภายใน

(มาคันทิยพราหมณ์ทูลถามดังนี้)

[๘๔๕] ทักขิเหล่าใดที่ตกลงใจกำหนดไว้แล้ว
มุขิไม่ยึดมั่นทักขิเหล่านั้นแล
กล่าวเนื้อความได้ว่า ความสงบภายใน
เนื้อความนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายประกาศไว้อย่างไรหนอ

(พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มาคันทิยะ)

[๘๔๖] นักปราชญ์ไม่กล่าวความหมดจดเพราะทักขิ
ไม่กล่าวความหมดจดเพราะสุตะ
ไม่กล่าวความหมดจดเพราะญาณ
ไม่กล่าวความหมดจดเพราะศีลและวัตร
บุคคลย่อมถึงความสงบภายใน เพราะความไม่

มีทักขิ๑

เพราะความไม่มีสุตะ๒ เพราะความไม่มีญาณ๓
เพราะความไม่มีศีล๔ เพราะความไม่มีวัตรนั้น ก็หาไม่ได้๕
นักปราชญ์สลัดทิ้งธรรมเหล่านั้นได้แล้ว
ไม่ยึดมั่น เป็นผู้สงบ ไม่อาศัยแล้ว ไม่พึงหวังภพ

(มาคันทิยพราหมณ์กราบทูลดังนี้)

[๘๔๗] หากนักปราชญ์ไม่กล่าวความหมดจดเพราะทักขิ
ไม่กล่าวความหมดจดเพราะสุตะ
ไม่กล่าวความหมดจดเพราะญาณ
ไม่กล่าวความหมดจดเพราะศีลและวัตร
บุคคลย่อมถึงความสงบภายใน เพราะความไม่

มีทักขิ

เพราะความไม่มีสุตะ เพราะความไม่มีญาณ
เพราะความไม่มีศีล เพราะความไม่มีวัตรนั้น ก็หาไม่ได้
ข้าพเจ้าจึงเข้าใจธรรมของท่านว่า เป็นเรื่องมกายนั่น
เพราะสมณพราหมณ์บางพวกถึงความหมดจดได้เพราะทักขิ

(พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มาคันถียะ)

[๘๔๘] เพราะอาศัยทิวาสทั้งหลายท่านจึงถามเนื่อง ๆ
ได้มาถึงความลุ่มหลงในทิวาสทั้งหลายที่ท่านถือมั่นไว้แล้ว
และท่านก็มีได้เห็นสัญญาแม่น้อยหนึ่งจากธรรมนี้
เพราะฉะนั้น ท่านจึงประสบแต่ความมมมาย

[๘๔๙] ผู้ใดสำคัญว่า เราเสมอเขา เลิศกว่าเขา หรือด้อยกว่าเขา

ผู้นั้นพึงต้องวิวาทกันด้วยความถือตัวนั้น
บุคคลไม่หวั่นไหวในเพราะความถือตัว ๓ อย่าง
ความสำคัญว่า เราเสมอเขา เลิศกว่าเขา (หรือด้อยกว่าเขา)
จึงไม่มีแก่บุคคลนั้น

[๘๕๐] บุคคลผู้เป็นพราหมณ์นั้น พึงกล่าวอะไรว่า จริง
หรือบุคคลผู้เป็นพราหมณ์นั้นพึงโต้เถียงว่า เท็จ ด้วยเหตุอะไร
ความสำคัญว่า เราเสมอเขา เราเลิศกว่าเขา (หรือด้อยกว่าเขา)
ย่อมไม่มีในพระอรหันต์ใด
พระอรหันต์นั้นพึงตอบโต้ว่าด้วยเหตุอะไรเล่า

[๘๕๑] บุคคลละที่อาศัยแล้ว ไม่เที่ยวชานไปหาที่อาศัย
มุณีไม่ทำความเยื่อใยในกาม วางจากกามทั้งหลาย
ไม่มุ่งหมายอรรถภาพต่อไป ไม่พึงกล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน

[๘๕๒] บุคคลผู้เป็นนาคะ สงัดจากทิวาสเหล่าใด
พึงเที่ยวไปในโลก ไม่พึงพูดจายึดถือทิวาสเหล่านั้น
ดอกบัวก้านมีหนามเกิดในน้ำ
ไม่แปดเปื้อนด้วยน้ำและโคลนตม ฉนั้นใด
มุณีผู้กล่าวเรื่องความสงบ ก็ไม่ยินดี
ไม่แปดเปื้อนในกามและโลก ฉนั้นนั้น

[๘๕๓] มุณีผู้จบเวทนั้น ย่อมไม่ไปด้วยทิวาส
ไม่ถึงความถือตัวด้วยอารมณ์ที่รับรู้
มุณินั้นผู้ไม่มีตัณหาและทิวาสนั้น ไม่ถูกกรรมและสตะนำไป
มุณินั้นไม่ถูกตัณหาและทิวาสนำเข้าในที่อาศัยทั้งหลาย

[๘๕๔] มุณีผู้เว้นจากสัญญาแล้ว ย่อมไม่มีกิเลสเครื่อง
ร้อยรัด

มุณีผู้หลุดพ้นด้วยปัญญาแล้ว ย่อมไม่มีความลุ่มหลง
ชนเหล่าใดยังยึดถือสัญญาและทิวาส
ชนเหล่านั้นย่อมเที่ยวกระทบกระทั่งกันในโลก

มาคันถียสูตรที่ ๔ จบ

๑๐. ปุราณทสูตร๑

ว่าด้วยก่อนการดับขันธปรินิพพาน

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๕๕] บุคคลมีทศสนะ๒อย่างไร มีศีล๒อย่างไร

จึงเรียกว่า เป็นผู้สงบ๔แล้ว

ข้าแต่พระโคตมะ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกนรชนผู้สูงสุดนั้นแก่ข้าพระองค์เถิด

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๕๖] ก่อนดับขันธปรินิพพาน พระอรหันต์เป็นผู้คลาย

ตัณหา

ไม่ติดอยู่กับความเพลิดเพลินที่มีอยู่ในส่วนเบื้องต้น

ใคร ๆ กำหนดไม่ได้ในส่วนท่ามกลาง

พระอรหันต์นั้นมิได้มุ่งหวังถึงตัณหาและทิฏฐิ (ในส่วนเบื้องต้น)

ปลาย)

[๘๕๗] บุคคลผู้ไม่โกรธ ไม่สะดุ้ง ไม่โธ้อวด

ไม่คะนอง พุดด้วยปัญญา ไม่ฟุ้งซ่าน

เป็นผู้สำรวจมาจา นั้นแล ชื่อว่า เป็นมุนี

[๘๕๘] บุคคลผู้ไม่มีตัณหาเครื่องเหนี่ยวรั้งในอนาคต

ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว

ผู้เห็นวิเวกในผัสสะทั้งหลาย

ย่อมไม่ถูกนำไปในทิฏฐิทั้งหลาย

[๘๕๙] บุคคลนั้นเป็นผู้หลักเรือน

ไม่หลอกลวง ไม่ทะเยอทะยาน

ไม่ตระหนี่ ไม่คะนอง ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ

และไม่ประกอบในความเป็นผู้มีวาจาส่อเสียด

[๘๖๐] บุคคลผู้ไม่ยินดีในสิ่งที่น่ายินดี

ไม่ประกอบในความดูหมิ่น

ละเอียดอ่อน มีปฏิภาณ

ไม่ต้องเชื่อใคร และไม่ต้องคลายกำหนด

[๘๖๑] บุคคลไม่ศึกษาเพราะอยากได้ลาภ

ไม่โกรธเพราะไม่ได้ลาภ

ไม่เดือดดาลและไม่ยินดีในรสเพราะตัณหา

[๘๖๒] บุคคลเป็นผู้วางเฉย มีสติทุกเมื่อ

ไม่สำคัญว่าเสมอเขา ไม่สำคัญว่าเลิศกว่าเขา

ไม่สำคัญว่าด้อยกว่าเขา ในโลก

กิเลสหนาย่อมไม่มีแก่บุคคลนั้น

[๘๖๓] บุคคลใดไม่มีที่อาศัย

ไม่มีตัณหาในภพหรือในวิภพ

บุคคลนั้นรู้ธรรมแล้วไม่ต้องอาศัย

- [๘๖๔] เราเรียกบุคคลนั้นผู้ไม่มุ่งหวังในกามทั้งหลายว่า
เป็นผู้เข้าไปสงบ บุคคลนั้นไม่มีกิเลสเครื่องร้อยรัด
ข้ามต้นหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ได้แล้ว
- [๘๖๕] บุคคลนั้นไม่มีบุตร สัตว์เลี้ยง นา ไร่ และที่ดิน
ทักสิริว่า มีอิตตา หรือทักสิริว่า ไม่มีอิตตา หาไม่ได้ในบุคคลนั้น๒
- [๘๖๖] เหล่าปฤชณ หรือสมณพราหมณ์
ฟังกล่าวหาบุคคลนั้นด้วยโทษ๑ใด
โทษนั้น ไม่เชิดชูบุคคลนั้นเลย
เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นจึงไม่หวั่นไหวในเพราะวาตะทั้งหลาย
- [๘๖๗] บุคคลผู้เป็นมุณี เป็นผู้คลายความยินดี ไม่ตระหนี่
ย่อมไม่กล่าวในเรื่องเล็กกว่าเขา
ไม่กล่าวในเรื่องเสมอเขา ไม่กล่าวในเรื่องด้อยกว่าเขา
เป็นผู้ไม่มีความกำหนด ย่อมไม่ถึงความกำหนด๔
- [๘๖๘] บุคคลใดไม่มีความถือว่าเป็นของตนในโลก
เมื่อไม่มีความถือว่าเป็นของตน ย่อมไม่เศร้าโศก
ไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย
บุคคลนั้นแล เรียกว่า ผู้สงบ

ปฐกถาสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. กลหวิวาตสูตร๑

ว่าด้วยการทะเลาะวิวาท

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

- [๘๖๙] การทะเลาะ การวิวาท ความคร่ำครวญ
ความเศร้าโศก ความตระหนี่ ความถือตัว
ความดูหมิ่น และวาจาเสื่อมเสีย มีมาจากไหน
กิเลสเหล่านั้นมีมาจากไหน
ขอเชิญพระองค์โปรดตรัสบอกเหตุนั้น

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

- [๘๗๐] การทะเลาะ การวิวาท ความคร่ำครวญ
ความเศร้าโศก ความตระหนี่ ความถือตัว
ความดูหมิ่น และวาจาเสื่อมเสีย มีมาจากสิ่งเป็นที่รัก๒
การทะเลาะ การวิวาท ประกอบในความตระหนี่
มีมาจากสิ่งเป็นที่รัก
เมื่อการวิวาทเกิดขึ้นแล้ว ก็มีวาจาเสื่อมเสียเกิดขึ้น

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

- [๘๗๑] สิ่งเป็นที่รักในโลกมีอะไรเป็นต้นเหตุ
และชนเหล่าใดท่องเที่ยวไปในโลกเพราะความโลภ
ความโลภของชนเหล่านั้น มีอะไรเป็นต้นเหตุ

ความหวังและความสำเร็จหวังใด จะมีแก่นรชนในภพหน้า
ความหวังและความสำเร็จหวังนั้น มีอะไรเป็นต้นเหตุ
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๓๒] สิ่งเป็นที่รักในโลกมีความพอใจเป็นต้นเหตุ
และชนเหล่าใดท่องเที่ยวไปในโลกเพราะความโลภ
ความโลภของชนเหล่านั้นมีความพอใจเป็นต้นเหตุ
ความหวังและความสำเร็จหวังใด จะมีแก่นรชนในภพหน้า
ความหวังและความสำเร็จหวังของนรชนนั้น
มีความพอใจนี้เป็นต้นเหตุ

(พระพุทธรณมิตกุลถามดังนี้)

[๘๓๓] ฉันทะในโลกมีต้นเหตุมาจากไหน
และความตัดสินใจมีมาจากไหน
อนึ่ง ความโกรธ ความเป็นคนพุดเท็จ
และความสงสัย มีมาจากอะไร
และธรรมเหล่าใดพระสมณะตรัสไว้แล้ว
ธรรมเหล่านั้นมีมาจากอะไร

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๓๔] ชนทั้งหลายในโลกพุดถึงสิ่งใดว่า นาดีใจ นา
เสียใจ
แล้ว
ฉันทะก็จะมีขึ้นเพราะอาศัยสิ่งนั้น
ชนในโลกมองเห็นความเสื่อมและความเจริญในรูปทั้งหลาย

ย่อมทำการตัดสินใจ

[๘๓๕] ธรรมแม้เหล่านี้ คือ ความโกรธ
ความเป็นคนพุดเท็จ และความสงสัย
ย่อมมีในเมื่อความดีใจและความเสียใจทั้งสองมีอยู่
บุคคลผู้มีสงสัยพึงศึกษาเพื่อทางแห่งญาณ๑
และธรรมเหล่าใดพระสมณะทรงทราบแล้วตรัสไว้
ธรรมเหล่านั้น เมื่อความดีใจและความเสียใจทั้งสองมีอยู่ก็มีมา

(พระพุทธรณมิตกุลถามดังนี้)

[๘๓๖] ความดีใจและความเสียใจมีต้นเหตุมาจากไหน
เมื่ออะไรไม่มี ความดีใจและความเสียใจเหล่านั้นจึงไม่มี
ขอพระองค์จงตรัสบอกเรื่องความไม่มีและความมีว่า
มีต้นเหตุมาจากสิ่งใดแก่ข้าพระองค์

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๓๗] ความดีใจและความเสียใจมีต้นเหตุมาจากผัสสะ
เมื่อผัสสะไม่มี ความดีใจและความเสียใจเหล่านั้นจึงไม่มี

เราขอบอกเรื่องคือความไม่มีและความมีนี้ว่า
มีต้นเหตุมาจากผัสสะแก่เธอ

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๖๘] ผัสสะในโลกมีต้นเหตุมาจากไหน
และความยึดถือมีมาจากไหน
เมื่ออะไรไม่มี ความยึดถือว่าเป็นของเราจึงไม่มี
เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่ถูกต้อง

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๖๙] เพราะอาศัยนามและรูป ผัสสะจึงเกิดขึ้น
ความยึดถือมีต้นเหตุมาจากความปรารถนา
เมื่อความปรารถนาไม่มี ความยึดถือว่าเป็นของเราจึงไม่มี
เมื่อรูปไม่มี ผัสสะจึงไม่ถูกต้อง

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๗๐] เมื่อบุคคลดำเนินอย่างไร รูปจึงไม่มี
สุขและทุกข์จะไม่มีได้อย่างไร
สุขและทุกข์ย่อมไม่มีโดยวิธีการใด
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกวิธีการนั้นแก่ข้าพระองค์
ข้าพระองค์มีความตั้งใจว่า จะรู้วิธีการนั้น

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๗๑] บุคคลไม่เป็นผู้มีสัญญาโดยสัญญาปกติ
ไม่เป็นผู้มีสัญญาโดยสัญญาผิดปกติ
เป็นผู้ไม่มีสัญญาก็มิใช่ ปราศจากสัญญาก็มิใช่
เมื่อบุคคลดำเนินอย่างนี้ รูปจึงไม่มี
เพราะส่วนแห่งธรรมเป็นเครื่องเน้นข้ามต้นเหตุมาจากสัญญา

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๗๒] ข้าพระองค์ได้ทูลถามธรรมใดแล้ว
พระองค์ก็ได้ตรัสตอบธรรมนั้นแก่ข้าพระองค์แล้ว
ข้าพระองค์ขอทูลถามธรรมอื่นอีก
ขอเชิญพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมนั้นด้วยเถิด
สมณพราหมณ์บางพวกอ้างตนว่าเป็นบัณฑิตใน

โลกนี้

พากันกล่าวความหมดจดของยักษ๑
ด้วยรูปสมบัติเท่านั้นหรือหนอว่า เป็นธรรมอันเลิศ
หรือว่าสมณพราหมณ์บางพวก กล่าวถึงความหมดจดอย่างอื่น

ว่า

เยียมกว่าอุปสมบัตินี้

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๘๓] สมณพราหมณ์บางพวกอ้างตนว่า เป็นบัณฑิตใน
โลกนี้

พากันกล่าวความหมดจดของยักษ
ด้วยรูปสมบัติเท่านั้นว่า เป็นธรรมอันเลิศ
บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น
สมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งก็อ้างตนว่า เป็นผู้ฉลาด
พากันกล่าวความสงบในความไม่มีอะไรเหลือ

[๘๘๔] มุนีผู้มีปัญญาเครื่องพิจารณานั้น รู้จักสมณ
พราหมณ์

ผู้เป็นเจ้าลัทธิเหล่านี้ว่า เป็นผู้เข้าไปอาศัยทิฏฐิ
และรู้จักทิฏฐิเป็นที่อาศัย
นักปราชญ์ครั้นรู้จักแล้ว ก็หลุดพ้นไม่ถึงการวิวาท
ไม่กลับมาในภพน้อยภพใหญ่

กลหวิวาทสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. จุฬวิยสูตร๑

ว่าด้วยการวิวาทกันเพราะทิฏฐิสูตรเล็ก

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๘๕] สมณพราหมณ์เจ้าลัทธิบางพวก

ยึดถืออยู่เฉพาะทิฏฐิของตน ๆ

ถือแล้วก็อ้างตัวว่า เป็นคนฉลาด พุดกันไปต่าง ๆ ว่า

บุคคลใดรู้อย่างนี้ บุคคลนั้นชื่อว่า รู้ธรรมแล้ว

บุคคลใดคัดค้านธรรมนี้ บุคคลนั้นชื่อว่า ยังไม่สำเร็จกิจ

[๘๘๖] สมณพราหมณ์เหล่านั้นถืออย่างนี้ แล้วก็พากัน
วิวาท

และกล่าวว่า คนอื่นเป็นคนพาล ไม่ฉลาด

วาทะของสมณพราหมณ์เหล่านี้

วาทะไหนเป็นเรื่องจริงกันหนอ

เพราะสมณพราหมณ์เหล่านี้ทั้งหมด

ต่างก็อ้างตัวว่า เป็นคนฉลาด

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๘๗] คนพาลไม่ยอมรับธรรมของผู้อื่นเลย

เป็นคนต่ำทราม มีปัญญาทราม

สมณพราหมณ์ทั้งหมดนั้นแหละเป็นคนพาล มีปัญญาทราม

สมณพราหมณ์เหล่านี้ทั้งหมดนั้นแหละยึดถือทิฏฐิอยู่

[๘๘๘] ถ้าพวกสมณพราหมณ์ไม่ฝอแงเพราะทิฏฐิของ
ตน๑

เป็นผู้มีปัญญาหมดจดดี ฉลาด มีความรู้แล้วไซ้

บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น ก็ไม่มีใครเสื่อมปัญญา
เพราะทักขิของสมณพราหมณ์แม้เหล่านั้น ถือกันมาอย่างนั้น
[๘๘๙] คน ๒ จำพวกกล่าวทักขิโต้กันว่า เป็นคนพาล
เราไม่กล่าวทักขินั้นว่า จริง
สมณพราหมณ์พากันประกาศทักขิของตน ๆ ว่า จริง
เพราะฉะนั้น จึงพากันใส่ไฟผู้อื่นว่า เป็นคนพาล

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๙๐] สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวธรรมใดว่าจริง ว่า

แท้

สมณพราหมณ์พวกอื่นก็พากันกล่าวธรรมนั้นว่าเปล่า ว่าเท็จ
สมณพราหมณ์เหล่านั้นต่างพากันถือมั่นมั่นอย่างนี้แล้ววิวาท

กัน

เพราะเหตุไร สมณพราหมณ์จึงไม่พูดอย่างเดียวกัน
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๙๑] หมู่ชนรู้ชัดสัจจะใดไม่พึงวิวาทกัน

สัจจะนั้นมิอย่างเดียวกันเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่น

สมณพราหมณ์เหล่านั้น พากันอวดสัจจะต่าง ๆ กันไปเอง

เพราะฉะนั้น สมณพราหมณ์จึงไม่พูดอย่างเดียวกัน

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๘๙๒] เพราะเหตุไรหนอ สมณพราหมณ์จึงพูดสัจจะไป

ต่าง ๆ

อ้างตนว่า เป็นคนฉลาดพูดพรั่กันไป

สัจจะที่สมณพราหมณ์เหล่านั้นเล่าเรียนมา

มีหลายอย่างต่าง ๆ กันหรือ

หรือว่าสมณพราหมณ์เหล่านั้นพากันนี้กตริกเอาเอง

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๘๙๓] มิได้มีสัจจะหลายอย่างต่าง ๆ กันเลย

เว้นแต่สัจจะที่แน่นอนด้วยสัญญาในโลก

แต่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย

พากันกำหนดความตริกในทักขิทั้งหลายไปเอง

แล้วกล่าวธรรมเป็น ๒ อย่างว่า

คำของเราจริง คำของท่านเท็จ

[๘๙๔] เจ้าลัทธิอาศัยธรรมเหล่านี้ คือ

รูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน สีล วัตร และอารมณ์ที่รับรู้

แล้วแสดงอาการดูหมิ่น และดำรงอยู่ในทักขิที่ตกลงใจ

แล้วก็ร่ำเรงกล่าวว่า คนอื่นเป็นคนพาล ไม่ฉลาด

ใจ [๘๙๕] เจ้าลัทธิใส่ไฟบุคคลอื่นว่า เป็นคนพาล เพราะเหตุ

ก็กล่าวถึงตนเองว่า เป็นคนฉลาด เพราะเหตุนั้น
เจ้าลัทธินั้นอวดอ้างตนเองว่า เป็นคนฉลาด
ย่อมดูหมิ่นบุคคลอื่นและกล่าวเช่นนั้นเหมือนกัน

[๘๙๖] เจ้าลัทธินั้นเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยยติสารทวิภูฏ
เมด้วยความถือตัว มีความถือตัวจัด อภิเชกตนเองด้วยใจ
เพราะทวิภูฏนั้นเจ้าลัทธิถือกันมาอย่างนั้น

อื่นไซ้ [๘๙๗] อนึ่ง หากบุคคลเป็นผู้เลวทรามเพราะวาจาของผู้

เขาก็เป็นผู้มีปัญญาทรามพร้อมกับผู้นั้น
และถ้าผู้เรียนจบพระเวทเอง เป็นนักปราชญ์ได้ไซ้
บรรดาสมณะ ก็ไม่มีใครเป็นคนพาล

ธรรมนี้ [๘๙๘] ชนเหล่าใดกล่าวสรรเสริญธรรมอื่นนอกจาก

ชนเหล่านั้นเป็นผู้พลาดทางแห่งความหมดจด เป็นผู้ไม่

บริบูรณ์

เดิยรถียพากันกล่าวทวิภูฏมากแม้อย่างนี้
เพราะพวกเขาเป็นผู้ยินดียิ่งด้วยความยินดีในทวิภูฏของตน

ธรรมนี้เท่านั้น [๘๙๙] พวกเขาเดิยรถียพากันกล่าวความหมดจดว่ามีอยู่ใน

ไม่กล่าวความหมดจดในธรรมเหล่าอื่น
พวกเขาดิยรถียตั้งอยู่ในทวิภูฏมากแม้อย่างนี้
ต่างกล่าวยืนยันในธรรมอันเป็นแนวทางของตนนั้น

[๙๐๐] อนึ่ง เจ้าลัทธิกล่าวยืนยันในแนวทางของตน

ใส่ไฟใครอื่นว่า เป็นคนพาล เพราะทวิภูฏนี้
เจ้าลัทธินั้น กล่าวถึงผู้อื่นว่า เป็นคนพาล
มีความไม่หมดจดเป็นธรรมดา

พึงหาความมุ่งร้ายมาเองทีเดียว

แล้ว [๙๐๑] เจ้าลัทธินั้นตั้งอยู่ในทวิภูฏที่ตกลงใจและนับถือเอง

ก็ถึงการวิวาทในกาลข้างหน้าในโลก
คนที่เกิดมาละทวิภูฏที่ตกลงใจทั้งมวลได้
ย่อมไม่ก่อการมุ่งร้ายในโลก

จุฬวิยหสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. มหาวิยหสูตร๑

ว่าด้วยการวิวาทกันเพราะทวิภูฏสูตรใหญ่

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๔๐๒] สมณพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งเหล่านี้
ยึดถือทิวฏฐิอยู่ พวกนั้นกล่าวอ้างว่า นี่เท่านั้นจริง
สมณพราหมณ์เหล่านั้นทุกพวกนั้นแหละจะถูกนิินทา
หรือว่าจะได้รับความสรรเสริญเพราะทิวฏฐินั้น

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๔๐๓] ผลแห่งวาทะนั้นน้อยนัก ไม่พอเพื่อความสงบ
เรากล่าวผลแห่งการวิวาทเป็น ๒ อย่าง๒
บุคคลเห็นโทษแม้นี้แล้ว
มองเห็นภุมิ(เหตุ)แห่งการไม่วิวาท๑ว่า เกษม
ไม่พึงวิวาทกัน

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๔๐๔] ทิวฏฐิสมมติ๔เหล่านี้อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดจาก

ปฏุชน

บุคคลผู้มีความรู้ย่อมไม่เข้าถึงทิวฏฐิสมมติเหล่านี้ทุกอย่าง
บุคคลผู้ไม่มีกิเลสเป็นเหตุเข้าถึงนั้น
ไม่ทำความพอใจในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน
พึงถึงสิ่งที่ควรเข้าถึงอะไรเล่า

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๔๐๕] สมณพราหมณ์ผู้กล่าวอ้างศีลว่า สูงสุด
สมาทานวัตรแล้ว ดำรงอยู่
ได้กล่าวความหมดจดด้วยความสำรวมว่า
พวกเราศึกษาในทิวฏฐินี้แหละ และศึกษาความหมดจดแห่งวัตร

นั้น

สมณพราหมณ์เหล่านั้นอ้างตนว่า เป็นคนฉลาด
ยอมเป็นผู้ถูกนำเข้าสู่ภพ

[๔๐๖] ถ้าบุคคลเคลื่อนจากศีลและวัตร
พลาดกรรมแล้วก็หวั่นไหว
เขาย่อมเฝ้าแต่พรั่นเพื่อและปรารธนาความหมดจด
เหมือนคนออกจากเรือนอยู่ร่วมกับพวกเดินทาง
พลัดพรากจากพวก ฉะนั้น

[๔๐๗] อริยสาวกละศีลและวัตรได้ทั้งหมด
ละกรรมที่มีโทษและกรรมที่ไม่มีโทษ๑เสียได้
ไม่ปรารธนาความหมดจดและความไม่หมดจด
จนเว้นแล้ว ไม่ยึดมั่นทิวฏฐิที่มีอยู่เที่ยวไป

[๔๐๘] สมณพราหมณ์เข้าไปอาศัยตบะที่ตนเกลียดชังนั้น
เข้าไปอาศัยรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน หรืออารมณ์ที่รับรู้

เป็นผู้กล่าวความหมดจดในสงสารข้างหน้า
ยังไม่คลายค้นหาในภพน้อยภพใหญ่
จึงยังพรั่นพุดถึงความหมดจดอยู่

[๔๐๙] ความชอบใจวัตถุ ย่อมมีแก่ผู้กำลังปรารถนา
อนึ่ง ความหวั่นไหว ย่อมมีเพราะวัตถุที่กำหนดแล้ว
ความตายและการเกิดมิได้มีแก่ภิกษุใดในธรรมวินัยนี้
ภิกษุนั้นพึงหวั่นไหวด้วยเหตุอะไรเล่า
หรือจะพึงชอบใจในอะไรเล่า

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๔๑๐] สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวธรรมใดว่า เยี่ยม
แต่สมณพราหมณ์พวกอื่นกลับกล่าวธรรมนั้นนั้นเองว่า เลว
วาทะของสมณพราหมณ์เหล่านี้ วาทะไหนจริงกันหนอ
เพราะสมณพราหมณ์เหล่านี้ทุกพวก
ต่างกล่าวอ้างตนว่า เป็นคนฉลาด

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๔๑๑] อนึ่ง สมณพราหมณ์บางพวก
กล่าวธรรมของตนว่า บริบูรณ์ แต่กล่าวธรรมของผู้อื่นว่า เลว
พวกสมณพราหมณ์ถือมั่นแม้อย่างนี้แล้ว ย่อมวิวาทกัน
เพราะต่างกล่าวทักขณีสम्मัตติของตน ๆ ว่า จริง

[๔๑๒] หากบุคคลเป็นคนเลวเพราะเหตุที่ผู้อื่นพุดติเตียน
ไซร้

ก็จะไม่พึงมีใครวิเศษในธรรมทั้งหลายได้เลย
เพราะคนส่วนมาก ต่างกล่าวยืนยันในแนวทางของตน
พากันกล่าวถึงธรรมของผู้อื่นว่า เป็นสิ่งเลวทราม

[๔๑๓] การบูชาหลักการของตน เป็นเรื่องแท้จริง
เหมือนสมณพราหมณ์พากันสรรเสริญแนวทางของตน ฉะนั้น
การว่าร้ายทุกอย่างก็พึงมีอยู่แท้จริง
เพราะความหมดจดของสมณพราหมณ์เหล่านั้น
เป็นเรื่องเฉพาะตนเท่านั้น

[๔๑๔] ญาณที่ผู้อื่นพึงแนะนำไม่มีแก่พราหมณ์
ความตกลงใจแล้วยึดมั่นในธรรมทั้งหลาย ก็ไม่มี
เพราะฉะนั้น พราหมณ์จึงล่วงเลยการวิวาททั้งหลายได้แล้ว
แท้จริง พราหมณ์ไม่เห็นธรรมอื่นว่า เป็นของประเสริฐ

[๔๑๕] สมณพราหมณ์บางพวกเชื่อความหมดจดเพราะ
ทูลถือว่า

เรารู้ เราเห็นความหมดจดนี้ว่า มีจริง
ถ้าสมณพราหมณ์ผู้หนึ่งได้เห็นแล้ว

จะมีประโยชน์อะไรด้วยการเห็นนั้นแก่สมณพราหมณ์เหล่านั้น
เล่า

เพราะพวกสมณพราหมณ์เล่นเลย(ทางแห่งความหมดจด)
แล้ว

ย่อมกล่าวความหมดจดด้วยการเห็นอื่น

[๔๑๖] นรชนเมื่อเห็นย่อมเห็นนามรูป
หรือครั้นเห็นแล้วก็รู้จักเฉพาะนามรูปเหล่านั้นเท่านั้น
นรชนเห็นนามรูปมากบ้าง น้อยบ้างโดยแท้
ถึงอย่างนั้น ผู้ฉลาดทั้งหลายก็ไม่กล่าวความหมดจด
เพราะการเห็นนามรูปนั้น

[๔๑๗] นรชนผู้มีปกติกล่าวด้วยความเชื่อมั่น
ไม่ใช่คนที่ใครพึงแนะนำได้ง่าย
เป็นผู้เชิดชูทฤษฎีที่กำหนดไว้แล้ว
อาศัยศัสตราใด ก็กล่าวว่าศัสตรานั้นดีงามเพราะทฤษฎีนั้น
นรชนนั้นผู้กล่าวความหมดจดได้เห็นว่าแท้จริงในทฤษฎีนั้น

[๔๑๘] พราหมณ์พิจารณาแล้ว ย่อมไม่เข้าถึงความ
กำหนด

ไม่เล่นไปด้วยทฤษฎี ทั้งไม่ผูกพันด้วยตัณหาหรือทฤษฎีเพราะ

ญาณ

พราหมณ์นั้นครั้นรู้แล้วก็วางเฉยทฤษฎีสมมติที่เกิดจากปุถุชน
แต่สมณพราหมณ์เหล่านั้นพากันถือมั่น

[๔๑๙] มุณีสลัดกิเลสเครื่องร้อยรัดในโลกนี้แล้ว
เมื่อคนทั้งหลายเกิดวิวาทกันแล้ว
ก็ไม่เข้าไปเป็นฝักเป็นฝ่าย
เมื่อคนทั้งหลายไม่สงบ มุณินั้นเป็นผู้สงบ วางเฉย ไม่ถือมั่น
แต่สมณพราหมณ์เหล่านั้นพากันถือมั่น

[๔๒๐] มุณีละอาสวะเก่าไม่ก่ออาสวะใหม่๒
ไม่ดำเนินไปตามความพอใจ
ทั้งไม่มีปกติกล่าวด้วยความเชื่อมั่น
มุณินั้นเป็นนักปราชญ์ พ้นขาดแล้วจากทฤษฎีทั้งหลาย
ติเตียนตนเองไม่ได้ ไม่ติดอยู่ในโลก

[๔๒๑] มุณินั้น เป็นผู้กำจัดเสนา๑ในธรรมทั้งปวง
คือในรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน หรืออารมณ์ที่รับรู้ทุกอย่าง

หนึ่ง

มุณินั้นเป็นผู้ปลงภาระ๔ลงแล้ว พ้นขาดแล้ว
ไม่มีความกำหนด ไม่เข้าไปยินดี
ไม่มีความปรารถนา

มหาวิยหสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔. ตวณฺณสูตร๑

ว่าด้วยภิกษุผู้กำจัดบาปกรรมอย่างเร็วพลัน

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๔๒๒] ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์

ผู้ทรงเป็นเฝ้าพันธุระอาทิตย

ผู้มีวิเวก มีสันติบถ ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ว่า

ภิกษุเห็นอย่างไร จึงไม่ถือมั่นอะไร ๆ ในโลก ดับไป

(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๔๒๓] ภิกษุพึงขจัดบาปกรรมทั้งปวง

ที่เป็นรากเหง้าแห่งกิเลสเครื่องเนิ่นช้า๒

และอัสมิมานะ ด้วยมโนตา๓

ค้นหาอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดในภายใน

ภิกษุมีสติทุกเมื่อ พึงศึกษาเพื่อกำจัดตัณหาเหล่านั้น

[๔๒๔] ภิกษุพึงรู้คุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

ในภายในหรือในภายนอก

แต่ไม่ควรทำความดีอื่นเพราะคุณธรรมนั้น

เพราะการทำความดีอื่นนั้น

ผู้สงบทั้งหลายไม่กล่าวว่า เป็นความดับกิเลส

[๔๒๕] ภิกษุไม่พึงสำคัญตนว่า เราเลิศกว่าเขา เราด้อย

กว่าเขา

หรือว่าเขาเสมอเขา เพราะคุณธรรมนั้น

เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมเป็นอเนกแล้ว

ไม่พึงกำหนดตนดำรงอยู่

[๔๒๖] ภิกษุพึงสงบกิเลสภายในนั่นเอง

ไม่พึงแสวงหาความสงบโดยทางอื่น

เมื่อภิกษุสงบกิเลสภายในได้แล้ว

ทักขิณามีอัตตา หรือทักขิณามีอัตตาก็ไม่มีแต่ที่ไหน ๆ

[๔๒๗] คลื่นไม่เกิดในส่วนกลางทะเล ทะเลเรียบอยู่

ฉันใด

ภิกษุพึงเป็นผู้มั่นคง ไม่หวั่นไหว ฉันนั้น

ภิกษุไม่พึงก่อกิเลสเครื่องฟูใจในที่ไหน ๆ

(พระพุทธเนรมิตทูลถามดังนี้)

[๔๒๘] พระผู้มีพระภาค ผู้มีพระจักขุแจ่มแจ้ง

ได้ทรงแสดงธรรมที่เป็นพยาน๓

อันเป็นธรรมเครื่องกำจัดอันตราย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงตรัสบอกปฎิปทา

คือปาติโมกข์ หรือแม่สมาธิ
(พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

[๔๒๙] ภิกษุไม่พึงเป็นผู้มีตาลอกแลก
พึงป้องกันหมู่ให้ได้ยินคามกถา
ไม่พึงติดใจในรส และไม่พึงยึดถืออะไร ๆ
ในโลกว่า เป็นของเรา

[๔๓๐] เมื่อใด ภิกษุถูกผัสสะกระทบ
เมื่อนั้น เธอก็ไม่พึงทำความคร่ำครวญในที่ไหน ๆ
ไม่พึงคาดหวังภพ และไม่พึงกระสับกระส่าย
เพราะอารมณ์ที่น่ากลัว

[๔๓๑] ภิกษุได้ข้าวก็ดี น้ำก็ดี ของขบเคี้ยวก็ดี ผักก็ดี
ไม่ควรทำการสะสม เมื่อไม่ได้ข้าวเป็นต้น ก็ไม่พึงสะดุ้ง

[๔๓๒] ภิกษุพึงเป็นผู้มีฉาน ไม่พึงเป็นผู้มีเท้าอยู่ไม่สุข
พึงเว้นจากความคะนอง ไม่พึงประมาท
และพึงอยู่ในที่นั่งที่นอนที่มีเสียงน้อย

[๔๓๓] ภิกษุไม่พึงหลับมาก มีความเพียรเครื่องเผากิเลส
พึงประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่
พึงละเว้นความเกียจคร้าน ความหลอกลวง
เรื่องชวนหัว การเล่น เมถุนธรรม พร้อมทั้งการประดับตกแต่ง

[๔๓๔] ผู้นับถือพระรัตนตรัยไม่พึงประกอบการทำ

อาถรรพณ์๒

การทำนายฝัน การทำนายลักษณะ หรือแม้การดูฤกษ์ยาม
ไม่พึงเรียนการทำนายเสียงสัตว์ร้อง
การปรู้งยาให้ตั้งครรภ และการบำบัดรักษาโรค

[๔๓๕] ภิกษุไม่พึงหวนไหวเพราะการนิมิต
แม้ได้รับการสรรเสริญก็ไม่พึงลำพองตน
พึงบรรเทาความโลภรวมทั้งความตระหนี่
ความโกรธ และवास่อเสียด

[๔๓๖] ภิกษุไม่พึงดำรงชีวิตในการซื้อขาย
ไม่พึงก่อกิเลสเป็นเหตุว่าร้ายในที่ไหน ๆ
ไม่พึงเกี่ยวข้องในบ้าน
และไม่พึงพูดเลียบเคียงกับคน เพราะอยากได้ลาภ

[๔๓๗] ภิกษุไม่พึงเป็นคนมักอวด ไม่พึงกล่าววาจาสูงได้
ไม่พึงศึกษาความเป็นผู้คะนอง
ไม่พึงกล่าวถ้อยคำแก่งแย่ง

[๔๓๘] ภิกษุไม่พึงมุ่มมั่นในความเป็นคนพูดเท็จ
เมื่อรู้ตัวก็ไม่พึงทำความโอ้อวด

และไม่ฟังดูหมิ่นผู้อื่นด้วยความเป็นอยู่
ด้วยปัญญา ด้วยศีลและวัตร

[๙๓๙] ภิกษุผู้ถูกคนเหล่านี้เบียดเบียน
ได้ยินคำพูดมากของพวกเขาสมณะ หรือพวกคนพูดมาก

(เหล่านี้)

ไม่ฟังโต้ตอบคนเหล่านั้นด้วยคำหยาบ
เพราะผู้สงบยอมไม่สร้างศัตรู

[๙๔๐] ภิกษุรู้ธรรมนี้แล้ว เลือกรับอยู่
ฟังเป็นผู้มีสติ ศึกษาทุกเมื่อ
รู้ความดับกิเลสว่า เป็นความสงบแล้ว
ไม่ฟังประมาทในศาสนาของพระโคตม

[๙๔๑] ภิกษุนั้นเป็นผู้รอบงำไม่ถูกรอบงำ
ได้เห็นธรรมที่เป็นพยานซึ่งไม่ต้องเชื่อใคร
เพราะฉะนั้น เธอจึงเป็นผู้ไม่ประมาท
ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
นอบน้อมอยู่ ฟังหมั่นศึกษาทุกเมื่อ

ตถกถาสูตรที่ ๑๔ จบ

๑๕. อัฏฐกปัณณาสสูตร

ว่าด้วยความกลัวเกิดจากโทษของตน

(พระผู้มีพระภาคตรัสท่ามกลางหมู่ทหารของพระญาติทั้งสองฝ่าย

ดังนี้)

[๙๔๒] ความกลัวเกิดจากโทษของตน
เธอทั้งหลายจงมองดูคนที่มุงร้ายกัน
เราจักกล่าวความสังเวชตามที่เราได้เคยสังเวชมาแล้ว

[๙๔๓] เพราะเห็นหมู่มสัตว์ผู้ดิ้นรนอยู่
เหมือนฝูงปลาในบ่อที่มีน้ำน้อย
เพราะเห็นสัตว์ทำร้ายกันและกัน ภัยจึงปรากฏแก่เรา

[๙๔๔] โลกทั้งหมดไม่มีแก่นสาร
สังขารทั้งหลายทุกทิสกัวันไนว
เราเมื่อต้องการภพสำหรับตน
ก็มองไม่เห็นฐานะอะไรที่ไม่ถูกรอบงำ

[๙๔๕] เพราะเห็นสัตว์มีที่สิ้นสุดและถูกสกัดกั้น
ความไม่ยินดี จึงมีแก่เรา
อนึ่ง เราได้เห็นลูกศร๑ที่เห็นได้ยาก
อันอาศัยภัยในสัตว์เหล่านี้แล้ว

[๙๔๖] สัตว์ถูกลูกศรใดปักติดแล้ว ร่วงปล่นไปทุก

ทิศทาง

เพราะถอนลูกศรนั้นได้แล้ว
จึงไม่ต้องวิ่งพล่าน ไม่ต้องลุ่มจม

[๔๔๖] คนทั้งหลายกล่าวถึงการศึกษา
เพราะกามคุณที่พัวพันอยู่ในโลก
บุคคลไม่พึงเป็นผู้ชวนชวยในการศึกษาหรือกามคุณเหล่านั้น
รู้แจ้งกามโดยประการทั้งปวงแล้ว
พึงศึกษาเพื่อความดับกิเลสของตน

[๔๔๗] มุณีพึงเป็นผู้มีสัจจะ ไม่คะนอง ไม่มีความ
หลอกลวง

ปราศจากवास่อเสียด ไม่โกรธ
ข้ามพ้นความโลภอันชั่วและความทวงแทนได้แล้ว

[๔๔๘] นรชนพึงควบคุมความหลับ ความเกียจคร้าน
ความย่อท้อ

ไม่พึงอยู่ด้วยความประมาท
ไม่พึงตั้งอยู่ในความดูหมิ่น
พึงน้อมใจไปในนิพพาน

[๔๔๙] นรชนไม่พึงมุงมั่นในความเป็นคนพูดเท็จ
ไม่พึงทำความเสนาหาในรูป
พึงกำหนดรู้ความถือตัว
และพึงประพฤติดะเว้นจากความผลุนผล่น

[๔๕๐] นรชนไม่พึงยินดีสังขารเก่า
ไม่พึงทำความพอใจสังขารใหม่
เมื่อสังขารเสื่อมไปก็ไม่พึงเศร้าโศก
ไม่พึงติดอยู่กับกิเลสเครื่องเกี่ยวข้อง

[๔๕๑] เราเรียกความติดใจว่า ห่วงน้ำใหญ่
เรียกความโลดแล่นว่า ความปรารถนา
เรียกอารมณ์ว่า ความหวั่นไหว
เปือกตมคือกาม เป็นสภาวะที่ลุล่วงไปได้ยาก

[๔๕๒] มุณีไม่กำถ่วงสัจจะ เป็นพราหมณ์ดำรงอยู่บนบก
มุณีสลัดสิ่งทั้งปวงได้แล้ว มุณินั้นแล เราเรียกว่า ผู้สงบ

[๔๕๓] มุณินั้นแลมีความรู้ จบเวท รู้ธรรมแล้ว ก็ไม่อาศัย

๒

มุณินั้นอยู่ในโลกโดยชอบ
ยอมไม่ไฝหาใคร ๆ ในโลกนี้

[๔๕๔] ผู้ใดข้ามกามและกิเลสเครื่องข้องที่ลุล่วงได้ยากใน
โลกได้

ผู้นั้นยอมไม่เศร้าโศก ไม่ละโมภ

เป็นผู้ตัดกระแสนี้ ไม่มีเครื่องผูก
[๙๕๖] เธอจงทำกิเลสที่ปรารถนารักษาในส่วนเบื้องต้นให้
เหือดแห้งไป
กิเลสเครื่องกังวลที่ปรารถนารักษาในส่วนภายหลัง อย่าได้มีแก่
เธอ

ถ้าเธอจักไม่ถือสังขารในส่วนท่ามกลางไว้
ก็จักเป็นผู้เข้าไปสงบเที่ยวไป
[๙๕๗] ความยึดถือว่า เป็นของเราในนามรูป
ย่อมไม่มีแก่ผู้ใดโดยประการทั้งปวง
และผู้ใดไม่เศร้าโศกเพราะไม่มีความยึดถือว่า เป็นของเรา
ผู้นั้นแลชื่อว่า ย่อมไม่เสื่อมในโลก

[๙๕๘] กิเลสเครื่องกังวลว่า สิ่งนี้ของเรา
หรือสิ่งนี้ของคนอื่น ไม่มีแก่ผู้ใด
ผู้นั้น เมื่อไม่ได้ความยึดถือว่า เป็นของเรา
ย่อมไม่เศร้าโศกว่า สิ่งของของเราไม่มี

[๙๕๙] บุคคลเป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ติดใจ ไม่หวั่นไหว
สม่ำเสมอในอายตนะทั้งปวง
เราถูกถามถึงบุคคลผู้ไม่หวั่นไหว จึงบอกอานิสงส์นั้น

[๙๖๐] อภิสังขารไร ๆ ไม่มีแก่ผู้ไม่หวั่นไหว รู้แจ่มแจ้ง
เขางดเว้นแล้วจากการปรารถนาอภิสังขาร
ย่อมมองเห็นความปลอดภัยในที่ทั้งปวง

[๙๖๑] มุนิย่อมไม่กล่าวถึงตนในหมูชนที่เสมอกัน
ด้อยกว่า (หรือ) เลิศกว่าเลย
มุนินั้นเป็นผู้สงบ คลายความตระหนี่ ไม่ยึดถือ ไม่สละทิ้ง
อรรถกถาสูตรที่ ๑๕ จบ

๑๖. สาริปุตตสูตร๑

ว่าด้วยพระสารีบุตรกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ
(ท่านพระสารีบุตรกราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้)

[๙๖๒] พระศาสดาผู้มีพระสุรเสียงไพเราะอย่างนี้
ได้เสด็จจากภพดุสิตมาเป็นพระคณาจารย์
ก่อนหน้านั้น ข้าพระองค์ไม่เคยเห็น
ทั้งไม่เคยได้ยินจากใคร ๆ มาเลย

[๙๖๓] พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ
ย่อมปรากฏแก่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง
ทรงเป็นเอกบุรุษ บรรลุความยินดีแล้ว

[๙๖๔] ข้าพระองค์มีความต้องการ(ถาม)ปัญหา

จึงมาเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ผู้ไม่ทรงถูกกิเลสอาศัย เป็นผู้มั่นคง ไม่หลอกลวง
เสด็จมาเป็นพระคณาจารย์ของคนเป็นอันมาก
ผู้ยังผูกพันอยู่ในศาสนา

[๙๖๕] เมื่อภิกษุเปื้อนนาย ใช้สอยที่นั่งอันวางเปล่า
ในถ้ำแห่งภูเขา ที่โคนไม้ หรือที่ป่าช้า

[๙๖๖] ภิกษุอยู่บนที่นอนที่นั่งอันไม่มีเสียงอื้ออึง
เห็นอารมณ์ที่น่าหวาดเสียวเหล่าใดแล้ว ไม่พึงหวั่นไหว
ภิกษุ(อื่น) พึงหวั่นไหวร้องให้อยู่บนที่นอนสูงและใหญ่
ซึ่งเป็นที่มียารมณ์ที่น่าหวาดเสียว

[๙๖๗] ภิกษุเมื่อจะไปสู่ทิศที่ไม่เคยไป๑
พึงปราบปรามอันตรายที่มีอยู่ในโลก
บนที่นั่งที่นอนอันเจียบสงัด

[๙๖๘] ภิกษุอบรมตนอยู่ พึงมีแนวทางแห่งถ้อยคำ
อย่างไร

พึงมีโคจรในศาสนาใดอย่างไร พึงมีศีลและวัตรอย่างไร

[๙๖๙] ภิกษุนั้นพึงสมาทานสิกขาอะไร
จึงมีสมาธิเป็นธรรมเอกผุดขึ้น
มีปัญญารักษาตน มีสติกำจัดมลทินของตนได้
เหมือนช่างทองขจัดมลทินทอง ฉะนั้น

(พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สารีบุตร)

[๙๗๐] เราจักบอกความผาสุก และธรรมตามสมควรนั้น
ของผู้เปื้อนนาย ใช้สอยที่นั่งที่นอนอันสงัด
ผู้ปราธนาสัมโพธิญาณแก่เธอ ตามที่รู้

[๙๗๑] ภิกษุผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ
ประพฤติธรรมอันเป็นส่วนสุตรอบ
ไม่พึงกลัวภัย ๕ อย่าง คือ
เหลือบ สัตว์ไต่ตอม สัตว์เลื้อยคลาน
สัมผัสจากมนุษย์ และสัตว์ ๔ เท้า

[๙๗๒] ภิกษุไม่พึงหวาดกลัวผู้ถือธรรมอื่น
แม้เห็นอารมณ์น่าหวาดเสียวเป็นอันมาก
ของผู้ถือธรรมอื่นเหล่านั้น ก็ไม่พึงหวาดกลัว
อนึ่ง ภิกษุผู้หมั่นแสวงหากุศลธรรม
พึงปราบปรามอันตรายอื่น ๆ

[๙๗๓] ภิกษุถูกผัสสะแห่งความเจ็บป่วยและความหิว
กระทบแล้ว

พึงอดกลั้นความหนาว หรือความร้อน

ภิกษุ นั้นถูกผัสสะเหล่านั้นกระทบแล้ว
โดยอาการมากอย่าง ก็ไม่ให้โอกาส
พึงทำความเพียรและความบากบั่นให้มั่นคง

[๔๓๔] ภิกษุ ไม่พึงขโมย ไม่พึงพูดเท็จ
พึงแผ่เมตตาไปยังสัตว์ทั้งผู้ยังหวาดสะดุ้ง และผู้มั่นคง
เมื่อใด ภิกษุ รู้แจ้งความชุ่มฉ่ำแห่งใจ
เมื่อนั้น เธอพึงบรรเทาด้วยมนสิการว่า
นี่เป็นฝักฝ่ายแห่งมารผู้มีกรรมดำ

[๔๓๕] ภิกษุ ไม่พึงลู่อ่านาจนแห่งความโกรธและความ
ดูหมิ่น

ทั้งพึงชูดรากความโกรธและความดูหมิ่นเหล่านั้นดำรงอยู่
แต่เมื่อจะกำราบ ก็พึงครอบงำสัตว์หรือสังขาร
ที่เป็นที่รักหรือไม่เป็นที่รักโดยแท้

[๔๓๖] ภิกษุ ผู้มีปิตีในเรื่องดีงาม พึงเชิดชูปัญญา
พึงชมอันตรายเหล่านั้น พึงปราบความไม่ยินดีในที่นั่งที่นอน

อันสงัด

ทั้งปราบธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความคร่ำครวญ ๔ ประการ

[๔๓๗] เราจักฉันทอะไรเล่า หรือจักฉันทที่ไหน
คิณนี้เรานอนลำบากแล้วหนอ เราจักนอนที่ไหนเล่า
ภิกษุ ผู้เป็นเสขะพึงกำจัดวิตกอันเป็นที่ตั้ง
แห่งความคร่ำครวญเหล่านี้ เป็นผู้ไม่มีกังวลท่องเที่ยวไป

[๔๓๘] ภิกษุ นั้นในธรรมวินัยนี้
ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มในกาลแล้ว
พึงรู้จักประมาณเพื่อสันโดษ
ภิกษุ นั้นค้อมครองในปัจจัยเหล่านั้น
เป็นผู้สำรวมเที่ยวไปในหมู่บ้าน
แม้ถูกดำ ก็ไม่พึงกล่าววาจาหยาบ

[๔๓๙] ภิกษุ พึงเป็นผู้ไม่สอดสายจักขุ
และไม่พึงเป็นผู้มีเท้าอยู่ไม่สุข
พึงเป็นผู้ชวนชวายเป็นฉาน ตื่นอยู่โดยมาก
ปรารภอุเบกขา มีจิตตั้งมั่น
พึงเข้าไปตัดความตริกธรรม
ที่อาศัยความตริกและความคะนอง

[๔๔๐] ภิกษุ ถูกผู้ตักเตือนด้วยวาจา พึงมีสติชื่นชม
ทำลายความกระด้างในเพื่อนพรหมจารี
พึงเปล่งวาจาเป็นกุศล
ไม่พึงเปล่งวาจาเกินขอบเขต

ไม่พึงคิดหาเรื่องที่จะว่ากล่าวคน

[๔๘๑] ลำดับต่อไป ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติ
ศึกษาเพื่อกำจัดธุลี ๕ อย่างในโลก
คือพึงปราบปรามราคะในรูป ราคะในเสียง ราคะในกลิ่น
ราคะในรส และราคะในผัสสะ

[๔๘๒] ภิกษุเป็นผู้มีสติ มีจิตหลุดพ้นด้วยดีแล้ว
พึงกำจัดความพอใจในธรรมเหล่านี้
ภิกษุนั้นเมื่อกำหนดพิจารณาธรรมโดยชอบตามกาล
เป็นผู้มีสมาธิเป็นธรรมเอกผุดขึ้น พึงกำจัดความมืด

สาริปุตตสูตรที่ ๑๖ จบ

อรรถกถารรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กามสูตร	๒. กุหุฏฐกสูตร
๓. ทุฏฐกสูตร	๔. สุทถกสูตร
๕. ปรมกสูตร	๖. ชราสูตร
๗. ติสสเมตเตยยสูตร	๘. ปสุตสูตร
๙. มัคคันทียสูตร	๑๐. ปุราเภทสูตร
๑๑. กลหวิวาทสูตร	๑๒. จุฬวิยสูตร
๑๓. มหาวิยสูตร	๑๔. ตวณฺณกสูตร
๑๕. อัตตทัณฺทสูตร	๑๖. สาริปุตตสูตร

๕. ปารายนวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่ง

วัตถุภาค ๑

พราหมณ์พาวรีส่งศิษย์ไปทูลถามปัญหา

[๔๘๑] เรื่องพราหมณ์พาวรีผู้เรียนจบมนตร์
ปรารถนาความเป็นผู้ไม่มีกังวล
จึงเดินทางออกจากแคว้นโกศลอันรื่นรมย์
ไปสู่ทักขิณาพลชนบท

[๔๘๔] ท่านอาศัยอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวรี
อันเป็นพรมแดนแคว้นอัสสกะและแคว้นมพพะตอกัน
(เลียงซีพ) อยู่ด้วยการเที่ยวภิกษาและผลไม้

[๔๘๕] เพราะอาศัยพราหมณ์นั้นนั่นเอง
หมู่บ้านจึงได้เจริญไพบูลย์
ท่านได้ประกอบพิธีมหาโยชิต
ด้วยรายได้ที่เกิดจากหมู่บ้านนั้น

[๔๘๖] ท่านบูชาพิธีมหาโยชิตเสร็จแล้ว ก็กลับเข้าอาศรม

เมื่อท่านกลับเข้าอาศรมแล้ว

พราหมณ์อีกคนหนึ่งก็เดินทางมาถึง

[๔๘๑] พราหมณ์ที่มาพบนั้น มีเท้าเดินเสียดสีกัน

ทำทางนากล้ามมีฟันเขลอะ

ศีรชะเกลือกกลั้วด้วยสิ่งสกปรก

เข้าไปหาพราหมณ์พาวรีแล้ว

ขอทรัพย์ ๕๐๐ กหาปณะ

[๔๘๘] พราหมณ์พาวรีเห็นเช่นนั้นแล้วก็เชิญให้นั่ง

ไต่ถามถึงความสุขความสบาย จึงกล่าวคำนี้ว่า

[๔๘๙] สิ่งของที่ควรให้ซึ่งเป็นของเราทั้งหมด

เราบริจาคไปแล้ว พราหมณ์เอ๋ย

ท่านจงเชื่อเราเถิด เราไม่มีทรัพย์ ๕๐๐ เลย

[๔๙๐] (ปึงกทันตพราหมณ์กล่าวว่า)

ถ้าเมื่อเราขอ ท่านไม่ให้สิ่งที่มีอยู่

ในวันที่ ๑ ขอให้ศีรชะท่านแตกเป็น ๑ เลี้ยง

[๔๙๑] พราหมณ์นั้นเป็นคนโกหก

แสดงท่าทาง(หลอกลวง)กล่าวคำทำให้นากลั้ว

พราหมณ์พาวรีได้ฟังคำพูดของเขาแล้วก็ปึงกทันต

[๔๙๒] (พราหมณ์พาวรี) ถูกลูกศรคือความโศกเสียบ

แทงแล้ว

ไม่บริโภคอาหาร ชุบผอม

เมื่อท่านมีความคิดอย่างนั้น ใจก็ไม่ยินดีในฉาน

[๔๙๓] เทวดาผู้ปรารถนาประโยชน์

เห็นพราหมณ์พาวรีหวาดกลัว เป็นทุกข์อยู่

จึงเข้าไปหาท่านแล้วกล่าวคำนี้ว่า

[๔๙๔] พราหมณ์ผู้ต้องการทรัพย์นั้น เป็นคนโกหก

เขาไม่รู้จักศีรชะ ไม่มีความรู้เรื่องศีรชะ

และธรรมที่ทำให้ศีรชะตกไป

[๔๙๕] พราหมณ์พาวรีคิดว่า เทวดาผู้เจริญนี้คงจะรู้

(จึงกล่าวไปว่า) ข้าพเจ้าขอถามเรื่องศีรชะ

และธรรมที่ทำให้ศีรชะตกไป

ขอท่านจงบอกเรื่องนั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด

ข้าพเจ้าขอฟังคำตอบของท่าน

[๔๙๖] (เทวดากล่าวว่า)

แม้ข้าพเจ้าก็ไม่รู้จักเรื่องศีรชะ

และธรรมที่ทำให้ศีรชะตกไป

ข้าพเจ้าไม่มีความรู้ในเรื่องนี้

เรื่องศีรยะและธรรมที่ทำให้ศีรยะตกไป
เป็นวิสัยของพระชินเจ้าเท่านั้น

[๔๔๖] (พราหมณ์พาวรีกล่าวว่า)
เทวดา ก็ใครเล่าในปรุพีมณฑลนี้
รู้จักเรื่องศีรยะและธรรมเป็นเหตุให้ศีรยะตกไป
ขอท่านจงบอกผู้นั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด

[๔๔๗] (เทวดากล่าวว่า)
พระโอรสของเจ้าศากยะ
เป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าโศกกาณะ
เสด็จออกผนวชจากกรุงกบิลพัสดุ์
ทรงเป็นผู้นำสัตว์โลก เป็นผู้ก่อความสว่างไสว

[๔๔๘] (เทวดากล่าวว่า)
พราหมณ์ เจ้าศากยบุตรพระองค์นั้น
เป็นพระสัมพุทธเจ้า ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง
บรรลुकาลังแห่งอภิญญาทั้งหมดแล้ว
มีพระจักขุในธรรมทั้งปวง
ทรงถึงธรรมเป็นที่สิ้นกรรมทุกอย่าง
ทรงน้อมพระทัยไปในธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิ

[๑๐๐๐] พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระพุทธรเจ้าใน
โลก

มีพระจักขุ ทรงแสดงธรรม
ท่านจงไปทูลถามพระองค์เถิด
พระองค์จักตรัสตอบปัญหานั้นแก่ท่านได้

[๑๐๐๑] พราหมณ์พาวรีได้ฟังคำว่า พระสัมพุทธเจ้า
ก็มีความเบิกบานใจ
มีความโศกเบาบางและได้รับปีติเปี่ยมล้น

[๑๐๐๒] พราหมณ์พาวรีนั้นดีใจ เบิกบานใจ
เกิดความปลาบปลื้มใจ
จึงไต่ถามเทวดาถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
(และประกาศว่า) พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์โลก
ประทับอยู่ ณ ที่ไหน จะเป็นบ้าน นิคม หรือชนบทใดก็ตาม
พวกเราพึงไปนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
ผู้สูงส่งกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

[๑๐๐๓] (เทวดากล่าวว่า)
เจ้าศากยบุตรพระองค์นั้น ทรงชนะมาร
มีพระปัญญากว้างขวาง มีพระปัญญาล้ำเลิศแผ่ไพศาลยิ่ง
ทรงปราศจากธุระ ไม่มีอาสวะ

ทรงเป็นผู้รู้แจ้งเรื่องศีรชะและธรรมที่ทำให้ศีรชะตกไป
ทรงเป็นผู้องอาจกว่านรชน
ประทับอยู่ ณ มณฑิยรสถานของชนชาวโกศล เขตกรุงสาวัตถี
[๑๐๐๔] ลำดับนั้น พราหมณ์พาวรีได้เรียกพราหมณ์

ทั้งหลาย

ผู้เป็นศิษย์ ซึ่งเรียนจบมนตร์มากล่าวว่า
มาณพทั้งหลาย มานี้เกิด เราจักบอก
ขอพวกเธอจงฟังคำของเรา

[๑๐๐๕] (พราหมณ์พาวรีกล่าวว่า)

ความที่พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดปรากฏเนื่อง ๆ

ในโลก

นั้นหาได้ยาก

วันนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
เสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ปรากฏพระนามว่า พระสัมพุทธเจ้า
เธอทั้งหลายจงรีบไปกรุงสาวัตถี เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
ผู้สูงสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

[๑๐๐๖] (มาณพทั้งหลายถามว่า)

ข้าแต่พราหมณ์ ถ้าข้าพเจ้าทั้งหลายพบแล้ว
จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นพระพุทธรเจ้า
ขอท่านจงบอกวิธีที่จะรู้จักพระองค์
แก่พวกข้าพเจ้าผู้ไม่รู้ด้วยเถิด

[๑๐๐๗] (พราหมณ์พาวรีกล่าวว่า)

ก็ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ
อันมาแล้วในมนตร์ทั้งหลาย
ท่านกล่าวไว้แจ่มแจ้งครบถ้วนโดยลำดับว่า

[๑๐๐๘] บุคคลใดมีลักษณะมหาบุรุษเหล่านั้นอยู่ในตัว
บุคคลนั้นมีคติเป็น ๒ อย่างเท่านั้น
มิได้มีคติเป็นที่ ๓ เลย

[๑๐๐๙] คือ ถ้าบุคคลนั้นอยู่ครองเรือนจะพึงครอบครอง
แผ่นดินนี้

ย่อมปกครองโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อำญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา
[๑๐๑๐] แต่ถ้าบุคคลนั้นออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต
จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ยอดเยี่ยม
มีกิเลสเครื่องปิดบังอันเปิดแล้ว

[๑๐๑๑] พวกเธอจงทูลถามด้วยใจเท่านั้น
ถึงชาติ โคตร ลักษณะ
มนตร์ ศิษย์คนอื่น ๆ

ศีรชะ และธรรมที่ทำให้ศีรชะตกไป

[๑๐๑๒] ถ้าบุคคลนั้นเป็นพระพุทธเจ้า
ผู้มีปกติเห็นธรรมหาเครื่องกางกั้นมิได้
เมื่อพวกเธอถามปัญหาด้วยใจแล้ว
ก็จักทรงวิสันหาด้วยพระวาจา

[๑๐๑๓] ครั้นได้ฟังคำของพราหมณ์พาวรีแล้ว
พราหมณ์ ๑๖ คน ผู้เป็นศิษย์ คือ (๑) อชิตะ
(๒) ทิสสเมตเตยยะ (๓) ปุณณกะ (๔) เมตตคุ

[๑๐๑๔] (๕) โธตกะ (๖) อุปสีวะ (๗) นันทะ (๘) เหมกะ
(๙) โตทยยะ (๑๐) กัมปะยะ (๑๑) ชตุกัณณิ ผู้เป็นบัณฑิต

[๑๐๑๕] (๑๒) ภัทราวุธ (๑๓) อุทัย (๑๔) โปสาละ
(๑๕) โมฆราช ผู้มีปัญญา (๑๖) ปิงคิยะ ผู้เป็นมหาฤๅษี

[๑๐๑๖] พราหมณ์ผู้เป็นศิษย์ ๑๖ คนนั้น
แต่ละคนเป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ
มีชื่อปรากฏแก่ชาวโลกทั่วไป
เป็นผู้บำเพ็ญฌาน ยินดีในฌาน
เป็นผู้ทรงปัญญาปราดเปรื่อง
เคยอบรมวาสนาแต่ชาติปางก่อน๑ทั้งนั้น

[๑๐๑๗] ทุกคนเกล้าชฎาและครองหนั่งเสื่อ
อภิวาทพราหมณ์พาวรีและทำประทักษิณแล้ว
ต่างออกเดินทาง มุ่งหน้าไปทางทิศอุดร

[๑๐๑๘] สู่สถานเป็นที่ตั้งแคว้นอุฬกะ เมืองมาหิสสตีใน
กาลนั้น

กรุงอุชเชนี เมืองโคณฑะ เมืองเวทิสสา เมืองวนสวหะ๒

[๑๐๑๙] กรุงโกสัมพี เมืองสาเกต กรุงสาวัตถีอันอุดม
เมืองเสตัพพะ กรุงกบิลพัสดุ์ กรุงกุสินารา

[๑๐๒๐] กรุงปาวา โภคนคร กรุงเวสาลี แคว้นมคธ
และปาสาณกเจดีย์อันรื่นรมย์ นารื่นเรใจ

[๑๐๒๑] พราหมณ์เหล่านั้นรีบขึ้นสู่ภูเข
เหมือนคนกระหายน้ำ รับประทานอาหารเย็นดื่ม
เหมือนพ่อค้าได้ลาภใหญ่มาครอง
และเหมือนคนถูกความร้อนแผดเผาเฝ้ารืบทรมองจะนั้น

[๑๐๒๒] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม
ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอยู่
ประหนึ่งว่าราชสีห์บนลือสีหนาทอยู่ในป่า

[๑๐๒๓] อชิตมาณพได้เห็นพระพุทธเจ้า
ผู้เป็นจุดดวงอาทิตย์อันมีรัศมีเจิดจ้า

- และจุลดวงจันทร์เต็มดวงในวันเพ็ญ ฉะนั้น
[๑๐๒๔] ลำดับนั้น อชิตมาณพยืนอยู่ ณ ที่สมควร
รื่นเริงใจเพราะได้เห็นอนุพยัญชนะ
บริบูรณ์ในพระวรกายของพระผู้มีพระภาค
จึงได้ทูลถามปัญหาด้วยใจว่า
[๑๐๒๕] (อชิตมาณพทูลถามปัญหาทางใจว่า)
ขอพระองค์ตรัสระบุให้แน่ชัด
ถึงชาติ โคตรพร้อมด้วยลักษณะ
ของตรัสบอกความสำเร็จในมนตร์ทั้งหลายว่า
พราหมณ์สอนมาณพเท่าไร
[๑๐๒๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า)
พราหมณ์นั้นมีอายุ ๑๒๐ ปี
ชื่อพาวรีโดยโคตร มีลักษณะ ๓ อย่างอยู่ในตัว
เป็นผู้เรียนจบไตรเพท
[๑๐๒๗] พราหมณ์พาวรีนั้นถึงความสำเร็จ
ในลักษณะมนตร์ และประวัติศาสตร์๑
พร้อมทั้งนิพนธ์ศาสตร์๒ และเภฏศาสตร์๓
ชื่อว่าถึงความสำเร็จในหลักธรรมของตน
กล่าวสอนมนตร์แก่ศิษย์จำนวน ๕๐๐ คน
[๑๐๒๘] (อชิตมาณพทูลถามว่า)
ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่านรชน ผู้ตัดค้นหาเสียได้
ขอพระองค์จงทรงประกาศความเด่นชัด
แห่งลักษณะของพราหมณ์พาวรี
อย่าให้พวกข้าพระองค์มีความสงสัยเลย
[๑๐๒๙] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า)
พราหมณ์นั้นย่อมใช้ลั่นปิดหน้าต่างได้
มีอุณาโลมอยู่ระหว่างคิ้ว
มีคุยฐานซ่อนอยู่ในฝัก
มาณพ เธอจงรู้อย่างนี้เถิด
[๑๐๓๐] ชนทั้งปวงไม่ได้ยินใครถามปัญหาอะไร
ได้ยินแต่ปัญหาที่พระพุทธรเจ้าทรงตอบ
ก็ปลาบปลื้มใจประนมอัญชลีแล้วพากันคิดไปต่าง ๆ ว่า
[๑๐๓๑] ใครหนอ เป็นเทพ เป็นพระพรหม
หรือเป็นพระอินทร์ผู้สุขสมบัติ เมื่อถามปัญหาด้วยใจ
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบปัญหานั้นกับใครเล่า
[๑๐๓๒] (อชิตมาณพกราบทูลว่า)
พราหมณ์พาวรีถามเรื่องศรัทธา

และธรรมเป็นเหตุให้ศีรชะตกไป
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ขอพระองค์ตรัสตอบปัญหานั้น
กำจัดความสงสัยของพวกข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๐๓๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า)
เธอจงรู้เถิดว่า อวิชชาเป็นศีรชะ
วิชาที่ประกอบด้วยสัทธา สติ สมาธิ นันทะ
และวิริยะ เป็นธรรมที่ทำให้ศีรชะตกไป

[๑๐๓๔] ลำดับนั้น อชิตมาณพมีความปลาบปลื้มใจมาก
ล้นสนับสนุนแล้ว

ทำหนังสือเชิญไป ชบศีรชะลงแทบพระยุคลบาท
[๑๐๓๕] ข้าแต่พระองค์ผู้บริบูรณ์คุณ ผู้มีพระจักขุ
พราหมณ์พาวรีพร้อมด้วยเหล่าศิษย์มีจิตเบิกบาน ดีใจ
ขอถวายอภิวาทพระยุคลบาทของพระองค์

[๑๐๓๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า)
ขอพราหมณ์พาวรีพร้อมด้วยเหล่าศิษย์
จงมีความสุข และแม้เธอเองก็ขอให้มีความสุข
มีชีวิตอยู่ยืนนานเถิด มาณพ

[๑๐๓๗] เราให้โอกาสแก่พราหมณ์พาวรี
แก่เธอและมาณพทั้งหมดถามข้อสงสัยทั้งปวง
พวกเธอปรารถนาจะถามปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จงถามเถิด

[๑๐๓๘] อชิตมาณพได้รับโอกาสจากพระ
สัมพุทธเจ้าแล้ว
นั่งประคองอัญชลี ทูลถามปฐมปัญหากับพระตถาคต
ณ ปาสาณกเจดีย์นั้น

วัตถุกถา จบ

๑. อชิตมาณพปัญหา ๑

ว่าด้วยปัญหาของอชิตมาณพ

[๑๐๓๙] (อชิตมาณพทูลถามดังนี้)
โลกถูกอะไรเล่าหุ้มห่อไว้
เพราะอะไรเล่า โลกจึงไม่สดใส
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกว่า
อะไร เป็นเครื่องฉาบทาโลกนี้ไว้
อะไรเล่า เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น

[๑๐๔๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อชิตะ)
โลกถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้
โลกไม่สดใสเพราะความตระหนี่๒ และความประมาท

เราเรียกความอยากว่า เป็นเครื่องฉาบทาโลกไว้
ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น

[๑๐๔๑] (อชิตมาณพทูลถามดังนี้)

กระแสน้ำทั้งหลายย่อมไหลไปในที่ทั้งปวง
อะไรเป็นเครื่องกั้นกระแสน้ำทั้งหลาย
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องป้องกันกระแสน้ำ
ทั้งหลาย

อะไรปิดกั้นกระแสน้ำทั้งหลายได้

[๑๐๔๒] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อชิตะ)

กระแสน้ำเหล่าใดในโลก
สติเป็นเครื่องกั้นกระแสน้ำเหล่านั้นได้
เรากล่าวธรรมเครื่องป้องกันกระแสน้ำทั้งหลาย
ปัญญาปิดกั้นกระแสน้ำเหล่านั้นได้

[๑๐๔๓] (อชิตมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ปัญญา สติ
นามและรูป๒นี้ ดับที่ไหน
ข้าพระองค์ได้ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์ตรัสบอกเนื้อความนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๐๔๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อชิตะ)

เธอได้ถามปัญหานั้นใด
เราจะกล่าวแก้ปัญหานั้นแก่เธอ
นามและรูปดับไม่มีส่วนเหลือในที่ใด
นามและรูปนั้นดับไปในที่นั้นเพราะวิญญานดับ

[๑๐๔๕] (อชิตมาณพทูลถามดังนี้)

พระอรหันตชีนาสพเหล่าใด ผู้มีธรรมที่พิจารณา

แล้ว

และพระเสขะเหล่าใดที่มีอยู่เป็นอันมากในที่นี้
ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์ทูลถามแล้ว
ขอพระองค์ผู้มีพระปัญญา โปรดตรัสบอกการดำเนินชีวิต
ของพระอรหันตชีนาสพ
และพระเสขะเหล่านั้นด้วยเถิด

[๑๐๔๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

ภิกษุไม่พึงปรารถนาถึงในกามทั้งหลาย
เป็นผู้มีใจไม่ขุ่นมัว จลาลในธรรมทั้งปวง
มีสติดำรงอยู่

อชิตมาณวกปัญหาที่ ๑ จบ

๒. ติสสเมตเตยยมาณวกปัญหา๑

ว่าด้วยปัญหาของติสสเมตเตยยมาณพ

[๑๐๔๓] (ติสสเมตเตยยมาณพทูลถามดังนี้)

ใครชื่อว่าเป็นผู้สันโดษในโลกนี้
ความหวั่นไหวทั้งหลายย่อมไม่มีแก่ใคร
ใครรู้ชัดส่วนสุดทั้ง ๒ ด้านแล้ว
ไม่ยึดติดในท่ามกลางด้วยมโนตา
พระองค์ตรัสเรียกใครว่า เป็นมหาบุรุษ
ใครล่วงพ้นเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้

[๑๐๔๔] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เมตเตยยะ)

บุคคลเป็นผู้มีพรหมจรรย์๓(เพราะเห็นโทษ) ใน
กามทั้งหลาย

ชื่อว่า เป็นผู้สันโดษ ผู้คลายตัณหาแล้ว
มีสติทุกเมื่อ รู้ธรรมทั้งหลายแล้วดับกิเลสได้
ภิกษุนั้นชื่อว่า เป็นผู้ไม่หวั่นไหว

[๑๐๔๕] ภิกษุนั้นชื่อว่า รู้ชัดส่วนสุดทั้ง ๒ ด้านแล้ว

ไม่ยึดติดในท่ามกลางด้วยมโนตา
เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นมหาบุรุษ
ภิกษุนี้ชื่อว่า ล่วงพ้นเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้

ติสสเมตเตยยมาณพปัญหาที่ ๒ จบ

๓. ปุณณกมาณพปัญหา

ว่าด้วยปัญหาของปุณณกมาณพ

[๑๐๕๐] (ปุณณกมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าพระองค์มีปัญหাজะทูลถาม จึงมาเฝ้าพระองค์
ผู้ไม่มีตัณหาเหตุให้หวั่นไหว ผู้มีปกติเห็นมูล
ฤๅษี มนุषะ กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมากในโลกนี้
อาศัยอะไร จึงพากันบูชาญ๒แก่เทวดาทั้งหลาย
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอทูลถามปัญหานั้น
ขอพระองค์ตรัสตอบปัญหาแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๐๕๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปุณณกะ)

ภิกษุ มนุषะ๓กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมาก
ในโลกนี้

พากันบูชาญ๒แก่เทวดาทั้งหลาย
ปุณณกะ ชนเหล่านั้นหวังความเป็นอย่างนี้๔
อาศัยชราจึงพากันบูชาญ๒

[๑๐๕๒] (ปุณณกมาณพทูลถามดังนี้)

ภิกษุ มนุषะ กษัตริย์ และพราหมณ์จำนวนมากในโลกนี้
พากันบูชาญ๒แก่เทวดาทั้งหลาย

ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้นิรทุกข์
ชนเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ประมาทแล้วในการบูชาญ
ได้ข้ามพ้นชาติและชราบ้างไหม
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลถามปัญหานี้
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๐๕๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปุณณกะ)
ชนเหล่านั้นหวัง ชื่นชม มุ่งหวัง จึงพากันบูชาญ
เพราะอาศัยลาภจึงมุ่งหวังกาม
เรากล่าวว่า ชนเหล่านั้นผู้ประกอบการบูชาญ
เป็นผู้กำหนดยินดีในภพ
ข้ามพ้นชาติและชราไปไม่ได้

[๑๐๕๔] (ปุณณกมาณพทูลถามดังนี้)
ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์
ถ้าชนเหล่านั้นผู้ประกอบการบูชาญ
ข้ามพ้นชาติและชราไปไม่ได้ด้วยญทั้งหลาย
ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้
ใครเล่าในเทวโลกและมนุษย์โลกข้ามชาติและชราได้
ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอทูลถามปัญหานี้
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๐๕๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปุณณกะ)
เรากล่าวว่า บุคคลใดไม่มีความหวังในโล

ไหน ๆ

เพราะทราบชัดฝั่งนี้และฝั่งโน้น๑ในโลก
บุคคลนั้นเป็นผู้สงบ ปราศจากวัน๒ ไม่มีทุกข์
ไม่มีความหวัง ชื่อว่า ข้ามชาติและชราได้แล้ว๑

ปุณณกมาณวกปัญหาที่ ๖ จบ

๔. เมตตคฺคมาณวกปัญหา๑

ว่าด้วยปัญหาของเมตตคฺคมาณพ

[๑๐๕๖] (เมตตคฺคมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอทูลถาม

ปัญหา

ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด
ข้าพระองค์ย่อมสำคัญพระองค์ว่า
ทรงเป็นผู้จบเวท๒ ทรงอบรมพระองค์แล้ว
ทุกข์หลายรูปแบบอะไรก็ตามในโลก
ทุกข์เหล่านี้เกิดมาจากที่ไหนหนอ

[๑๐๕๗] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เมตตคฺค)

เธอได้ถามถึงแดนเกิดแห่งทุกข์กับเราแล้ว
เราจะบอกแดนเกิดแห่งทุกข์นั้นแก่เธอตามที่รู้
ทุกข์หลายรูปแบบอะไรก็ตามในโลกนี้
ล้วนเกิดมาแต่อุปธิ๓เป็นต้นเหตุ

[๑๐๕๘] ผู้ใดแลไม่มีปัญญา ก่ออุปธิ
ผู้นั้นจัดว่า เป็นคนเขลา ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อย ๆ
เพราะฉะนั้น บุคคลรู้ชัดอยู่
เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นทุกข์ว่า มีชาติเป็นแดนเกิด
ไม่ควรก่ออุปธิ

[๑๐๕๙] (เมตตคฺคฺมาณพฺพุลถามดังนี้)
พวกข้าพระองค์ได้ทูลถามปัญหาใดกับพระองค์
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบปัญหานั้นแก่พวกข้าพระองค์แล้ว
ข้าพระองค์ขอทูลถามปัญหาอื่นต่อไป
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานั้นด้วยเถิด
นักปราชญ์ทั้งหลายจะข้ามโสมะ ชาติ ชรา
โสกะ และปริเทวะได้อย่างไรหนอ
พระองค์ผู้เป็นพระมุณี ขอโปรดตรัสตอบปัญหานั้น
แก่ข้าพระองค์ให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด
เพราะธรรมนั้น พระองค์ทรงทราบชัดแล้ว

[๑๐๖๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมตตคฺคฺ)
บุคคลรู้ชัดธรรม๑ใดแล้ว มีสติ เทียวไปอยู่
พึงข้ามต้นหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ในโลกได้
เราจักกล่าวธรรมที่ประจักษ์ด้วยตนเอง
ในธรรมที่เราเห็นแล้วแก่เธอ

[๑๐๖๑] (เมตตคฺคฺมาณพฺกราบทูลดังนี้)
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าพระองค์ขอบใจธรรมอันสูงสุดนั้นที่บุคคลรู้ชัดแล้ว
มีสติ เทียวไปอยู่ พึงข้ามต้นหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ในโลกได้

[๑๐๖๒] (พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมตตคฺคฺ)
เธอรู้ชัดธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง ชั้นต่ำ และชั้นกลาง
เธอจงบรรเทาความเพลิดเพลिन ความถือมั่น
และวิญญูณในธรรมเหล่านั้นเสีย
ไม่พึงตั้งอยู่ในภพ๑

[๑๐๖๓] ภิกษุผู้มีปกติอยู่อย่างนี้ มีสติ ไม่ประมาท รู้แจ้ง
ละความยึดถือว่าเป็นของเราแล้วเทียวไปอยู่
พึงละชาติ ชรา โสกะ และปริเทวะ

อันเป็นทุกข์ในอรรถภาพนี้ได้แน่นอน
[๑๐๖๔] (เมตตคฺคฺมาณพกราบทุลตังนึ)

ข้าพระองค์ชอบใจพระวาจาของพระองค์
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ข้าแต่พระโคตม
ธรรมที่ปราศจากอุปธิ พระองค์ตรัสไว้ดีแล้ว
พระผู้มีพระภาคทรงละทุกข์ได้แล้วเป็นแน่
เพราะธรรมนี้ พระองค์ทรงรู้ชัดแล้ว

[๑๐๖๕] พระองค์ผู้เป็นพระมุณีตรัสสอนชนเหล่าใดไม่
หยุดหย่อน

แม้ชนเหล่านั้นก็พึงละทุกข์ได้เป็นแน่
เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์มาพบพระผู้มีพระภาคผู้นาคะ
ขอนมัสการพระองค์ (โดยหวังว่า) พระผู้มีพระภาค
พึงตรัสสอนข้าพระองค์ไม่หยุดหย่อนบ้าง

[๑๐๖๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้)
บุคคลที่เธอรู้จักว่าเป็นพราหมณ์ผู้จบเวท
ไม่มีเครื่องกังวล ไม่ข้องในกามภพ
ข้ามโอชะได้แล้วโดยแท้ และเป็นผู้ข้ามถึงฝั่ง๒
ไม่มีกิเลสดุจตะปูตรึงใจ หมดความสงสัยแล้ว

[๑๐๖๗] นรชนใดในที่นี้เป็นผู้มีปัญญา จบเวท
สลดกิเลสเครื่องข้องในภพน้อยภพใหญ่นี้ได้แล้ว
นรชนนั้นเป็นผู้ปราศจากตัณหาแล้ว ไม่มีทุกข์ ไม่มีความหวัง
เรากล่าวว่า นรชนนั้นข้ามพ้นชาติและชราได้แล้ว

เมตตคฺคฺมาณวักปัญหาคี ๔ จบ

๕. โธตกมาณวักปัญหาคี

ว่าด้วยปัญหาของโธตกมาณพ

[๑๐๖๘] (โธตกมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอทูลถาม

พระองค์

ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าพระองค์มุ่งหวังจะรับฟังพระวาจาของพระองค์อย่างยิ่ง
บุคคลฟังพระสุรเสียงของพระองค์แล้ว
ศึกษาธรรม๒เป็นเหตุดับกิเลสเพื่อตน

[๑๐๖๙] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า โธตกะ)

ถ้าเช่นนั้น เธอผู้มีปัญญารักษาตน
มีสติ จงทำความเพียรในที่นี้แล
บุคคลได้ฟังเสียงจากที่นี่แล้ว

ฟังศึกษาศรรมเป็นเหตุดับกิเลสเพื่อตน
[๑๐๗๐] (โศตกมาณพทูลถามดังนี้)
ข้าพระองค์เห็นพระองค์ผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
เป็นพราหมณ์ เสด็จจาริกอยู่ในเทวโลกและมนุษย์โลก
ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์ขอนมัสการพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้สักกะ๑ ขอพระองค์โปรดปลดปล่อยข้าพระ

องค์

จากความสงสัยทั้งหลายเกิด
[๑๐๗๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
โศตกะ เราไม่สามารถปลดปล่อยใครๆ
ผู้มีความสงสัยในโลกได้
แต่เธอเมื่อรู้แจ้งธรรมอันประเสริฐ
ก็จะข้ามโอชะนี้ได้เองด้วยประการฉะนี้

[๑๐๗๒] (โศตกมาณพกราบทูลดังนี้)
ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ
ขอพระองค์ทรงพระกรุณาตรัสสอนวิเวกธรรม
ที่ข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้งได้
และโดยวิธีที่ข้าพระองค์ไม่ขัดข้องเหมือนอากาศ
ข้าพระองค์จะพึงสงบอยู่ในที่นี้แล
เป็นผู้ไม่อาศัย๒ เทียวไปอยู่

[๑๐๗๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า โศตกะ)
บุคคลผู้รู้ชัดความสงบใดแล้ว มีสติ เทียวไปอยู่
พึงข้ามตัณหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ในโลกได้
เราจักกล่าวความสงบนั้นที่เรารู้ประจักษ์ด้วยตนเอง
ในธรรมที่เราเห็นแล้วแก่เธอ

[๑๐๗๔] (โศตกมาณพกราบทูลดังนี้)
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าพระองค์ขอบใจความสงบอันสูงสุดนั้น
ที่บุคคลรู้ชัดแล้ว มีสติ เทียวไปอยู่
พึงข้ามตัณหาที่ชื่อว่า วิสัฏฐิกา ในโลกได้

[๑๐๗๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า โศตกะ)
เธอรู้ชัดธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง ชั้นต่ำ และชั้นกลาง
เธอรู้ชัดธรรมนั้นว่า เป็นเครื่องข้องในโลกแล้ว
อย่าได้ก่อตัณหาเพื่อภพน้อยและภพใหญ่เลย

โศตกมาณวกปัญหาที่ ๕ จบ

๖. อุปสัณฺหาณวาทปัญหา๑

ว่าด้วยปัญหาของอุปสัณฺหาณพ

[๑๐๗๖] (อุปสัณฺหาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระองค์ผู้สัฏฺกกะ ข้าพระองค์ผู้เดียว
ไม่ได้อาศัย(ใคร ๆ หรือสิ่งใด ๆ)
จึงไม่สามารถข้ามห้วงกิเลสอันยิ่งใหญ่ได้
ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกอาณมณ
ที่ข้าพระองค์ได้อาศัยแล้ว ฟังข้ามห้วงกิเลสนี้ได้

[๑๐๗๗] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อุปสัณฺหา)

เธอจงมีสติ

เพ่งพิจารณาอา

ภิญฺญายตนสมาบัติ

ยึดเอาเป็นอาณมณว่า ไม่มีอะไร ดังนี้แล้วก็จะข้ามห้วงกิเลสได้
เธอจงละกามทั้งหลาย เป็นผัฏฺจเวณจากความสงสัยทั้งหลาย
พิจารณาดูความสันตติหาทั้งคืนทั้งวัน

[๑๐๗๘] (อุปสัณฺหาณพทูลถามดังนี้)

บุคคลใดเป็นผู้ปราศจากราคะในกามทั้งปวง
ละสมาบัติอื่น๓อาศัยอาภิญฺญายตนสมาบัติ
น้อมใจไปในสัณฺญาวิโมกข์ชั้นสูง๔
บุคคลนั้นไม่หวั่นไหว ดำรงอยู่
ในพรหมโลกชั้นอาภิญฺญายตนะนั้นได้หรือ

[๑๐๗๙] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อุปสัณฺหา)

บุคคลใดเป็นผู้ปราศจากราคะในกามทั้งปวง
ละสมาบัติอื่น อาศัยอาภิญฺญายตนสมาบัติ
น้อมใจไปในสัณฺญาวิโมกข์ชั้นสูง
บุคคลนั้นไม่หวั่นไหว
ดำรงอยู่ในพรหมโลกชั้นอาภิญฺญายตนะนั้นได้

[๑๐๘๐] (อุปสัณฺหาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
ถ้าบุคคลนั้นไม่หวั่นไหว ดำรงอยู่ในพรหมโลกนั้นนานนับปี

ไม่ได้ใช้

บุคคลนั้นเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว
มีความสงบเย็นอยู่ในพรหมโลกนั้นนั้นแลหรือ
หรือว่าวิญญูณของบุคคลนั้นจะพึงจุติอีก

[๑๐๘๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อุปสัณฺหา)

เปลวไฟถูกกำลังลมพัดไป
ย่อมดับ กำหนดไม่ได้ ฉะนั้น

มุณีพ้นแล้วจากนามกาย ย่อมดับไป
กำหนดไม่ได้ ฉะนั้น

[๑๐๘๒] (ท่านอุปสัวะทูลถามดังนี้)
มุณินั้นถึงความสลายไป หรือว่ามี
หรือว่ามีแตกทำลาย เพราะมีความแน่แท้
พระองค์ผู้เป็นพระมุณี ขอโปรดตรัสตอบปัญหานั้น
แก่ข้าพระองค์ให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด
เพราะธรรมนั้นพระองค์ทรงรู้ชัดแล้ว

[๑๐๘๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อุปสัวะ)
มุณีผู้ถึงความสลายไปย่อมไม่มี(อะไร)เป็น

ประมาณ

ชนทั้งหลายพึงว่ากล่าวมุณินั้นด้วยกิเลสใจ
กิเลสนั้นย่อมไม่มีแก่มุณินั้น
(เพราะ)เมื่อมุณินั้นถอนธรรมดั่งปวงได้เด็ดขาดแล้ว
แม้ครรลองแห่งวาทะทั้งปวงท่านก็ถอนได้เด็ดขาดแล้ว

อุปสัวะมาณวกปัญหาที่ ๖ จบ

๑. นันทมาณวกปัญหา๒

ว่าด้วยปัญหาของนันทมาณพ

[๑๐๘๔] (นันทมาณพทูลถามดังนี้)
ชนทั้งหลายกล่าวว่า มุณีทั้งหลายมีอยู่ในโลก
คำกล่าวนี้มันเป็นอย่างไร
ชนทั้งหลายย่อมเรียกบุคคลผู้เป็นไปด้วยญาณ๓
หรือว่าย่อมเรียกบุคคลผู้เป็นไปด้วยความเป็นอยู่๔ว่า เป็นมุณี

[๑๐๘๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
นันทะ ชนทั้งหลายผู้ฉลาดในโลกนี้
ย่อมไม่เรียกบุคคลว่า เป็นมุณี
เพราะได้เห็น ได้ฟังและได้รู้
เราเรียกเหล่าชนผู้กำจัดเสนามารได้แล้ว
ผู้ไม่มีทุกข์ ไม่มีความหวัง เทียวจาริกอยู่ว่า เป็นมุณี

[๑๐๘๖] (นันทมาณพทูลถามดังนี้)
สมณพราหมณ์บางพวกย่อมกล่าวความหมดจด
เพราะรูปที่เห็นบ้าง เพราะเสียงที่ได้ยินบ้าง
เพราะสีและวัตรบ้าง เพราะพิธีหลากหลายบ้าง
ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เป็นรทกษ
สมณพราหมณ์พวกนั้นผู้ประพฤติดนเคร่งครัดในหลักการของ

ตนนั้น

ข้ามชาติและชราได้บ้างหรือไม่

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอร้องถามปัญหานี้
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด
[๑๐๘๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า นันทะ)

สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวความหมดจด
เพราะรูปที่เห็นบ้าง เพราะเสียงที่ได้ยินบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะศีลและวัตรบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะพิธีหลากหลายบ้าง
สมณพราหมณ์พวกนั้นประพฤตินเคร่งครัด
ในหลักการของตนนั้นก็จริง
แต่เรากล่าวว่า พวกเขายังข้ามชาติและชราไปไม่ได้

[๑๐๘๔] (นันทมาณพทูลถามดังนี้)

สมณพราหมณ์บางพวกย่อมกล่าวความหมดจด
เพราะรูปที่เห็นบ้าง เพราะเสียงที่ได้ยินบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะศีลและวัตรบ้าง
ย่อมกล่าวความหมดจดเพราะพิธีหลากหลายบ้าง
หากพระองค์ผู้เป็นพระมุณีตรัสว่า
สมณพราหมณ์พวกนั้นยังข้ามห้วงกิลเลสไม่ได้

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนั้น
ใครเล่าในเทวโลกและมนุษย์โลก
ชื่อว่าข้ามชาติและชราไปได้

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ขอร้องถามปัญหานี้
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานี้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด
[๑๐๘๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า นันทะ)

เราย่อมไม่กล่าวว่า สมณพราหมณ์ทั้งหมด
ถูกชาติและชราโอบล้อม
นรชนเหล่าใดในโลกนี้ละรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน
อารมณ์ที่ได้รับรู้ หรือศีลและวัตรได้ทั้งหมด
ทั้งละพิธีหลากหลายทั้งปวง
กำหนดรู้ตักหาได้แล้ว๑ เป็นผู้หมดอาสวะ
เรากล่าวว่า นรชนเหล่านั้นแลชื่อว่า ข้ามห้วงกิลเลสได้แล้ว

[๑๐๘๖] (นันทมาณพกราบทูลดังนี้)

ข้าพระองค์ขอบใจพระดำรัสของพระองค์
ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าแต่พระโคตม นิพพานที่ปราศจากอุปธิ พระองค์ตรัสไว้

ดีแล้ว

นรชนเหล่าใดในโลกนี้ละรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน
อารมณ์ที่ได้รับรู้ หรือศีลและวัตรได้ทั้งหมด

ทั้งละพิธีหลากหลายทั้งปวง
กำหนดรู้ค้นหาได้แล้ว เป็นผู้หมดอาสวะ
แม้ข้าพระองค์ก็กล่าวว่ นรชนเหล่านั้นชื่อว่า ข้ามห้วงกิเลสได้
นั้นทมาณวกปัญหาที่ ๗ จบ

๘. เหมกมาณวกปัญหา๑
ว่าด้วยปัญหาของเหมกมาณพ

[๑๐๔๑] (เหมกมาณพทูลถามดังนี้)

ก่อนแต่ศาสนาของพระโคตม
อาจารย์เจ้าลัทธิเหล่าใดเคยตอบแก่ข้าพระองค์ว่า
เหตุนี้ได้เป็นมาแล้วอย่างนี้ จักเป็นอย่างนี้
คำตอบทั้งหมด เป็นคำที่เชื่อสืบต่อกันมา
คำตอบทั้งหมดนั้น มีแต่จะทำให้ตริกไปต่าง ๆ
ข้าพระองค์จึงไม่ยินดีในคำตอบนั้น

[๑๐๔๒] ข้าแต่พระมุนี บุคคลรู้ชัดธรรมใดแล้ว มีสติ เทียว
ไปอยู่

พึงข้ามค้นหาที่ชื่อว่า วิสัตติกา ในโลกได้
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรม(นั้น)ที่เป็นเครื่องกำจัดค้นหา
แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๐๔๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

เหมกะ นิพพานบทอันไม่แปรผัน
เครื่องบรรเทานั้นทราบคะ
ในปิยรูปทั้งหลายที่เห็น ที่ได้ยิน และที่รับรู้ในโลกนี้
ชนเหล่าใดมีสติ รู้นิพพานนั้นแล้ว
เห็นธรรม ดับกิเลสได้แล้ว
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สงบทุกเมื่อ
เป็นผู้ข้ามค้นหาที่ชื่อว่า วิสัตติกา ในโลกได้แล้ว

เหมกมาณวกปัญหาที่ ๘ จบ

๙. โตเตยมาณวกปัญหา๑
ว่าด้วยปัญหาของโตเตยมาณพ

[๑๐๔๔] (โตเตยมาณพทูลถามดังนี้)

กามทั้งหลายไม่อยู่ในบุคคลใด
ค้นหาไม่มีแก่บุคคลใด
และบุคคลใดข้ามพ้นจากความสงสัยได้แล้ว
วิโมกข์ของบุคคลนั้นเป็นเช่นไร

[๑๐๔๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า โตเตยยะ)

กามทั้งหลายไม่อยู่ในบุคคลใด
ค้นหาไม่มีแก่บุคคลใด

และบุคคลใดข้ามพ้นจากความสงสัยได้แล้ว
วิโมกข์อื่นของบุคคลนั้นไม่มี

[๑๐๙๖] (โศเตยยมาณพทูลถามดังนี้)

บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่มีความหวัง หรือว่ายังหวังอยู่
บุคคลนั้นเป็นผู้มีปัญญา หรือว่ายังมีความดำริด้วยปัญญา
ข้าแต่พระองค์ผู้สักระ ข้าพระองค์จะพึงรู้จักพระมุนีได้อย่างไร
ข้าแต่พระองค์ผู้มีสมันตจักขุ
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหานั้นแก่ข้าพระองค์
ให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด

[๑๐๙๗] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่มีความหวังทั้งไม่หวัง
บุคคลนั้นเป็นผู้มีปัญญา แต่ไม่ดำริด้วยปัญญา
โศเตยยะ บุคคลจงรู้จักบุคคลผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
ผู้ไม่ข้องในกามและภพว่า เป็นมุนีอย่างนี้

โศเตยยมาณวกปัญหาที่ ๙ จบ

๑๐. กัปปมาณวกปัญหา

ว่าด้วยปัญหาของกัปปมาณพ

[๑๐๙๘] (กัปปมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย
ผู้ดำรงอยู่ท่ามกลางสระ
ผู้ถูกขราและมัจจุราชครอบงำ
ในขณะที่เกิดห้วงน้ำอันเป็นมหันตภัย
หนึ่ง ขอพระองค์โปรดตรัสบอกที่พึง
โดยวิธีที่ทุกชนจะไม่พึงมีแก่ข้าพระองค์อีก

[๑๑๐๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า กัปปะ)

เราจะบอกที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย
ผู้ดำรงอยู่ท่ามกลางสระ
ผู้ถูกขราและมัจจุราชครอบงำ
ในขณะที่เกิดห้วงน้ำอันเป็นมหันตภัย
เราจะบอกที่พึงแก่เธออีก

[๑๑๐๑] เราเรียกนิพพานซึ่งไม่มีกิเลสเครื่องกังวล
ไม่มีเครื่องยึดมั่นนั้นว่า เป็นที่พึงอันไม่มีที่พึงอื่นยิ่งกว่า
(เพราะ)นิพพานเป็นที่สิ้นไปแห่งขราและมัจจุราช

[๑๑๐๒] ชนเหล่าใดมีสติ รู้นิพพานนั้นแล้ว

เห็นธรรม ดับกิเลสได้แล้ว

ชนเหล่านั้นก็ไม่ไปตามอำนาจของมาร ไม่ไปบำรุงมาร

กัปมาณวักปัญหาที่ ๑๐ จบ

๑๑. ชตุกัณณิมาณวักปัญหา๑

ว่าด้วยปัญหาของชตุกัณณิมาณพ

[๑๑๐๓] (ชตุกัณณิมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าแต่พระวิระ ข้าพระองค์ได้ยินว่า

พระองค์ไม่มีความไคร่กาม ล่วงพ้นห้วงกิเลส

จึงมาเฝ้าเพื่อทูลถามพระองค์ผู้ไม่มีกาม

ข้าแต่พระสหชเนตร๒ ขอพระองค์โปรดตรัสบอกสันติบท

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรม

อันแท้จริงนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด

[๑๑๐๔] อนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงครอบงำกามทั้งหลาย

ด้วยพระเดช

เคลื่อนไหว(อิริยาบถ)อยู่

เหมือนดวงอาทิตย์มีแสงสว่างส่องแสงปกคลุมทั่วปฐพี

พระองค์ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องละชาติ และชราใน

โลกนี้

ซึ่งข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้ง แก่ข้าพระองค์ผู้มีปัญญาน้อยด้วย

เถิด

[๑๑๐๕] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ชตุกัณณิ)

เธอจงกำจัดความติดใจในกามทั้งหลายเสีย

เห็นเนกขัมมะ๓โดยความเป็นธรรมเกษมแล้ว

ควรสลัดกิเลสเครื่องกังวลที่ยึดถือ

หรือว่ากิเลสเครื่องกังวลอย่าได้มีแก่เธอ

[๑๑๐๖] เธอจงทำกิเลสที่ปรารภสังขารในส่วนเบื้องตันให้

เหือดแห้งไป

กิเลสเครื่องกังวลที่ปรารภสังขารในส่วนภายหลังอย่าได้มีแก่

เธอ

ถ้าเธอจักไม่ถือสังขารในส่วนท่ามกลางไว้

ก็จักเป็นผู้เข้าไปสงบเทียวไป

[๑๑๐๗] พรหมณ์ อาสวะทั้งหลายอันเป็นเหตุให้ถึง

อำนาจแห่งมัจจุ

ไม่มีแก่บุคคลนั้น ผู้คลายความติดใจในนามรูป

โดยประการทั้งปวง

ชตุกัณณิมาณวักปัญหาที่ ๑๑ จบ

๑๒. ภัทราวุธมาณวักปัญหา๑

ว่าด้วยปัญหาของภัทราวุธมาณพ

[๑๑๐๘] (ภัทราวุธมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าพระองค์ขอทูลอาราธนาพระองค์
ผู้ละห้วงน้ำคืออาลัยได้ ตัดต้นหาได้
ไม่มีต้นหาเหตุให้หวั่นไหว ทรงละความเพลิดเพลिनได้
ข้ามห้วงกิเลสได้ หลุดพ้นแล้ว
ละการกำหนดได้ มีพระปัญญาดี
ชนทั้งหลายครั้นได้ฟังพระดำรัสของพระองค์ผู้ناعะแล้ว
จึงกลับไปจากที่นี่

[๑๑๐๙] ข้าแต่พระวิระ ชนต่าง ๆ จากชนบททั้งหลาย
มาชุมนุมกัน(ในที่นี้)
หวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ฟังพระดำรัสของพระองค์
ขอพระองค์โปรดตรัสตอบปัญหา
แก่ชนเหล่านั้นให้แจ่มแจ้งด้วยเถิด
เพราะว่าธรรมนี้พระองค์ทรงรู้ชัดแล้ว

[๑๑๑๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ภทราวุธ)
นรชนควรทำลายเครื่องยึดมั่น๑ทั้งปวง
ทั้งชั้นสูง ชั้นต่ำ และชั้นกลาง
เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายเข้าไปยึดถือขันธใด ๆ ในโลก
มารย่อมติดตามสัตว์ เพราะสิ่งที่ยึดถือนั้นนั้นแล

[๑๑๑๑] เพราะเหตุนั้น ภิกษุเมื่อรู้ชัด
เพ่งพิจารณาหมู่มสัตว์นี้ผู้ติดอยู่ในปวงแห่งมัจจุราษ๒
ว่าเป็นผู้ข้องอยู่ในเครื่องยึดมั่น
ควรเป็นผู้มีสติ ไม่เข้าไปยึดถือเครื่องกังวลในโลกทั้งปวง

ภทราวุธมาณวกปัญหาที่ ๑๒ จบ

๑๓. อุทฺยมาณวกปัญหา๓

ว่าด้วยปัญหาของอุทฺยมาณพ

[๑๑๑๒] (อุทฺยมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าพระองค์มีปัญหาคะทูลถาม
จึงมาเฝ้าพระองค์ผู้ทรงมีฌาน ปราศจากธุลี
ประทับนั่งอยู่ ผู้ทรงทำกิจสำเร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ
ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง
ขอพระองค์โปรดตรัสบอกอัญญาวิโมกข์๑
อันเป็นเครื่องทำลายอวิชชาด้วยเถิด

[๑๑๑๓] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อุทฺย)

เราจะบอกอัญญาวิโมกข์
อันเป็นเครื่องละความพอใจในกาม และโทมนัสทั้ง ๒ อย่าง
เป็นเครื่องบรรเทาความย่อท้อ
และเป็นเครื่องกั้นความคะนอง

[๑๑๑๔] เราจะบอกอัญญาวิโมกข์ที่บริสุทธิ์
เพราะมีอุเบกขาและสติ
ที่มีธรรมตรรกะเป็นเบื้องต้น
เป็นเครื่องทำลายอวิชชา๒

[๑๑๑๕] (อุทัยมาณพทูลถามอีกดังนี้)
สัตว์โลกมีอะไรเป็นเครื่องประกอบไว้
อะไรเล่าเป็นเหตุเที่ยวไปของสัตว์โลกนั้น
เพราะอะไรได้เล่า พระองค์จึงตรัสว่า นิพพาน

[๑๑๑๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
สัตว์โลกมีความพลัดเปลี่ยนเป็นเครื่องประกอบ

ไว้

ความตรึงคเป็นเหตุเที่ยวไปของสัตว์โลกนั้น
เพราะอะไรได้ เราจึงเรียกว่า นิพพาน

[๑๑๑๗] (อุทัยมาณพทูลถามอีกดังนี้)
ข้าพระองค์มาเฝ้าเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
สัตว์โลกมีสติเที่ยวไปอยู่อย่างไร วิญญูญาณจึงดับสนิท
ขอฟังพระดำรัสนั้นของพระองค์

[๑๑๑๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)
สัตว์โลกไม่ยินดีเวทนาภายในและภายนอก
มีสติเที่ยวไปอยู่อย่างนี้ วิญญูญาณ๑จึงดับสนิท

อุทัยมาณพปัญหาที่ ๑๓ จบ

๑๔. โปสาลมาณพปัญหา๒

ว่าด้วยปัญหาของโปสาลมาณพ

[๑๑๑๙] (โปสาลมาณพทูลถามดังนี้)
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด
ไม่มีค้นหาเหตุให้หวนไหว
ตัดความสงสัยได้แล้ว ทรงแสดงอดีตธรรม
ข้าพระองค์มีปัญหาคือจะทูลถาม
จึงมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
ผู้ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง

[๑๑๒๐] ข้าแต่พระองค์ผู้สักระ ข้าพระองค์ขอทูลถามถึง

ญาณ

ของบุคคลผู้ไม่มีรูปสัญญา๑ ผู้ละรูปกายได้ทั้งหมด
ผู้พิจารณาทั้งภายในและภายนอกเห็นว่าไม่มีอะไร
บุคคลผู้เป็นเช่นนั้น ควรแนะนำอย่างไร

[๑๑๒๑] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า โปสาละ)
ตถาคตรู้ยิ่งซึ่งวิญญูญาณ๒จิตริ๒ทั้งหมด

รู้จักบุคคลนั้นผู้ดำรงอยู่ ผู้น้อมไปแล้ว
ผู้มีอาภิญาญญาตนสมาบัตินั้นเป็นที่มุ่งหมาย

[๑๑๒๒] บุคคลนั้นรู้จักมากมามีสังฆาร๑ว่า เป็นเหตุเกิด
แห่งอาภิญาญญาตนสมาบัติ
รู้รูปปราคะว่า มีความเพลิดเพลนเป็นเครื่องผูกไว้
ครั้นรู้กรรมอย่างนี้แล้ว ออกจากสมาบัตินั้น
เห็นแจ้งธรรมที่เกิดในสมาบัตินั้น
ญาณนี้ของพราหมณ์ผู้อยู่จบพรหมจรรย์
เป็นญาณอันแท้จริง

ไปศาลมาณวกปัญหาที่ ๑๔ จบ

๑๕. โมฆราชมาณวกปัญหา

ว่าด้วยปัญหาของโมฆราชมาณพ

[๑๑๒๓] (โมฆราชมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าพระองค์ได้ทูลถามพระองค์ผู้สักระ ๒ ครั้งแล้ว
พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ มิได้ตรัสตอบแก่ข้าพระองค์
ข้าพระองค์รับทราบมาว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเป็นเทพฤๅษี
(ถ้าผู้ใดถามปัญหา) ถึง ๓ ครั้ง จะตรัสตอบ

[๑๑๒๔] โลกนี้๒ โลกอื่น๒ พรหมโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ย่อมไม่ทราบชัดความเห็นของพระองค์
ผู้โคตรมโคตร ผู้มีพระยศ

[๑๑๒๕] ข้าพระองค์มีปัญหาก็จะทูลถามจึงมาเฝ้าพระองค์
ผู้ทรงมีปกติเห็นธรรมอันงามอย่างนี้
บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงไม่เห็น

[๑๑๒๖] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบดังนี้)

โมฆราช เธอจงพิจารณาเห็นโลกโดยความว่าง

เปล่า

มีสติทุกเมื่อ ฟังถอนอวดตานุทีฏฐิ๕เสีย
เป็นผู้ข้ามมัจจุราชเสียได้ ด้วยอาการอย่างนี้
บุคคลพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึงไม่เห็น

โมฆราชมาณวกปัญหาที่ ๑๕ จบ

๑๖. ปิงคิยมาณวกปัญหา

ว่าด้วยปัญหาของปิงคิยมาณพ

[๑๑๒๗] (ปิงคิยมาณพทูลถามดังนี้)

ข้าพระองค์ชราภาพแล้ว ไม่มีกำลัง
ผิวพรรณไม่ผุดผ่อง นัยน์ตาไม่แจ่มใส หูฟังไม่ชัด
ขอข้าพระองค์อย่าได้เป็นคนหลงเสียหายในระหว่างนี้เลย

ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรมที่เป็นเครื่องละชาติและชราใน
โลกนี้

ซึ่งข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้งได้เกิด

[๑๑๒๘] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปิงคียะ)

ชนทั้งหลายเห็นชนอื่นๆ เตือนรื้อนอนอยู่เพราะรูป

ทั้งหลายแล้ว

ยังประมาทเจ็บปวดเพราะรูปทั้งหลาย

ปิงคียะ เพราะฉะนั้น เธอจึงเป็นผู้ไม่ประมาท

ละรูปเสียให้ได้ เพื่อจะไม่เกิดอีกต่อไป

[๑๑๒๙] (ปิงคียมาณพทูลถามดังนี้)

ทิศใหญ่ ๔ ทิศน้อย ๔ ทิศเบื้องบน ๑

ทิศเบื้องล่าง ๑ เหล่านี้รวมเป็น ๑๐

สิ่งใด ๆ ในโลกที่พระองค์ไม่ทรงเห็น ไม่ทรงได้ยิน

ไม่ทรงทราบ หรือไม่ทรงรู้แจ้ง มิได้มีเลย

ขอพระองค์โปรดตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องละชาติและชราใน

โลกนี้

ซึ่งข้าพระองค์จะพึงรู้แจ้งได้เกิด

[๑๑๓๐] (พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ปิงคียะ)

เธอจงเพ่งพิจารณาหมุมมนุษย์ผู้ถูกตัณหาครอบงำ

จิต

เกิดความเร่าร้อน ถูกชราครอบงำแล้ว

ปิงคียะ เพราะฉะนั้น เธอจึงเป็นผู้ไม่ประมาท

ละตัณหาเสียให้ได้ เพื่อจะไม่เกิดอีกต่อไป

ปิงคียมาณวกปัญหาที่ ๑๖ จบ

ปารายณัตถุติคาถา ๑

ว่าด้วยการสดุดีธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่ง

พระธรรมสังคากาจารย์เมื่อจะสรรเสริญพระธรรมเทศนานี้จึงได้

กล่าวไว้ดังนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกาลานี้แล้ว เมื่อประทับอยู่ ณ ปาสาณก
เจดีย์ แคว้นมคธ ได้ทรงรับอาราธนากราบทูลหลายครั้งจาก

พราหมณ์ ๑๖ คน ผู้เป็น ศิษย์ใกล้ชิด ได้ตรัสตอบปัญหาแล้ว ถ้าแม้

บุคคลรู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม แห่งปัญหาแต่ละปัญหาแล้ว

ปฏิบัติธรรมถูกต้องตามหลักธรรม ก็จะพึงถึงฝั่งแห่งชราและมรณะได้

แน่นอน เพราะธรรมเหล่านี้เป็นเหตุให้ถึงฝั่ง เพราะเหตุดังกล่าวมานี้

ธรรมบรรยายนี้จึงชื่อว่า ปารายณะ

[๑๑๓๑] (๑) อชิตะ (๒) ติสสเมตเตยยะ

(๓) ปุณณกะ (๔) เมตตคุ

(๕) โธตกะ (๖) อุปสัวะ
(๗) นันทะ (๘) เหมกะ

[๑๑๓๒] (๙) โดทยยะ (๑๐) กัปปะ

(๑๑) ชตุกัณณิผู้เป็นบัณฑิต (๑๒) ภัทราวุธ (๑๓) อุทัย

(๑๔) โปสาละ (๑๕) โมฆราชผู้มีปัญญา

(๑๖) ปิงคิยะผู้เป็นมหาฤๅษี

[๑๑๓๓] พราหมณ์ ๑๖ คนนี้พากันมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

ผู้ทรงเพียบพร้อมด้วยจรรยา ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

เมื่อจะทูลถามปัญหาที่ลุ่มลึก

จึงเข้าไปใกล้เฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

[๑๑๓๔] พระพุทธเจ้า(อันพราหมณ์เหล่านั้น)ทูลถาม
ปัญหาแล้ว

ตรัสตอบปัญหาแก่พราหมณ์เหล่านั้นตามความเป็นจริง

พระพุทธมุนีทรงทำให้พราหมณ์ทั้งหลายพอใจ

ด้วยการตรัสตอบปัญหาทั้งหลาย

[๑๑๓๕] พราหมณ์เหล่านั้น อันพระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุ

ทรงเป็นเฝ้าพันธุแห่งพระอาทิตย์ทำให้พอใจแล้ว

ได้ประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักพระพุทธเจ้า

ผู้มีพระปัญญาอันประเสริฐ

[๑๑๓๖] การตรัสตอบปัญหาแต่ละปัญหา

ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วโดยประการใด

ผู้ใดปฏิบัติตามโดยประการนั้น

ผู้นั้นพึงจากที่มีไข้๑ไปถึงไข้๒ได้

[๑๑๓๗] บุคคลเมื่อเจริญมรรคอันสูงสุด

จะพึงจากที่มีไข้๑ไปถึงไข้๒ได้

(เพราะ)มรรคนั้น(เป็นไป)เพื่อให้ถึงไข้

เพราะฉะนั้น มรรคนั้นจึงชื่อว่า ปารายณะ

ปารายณาคือคิคาถา๑

ว่าด้วยเพลงขับตามธรรมเป็นเหตุให้ถึงไข้

[๑๑๓๘] (ท่านพระปิงคิยะกล่าวแก่พราหมณ์พาวรีท่ามกลาง
ชุมชนดังนี้)

อตมภาพจักกล่าวบทขับที่เป็นเหตุให้ถึงไข้

ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้

พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ปราศจากมลทิน

พระปัญญาอันไพบูรณ์ ปราศจากกาม

ทรงไร้กิเลสดังป่า ผู้เป็นนาคะ

ทรงเห็นอย่างใดก็ตรัสบอกอย่างนั้น

- จะพึงตรัสคำเท็จเพราะเหตุแห่งอะไรเล่า
[๑๑๓๙] อาตมภาพจักกล่าวถ้อยคำที่ประกอบด้วยคำ
สรรเสริญ
- พระผู้มีพระภาคผู้ทรงละมลทินและโมหะได้แล้ว
ผู้ทรงละความถือตัวและความลบหลู่ได้ ณ บัดนี้
[๑๑๔๐] ท่านพราหมณาจารย์ พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
ทรงเป็นผู้กำจัดความมืด มีสมันตจักขุ
ทรงถึงที่สุดโลก ทรงล่วงภพได้ทั้งหมด
ไม่มีอาสวะ ทรงละทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว
ทรงมีชื่อตามความจริง อาตมภาพได้เข้าเฝ้ามาแล้ว
[๑๑๔๑] นกพึงละป่าเล็กแล้วมาอาศัยป่าใหญ่ที่มีผลไม้มาก
นั้นใด
- อาตมภาพก็ฉันนั้น ละคณาจารย์ผู้มีทสสนะแคบ
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
เหมือนหงส์ไผลงสู่สระใหญ่ ฉะนั้น
[๑๑๔๒] ก่อนแต่ศาสนาของพระโคตม
อาจารย์เจ้าลัทธิเหล่าใดเคยตอบแก่อาตมภาพว่า
เหตุนี้ได้เป็นมาแล้วอย่างนี้ จักเป็นอย่างนี้
คำตอบทั้งหมดนั้น เป็นคำที่เชื่อสืบต่อกันมา
คำตอบทั้งหมดนั้นมีแต่จะทำให้ตริกันไปต่าง ๆ
(อาตมภาพจึงไม่ยินดียิ่งในคำตอบนั้น)
- [๑๑๔๓] พระโคตมทรงเป็นเอกบุรุษ ประทับนั่ง
ทำลายความมืดอยู่ ทรงรุ่งเรือง ทรงแผ่รัศมี
พระโคตมผู้มีพระญาณอันไพบุลย์
พระโคตมผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์
[๑๑๔๔] ธรรมใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม
ที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่จำกัดกาล
เป็นที่สันตติหา ไม่มีอันตรายแก่อาตมภาพ
[๑๑๔๕] (พราหมณ์พาวรีกล่าวกับท่านพระปึงคิยะดังนี้)
 ท่านปึงคิยะ เพราะเหตุไรหนอ
ท่านจึงอยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น
ผู้มีพระญาณอันไพบุลย์ ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์ สิ้นกาลชั่ว
ครู
- [๑๑๔๖] ธรรมใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้
พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม
ที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่จำกัดกาล

เป็นที่สันตันทา ไม่มีอันตรายแก่ท่าน
[๑๑๔๓] (ท่านพระปิงคิยะกล่าวดังนี้)

ท่านพราหมณ์ อตมภาพ
มิได้อยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น
ผู้มีพระญาณอันไพบุลย์
ผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์ สันกาลชั่วครู่
[๑๑๔๔] ธรรมใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบได้

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม
ที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่จำกัดกาล
เป็นที่สันตันทา ไม่มีอันตรายแก่อตมภาพ
[๑๑๔๕] ท่านพราหมณ์ อตมภาพไม่ประมาททั้งกลางคืน
และกลางวัน

เห็นพระโคตมพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยใจเหมือนเห็นด้วยตา
อตมภาพนอนน้อมพระองค์อยู่ตลอดราตรี
อตมภาพเข้าใจความไม่อยู่ปราศจากพระผู้มีพระภาคพระองค์
นั้น

[๑๑๕๐] ธรรมเหล่านี้ คือ สัทธา ปิติ มนะ และสติ
ย่อมไม่หายไปจากศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า
พระโคตมผู้มีพระปัญญาอันไพบุลย์ เสด็จไปสู่ทิศใด ๆ
อตมภาพเป็นผู้โน้มไปทางทิศนั้น ๆ นั้นแล

[๑๑๕๑] อตมภาพชราแล้ว มีกำลังและเรี่ยวแรงน้อย
เพราะเหตุนั้นแล ร่างกายจึงไปในสถานที่
ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ไม่ได้
แต่อตมภาพไปเฝ้าพระองค์เป็นนิตย โดยการไปด้วยความ
ดำริ
ท่านพราหมณ์ เพราะว่าใจของอตมภาพเกาะเกี่ยวอยู่กับ
สถานที่

ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่นั้น
[๑๑๕๒] อตมภาพนอนดิ้นรนอยู่ในเปือกตม๑
ลอยจากเกาะหนึ่งไปสู่อีกเกาะหนึ่ง๒
ครั้นต่อมา อตมภาพได้เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ทรงข้ามโอฆะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ

[๑๑๕๓] (พระผู้มีพระภาคเสด็จมาตรัสดังนี้)
วักกलि ภัทราวุธ และอาฬวิโคตม
เป็นผู้มีศรัทธาโน้มไปแล้ว ฉันท
แม้เธอก็จงปล่อยวางศรัทธา ฉันทนั้นเหมือนกัน
ปิงคิยะ เธอจักถึงฝั่งโน้น(ฝั่งตรงข้าม)แห่งบ่วงมัจจุราช

[๑๑๕๔] (ท่านพระปิงคิยะกราบทูลดังนี้)

ข้าพระองค์นี้ฟังพระดำรัสของพระมุณีแล้ว

เลื่อมใสอย่างยิ่ง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีกิเลสเครื่องปิดบังอันเปิดแล้ว

ไม่ทรงมีกิเลสจุดตะปุดรังใจ ทรงมีปฏิภาณ

[๑๑๕๕] พระผู้มีพระภาคทรงรู้ชัดอริยเหตุ

ทรงรู้ธรรมที่ทำให้ความเป็นอริยเหตุของพระองค์และของคนอื่น

ทั้งปวง

ผู้ทำส่วนสุดแห่งปัญหาทั้งหลาย

เพื่อเหล่าชนผู้มีความสงสัยให้กลับรู้ได้

[๑๑๕๖] สภาวะใดไม่มีอะไร ๆ ที่ไหนเปรียบเทียบได้

สภาวะนั้นอันอะไรนำไปมิได้ ไม่กำเริบ

ข้าพระองค์จักถึงสภาวะนั้นแน่แท้

ความสงสัยในสภาวะนั้นไม่มีแก่ข้าพระองค์

ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า

เป็นผู้มีจิตน้อมไปในสภาวะนั้นแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล

ปารายนวรรคที่ ๕ จบ

สูตรตฤทธานคาลา

สรูปคาลาที่มีในสูตรตฤทธานคาลา

(๑-๒) ในวรรคที่ ๑ มี

๑. อรูปสูตร ๒. ฌานสูตร ๓.

อัคควิสาณสูตร

๔. กสิการทวาชสูตร ๕. จุนทสูตร

๖. ปราภาวสูตร

๗. วสธสูตร ๘. เมตตสูตร ๙.

เหมวตสูตร

๑๐. อาฬวกสูตร ๑๑. วิชยสูตร ๑๒. มุนิสูตร

รวมเรื่องพระสูตรในวรรคที่ ๑ นี้ที่มีเนื้อความประเสริฐสุดได้ ๑๒

สูตร พระผู้มีพระภาคผู้ทรงมีพระจักขุทรงปราศจากมลทิน

ทรงจำแนกแสดงไว้ดีแล้ว บัณฑิตทั้งหลายต่างสดับกันมาว่า อรูป

วรรค

(๓-๔) ในวรรคที่ ๒ มี

๑. รตนสูตร ๒. อามคันธสูตร

๓. หิริสูตร

๔. มงคลสูตร ๕. สุจีโลมสูตร ๖.

อัมมจริยสูตร

๔. นาฬิกาสัตว์

๔. กิ่งสี่ลสูตร

๑๐. อุฏฺฐานสูตร ๑๑. ราหุลสูตร ๑๒. วังคีสสูตร

๑๓. สัมมาปริพพาชกนิยสูตร

รวมเรื่องพระสูตรในวรรคที่ ๒ นี้ ได้ ๑๔ สูตร พระผู้มีพระภาคทรง
จำแนกไว้ ดีแล้ว บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า จุฬวรรค

(๕-๖) ในวรรคที่ ๓ มี

๑. ปุพพชชาสูตร

๒. ปธานสูตร

๓. สุนาติตสูตร

๔. สุนทรិภการทวาชสูตร ๕. มามสูตร

៦. សភាសុត្រ

๓. เสถียร ๔. สวรรค์ ๕.

วาสนุสตรา

๑๐. โภกาสฏฺฐ ๑๑. นาลกสฏฺฐ ๑๒. ทวยตานุ

ปัสสนาสสูตร

รวมเรื่องพระสูตรที่มีในวรรคที่ ๓ นี้ ได้ ๑๒ สูตร พระผู้มีพระภาคทรงจำแนกไว้ ดีแล้ว บัณฑิตทั้งหลายต่างสดับกันมาว่า มหาวรรค

(๓-๘) ในวรรคที่ ๔ มี

๑. กามสูตร ๒. คุณวิญญูกสูตร ๓.

បុណ្យទិវារក្សាសត្វ

๔. สุตัญญจุทสูตร ๕. ปรมัญญจุทสูตร

๖. ชราสูตร

๓. ตีสสเมตเตยยสูตร ๔. ปฐมสูตร

๔. มาตรฐานที่ยึดถือ

๑๐. ปุราเภทสูตร ๑๑. กลหวิวาทสูตร ๑๒. จุฬวิย

พสุธร

๑๓. มหาวิทยาลัย ๑๔. ตาฤกษสตร ๑๕. อัฒตัทฒ

บทสุตร

๑๖. สารีปุตตสูตร

รวมเรื่องพระสูตรที่มีในวรรคที่ ๔ นี้ ได้ ๑๖ สูตร พระผู้มีพระภาคทรงจำแนกไว้ดีแล้ว บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า อัจฉกรวรรค

(๙) พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐที่สุดในขณะ

ประทับใจ ณ ปาณานุกรณที่ประเสริฐซึ่งตักแต่งไว้อย่างดี

ในนครชนบทอันน่ารื่นรมย์ มีภูมิประเทศสวยงาม

เป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลที่เคยสร้างบพไว้

(๑๐) ทราบว่า พระผู้มีพระภาคอันพรหมณ์ผู้เป็นมาณพ ๑๖

กน

กราบทูลถามแล้ว ได้ทรงประกาศประทานธรรม
แก่ชนทั้ง ๒ พวกที่มาประชุมกันแน่นหนา ณ ปาสาณกเจดีย์
กินเนื้อที่ประมาณ ๑๒ โยชน์ เพราะการถามโสฬสปัญหา

- (๑๑) พระผู้มีพระภาคผู้ทรงชนะมาร
ผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงธรรมที่ประกาศอรรถ บริบูรณ์ด้วยพยัญชนะ
เป็นป่อเกิดแห่งความเกษมอย่างยิ่ง
เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชาวโลก
พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐอันหลากหลายด้วยธรรม

จำนวนมาก

ซึ่งเป็นเหตุให้ปลดเปลื้องกิเลสทั้งปวง

- (๑๒) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐอันประกอบด้วยบทแห่ง
พยัญชนะและอรรถ

มีการเปรียบเทียบที่หมายรู้ด้วยอักขระซึ่งแน่นอน
เป็นส่วนทำวิจารณ์ญาณของชาวโลกให้แจ่มแจ้ง

- (๑๓) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐอันไม่มีมลทิน
เพราะมลทินคือราคะ โทสะ โมหะ
เป็นส่วนแห่งธรรมที่ปราศจากมลทิน
เป็นส่วนทำวิจารณ์ญาณของชาวโลกให้แจ่มแจ้ง

- (๑๔) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐ อันไม่มีมลทิน
เพราะมลทินคือกิเลส มลทินคือทุจริต
เป็นส่วนแห่งธรรมที่ปราศจากมลทิน
เป็นส่วนทำวิจารณ์ญาณของชาวโลกให้แจ่มแจ้ง

- (๑๕) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐเป็นเหตุปลดเปลื้องอาสวะ
กิเลสเป็นเครื่องผูกพัน และกิเลสเป็นเครื่องประกอบ
เป็นเหตุปลดเปลื้องนิวรรณะและมลทินทั้ง ๓ ของชาวโลกนั้น

- (๑๖) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์

ทั้งหลาย

ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐซึ่งหามลทินไม่ได้
เป็นเครื่องบรรเทาความเศร้าหมองทุกอย่าง
เป็นเครื่องคลายความกำหนัด ไม่มีความหวนไหว
หมดความเศร้าโศก เป็นธรรมสงบ ประณีต และรู้เห็นได้ยาก

- (๑๓) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐซึ่งหักกรานราคะและโทสะให้
สงบ
เป็นเครื่องตัด เป็นเครื่องต้านทาน
และเป็นเครื่องพ้นกำเริบ ทุกคติ วิญญาณ ๕
และความยินดีที่มีต้นหาเป็นพื้นฐาน
- (๑๔) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐอันลึกซึ้ง
รู้เห็นได้ยาก และละเอียดอ่อน
มีอรรถอันลุ่มลึกซึ่งรู้ได้เฉพาะบัณฑิต
เป็นส่วนทำวิจยญาณของชาวโลกให้แจ่มแจ้ง
- (๑๕) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐ
ดุจดอกไม้เครื่องประดับที่คงทน ๙ ชนิด
อันจำแนกอินทรีย์ ฌาน และวิโมกข์ อันมรรคมีองค์ ๘
เป็นยานเครื่องนำไปอย่างประเสริฐ
- (๒๐) พระผู้มีพระภาค ผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐซึ่งปราศจากมลทิน
บริสุทธิ์เปรียบเหมือนดวงจันทร์
วิจิตรด้วยรัตนะ เปรียบเหมือนห้วงน้ำ
เสมอด้วยดอกไม้ มีเดชเปรียบดังดวงอาทิตย์
- (๒๑) พระผู้มีพระภาคผู้เลศกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ได้ทรงแสดงพระสูตรที่ประเสริฐ ปลอดโปร่ง เกษม
ให้ความสุข น่ายิน สงบ
เป็นเครื่องต้านทานมัจจุราขอย่างยิ่ง มีประโยชน์อย่างสูง
เป็นเหตุให้ชาวโลกนั้นรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งสภาวะธรรมที่ดับกิเลส
ได้แล้ว
สุดตนิบาต จบ